

WIMBP
Opole

162 st.

I

9

M. T. CICERONIS
ORATIONVM VOLVMINA
TRIA.

*Post postremam Naugerianam, & Victo-
rianam correctionem.*

EMENDATA A IOAN. STVRMIO.

*Omnia & paginarum & versuum numero atq; lon-
gitudine Aldinis respondent.*

*Cum Gratia & Privilegio Caesareo ad
annos octo.*

ARGENTORATI
M. D. LXXVIII.

AD ILLVSTRISSE

MVM PRINCEPEM GVILIEL-

mum, Ducem Geldrorum, Iuliacensium, Cluensium,

Montensium, COMITEM Zutphania, Mar-

chis, & Rauenburgi: DOMINO in Rauen-

stem, Ioannis Sturmij Prefatio.

VIT Guilielme Dux Il-
lustrissime, inuidiosum no-
stris temporibus, & adhuc
est, eorum institutum: q
imitatione sese Ciceronis,
quàm ceterorum, similes
in dicendo esse maluerūt.
Inuentum nomen est &
quemadmodum in Phi-

losophia Socratici, aut Epicurei, sic in exercitatione di-
cendi, Ciceroniani nominati sunt, imitatione veritatis,
non quæ est in rebus ut dixi, sed quæ in oratione est per-
fecta eloquentia. Itaq; nostris temporibus Guilielme dux
me adhuc adolescentulo, in diuersas partes discentium
studia, non iudicio, sed eorum quos sequebantur amo-
re, sunt diuisa. Id factum est Erasmi Roterdami, &
Christophori Longoli, dissidentibus inter se de perfecto
dicendi genere opinionibus. Scio te quamdiu viueres,
Erasmi perstudiosum fuisse, eiusq; mortui nondum depo-
suisse credo memoriam. Et Christophorus Longolius
multos & egregios amicos in Italia Galliag; habuit;
sed Erasmi causam maior plurimorum hominum ap-
plausus comprobauit. Ac tamen si difficile est, ita de
vrisq; sententiam suam explicare, ut alterius partis in-

64
Akce Vm 9/65 C

vidia tollatur, & alterius non laesa videatur autoritas: tamen quid de Erasmo Longolio, sentiam, & quid de uniuerso imitandi genere statua: breuiter in hoc tempore tibi, nostrisque hominibus exponam. De Erasmo igitur sic statuo, amisse nos eo die maximū virū, quo ipse hac luce est priuatus. Fuit in eo incredibilis memoria: plurimarū & maximarū rerū doctrina: orationis mirabilis facultas & copia. Nā quid ego de diligentia in elaborando, constantia in perseuerando, prudentia in iudicando, dicā? Quis enim est qui plura scripserit, quæ quidem laudem doctorum mereantur? quis ita studia sua perpetuauit: qui inde à pueritia, usq; ad occasum vitæ extremūq; spiritum nunquā distraxi se à sua bibliotheca suq; otio est passus: etiam tum cū sepe maxima pramia, summūq; honores proponerentur. Quis verò illo tempore quo ille scribere cepit, acutius indicauit, quis etiam copiosius, & politius scripsit, cuius exemplo atq; autoritate non solum Germania, sed etiam Gallia, Italiq;, partim excitata, partim confirmata, multos habuit & patronos & studiosos literarū. Sed neq; Longolius, neq; ante Longolium Bembus, & in eadē ratione ut opinor hoc tempore maior Bembus, ad hanc laudem peruenissent: si his, quæ in Erasmo admiramur, fuissent destituti: imò etiam si in his quoq; non illi magni atque egregij extitissent. Sadoletum quis est, qui existimet, hæc facere posse, quæ facit? absque egregio ingenio, diuturna consuetudine: singulari doctrina, nisi ad literas natus, nisi in Philosophia & educatus, & eruditus, & edoctus esset, tot tantasq; res eiusmodi oratione qua ipse utitur, non possit explicare. Iulij Camilli non tanta Italiq; ornamenta haberet oratio, nisi eius sententiæ Aristotelicis & Peripateticis essent tin-

Et præ-

Et præceptis. Quod ergo est? unde illa doctissimorum hominū dissensio: aut quid utraq; pars secuta, suq; contenta iudicio, cōtempserit alterā? Exponā equidem quod sentio Gulielme dux, nulla arrogantia, sed partim ut nostros ad meliorē rationē adhorter, partim ut recte atque præclare de utroq; sentiamus: ne dū alterius studiosi sumus: infideles alteri & iniqui esse videamur. Erasmus quoniam Longolium & qui ab illo stabant: putabat nihil probare quod Ciceronis non esset, idq; verbis non ratione aestimare: nimis sollicitam ac diuturnam curā improbanit, & ceterorū scriptorū qui tum erant, quiq; superiore ætate floruerunt, & qui post Ciceronem aliquid ediderunt, opinionem atq; existimationem, quæ laborare & decrescere his studiis nouaq; laude videbatur, conatus est retinere: & ab hac sollicitudine quos potuit est dehortatus. Hi verò quoniam suā rationē mortuis non ob stare & viuīs uilem fore videbant: & quia viderunt, Erasmus si unum potius qui princeps in lingua latina esset, imitari uoluisset, ceteros uero cognoscere: ornatiū potuisse scribere: & quia nihil melius perfectiūq; Cicerone inuenerunt, eam quam ingressi sunt viam crediderunt esse meliorem. Quamobrem alteri non placebat, immodica imitationis atq; ingenij intentio, alteri remissionem cogitationis ac styli non probabant: ita ut altera pars summā elegantiam in dicendo uoluisset, altera ut ne quid ad summam laudem deesset, elaborasse videatur. Hos authores secutus est alius ingeniorū grex: quorum pars una dum per omnia legendo oberrat, nullumq; quæ sequatur habet propositum: omnes cognoscendo, neminem imitando: dum libertatem iudicij tueri sūdet, id quod conseruare uult, penitus amittit, ut nullo iudicio

PRÆFATIO.

prædita videatur. Altera in Ciceronianorum se numero
poni cupit: & præter verborum volubilitatem & sonum,
nihil in dicendo admirabile esse arbitratur. Quo fit ut
alteri impuri sint & inconcinni: alteri inflati & tumi-
di: utriusque magnas in literarum studia calamitates impor-
tent. Id fit propterea quod eorum, quorum causam pro-
bant, rationem non tenent. Neque enim Erasmus negavit
Ciceronem ceteris anteponi debere, sed servitutem à do-
ctorum ingenys depellere conatus est, & iudicium pru-
dentiamque requisivit. neque Longolius ceteros scriptores
contemnendos existimabat: sed delectum habendum
cessit: & in optimis erudiendum ingenium statuit: In hoc
verò solum dissidebant, quod alter non satis, alter nimium
alteri in eo quæ uterque probabat, opere insumpsisse vide-
batur. Sed cerè sollicitudine opus est: egregium exem-
plum ei eloquentiæ necessarium est, qui ad summa stu-
det pervenire, præsertim in aliena & ablata à populo
lingua. Magna enim res est & ardua Guilielme Dux,
dicendi studium, atque usque adeo magna est, ut facilius esse
putem, unum hominem & medicum & iurisperitum &
mathematicum, quam eloquentem fieri: & cum nihil
maius sapientia esse possit, tamen multis facilius fuit sa-
pientis quam eloquentis nomen defendere: propterea
quod eloquentia his omnibus rebus cõstet, quæ ipsa pro-
fiteretur sapientia: & multa habet, quæ ipsa proprio suo
iure sibi potest arrogare: sapientia sæpe in suis se termi-
nis continens, etiam cum exire conatur, ab Oratoris
regno depellitur. Itaque reprehendi non debent, qui tan-
tæ rei amore atque admiratione ducti, vel omnem a-
tatem in eo studio consumunt: vel plus attentionis &
laboris, atque disturniorem vigilantiam & diligen-
tiam

PRÆFATIO.

tiam ad unum aliquem conferunt, cumque perpetuum
quem sequantur propositum habent: præsertim cum id
ceteri scriptores latini, ingenio, felicitate, varietate, co-
pia, facultate, elegantia tali, qualis decet oratorem,
non sint assecuti. Nam ut de Historicis exponam
quod sentio: habent illi quidem multa oratorum orna-
menta: sed quoniam etiam multa propria habent, non
in omnibus sunt imitandi. Itaque Cæsaris commentarij,
& Xenophontis libri tamen oratorij magna ex parte
sunt, tamen de quibusdam aliter dissereres orator. I-
pse etiam Cæsar aliter reos suos in foro defendit, & in Se-
natus sententiam dixit, quam in suis commentarijs res
à se gestas exposuit: in quibus quidem pura & illustres
breuitas à Bruto laudata est: sed tamen illa tabula pi-
ctæ in bono lumine oratoris ornamentis collocata, &
splendor ille non veteratorius, quæ eidem in Bru-
to tribuuntur, in commentarijs non apparent. Quam-
obrem alter commentarios scribendos, aliter cau-
sas agendas esse indicavit. Minus Poëta adferunt,
etiam hi qui sunt ornatissimi. Et quos habemus in ma-
nibus Philosophi suo genere orationis contenti, de re-
bus, non his qui in curia & foro, & concionibus versa-
ti sunt, sed his qui vel in Bibliothecis residerunt, vel in
Lyceo disputarunt, vel ambularunt in Academia, vel
in Stoa commentati sunt, tradiderunt præcepta. Idem
de medicis & reliquis scriptoribus statuendum est, quo-
rum omnium genus eloquendi, etiam cum ornatissi-
mum est, ad doctrinam magis rerumque cognitionem,
quam ad delectationem & motum populumque, dirigi-
tur. Quid ergo est? an non hi quoque cognoscendi?
ut sunt ne apud Ciceronem omnia? Dicam equidem

P R Æ F A T I O.

Gulielme dux illustrissime sententiam meam: & ad te dicam qui adhuc hisce studiis delectaris: non ut te doceam, qui enim possem? sed ut tibi consilij mei rationem non exponam, sed reddam. Multum inter se discere & scribere: cognoscere & dicere differunt. Rem arduam atque difficilem dicendi rationem esse diximus: quæ ex multis magnisq; rebus constet: neque eloquentem quæquam dici mereri, qui sapientie nomen tueri non possit. Itaque omnia quæ sapientie studium proficitur sunt cognoscenda: nemoq; contemnendus scriptor, qui aliquid noui & boni adferat: sed tamen si omnia eodem discantur modo, tamen non eodem sunt orationis genere explicanda. Nos cum de imitatione loquimur, non quos legere, sed quem potissimum sequi & quibus vestigijs insequi oporteat, inuestigamus: quæ in re illud optabile est, ut cuius te similem esse velis: is eiusmodi sit, ut ceteris præstet, & semper aliquid habeat, quod nec apud alium inuenias, nec ipse per te inuenisses, neque asssecutus esses, si ab eodem discessisses: ut quoties ad eum redeas, toties aliquid observes, cuius te non queat pœnitere. apud quem etiã si non omnia tradita sint: tamen quomodo tradere omnia singulaq; possis, & quomodo conueniat, quidne in unaquaque re deceat, eius ille viam rationemq; ostendat. Res enim ipsa tametsi verbis naturisq; inter se differant: sepe tamen quæ in eadem sunt nature societate, communem orationis formam & quasi figuram habent. Eum igitur imitemur scriptorem, isq; orator sit, qui si non omnium, tamen prope omnium exempla proposuit. Talis verò aut nullus est, eorum quidem quos nostro seculo habemus: aut si quis est, profecto M. Tullius Cicero est: & quidem est cerit: atq; eiusmodi, ut talis

P R Æ F A T I O.

talis nemo fuerit, nostris etiam temporibus sit nullus: neq; quisquam posthac unquã sit futurus: non solum in latina lingua quod excusari potest: sed etiam quod est admirabile, nemo in suo patrioq; sermone id assequitur, quod Cicero: ut quodcumq; scripserit dixerit ne, id à nullo possit fieri melius. Quid est ergò quod in eo admiramur? Dux solum res sunt. Prudentia etenim est & ornatus congruens, quorũ alterũ multis habuerunt: alterum nemo est ita ut perfectum sit consecutus. Nam sapientes quidem multi fuerunt: neque quicquam nostra religione sapientius: sed ornatus ille quẽ requirimus qui est non solum verborũ, sed etiam rerũ, à ceteris aut conquisitus non est, aut non est inuentus: ne quidẽ à M. Antonio & L. Crasso quos ceteris omnibus Cicero anteponebat oratoribus. Nam de oratoribus loquor: Poeta enim multi excellentes fuerunt: neq; quicq; Homero perfectius potest excogitari: sed inter Oratores Cicero ne græcorum quidẽ nemini potest postponi. Nam Demosthenes tametsi viribus aliquando robustior esse videatur, & in colloquendo non cedat: tamen neq; ornatus est superior, & credo si eiusdem tẽporibus, in eademq; ciuitate versati essent: quo tẽpore cum Æschine pugnavit Demosthenes: si Æschines causam Cicero egisset, aut in exilium eiectus Æschines nõ esset, aut si esset, tamen iniuria facta innocentem videretur. Lene quidẽ atq; incertũ istud argumentũ est: sed tamen mihi est ita persuasum: ut quonia maiora in Cicerone ornamenta, quã in illa Ctesiphontis causã, reliquisue Demosthenis orationibus animaduertere poteris: credo hunc potuisse Demosthenẽ superare. Sed esto: concedã Demosthenem Ciceroni postponi in oratione nõ posse: tamen ceteras artes & philosophum ille, quod fecit

P R A E F A T I O.

Cicero, non illustravit: & apud Latinos nemo Cicerone melior: cuius rei maximū signum est: minimā partē eorū qui quidem prudenter Ciceronē imitati sunt, legi cō fastidio: illorum verō qui aliorum se similes esse maluerunt, aut propriū dicendi genus habere voluerunt: multo minimā partem elegantiae laudē esse cōsecutam. Non quod illi omnes sint reprehendendi aut quod nihil ab his peccetur, dixi enim iam quosdā inflatos esse & tumidos, & sine causā circumfluentes Ciceronis studiosos: & praclari multi qui huic studio se non dederunt: sed quia si numerum augeri volumus eorū qui morem corruptam incorrupta consuetudine corrigant: qui laudant incultā & sylvestrem nostrorum hominū viam: & veterū ac Latinorū amoenissimum & pulcherrimū iter aperiant: quae eleganter, politē, copiosē, ornateq; scribant, ingredi in hunc campū oportet, & Ciceronis vestigijs in summū eloquentiae locum est ascendendū: quod quidem nostris temporibus minimē facimus: qui cū hunc solum oratorē habeamus absque hoc, oratores nos evadere posse credimus. Hoc primum inde accidit, quod facilius est male, quam bene scribere: & quod ipsa imitatione non solum observando annotandoq; sed etiā exercendo, atq; scribendo labor curaq; augetur emulatore. Deinde non tantum desidia infectum homines animum habent, & ad inertiam arcem confugiunt: sed multas etiam caterorum artium utilitates à recta via veraq; ratione auocant: ita ut malint pecuniā in quaestuosis artibus querere, quam in re difficili laborare. Caret enim eloquentia nostro adhuc saeculo suis premijs: nondumq; suos est assecuta vel patronos vel Indices. Plures adhuc ineptis, & stultis, & furiosis, & barbaris,

P R A E F A T I O.

barbaris, quam cultis & moderatis, & prudentibus, & ornatis scriptoribus, delectantur. Vis enim sit nostra aetate literatis praclaroq; iudicio praeditis hominibus: non armis sed opinionibus. Vulgusq; nihil nisi peulans, & dissipatū, & fluens, in oratione credit esse eruditum. Quamobrem quoniam amicorū subsidijs Guilielme Dux Illustrissime, multitudinisq; applausu dicendi ratio destituta est: patronos requirit: qui hoc tempore sunt comparandi: non in hominum eruditorum solum numero: sed vestro etiam ordine: apud quos ipsa contra barbaros, quasi portum, et apud eruditos quasi theatrum quoddā, sic laudem opemq; inueniat. In his tu Guilielme dux principem locum tenes: neq; habet quicquā tua vel animi vis sapientius, vel amplitudo manus, vel fortuna praclarius, quam egregiam erga nostras literas voluntatem: ad quam tibi tua natura dux fuit: quam ipse in te literae auxerunt: & in qua te doctor tuus Conradus Heresbachius cōfirmavit: à quibus ita imbutus, ita institutus, ita educatus es, ut quae habes, & quae tibi sine armis relieta sunt: neq; fortuna tempestate aliqua tollere, neque vis inimicorū bello detrahare possit, absq; studio forum, bonorumq; virorum dolore: ut tuis malis quasi per tuū latus reliqui omnes lauciari videantur. Quamobrem ego tibi gratulor, literis letor, patriaq; meae Solade gaudeo, quae Mongaudijs tuis & Drimbursensibus, & Olenanjs vicina est. à Deoq; precor ut te in hac florente fortuna tua conservet: ut pace, quam Reip. tua retinere studes, perpetua utaris: ut amici potius tibi in ocio ornamento, quam in bello auxilio esse possint. ut si concordiam, & ocium inimici non permittant ad quacunq; pericula traharis, in his Deus suo numine tibi dux & adiutor existat: ut

quarum

PRÆFATIO.

quarum verū nunc nobis egregia documenta das, earum in senectute uberrimos fructus capies pietatis, modestie, equitatis, iusticie, fortitudinis, religionis: qua cum in amplissimis hominibus sunt, nihil potest ad veram felicitatem præclaramq; gloriam deesse. Sed ornantur hæc omnia literarum lumine atq; splendore, quæ quoniam in earum gremio per adolescentiam cogitationes tuas deposuisti: & cedere adhuc tibi curæ sunt: dabunt tibi egregios aliquando tuarum virtutum præcones. Verè princeps nobilitatis haberi debet, cuius genus, excellensq; natura, & vitæ ratio doctrina illustrata est: proximus qui tamen si hac destitutus sit, tamen eos qui præditi sunt, amat: qui verò neq; habent, & eos qui habent, oderunt: hi, ut ne quid gravius dicam, idcirco odisse videntur: quod eorum qui habent, metuant ne dignitas obsit, & scientia obficiat. Quod sit ut illi minus amentur: tu verò deuinctam tibi literatorū omnium beneuolentiam habeas, cum propter summum amorem erga nostra studia: tum eruditionem talem, qualis quidem in cæteris non facile solet inueniri, qui maiorum suorum virtute tantummodo nituntur: autam verò gloriam noua laude non student amplificare.

LIBRA-

LIBRARIUS.

Eteres olim & Romani & Græci certam rationem metiendorum distinguendorumq; versuum: non poetarum solum quorum carmina finita sunt: sed etiam oratorum atq; philosophorum habebant.

Nam & apud Asconium Pedianum, quedam Ciceronis orationes versuum numero sunt digestæ. & Galenus Hippocratis librum de natura humana, eodem modo terminauit. Sed nos hanc & rationem & consuetudinem amisimus: & temere paginas complem. At utilis erat ad conseruandam memoriam hæc distinctio: & artificiosæ ratio erat: quam quoniam recuperare per consuetudinem non licuit: ut tamen magnitudine voluminum, et dimensione aliqua leniremus discipulorum laborem, & iuuaremus memoriam. Aldum per omnia secuti sumus: tum propter auctoritatem viri: tum propter Italorum obseruationes, qui suos commentarios, ad huius viri exemplaria referunt. Per magni enim refert a puero eadem versari volumina, neque commutare id quod tibi sit notum. deinde fallax est commentariorum ratio in imitando, qui suis exemplis formas sententiarum annotant, res tamen ipsas quibus illæ applicandæ sunt sepe non indicant: neq; videri earum usus potest, nisi ad autorem unde desumptæ sunt recurratur. Sed hæc hætenus de volumine: de emendatione non aliud pollicemur, q̃ legendo poterit cognosci. Difficilissimus labor est libros corrigere, laus exigua. Omnis verò emendatorum ratio, in tollendo, addendo, transponendo, commutando, distinguendo posita est. Sed ut in cæteris rebus autem si non vi-

cioſa natura exiſtat utilis ipſa ſemper eſt: ſi verò depravatus animus illam habeat, pernicioſa ſape eſt: ita etiam in hac re accidit: ut qui ingenio ſunt bono nihil noceant, qui verò malo poſſint multorū applauſu ingenioſè optimos authores depravare: id quod in Cicerone factum videmus. Sape enim numerus tranſpoſitione verborum diſſuſus: ſape ſententia commutando depravata, tollendo aut mutilata aut deformata ſunt: qua in re nos magnam curam adhibuimus: ut non tam mutando, quam retinendo reſtituendoq; laudem inueniremus. Id ſi aſſe- cuti ſumus, non ſolum nobis gratulabimur: ſed etiam communibus rationibus gaudebimus, ad quas noſtros labores ſtudemus eſſe aggregatos. Ut autem illud aſſequamur, nunc orationes Ciceronis emulimus: proximè reliqua volumina.

LEONI X. PONTIFICI MA-
XIMO, ANDREAS
NAUGERIVS.

Agna quedam res eſt, & ut nihil for-
taſſe preſtantius, ita longè difficilius
quiddam, quàm homines opinantur, elo-
quentia excellere, uni eſt id homini à na-
tura datū: ut ea que mente concipimus,
communicare inter nos, ac dicendo, animi ſenſa eloqui
poſſimus. hac una re maximè à ceteris nos animantibus
natura ſeiunxit. hac iam inde ab initio humani gene-
ris egregias nobis ſemper utilitates attulit. atque hac
cum aequè omnibus conceſſa ſit, unumquempiam è mul-
tis eſſe, quem magna ceteri cum admiratione dicentem
audiant: cui maximis ita plerunque de rebus aſſentian-
tur, ut illi potius, quam ſibi ipſis credendum putent:
qui clamores, qui lachrymas, qui riſus, cum velit, moue-
at: atque omnes adeò animorum motus quaſi habenis
quibuſdam regat: qui denique ita loquatur, ut tantum
propè reliqua hominum multitudini preſtare videat-
ur, quantum homines ipſi beſtijs antecellunt. proſectò
id fieri neceſſe eſt, quod is, & longè preſtantiora quadā,
quam alij omnes cogitatione, atque animo complectat-
ur: et ea, que cogitarit, admirabili ac diuina quadā di-
cendi ratione explicare, ac proferre poſſit. At hoc, ſi quis
id rectè conſideret, eiufmodi eſt, ut ea omnia, que in ho-
minum cogitationem cadere poſſunt, comprehendantur.
quid enim illi, qui & res omnes de quibus poſſit acci-
dere

dere ut aliquando loquendum sit, optimè omnium teneat, quod ei qui perfectè eloquens esse voluerit, necessarium est: & ornatissimis ac grauissimis eas verbis illustrare, atque omnium lumine orationis queat, deesse dicendum est: id verò quàm arduum, ac magnum sit, vel ex eo facillimè cognosci potest, quod cum nemo ferè unquam fuerit, qui non hanc sibi eloquentiæ gloriam summopere appetendam duxerit? permulti verò acerrimo ingenio homines nihil aliud summo studio tota vita egerint: per pauci tamen tot ætatibus iuuenti sunt qui ita probati sint, ut non multa illis deesse viderentur. Et cerè singulas quasque artes egregiè aliquem nouisse permagnum est: nedum ut plurimæ ab uno quopiam comprehendere possint. Sed ut ea quis etiam ingenij felicitate fuerit, ut omnium sit maximarum rerum scientiam consecutus: tum verò quoties illi dicendum sit, suo quicque loco collocare, quante prudentiæ est? Iam res ipsas eo orationis genere, his verbis ornare: eaq; ipsa verba tam compositè, tam concinnè, tam aptè inter se connectere, ut nihil illustrius, nihil auditu iucundius esse possit: id verò longè omnium difficillimum haberi debet, profectò cum multa etiam in oratore alia requirantur: ab hac una re tamen eloquentiæ inditum nomen est. Quid de actione dicam? huic primas, huic secundas, huic tertias tribuisse Demosthenis dicitur. hac una scire, ut cætera illi omnia cumulatissimè concessa sint, nihil est, quod magnum ab se quippiam effici posse orator putet, at eiusmodi ea est, ut si cui à natura negata sit, paruum sit, & exile quoddam quod ab arte tradatur. Sed et multo minus memoria aut

pro-

procreari, aut inferi arte nulla potest. ratio cerè quedam, qua ea adiungetur, reperta est. sed hac nulla sit, nisi id ipsum prius natura bonum in ingenijs nostris extiterit. at hac in oratore quasi fundamentum quoddam est: quo sublato cætera omnia collabi necesse sit. Quamobrem cum ex his eloquentiæ rebus constet, quæ partim maximo viri ingenio summa sibi industria ac labore parare tamen possunt: partim, nisi à natura contigerint, nulla ipsi nobis fingere ratione possumus: nihil dicendi laude difficilius, nihil perfectò oratore inuentu rarius existimandum est. Sed quo plures huic laudi propositæ difficultates sunt: eo magis, & ut eam adipiscantur eniti omnes decet: & si quis adeptus fuerit: admirabilior, & quasi quidam inter homines: deus haberi debet. quid enim ex omnibus humanis rebus ad deorum propius potestatem accedit, quàm posse & inimicos, cum velis, ledere, & amicis adiumento esse, & repugnantes tuam sententiam adducere, & consentientes confirmare, consolari, hortari, ad misericordiam, ad odium, ad quemcunque animi motum, quos volueris, vel inuitos impellere. hac ea nimirum sunt, quæ non fieri humana vi, sed diuinum esse quiddam homines arbitrentur. Atque in hac quidem re sunt qui omnium maximè Græcos homines admirentur, ac longè illos nostrorum ingenijs antepo-
nant. Et profectò, quod in omni ei studiorum genere non minus contigit, summorum semper oratorum copia Græciæ redundauit. E Romanis quanquā multos fuisse legimus, qui plurimum dicendo potuerint, qui nihil non eloquentia affecuti sint, & complures ex his tamen nihil omnino literis mandauerunt: & eo-

rum qui aliquid scripserunt, præter unius Ciceronis nihil cuiusquæ extat, quod proferre possimus. Sed & in tanto hoc tamen eloquentia naufragio, magna ob id salutem dys immortalibus à nobis gratia haberi debent, quod hunc potissimum superesse voluerunt. tantum enim uno ego in Cicerone ponendum arbitror, ut huius unius dicendi facultate, non æquatam modo cum Grecorum omnium eloquentia Latina orationis copiam, sed & longè factam superiorem putem. Tria sunt quæ ab optimo effici oratore debeant: docendus, delectandus, permoendus auditor. hinc tria etiam nata sunt dicendi genera, tenue, medium, græue. ad docendū tenue accommodatum est: medio delectatio paritur: permoemur graui. qui unum aliquod horum genus assequi potuerunt, magni habiti oratores sunt: qui omnia, maximi. Ac fuerunt quidem è Græcis aliqui qui subtili quodam & sententiarū, & verborum genere eo acumine atq; elegantia dicerent, ut nihil illis limatius, nihil enucleatius esse posset. Expolitum aliq; ac suauè dicendi genus secuti, & audientium animos maximè delectarunt, & celebre sibi inter oratores nomen peperere. Vberiores nonnulli, & ampliore quadam orationis vti dignitate, cum magnam vim hominum mentibus admoerent, magnam ipsi eloquentia gloriam consecuti sunt. Cum verò non eodem modo omnia dicendi sint, sed vniuscuiusque rei sit certa & propria quasi quadam vox: qui idem cum res posceret, submisisse humilia, media temperatè, ample grandia posset dicere: nemo fortasse ex his, præter Demosthenem inuentus est. at, nisi his omnibus generibus ita oratio distincta sit,

ita sit, ut id semper quod maximè deceat, conseruetur, non est quod exactam se quisquæ & absolutam eloquentiam adeptum arbitretur. His ita omnibus generibus nosse præstitit: ut ne ex his quidem, qui in singulis floruerunt, in eo ipso genere sit illi aliquis conferendus, nemo hoc in paruis pressior, in temperatis ornatior, in magnis sublimior: nemo iudicem acutius docuit, delectauit incundius, incitauit ardentius. Quæ ut in Demosthene etiam paria fuerint: sunt tamen qui existiment longè illius orationē incundius his salubus, quibus maxime abundat, Cicero, potuisse condiri. sunt qui commiserationes desiderent: quibus ille ut Atheniensium lege sit uti prohibitus, magnum tamen quiddā est quod illi desit. quæ in re ita omnibus præstare Cicero existimatus est: ut in ijs etiam causis, quas unā cum illo Q. Hortensius, aut alijs ea tempestate summi oratores agerent, extremus tamen perorandi locus eorum ipsorum concessu, huic semper relinqueretur. Iam in epistolis, cum amborum extent: tantus in nostro lepos, tanta urbanitas, ea suauitas, is candor, tam purus sermo, ea cum de Republica loquitur, grauitas: ut mirū sit quanto intervallo vincamus. Quid? vbertas ingenij, plurimarum ac præclarissimarum rerum cognitio conferri potest? illius græco tantum sermone complures modo orationes, & epistolas quasdam legimus, hic & Græcè homo Romanus eo ornatu plura scripsit: tam præclare nonnunquam, cum res tulit, locutus dicitur, ut ipsi etiam Græci huiusce facultatis peritissimi homines, non minus suæ illi lingue elegantiam concederent, quam hanc etiam sibi laudem eri-

pi moleste ferrent: & omnibus Latina eloquentia partibus vnus satisfecit: neque vllum non posteris monumentorum genus reliquit. orationes in omni genere plurimas, magna epistolarum volumina edidit. Sed & a Musis etiam non alienus fuit. quin & Latinos omnes, qui ante se fuerant, poetas facillime superauit: & multo etiam fortasse progredi longius potuit: nisi maioris cuiusdam gloria ad se illum splendor rapuisset. Ad hac, ne ea quam magno sibi ipse labore atque acerrimo studio peperisset, inuidere iuuentuti videretur: de arte etiam dicendi sibi scribendum existimauit. quibus in libris cum per uulgata rhetorum praecepta negligens, aliud quoddam ad eloquentiam esse iter diceret: vel ex eo id verum esse quod ab se diceretur, ostendit, quod de his ipsis rebus (quod nulli unquam dicendi magistri potuissent) elegantissime locutus est: & in eloquentia praeceptis tradendis nullam non eloquentia vim adhibuit. Neque vero his finibus abundantis ingenij flumen tenuit: sed longe effusus latius in omnes prope philosophiae sinus delatus est: & in auitam tandem possessionem, ex qua ea nullo iure deiectam esse, saepissime conquestus fuerat, eloquentiam restituit: atque ex angustis extractam finibus paterno in regno collocauit: & id esse proprium oratoris docuit, de vnaquaque re proposita posse & ornate & apte dicere. Sed nulla profecto ex re magis cognosci praestantia oratorum potest, quam ex eo, quod ab his dicendo efficitur. ac recte id mihi quidem dictum videtur, ut in fidibus ex eo qui reddatur sono, illius qui pulset scientiam perspicere: sic eloquentiae vim, ex his maxime motibus, quae

in as-

in audientium animis cernuntur, intelligi. Neque vero dici potest, non multa Demosthenem effecisse dicendo. amens sim, si e maximo, atque omnium illi summorum hominum consensu tributis laudibus, quicquam coner detrabere: cum praesertim ipse etiam illum Cicero longo omnibus anteponat: & quoties dicturus esset, e tota Graecia ad eum audiendum solitos fieri concursus affirmet. sed tamen cum maxime floret Demosthenes, & praelatum etiam illi Demadem legimus: & Phocionis seu quadam acerrima dicendi vis, sed populo cognita vitae integritas ita eum saepe peruertit, ut ipse etiam suorum illum verborum securim sit solitus appellare. Ciceronis etate, quanquam nulla unquam aut plures aut praestantiores oratores tulit: neque pari tamen dicendi facultate quisquam inuentus est: neque tam probata vita sanctitas in vlllo fuit, ut ea magis, quam illius oratione, homines mouerentur. huius accusationis impetum perterritus, a Verris patrocinio, cum & eum maxime defensum vellet, & nihil esset quod non assequi dicendo posse crederetur, Hortensius destitit. hic grauissimam illam M. Catonis auctoritatem, & dicendi seueritatem, quo nemo omni virtute praestantior unquam fuit, si quando sibi obstitit, orationis copia & festiua quadam comitate semper elusit. ac ne omnia conquirere ambitiosius videar: ut toties permotos indices, toties Senatum, toties populum praetermittam: ut oppressam Catilinae audaciam, vniuersam in Antony odium concitatam ciuitatem fileam: quanta vis illius orationis fuerit, quam facile ad ea, quae vellet, homines attraxerit, vel id vnum nobis esse argumento po-

rest, quod eum preclaro illo statim ab scinito Consula-
tu, lege Agraria abseditiosis Tribunis plebis propo-
ita, magnos Republica concitari motus intueretur: &
in concionem Tribunos vocare, & ipso etiam discepta-
tore populo, cum obistere commodis putabatur, uti
non dubitauit. atque his ita locutus est, ita eorum,
qua ad pertractandos hominum animos necessaria es-
sent, nihil pratermisit: ut nemo unquam tanta populi
voluntate populare quicquam suaserit, quanta hic ma-
ximè omnium gratam, ac incundam populo legem euer-
tit. Non immerito igitur & cum viueret, regnare in
iudicys dictus est: & post mortem ad hodiernum diem
sic apud omnes gentes illius nomen viget, sic indices
augeat, ut nulla id unquam obliuio obscuratura, nul-
la eius laudibus allatura sine eternitas videatur. Hic
ipsam illam absolutam eloquentiam speciem quam suo ipse
in oratore querit: quam vix animo intuemur: quam
in nullo Antonius viderat: oratorum omnium vnus
expressit, huic quod similior aliquis, eò eloquentior ha-
beri debet, huius scriptis ne cogitare quidem oratio-
ra possumus. Vtinam qua eorum multa aut iniuria
temporis, aut assidua tot sepe bellis Italia vastatione pe-
rierunt: ea peruenire omnia ad manus nostras potuis-
sent: longe opulentior Romana lingua, longe instructi-
or Latine eloquentia supellex esset. sed ut multa inter-
cepta sint: bene id cecidit, quod ex his, quas scripsit, o-
rationibus, in quibus omnis dicendi vis, omnis elo-
quentia ornatus explicatur: paucas admodum deside-
ramus. quanquam & in his id queri possumus: quod
quas non Antony proscriptio, non belli furor, non tot

annorum

annorum spatium eripere nobis potuit, has ita proximo-
rum seculorum inciticia, quasi rubigo quadam, feda-
uit, ut in suum eas nitorem restituere immensi cuiusdam
operis esse videatur. Nos quidem, quantum in nobis
fuit, quantum vetera nobis exemplaria adiumento esse
potuerunt, quam potuimus opem asserre conati sumus:
neque quicquam à nobis fieri potuisse existimamus
quod magis his qui eloquentie studio tenentur, prodes-
set, quam si ipsæ hæ Ciceronis orationes, hoc est ipsius
fontes eloquentie, unde haurire abunde possent, perpur-
gati à nobis essent. qua in re tantum tamen abest ut ni-
hil pratermissum esse affirmare velimus, ut iacta tan-
tum fundamenta à nobis esse, opus ipsum si multi hoc
exemplo pari in id studio ac labore incubuerint, tum de-
mum posse fortasse aliquando perfici existimemus.

Atq, has nos quidem orationes ob id precipue Leo
Pontifex Maxime, ut alia pratermittam omnia, sub tuo
nomine exire volumus: quod te quantum in ea amplitu-
dine collocatum, ut nemo mortalium propius Deum attin-
gat, maximis semper occupationibus distineri necesse
sit: & his tamen maxime delectari, & nunquam intermit-
tere literarum studia audimus: neque, quenquam à te plu-
ris fieri, quam qui aliquo optimarum artium genere ceteris
antecellat. & huius quidem rei id iam inde ab initio am-
plissima huius dignitatis tue indicio omnibus esse potu-
it, quod Petrum Bembum, & Iacobum Sadoletum viros
uti summa inter se benevolentia coniunctissimos, ita tu
moribus, tum omni literarum genere & quam simili-
mos, & nostræ ætatis omnium ornatissimos, à secre-

β iiij

tis habere voluisti. Iam tum magna mihi oblata spes est,
fore ut omnes tuo auxilio bonæ artes renuiscerent, cum
tibi eos qui in his excellere, adiungendos atque omni
dignitate honestandos putares. Sed non hoc uno nobis
tuis hac in re animus perspectus est: permultis se ille a-
liis quotidie signis ostendit: & præclarissimorum sem-
per ingeniorum parens plurimos tibi Rōmā omni do-
ctrina præstantes viros sufficit: & his non inferiores ex
omnibus eò terris, ut in communem quandam natio-
num omnium, ac totius terrarum orbis patriam, per-
multi confluent. (quippe eo iam inde ab initio nata
fata Rōmā est, ut quod ubiq; terrarum egregy exortū
esset, una suscipere) hos tu omnes ita amplecteris: ita
omni benevolentia prosequeris, ut cum nullo homi-
num genere libentius viuas: nulli ad te aditus facilitio-
res sint: nulli tua magis liberalitas pateat. Ex his
ego, & plurimis illis, quæ in te elucet, virtutibus, in eā
opinionem adductus sum, ut ob id ab Deo te Optimo
Maximo & terris datum, & toti Christianæ Reipū-
blicæ præpositū, arbitrer: ut tu is sis, cuius ductu in an-
tiquam illam tum imperij, tum omnium & virtutum,
& bonarum artium amplitudinem Rōmā restituatur.
Sed agendum id profecto ex his tibi prius est, quo urge-
mur magis: cui nisi occursum fuerit, magnæ esse nobis
calamitati potest. Nimia iam audacia Christiani in
nos nominis hostes efferuntur: nimis proterve nobis in-
sultant: dum multos iam annos, omnes eorum iniu-
rias toleramus, in maximum contemptum venimus: ne-
que quicquam est quod sibi in nos licere non putent.
quas illi per hosce annos regiones, quos agros non se-
pius

pius denastarunt? quos non sinus penetrarunt? qui-
bus ex oris prædam non abegerunt? quam nobis igno-
miniam non inusserunt? quin etiam (scdum dy im-
mortales facinus) florentissimam illam, & literarum,
& virtutum omnium parentem Græciam, nobis taceri-
tibus, atque adeo propè tradentibus, immanissima gen-
tes occuparunt, nos socios atque amicissimos nobis reges
ante oculos propè nostros opprimi, ac regnis exui passi-
sumus. nostratum scilicet res non agebatur? nihil eo-
rum ad nos calamitas pertinebat? satis erat suos quen-
que fines tueri? nihil præterea curandum erat? Nimi-
rum nostra hac negligētia id factum est: ut magnæ illis
breui tempore vires addite, magna nobis auxilia de-
tracta sint: neque suis illi viribus, sed nostra sōcordia
creverunt. nos, nos inquam in nos eos aluimus: nos
ita auximus, ut multa iam ab illis merito, nisi proui-
sum fuerit, timeri possint. Sed providendum profecto
est: neque quicquam iam, quod turpe nobis futurum
sit, ferre debemus, tuumq; adeo hoc esse munus, hoc ti-
bi onus incumbere omnes existimant. neq; tamē (quan-
quam ne hoc quidem præter te alius quisquam potuit)
à te id solum postulatur, ut à finibus eos nostris auertas:
ut exultantes ac temerè in nos irruentes reprimas. ma-
ius quiddam est, quod tua à te magnitudini deberi vi-
deatur. nisi ultro illato illis bello, & omnis antè susce-
pta nobis labes eorum sanguine eluatur, & illi penitus
ne se aliquādo in nostram perniciem efferre possint, ex-
cendantur: satisfieri tantæ de te omnium expectationi
nullo pacto potest. Neq; verò factū id difficillimum fu-
turum est, si te authore sublatis, si quæ intercedunt,

simulatibus, christiani inter se reges conspirauerint: & in communem hostem communi consensu suscipiendam sibi bellum esse existimarint. quid enim his viribus opponi poterit? verendum credo nobis erit, ne paucis illis peditum cohortibus, ne inermibus illis, ut innumerabiles sint: equitibus hostium, tot (ut alios omitam) insidit Hispanorum, tot Heluetiorum legiones, instructissimus ille Gallorum, ille Italorum equitatus pares esse non possint? ne primum quidem impetum, ne clamorem illi quidem nostri exercitus ferre poterunt. agis tu quidem dies noctesq; unum hoc omnium maxime: ne quicquam omittis, quod ad conciliandos inter se, atq; in hostem inflammandos Christianorum animos fieri oporteat: atque eò iam tuis monitis & hortatibus adducta res est: ut potentissimi iam reges veterum iniuriarum obliti, & amicitiam ineant, & ad colloquia veniant: ut & communibus una de rebus consilium capiant: & quæ ad Christianæ Reipublicæ salutem ac dignitatem pertinere visa fuerint, constituantur. sed & reliquum tamen quiddam adhuc est quod tibi agendum sit. quæ propè omnes iam præ se ferunt, ea quanta fieri celeritate poterit, maturanda sunt. nescio quis iam diu Christianorum mentes torpor inuasit: qui, ut optime tua authoritate animati sint, diutius tamē procrastinantur, quam opus sit. ac multas quotidie bene gerende rei opportunitates prætermittunt. hunc dum penitus somnum excutias: hanc dum tollas segnitiam: nulla sit res quæ ab eo te, quod tam præclare cœpisti, deterrere possit. hoc unum cum effeceris. tum deniq; quod tam diu machinaris, quod tanto opere moliris,

liris, quod tecum semper cogitas effeceris. Erit, erit profecto dies illa, cum te longissimè prolatis sinibus, deuictis omnibus, quæ Christiano unquam nomini infensa fuerint, nationibus, cum insigni laurea redentem intueri liceat: cum tota te Italia, totius terrarum orbis ut quendam ad leuanda nostra incommoda cœlo delapsum deum veneretur: cum tibi obuiam cunctis ex oppidis omnium generum, omnium atatum multitudo se omnis effundat: tibi patriam, tibi penates, tibi salutem, ac vitam deniq; depulso crudelissimorum hostium metu, acceptam referat: cum ipsi etiam se tibi agri noua quadam rerum omnium vbertate latiores ostendant. Tum tu maximis omnium plausibus regum medius Romam inuectus pulcherrimum ac iustissimum triumphum ages: tum demum pace terris omnibus per te parata frui nobis licebit: tum deniq; omni & bello & belli timore sublato, alumna pacis atq; otij litera vberissimo se prometu efferent: tum plurima inter hostium spolia tot illa à veteribus illis Græcis monumenta scriptis tradita, quæ nunc in misera & diuturna hac Græciæ seruitute oppressa deluescunt, per te ex tenebris extracta conspicientur. quin & Latina fortasse pleraque belli hinc impetu nobis ablata recipientur: aut certè pacatis iam rebus alicunde emergent, atque ex omnibus ad te partibus deferentur. Tum & alia plurima, & Ciceronis fortasse tum ea quæ desiderantur, in lucem prodibunt: tum hæc, quæ manca & mutilata legimus, integra & emendata reperientur: neque verò in antiquorum scriptis emendandis diutius teneri quæquam necesse erit, sed in maxima optimorum librorum copia,

maximo

maximo ac tutissimo otio existēt fortasse qui maiora con-
nentur, & ipsam etiam antiquitatem prouocare scri-
ptis audeant. profectō aut nunquam posthac futurum
est, aut tua id hac atas videbit. interea hos labores no-
stros, qui tam corruptis veterum libris et necessario sus-
cipiendi, & maxime utiles habendi sunt, ne contemne-
re ea quae ut futura credamus, maximam tu ipse nobis
spem attulisti, quae semper meditaris: quae animo sem-
per agitas: quae immortalem tibi apud omnes gentes
gloriam paritura sunt, quae profectō tibi debentur, ut
nulla interposita mora, quam celerrime fiat appropera.

T. L. I-

T. LIVIVS HISTORIARVM
LIBRO CXX.

M. Cicero sub aduentum triumuirorū ces-
serat vrbe, pro certo habens, id quod e-
rat, non magis Antonio eripere, quam
Caesari Cassium & Brutum posse. Pri-
mo in Tusculanum fugit: inde trans-
uersis itineribus in Formianum, ut ab Caieta nauim
conscensurus, proficiscatur. Vnde aliquoties in altum
prouectum, cum modo venti aduersi retulissent: modo
ipse iactationem nauis ceco volente fluctu pati nō pos-
set: tadium tandem eum & fugae & vitae cepit. Regres-
susq; ad superiorē villam, quae paulo plus mille passibus
à mari abest, moriar, inquit, in patria saepe seruata. Sa-
tis constat seruos fortiter fideliterq; paratos fuisse ad di-
micandum: ipsum deponi lecticam, & quietos pati
quod fors iniqua cogeret, iussisse. Prominenti ex le-
ctica, praebentiq; immotam ceruicem caput praecisum
est. nec satis stolidae crudelitati militum fuit: manus
quoque, scripsisse in Antonium exprobrantes, praecide-
runt. Ita relatum caput ad Antonium: iussuq; eius in-
ter duas manus in rostris positum, ubi ille Consul, ubi
saepè consularis, ubi eo ipso anno aduersus Antonium,
quantum nulla vnquam humana vox, cum admira-
tione eloquentiae, auditus fuerat. Vix attollentes lachry-
mis oculos homines intueri trucidata membra eius po-
terant. Vixit tres & sexaginta annos: ut, si vis absus-
set, ne immatura quidem mors videri possit. Ingenium

& operibus & premijs operarum felix. ipse fortuna diu prospera, ut in longo tenore felicitatis magnis interim ictus vulneribus, exilio, ruina partium pro quibus steterat, filia morte, exitu tam tristi atq; acerbo, omnium ad uersorum nihil ut viro dignum erat tulit, prater mortem. quæ verè æstimanti minus indigna videri potuit: quod à victore inimico crudelius passus erat, quàm quod eiusdem fortune composito fecisset. si quis tamen virtutibus vitia pensarit: vir magnus, acer, memorabilis fuit, & in cuius laudes sequendas Cicerone laudatore opus fuerit.

M. TVL.

M. TVL. CICERONIS ORATIONVM INDEX.

PRIMO VOLUMINE.

<i>Pro P. Quintio. Oratio prima.</i>	2
<i>Pro Sex. Roscio Amerino. Oratio secunda.</i>	18
<i>Pro Q. Roscio Comædo. Oratio III.</i>	45
<i>Diuinatio in C. Verrem. Oratio IIII.</i>	55
<i>In C. Verrem liber II. Oratio V.</i>	66
<i>In C. Verrem liber III. Oratio VI.</i>	76
<i>In C. Verrem lib. IIII. Oratio VII.</i>	109
<i>In C. Verrem lib. V. Oratio VIII.</i>	148
<i>In C. Verrem lib. VI. Oratio IX.</i>	200
<i>In C. Verrem lib. VII. Oratio X.</i>	236
<i>Pro M. Fonteio. Oratio XI.</i>	276
<i>Pro A. Cecinna. Oratio XII.</i>	285

*M. T. CICERONIS
PRO P. QUINTIO
ORATIO I.*

VÆ RES IN CIVITA-

*te duæ plurimum possunt: hæ con-
tra nos ambæ faciunt in hoc tempo-
re: summa gratia, & eloquentia.*

Q *quarum alteram C. Aquili vereor:
alteram metuo. eloquentia Q. Hor-*

*tensy ne me dicendo impediat, non nihil commo-
ueor: gratia Sex. Neuij ne P. Quintio noceat, id
verò non mediocriter pertimesco. Neque hoc tantopere
querendum videretur, hæc summa in illis esse: si in nobis
essent saltem mediocria. verum ita seres habet, ut ego,
qui neque vsu satis, & ingenio parum possum, cum pa-
trono disertissimo comparer: P. Quintius, cui tenues
opes, nullæ facultates, exigua amicorum copię sunt,
cum aduersario gratiosissimo contendat. Illud quoque
nobis accedit incommodum: quod M. Iunius, qui hanc,
aliquotiens apud te egit, homo & in alijs causis exerci-
tatus, & in hac multum & sepe versatus, hoc tempore
abest, noua legatione impeditus: & ad me ventum est,
qui, ut summa haberem cetera, temporis quidem cer-
tè vix satis habui: ut rem tantam, tot controuersis im-
plicatam, possem cognoscere. ita, quod mihi consuevit
in ceteris causis esse adiumento: id quoque in hac causa
deficit. nam quo minus ingenio possum: subsidio mihi
diligentiam comparavi. quæ quanta sit, nisi tempus, &
spatium datum sit, intelligi non potest. Quæ quo plu-
ra sunt C. Aquili: de te, & hos, qui tibi in consilio ad-*

sunt: meliori menti nostra verba audire oportebit: ut multis incommodis veritas debilitata tandem equitate talium virorum recreetur. Quod si tu iudex nullo praesidio fuisse videre contra vim, & gratiam, solitudini, atque inopie: si apud hoc consilium ex opibus, non ex veritate causa pendetur: profecto nihil est iam sanctum, atque sincerum in ciuitate: nihil quod humilitatem, cuiusquam grauitas et virtus iudicis consoletur. ceriè, aut apud te, & eos qui tibi adsunt, veritas valebit: aut ex hoc loco repulsa vi, & gratia, locum ubi consistat, reperire non poterit. Non eo dico C. Aquili, quo mihi veniat in dubium tua fides & constantia: aut quo non is, quos tibi aduocasti, viris electissimis ciuitatis spem summam habere P. Quintius debeat. Quid ergo est? primum magnitudo periculi summo timore hominem afficit, quod vno iudicio de fortunis omnibus decernit. idque dum cogitat, non minus sepe ei venit in mentem potestatis, quam equitatis tua: propterea quod omnes, quorum in alterius manu vita posita est: saepius illud cogitant, quid possitis, cuius in ditione ac potestate sunt: quam quid debeat facere. Deinde habet aduersarium P. Quintius verbo Sex. Nenum, re vera huiusce aetatis homines disertissimos, fortissimos, ornatissimos nostra ciuitatis: qui communi studio summis opibus Sex. Nenum defendunt: si id est defendere, cupiditati alterius obtemperare: quo is facilius, quem velit, iniquo iudicio opprimere possit. Nam quid hoc iniquius, aut indignius C. Aquili dici aut commemorari potest? quam me, qui caput alterius, famam, fortunamque defendam, priore loco causam dicere: cum praesertim Q. Hortensius qui hoc iudicio partes accusatoris obtinet, contra me sit dicturus:

rus: cui summam copiam facultatemque dicendi natura largita est. Ita sit, ut ego, qui tela depellere, & vulneribus mederi debeam: tum id facere cogar, cum etiam te lum aduersarius nullum iecerit. illis autem id tempus impugnandi detur: cum & vitandi illorum impetus potestas adempta nobis erit: & si qua in re, id quod parati sunt facere, falsum crimen, quasi venenatum aliquod telum iecerint: medicina facienda locus non erit. Id accidit Pratoris iniquitate, & iniuria. primum quod contra omnium consuetudinem, iudicium prius de probro, quam de re maluit fieri. deinde quod ita constituit id ipsum iudicium: ut reus, ante quam verbum accusatoris audisset, causam dicere cogeretur. quod eorum gratia, & potentia factum est: qui quasi suares, aut honos agatur, ita diligenter Sex. Nenum studio & cupiditati morem gerunt: in eiusmodi rebus opes suas expetuntur: in quibus quo plus propter virtutem nobilitatemque possunt: eo minus quid possint, debent ostendere. Cum tot tantisque difficultatibus affectus atque afflictus, in tuam C. Aquili fidem, veritatem, misericordiam P. Quintius confugerit: cum adhuc ei propter vim aduersariorum non ius par, non agendi potestas eadem, non magistratus aequus reperiri potuerit: cum ei summam per iniuriam omnia inimica, atque infesta fuerint: te C. Aquili, vosque qui in consilio adestis, orat, atque obsecrat: ut multis iniurijs iactata atque agitata equitatem, in hoc tandem loco consistere, & confirmari patiamini. Id quo facilius facere possitis: dabo operam ut à principio res quemadmodum gesta & contracta sit, cognoscatis. C. Quintius fuit P. Quintii binus frater: sane ceterarum rerum paterfamilias et prae-

dens & attentus: una in re paulo minus consideratus, qui societatem cum Sex. Neniu fecerit: viro bono, verū tamen non ita instituto, ut iura societatis, & officia certi patrisfamilias nosse posset. non quo ei deesset ingenium: nam neque parum facetus curra Sex. Nennius, neq; inhumanus prece est unquam existimatus. Quid ergo est? cum ei natura nihil melius quàm vocē dedisset: pater nihil præter libertatem reliquisset: vocem in quaestum contulit: libertate usus est: quo impunius dicax esset. quare quod socium tibi cum velles adiungere, nihil erat, nisi ut in tua pecunia condisceret: qui pecunia fructus esset. tamen inductus consuetudine, ac familiaritate Quintius fecit, ut dixi, societatem earum rerum, quæ in Gallia comparabantur. Erat ei pecuaria res ampla, & rustica sanè bene culta, & fructuosa. tollitur ab atrijs Licinij atq; à praconum cōfessu in Galliam Nennius: & trans alpes vsq; transfertur. fit magna mutatio loci, non ingenij. nam qui ab adolescentulo questum sibi instituisse sine impendio: posteaquam nescio quid impendit, & in commune contulit: mediocri questu cōtentus esse non poterat. nec mirum, si is qui vocem venalem habuerat, ea qua voce quæsiverat, magno sibi questui fore putabat. Itaq; hercule haud mediocriter de communi quidquid poterat, ad se in privatā domū seuocabat. qua in re ita diligens erat: quasi ij, qui magna fide societatem gererent: arbitrium pro socio condemnari solerent. Verum his de rebus non necesse habeo dicere ea, quæ me P. Quintius cupit commemorare: tamen si causa postulat: tamen quia postulat, non flagitat, præteribo. Cum annos iam complures societas esset: & cum saepe suspectus Quinti Nennius fuisset: neq;

ita

ita commodè posset rationem reddere earum rerum, quas libidine, non ratione gesserat: moritur in Gallia Quintius, cum adesset Nennius: & moritur repentinò: heredem testamento reliquit hunc P. Quintium: ut ad quem summus mæror morte sua veniebat: ad eundem summus honos quoq; perveniret. quo mortuo, nec ita multo post, in Galliam proficiscitur Quintius. ibi cum isto Nennio familiariter viuit: annū fere unū sunt: cum & de societate inter se multa communicarent: & de tota illa ratione atq; re Gallicana, neq; interea verbum ullū interposuit Nennius, aut societatem sibi quippiam debere: aut privatim Quintium debuissē. Cum aris alieni aliquantulum esset relictum: quibus nominibus pecuniam Romæ curari oporteret, auctionem in Gallia P. hic Quintius Narbone facturum esse proscribit, earum rerum quæ ipsius erant priuata. Ibi tum vir optimus Sex. Nennius hominem multis verbis deterret ne auctionetur: eum non ita commodè posse eo tempore, quæ proscripisset, vendere: Romæ sibi nummorum facultatem esse: quam, si sciperet, communem existimaret, pro fraterna illa necessitudine, & pro ipsius affinitate. nam P. Quintij consobrinam habet in matrimonio Nennius, & ex ea liberos. Quia quod virum bonum facere oportebat, id loquebatur Nennius: credidit Quintius, eum qui orationem bonorum imitaretur: facta quoq; imitaturum. auctionem velle facere desistit: Romam proficiscitur: decedit ex Gallia Romam simul Nennius. cum pecuniam C. Quintius P. Scapulæ debuisset: per te C. Aquili decedit P. Quintius, quod liberis eius dissolueret. hoc eo per te agebatur: quod propter æriam rationem non satis erat, in

a ij

tabulis inspexisse quantum deberetur: nisi à Quaestoribus quassisset quantum solueretur. Decidis, statuisq; tu propter necessitudinem, quae tibi cum Scapulis est: quid is ad denarium solueretur. Haec omnia Quintius agebat auctore, & cōsuasore Neniu. nec mirum, si eius utebatur consilio: cuius auxilium sibi paratum putabat. non modo enim pollicitus erat in Gallia: sed Romae quod iudic. simulatq; sibi hic annuisset, numeraturum se dicebat. Quintius porro istum posse facere, videbat: debere, intelligebat: mentiri, quia causamur mentiretur, non erat, nō putabat: quasi domi nummos haberet: ita cōstituit Scapulis se daturum: Neniu certiore facit: rogat ut curet, quod dixisset. Tum iste vir optimus (vereor ne se derideri putet, quod iterum iā dico optimus) qui hunc in summas angustias adductum putaret: ut eum suis conditionibus in ipso articulo temporis astringeret: assem sese negat daturum: nisi prius de rebus rationibusq; societatis omnibus decidisset: & scisset sibi cū Quintio controversia nihil futurum. posterius inquit ista videbimus Quintius: nunc hoc velim cures (si tibi videbitur) quod dixisti. negat se alia ratione facturum. quod promississet, non plus sua referre: quam si, cum auctorem venderet, domini iussu quippiam promississet. Destitutione illa perculsus Quintius, à Scapulis paucos dies aufert: in Galliam mittit: ut ea quae proscrisperat, venirent. deteriore tempore absens auctionatur: Scapulis difficiliore conditione dissolvit. tunc appellat. ultro Neniu: ut, quoniam suspicaretur aliqua de re fore controversiam: videret ut quàm primum & quàm minima cum molestia tota res transigeretur. Dat. iste amicum M. Trebellium: nos communem necessarium, qui istius domi.

domi erat educatus. & quo utebatur iste plurimū, propinquum nostrum Sex. Alphenum. Res convenire nullo modo poterat, propterea quod hic mediocrem iacturam facere cupiebat: iste mediocri praeda contentus nō erat: itaq; ex eo tempore res esse in vadimonium coepit. Cum vadimonia saepe dilata essent: & cum aliquantum temporis in ea re esset consumptum: neq; quicquam perfectum esset: venit ad vadimonium Neniu. Obsecro C. Aquili, vosq; qui adestis in consilio, ut diligenter attendatis: ut singulare genus fraudis, & novam rationem insidiarum cognoscere possitis. ait se auctionatum esse in Gallia: quod sibi videretur, se vendidisse: curasse ne quid sibi societas deberet: se iam neque vadari amplius: neq; vadimonium promittere. si quid agere secum velit Quintius, non recusare. Hic, cum rem Gallicanam cuperet reniscere, hominem in praesentia non vadatur. ita sine vadimonio disceditur. deinde Romae dies XXX fere Quintius commoratur: cum ceteris quae habebat vadimonia differt: ut expeditus in Galliam proficisci posset: proficiscitur: Roma egreditur ante diem IIII Calend. February, Scipione & Norbano Consf. quāso ut eum diem memoria mandetis. L. Albius Sex. filius Quirina, vir bonus cum primis honestus, unā profectus est. Cum venissent ad Vada Volaterrana quae nominantur: vident per familiarem Neniu, qui ex Gallia pueros venales isti adducebat, L. Publicium: qui ut Romam venit, narrat. Neniu, quo in loco viderit Quintium, quod nisi ex Publico narratum Neniu esses: non tam cito res in contentionem venisset. tum Neniu ipse, pueros circum amicos dimittit: ipse suos necessarios ab atrijs Licinys & a

faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Sextiam sibi
adimi hora secunda postridie. veniunt frequentes: re-
stificatur isti P. Quintium non stuisse: & se stuisse. ta-
bula maxima signis hominum nobilium consignan-
tur: disceditur. postulat à Burrieno Pratore Neuius: ut
ex edicto bona possidere liceat. iussit bona proscribi
eius, qui cum familiaritas fuerat: societas erat: affinitas
liberis istius viuis diuelli nullo modo poterat. qua
ex re intelligi facile potuit: nullum esse officium, tam
sanctum, atque solenne: quod non auaritia comminue-
re, atque violare soleat. etenim si veritate amicitia, fide
societas, pietate propinquitas colitur: necesse est iste,
qui amicum, socium, affinem, fama ac fortunis spoliare
conatus est, vanum se & perfidiosum & impium esse fa-
teatur. Libellos Sex. Alphenus procurator P. Quintij
familiaris & propinquus Sex. Neuij deicit: seruulum
unum quem iste prahenderat abducit: denunciat. sese
procuratorem esse, istum equum esse fama fortunæq;
P. Quintij consulere, & aduentum eius expectare.
quod si facere nolit: atque inhibuerit eiusmodi rationi-
bus illum ad suas condiciones perducere: sese nihil pre-
cari: & si quid agere velit, iudicio defendere. Hac dum
Romæ geruntur: Quintius interea contra ius & con-
suetudinem, edicto Prætoris de saltu agroq; communi
à seruis cōmunibus vi detruditur. Existima C. Aquili
id, modo & ratione omnia Romæ Neuium fecisse: si hoc,
quod per literas istius in Gallia gestum est: recte atque
ordine factum videtur. Expulsus atq; eiectus è prædio
Quintius, accepta insigni iniuria, confugit ad C. Flac-
cum imperatorem, qui tum erat in provincia: quem ut
ipsius dignitas poscit, honoris gratia nomino. Is eam
rens

rem quàm vehementer vindicandam putarit, ex decre-
tis eius poteritis cognoscere. Alphenus interea Romæ
cum isto gladiatore venulo quotidie pugnabat: uteba-
tur populo sanè suo: propterea quod iste caput petere nō
desinebat. Isse postulat ut procurator indicatum solui
satisdaret. negat. Alphenus equum esse procuratorem
satisdare: quod reus satisdare non deberet: si ipse ades-
set. appellatur Tribuni. à quibus cum esset certum au-
xilium petitum: ita tamen disceditur: ut idibus septem-
bribus P. Quintium sisti Sex. Alphenus promitteret.
venit Romam Quintius: vadimonium sistit. iste homo
acerrimus bonorum possessor, expulsor, ereptor, an-
num & sex menses nihil petit: quiescit: conditionibus
hunc quoad potest producit. à Cn. Dolabella denique
Prætoris postulat: ut sibi Quintius indicatum solui satis-
det, ex formula, quod ab eo petat: quoniam eius ex edi-
cto Prætoris, Romæ bona dies XXX possessa sint. nō re-
cusabat. Quintius quin ita satisdare iuberet: si bona
possessa essent ex edicto. decernit. quàm æquum nihil
dico: unum hoc dico: nouum: et hoc ipsum tacuisse mal-
lem: quoniam utrunque quiuis intelligere potuisset. iu-
bet P. Quintium sponsonem cum Sex. Neuiō facere: si
bona sua ex edicto P. Burrieni Prætoris dies XXX. pos-
sessa non essent. recusabant qui aderant tum Quintio.
demonstrabant de re iudicium fieri oportere. ut aut
uterg; inter se, aut neuter satisdaret. non necesse esse fa-
mam alterius in iudicium venire. clamabat porro i-
pse Quintius: sese iccirco nolle satisdare: ne videretur
indicasse bona sua ex edicto possessa esse. sponsonem
porro si istiusmodi faceret, se (id quod nunc euenit)
de capite suo prior loco causam esse dicturum. De.

labella (quemadmodum solent homines nobiles: seu recte seu perperam facere ceperunt: ita in utroque excellunt: ut nemo nostro loco natus assequi posset) iniuriam facere fortissime persueverat. aut satisfacere, aut sponsonem iuberet facere: & interea recusantes nostros aduocatos acerrime submoueri. Cōturbatus sanē discedit Quintius, neque mirum: cui hac optio tam misera tamq̃ iniqua daretur: ut aut ipse se capitis damnares, si satis dedisset: aut causam capitis, si sponsonem fecisset, priore loco diceret. Cum in altera re causa nihil esset, quin secus indicaret ipse de se: quod iudicium grauissimum est: in altera spes esset ad talem tamen virum iudicem veniendi: unde eo plus opis auferret: quod minus attulisset gratie: sponsonem facere maluit. fecit: te iudicem C. Aquili sumpsit: ex sponso egit. in hoc summam iudicij, causaq̃ tota consistit. Iudicium esse C. Aquili non de re pecuniaria, sed de fama fortunisq̃, P. Quintij vides. cum maiores ita constituerint: ut, qui pro capite diceret, is posteriore loco diceret: nos in audita criminatione accusatorum, priore loco causam dicere intelligis. eos porro qui defendere consueuerūt vides accusares: & ea ingenia conueriti ad perniciem: quae antea versabantur in salute atq̃ auxilio ferendo. Illud etiam restiterat, quod hesterno die fecerunt: ut te in ius adduceret: ut nobis tempus quamdiu diceremus, praestitueres, quam rem facile à Pratore impetrassent: nisi tu quod esset tuum ius & officium, partesq̃ docuisses. neque nobis adhuc praeter te quisquam fuit: ubi nostrum ius contra illos obtineremus: neq̃ illis vnquam satis fuit illud obtinere: quod probari omnibus posset. ita sine iniuria potentiam leuem atq̃ inopem esse arbitrantur. Verum

quoniam

quoniam tibi instat Hortensius, ut eas in cōsiliū: à me postulat, ne dicendo tempus absumam: queritur priore patrono causam defendente, nunquam perorari potuisse: non patiar istam manere suspicionem, nos rem iudicari nolle. Nec illud mihi arrogabo: me posse causam commodius demonstrare, quàm antea demonstrata sit: neq̃ tamē tam multa verba faciam: propterea quod & ab illo qui tum dixit informata iam causa est: & à me qui neq̃ excogitare, neq̃ pronūciare multa possum, breuius postulatur: quae mihi met ipsi amicissima est. Faciā quod te saepe animaduerti facere Hortensi: totam causam meae dictionem certas in partes diuidam. tu id semper facis: quia semper potes ego in hac causa faciā: propterea quod in hac videor posse facere, quod tibi natura dat, ut semper possis: id mihi causa dat, ut hodie possim. certos mihi fines terminosq̃ constituam: extra quos egredi non possim, si maxime velim: ut & mihi sit propositum de quo dicam: & Hortensius habeat exposita: ad quae respondeat: & tu C. Aquili iam antē animo prospicere possis, quibus de rebus auditurus sis. Negamus te bona P. Quintij, Sexte Neni, possedisse ex edicto Praetoris. In eo sponso facta est. Ostendam primum causam non fuisse: cur à Pratore postulares: ut bona P. Quintij possideres. deinde, ex edicto te possidere non potuisse. postremo, non possedisse. Quae C. Aquili vosq̃ qui estis in consilio, ut quid pollicitus sim, diligenter memoria mandetis. etenim rem facilius totam accipietis, si haec memineritis: et me facile vestra existimatione renocabitis: si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipse circundedi. Nego fuisse causam cur postularer, nego ex edicto possidere potuisse, nego possedis-

se,

se hæc tria cum docuero, perorabo. Non fuit causæ cur postulares. quæ hoc intelligi potest? quia Sex. Neuius neq; ex societatis ratione, neque priuatim quicquam debuit Quintius. quis huic rei testis est? idem qui acerrimus aduersarius in hac re te inquam testem Neui cita bo. annum & eo diutius post mortem C. Quintij fuit in Gallia tecum simul Quintius: doce te petisse ab eo istam nescio quam innumerabilem pecuniam: doce aliquando mentionem fecisse: dixisse deberi: debuisse concedam. Moritur C. Quintius: qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniâ debuit. hæres eius P. Quintius in Galliam ad te ipsum venit in agrum communem: eò denique, ubi non modò res erat, sed ratio quoq; omnis, & omnes literæ, quis tam dissolutus in re familiaris fuisse? quis tam negligens? quis tam tui Sexte dissimilis? qui cum res ab eo, qui cum contraxisses, recessisset, & ad heredem peruenisset: non heredem cum primum vidisset, certiore faceres? appellares? rationem afferret? si quid in controuersiam venires: aut intra parietes, aut summo iure experiretur? ita ne est? quod viri optimi faciunt, si qui suos propinquos ac necessarios caros & honestos esse atq; haberi volût: id Sex. Neuius nò faceret? qui vsq; eo feruet ferturq; auaritia: ut de suis commodis nolit aliquam partem amittere: ne quam partem huic propinquo suo vilius ornamenti relinquat. & is pecuniam si qua deberetur non peteret? qui quia quod debitum nunquam est, id datum non est. non pecuniam modo, verum etiam hominis propinqui sanguinem vitæq; eripere conatur. Huic tu molestus esse videri licet noluisse. quem nunc respirare liberè nò sinis: quem nunc interficere nefarie cupis: eû tu prudenter appellare

lare

lare nolebas. Ita credo: hominem propinquum, tui obseruantem, virum bonum, prudentem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare. sepe, ut fit, cum ipse te confirmasses: cum stauisses de pecunia mentionem facere: cum paratus meditatusq; venisses: homo timidus, virginali verecundia, subito ipse te retinebas: excidebat. repente oratio: cum cuperes appellare, non audebas: ne inuitus audiret. id erat. profecto, credamus hoc: Sex. Neuium, cuius caput oppugnet, eius auribus pepercisse. Si debuisset Sexte: petisses statim: si non statim: paulò quidem post: si non paulò: at, aliquando: sex quidem illis mensibus profecto: anno vertente sine controuersia: anno & sex mensibus verò, cum tibi quotidie potestas hominis fuisset admonendi: verbum nullum facis. biennio iam confecto ferè appellas. quis tam perditus ac profusus nepos, non adesa iam, sed abundanti pecunia sic dissolutus fuisset? ut fuit Sex. Neuius? cum hominem nomino: satis mihi videor dicere. debuit tibi C. Quintius. nunquam petisti. mortuus est ille: res ad heredem venit: cum eum quotidie videres: post biennium deniq; appellas. dubitabitur utrum sit probabilius: Sex. Neuium statim si quid deberetur: petiturum fuisse? an ne appellaturum quidem biennio? appellandi tempus non erat? at tecum anno plus vixit. In Gallia agi non potuit? at & in provincia ius dicebatur: & Roma iudicia fiebant. restat, ut aut summa negligentia tibi obstiterit: aut unica liberalitas. si negligentiam dices: mirabimur. si bonitatem: ridebimus. neq; præterea quid possis dicere inuenio. Satis est argumēti nihil esse debitum Neui: quod tam diu nihil petiuit, qd si hoc ipsum quod nunc facit, ostēdo testimonio esse, nihil deberi: qd enim

nunc

nunc agit Sex. Neniū? qua de re controuersa est? quod est hoc iudiciū: in quo iam bienniū versamur? quid negotij geritur: in quo ille tot & tales viros defatigat? pecuniam petit: nunc denique? veruntamen petit: audiamus de rationibus & controuersis societatis vult iudicari: serò. verum aliquando tamen: cōcedamus. Non inquit id ago C. Aquili: neque in eo nunc laboro. pecunia mea tot annos vtitur P. Quintius. vtitur sanè: non peto. quid igitur pugnās? an, quod sepè multis in locis dixisti: ne in ciuitate sit? ne locū suum quem adhuc honestissimè defendit, obtineat? ne numeretur inter viuos? decernat de vsta & ornamentis suis omnibus? apud iudicem causam priore loco dicat? & eam cum orarit: tū deniq; vocē accusatoris audiat? quid? hoc quò pertinet? ut oculus ad tuum peruenias? at, si id velles, iam pridem actum esse poterat. ut honestiore iudicio cōsisteret? at, si ne summo scelere P. Quintium propinquum tuum insultare non potes. ut facilius iudiciū sit? at neg. C. Aquilius de capite alterius libenter indicat: & Q. Hortensius contra caput non didicit dicere. Quid ā nobis autem C. Aquili refertur? pecuniam petit: negamus debere. iudicium fiat statim. non recusamus. nunquid praeterea? si veretur, ut res iudicio facto parata sit: indicatū solui satis accipiat quibus ā me verbis satis accipiet: yf-dem ipse quod peto, satis dōt. actum iam potest esse C. Aquili: iam tu potes discedere liberatus molestia prope dicam nō minore, quā Quintius. Quid agimus Hortensius? quid de hac cōditione dicimus? possumus aliquando depositis armis, sine periculo fortunarum, de re pecuniaria disceptare? possumus ita rē nostram persequi? ut hominis propinqui caput incolat? esse patiamur? possumus

sumus petitoris personam capere? accusatoris deponere? immo inquit abs te satis accipiam: ego autem tibi non satisfacabo. quis tandem nobis ista iura tam aqua describit? quis hoc statuit? quod equum sit in Quintium id inquit esse in Neniū? Quintij bona, inquit, ex edito Pratoris possessa sunt. ergo id ut confitear, postulas. ut quod nunquam factum esse iudicio defendimus: id perinde quasi factum sit nostro iudicio confirmemus. Inueniri ratio C. Aquili non potest: ut ad suum quisq; quā primum sine cuiusquam dedecore, infamia, perniciēq; perueniat? profecto si quid deberetur, peteret: nō omnia iudicia fieri mallet: quā unum illud unde haec omnia iudicia nascuntur. Qui inter tot annos ne appellaret quidem Quintium: cum potestas esset agendi quod iudicet: qui quo tempore primum malè agere cōcepit: in vadimonij differēdis tempus omne consumpsit: qui postea quoq; vadimonium missum fecerit: hunc per insidias vi de agro communi deiecerit: qui, cum de re agēdi nullo recusante potestas fuisset: sponsonem de probro facere maluerit: qui, cum reuocetur ad id iudicium unde hac nata sunt omnia: conditionem aequissimam repudiet: fateatur se non pecuniam, sed vitam & sanguinem petere: is non hoc palam dicit? mihi si quid deberetur peterem: atq; adeo iam pridē abstulissem: nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioso iudicio, nihil tam copiosa aduocatione uterer: si petendum esset. extorquendum est inuito atq; ingratis: quod non debet, eripiendū atq; exprimendum est: de fortunis omnibus P. Quintius deturbandus est: potentes, disertī, nobiles omnes aduocandi sunt: adhibenda vis est veritati: mina iactentur: pericula intenduntur: formidines opponantur: ut

his rebus aliquando victus & perterritus ipse cedat.
quam e hercule omnia, cum qui contra pugnent, video,
& cum illum cōfessum considero: adesse atq; impende-
re videntur: neq; vitari ullo modo posse. cū autem ad te
C. Aquili oculos animumq; retuli: quo maiore conatu
studioq; aguntur: eo leniora infirmioraq; existimo. Ni-
hil igitur deuit: ut tu ipse predicas. quid si debuisset?
continuo ne causi fuisset: cur à Pratore postulares: ut
bona possideres? non opinor id quidē, neq; ius esse: neq;
cuiquam expedire. quid igitur demonstrat? vadimonium
sibi ait esse desertum. ante quā doceo id factum non
esse: libet mihi C. Aquili ex officij ratione, atq; ex o-
mnium consuetudine rem ipsam & factum simul Sex.
Nenup considerare. ad vadimonium nō venerat ut ais,
is: qui cum tibi affinitas, societas, omnes deniq; causę, &
necessitudines veteres intercedebant. illico ne ad Prato-
rem ire conuenit? continuo ne verum fuit postulare:
ut ex edicto bona possidere liceret? ad hęc extrema
& inimicissima iura tam cupidē decurrebas? ut tibi
nihil in posterum, quod grauius atque crudelius facere
posses: reseruares. nam quid homini potest turpius,
quid verò miserrimus, aut acerbius usu venire? quod tan-
tum euenire dedecus? quę tanta calamitas inueniri po-
test? pecuniam si cuipiam fortuna ademit: aut si alicuius
eripuit iniuria: tamen dum exstimatio est integra,
facile consolatur honestas egestatem. at non nemo aut
ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bo-
nis quidem suis utitur: alterius opes, id quod miserrim-
um est: non expectat. hoc tamen in miserris adiu-
mento & solatio subleuatur. cuius verò bona venie-
runt: cuius non modo illa amplissima fortuna, sed
etiam

etiam victus vestitusq; necessarius sub præcone cum de-
decore subiectus est: is non modo ex numero viuorum
exturbatur: sed, si fieri potest, infra etiam mortuos
mandatur. etenim mors honesta sepe vitam quoq; tur-
pem exornat: vita turpis ne morti quidem honesta lo-
cum relinquit. Ergo hercule cuius bona ex edicto pos-
sidentur: huius omnis fama, & existimatio cum bonis
simul possidetur. de quo libelli in celeberrimis locis
proponuntur: huic ne perire quidem certē tacitē, ob-
scureq; conceditur. cui magistri fiunt, & domini con-
stituuntur, qui qua lege, & qua conditione pereat, pro-
nunciant: de quo homine præconis vox prædicat, & præ-
cium conficit: huic acerbissimum vino videntiq; funus
ducitur: si funus id habendum sit: quod non amici con-
ueniunt ad exequias cohonestandas: sed bonorum em-
ptores, ut carnifices, ad reliquias vite lacerandas, &
distrabendas. Itaq; maiores nostri raro id accidere vo-
luerunt: Pratores, ut consideratē fieret, comparau-
runt. viri boni cum palām fraudantur: cum experiun-
di potestas non est: timide tamen & pedetentim istuc
descendunt, vi ac necessitate coacti, inuiti, multis va-
dimonijs desertis, sepe illusi ac destituti. considerant
enim quid & quantum sit, alterius bona proscribere.
ingulare ciuem ne iure quidem quisquam bonus vult.
mauult enim commemorare se, cum posset perdere,
pepercisse: quam cum parcere potuerit, perdidisse.
hęc in homines alienissimos, denque inimicissimos,
viri boni faciunt, & hominum existimationis, & com-
munis humanitatis causa: ut cum ipsi nihil alteri scien-
tes incommodarint: nihil ipsis iure incommodi cadere
possit. Ad vadimonium non venit, quis? propinquus. si

ras ista grauiissima sua sponte videretur: tamen eius atrocitas, necessitudinis nomine leuaretur. Ad vadimonium non venit. quis? socius. etiam grauius aliquid ei deberes concedere: qui cum te aut voluntas congregasset: aut fortuna coniunxisset. Ad vadimonium non venit. quis? is qui tibi praesto semper fuit. ergo in eum qui semel hoc commisit: ut tibi praesto non esset: omnia tela coniecisti: quae parata sunt in eos: qui permulta male agendi causa fraudandi, fecerunt. Si dupondius tuus ageretur Sex. Neui: si in paruulare captionis aliquid vererere: non statim ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui consuluntur, concurrisses? cum ius amicitiae, societatis, affinitatis ageretur: cum officij rationem atque existimationis duci conueniret: eo tempore tu non modo ad C. Aquilium, aut L. Lucullum, sed ne ipse quidem te consulisti: sed ne ipse quidem ad te retulisti: ne hac quidem tecum locutus es: hora duae fuerunt: Quintius ad vadimonium non venit: quid ago? si me hercule hac tecum duo verba fecisses: quid ago? respirasset cupiditas, atque auaritia paululum: aliquid loci rationi & consilio dedisses: tu te collegisses: non in eam turpitudinem venisses, ut hoc tibi esset apud tales viros confitendum: qua tibi vadimonium non sit obitum: eadem te hora consilium coepisse, hominis propinqui fortunas funditus euertere. ego pro te nunc hoc consulo post tempus in aliena re: quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. Quaro abs C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle, vadimonium mihi non obijt quidam socius & affinis meus: qui cum mihi necessitudo vetus, controuersia de re pecuniaria recens, intercedit: postulo ne a Pra-

tore, ut eius bona mihi possidere liceat? an cum Roma domus eius, uxor, liberi sint: domum potius denunciem? quid est quod hac tandem de re vobis possit videri? profecto si recte vestram bonitatem atque prudentiam cognoui, non multum me fallit: si consulamini, quid sitis responsuri. primum expectare: deinde, si latitare, ac diutius ludificare videatur, amicos conuenire: querere quis procurator sit: domum denunciare. dici vix potest quam multa sint, quae respondeatis ante fieri oportere: quam ad hanc rationem extremam necessariam deuenire. Quid ad hac Neni? ridet scilicet nostram amentiam: qui in vita sua rationem summi officij desideremus: & instituta bonorum virorum requiramus. quid mihi, inquit, cum ista summa sanctimonia, ac diligentia? viderint, inquit, ista officia viri boni. de me ista considerent: non quid habeam, sed quibus rebus inuenerim querant: & quemadmodum natus, & quo pacto educatus sim, memini. vetus est de scurra: multo facilius diuitem quam patrem familias fieri posse. Hec ille si verbis non audet: re quidem vera palam loquitur. etenim si vult virorum bonorum instituto viuere: multa oportet discat, atque dediscat: quorum illi aetati utrumque difficile est. Non dubitavi inquit, cum vadimonium desertum esset: bona proscribere. improbe. verum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi postulas, concedamus. Quid si nunquam deseruit? si ista causa abs te tota per summam fraudem & maliciam ficta est? si vadimonium omnino tibi cum P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at etiam si desertum vadimonium esset: tamen in ista postulata & proscriptione bonorum, im-

probiſſimus reperirebare. num malicioſum? negas fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. audacem? cupidum? perfidioſum? vulgaria & obſoleta ſunt: res autem noua & inaudita. quid ergo eſt? vereor mehercule, ne aut grauioribus utar verbis, quam natura fert: aut lenioribus, quam cauſa poſtulat. ais eſſe vadimonium deſertum. quaſiuit a te ſtatim, ut Romam redijt Quintius, quo die vadimonium iſtuc factum eſſe diceres. reſpondiſti ſtatim nonis February. diſcedens in memoriam redijt Quintius, quo die Roma in Galliam proſectus ſit: ad Ephemeridem reuertitur: inuenitur dies proſectionis, pridie Calend. February. nonis February ſi Roma fuit: cauſe nihil dicimus, quin tibi vadimonium promiſerit. quid? hoc inueniri qui poteſt? proſectus eſt vnâ. L. Albius homo cum primis honeſtus, dicet teſtimonium. proſecuti ſunt familiares & Albi, & Quintij: dicent hi quoque teſtimonium. literæ P. Quintij, teſtes tot, quibus omnibus cauſa iuſtiſſima eſt, cur ſcire potuerint: nulla, cur mentiantur, cum a ſtipulatore tuo comparabuntur. Et in hac eiſmodi cauſa P. Quintius laborabit? & diutius in tanto metu miſer periculoq; verſabitur? & vehementius enim gratia aduerſarij perterrebit, quam fides iudicis conſolabitur? vixit enim ſemper inculcè atque horridè: natura triſti ac recondita fuit: non ad ſolarium, non in campo, non in conuiuijs verſatus eſt, id egit, ut amicos obſeruantia, rem parſimonia retineret: antiquam officij rationem dilexit: cuius ſplendor omnis his moribus obſoleuit. At ſi in cauſa pari diſcedere inferior videretur: tamen eſſet non mediocriter conquerendum. nunc in cauſa ſuperiore: ne ut par quidem ſit,

ſit, poſtulat: inferioreſſe eſſe patitur: duntaxat vſq; eò, ne cum bonis, fama, fortunisq; omnibus Sex. Neny cupiditati crudelitatiq; dedatur. Docui quod primū pollicitus ſum C. Aquili: cauſam omnino cur poſtulareret, non fuiſſe: quod neq; pecunia debebatur: & ſi maxime deberetur: commiſſum nihil eſſet, quare ad iſtam rationem perueniretur. Attendite nunc, ex edicto Prætoris, bona P. Quintij poſſidere nullo modo potuiſſe. Recita edictum. **QVI FRAVDATIONIS CAUSA LATITARIT.** Non eſt is Quintius, niſi latitant, qui ad negotium ſuū relicto procuratore proficiſcuntur. **CI HAERES NON EXTABIT.** Ne is quidem. **QVI EXILICAUSA SOLVM VERTERIT.**

Quo tempore exiſtimas oportuiſſe Neni abſentem Quintium defendi? aut quomodo? cum poſtulabas, ut bona poſſideres? nemo adfuit. neq; enim quisquam diuinare poterat, te poſtulatuum: neque quenquam atinebat id recuſare: quod Præ. non fieri, ſed ex edicto ſuo fieri iubebat. qui locus igitur abſentis defendendi procuratori primus datus eſt? cum proſcribebas. ergo affuit: non paſſus eſt: libellos deiecit Sex. Alphenus. Qui primus erat, officij gradus, ſeruatus eſt a procuratore ſumma cum diligentia: videamus quæ deinde ſint conſecuta. hominem Pub. Quintij deprehendiſ in publico: conaris abducere: non patitur Alphenus: vi tibi ademit: curat, ut domum reducat ad Quintium. hic quoq; ſummè conſtat procuratoris diligentis officium. debere tibi deis Quintium. procurator negat. vadari

vis: promittit. in ius vocas: sequitur. iudicium postulas: non recusat. quid aliud sit absentem defendi, ego non intelligo. At quis erat procurator? credo aliquem eie-ctum hominem, egentem, litigiosum, improbum, qui posset scurra diuitis quotidianum conuitium sustinere. nihil minus. Eques Romanus locuples, sui negotii bene gerens: denique is, quem, quotiens Neni in Galliam profectus est, procuratorem Romae reliquit. & audes Sex. Neni negare absentem defensum esse Quintium? cum eum defenderit idem, qui te solebat: & cum is iudicium acciperet pro Quintio: cui tu & rem & famam tuam commendare proficiscens, & concedere solebas: conaris hoc dicere: neminem extitisse qui Quintium iudicio defenderet? Postulabam inquit, ut satis daret. iniuria postulabas: ita videbare. recusabat. Alphenus. ita: verum Pretor decernebat. tribuni igitur appellabantur. hic te inquit, teneo: non est istud iudicium pati, neque iudicio defendere: cum auxilium à Tribunis petas. hoc ego, cum attendo qua prudentia sit Hortensius, dicturum esse eum non arbitror: cum autem antea dixisse audio, & causam ipsam considero: quid aliud dicere possit, non reperi. fatetur enim libellos Alphenum deiecisse: vadimonium promisisse: iudicium quin acciperet in ea ipsa verba, qua Neni edebat, non recusasse: ita tamen more & instituto per eum magistratum, qui auxilii causa constitutus est. aut hac facta non sint, necesse est: aut C. Aquilius talis vir iuratus hoc ius in ciuitate constituat: cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quae quisque in verba postularit: cuius procurator à Pretore ad Tribunos appellare ausus sit, eum non defendi: eius bona recte posside-

possideri posse: ei misero, absente, ignaro fortunarum suarum, omnia vite ornamenta per summum dedecus, & ignominiam diripi conuenire. quod si probari nemini potest: illud certe probari omnibus necesse est: defensum esse iudicio absentem Quintium. Quod cum ita est: ex edicto bona possessa non sunt. At enim Trib. pl. ne audierunt quidem. fateor, si ita est, procuratorem decreto Pr. R. oportuisse parere. quid si M. Brutus intercessurum se dixit palam: nisi quid inter ipsum Alphenum & Neni conueniret? videtur ne intercessisse appellatio Tribunorum, non mora, sed auxilii causa? Quid deinde sit? Alphenus ut omnes intelligere possent, iudicio defendi Quintium: ne qua subesse posset aliena aut ipsius officio, aut huius existimatione suspicio, viros bonos complures aduocat: testatur isto audiente. se pro communi necessitudine id primum petere: ne quid atrocius in P. Quintium absentem sine causa facere conetur. sin autem inimicissime atque infestissime contendere perscueret: se paratum esse omni recta atque honesta ratione defendere, quod petat, non deberi: se iudicio, id quod edat, accipere. eius rei, conditionisque tabellas obsignauerunt viri boni complures: res in dubium venire non potest. sit rebus omnibus integris, neque proscriptis, neque possessis bonis, ut Alphenus, promittat. Neni sibi Quintium. venit ad vadimonium Quintius. iacet res in cotrouersis isto calumniante biennium: usque dum inueniretur, qua ratione res ab usitata consuetudine recederet, et in hoc singulare iudicium causa omnis concluderetur. Quod officium Aquili commemorari procuratoris potest, quod ab Alphenio praeiteritum esse videatur? quid afferitur, quare P.

Quintius absens negatur esse defensus: an verò id quod Hortensium, quia nuper iniecit & quia Neuus semper id clamitat, dicturum arbitror: non fuisse Neuus parē certationem cum Alphenio, illo tempore, illis dominantibus? quod si velim confiteri, illud opinor concedent: non procuratorem P. Quinti neminem fuisse: sed gratiosum fuisse. mihi autem ad vincendum satis est: fuisse procuratorem, qui cum experiri posset, qualis is fuerit, si modo absentem defendebat, per ius & magistratum, nihil ad rem arbitror pertinere. Erat inquit illarū partium, quid nū? qui apud te esset educatus: quem tu a puero sic instituisse, ut nobili, ne gladiatori quidem haberet: sicut tu semper summe concupisti, idem volebat. Alphenus. ea re tibi cum eo par contentio erat. Brutus inquit erat familiaris. itaq; is intercedebat, tu contra Burrieni, qui iniuriam decernebat: omnium denique illorum, qui tum & poterant per vim & scelus plurimum: & quod poterant id audebant. an omnes tu istos vincere volebas: qui nunc tu ut vincas, tantopere laborant? aude id dicere, non palam, sed his ipsis quos aduocasti. Tamen si nolo eam rem commemorando renouare: cuius omnino rei memoriam omnem tolli funditus ac deleri arbitror oportere. unum illud dico: si propter partium studium potens erat Alphenus: potentissimus Neuus. si frater gratia postulabat, aliquid iniquius Alphenus: multo iniquiora Neuus impetrabat. neq; enim inter studium vestrum, quicquam, ut opinor inter fuit: ingenio, vetustate, artificio, tu facile viciisti. ut alia omittam, hoc satis est. Alphenus cum his, & propter eos perijt, quos diligebat, tu postquam, qui tibi erant amici, non poterant vincere: ut amici tibi essent, qui vin-

cebant,

cebant, effecisti. quod si tum partibus ius cum Alphenio fuisse non putas: quia tamen aliquem contra te aduocare poterat: quia magistratus aliquis reperiebatur, apud quem Alpheni causa consisteret: quid hoc tempore Quintio statuendum est? cui neq; magistratus adhuc equus inuentus est: neq; iudicium redditum est usitatum: non conditio, non sponso, non denique vlla vngquam intercessit postulatio, mitto aqua, verū ante hoc tempus, ne fando quidem audita. De re pecuniaria cupio contendere. non licet. at ea controuersia est. nihil ad me attinet: causam capitis dicas oportet. accusa, ubi ita necesse est. non inquit, nisi tu ante nouo modo prior loco dixeris. dicendum necessarium est, restituenda hora ad arbitrium nostrum. Iudex ipse arcessetur. Quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij: qui splendorem nostrum & gratiam negligat? pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, gravitate, honore, florentissimus ciuitatis. dicet Hortensius excellens ingenio, nobilitate, existimatione. aderunt autem homines nobilissimi, ac potentissimi: quorum frequentiam & confessum non modo P. Quintius, qui de capite decernit: sed quiuus, qui extra periculum sit, perhorrescat. Hæc est iniqua certatio: non illa quæ tum contra te Alphenus velitabatur. huic ne ubi consisteret quidem contra te locum reliquisti. Quare aut doceas oportet: Alphenum negasse se procuratorem esse: non deiecisse libellos: iudicium accipere noluisse: aut, cum hæc facta sint, ex edicto te bona P. Quinti non possedisse concedas. etenim si ex edicto possedisti: quæro cur bona non venierint? cur ceteri sponsores & creditores non conuenerint? nemo ne fuit cui

b v

deberet Quintius: fuerunt, & complures fuerunt: propterea quod C. frater aliquantum aris alieni reliquerat. quid ergo est? homines erant ab hoc omnes alienissimi: & his debebatur: neque tamen quisquam inuentus est tam insigni improbus: qui violare P. Quintij existimationem absentis auderet. unus fuit, affinis, socius, necessarius, Sex. Neuius: qui, cum ipse ultro deberet, quasi eximio premio sceleris exposito, cupidissime contenderet: ut per se afflictum atque euersum propinquum suum non modo honeste partis bonis, verum etiam communi luce priuaret. ubi erant ceteri creditores? denique hoc tempore ubi sunt? quis est qui fraudationis causa latuisse dicat? quis qui absentem defensum neget esse Quintium? nemo inuenitur. at contra, omnes, quibus cum ratio huic aut est, aut fuit: ad sunt, defendunt: fides huius multis locis cognita, ne perfidia Sex. Neuij derogetur, laborant. In huiusmodi dissonsonem testes dare oportebat: ex eo numero, qui hac dicerent: vadimonium mihi deseruit: me fraudauit: à me nominis eius, quod inficiatus esset. diem petiuit: ego experiri non potui: latitauit, procuratorem nullum reliquit. horum nihil dicitur. parantur testes, qui hac dicant. verum opinor viderimus, cum dixerint. unum tamen hoc cogitent: ita se graues esse, ut, si veritatem volent retinere, grauitatem possint obtinere. sicam negligent: ita leues sint: ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium, sed ad verum probandum, auctoritatem adiuuare. Ego hac duo quero: primum qua ratione Neuius susceptum negocium non transegerit: hoc est cur bona, quae ex edicto possidebat, non vendiderit. deinde cur ex tot creditoribus

alys

alijs ad istam rationem nemo accesserit: ut necessario confiscare: neque eorum tam temerarium quèquam fuisse: neque te ipsum, id quod turpissime suscepisses, peruenire & transigere potuisse. Quid si tu ipse Sex. Neui statuisti bona P. Quintij ex edicto possessa non esse? opinor tuum testimonium, quod in aliena re leue esset: id in tua, quoniam contra te est, grauissimum debet esse. Emisti bona Sex. Alpheni L. Sylla Dictatore vendente: socium tibi in huius bonis edidisti Quintium. plura non dico. cum eo tu voluntariam societatem coibas: qui te in hereditaria societate fraudarat: & cum iudicio tuo comprobabas: quem spoliatum fama fortunisque omnibus arbitrabare. Diffidebam me hercule C. Aquili satis animo certo & confirmato, me posse in hac causa consistere: sic cogitabam: cum contra dicturus esset Hortensius: & cum esset attenti auditurus Philippus: fore uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebam huic Q. Roscio, cuius soror est cum P. Quintio: cum à me peteret, & summe contenderet, ut propinquum suum defenderem: mihi perdifficile esse contra tales oratores non modo tantam causam perorare: sed omnino verbum facere conari. cum cupidius instaret: homini pro amicitia familiaris dixi: mihi videri ore durissimo esse: qui praesente eo gestum agere conaretur. qui verò cum ipso contenderent: eos etiam siquid antea recti aut venusti habere visi sunt, id amittere. nequid mihi eiusmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus essem, me vereri. tum mihi Roscius & alia multa confirmandi mei causa dixi: & me hercule si nihil diceret: tacito ipso officio, & studio, quod habebat erga propinquum suum, quemuis

com-

commoueret. etenim cum artifex eiusmodi sit: ut solus dignus videatur esse, qui in scena spectetur: tum vir eiusmodi est, ut solus dignus videatur: qui eo non accedat. veruntamen, quid si, inquit, habes eiusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum: neminem esse, qui possit biduo, ad summum triduo, septingenta milia passuum ambulare? tamen ne vereris ut possis hec contra Hortensium contendere? minimè inquam. sed quid id ad rem? nimirum inquit in eo causa consistit, quomodo? docet ne eiusmodi rem, & factum simul Sex Neui: quod si solum proferretur, satis esse deberet, quod abs te, C. Aquili, & à vobis qui adestis in consilio, quaeso, ut diligenter attendatis: profecto intelligitis, illinc ab initio cupiditatem pugnassee, & audaciam. hinc veritatem, & pudorem, quoad potuerit, restituisse. Bona postulus ut ex edicto possidere liceat: quo die? te ipsum Neui volo audire: volo inauditum facinus, ipsius, qui id commisit, voce conuinci. dic Neui diem, ante V. Cal. intercalares. bene agis. quam longè est hinc in saltum vestrum Gallicanum? Neui te rogo. DCC millia passuum. optimè. de saltu deicitur Quintius, quo die? possumus hoc quoque ex te audire? quid taces? dic in qua diem, pudet dicere. intelligo. verum, & serò, & ne quicquam, pudet. deicitur de saltu C. Aquili pridie Cal. intercalares. biduo post. at ut statim de iure aliquis concurrerit: non toto triduo DCC millia passuum conficiuntur. O rem incredibilem! O cupiditatem inconsideratam! O nuncium volucrem. administrum & satellites Sex. Neui Roma trans alpeis in Sebusianos biduo veniunt. O hominem fortunatum: qui eiusmodi nuncios seu potius

tius pegasos habeat. hic ego si Crassi omnes cum Antoniis existant: situ L. Philippe, qui inter illos florebas, hanc causam voles cum Hortensio dicere: tamen superior sim necesse est. Non enim, quemadmodum putatis: omnia sunt in eloquentia. est quaedam tamen ita perspicua veritas: ut eam infirmare nullares possit. an antequam postulasti, ut bona possideres, misisti qui curarent, ut dominus de suo fundo à sua familia vi deiceretur? utrumlibet elige. alterum incredibile est, alterum nefarium: & ante hoc tempus utrumque, inauditum. Septingenta millia passuum vis esse decursa biduo? dic: negas? an te igitur misisti. malo, si enim illud diceres: improbè mentiri videre. cum hoc confiteris: id te admisisse concedis, quod ne mendacio quidem tegere possis. Hoc consilium Aquilio & talibus viris tam cupidum, tam audax, tam temerarium probabitur? quid hac amentia? quid hac festinatio? quid hac immaturitas tanta significat? non vim? non scelus? non latrocinium? non denique, omnia potius quam ius, quam officium, quam pudorem? Mittis iniussu Praetoris. quo consilio? iussurum sciebas? quid? cum iussisset, tum mittere nonne poteras? postulaturus eras. quando? post dies XXX. nempe si te nihil impediret: si voluntas eadem maneret: si valeres: denique si viueres. Praetor iussisset. opinor si vellet: si valeret: si ius diceret: si nemo recusaret, qui ex ipsius decreto & satisfaceret, & iudicium accipere vellet. nam per deos immortales si Alphenus procurator P. Quinti tibi tum satisfaceret, & iudicium accipere vellet: denique, omnia qua postulares, facere voluisset, quid ageres? renocares cum quem in Galliam miseris? at hic quidem iam de fun-

PRO P.

de fundo expulsus, iam à suis dijs poenatibus præceptis eiectus, iam quod indignissimum est, suorum scrutorum manibus, nuncio atque imperio tuo violatus esset. corrigeres hac scilicet tu postea. de cuiusquam vita dicere audes? qui hoc concedas necesse est: ita te cum cupiditate & auaritia fuisse: ut cum postea quid futurum esset, ignorares: accidere autem multa possent, spem maleficy præsentis in incerto reliqui temporis eventu collocares? Atq; hac perinde loquor, quasi ipso illo tempore, cum te Prætor iussisset ex edicto possidere: si in possessionem misisses, debueris aut potueris P. Quintium de possessione deturbare. Omnia sunt C. Aquili eiusmodi: quiuis ut perspicere possit: in hac causa improbitatem, & gratiam, cum inopia, & veritate contendere. Prætor te quemadmodum possidere iussit? opinor ex edicto. Sponsio qua in verba facta est? si ex edicto Pr. bona P. Quinty possessa non sunt, redeamus ad edictum, id quidem quemadmodum iubet possidere? nunquid est cause C. Aquili, quin si longè aliter possedit, quam prætor edixit: iste ex edicto non possederit: ego sponsione vicerim? nihil opinor. cognoscamus edictum. **QUI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERIT.** De teloquitur Neui, quemadmodum tu putas: ais enim te ex edicto venisse: tibi quid facias, definit: te instituit: tibi præcepta dat. **EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE. Quomodo? QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT: ID IBIDEM CVSTODIANT. QVOD NON POTERVNT: ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT.**

QVINTIO.

16

LICEBIT. Quid tum? **DOMINVM**, inquit, **INVITVM DETRVDERE NON PLACET.** eum ipsum, qui fraudandi causa latitet: cum ipsum, quem iudicio nemo defendat: eum ipsum, qui cum omnibus creditorebus suis male agat, inuitum de prædio detrudi vetat. Proficiscenti tibi in possessionem Prætor ipse Sex. Neui palam dicit ita possidero. ut tecum simul possideat. Quintius ita possidero, ut Quintio vis non adferatur. quid? tu id quemadmodum observas? mitto illud dicere, eum qui non latitarit: cui Roma domus, uxor, liberi, procurator esset: eum, qui ubi vadimonium non deseruisset: hæc omnia mitto: illud dico, dominum expulsum esse de prædio: domino à familia sua manus allatas esse ante suos lares familiares. hoc dico.

Neuium ne appellasse quidè Quintium: cum simul esset: experiri posset quotidie. Deinde quod omnia iudicia difficillima cum summa sua invidia, maximoq; periculo P. Quinty fieri mallet: quam illud pecuniarium iudicium, quod uno die transigi posset: ex quo uno hæc omnia nata, & profecta esse concedit. quo in loco conditionem tuli: se vellet pecuniam petere, P. Quintium indicatum solui satisfaturum: dum ipse, si quid peteret, pari conditione uteretur. Ostendi quam multa antè fieri cōenerit: quam hominis propinqui bona possideri postularentur: præsertim cum Roma domus eius, uxor, liberi essent, & procurator eque viri- usque necessarius, **Docui cum desertum esse dicat. uadimo-**

dimonium, omnino vadimonium nullum fuisse: quo die hunc sibi promississe dicat: eo die ne Romæ quidem eum fuisse. id testibus me pollicitus sum planum factum: qui & scire deberent, & causam, cur mentirentur, non haberent. Ex edicto autem non potuisse bona possideri, demonstravi: quod neq; fraudandi causa latitasset: neq; exily causa solum vertisse diceretur. Reliquum est, ut eum nemo iudicio defenderit: quod contra copiosissime defensum esse contendere, non ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore, atq; improbo, sed ab Equite Ro. propinquo, & necessario suo: quem ipse Sex. Neniū procuratorem relinquere antea consueverat. neq; eum, si Tribunus appellaret: iccirco minus iudicio pati paratum fuisse. neque potentia procuratoris Neniū ius ereptum: contra istum potentia sua tantummodo superiorem fuisse: nunc nobis vix respirandi potestatem dare. Quasiui qua causa fuisset, cur bona non venissent, cum ex edicto possiderentur. Deinde illud quoq; requisivi: qua ratione ex tot creditoribus nemo neq; tum idem fecerit: neq; nūc contradicat: omnesq; pro P. Quintio pugnent: præsertim cum in tali iudicio testimonia creditorum existimetur ad rem maximè pertinere. Postea sum usus aduersarij testimonio: qui sibi eum nuper edidit socium: quem quomodo nunc intendit, ne in vinorum quidem numero tum demonstrat fuisse. Tum illam incredibilem celeritatem seu potius audaciam protuli: confirmari necesse esse: aut biduo DCC millia passuum esse decursa: aut Sex. Neniū diebus compluribus antè in possessionem misisse, quam postulare: ut ei liceret bona possidere. Postea recitavi edictum: Quod aperte dominum de prædio

de prædio detrudi vetaret: in quo constitit Neniū ex edicto non possedisse: cum confiteretur ex prædio vi detrusum esse Quintium. Omnia autem bona possessa non esse constitui: quod bonorum possessio spectetur non in aliqua parte, sed in vniuersis, quæ teneri ac possideri possint. Dixi Romæ domum fuisse: quo ille ne aspiraret quidem: seruos complures: ex quibus iste possederit neminem: ne attigerit quidem. vnum fuisse quem attingere conatus sit: prohibitum fuisse. quiescere. in ipsa Gallia cognoscis in prædia priuata Quintij Sex. Neniū non venisse. deniq; ex hoc ipso saltu, quem per vim expulso socio possedit: seruos priuatos Quintij non omnes eiectos esse. Ex quo, & ex ceteris dictis, factis, cogitatisq; Sex. Neniū, cuius potest intelligere, istum nihil aliud egisse: neque nunc agere: nisi uti per vim, per iniuriam, per iniquitatem iudicij, totum agrum qui communis est suum facere possit. Nunc causa perorata, res ipsa & periculi magnitudo C. Aquili cogere videtur: ut te, atq; eos, qui tibi in consilio sunt, obsecret, obtesteturq; P. Quintius per senectutem ac solitudinem suam, nihil aliud, nisi ut vestra natura bonitatisq; obsequamini. ut cū veritas cum hoc faciat: plus huius inopia possit ad misericordiam: quam illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem venimus, eodē die illorum minas, quas antè horrebamus: negligere cepimus. Si causa cū causa contenderet: nos nostram perfacile cuius probaturos statuebamus. quod vite ratio cum ratione vite decerneret. iccirco nobis etiam magiste iudice opus esse arbitrati sumus. Ea res enim nunc in discrimine versatur: utrumne possit se contra luxuriam, ac licentiam, rusticana illa atq; inculta par-

simonia defendere: an deformata atque ornamentis omnibus spoliata, nuda cupiditati, petulantiaq; addicatur. Non comparat. se tecum gratia P. Quintus Sex. Neni: non opibus, non facultate contendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. fatetur se non belle dicere: non ad voluntatem loqui posse: non ab assucta amicitia transfugere: atque ad florentem aliam deuolare: non profusis sumptibus viuere: non ornare magnifice splendideq; conuiuium: non habere domum clausam pudori & sanctimonie: patentem atque adeo expositam cupiditati & voluptatibus. contra sibi officium, fidem, diligentiam, vitam omnino semper horridam, atq; aridam cordi fuisse. ista superiora esse, ac plurimum posse his moribus sentit. Quid ergo est? non vsq; eo tamen ut in capite fortunisq; hominum honestissimorum dominantur hi: qui relictis bonorum virorum disciplina, & questum & sumptum Galloni sequi maluerunt: atq; etiam, quod in illo non fuit, cum audacia perfidiaq; vixerunt. Si licet viuere eum, quem Sex. Neni non vult: si est homini honesto locus in ciuitate inuito Neni: si fas est respirare P. Quintium contra nutum diuinitumq; Neni: si quae pudore ornamenta sibi peperit, ea potest contra petulantiam te defendente obtinere: spes est, & hunc miserum atq; infelicem aliquando tandem posse consistere. sin & poterit Neni id quod liber: et ei libebit quod non licet: quid agendum est? qui deus appellandus est? cuius hominis si des imploranda est? qui deniq; questus, qui moeror dignus inueniri in calamitate tanta potest? Miserum est ex turbari fortunis omnibus. miserius est, iniuria. acerbum est ab aliquo circumueniri. acerbius, a propinquo calamitosum

rosus est bonis eueriti. calamitosus, cum dedecore funestus est a forti atq; honesto viro iugulari. funestus, ab eo cuius vox in praconio questum praestitit. indignum est a pari vinci aut superiore. indignius, ab inferiore, atq; humiliore. luctuosus est tradi alteri cum bonis. luctuosus, inimico. horribile est causam capitis dicere. horribilius, priore loco dicere. Omnia circumspectus Quintus: omnia periclitatus est C. Aquili: non Praetorem modo, a quo ius impetraret inuenire non potuit: atq; adeo ne unde arbitratus quidem suo postularet: sed ne amicos quidem Sex. Neni: quorum saepe & diu ad pedes iacuit stratus, obsecrans per deos immortales, ut aut secum iure contenderent: aut iniuriam sine ignominia sibi imponerent. Deniq; ipsius inimici vultum superbissimum subiit: ipsius Sex. Neni lachrymans manum apprehendit, in propinquorum bonis proscribendis exercitatum: obsecrauit per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipsius coniugem & liberos, quibus propior P. Quintio nemo est: ut aliquando misericordiam caperet: aliquam, si non propinquitatis, at etatis suae: si non hominis, at humanitatis rationem haberet: ut secum aliquid integra sua fama, qualibet, dummodo tolerabili conditione transigeret. ab ipso repudiatus, ab amicis eius non subleuatus, ab omni magistratu agitatus, atq; perterritus, quem praeter te appeller, habet neminem. tibi se, tibi suas omnes opes fortunasq; commendat: tibi committit existimationem ac spem reliquae vitae. multis vexatus conuulsijs, plurimis iactatus iniurijs, non turpis ad te, sed miser confugit. e fundo ornatiissimo deiectus, ignominis omnibus appetitus, cum illum in suis paternis bonis dominari videret: ipse filia

PRO SEX. ROSCIO

nubili dotem conficere non posset: nihil alienum tamen vita superiore commisit. Itaq; te hoc obsecrat. C. Aquis: ut quam existimationem, quam honestatem in iudicium tuum prope actaiam aetate decurraq; attulit: eam liceat ei secum ex hoc loco efferre. ne is, de cuius officio nemo unquam dubitavit: sexagesimo deniq; anno dedecore, macula, turpissimaq; ignominia, notetur: ne ornamentis eius omnibus Sex. Neni pro spolijs abutatur: ne per te ferat, quo minus qua existimatio P. Quintium usq; ad senectutem perduxit: eadem usq; ad rogus profequatur.

PRO SEX. ROSCIO AMERINO. ORATIO. II.

REDO Ego vos Iud. mirari: quid sit quod, cū tot summi oratores hominesq; nobilissimi sedent: ego potissimum surrexerim: qui neq; etate, neq; ingenio, neq; autoritate sim cū his, qui sedent cōparandus. omnes enim hi, quos videris adesse in hac causa, iniuriam novo scelere constatam putant oportere defendi: defendere ipsi, propter iniquitatē temporū, non audent. ita fit, ut ad sint propterea, quod officium sequuntur: taceant autē iccirco, quia periculū metuent. Quid ergo? audacissimus ego ex omnibus? minimē. at tanto officiosior q̄ ceteris? ne istius quidē laudis ita sum cupidus: ut alijs eam preceptam velim. Quae me igitur res preter ceteros impulsit? ut causam Sex. Rosci recipere? quia si quis istorum dixisset, quos videris adesse, in quibus summa autoritas

C est,

AMERINO.

19

est, atq; amplitudo: si verbum de rep. fecisset: id quod in hac causa fieri necesse est: multo plura dixisset, quā dixisset, putaretur. ego etiam si omnia, quae dicenda sunt, liberē dixerō: nequaquā tamen similiter oratio mea exire, atq; in vulgus emanare poterit. Deinde quod ceterorum neq; dictum obscurum potest esse propter nobilitatem, & amplitudinē: neq; temere dicto concedi propter aetatem & prudentiam. ego si quid liberius dixerō, vel occultū esse propterea, quod nondum ad Remp. accessi: vel ignosci adolescentiae meae poterit. tamen si non modo ignoscendi ratio, verum etiam cognoscendi consuetudo iam de civitate sublata est. Accedit illa quoq; causa: quod a ceteris forsitan ita petiit sit, ut dicerent: ut vtrumvis saluo officio se facere posse arbitrantur. à me autē y cōtenderunt: qui apud me, & amicitia & beneficij, & dignitate plurimū possunt: quorū ego neque benevolentiam erga me ignorare: nec auctoritatē aspernari: nec voluntatem negligere debeam. His de causis ego huic cause patronus extui: non electus vnus, qui maximo ingenio, sed relictus ex omnibus, qui minimo periculo possem dicere: neq; uti satis firmo praesidio defensus Sex. Roscius, verum uti ne omnino desertus esset. Forsitan quaratis qui iste terror sit: & quae tanta formido: quae tot ac tales viros impediat: quo minus pro capite & fortunis alterius, quem admodum consuevit, uni, causam velint dicere. quod adhuc vos ignorare non mirum est: propterea quod consulto ab accusatoribus, eius rei, quae conflavit hoc iudicium, mentio facta non est. quae res ea est? bona patris huiusce Sex. Rosci: quae sunt sexages: quae de viro clarissimo & fortissim. L. Sylla, quem honoris causa omnino: duobus millibus nummū

C 19

PRO SEX. ROSCIO

se se dicit emisse adolescens vel potentissimus hoc tempore nostrae ciuitatis L. Cornelius Chrysogonus. Is à vobis Iud. hoc postulat: ut quoniam in alienam pecuniam tam plenam, atq; praeclaram nullo iure inuaserit: quoniamq; ei pecunia vita Sex. Rosci obstare, atq; officere videatur: deleatis ex animo suo suspicionē omnem, metumq; tollatis: se se hoc incolumi non arbitratur huius innocentis patrimonium tā amplum & copiosum posse obtinere: damnato & eiecto, sperat se posse quod adeptus est per scelus, id per luxuriam effundere, atq; consumere. hunc sibi ex animo scrupulum, qui se diuētesq; stimulat, ac pungit, ut euellatis postulat: ut ad hanc suam praedam tam nefariam adiutores vos profiteamini. Si vobis aqua & honesta postulatio videtur Iudices, ego contra breuem postulationem afferō: &, quomodo mihi persuadeo, aliquanto equiorem. Primum à Chrysogono peto: ut pecunia fortunūq; nostris cōtentus sit: sanguinem & vitam ne petat, deinde à vobis Iudices ut audacium sceleri resistatis: innocentium calamitatē leuatis: & in causā Sex. Rosci, periculū, quod in omnes intenditur, propulsetis. quod si aut causā criminis, aut facti suspicio, aut qualibet deniq; vel minima res reperietur: quamobrem videantur illi nonnihil tamen in deferendo nomine secuti: postremo si praeter eā praedā, quam dixi, quicquam aliud causae inueneritis: non recusamus quin illorum libidini Sex. Rosci vita dedatur. sin aliud agitur nihil: nisi ut is ne quid desit: quibus satis nihil est: si hoc solū hoc tempore pugnatur: ut ad illam optimā praeclaramq; praedam damnatio Sex. Rosci velut cumulus accedat: nonne cum multa indigna, tū vel hoc indignissimum est? vos idoneos hābitos, per quorum sententias

AMERINO.

20

sententias, inuēq; iurandum id assequantur, quod antea ipsi scelere & ferro assequi consueverunt? qui ex ciuitate in senatum propter dignitatem, ex senatu in hoc consilium delecti estis propter seueritatē. ab his hoc postulare homines sicarios, atq; gladiatores? non modo ut supplicia vident: quae à vobis pro maleficis suis metueret atq; horrere debent: verū etiam ut spolys Sex. Rosci hoc iudicio ornati auclig; discedant? His de rebus tantis, tamq; atrocibus, neq; satis me commode dicere, neq; satis grauius conqueri, neq; satis liberē vociferari posse, intelligo. nam commoditati ingenium, grauitati etas, libertati tempora sunt impedimento. huc accedit summus timor: quem mihi natura pudorq; meus attribuit: & vestra dignitas, & vis aduersariorum, & Sex. Rosci pericula. Quapropter vos oro, atq; obsecro Iudic. ut attente bonaq; cum venia verba mea audiat. fide sapientiāq; vestra fretus, plus oneris sustuli: q̄ ferre me posse intelligo. hoc onus, si vos aliqua ex parte alleuabitis: feram ut potero studio & industria Iudices. sin à vobis, id quod nō spero, deferar: tamen animo non deficiam: & id quod suscepi, quoad potero, perferam. quod si perferre non potero: opprimi me onere officij malo: quam id quod mihi cum fide semel positum est, aut propter perfidiā abijcere: aut propter infirmitatē animi, deponere. Te quoq; magnopere M. Fanni quaeso, ut qualē te iā antea Populo Ro. praebuisti: cum huic idē questionī iudex praessēs: talem te & nobis & P. R. hoc tempore impertias. quanta multitudo hominum conuenerit ad hoc iudiciū, vides: quae sit omnium mortalium expectatio, quae cupiditas, ut acra ac seuera iudicia fiant, intelligis. longo intervallo iudiciū inter sicarios hoc primum committi-

PRO SEX. ROSCIO

tur: cum interea cades indignissima maximaq; facta
sint. Omnes hanc questionem te pratore manifestis ma-
lificijs, quotidianog; sanguine demissius sperant futura.
Qua vociferatione in ceteris iudicjs accusatores uti co-
sueverunt: ea nos hoc tempore utimur, qui causam di-
simus, petimus abs te M. Fanni, a vobisq; Iud. ut qua
acerrime maleficia vindicetis: ut quam fortissime homi-
nibus audacissimis resistatis: ut hoc cogitetis: nisi in hac
causa, qui vester animus sit, ostendetis: eo prorupere ho-
minum cupiditatem, & scelus, & audaciam: ut non
modo clam, verum etiam hic in foro, ante tribunal tu-
um M. Fanni, ante pedes vestros Iudices, inter ipsa
subsellia, cades futura sint. Etenim quid aliud hoc iudi-
cio tentatur: nisi ut id fieri liceat? accusant y: qui in for-
tunas huius inuaserunt. causam dicit is, cui prater cala-
mitatem nihil reliquerunt. accusant y quibus occidi pa-
trem Sex. Roscy bono fuit. causam dicit is: cui non mo-
do lectum mors patris attulit: verum etiam egesta-
tem. accusant y: qui hunc ipsum ingulare summe cupie-
runt. causam dicit is: qui etiam ad hoc ipsum iudicium
cum praesidio venit: ne hic ibidem ante oculos vestros
trucidetur. deniq; accusant y: quos populus poscit. cau-
sam dicit is: qui unus relictus ex illorum nefaria cado
restat. Atque ut facilius intelligere possitis Iudicea
qua facta sunt, indigniora esse, quam haec, qua dici-
mus: ab initio res quemadmodum gesta sit, vobis expo-
nemus: quo facilius & huius hominis innocentissimi
misericordias, & illorum audaciam cognoscere possitis, &
Reipub. calamitatem. Sex. Roscius pater huius-
ce municipis Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate,
& pecunia non modo sui municipij, verum etiam eius
vicini-

AMERINO.

21

vicinitatis facile primus: tñ gratia, atq; hospitij florens
hominum nobilissimorum. nam cum Metellis, Seruijs,
Scipionibus, erat ei nō modo hospitium, verū etiam do-
mesticus vsus et cōsuetudo: quas, ut equum est, familias
honestatis amplitudinisq; gratia nomino. Itaq; ex suis
omnibus commodis hoc solum filio reliquit. nam patri-
monium domestici praedones vi ereptum possidēt: fama
& vita innocentis ab hospitibus amicisq; paternis de-
fenditur. Hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuit:
cum hoc tumultu proximo, cum omnium nobilium
dignitas & salus in discrimen veniret: prater ceteros in
ea vicinitate eam partem causamq; opera, studio, autho-
ritate defendit. etenim rectum putabat: pro eorum hone-
state se pugnare: propter quos ipse honestissimus inter
suos numerabatur. posteaquam victoria cōstituta est, ab
armisq; recessimus: cum proscriberentur homines: atq;
ex omni regione caperētur y, qui aduersary fuisse puta-
bātur: erat ille Romae frequēs: atq; in foro, & in ore om-
niū quotidie versabatur: magis ut exultare victoria no-
bilitatis videretur: quā timere, ne quid ex ea calamita-
tis sibi accideret. Erant ei veteres inimicitia cū duobus
Roscijs Amerinis: quorum alterum sedere in accusato-
rum subsellis video: alterum tria huiusce praedia possi-
dere audio. Quas inimicitias si tam cauere potuisset: q̄
metuere solebat, viueret. neq; enim Iud. iniuria me ne-
bat. nam duo isti sunt Titi Roscij: quorum alteri Capi-
toni cognomē est: iste qui adest, Magnus vocatur: homi-
nes eiusmodi, alter plurimarum palmarū vetus ac no-
bilis gladiator habetur. hic autē nuper se ad eum lani-
stam cōtulit: qui, cū ante hanc pugnam tyro esset, quod
sciam, facile ipsum magistrū scelere, audaciaq; supera

PRO SEX. ROSCIO

nit. nam cum hic Sex. Roscius esset Amerie: Titus alter iste Roscius Roma: cum hic filius assiduus in pradijs esset: cumq; se voluntate patris: rei familiari vitag; rustica dedisset: iste autem frequens Roma esset: occiditur ad balneas Palatinas rediens à cœna Sex. Roscius. spero ex hoc ipso non esse obscurum: ad quem suspicio maleficij pertineat. verum id quod adhuc est suspiciosum, nisi perspicuum res ipsa fecerit: hunc affinem culpæ indicatote. Occiso Sex. Roscio primus Ameriam nunciat Manlius Glauca, quidam homo tenuis, libertinus, client, & familiaris istius Titi Roscij: & nūciat domum, non filij, sed Titi Capitonis inimici. & cum post horam primam noctis occisus esset: primo diluculo nuncius hic Ameriam venit. decem horis nocturnis sex et quingenta millia passuum cisjys peruolauit: non modo ut exoptatum inimico nunciū primus afferret: sed etiā cruerem inimici quam recētissimum, telumq; paulo ante corpore extractum ostenderet. Quatriduo, quo hæc gesta sunt: res ad Chrysogonum in castra L. Syllæ Volaterras defertur: magnitudo pecunia demonstratur: bonitas pradiorum (nam fundos decem & tres reliquit: qui Tyberim ferè omnes tangunt) huius inopia, & solitudo, commemoratur. demonstrant cū pater huiusce Sex. Roscius homo tam splendidus, & graciosus, nullo negotio sit occisus: perfacile hunc hominem incautum, et rusticum, & Romæ ignotum de medio tolli posse. ad eam rem operam suam pollicentur. ne diutius teneam Iud. societates coitur: cum iam proscriptionis mēcio nulla fieret: & cum etiam qui antea metuerāt, redirent: ac iam defunctos se se periculis arbitrarerentur: hominis studiosissimi nobilitatis manceps sit Chrysogonus: tria pradia vel

AMERINO.

22

vel nobilissima Capitoni propria traduntur: quæ hodie possidet: in reliquas omnes fortunas iste Titus Roscius nomine Chrysogoni, quemadmodum ipse dicit: impetū facit. hæc bona LX HS emuntur duobus milibus nummum. Hæc omnia Iud. imprudente L. Sylla facta esse certō scio. neque enim mirum, cum eodem tempore & ea quæ præterita sunt: & ea, quæ videntur instare: præparet: cum & pacis constituenda rationem, & belli gerendi potestatem solus habeat: cū omnes in unū spectet: unus omnia gubernet: cum tot tantisq; negotijs dissentis sit: ut respirare liberè non possit: si aliquid non animaduertat: cum præsertim tam multi occupationē eius obseruent, tempusq; aucupentur: ut simul atq; ille despexerit: aliquid huiuscemodi moliantur. Hæc accedit: quod quamuis ille fœlix sit, sicut est: tamen in tanta felicitate nemo potest esse in magna familia: qui neminem neq; seruū neq; libertum improbū habeat. Interea iste Titus Roscius vir optimus, procurator Chrysogoni Ameriam venit: in pradia huius inuadit: hunc miserum, luctu præditum, qui nondum etiam paterno funeri iusta soluiisset: nudum eiecit domo: atq; focus patris dijsq; pœnatibus precipitem Iudices exturbat: ipse amplissima pecunie sit dominus. Qui in suare fuisset egentissimus: erat (ut sit) insolens in aliena, multa palā domum suam auferebat: plura clam de medio remouebat: non pauca suis adiutoribus largè effuseq; donabat: reliqua constituta auctione vendebat. quod Amerinis usq; eo visum est indignū: ut vrbe tota fletus gemitusq; feret, etenim multa simul ante oculos versabatur, mors hominis florentissimi Sex. Roscij crudelissima, filij autē eius egestas indignissima, cui de tāto patrimonio prado

iste

PRO SEX. ROSCIO

iste nefarius, ne iter quidē ad sepulchrū patriū reliquis-
set: bonorum emptio, flagitiosa possessio, furta, rapina, de-
nationes, nemo erat q̄ nō ardere omnia mallet: q̄ videre
in Sex. Rosciy viri optimi, atq; honestissimi bonus iactan-
tē se, ac dominantē T. Rosciū. Itaq; decurionū decretū
statim fit: ut decē primi profisciscātur ad L. Syllam: do-
ceantq; eum, qui vir Sex. Roscius fuerit: conquérantur
de istorum scelere & iniurijs: orent, ut & illius mortui
famam, & filij innocentis fortunas conseruatas veliet.
atq; ipsum decretum quasō cognoscite. **DECRE-
TVM DECVRIONVM.** Legati in castra
veniunt. Intelligitur Iud. id quod iam antē dixi: im-
prudente L. Sylla scelera hec, & flagitia fieri. nam sta-
tim Chrysogonus, & ipse ad eos accedit: & homines
nobiles allegat ijs: qui peterent ne ad Syllam adirent:
& omnia Chrysogonum quæ vellent, esse facturum
pollicerentur. vsq; adeo autem ille pertimuerat: ut mori
mallet: quā de his rebus Syllam doceri. Homines an-
tiqui, qui ex sua natura ceteros fingerent, cum ille con-
firmaret, se se nomen Sex. Rosciy de tabulis exemptu-
rum: pradia vacua filio traditurum. cumq; id ita futu-
rum T. Roscius Capito, qui in X. legatis erat, adpro-
mitteret, crediderunt: Ameriam re inorata reuerte-
runt. Ac primò rem differre quotidie, ac procrastinare
isti cœperūt: deinde aliquanto lentius, nihil agere: atq;
deludere: postremò (id quod facile intellectum est) insi-
dias vita huiusce Sex. Rosciy parare: neq; se se arbitrari
posse diutius alienam pecuniam domino incolumi ob-
tinere. Quod is simul atq; sensit: de amicorum cognato-
rumq; sententia Romam confugit, & se se ad Ceciliam
Nepot is filiam, quam honoris causa nomino, contulit:

qua

AMERINO.

23

qua pater vsus erat plurimū. in qua muliere Iud. etiā
nunc, id quod omnes semper existimauerunt: quasi exē-
pli causa vestigia antiqui officij remanent. ea Sex. Ro-
scium inopem, eiectum domo, atq; expulsū ex suis bo-
nis, fugientem latronum tela, et minas, recipit domum:
hospitiq; oppresso iam, desperatoq; ab omnibus, opitula-
ta est. eius virtute, fide, diligentia, factū est: ut hic potius
vini in reos: q̄ occisus in p̄scriptos referretur. nam post
quam isti intellexerunt summa diligentia vitam Sex.
Rosciy custodiri: neq; sibi vllam cedis faciunde potesta-
tem dari: consilium cœperūt plenum sceleris, & auda-
cia: ut nomen huius de parricidio deferrent. ut ad eam
rem aliquem accusatorem veterē compararent: qui de
ea re posset dicere aliquid: in qua re nulla subesset suspi-
cio. deniq; ut quoniam crimine non poterant, tempo-
re ipso pugnarent. ita loqui homines: quod iudicia tam
diu facta non essent: condemnari eum oportere, qui pri-
mus in iudiciū adductus esset. huic autē patronos pro-
pter Chrysogoni gratiam defuturos. de bonorum ven-
ditione, & de ista societate verbum esse facturum nemi-
nem. ipse nomine parricidij, et atrocitate criminis, fore,
ut hic nullo negotio tolleretur: cum ab nullo defens-
us esset. Hoc consilio, atq; adeo hac amētia impulsus, quem
ipsi, cum cuperent, non potuerunt occidere: eum iugulā-
dum vobis tradiderūt. Quid primum querat? aut vn-
de potissimū exordiar Iud? aut quod, aut à quibus au-
xilium petam? deorum ne immortalium? populi ne ro-
mani? vestra ne, qui summā potestātē habetis, hoc tem-
pore fidem implorē? pater occisus nefariē: domus obse-
sa: ab inimicis bona adempta, possessa, direpta: filij vita
infesta, sepe ferro atq; insidijs appetita: quid ab his tot
male-

maleficijs sceleris abesse videtur? tamen hac alijs nefarijs cumulant: atq; adaugent. crimen incredibile cōfingunt: testes in hunc & accusatores huiusce pecunia comparant: hanc conditionem misero ferunt: ut opter, utrum malit, ceruices Roscio dare: an insutus in culeum, supplicium parricidarum, per summum dedecus vitam amittere? patronos huic defuturos putauerunt: desunt, qui libere dicat: qui cum fide defendat, id quod in hac causa est satis, quoniā quidem suscepi: non deest profecto iudices. & forsitan in suscipienda causa temere impulsus adolescentia fecerim, quoniā quidē semel suscepi: licet hercules undiq; omnes in me terrores, periculaq; impēdeant omnia: succurrā, atq; subibo. certū est, de liberatumq;: quā ad causam pertinere arbitror, omnia non modo dicere: verum etiam libenter, audacter, libereq; dicere. Nulla res tanta existat iudices: ut possit vim mihi maiore adhibere metus, q̄ fides. etenim quis tam dissoluto animo est: qui hac cum videat, tacere ac negligere possit? patrem meum, cum proscriptus non esset: iugulastis: occisum, in proscriptorum numerum reulistis: me domo mea per vim expulistis, patrimonium meum possidetis: quid vultis amplius? etiā ne ad subsellia cum ferro atq; telis venistis? ut hic aut iuguletis, aut condemnentis Sex. Roscium? Hominē longē audacissimū nuper habuimus in ciuitate C. Fimbriam: & quod inter omnes cōstat, nisi inter eos, qui ipsi quoq; insaniunt, insatissimum, is cum curasset in funere C. Mary, ut Q. Scenola vulneraretur, vir sanctissimus atq; ornatissimus nostrae ciuitatis: de cuius laude neq; hic locus est, ut multa dicantur: neq; plura tamen dici possunt: quā populus Romanus memoria retinet: diem Scenola dixit: postea

itaquā comperit eum posse viuere, cum ab eo quæretur, q̄ tandem accusaturus esset eum: quē pro dignitate ne laudare q̄dem qui q̄ satis comode posse? aiunt hominē (ut erat furiosus) respondisse: quod nō totū telū corpore recepiſſet. quo populus R. nihil vidit indignius: nisi eius sē viri moriē, quā tantū potuit: ut omnes ciues suos perdidit & affligerit. quos quia seruare per compositionē volebat: ipse ab his interemptus est. Estne hoc illo dicto atq; facto Fimbria non similitum? Accusatis Sex. Rosciū, quid ita? quia de manibus vestris effugit: quia se occidi passus non est. Illud quia in Scenola factum est: magis indignum videtur. hoc, quia fit à Chrysogono: non est ferendum. Nam per deos immortales, quid est in hac causa quod defensionis indigeat? qui locus ingenium patroni requirit? aut oratoris eloquentiam magnoperē desiderat? totam causam lud, explicemus: atq; ante oculos exposuā consideremus. ita facillimē quæ res totum iudiciū contineat: & quibus de rebus nos dicere oporteat: & quid vos sequi conueniat: intelligetis. Tres sunt res, quantum ego existimare possum, quæ obſtent hoc tempore Sex. Roscio: crimen aduersariorum, & audacia, & potentia. criminis confessionem accusator Erucius suscepit, audacia partes, Rosci sibi poposcerunt. Chrysogonus autem is, qui plurimum potest: potentia pugnat. de hisce omnibus rebus me dicere oportere intelligo. Quid igitur est? non eodem modo de omnibus ideo, quod prima illa res ad meum officiū pertinet: duas autem reliquas vobis populus R. imposuit. Ego crimen oportet diluam, vos & audacia resistere: & hominum eiusmodi perniciosam atq; intolendam potentiam primo quoq; tempore extinguere atq;

PRO SEX. ROSCIO

atq; opprimere debetis. Occidisse patrem Sex. Roscius arguitur. scelerum dii immortales ac nefarium facinus: atque eiusmodi, quo uno maleficio scelera omnia complexa esse videantur. Etenim si id quod preclare à sapientibus dicitur, vultu sepe leditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur, in eum: qui mortem obtulerit parenti? pro quo mori ipsum, si res postularer: iura diuina atq; humana cogeant. in hoc tanto, tam atroci, tam singulari maleficio, quod ita raro extitit: ut, si quando auditum sit, portenti ac prodigij simile numeretur: quibus tandem te C. Eruci argumentis accusatorem censes uti oportere? nonne & audaciam eius, qui in crimen vocetur, singularem ostendere: & mores feros, immanemq; naturam, & vitam vicij flagitijsq; omnibus deditam, & denique omnia ad perniciem profligata atq; perditam. quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obijcendi quid causa contulisti. Patrem occidit Sex. Roscius. q. homo? adolescētulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. vetus videlicet ficcarius? homo audax? & sepe in cade versatus? at hoc ab accusatore ne dici quidem audistis. Luxuries igitur hominem nimirum, & aris alieni magnitudo, & indomita animi cupiditates, ad hoc scelus impulerunt. De luxuria pergaui Erucius: cum dixit. hūc ne in cōiuiuo qdem vllō ferē interfuisse. nihil autem vnquam debuit: cupiditates porro qua possunt esse in eo? qui, ut ipse accusator obiecit, ruri semper habitavit? & in agro colendo vixerit? qua vita maximē disiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta. Queres igitur tantum istum furorem Sex. Roscio obiecit? Patri inquit non placebat. patri non placebat?

AMERINO.

25

non placebat? quam ob causam? necesse est enim eam quoq; iustam, & magnam, & perspicuam fuisse. nam ut illud incredibile est: mortem oblatam esse patri à filio, sine plurimis, & maximis causis: sic hoc verisimile non est: odio fuisse parenti filium sine causis multis, & magnis, & necessarijs. Rursus igitur eodem reuertamur, & quæramus: qua tanta vitia fuerint in vnico filio, quare is patri displiceret. at. perspicuum est, nullum fuisse. pater igitur amens: qui odisset eum sine causa: quē procrearat. at is quidem fuit omnium constantissimus. ergo illud iam perspicuum profecto est: si neq; amens pater, neq; pater filius fuerit. neq; odij causam patri, neq; sceleris filio fuisse. Nescio inquit qua causa odij fuerit: fuisse odiū intelligo: quia antea, cum duos filios haberet: illum alterum, qui mortuus est, secum omni tempore volebat esse: hunc in prædia rustica relegarat. Quod Erucio accidebat in mala nugatorijsq; accusatione: idem mihi vsu venit in causa optima. ille quomodo crimen commenticiū confirmaret non inueniebat. ego res tā leues, quæ ratione infirmem, ac diluam, reperire non possum. quid ais Eruci? tot prædia, tam pulchra, tam fructuosa Sex. Roscius filio suo relegationis, ac supplicij gratia colenda ac tuenda tradiderat? quid hoc? patres familie, qui liberos habent, præsertim homines illius ordinis, ex municipijs rusticis, nonne optatissimū sibi putant esse, filios suos rei familiari maximē seruire? & in prædijs colendis opera plurimum studiūq; consumere? an mandarat hunc sic, ut esset in agro: ac tantummodo aleretur ad vilam? ut commodis omnibus careret? quid si constat, hūc non modo colendis prædijs præfuisse: sed certis fundis patre vno frui solitum esse? tamen ne hac attentā vitā &

rusticana, relegatio atq; amandatio appellabitur? Vides Eruci quantum disset argumentatio tua ab re ipsa, atq; à veritate. quod consuetudine patres faciunt: id quasi non reprehendis. quod beneuolentia sit: id odio factum criminaris. quod honoris causa pater filio suo concessit: id eum supplicij causa fecisse dicis. neq; hæc tu non intelligis: sed usque eo quid arguas, non habes: ut non modo tibi contra nos dicendum putes: verum etiam contra rerum naturam, contraq; consuetudinem hominum, contraq; opinionem omnium. At enim cum duos filios haberet: alterum à se non dimittebat: alterum ruri esse patiebatur. quæso Eruci ut hoc in bonam partem accipias: non enim ex probrandi causa, sed commonendi gratia dicam. si tibi fortuna non dedit: ut patre certo nascere: ex quo intelligere posses, qui animus patrius in liberos esset: at natura certe dedit: ut humanitatis non parum haberes. eo accessit studium doctrinæ: ut ne à lueris quidem alienus esses. quid tandem tibi videtur, ut ad fabulas veniamus, senex ille Cecilianus minoris facere Eutychem filium rusticum? quam illum alterum Chærestratum? nam ut opinor hoc nomine est. alterum in urbe secum honoris causa habere? alterum rus supplicij causa relegasse? Quid ad istas ineptias abis inges? quasi verò mihi difficile sit, quamuis multos nominatim proferre, ne longius abeam, vel tribules, vel vicinos meos: qui suos liberos, quos plurimi faciunt, agricolas assiduos esse cupiunt, verum homines notos sumere odiosum est: cum & illud incertum sit: velint ne hi sese nominari: & nemo vobis magis notus futurus sit: quam est hic Eutychem: & certè ad rem nihil interfit: utrum hunc ego comicum adolescentem, an alium quem ex agro Veiente nominem: etenim hæc confecta at bitror

bitror à poetis esse: ut effictos nostros mores in alienis personis, expressamq; imaginem nostram vitæ quotidianæ videremus. Age nunc: refer animum sis ad veritatem: & considera non modo in Umbria, atq; in ea vicinitate, sed in his veteribus municipijs, quæ studia à patribus familiaribus maxime laudentur: iam profecto te intelliges inopia criminum, summam laudem Sex. Roscio vicio & culpa dedisse. At non modo hoc patrum voluntate liberi faciunt: sed permultos & ego noui, & nisi me fallit animus, unusquisq; vestrum: qui & ipsi incensi sunt studio quod ad agrum colendum attinet: vitamq; hanc rusticam, quam tu probro & crimini putas esse oportere: & honestissimam, & suauissimam esse arbitrantur. quid censes hunc ipsum Sex. Roscium, quo studio, & qua intelligentia esse in rusticis rebus? ut ex ijs propinquis eius hominibus honestissimis audio: non tu in isto artificio accusatorio callidior es: q̃ hic in suo. Verum, ut opinor, quoniam ita Chrysogono videtur: qui huic nullum prædium reliquit: & artificium obliuiscatur, & studium depouat, licebit. quod, tamen si miserrum, & indignum est: feret tamen æquo animo Iudices: si per vos vitæ & famam potest obtinere. hoc verò est, quod ferri non potest: si & in hanc calamitatem venit propter prædiorum bonitatem, & multitudinem: & quod ea studiosè coluit, id erit ei maxime fraudi: ut parum miseria sit: quod alijs coluit, non sibi: nisi etiam quod omnino coluit: crimini fuerit. Ne tu Eruci accusator esses ridiculus: si illis temporibus natus esses: cum ab aratro arcescebantur, qui consules fierent. etenim qui præse agro colendo flagitium putes: profecto illum Attilium, quem sua manu spargentem semen, qui missi erant cōtinebant: hominem turpissimum, atq;

inhonestissimū indicares. at hercule maiores nostri longe aliter, & de illo, & de ceteris talibus viris existimabant, itaq; ex minima tenuissimāq; Rep. maximam & florentissimā nobis reliquerunt. suos enim agros studiose colebant: non alienos cupidē appetebant. quibus rebus & agris, & urbibus, & nationibus, Remp. atque hoc imperium, & P. R. nomen auxerunt. Neq; ego hoc eo profero: quo conferenda sint cū hisce, de quibus nunc querimus. sed ut illud intelligatur: cum apud maiores nostros summi viri clarissimiq; homines, qui omni tempore ad gubernacula Reip. sedere debebant: tamen in agris quoq; colendis aliquantum opera temporisq; consumperint: ignosci oportere ei homini: qui se fatcatur esserusticum: cum ruri assiduus semper vixerit. cū praesertim nihil esset: quod aut patri gratius, aut sibi incundius, aut re vera honestius facere posset. Odium igitur acerrimum patris in filiū ex hoc opinor ostenditur Eruci: quod hūc ruri esse patiebatur. nunquid est aliud? Immo verò inquit est: nam istum exharedare in animo habebat. audio. nunc dicis aliquid: quod ad rem pertineat. nam illa opinor tu quoq; concedis lenia esse atq; inepta. conuiuia cum patre non inibat. quippe qui ne in oppidum quidem nisi perrarō venires. domum suam istum non ferē quisquam vocabat. nec mirum: qui neq; in urbe viueret: neq; rure vocaturus esset. Verum hoc quoq; tu intelligis esse nugatoria. illud quod cœpimus, videamus: quo certius argumentum odij reperiri nullo modo potest. Exharedare pater filium cogitabat. mitto querere, qua de causā. quero, qui scias? tamen si te dicere, atq; enumerare causas omneis oportebat: & id erat certi accusatoris officiū: qui tamē sceleris argueret: ex-

plicare

plicare omnia vitia, atq; peccata filij: quibus incensus parens potuerit animū inducere: ut naturā ipsam vinceret: ut amorem illum penitus insitum eiceret ex animo: ut deniq; patrem esse sese obliuisceretur. quae sine magnis huiusce peccatis accidere potuisse non arbitror. Verum concedo tibi, ut ea pratercas: quaecum taces, nulla esse concedis. illum quidem voluisse exharedare, certe tu planum facere debes. quid ergo offers: quare id factum putemus? verē nihil potes dicere. finge aliquid saltem commode: ut ne planē videaris id facere, quod aperte facis: huius miseri fortunis, & horum virorum talium dignitati illudere. exharedare filium voluit. quam ob causā? nescio. exharedauit ne? non. quis prohibuit? cogitabat. cogitabat? cui dixit? nemini. quid est aliud indicio, ac legibus, ac maiestate vestra abuti ad quæstum, atque ad libidinem? nisi hoc modo accusare: atq; id obycere: quod planum facere non modo non possis: verum ne coneris quidē? Nemo nostrum est Eruci: quin sciat tibi inimicitias cum Sex. Roscio nullas esse. vident omnes qua de causā huic inimicus venias. sciunt huiusce pecunia te adductum esse. quid ergo est? ita tamen quæstus te cupidū esse oportebat: ut horum existimationem, & legem Remmiam putares aliquid valere oportere. Accusatores multos esse in ciuitate utile est: ut metu contineatur audacia. verum tamen hoc ita est utile: ut ne planē illudamur ab accusatoribus. Innocens est quispiā: verum tamen quanguam abest à culpa: suspitione tamen non caret. tamen si miserum est: tamen ei qui hunc accuset, possim aliquo modo ignoscere. cum enim aliquid habeat: quod possit criminose ac suspiciose dicere: aperte ludificari, & calumniari sciens non videatur. quare fa-

d ij

cise omnes patimur esse quāplurimos accusatores: quod innocens si accusatus sit, absolui potest. nocēs nisi accusatus fuerit, condemnari non potest. utilius est autē absolui innocentem: quā nocentem causam nō dicere. Anseribus cibaria publicē locantur: & canes aluntur in Capitolio: ut significant si fures venerint, at fures internoscere non possunt: significant tamen: si qui noctu in capitolium venerint. & quia id est suspiciosum: tamen si bestiae sunt: tamen in eam partem potius peccant, quae est cautiore. quod si luce quoque canes latrent: cum deos salutatum aliqui venerint: opinor ijs crura suffringantur: quod acres sint etiā tū, cū suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum ratio. alij vestrum anseres sunt: qui tantummodo clamant: nocere nō possunt. alij canes: qui & latrare & mordere possunt. cibaria vobis praeberi videmus. vos autem maximē debetis in eos impetum facere: qui merentur. hoc populo gratissimum est. deinde si volētis, etiā tum, cum verisimile erit aliquem cōmisisse, in suspitione latratote. id quoque cōcedi potest. sin autem sic ageris: ut arguatis aliquem patrē occidisse: neque dicere possitis, aut quare, aut quomodo: ac tantummodo sine suspitione latrabitis: crura quidem vobis nemo suffringet: sed, si ego hos bene novi: literam illam, cui vos usque eo inimici estis: ut etiā eas omneis oderitis: ita vehementer ad caput affigent: ut postea neminē alium nisi fortunas vestras accusare possitis. Quid mihi ad defendendum dedisti bone accusator? quid hisce autem ad suspiciandū? ne exheredaretur veritus est. audi. sed quae de causa vereri debuerit: nemo dicit: habebat pater in animo. planum fac. nihil est. non, qui cum deliberavit: quem certiore fecerit, unde istud vobis suspicari in me

tem

tem venerit: cum hoc modo accusas Eruci: nōne hoc palam dicis? ego quid acceperim, scio: quid dicam, nescio. vnum illud spectavi quod Chrysogonus aiebat neminē isti patronum futurum: de bonorum emptione, de qua societate neminem esse, qui verbū facere hoc tempore auderet. hac te opinio falsā in istam fraudem impulit. non mehercule verbum fecisses: si tibi quēquam responsurū putasses. Opera precii erat: si animadvertistis Iudices: negligentiam eius in accusando considerare. credo cum vidisset, qui homines in hisce subsellis sederent: quae sse, num ille aut ille defensusus esses? de me ne suspicatum quidem: quod antea causam publicam nullā dixerim. posteaquam inuenit neminem eorum, qui possunt, & solent: ita negligens esse coepit: ut cum in mentem veniret ei, resideret: deinde spatia retur: nonnunquam etiā puerum vocaret, credo cui cenam imperaret: prorsus ut ne stro confesso & hoc conuentu pro summa solitudine abuteretur. peroravit aliquando. assedit. surrexi ego. respirare visus est: quod non alius potius diceret. coepi dicere. usque eo animadverti Iudices cum iocari, atque alias res agere: antequam Chrysogonum nominari. quem simul atque attingi: statim homo se erexit: mirari visus est. intellexi quid eum pupugisset. iterum ac tertio nominavi. postea homines cursare vltro & citro non destiterunt: credo qui Chrysogono nuntiarent: esse aliquē in ciuitate: qui contra voluntatē eius dicere auderet, aliter causam agi: atque ille existimaret: aperiri bonorum emptionem: vexari pessimē societatem, gratiam, potentiamque eius negligi, iudices diligenter attendere, populo rem indignam videri. Quae quoniam te fefellerunt Eruci, quoniamque vides versa esse omnia, causam pro Sex. Roscio si

d iij

non commodè, ac liberè dici: quem dedi putabas: defendi intelligis: quos tradituros sperabas: vides indicare: restitue nobis aliquando veterem tuam illam calliditatem, atq; prudentiam: cōsistere huc ea spe venisse: quod putares hic latrocinium, non iudicium futurum. De parricidio causa dicitur. ratio ab accusatore reddita non est: quam ob causam patrem filius occiderit. quod in minimis noxijs, & in his leuioribus peccatis, qua magis crebra, & iam propè quotidiana sunt, maximè & primum queritur, qua causa maleficij fuerit: id Erucius in parricidio queri non putat oportere. in quo scelere Iudices etiam cum multa causa conuenisse vnum in locum, atq; inter se congruere videntur: tamen nō temerè creditur: neq; leui coniectura res penditur. neq; testis incertus auditur: neq; accusatoris ingenio res indicatur. cum multa antea commissa maleficia, tum vitæ hominis perditissima, tū singularis audacia ostendatur necesse est: neque audacia solum, sed summus furor, atq; amentia. hæc cū sint omnia: tamen extēit oportet expressa sceleris vestigia: vbi, qua ratione, per quæ, quo tempore maleficium sit admissum, qua nisi multa & manifesta sunt: profecto res tam scelestæ, tam atrox, tam nefaria credi non potest. magna est enim vis humanitatis: multū valet communio sanguinis: reclamitat istiusmodi suspicionibus ipsa natura: portentum, atq; monstrum certissimū est: esse aliquem humana specie, & figura: qui tantum immanitate bestias vicerit: ut propter quos hæc suauissimā lucem aspexerit: eos indignissimè luce priuarit: cum etiam feræ inter sese partus, atq; educatio, & natura ipsæ conciliet. Non ita multis antè annis aiunt T. Clælium quendam Tarracinensem hominem nō obscurum, cum

cognatus

cognatus cubitum in idem conclaue cum duobus adolescentibus filijs isser: inuentum esse manè iugulatū. Cum neq; seruus quisquam reperiretur, neq; liber, ad quem ea suspicio pertineret. id ætatis autem duo filij propter cubantes, ne sensisse quidem se dicerent, nomina filiorum de parricidio delata sunt. quid poterat? sanè suspiciosum neutrum ne sensisse? ausum autem esse quenquā se in id conclaue committere? eò potissimum tempore, cum ibidem essent duo adolescentes filij: qui & sentire & defendere faciliè possent? erat porrò nemo in quem ea suspicio conueniret. tamen cum planum iudicibus esset factum: aperto ostio dormientes eos repertos esse: iudicio absoluti adolescentes, & suspicione omni liberati sunt. nemo enim putabat quemquā esse: qui cum omnia diuina atq; humana iura scelere nefario polluisset: summum statim capere potuisset. propterea quod qui tantum facinus commiserunt: non modo sine cura quiescere: sed ne spirare quidem sine metu possunt. Videtis ne quos nobis poëta tradiderūt patris vlciscendi causa, supplicium de matre sumpsisse: cum presertim deorum immortalium iussis, atq; oraculis id fecisse dicantur: tamen ut eos agitent furia? neq; consistere usquam patiantur? quod ne pij quidem sine scelere esse potuerunt. Sic feræ habet Iudices: magnam vim, magnam necessitatē, magnam possidet religionem paternus maternusq; sanguis. ex quo, si qua macula concepta est, non modo laui non potest: verum usq; eò permanat ad animū: ut summus furor, atque amentia consequatur. Nolite enim putare, quemadmodum in fabulis sæpenumero videtis: eos qui aliquid impie sceleratèq; commiserint, agitari, & perterriti furiarum tedijs ardentibus. sua quæq; fraus &

d v

PRO SEX. ROSCIO

suus terror maximè vexat: suum queng, scelus agitat, amentiaq, afficit: suae male cogitationes conscientiaq, animi terrent. haesunt impys assidue domesticaq, surie: quae dies noctesq, parentum pœnas à consceleratissimis filijs repeant. Hec magnitudo malefici facit: ut nisi penè manifestum parricidium proferatur: credibile non sit, nisi turpis adolescentia: nisi omnibus flagitijs vita inquinata: nisi sumptus effusi cum probro, atq, dedecore: nisi prorupta audacia: nisi tanta temeritas: ut non procul abhorreat ab infania. accedat, huc oportet odium parentis, animadversionis paternae metus, amici improbi, serui cōscy, tempus idoneum, locus opportunè captus ad eam rem: penè dicam resperfas manus sanguine paterno Iudices videant oportet: si tantum facinus, tam immane, tam acerbum, credituri sunt. quare hoc quo minus est credibile, nisi ostenditur: eo magis est, si convincitur, vindicandum. Itaq, cum multis ex rebus intelligi potest: maiores nostros non modo armis plus quàm ceteras nationes, verum etiam cōsilio sapientiaq, potuisse: itū ex hac re vel maxime: quod in impios singulare supplicium inuenerunt. quae in re quantum prudentia praestiterint ijs, qui apud ceteros sapientissimi fuisse dicuntur, cōsiderate. Prudentissima ciuitas Atheniensium, dum ea rerum potita est, fuisse traditur. eius porro ciuitatis sapientissimum Solonem dicunt fuisse, cum, qui leges, quibus hodie quoq, utuntur, scripserit. Is cum interrogaretur, cur nullum supplicium cōstituisset in eum, qui parentem necasset: respondit: se id neminē facturum putasse, sapienter fecisse dicitur: cum de eo nihil sanxerit: quod antea commissum non erat: ne non tam prohibere, quàm admonere videretur. Quanto ma-

AMERINO.

iores nostri sapientius: qui cum intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violares audacia: supplicium in parricidas singulare excogitauerunt: ut quos natura ipsa retinere in officio non potuisset: magnitudine, ne maleficio summonerentur, insui voluerunt in culleum viuos: atq, ita in flumen deijci. O singularem sapientiam Iudices, nonne videntur hunc hominem ex rerum natura sustulisse, & eripuisse? cui repenit cœlum, solum, aquam, terramq, ademerunt. ut qui eum necasset, unde ipse natus esset: careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. noluerunt feris corpus obycere: ne bestijs quoque, quae tantum scelus attigissent, immanioribus uteremur. non sic nudos in flumen deijcere: ne cum delati essent in mare, ipsum polluerent: quo cetera, quae violata sunt, expiari putatur. deniq, nihil tam vile, neq, tam vulgare est: cuius partem vllam reliquerint, etenim quid tam est commune, quàm spiritus viuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? ita viuunt, dū possunt, ut ducere animam de cœlo non queant, ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat, ita iactantur fluctibus, ut nunquā aluantur, ita postremò eijciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquescant. Tanti malefici crimen, cui maleficio tam insigne supplicium est constitutū: probare te Eruci censes posse talibus viris: si ne causam quidē malefici protuleris? Si hunc apud bonorum emptores ipsos accusares: eiq, iudicio Chrysogonus praeset: tamen diligentius paratiusq, venisses. utrum quid agatur non vides? an apud quos agatur? agitur de parricidio: quod si ne multis causis suscipi non potest, apud homines autem prudentissimos agitur: qui intelligunt neminem ne mi-

PRO SEX. ROSCIO

nimum quidem maleficium sine causa admittere. Esto: causam proferre non potes. tamen si statim vicisse debeo: tamen de meo iure decedam: & tibi quod in alia causa non concederem: in hac concedam, fretus huius innocentia. non quero abs te, quare patrem Sex. Roscius occiderit. quero quomodo occiderit. ita quero abs te C. Eruci quomodo: & sic tecum agam: ut in eo loco vel respondendi vel interpellandi tibi potestatem faciam: vel etiam si quid voles, interrogandi quomodo occidit? ipse percussit? an alijs occidendum dedit? si ipsum arguis: Roma non fuit, si per alios fecisse dicis: quero seruos ne an liberos? quos homines? indidem ne Ameria? an hosce ex urbe sicarios? si Amerie: qui sunt hi? cur non nominantur? si Romae: unde eos nonerat Roscius? qui Romam multis annis non venit: neque unquam plus triduo fuit. ubi eos conuenit? qui cum locutus est? quomodo persuasit? precium dedit? cui dedit? pro quo dedit? unde? aut quantum dedit? nonne his vestigijs ad caput maleficij perveniri solet? Et simul tibi in mentem veniat facito: quemadmodum vitam huiusce depinxeris: hunc hominem ferum atque agrestem fuisse: nunquam cum homine quoquam collocutum esse. nunquam in oppido constituisse. quia in re prater eo illud: quod mihi maximo argumento ad huius innocentiam poterat esse: in rusticis moribus, in victu arido, in hac horrida incultaque vita. istiusmodi maleficia gigni non solere. ut non omnem frugem neque arborem in omni agro reperire possis: sic non omne facinus in omni vita nascitur. in urbe luxuries creatur: ex luxuria existat auaritia necesse est: ex auaritia erumpat audacia. inde omnia scelera ac maleficia gignuntur. vita autem haec rustica, quam tu agrestem vocas: parsimonia, diligentia, iusticia, magistra est. Verum

hac

AMERINO.

51

hac missa facio. illud quero. is homo, qui, ut tute dicis, nunquam inter homines fuit: per quos homines hoc tantum facinus, tam occultum, absens praesertim, conficere potuerit? multa sunt falsa Iudices: quae tamen argui suspiciose possunt. in his rebus si suspicio reperta erit: culpam inesse concedam. Roma Sex. Roscius occiditur: cum in agro Amerino esset filius. literas credo misit alicui sicario, qui Roma nonerat neminem. arcessiuit aliquem. at quando? nuncium misit. quem? aut ad quem? precio, gratia, spe, promissis, induxit aliquem. nihil horum ne confingi quidem potest: & tamen causa de parricidio dicitur. reliquum est: ut per seruos id admisit. O di immortales rem miseram, & calamitosam. quod in tali crimine innocenti saluti solet esse: ut seruos in questionem polliceatur. id Sex. Roscio facere non licet. vos, qui hunc accusatis, omnes eius seruos habetis. unus puer victus quotidiani administer ex tanta familia Sex. Roscio relictus non est. Te nunc appello P. Scipio, te Metelle: vobis advocatis, vobis agentibus, aliquotiens duos seruos paternos in questionem ab aduersarijs Sex. Roscius postulauit. meministi ne T. Rosci recusari? quid? y serui ubi sunt? Chrysgonum Iudices sectantur: apud eum sunt in honore, & in precio. etiam nunc ut ex his queratur, ego postulo: hic orat, atque obsecrat. quid facitis? cur recusatis? dubitate etiam nunc Iudices, si potestis: a quo sit Sex. Roscius occisus. ab eo ne? qui propter illius mortem in egestate & insidijs versatur: cui ne querendi quidem de morte patris potestas permittitur. an ab ijs qui questionem fugitant: bona possident: in cade atque ex cade viuunt. Omnia Iudices in hac causa sunt misera, atque indigna: tamen hoc nihil neque acerbius, neque iniquius proferri

PRO SEX. ROSCIO

ferri potest. mortis paterna de servis paternis quaestione
habere filio non licet. ne tam diu quidem dominus eris
in suos: dum ex his de patris morte quaratur. Veniam
neque, ita multo post ad hunc locum: nam hoc totum ad
Roscius pertinet: de quorum audacia tum me dicturum
pollicitus sum: cum Erucij crimina diluisssem. Nunc Eruci
ad te venio. conveniat mihi tecum necesse est. si ad hunc
maleficio istud pertinet: aut ipsum sua manu fecisses
id quod negas: aut per aliquos liberos, aut servos. libe-
ros ne? quos neque, ut convenire potueris, neque, quare ratione
inducere, neque, ubi, neque, per quos, neque quasse, aut quo
precio, potes ostendere: ego contra ostendo, non modo ni-
hil eorum fecisse Sex. Roscium: sed ne potuisse quidem
facere: quod neque, Roma multis annis fuerit: neque, de pre-
dijs unquam temere discesserit. restare tibi videatur
servorum nomen: quo quasi in portum reiectus a cate-
ris suspicionibus confugere posses: ubi scopulum offendis
eiusmodi: ut non modo ab hoc crimine resilire videas:
verum omnem suspicionem in vosmetipsos recidere intel-
ligas. Quid est ergo, quo tandem accusator inopia argu-
mentorum confugerit? eiusmodi tempus erat inquit: ut
homines vulgo impune occiderentur: quare tu hoc pro-
pter multitudinem sicariorum, nullo negotio facere po-
tuissti. Interim mihi videris Eruci una mercede duas res
assequi velle: nos iudicio perfundere: accusare autem eos
ipsos, a quibus mercedem accepisti. quid ais? vulgo occi-
debantur? per quos? & a quibus? nonne cogitas te a se-
cloribus huc adductum esse? quid postea? nescimus per
ista tempora eosdem fere sectores fuisse collorum & bo-
norum? y denique, qui tum armati dies noctesque concur-
sabant: qui Roma erant assidui qui omni tempore in
præda,

AMERINO.

32

præda. & sanguine versabantur: Sex. Roscio temporis
illius acerbiter, iniquitatemque obiciunt? et illam sicca-
riorum multitudinem, in qua ipsi duces ac principes erant:
huic crimini putabunt fore? qui non modo Roma non
fuit: sed omnino quid Roma ageretur, nesciret: propter-
ea quod ruri assiduus, quemadmodum tute confiteris,
fuit. Vereor ne aut molestus sim vobis Iudices: aut ne
ingenij vestris videar diffidere: si de tam perspicuis re-
bus diutius differam. Erucij criminatio tota, ut arbi-
tror, dissoluta est: nisi forte expectatis: ut illa diluam:
qua de peculatu ac de eiusmodi rebus comenticis inau-
dita nobis ante hoc tempus ac nova obiecit. qua mihi
iste visus est ex alia oratione declamare, quam in alium
reum commentaretur: ita neque, ad crimen parricidij, neque
ad eum, qui causam dicit, pertinebant. de quibus cum
verbo arguit, verbo satis est negare. siquid est quod ad
testes referret: ibi nos quoque, ut in ipsa causa, paratio-
res reperiet, quam putabat. Venio nunc eo, quod me non
cupiditas ducit, sed fides. nam si mihi liberet accusare:
accusarem alios potius, ex quibus possem crescere. quod
certum est non facere: dum utrumvis licebit, is enim mi-
hi videtur amplissimus: qui sua virtute in altiore loco
peruenit: non qui ascendit per alterius incommo-
dum, & calamitatem. Desinamus aliquando ea scrutari:
que sunt inania: quaramus ubi maleficio & est,
& inveniri potest. iam intelliges Eruci certum crimen
quam multis suspicionibus coarguatur. tamen si neque o-
mnia dica: & leuiter unumquodque tangam. neque, enim id fa-
cerem, nisi necesse esset. & id erit signum me inuictum facere:
quod non persequar longius: quam salus huius, & mea
fides postulat. Causam in nullam reperiebat in Sex.

Roscio:

PRO SEX. ROSCIO

Roscio: at ego in T. Roscio reperio. tecum enim mihi res est T. Rosci: quoniā istic sedes: ac te palām aduersarium esse profiteris. de Capitone post viderimus: si quem admodum paratum esse audis, testis p̄dicrit. tum alias quog̃ suas palmas cognosces: de quibus me, ne audisse quidem suspicatur. L. Cassius ille, quem populus R. verissimum & sapientissimum iudicem putabat: identidem in causis querere solebat, cui bono fuisset, sic vita hominum est, ut ad maleficiū nemo conetur sine spe atq; emolumento accedere. hunc questorem, ac iudicem fugiebant, atq; horrebant ij, quibus periculū creabatur: ideo quod tamen si veritatis erat, amicus: tamen natura non tam propensus ad misericordiam, quā implicatus ad seneritatem videbatur. ego quanquā praeest huic questioni vir, & contra audaciam fortissimus, & ab innocentia clementissimus: tamē facile me paterer, vel illo ipso accerimmo iudice quereute, vel apud Cassianos iudices, quorū etiam nunc ij, quibus causa dicenda est, nomē ipsum reformidant: pro Sex. Roscio dicere. in hac enim causa cum viderent illos amplissimam pecuniam possidere: hunc in summa mendicitate esse: illud quidem non quererent: cui bono fuisset: sed eò perspicuum crimen, & suspicionem potius ad praedam adiungerent, quā ad egestatem. quid si accedit eodem? ut tenuis antea fueris? qd si ut auarus? quid si ut audax? quid si ut illius, qui occisus est, inimicissimus? num quarenda causa, qua te ad tantum facinus adduxerit? quid ergo horum negari potest? tenuitas hominis eiusmodi est, ut dissimulari non queat: atq; eò magis eluceat, quo magis occultatur. auaritiā praefers: qui societatem coieris de municipijs, cognatq; fortunis cum alienissimo, quā sis audax (ut alia obliuiscar)

AMERINO.

33

alia obliuiscar, hinc omnes intelligere potuerunt: quod ex tota societate, hoc est ex tot sicarijs, solus tu inuentus es: qui cum accusatoribus sederes: atque ostiū non modo ostenderes: sed etiam offerres. inimicitias tibi fuisse cum Sex. Roscio, & magnas rei familiaris controuersias, cōcedas necesse est. Restat Iudices ut hoc dubitemus: uter potius Sex. Rosciū occiderit: is, ad quē morte eius diuitiae venerint: an is, ad quem mendicitas. is, qui antea tenuis fuerit: an is, qui postea factus sit egentissimus. is, qui ardens auaricia feratur infestus in suos: an is qui semper ita vixerit: ut questum nosset nullum: fructum autem eum solum, quem labore peperisset. is, qui omnium scētorum audacissimus sit: an is, qui propter fori, indiciūq; insolentiam, non modo subsellia, verum etiā urbem ipsam reformidat. postremo Iudices, id quod ad rem mea sententia maxime pertinet: utrū inimicus potius, an filius? Hac tu Eruci tot, & tanta si nactus esses in reo: quam diu diceres? quo te modo iactares? tempus hercule te citius, quā oratio deficeret. etenim in singulis rebus eiusmodi materies est: ut dies singulos possis cōsumere. neq; ego non possum: non enim tantum mihi derogo: tamen si nihil arrogo: ut te copiosius quā me putē posse dicere. verum ego forsitan propter multitudinem patronorum in grege annumerer. te pugna Cannensis accusatorem sat bonum facit. multos casos non ad Thrasimenum lacum, sed ad Seruilium vidimus. quis ibi nō est vulneratus ferro Phrygio? non necesse est omnes commemorare Curtios, Marios, deniq; Mamercos: quos iā etas à praelijs auocabat. postremo Priamum ipsum senē, Antistium: quem non modo etas, sed etiam leges pugnare prohibebant. la, quos nemo propter ignobilita

PRO SEX. ROSCIO

tem nominat, sexcenti sunt: qui inter sicarios, & de veneficijs accusabant. qui omnes, quod ad me attines, vellem viverent. nihil enim mali est, canes ibi quamplurimos esse: ubi permulti observandi, multaq; servanda sunt. verum, ut sit, multa sepe imprudentibus imperatoribus vis belli, ac turba molitur. dum is in alyis rebus erat occupatus: qui summā rerum administrabat: erat interea qui suis vulneribus mederentur: qui tanquā si offusa Reip. sempiterna nox esset: ita ruebāt in tenebris. omniaq; miscebant. à quibus miror, ne quod iudiciorū esset vestigium: non subsellia quoq; esse cōbusta. nam & accusatores, & iudices sustulerunt. hoc cōmodi est: quod ita vixerunt: ut testes omnes, si cuperent, interficere non possent. nam dum hominum genus erit: qui accuset eos, non deerit. dum ciuitas erit, iudicia fient. Verum, & capi dicere, & Erucius hac si haberet in causā, quā commemorauit: posset ea quamuis diu dicere: & ego iudicari possum. sed in animo est, quemadmodum ante dixi, leuiter transire: ac tantūmodo perstringere vnāquamq; rē: ut omnes intelligant, me non studio accusare: sed officio defendere. Video igitur causas esse permultas: quæ iustum impellerent. videamus nunc eo quā facultas suscipiendi maleficy fuerit. Vbi occisus est Sex. Roscius? Romæ. quid tu Rosci ubi tunc eras? Romæ. verum quid ad rē? & alij multi. quasi nūc id agatur: quis ex tanta multitudine occiderit, ac nō hoc queratur: eum, qui Romæ sit occisus, utrum verisimilius sit ab eo esse occisum: qui assiduus eo tempore Romæ fuerit: an ab eo, qui multis annis Romā omnino non accesserit. Age nunc, ceteras facultates quoq; cōsideremus. erat tū multitudo sicariorum: id quod commemorauit Erucius: & homines im-

pune

AMERINO.

34

pune occidebantur. quid ea multitudo quæ erat? opinor aut eorum, qui in bonis erant occupati: aut eorum, qui ab ijs conducebantur: ut aliquem occideret. si eos putas, qui alienum appetebant: tu es in eo numero, qui nostra pecunia diues es. sin eos, quos, qui leuiore nomine appellant, percussores vocant: quare in cuius fide sint & clientela. mihi crede, aliquem de societate tua reperies. & quicquid tu contradixeris, id cum defensione nostra cōtendito. ita facillimè causā Sex. Rosci cum tua confertur. Dices: quid postea? si Romæ assiduus fui? respondebo: at ego omnino non fui. Fateor me sectorem esse: verum & alij multi. at ego (ut tute arguis) agricola & rusticus. Non continuò, si me in gregem sicariorum contuli, sum sicarius, at ego profecto, qui ne noui quidē quenquam sicarium, longè absum ab eiusmodi crimine. Per multa sunt, quæ dici possunt: quare intelligatur summā tibi facultatem fuisse maleficy suscipiendi: quæ non modò iccirco prater eo: quod te ipsum nō libenter accuso: verum eo magis etiam, quod si de illis cadibus velim commemorare: quæ tum facta sunt ista eadem ratione: quæ Sex. Roscius occisus est: vereor ne ad plures oratio mea pertinere videatur. Videamus nunc strictim, sicut cetera: quæ post mortem Sex. Rosci abs te T. Rosci facta sunt. quæ ita aperta & manifesta sunt: ut medijs fidius Iudices inuitus ea dicam. vereor enim, cuiusque modi es Rosci, ne ita hunc videar voluisse seruare: ut tibi omnino non pepercerim. cum hoc vereor, & cupio tibi aliqua ex parte, quod salua fide possim, parcere: rursus immuto voluntatem meam. venit enim mihi in mentem oris tui. Te ne cum ceteri socij tui fugerent: ac se occultarent: ut hoc iudicium non de illorum præda, sed de

e y

huius maleficio fieri videretur: potissimum tibi partes istas depoposcisse? ut in iudicio versarere: & sederes cum accusatore? qua in re nihil aliud assequeris: nisi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoscatur, & impudentia. Occiso Sex. Roscio, qui primus Ameriam nunciat? Manlius Glaucia, quem iam antea nominavi. tuus cliens, & familiaris. quid attinuit eum potissimum nunciare? quod, si nullum iam ante consilium de morte ac de bonis eius inieras: nullamq; societatem neq; sceleris, neq; pramij, cū homine ullo coieras: ad te minimè omnium pertinebat. Sua sponte Manlius nunciat? quid quaeso eius intererat? an cū Ameriam non huiuscerei causa venisset, casu accidit: ut id quod Roma audierat, primus nunciaret? cuius rei causa venerat Ameriā? nō possum inquit divinare, eo rem iam adducam: ut nihil diuinatione opus sit. qua ratione Roscio Capitoni primum nunciauit? cum America Sex. Roscij domus, uxor, liberiq; essent: cū tot propinqui cognatiq; optimè conuenientes: qua ratione factum est: ut iste tuus cliens sceleris tui nuncius T. Roscio Capitoni potissimum nunciaret? occisus est à cœna rediens, nondum lucebat, cum America scitū est. quid hic incredibilis cursus? quid hac tanta celeritas, festinatioq; significat? non quero quis percusserit. nihil est Glaucia quod metuas: nō excutio te, si quid forte ferri habuisti: non scrutor: nihil ad me arbitror pertinere quoniā cuius consilio occisus sit, inuenio: cuius manu sit percussus, non laboro. vnum hoc sumo: quod mihi apertū tuum scelus resq; manifesta dat. ubi aut unde audiuit Glaucia? qui tam cito scivit? fac audisse statim. queres eum nocte vna tantum itineris contendere cōegit? qua necessitas eum tanta premebat? ut, si sua sponte

iter Ameriā faceret: id temporis Roma proficisceretur? nullam partem noctis requiesceret? etiam ne in tam perspicuis rebus argumentatio querenda, aut coniectura capienda sit? nonne vobis hac, quæ audistis: cernere oculis videmini Iudices? non illum miserum, ignarum casus sui, redeuntem à cœna videtis? non positas insidias? non impetum repentinum? nō versatur ante oculos vobis in cede Glaucia? non adest iste T. Roscius? non suis manibus in curru collocat. Automedontem illum sui sceleris acerbissimi nefariaq; victorianuncium? nō orat, ut eam noctem pervigilet? ut honoris sui causa laboret? ut Capitoni quamprimū nunciet? Quid erat quod Capitonem primum scire voluerit? nescio. nisi hoc video: Capitonem in his bonis esse socium: de tribus & decem fundis, tres nobilissimos fundos eum video possidere. audio præterea non hanc suspicionem nunc primum in Capitonem conferri: multas esse infameis palmas: hanc primā esse tamen leuissimam, quæ Romæ deferatur. nullum modum esse hominis occidendi: quo ille nō aliquot occiderit: multos ferro, multos veneno. habeo etiam dicere quem contra morem maiorum, minorē annis LX de ponte in Tiberim deiecerit. quæ si prodierit: atque adeo cum prodierit: scio enim proditurum esse: audiet. veniat modo: explicet suum volumen illud: quod ei planum facere possum, Erucium conscripisse: quod auit illum Sex. Roscio intentasse: & meditatum esse: se omnia illa pro testimonio esse dicturum. O' præclarum testem Iudices: O' grauitatem dignam expectatione: O' vitam honestā: atq; eiusmodi, ut libentibus animis ad eius testimonium vestrum iusiurandum accommodetis: profecto non tam perspicue istorum maleficia videremus: nisi

ipſos ceteris redderet cupiditas, & auaricia, & audacia. alter ex ipſa cade volucrum nuncium Ameriam ad ſi-
cium atq; ad magiſtrum ſuum miſit: ut ſi diſſimulare
omnes cuperent, ſe ſcire ad quem maleficiū pertine-
ret: tamen ipſe apertum ſuum ſcelus ante omnium ocu-
los poneret. alter, ſi diſ immortalibus placer, testimoniū
etiam in Sex. Roſcium dicturus eſt. quaſi verò id nunc
agatur: utrum, id quod dixerit, credendum: an quod
fecerit, vindicandum ſit. itaq; more maiorum compa-
ratum eſt: ut in minimis rebus homines ampliſſimi te-
ſtimonium de ſua re non dicerent. Africanus, qui ſuo
cognomine declarat, tertiam partem orbis terrarum ſe
ſubegiſſe: tamen ſi ſua res ageretur: testimoniū non di-
ceret. nam illud in talem virum non audeo dicere: ſi ce-
ceret, non crederetur. videte nunc quàm verſa & mu-
tata in peiorem partem ſint omnia. cum de bonis & de
cade agatur: testimoniū dicturus eſt is: qui & ſector
eſt, & ſicarius: hoc eſt, qui & illorum ipſorum bonorum,
de quibus agitur, emptor, atq; poſſeſſor eſt: & eum ho-
minem occidendū curauit: de cuius morte queritur.
Quid tu vir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi au-
ſculta. vide ne tibi deſis: tua quoq; res permagna agitur.
multa ſcelerate, multa audacter, multa improbe feci-
ſti: vnum ſtultiſſimè, proſectò tua ſponte, non de Erucij
ſententia. nihil opus fuit te iſti credere. neq; enim accu-
ſatore muto, neq; teſte quisquam vitur eo: qui de accu-
ſatoris ſubſellio ſurgit. huc accedit, quod paulo tandem
occultior atq; tectior veſtra iſta cupiditas eſſet. nūc quid
eſt? quod quisquam ex vobis audire deſideret? cum qua
facitis, eiufmodi ſint, ut ea dedita opera à vobis contra
voſmetipſos facere videamini. Age nunc, illa videamini.

mus In-

mus Iudices, qua ſtatim conſecuta ſunt. ad Polaterras
n caſtra L. Sylla, mors Sex. Roſcij quatriduo, quo is
occuſus eſt, Chryſogono nunciatur. quaritur etiam nunc
quis eum nuncium miſerit. nonne perſpicuum eſt, eun-
dem qui Ameriam? curat Chryſogonus, ut eius bona
veneant ſtatim. qui non norat hominem aut rem. at
qui ei venit in mentē praeda concupiſcere hominis igno-
ti? quem omnino nunquā viderat? ſoletis, cum aliquid
huiuſcemodi auditis Iudices: cōtinuò dicere, neceſſe eſt
aliquem dixiſſe municipem, aut vicinum, y plerumq; in-
dicant: per eos pleriq; produntur. hic nihil eſt quod ſu-
ſpicionem hanc puteis. non enim ego ita diſputabo: veri-
ſimile eſt, Roſcios iſtam rem ad Chryſogonum detuliſſe:
erat enim eis cū Chryſogono iam antea amicitia. nam
cum multos veteres à maioribus Roſcij patronos hoſpi-
tesq; haberēt: omnes eos colere atq; obſervare deſtiterūt:
ac ſe in Chryſogoni fidem & clientelam contulerunt.
hoc poſſum omnia verè dicere. ſed in hac cauſa conie-
ctura nihil opus eſt. ipſos cerio ſcio non negare, ad hac
bona Chryſogonum acceſſiſſe impulſu ſuo. Si eum, qui
indici partem acceperit, oculis cernetis: poteritis ne du-
bitare Iudices qui indicarit? qui ſunt igitur in iſtis bonis
quibus partem Chryſogonus dedit? duo Roſcij. num
quisquam prater ea? nemo eſt Iudices. num ergo dubiū
eſt: quin y obtulerint hanc pradam Chryſogono: qui ab
eo partem praeda tulerunt? Age nunc ex ipſius Chryſo-
goni iudicio Roſciorum factum conſideremus. Si nihil
in iſta pugna Roſcij, quod opera precium eſſet, fecerant:
quā ob cauſam à Chryſogono tantis præmijs donaban-
tur? ſi nihil aliud fecerunt, niſi rem detulerunt: nonne
ſatis fuit his gratias agi? deniq; ut per liberaliter agere-

e. iiij

tur: honoris aliquid haberi? cur tria pradia, tanta pecunia, statim Capioni dantur? cur quæ reliqua sunt iste Roscius omnia cum Chrysgono communiter possidet? nonne perspicuum est Iudices: has manubias Roscius Chrysgonum re cognita concessisse? Venit in decem primis legatus in castra Capito, totam vitam, naturam, moresq; hominis ex ipsa legatione cognoscite, nisi intellexeritis Iudices nullum esse officium, nullum ius, tam sanctum, atq; integrum: quod non eiusce vis atque perfidia violarit, & imminuerit: virum optimum esse eum iudicatote, impedimento est quo minus de his rebus Sylla doceatur: ceterorum legatorum consilia, & voluntatem Chrysgono enunciat: monet, ut provideat, ne palam res agatur, ostendit, si sublata sit venditio bonorum: illum pecuniam grandem amissurum: sese capitis periculum adiuturum, illum acuerit: hos qui simul erant missi, fallere, illum identidem monere, ut cauere: hisce in fidiore spem falsam ostendere: cum illo contra hos inire consilia: horum consilia illi enunciare, cum illo partem suam de pacisci: hisce aliqua fretum hora semper omnes aditus ad Syllam intercludere, postremo isto hortatore, authore, intercessore ad Syllam legati non adierunt: istius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipsis cognoscere poteritis, si accusator voluerit testimoniū eis denunciare: pro certa spem falsam domum retulerunt. In priuatis rebus si qui rem mandatam non modo malitiosius gessisset sui quaestus aut commodi causa: verum etiam negligentius: cum maiores summam admisisset dedecus existimabant, itaq; mandati constitutum est iudicium, non minus turpe quam furti, credo propterea: quod quibus in rebus ipsi interesse non possumus: in his opera nostra vicaria fides

fides amicorum supponitur, quam qui ledit: oppugnat, omnium commune praesidium: & quantum in ipso est, disturbat vita societatem. non enim possumus omnia per nos agere: alius in alia est re magis utilis, ideo amici-tia comparantur: ut commune commodum mutuis officiis gubernetur, quid recipis mandatum? si aut neglectus rus, aut ad tuum commodum conuersurus es, cur mihi te offers? ac meis commodis officio simulato officiis, & ob-stas? recede de medio: per alium transigam, suscipis onus officij, quod te putas sustinere posse: quod minimè videtur graue ijs, qui minimè ipsi leues sunt, ergo ideo tur-pis hac culpa est: quod duas res sanctissimas violat, ami-citiam, & fidem, nam neq; mandat quisquam ferre, nisi amico: neque credit, nisi ei quem fidelem putat, perdi-tissimi est igitur hominis simul & amicitiam dissolue-re: & fallere eum, qui laesus non esset: nisi credidisset. Ita ne est? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit: tur-pissimo iudicio cōdemnetur necesse est, in re tanta, cum is, cui fama mortui, fortuna viui cōmendata sunt, atq; concreditæ: ignominia mortuum affecerit: is inter hone-stos homines, atq; adeo inter viros numerabitur? In mi-nimis priuatisq; rebus etiam negligentia in crimē man-dati, iudiciumq; infamia reuocatur, propterea, quod si recte fiat, illum negligere oporteat, qui mandarit: non illum, qui mandatum receperit. In re tanta, quæ publi-cæ gesta atq; commissæ sit: qui non negligentia priuatum aliquod commodū laeserit: sed perfidia, legationis ipsius cerimoniam polluerit: maculæq; affecerit: qua is tandē pœna afficietur? aut quo iudicio damnabitur? Si hanc ei rem priuatim Sex. Roscius mandauisset, ut cū Chrysgono transigeret: atq; decideret: inq; eam rem fidem

PRO SEX. ROSCIO

suam, si quid opus esse putaret, interponeret: ille, qui se facturum recepisset, nonne si ex eo negotio tantulum in rem suam conuertisset: damnatus per arbitrum, & rem restitueret: & honestatem omnem amitteret? nunc non hanc eire Sex. Roscius mandauit: sed id quod multo grauius est: ipse Sex. Roscius cum fama, vita, bonisque omnibus à decurionibus publice Roscio mandatus est: & ex eo Titus Roscius, non paulum nescio quid in rem suam conuertit: sed hunc funditus euertit bonis: ipse tria pradia sibi depactus est: voluntatem decurionum ac municipum omnium tantidem quanti fidem suam fecit. Videte iam porro cetera Iudices: ut intelligatis fingi maleficium nullum posse: quo iste sese non contaminarit. In rebus minoribus socium fallere turpissimum est: aequum turpe, atque illud de quo ante dixi: neque iniuria: propterea, quod auxilium sibi se putat adiunxisse: qui cum altero rem communicauit. ad cuius igitur fidem confugiet? cum per eius fidem leditur, cui se comiserit? atqui ea sunt animaduertenda peccata maxime: quae difficillime praecauentur. recte esse ad alienos possumus, intimi multa apertiora videant necesse est. socium vero cauere qui possumus? quem etiam si metumimus: ius officij ladamus, recte igitur maiores, eum qui socium fefellerit: in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. At vero T. Roscius non unum rei pecuniaria socium fefellerit: quod tamen si graue est: tamen aliquo modo posse ferri videtur: verum noui homines honestissimos, eiusdem muneris, legationis, officij, mandatorumque socios, induxit: decipit: destituit: aduersarijs tradidit: omni fraude, & perfidia fefellerit: qui de eius scelere suspicari nihil potuerunt: socium officij metuere non debuerunt: eius maliciam non

vide-

AMERINO.

38

viderunt: orationi vana crediderunt. itaque nunc illi homines honestissimi, propter istius insidias parum putantur cauti, prouidique fuisse. iste quo initio proditor fuit: deinde perfuga: qui primo sociorum consilio aduersarijs enunciauit. deinde societatem cum ipsis aduersarijs coit: terret etiam nos, ac minatur, tribus praedijs, hoc est premijs sceleris ornatus. In eiusmodi vita Iudices, in his tot tantisque flagitijs, hoc quod maleficium, de quo iudicium est, reperietis. Etenim querere ita debetis: ubi multa auarere, multa audacter, multa improbe, multa perfidiose facta videbitis: ibi scelus quoque latere, inter illa tot flagitia putatote. tamen si hoc quidem minimè latet: quod ita promptum & propositum est: ut non ex illis maleficijs, quae in illo constant, esse hoc intelligatur: verum ex hoc, etiam si quod illorum forte dubitabitur, conuincatur. Quid tandem quæso Iudices num aut ille lanista omnino iam à gladiatore cessisse videtur? aut is discipulus magistro tantulum de arte concedere? par est auaricia, similis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia. Etenim quoniam fidem magistri cognoscitis: cognoscite nunc discipuli aequitatem. Dixi iam antea sapenumero postulatos esse ab istis duos seruos in quaestione: tu semper T. Rosci recusasti. quæro abste: yne, qui postulabant, indigni erant qui impetrarent? an iste non commonebat, pro quo postulabant? an res ipsa tibi iniqua videbatur? postulabant homines nobilissimi, atque in regerrimi nostrae ciuitatis: quos iam antea nominaui: qui ita vixerunt: talesque à populo R. putantur: ut quicquid dicerent, nemo esset, qui non equum putaret. postulabant autem pro homine miserrimo, atque infelicissimo: qui vel ipse se in cruciatum dari cuperet: dum de patris

morte

PRO SEX. ROSCIO

morte quereretur. res porro abs te eiusmodi postulabatur: ut nihil interesset, utrum eam rem recusares: an de maleficio confiterere: quæ cum ita sint: quæro abs te quam ob causam recusaris? cum occiditur Sex Roscius, ibidem fuerunt. seruos ipsos, quod ad me attines, ne, arguo neque purgo quod à vobis oppugnari video. ne in questione dentur, suspiciosum est. quod verò apud vos ipsos in honore tanto sunt: profectò necesse est sciant aliquid: quod si dixerint, perniciosum vobis futurum sit. In dominos queri de seruis iniquum est. at nec queritur. Sex enim Roscius reus est. neque enim cum de hoc queritur: vos dominos esse decet. Cum Chrysogono sunt. ita credo: literis eorum, & urbanitate Chrysogonus ducitur: ut inter suos omnium deliciarum atque omnium artium perulos ex tot elegantissimis familiis lectos, velit hos versari homines penè operarios ex Amerina disciplina patris familie rusticani. non est ita profectò Iudices. non est verisimile: ut Chrysogonus horum literas adamaret, aut humanitatem: non, ut rei familiaris negotio diligentiam cognovit eorum, & fidem. est quiddam, quod occultatur: quod quo studiosius ab ipsis opprimitur: & absconditur: eò magis eminet: & apparet. quid igitur? Chrysogonus sui maleficii occultandi causa questionem de his haberi non vult? minimè Iudices. non in omnes arbitror omnia convenire. ego in Chrysogono, quod ad me attinet, nihil eiusmodi suspicor: neque hoc mihi nunc primum in mentem venit dicere. meministis me ita distribuisse initio causam: in crimine: cuius tota argumentatio permixta Erucio est: & in audaciam: cuius partes Roscius impostæ sunt. quicquid maleficii, sceleris, cædis erit: proprium id Rosciorum esse debet. nimiam gratiam, potentiamque Chry-

AMERINO.

39

Chrysogoni dicimus, & nobis obflare: & perferri nullo modo posse: & à vobis, quoniam potestas data est: non modo infirmari, verum etià vindicari oportere. Ego sic existimo: qui queri velit ex ijs, quos constat cum cædes facta sit, affuisse: cum cupere verum inuenire. qui recuset, eum profectò tamen si verbo non audeat: tamen re ipsa de maleficio suo confiteri. Dixi initio Iudices: nolle me plura de istorum scelere dicere: quam causam postulares: ac necessitas ipsa cogeret. nam & multa res afferri possunt: & unaquæque earum multis cum argumentis dici potest. verum ego quod inuius, ac necessario facio, neque diu, neque diligenter facere possum. quæ præteriri nullo modo poterant: ea leuiter Iudices attingi: quæ posita sunt in suspicionibus: de quibus si cœpero dicere, pluribus verbis sit differendum: ea vestris ingenijs coniecturaque committo. Venio nunc ad illud nomen aureum Chrysogoni: sub quo nomine tota societas statuitur: de quo Iudices neque quomodo dicam: neque quomodo tacere reperire possum. si enim taceo: vel maximam partem relinquo: sin autem dico: vereor ne non ille solus, id quod ad me nihil attinet, sed alij quoque plures læsos se esse putent, tamen si ita res se habet: ut mihi in communem causam scelerum dicendum nihil magnoperè videatur. hæc enim causa noua profectò & singularis est, bonorum Sex Roscii emptorem Chrysogonum. Primum hoc videamus eius hominis bona qua ratione venierunt: aut quomodo venire potuerunt. atque hoc non ita querat Iudices: ut id dicam: esse indignum hominis innocentis bona venisse. si enim hæc audientur, ac liberè dicentur: non fuit tatus homo Sex Roscius in ciuitate, ut de eo potissimum cōqueramur. verum ego hoc quero: qui potuerunt ista

ista ipsa lege, quæ de proscriptiōe est: siue Valeria est, siue Cornelia: non enim noui, nec scio: verum ista ipsa lege bona Sex. Rosciy venire qui potuerunt? scriptum enim ita dicunt esse: ut eorum bona veneant: qui proscripti sunt. quo in numero Sex. Roscius non est. aut eorum, qui in aduersariorum praesidijs occisi sunt. dum praesidia vlla fuerunt: in Syllæ praesidijs fuit. posteaquam ab armis recesserunt: in summo ocio rediens à cæna Roma occisus est: si lege: bona quoque, lege venisse fateor. sin autem constat, contra omnes nō modo veteres leges, verum etiam nouas occisum esse: bona, quo iure, aut quomodo, aut qua lege venierint, quero. In quem hoc dicā quæris Eruci: non in eum quem vis: et putas. nam Syllam et oratio mea ab initio, et ipsius eximia virtus omni tempore purgauit: ego hæc omnia Chrysogonum fecisse dico: ut ementiretur: ut malum ciuem Roscium fuisse fingeret: ut eum apud aduersarios occisum esse diceret: ut hisce de rebus à legatis Amerinorū doceri L. Syllam passus non sit. denique etiam illud suspicor: omnino hæc bona non venisse: id quod postea, si per vos Iudices licitum erit: aperietur. Opinor enim esse in lege, quā ad diem proscriptiōes venditiōesque, fiant: nimirum Cal. Iunias. aliquot post menses et homo occisus est: et bona venisse discuntur. profecto aut hæc bona in tabulas publicas nullas redierunt: nosque ab isto nebulone facilius eludimur, quā putamus. aut si redierunt: tabule publicæ corrupte aliqua ratione sunt. nam lege quidē bona venire non potuisse constat. intelligo me ante tempus Iudices hæc scrutari: et propemodum errare: qui cum capiti Sex. Rosciy mederi debeam: rediniam curem. non enim laborat de pecunia: non ullius rationem sui com-

modi

modi ducit: facile egestatem suam se laturū putat: si hæc indigna suspiciōe, et ficto crimine liberatus sit. verum quæso à vobis Iudices: ut hæc pauca quæ restant: ita audiatis: ut partim me dicere pro meipso putetis: partim pro Sex. Roscio. quæ enim mihi ipsi indigna, et intolerabilia videntur: quæque ad omnes, nisi prouidemus, arbitror pertinere: ea pro meipso, et animi mei sensu, ac dolore pronuncio. quæ ad huius vitæ casum, causamque pertineant: et quid hic pro se dici velit: et qua conditione contentus sit: iam in extrema oratione nostra Iudices audietis. Ego hæc à Chrysogono mea sponte remoto Sex. Roscio quero: primum quare cuius opumi bona venierint? deinde quare hominis eius, qui neque apud aduersarios occisus est: bona venierint: cum in eos solos lex scripta sit: deinde quare aliquanto post eam diem venierint: quæ dies lege præfinita est: deinde cur tantulo venierint: quæ omnia, si quemadmodum solent liberi nequam, et improbi facere, in patronū suum voluerit conferre: nihil egerit. nemo est enim qui nesciat: propter magnitudinē rerū multa multos, partim conuente, partim imprudente L. Syllā cōmisisse. Placet igitur in his rebus aliquid imprudentia præteriri? nō placet Iudices: sed necesse est. etenim si Iupiter Opt. Maximus, cuius nutu et arbitrio cælum, terra, mariaque, reguntur: sapē ventis vehementioribus, aut immoderatis tempestatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit: vrbes deleuit. fruges perdidit: quorū nihil pernicij causa diuino consilio, sed vi ipsa, et magnitudine rerum factum putamus. ac contra, commoda, quibus utimur: lucemque, qua fruimur: spiritumque, quē ducimus: ab eo nobis dari atque impertiri videmus. quid miramur L. Syllam,

lam, cum solus Remp. regeret: orbemq; terrarum gubernaret: imperijq; maiestatem, quam armis receperat, legibus confirmaret: aliqua animadvertere non potuisse? nisi hoc mirum est: quod vis divina assequi non possit: si id mens humana adepta non sit. Verum ut hac missa faciam: quæ iam facta sunt: ex ijs quæ nunc maxime fiunt, nonne quivis potest intelligere: omnium architectum, & machinatorem vnum esse Chrysogonum: qui Sex. Roscij nomen deferendum curavit: hoc iudicium, cuius honoris causa accusare se dixit Erucius-

-aptam, & ratione dispositam se habere existimant: qui in Sallentinis aut in Brutijs habent: unde vix ter in anno audire nuntium possunt. alter tibi descendit de palatio, & edibus suis. habet animi causarius amicum, & suburbanum: plura præterea prædia: neq; tamen ullum nisi præclarum, & propinquum. domus referta vasis Corinthijs & Deliacis: in quibus est authepsa illa: quam tanto precio nuper mercatus est: ut qui prætereuntes precium enumerari audiebant, fundum venire arbitrarentur. quid præterea cælati argenti? quid stragule vestis? quid pictarum tabellarum? quid signorum? quid marmoris apud illū putatis esse? tantis scilicet: quantum è multis splendidisq; familijs, in turba & rapinis coacervatur una in

ri una in domo potuit. familiam verò quantā, & quā varijs cum artificijs habeat, quid ego dicam? mitto hæc artis vulgares, coquos, piftores, lætificaros: animi & auris causa tot homines habet: ut quotidiano cantu vocum & nervorum, & tibiæ, nocturnisq; conuiuijs tota vicinitas perfonet. in hac vita Iudices quos sumptus quotidianos, quas effusiones fieri putatis? quæ verò conuiuia? honesta credo in eiusmodi domo: si domus hac habenda est potius, quam officina nequitie, & diuersorum flagitiorum omnium. ipse verò quemadmodum composito, & delibuto capillo passim per forum volitet, cū magna caterua togatorum videtis Iudices. etiam videtis Iudices, ut omnes despiciat: ut hominē præ se neminē putet: ut se solum beatum, solum potentem putet. quæ verò efficiat, & quæ conetur, si velim commemorare: vereor Iudices, ne quis imperitior existimet, me causam nobilitatis victoriamq; voluisse ladere. tamen si meo iure possum, si quid in hac parte mihi non placeat, vituperare. nō enim vereor ne quis alienum me animum habuisse à causa nobilitatis existimet. sciunt ij, qui me norunt: me pro illa tenui infirmaq; parte, posteaquam id quod maxime volui, fieri non potuit, ut cōponeretur: id maxime defendisse: ut ij vincerent, qui vicerunt. quis enim erat, qui nō videret humilitatē cū dignitate de amplitudine cōtendere? quo in certamine perdit cinis erat nō se ad eos iungere: quibus incolumibus, & domi dignitas, & foris authoritas retineretur. quæ perfecta esse, & suum cuique honorem & gradum redditum, gaudeo Iudices, vehementerq; lætor. eaq; omnia deorū voluntate, studio populi Rom. consilio, & imperio, & felicitate L. Syllæ gesta esse intelligo. quod animaduersum est in eos, qui con-

tra omni ratione pugnauerunt, non debeo reprehendere, quod viris fortibus, quorum opera eximia in rebus gerendis extitit, honos habitus est: laudo, quæ ut fierent, idcirco pugnatum esse arbitror: meq; in eo studio partium fuisse confiteor. sin autem id actum est: & iccirco arma sumpta sunt: ut homines postremi, pecunijs alienis locupletarentur: & in fortunas vniuscuiusq; impetum facerent: & id non modo re, prohibere non licet: sed ne verbis quidem vituperare: tum verò in isto bello non recreatus, neq; restitutus, sed subactus, oppressusq; populus Romanus est. verum longè aliter est: nihil horum est Iudices: non modo ledetur causa nobilitatis, si istis hominibus resistetis: verum etiã ornabitur. etenim qui hac vituperare volunt: Chryſogonum tantum posse queruntur. qui laudare volunt: concessum ei non esse commemorant. ac iam nihil est quod quisquam aut tam stultus, aut tam improbus sit: qui dicat, vellè quidẽ liceret, hoc dixissem, dicas licet. hoc fecissem, facias licet: nemo prohibet. hoc decrevissem, decerne: modo rectè, omnes approbabit, hoc indicassem, laudabunt omnes: si rectè & ordine iudicaris. diu necesse erat, resq; ipsa cogeat: vnus omnia poterat, qui posteaquam magistratus creauit, legesq; constituit: sua cuiq; procuratio, authoritasq; est restituta, quam si retinere volunt, qui receperunt: in perpetuum poterunt obtinere. sin has cedes, & rapinas, & hos tantos, tamq; profusos sumptus aut facient, aut approbabit: nolo in eos grauius quicquam, ne hominis quidẽ causa dicere. vnum hoc dico: nostri isti nobiles, nisi vigilantes, & boni, & fortes, & misericordes erunt: ysa hominibus, in quibus hac erunt, ornamenta sua concedant necesse est. Quapropter desinant aliquando dicere:

male

male aliquem locutum esse: si quis verè ac liberè locutus sit. desinant suam causam cum Chryſogono communicare: desinant, si ille lesus sit, de se aliquid detractum arbitrari: videant ne turpe, miserumq; sit, eos, qui equestrem splendorem pati non potuerunt, serui nequissimi dominationem ferre posse. quæ quidem dominatio Iudices in alijs rebus antea versabatur. nunc verò quam viam muniter: quod iter affectet, videtis: ad fidem, ad insurandum, ad iudicia vestra, ad id, quod solum propè in ciuitate syncerum, sanctumq; restat. Hic ne etiam sese putat aliquid posse Chryſogonus: hic etiam potens esse vult? O rem miseram atq; acerbam. neq; mehercules hoc indigne fero: quod verear, ne quid possit: verum quod ausus est: quod sperauit sese apud tales viros aliquid ad perniciem posse innocentis: id ipsum queror. iccirco ne expectata nobilitas armis atq; ferro Rempublicam recuperauit? ut ad libidinem suam liberti seruiliq; nobilium, bona fortunas vestras, nostrasq; vexare possent? si id actum est: fateor me errasse, qui hoc maluerim: fateor insanisse, qui cum illis senserim. tametsi inermis Iudices sensi. sin autem victoria nobilium ornamento, atq; emolumento Reipublice populoq; Romæ debet esse: tum verò optimo, & nobilissimo cuiq; meam orationem grauiissimam esse oportet. Quod si quis est, qui & se, & causam ledi putet, cum Chryſogonus vituperetur: is causam ignorat: seipsum propè non nouit. causa enim splendidior fiet: si nequissimo cuiq; resistetur. ille improbissimus Chryſogoni fautor, qui sibi cum illo oratione communicatã putat, leditur: cum ab hoc splendore causa separatur. verum hac omnis oratio, ut iam antè dixi, mea est: qua me uti Respublica & dolor meus, & istorum iniuria coëgit. Sed Roscius ho-

f y

rum nihil indignum putat: neminem accusat: nihil de suo patrimonio queritur: putat homo imperitus mori, agricola, & rusticus, ista omnia, quae vos per Syllam gestia esse dicitis, more, lege, iure gentium facta: culpa liberatus, & crimine nefario solutus, cupit à vobis discedere. si hac indigna suspitione careat: animo a quo se cavere suis omnibus commodis dicit. rogat, oratq; te Chryfogone: si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem conuertit: si nulla in re te fraudavit: si tibi optima fide sua omnia concessit, adnumeravit, appendit: si vestitum quo ipse relictus erat annulumq; dedit, os suum tibi tradidit, si ex omnibus rebus se ipsum nudum, neq; praeterea quicquam excepit: ut sibi per te liceat innocenti inimicorum opibus vitam in egestate degere. pradia mea tu possides: ego aliena misericordia vivo, concedo, & quod animus a quo est, & quia necesse est. mea domus tibi patet, mihi clausa est: sero familia mea maxima uteris: ego servum habeo nullum: patior, & ferendum puto. Quid vis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? quia in rem tuam voluntatem ladi à me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obsto? si spoliolum causa vis hominem occidere: spoliasti. quid quæris amplius? si inimicitarum: quæ sunt tibi inimicitiarum eo: cuius antea pradia possedisti, quam ipsum cognosti? sin metuis, ab eo ne aliquid metuis? quem vides ipsum ab se tam atrocem iniuriam propulsare non posse? sin quod bona, quæ Roscy fuerunt, tua facta sunt: iccirco hunc illius filium studeas perdere: nonne ostendis id te vereri? quod praeter ceteros tu metnere non debeas: ne quando liberis proscriptorum bona patria reddantur. Facis iniuriam Chryfogone: si maiorem spem emptionis iure, in huius exitio ponis:

nis: quam in his rebus quas L. Sylla gessit. quod si tibi causa nulla est, cur hunc miserum tanta calamitate affici velis: si tibi omnia sua praeter animam tradidit: nec sibi quicquam paternum, ne monumenti quidem causa reservavit: per deos immortales quæ ista tanta crudelitas est? quæ tam fera immanisq; natura? quis unquam prado fuit tam nefarius? quis pirata tam barbarus? ut eum integram pradam sine sanguine habere posset: cruenta spolia detrabere mallet? scis hunc nihil habere: nihil audere: nihil posse, nihil unquam contraviam tuam cogitasse: & tamen oppugnas eum, quem neq; metnere potes, neq; odisse debes: nec quicquam habere iam reliqui vides, quod ei detrabere possis. nisi hoc indignum putas, quod vestitum sedere in iudicio vides: quæ tu è patrimonio tanquam è naufragio nudum expulisti. quasi verò nescias hunc & alii & vestiri à Cecilia Balearis filia, Nepotis sorore, spectatissima scæmina: quæ cum patrem clarissimum, amplissimos patruos, ornatissimum fratrem haberet: tamen, cum esset mulier, virtute perfecit: ut quanto honore ipsa ex illorum dignitate afficeretur: non minora illis ornamenta ex sua laude redderet. An quod diligenter defenditur: id tibi indignum facinus videtur? mihi crede, si pro patris eius hospitibus, & gratia vellent omnes huius hospites adesse, & auderent libere defendere: satis copiose defenderetur. sin autem pro magnitudine iniuriae, proq; eo, quod summa Reip. in huius periculo tentatur, hæc omnes vindicarent consistere me hercule vobis isto in loco non liceret. nunc ita defenditur: non sanè ut moleste ferre aduersary debeant: neque ut se potentia superari putent. quæ domi gerenda sunt: ea per Cæciliam transiguntur: fori iudicijq; rationem

PRO SEX. ROSCIO

Messala, ut videtis Iudices, suscepit: qui si iam satis etatis atq; roboris haberet: ipse pro Sex. Roscio diceret. quoniam ad dicendum impedimento est etas, & pudor, qui ornatur etatem: causam mihi tradidit: quem sua causa cupere, ac debere intelligebat. ipse assiduitate, consilio, auctoritate, diligentia perfecit: ut Sex. Roscy vita erepta de manibus sectorum, sententijs iudicum permitteretur. nimirum Iudices pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit: hac acta res est: uti nobiles restituerentur in ciuitatem: qui hoc facerent, quod facere Messalam videtis: qui caput innocentis defenderent: qui iniuria resisterent: qui quantum possent in salute alterius, quam in exitio mallent ostendere. quod si omnes qui eodem loco nati sunt, facerent: & Resp. ex illis, & ipsi ex inuidia minus laborarent. Verum si à Chrysogono Iudices non impetramus: ut pecunia nostra contentus sit, vitam ne petat: si ille adduci non potest: ut cum ademerit nobis omnia, quæ nostra erant propria, ne lucem quoque hanc quæ communis est, eripere cupiat. si non satis habet auariciam suam pecunia explere. nisi etiam crudelitate sanguinis perlitus sit: unum perfugium Iudices, vna spes reliqua est Sex. Roscio, eademq; Reipublica, vestra pristina bonitas, & misericordia. quæ si manet, salui etiam nunc esse possumus. sin ea crudelitas, quæ hoc tempore in Repub. versata est. vestros quoq; animos, id quod fieri profectò non potest, duriores, acerbioresq; reddidit: actum est Iudices: inter feras satius est etatem degere, quam in hac tanta immanitate versari. ad eam ne rem vos reservati estis? ad eam ne rem delecti? ut eos condemnaretis, quos sectores, ac sicarii iugulare non potuissent? Solent hoc boni imperatores facere, cum pra-

lium

AMERINO.

44

lium committunt: ut in in eo loco, quo fugam hostium fore arbiuentur, milites collocent: in quos, si qui ex acie fuerint, de improviso incidant. nimirum similiter arbiuantur isti bonorum emptores, vos hic tales viros sedere. qui excipiat eos, qui de suis manibus effugerint. diu prohibeant Iudices: ut hoc, quod maiores consilium publicum vocari voluerunt: praesidium sectorum existimetur. an verò Iudices vos non intelligitis? nihil aliud agi: nisi ut proscriptorum liberi quauis ratione tollantur? & eius rei initium in vestro inreiuando, atq; in Sex. Roscy periculo queri? dubiū est ad quem maleficium pertineat? cum videatis ex altera parte sectorem, inimicū, sicarium, eundemq; accusatorem, hoc tempore: ex altera parte egentem, probatum suis filium: in quo non modo culpa nulla, sed ne suspicio quidem potuit consistere. nunquid hic aliud videtis obstare Roscio? nisi quod patris bona venierunt? quod si id vos suscipitis, & eadem in re operam vestram profitemini: si iccirco sedetis, ut ad vos adducantur eorum liberi, quorum bona venierunt: caute per deos immortales Iudices: ne noua, & multo crudelior per vos proscriptio instaurata esse videatur: illam priorem, quæ facta est in eos, qui arma capere potuerunt, tamen senatus suscipere noluit: ne quid acrius quàm more maiorum comparatum est, publico consilio factum videretur. hanc verò quæ ad eorum liberos, atq; infantium puerorum incunabula pertinet: nisi hoc iudicio à vobis reycitis, & assernamini: videte per deos immortales, quem in locum Rempublicam perueniuram puteis. Homines sapientes, & ista auctoritate, & potestate praeditos, quæ vos estis, ex quibus rebus maxime Resp. laborat, is maxime mederi conuenit.

f iij

PRO SEX. ROSCIO

vestrum nemo est: quin intelligat populum Romanum, qui quondam in hostes lenissimus existimabatur: hoc tempore domestica crudelitate laborare. hanc tollite ex civitate Iudices: hanc pati nolite diutius in hac Rep. versari: quæ non modo id habet in se mali, quod tot cives atrocissimè sustulit: verum etiam hominibus lenissimis ademit misericordiam consuetudine incommodorum. nam cū omnibus horis aliquid atrociter fieri videmus, aut audimus: etiam, qui natura mitissimi sumus, assidue molestantur sensum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Desu fortasse quippiam.

Deesse principium fortasse propterea crediderunt: quod finis iste non satis magnos motus habere videatur.

PRO Q. ROSCIO
COMOEDO.

ORATIO III.

Principium deest. etiam narratio si quæ fuit: cum nonnulla parte confirmationis

-malitiam natura crederetur. is scilicet vir optimus & singulari fide præditus, in suo iudicio suis tabulis testibus uti conatur. solent ferè dicere q̄ per tabulas homines citi pecuniam expensam inlerunt: ego ne talem virū corrumpere potui? ut mea causa falsum in codicem referret? expecto quam mox Chærea hac oratione utatur. ego ne hanc manum plenam perfidia, & hoc digitos meos impellere potui, ut falsum perscriberem nomen? quod si ille suas proferet tabulas: p̄feret suas quoq; Roscius. erit in illius tabulis hoc nomen: at, huius non erit. cur potius illius, quàm huius crederetur? scripsisset ille, si non iussu huius expensum tulisset? non scripsisset hic, quod sibi expensum ferre iussisset? nam quemadmodum turpe est scribere, quod non debeat: sic impræbium est non referre, quod debeas. æquè enim tabula condemnatur eius, qui verum non retulit: & eius, qui falsum perscripsit. Sed ego copia & facultate causæ confusus, vide quo progrediar. si tabulas C. Fannius accepti, et expensi profert, in suas, in suam rem, suo arbitratu scri-

ptas: quo minus secundum illum iudicetis, non recusō.
quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit? ut quod-
cunq; retulisset, id ratum haberet? ratum habebit Rosci-
us. profer quod tibi fuerit persuasum, huic erit persua-
sum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum pau-
lō anīe à M. Perpenna P. Saturi tabulas poscebamus,
nunctuas C. Fanny Cherea solius flagitamus: & quo-
minus secundū eas lis datur, non recusamus. quid ita nō
profers? non conficit tabulas? immō diligentissimē, non
refert parua nomina in codices? immō omnes summas,
leue, & tenue hoc nomen HS CCCLIII sunt? quomo-
do tibi tanta pecunia extraordinaria iacet? quomodo
HS CCCLIII in codice accepti, & expensum sunt?
prō dij immortales, esse nequenquam tanta audacia pre-
ditum? qui quod nomen referre in tabulas timeat, id
petere audeat? quod in codicem iniuratus referre noluit,
id iurare in litem non dubitet? quod sibi probare non
possit, id persuadere alteri conetur? nimium citō ait me
indignari de tabulis: non habere se hoc nomen in codi-
ce accepti, & expensi relatum confitetur: sed in aduersa-
rijs patere contendit. usq; eō ne te diligis? & magnificē
circumspicis? ut pecuniā non ex tuis tabulis, sed aduersa-
rijs petas? suū codicem testis loco recitare arrogantia est.
suarum percriptionum, & liturarum aduersaria, pro-
ferre non amentia est? quod si eandem vim, diligentia-
m, auctoritatemq; habent aduersaria, quam tabulae:
quid attinet codicem instituerē? conscribere? ordinē con-
seruare? memorie tradere literarum vetustatem? sed si
quod aduersarijs nihil credimus, iccirco codicem scri-
bere instituimus: quod etiam apud omnes leue, & infir-
mum est: id apud iudicem grane & sanctum esse du-
cetur?

cetur? quid est, quod negligenter scribamus aduersaria?
quid est quod diligenter cōficiamus tabulas? qua de cau-
sā quia hae sunt menstrua, illae sunt aeternae: hae delen-
tur statim, illae seruantur sancte: hae parui temporis me-
moria, illae perpetuae existimationis fidem, & religio-
nem amplectuntur: hae sunt deiecta, illae in ordinem
confectae. itaq; aduersaria in iudicium protulit nemo:
codicem protulit: tabulas recitauit. tu C. Piso tali fide,
virtute, grauitate, auctoritate ornatu, ex aduersarijs
pecunia petere non auderes. Ego quae clara sunt consue-
tudine, diutius dicere non debeo. illud verō, quod ad re-
vehementer pertinet, quero: quā pridem hoc nomen
Fanni in aduersaria retulisti? erubescit, quid respondeat.
nescit: quid fingat ex tempore, non habet. sunt duo men-
ses iam dices, tamen in codicem acceptum, & expensum
referri debuit, amplius sunt sex menses. cur tam diu ia-
cet hoc nomen in aduersarijs? quid si tandē amplius tri-
ennium est? quomodo, cum omnes qui tabulas cōficiant,
menstruas penērationes in tabulas transferant: tu hoc
nomen triennium amplius in aduersarijs iacere pateris?
utrum cetera nomina in codicem accepti, & expensi
digesta habes, an non? si non: quomodo tabulas confi-
cis? si etiam: quā mobrem, cum cetera nominatim ordinē
referebas, hoc nomē triennio amplius, quod erat in pri-
mis magnum, in aduersarijs relinquebas? nolebas sci-
ri debere tibi Roscium. cur scribebas? rogatus eras, ne
referres. cur in aduersarijs scriptum habebas? Sed haec
quanquam firma esse video: tamen ipse mihi satisfacere
non possum: nisi à C. Fannio ipso testimonium sumo,
hanc pecuniam ei non deberi. magnum est, quod conor:
difficile est, quod polliceor. nisi eundem & aduersarium

PRO Q. ROSCIO

& testem habuerit Roscius, nolo vincat. pecunia tibi debeatur certa, quæ nunc petitur per iudicem: in qualegitime partis sponsio facta est. hic tu si amplius HS nummo petisti, quàm tibi debitum est, causam perdidisti: propterea quod aliud est iudicium: aliud est arbitrium. iudicium est pecunie certæ: arbitrium incertæ. ad iudicium hoc modo venimus: ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus ad arbitrium hoc animo adimus: ut neq; nihil, neq; tantum quântum postulavimus, consequamur. Eius rei ipsa verba formulæ testimonio sunt. Quid est in iudicio? directum, asperum, simplex: si peteres HS LIII dari: hic nisi plinum facit HS LIII ad libellam sibi deberi, causam perdit. Quid est in arbitrio? mite, moderatum, quanto æquius & melius, id clarius: ille tamen confitetur, plus se petere, quàm debeat: sed satis perq; habere dicit, quod sibi ab arbitro tribuatur. itaq; alter cause confidit, alter diffidit. Quæ cū ita sint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipsis HS LIII, de tuarum tabularum fide, compromissum feceris: arbitrum sumpseris: quanto æquius & melius sit dari remittereq; si peteres. Quis in hanc rem fuit arbiter? utinam is quidem Roma esset. Roma est iam utinam adefset in iudicio, adest. utinam sederet in consilio C. Pisonis. ipse C. Piso est. eundem ne tu arbitrum & iudicem sumebas? eidem & infinitam largitionē remittebas? & eundem in angustissimam formulam sponsonis concludebas? quis unquam ad arbitrum quantum peti tantum abstulit? nemo. quantum enim æquius esset sibi dari, petit. de quo nomine ad arbitrum adisti, de eo ad iudicem venisti. ceteri cum ad iudicem causam labefacta ro animadvertunt, ad arbitrum confugunt. hic ab arbitro

COMOEDO.

47

bitro ad iudicem venire est ausus: qui cum de hac pecunia, de tabularum fide arbitrum sumpsit: iudicavit sibi pecuniam non deberi. Iam duæ partes causæ sunt confectæ: adulterasse sese negat: expensum tulisse non dicit, cum tabulas non recitat. reliquum est ut stipulatū se esse dicat. præterea enim quemadmodum certam pecuniā petere possit, non reperio. stipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo præsentē? quis spondidisse me dicit? nemo. Hic ego si finem faciam dicendi: satis fidei & diligentie meæ, satis causæ & controuersie, satis formulæ, & sponsoni, satis etiam iudici fecisse videar, cur secundum Roscium iudicari debeat. pecunia petita est certa: cum tertiæ parte sponsio facta est. hac pecunia necesse est, aut data, aut expensā lata, aut stipulata sit. datam non esse, Fannius confitetur: expensam latam nō esse, codices Fannij confirmant: stipulatam non esse, taciturnitas testium concedit. quid ergo est? quod & res eius est, & cuius pecunia leuissima, & existimatio sanctissima fuit semper: & index est is, quem nos non minus bene de nobis existimare, quàm secundum nos iudicare velimus: & advocatio ea est, quam propter eximium splendorem, ut iudicem unum vereri debeamus: perinde ac si in hanc formulam omnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria, omnia officia domestica, conclusa & comprehensa sint, perinde dicemus. illa superior fuit oratio necessaria: hac erit voluntaria illa ad iudicem: hac ad C. Pisonem. illa pro reo: hac pro Roscio. illa victoria: hac bona existimationis causa comparata. Pecuniam petis Fannia Roscio: quam? dic audacter, & aperie: utrum quæ tibi ex societate debeatur? an quæ ex liberalitate huius promissa sit, & ostentata? quorum alterum est grauius.

PRO Q. ROSCIO

& odiosius: alterum lenius, & facilius. *Quæ ex societate debeat?* quid ais? hoc iam nec leniter ferendum est, neq; negligenter defendendum: si qua enim sunt priuata iudicia summa existimationis, & penè dicā capitis: tria hæc sunt: fiducia, tutela, societatis. æquè enim perfidiosum, & nefarium est, fidem frangere, quæ continet vitæ: & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit: & socium fallere, qui se in negotio coniunxit. *Quæ cum ita sint:* qui sit, qui socium fraudarit & fefellerit, consideremus. dabit enim nobis iam tacitè vitæ acta, in alterutrâ partem firmum, & graue testimonium. *Quintus Roscius?* quid ais? nonne ut ignis in aquam coniectus continuo restinguitur: & refrigeratur: sic referuens falsum crimen in purissimam & castissimam vitam collatū statim concidit, & extinguitur? Roscius socium fraudauit? potest hoc homini huic herere peccatum? qui, medius fidius audacter dico, plus fidei quàm artis, plus veritatis, quàm disciplina possidet in se: quem populus Ro. meliorem virum, quàm histrionem esse arbitratur: qui ita dignissimus est scena, propter artificium: ut dignissimus sit curia, propter abstinentiam. sed quid ego ineptus de Roscio apud Pisonem dico? ignotum hominem scilicet pluribus verbis comendo. est ne quisquam omnium mortalium, de quo melius existimes tu? est ne quisquam, qui tibi purior, prudentior, humanior, officiosior, liberaliorq; videatur? quid tu Saturei, qui cōtra hunc venis: existimas aliter? nonne quotienscunq; in causa in nomen huius incidisti: totiens hunc & virum bonū esse dixisti, & honoris causa appellasti? quod nemo nisi aut honestissimo, aut amicissimo facere consuevit. quæ in re mihi ridiculè es visus esse inconstans: qui eundem et laderes, et laudares: et via

COMOEDO.

tam optimum, et hominem improbissimum esse diceret. eundem tu et honoris causa appellabas: et virū primarium esse dicebas: & socium fraudasse arguebas. sed, ut opinor, laudem veritati tribuebas: crimen gratiæ concedebas. de hoc ut existimabas, prædicabas: Chæreæ arbitratu causam agebas: fraudauit Roscius. est hoc quidem auribus, animisq; hominum absurdum. quid si tandè aliquem timidum, dementem, diuitem, inertem, naclius esset, qui experiri non posset? tamen incredibile esset. verumtamen quem fraudarit videamus. C. Fannium Chæream Roscius fraudauit. oro, atq; obsecro, vos qui nostis, vitam inter se utriusq; conferte: qui non nostis, faciem utriusq; considerate. nonne ipsum caput, & supercilia illa penitus abrasa olere malicia, & clamitare calliditatem videntur? nonne ab imis unguibus usq; ad verticem summum, si quam coniecturam offert hominibus tacita corporis figura, ex fraude, fallacy, mendacijs, constare totus videtur? qui iccirco capite, & supercilys semper est rasis, ne vllum pilum viri boni habere dicatur. cuius personam præclare Roscius in scena tractare consuevit. neq; tamen pro beneficio ei par gratia refertur. nam Ballionem illum improbissimum, & perurissimum lenonem cum agit, agit Chæream personam illa luxulenta, impura, inuisa, in huius moribus, natura, vitæq; est expressa. qui quamobrem Roscium similem sui in fraude, & malicia existimarit, nihil videtur: nisi forte, quod præclare hunc imitari se in persona lenonis animadvertit. *Quamobrem etiam atq; etiam considera C. Piso,* quis quæ fraudasse dicatur. Roscius Fannium? quid est hoc? probus improbum, pudens impudentem, peritum castus, callidum imperitum, libera-

lis audum. incredibile est. quemadmodum si Fannius Roscium fraudasse diceretur, utrumq; ex utriusq; persona verisimile videretur: & Fannium per maliciam fecisse: & Roscium per imprudentiam deceptum esse. sic cum Roscius Fannium fraudasse arguatur, utrumq; incredibile est. & Roscium quicquam per avaritiam appetisse: & Fannium quicquam per se bonitate amisisse. principia sunt huiusmodi. spectemus reliqua. HS LIII Q. Roscius fraudavit Fannium. qua de causa? subridet Satrius veterator, ut sibi videtur. ait propter ipsa HS LIII. video: sed tamen cur ipsa HS LIII tam vehementer concupierit quaero. Nam tibi M. Perpenna, C. Piso certe tanti non fuisset, ut socium fraudaretis. Roscio cur tanti fuerit, causam requiro. egebat? immo locuples erat. debebat? immo in suis nummis versabatur. avarus erat? immo etiam antequam locuples, semper liberalissimus, munificentissimusq; fuit. pro Deum hominumq; fidem: qui HS. CCCLIII. CCCLIII. CCCLIII. quastus facere noluit: nam certe HS. CCCLIII. CCCLIII. CCCLIII merere & potuit, & debuit: si potest dionysia HS CCCLIII. CCCLIII merere: is per summam fraudem, & maliciam, & perfidiam HS LIII appetijt? & illa fuit pecunia immanis: hac parvula. illa honesta: hac sordida. illa iucunda: hac acerba. illa propria: hac in causa, & in iudicio collocata. Decem his annis proximis HS sexagies honestissime consequi potuit: noluit: laborem quastus recepit. quastum laboris reiecit: populo Ro. adhuc servire non destitit: sibi servire iam pridem destitit. hoc tu unquam Fanni faceres? sed si hos quastus recipere posses: non eodem tempore & gestum, & animam ageres? dic nunc te ab Roscio HS

LIII. circumscriptum

LIII circumscriptum esse: qui tantas, & tam infinitas pecunias, non propter inertiam laboris, sed propter magnificentiam liberalitatis repudiavit. Quid ego nunc illa dicam: qua vobis in mentem venire certo scio? fraudabat te in societate Roscius. sunt iura, sunt formulae de omnibus rebus constituta: ne quis aut in genere iniuria, aut ratione actionis errare possit. expresse sunt enim ex uniuscuiusq; damno, dolore, incommodo, calamitate, iniuria, publica a pretore formulae: ad quas priuata lis accommodatur. quae cum ita sint: cur non arbitrum pro socio adegeris Q. Roscium quaero. formulam non noras? notissima erat. iudicio gravi experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatem veterem? cur ergo ladis? propter integritatem hominis? cur igitur insimulas? propter agritudinem criminis? ita ne verò? quem per arbitrum circumvenire non posses: cuius de ea re proprium non erat iudicium, nunc per iudicem condemnabis: cuius de re nullum est arbitrium? quin tu hoc crimen aut obijce, ubi licet agere: aut tacere noli, ubi non oportet. tamen si iam hoc tuo testimonio crimen sublatum est. nam quo tu tempore illa formula uti noluisti: nihil hunc in societate fraudis fecisse ostendisti. * in ditionem. num tabulas habet an non? si non habet: quemadmodum pactio est? si habet: cur non nominas? dic nunc Roscium abs te petisse ut familiarem suum sumeres arbitrum: non petijt. dic pactioem fecisse ut absolueretur. non pepigit. quare quare sit absolutus. quod erat summa innocentia, & integritate. quid enim factum est? venisti domum viri Roscij: satisfecisti: quod temere commisisti, in iudicium ut denunciaret: rogasti ut ignosceret: te affuturum

PRO Q. ROSCIO

negasti: debere tibi ex societate nihil, clamitasti iudicem. hic denunciavit: absolutus est. tamen fraudis ac furti mentionem facere audes? perstat in impudētia: passionem enim inquit, mecum fecerat. iccirco videlicet ne cōdemnaretur? quid erat causa, cur metueret ne cōdemnaretur? res erat manifesta: furtum erat apertum. cuius rei furtum factum erat? exorditur magna cum expectatione veteris histrionis exponere societatem. Panurgus, inquit, fuit Fannij. is fuit ei cum Roscio communis. hic primum questus est non leuiter Saturius: cōmunem factum esse gratis cum Roscio: qui precio proprius fuisset Fannij. largitus est scilicet homo liberalis, & dissolutus, & bonitate affluens Fannius Roscio? sic puto. quoniam ille hic constituit paulisper: mihi quoque, necesse est paulum commorari. Panurgum tu Saturi proprium Fannij dicis fuisse. at ego totum Roscy fuisse contendo. quid erat enim Fannij? corpus. quid Roscy? disciplina, facies non erat, ars erat preciosa, ex qua parte erat Fanny, non erat HS LIII. ex qua parte erat Roscy: amplius erat HS CCCLIII. nemo enim illum ex trunco corporis spectabat: sed ex artificio Comico aestimabat, nā illa membra merere per se non amplius poterant duodecim aris: disciplina quae erat ab hoc tradita: locabat se non minus HS CCCLIII. O societatem captiosam & indignam: ubi alter HS LIII, alter CCCLIII. quod sit, in societatem affert. nisi iccirco molestē pateris: quod HS LIII tu ex arca proferebas: HS CCC LIII ex disciplina, & artificio Roscius promebat. quam enim rem, & expectationem, quod studium, & quem fauorem secum in scenam attulit Panurgus? quod Roscy fuit discipulus: qui diligebant hunc, illi fauebant:

COMOEDO.

50

bant: qui admirabantur hunc, illum probabant: qui denique, huius nomen audierant: illum eruditum & perfectum existimabant. sic est vulgus, ex veritate pauca, ex opinione multa aestimat. quid sciret ille, per pauci animaduertebant: ubi didicisset, omnes querebant. nihil ab hoc prauum, & peruersum produci posse arbitrabantur. si veniret ab Statilio, tametsi artificio Roscium superaret: aspicere nemo posset. nemo enim sicut ex improbo patre probum filium nasci, sic ex pessimo histrione bonum Comoedum fieri posse existimaret. quia veniebat à Roscio, plus etiā scire, quā scibeat, videbatur. quod item nuper in Eroto Comoedo usu venit. qui postea quā cēna non modo sibilis, sed etiam conuicio explodebatur: sicut in aram confugit in huius domum, disciplinam, patrociniū, nomen, itaque, per breui tempore, qui ne in nouissimis quidem erat histrionibus: ad primos peruenit Comoedos. quae res extulit eū? vna cōmendatio huius. qui tamen Panurgum illum, non solum ut Roscy discipulus fuisse diceretur, domum recepit: sed etiam summo cū labore, stomacho, miseriaque, erudit. iam quo quisque est solertior, & ingeniosior: hoc docet iracundius, & laboriosius. quod enim ipse celeriter arripuit: id cum tardē percipi videret, scrutiatur. Paulo Longius oratio mea prouecta est hac de causa: ut conditionem societatis diligenter cognosceretis. quae deinde sunt consecuta? Panurgum inquit hunc seruum communem Q. Flavius Tarquiniensis quidam interfecit. in hanc rem, inquit, me cognitorem dedisti: lite contestata, iudicio damni iniuria constituto, tu sine me cum Flavio decidisti. utrum pro dimidia parte, an pro tota societate? planius dicā. utrum pro me? an & pro me, & pro te? pro me? potui: exemplo multorum

PRO Q. ROSCIO

licitum est: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuria
feci: pete tu tuū: exige, & aufer, quod debetur? suā quisq;
partem iuris possideat, & persequatur. at enim tu tuū
negocium gessisti bene, gere & tu tuum bene, magno tu-
am dimidiam partem decidisti, magno & tu tuam par-
tem decide. HS CCCLIII tu abstulisti. si sit hoc
verò: HS CCCLIII tu quoq; aufer, sed hanc decisio-
nem Roscij, oratione, & opinione augere licet: re & veri-
tate mediocrem, & tenuem esse inuenietis. accepit enim
agrum temporibus ijs, cum iacerent precia pradiorum,
qui ager neq; villam habuit, neq; ex vlla parte fuit cul-
tus. qui nunc multo pluris est, quā tunc fuit, neq; id est
mirum: tum enim propter Reip. calamitates omnium
possessiones erant incertae: nunc deū immortalium be-
nignitate, omnium fortune sunt certa. tum erat ager in
cultus sine tecto: nunc est cultissimus cum optima villa.
veruntamen, quoniam natura tam malenolus es: nun-
quam ista te molestia, & cura liberabo. praeclare suum
negocium gessit Roscius: fundum fructuosissimum abstu-
lit. quid ad te? tuam partem dimidiam quemadmodū
vis decide. vertit hic rationem: & id quod probare non
potest, fingere conatur. de tota re, inquit, decidisti. er-
go huc vniuersa causa deducitur: utrum Roscius cum
Flauio de sua parte, an de tota societate fecerit pactio-
nem. nam ego Roscium siquid communi nomine teti-
git, confiteor prestare debere societati. Societatis non su-
as literas redemi, cum fundum à Flauio accepit. quid ita
satis non dedit amplius à se neminem petiturum? qui de
sua parte decidit: reliquis integram relinquit actionem.
qui pro socijs transigit: satisdat, neminem eorum postea
petiturum. quid ita? Flauio sibi canere non venit in me-
tem?

COMOEDIO.

51

tem? nesciebat videlicet Panurgū fuisse in societate? scie-
bat, nesciebat Fannium Roscio esse socium? praeclare. nā
iste cum eo litem contestatam habebat. cur igitur deci-
dit? & non restipulatur, neminem amplius petiturum?
cur de fundo decidit? & iudicio non absoluitur? cur tam
imperite facit? ut nec Roscium stipulatione alliget, ne-
que à Fannio iudicio se absoluat? Est hoc primum &
ex conditione iuris, & ex consuetudine cautionis gra-
uissimum, & firmissimum argumentum: quod ego plu-
ribus verbis amplecterer: si non alia certiora, & clario-
ra testimonia in causa haberem. & ne forte me hoc fru-
stra pollicitum esse praedices: te inquam Fanni ab iis
subsclyis contra te testem fuscitabo. criminatio tua quae
est? Roscium cum Flauio pro societate decidisse. quo tem-
pore? ab hinc annis XV. defensio mea quae est? Roscium
pro sua parte cum Flauio transigisse. repromittis tu ab
hinc triennium Roscio. quid? recita istam restipulatio-
nem clarius. attende quāso Piso: Fannium inuitum, &
huc, atq; illuc tergiversantem, testimonium contra se di-
cere cogo. quid enim restipulatio clamat? QVOD A
FLAVIO ABSTVLERO, PARTEM DI-
MIDIAM INDE ROSCIO ME SOLV-
TVRVM SPONDEO. tua vox est Fanni. quid
tu auferre potes à Flauio: si Flavius nihil debet? qd? hic
porro nunc restipulatur: quod iam pridē ipse exegit: quid
verò Flavius tibi daturus est: qui Roscio omne quod de-
buit dissoluit? cur in re tā veteri in negotio tam confecto,
in societate dissoluta, noua haec restipulatio interponi-
tur? qd? est huius restipulationis scriptor? testis, arbiter,
quis tu Piso. tu enim Q. Roscium pro opera, labore, quod
cognitor fuisset: quod vā testimonia obisset: rogasti ut Fan-

PRO Q. ROSCIO

nio daret HS CCCLIII hac conditione: ut siquid ille
exegisset à Flauio, partem eius dimidiam Roscio dissol-
ueret. satis ne ista stipulatio dicere tibi videtur aperire
Roscius pro se decidisse? At enim forsitan hoc tibi veniat
in mentem: repromississe Fannio Roscium, siquid à Fla-
uio exegisset, eius partem dimidiam se domino exegisse.
nihil. quid? tu non exitum ex actionis, sed initium repro-
missionis spectare debes: neque, si ille persequi noluit, non
quod in se fuit, iudicauit Roscium suas, non societatis li-
tes redemisse. quid si tandem planum facio post decisio-
nem veterem Roscij, post repromissionem recentem hanc
Fannij, HS CCCLIII Fannium à Q. Flauio
Panurgi nomine abstulisse? tamen diutius illudere vi-
ri optimi existimationi Q. Roscij audebit? paulo ante
querebam, id quod vehementer ad rem pertinebat,
qua de causa Flauius, cum de tota lite faceret pactionem.
neque, satis acciperet à Roscio: neque, iudicio absolueretur à
Fannio. nunc verò id quod mirum & incredibile est, re-
quiro: quamobrem cum de tota re decidisset cum Ro-
scio: HS CCCLIII separatim Fannio dissoluit? hoc
loco Saturi quid pares respondere, scire cupio. utrum o-
mnino Fannium à Flauio HS CCCLIII. non abstu-
lisse? an alio nomine, & alia de causa abstulisse? si alia
de causa, qua ratio tibi cum eo intercesserat? nulla. ad-
dictus erat tibi? non. frustra tempus contero. omnino in-
quit HS CCCLIII à Flauio non abstulit, neque Panur-
gò nomine, neque cuiusquam. si planum facio post hanc re-
centem stipulationem Roscij, HS CCCLIII à Flauio
te abstulisse: nunquid causare, quin ab iudicio abeas
turpissime victus? quo teste igitur hoc planum faciam?
venerat, ut opinor, hac res in iudicium? certe. quis erat
petitor?

COMOEDO.

52

petitor? Fannius. quis reus? Flauius: quis iudex? Cluui-
us. ex his unus mihi testis est producendus, qui pecuniā
datam dicat. quis est ex his grauissimus? sine contro-
uersia, qui omnium iudicio comprobatus est, iudex. quē
igitur ex his tribus à me testem spectabis? petitorem?
Fannius est: contra se nunquam testimonium dicet. re-
um? Flauius est. is iam pridem est mortuus: si viueret,
verba eius audiretis. Iudicem? Cluuius est. quid is di-
cit? HS CCCLIII Panurgi nomine Flauium Fan-
nio dissoluisse. quē tu si ex censu spectas, Eques Ro. est: si
ex vita, homo clarissimus est: si ex te, iudicem sumpsi-
sti: si ex veritate, id quod scire potuit, & debuit, dixit. nega,
nega nunc, Equiti Romano, homini honesto, iurisci
tuo, credi oportere. circumspectus, aestuat, negat nos Clu-
uij testimonium recitatu-ros. recitabimus. erras: inani &
tenui spe te consolaris. recita testimonium T. Manily,
& C. Lusciy Ocre duorum Senatorum, hominum or-
natissimorum, qui ex Cluuius audierunt. utrum dicis
Luscio & Manilio, an & Cluuius non esse credendum?
planius, atque apertius dicam. utrum Luscius & Mani-
lius nihil de HS CCCLIII ex Cluuius audierunt?
an Cluuius falsum Luscio, & Manilio dixit? hoc ego
loco, soluto, & quieto sum animo: & quorsum recidat
respondum tuum non magnopere laboro. firmissimis
enim, & sanctissimis testimonijs virorum optimorum
caussa Roscij communita est. si iam tibi deliberatum
est, quibus abroges fidem iusiurandi, responde. Ma-
nilio, & Luscio negas esse credendum? dic. an de est tue
contumacie, arrogantiae, utaque uniuersae vox. quid ex-
pectas, quam mox ego Luscium & Manilium dicam
ordine esse Senatores, etate grandes natus, natura san-

PRO Q. ROSCIO

Etos, & religiosos, copijs rei familiaris locupletes, & pecuniosos? non faciam. nihil mihi detrahā: cū illis exacta atatis seuerissime fructum, quem meruerunt, retribuam. magis mea adolescentia indiget illorum bona existimatione: quā illorū seuerissima senectus desiderat meam laudem. Tibi verò Pīso diu deliberandum, & concoquendum est: utrum potius Cherea iniurato in sua lite, an Manilio & Luscio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquum est ut Cluuiū falsum dixisse Luscio, & Manilio cōtendat. quod si facit, qua impudentia est? eūne testem improbabit, quē iudicē probavit? ei negabit credi oportere, cui ipse crediderit? eius testis ad iudicem fidem infirmabit: cuius propter fidem, & religionem iudicis testes comparabat? quem ego si ferrem iudicem, refugere non deberet: cum testem producā, reprehendere audebit? dixit enim, inquit, iniuratus Luscio, & Manilio. si diceret iuratus: crederes? at quid interest inter periurum, & mendacem? qui mentiri solet, peierare consuevit. quem ego ut mentiatur inducere possum: ut peieret exorare facile potero. nam qui semel à veritate deflexit: hic non maiore religione ad periurium, quā ad mendacium perducī consuevit. quis enim deprecatione deorum, non conscientie fide commouetur? propterea, quæ pœna ab dijs immortalibus periuro, hæc eadem mendaci constituta est. non enim ex pœlione verborum, quibus insurandum comprehenditur: sed ex perfidia, & malicia, per quam insidie tenduntur alicui: dij immortales hominibus irasci, & succensere consueverunt. At ego hoc ex contrario contendo. leuior esset authoritas Cluuij, si diceret iuratus: quā nunc est, cum dicit iniuratus. tum enim forsitan improbis primis cupidus videtur:

COMOEDO.

53

tur: qui quæ de re index fuisset, testis esset. nunc omnibus inimicis necesse est castissimus, & constantissimus esse videatur: qui id quod sci. familiaribus suis dicit, dic nunc si potes, si res, si causa patitur, Cluuium esse mentitum. mentitus est Cluuius? Ipsa mihi veritas manum iniecit, & paulisper consistere, & commorari cogit: unde hoc totum ductum & conflatū mendacium est. Roscius est videlicet homo callidus, & versutus: hoc initio cogitare cepit. quoniam Fannius à me petit HS LIII: petam à C. Cluuiō equite Romano, ornatissimo homine, ut mea causa mentiatur: dicat decisionem factam esse, quæ facta non est: HS CCCLIII à Flauio data esse Fannio, quæ data non sunt. Est hoc principium improbi animi, miseri ingenij, nullius consilij. quid deinde? postea quæ se prælare confirmavit, venit ad Cluuium: quem hominem? leuem? imò grauissimum. mobilem? imò constantissimum. familiarem? imò alienissimum. hunc postea quæ saluauit, rogare cepit blandè, & concinnè scilicet. mentire mea causa, viris optimis, tuis familiaribus presentibus: dic Flauij cū Fannio de Panurgo decidisse, quod nihil transgredit: dic HS CCCLIII dedisse: qui assem nullū dedit. quid illi respondit? ego verò cupide, & libenter mentiar tua causa: & si quando me vis peierare, ut paululum tu cōpendij facies, paratum fore scito. non fuit causa, cur tantum laborem caperes, & ad me venires. per nunciū hoc, quod erat tā leue, transigere potuisti. Pro deum hominumque fidem: hoc aut Roscius unquā à Cluuiō petisset: si HS milies in iudicium haberet: aut Cluuius Roscio petenti concessisset: si vniuersæ præda particeps esset? vix medijs fidius tu Fannij à Ballione aut aliquo eius simili hoc expostulare auderes, & im-

petrare posses. quod cum est veritate falsum, tum ratione quoque est incredibile. obliuiscor enim Roscium, & Cluuium viros esse primarios improbos, temporis causa, esse fingo. falsum subornauit testem Roscius Cluuium. cur tam se? cur cum altera pensio soluenda esset, non tum cum prima? nam iam antea HS LIII dissoluerat. deinde, si iam persuasum erat Cluuius ut mentiretur: cur potius HS CCCLIII, quam CCC LIII CCCLIII CCCLIII data dixi Fannio à Flauio? cum ex restipulatione pars eius dimidia Roscij esset. Iam intelligis (Piso sibi soli, societati nihil Roscium petisse. Hoc cum sentit Saturius esse apertum: resistere, & repugnare contra veritatem non audeat: aliud fraudis, & insidiarum in eodem vestigio diuerticulum reperit. petisse, inquam, suam partem Roscium à Flauio confiteor: vacuam, & integram reliquisse Fannij concedo. sed quod sibi exegit. id commune societatis factum esse contendo. quo nihil captiosius, neque indignius potest dici. quæro enim, potuerit ne Roscius ex societate suam partem petere, nec ne? si non potuit, quemadmodum abstulit? si potuit, quemadmodum non sibi exegit? nam quod sibi petitur, certe alteri non exigitur. an ita est? si quod vniuersæ societatis fuisset, petisset: quod cum redactum esset, aequaliter omnes partirentur. nunquid petierit, quod sua partis esset? nunquid cum abstulit, soli sibi exegit? quid interest, inter eum qui per se litigat, & qui cognitorem dat? qui per se litem contestatur: sibi soli petit. alteri nemo potest, nisi qui cognitor est factus. Ita ne verò? cognitor si fuisset tuus, quod vniuersæ indicio ferres tuum. suo nomine petire: quod abstulit, sibi, non tibi exegit, quod si quisquam petere potest

testi alteri, qui cognitor non est factus: quæro quid ita, cum Panurgus esset interfectus: & litem contestata cum Flauio damni iniuria esset: tu in eam litem cognitor Roscij sis factus? cum præsertim ex tua oratione, quodcumque tibi peteres, huic peteres: quodcumque tibi exigeres, id in societatem recideret. quod si ad Roscium nihil perueniret: quod tu à Flauio abstulisses: nisi te in suam litem dedisset cognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roscius pro sua parte exegit: quoniam tuus cognitor non est factus. Quid enim huic respondere poteris Fanni? cum de sua parte Roscius transegit cum Flauio: actionem tibi tuam reliquit, an non? si non reliquit: quemadmodum HS CCCLIII ab eo postea exegisti? si reliquit: quid ab hoc petis, quod per te persequi & petere debes? Simillima enim, & maxime gemina societas hereditatis est. quemadmodum socius in societate habet partem: sic heres in hereditate habet partem. ut heres sibi soli non cohæredibus petit: sic socius sibi soli non socijs petit: & quemadmodum uterque pro sua parte petit: sic pro sua parte dissoluit: heres ex sua parte, qua hereditatem adiit: socius ex ea, qua societatem coijt. quemadmodum suam partem Roscius suo nomine condonare potuit Flauio, ut eam tu non peteres: sic cum exegit suam partem, & tibi integram petitionem reliquit: tecum partiri non debet. nisi forte tu peruerso more, quod huius est, ab alio extorquere non potes: huic eripere potes. perstat in sententia Saturius quodcumque sibi petat socius id societatis fieri. quod si ita est: quæ, malum, stultitia fuit? Roscius, qui ex iuris peritorum consilio & authoritate restipularetur à Fannio diligenter: ut quod is exegisset à Flauio dimidiam partem

PRO Q. ROSCIO

rem sibi dissolveret: siquidem sine cautione. & repromissione nibilo minus id Fannius societati, hoc est Roscio, debebat.

Desiderantur non pauca.

55
ACTIONVM IN C. VER-
REM LIBER I. QVI
DIVINATIO DI-
CITVR ORA-
TIO IIII.

I QVIS vestrum Iudices, aut eorū, q̄
adsunt, forte miratur: me qui tot annos
in causis, iudicijsq; publicis ita sim versa-
tus: ut defenderim multos, leserim nemi-
nē: subito nunc mutata voluntate ad ac-
cusandū descendere: is si mei consilij causam, rationemq;
cognouerit: unā & id quod facio probabit: & in hac cau-
sa profecto neminem mihi esse preponendum actorem
putabit. Cum quaestor in Sicilia fuisset Iudices: itaq; ex
ea provincia decessissem: ut Siculis omnibus incundam
diuturnamq; memoriam quaesturae nominisq; mei re-
linquerem: factum est, uti cum summū in veteribus pa-
tronis multis, tum nonnullum etiam in me praesidium
suis fortunis constitutū esse arbitrarentur. qui nunc po-
pulati, atq; vexati, cuncti ad me publice saepe venerunt:
ut suarum fortunarum omnium causam, defensionemq;
susciperem. me saepe esse pollicitum, saepe ostendisse dice-
bant: si quod tempus accidisset, quo tēpore aliquid à me
requirerent: commodis eorum me non defuturum. ve-
nisse tempus aiebant: non iam ut commoda sua, sed ut
vitam salutemq; totius provinciae defenderem: sese iam
ne deos quidem in suis urbibus, ad quos confugerent, ha-
bere: quod eorum simulacra sanctissima C. Verres ex
delubris

IN VERREM

delubris religiosissimis sustulisset. quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in supplicijs, auaricia in rapinis, superbia in contumelijs, efficere potuisset: eas omnes sese hoc uno Pratore per triennium pertulisset. rogare, & orare, ne illos supplices aspernarer, quos me incolumi nemini supplices esse oporteret. Tuli grauitate, & acerbè Iudices, in eum me locū adductū: ut aut eos homines spes falleret, qui opem à me, atq; auxilium petissent: aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adolescentia dedissem, tempore atq; officio coactus, ad accusandum traducerer. dicebam habere eos actorem Q. Ceciliū: qui praesertim quaestor in eadem prouincia post me quaestorem fuisset. Quo ego adiumento sperabam hanc à me molestiam posse dimoueri: id mihi erat aduersarium maximè. nam illi multo mihi hoc facilius remississent: si istum non nossent: aut si iste apud eos quaestor non fuisset. Adductus sum Iudices officio, fide, misericordia, multorum bonorum exemplo, veteri consuetudine, institutoq; maiorum: ut onus hoc laboris, atq; officij, non ex meo, sed ex meorum necessariorum tempore mihi suscipiendam putarem. quo in negotio tamen illa merces Iudices consolatur: quod hac quae videtur esse accusatio mea: non potius accusatio, quam defensio est existimanda. defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciā Siciliam totā. Quamobrè si mihi vnus est accusandus: propemodū manere in instituto meo videor: & non omnino à defendendis hominibus, subleuandisq; discedere. quod si hanc causam tam idoneam, tam illustrem, tam grauem non haberem: si aut hoc à me Siculi non petissent: aut mihi cum Siculis causa tante necessitudinis non intercederet: & hoc, quod facio, Reip.

DIVINATIO.

36

Reip. causā facere profiterer: ut homo singulari cupiditate, audacia, scelere praeditus, cuius furta, atque flagitia non in Sicilia solum, sed in Achaia, Asia, Cilicia, Pamphilia, Roma deniq; ante oculos omnium, maxima, turpissimaq; nossent, me agente in iudicium vocaretur: quis tandem esset, qui meum factum aut consilium posset reprehendere? Quid est, pro deum hominumq; fidem, in quo ego Reip. plus hoc tempore prodesse possim? quid est, quod aut Populo Ro. gratius esse debeat? aut socus exteriusq; nationibus optatius esse possit? aut saluti fortunisq; omnium magis accommodatum sit? Populata, vexata, funditus euerse prouincia, socy, stipendiaryq; Populi Romani afflictī, miseri, iam non salutis spem, sed exitij solatium quaerunt. Qui iudicia manere apud ordinem Senatorium volunt: quaeruntur, accusatores se idoneos non habere. Qui accusare possunt: iudiciorum seueritatem desiderant. Populus Ro. interea, tamen si multis incommodis difficultatibusq; affectus est: tamen nihil aequè in Rep. atq; illam veterem iudiciorum vim, grauitatemq; requirit. Iudiciorum desiderio Tribunitia potestas efflagitata est, iudiciorum leuitate ordo quoq; alius ad res indicandas postulatur. iudicium culpa atq; dedecore etiam Censorium nomen, quod asperius antea populo videri solebat: id nunc poscitur: id iam populare, atque plausibile factum est. In hac libidine hominum nocentissimorum, in Populi Ro. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offensione, cum hoc vnum his tot incommodis remedium esse arbitrarer, ut homines idonei, atque integri causam Reip. legumq; susciperent: fateor me salutis omnium causā, ad eam partem accessisse

accessisse Reip. subleuanda, quæ maximè laboraret. Nunc quoniã quibus rebus adductus ad causam accesserim demonstrari: dicendum necessario est de contentione nostra: ut in constituendo accusatore, quod sequi possitis, habeatis. Ego sic intelligo Iudices: cum de pecunijs repetundis nomen cuiuspiam deferatur: si certamen inter aliquos sit, cui potissimum delatio detur: hæc duo in primis spectari oportere: quem maximè velint auctorem esse ej, quibus facta esse dicantur iniuria: & quem minimè velit is, qui eas iniurias fecisse arguatur. In hac causa Iudices tamen si utrumq, esse arbitror perspicuum: tamen de utroq, dicam: & de eo prius, quod apud vos plurimum debet valere: hoc est de voluntate eorũ, quibus iniuria facta sunt: quorum causam iudicium de pecunijs repetundis est constitutum. Siciliam provinciam C. Verres per triennium depopulatus est, Siculorum civitates vastasse, domos exinasse, fana spoliasse dicitur. adsunt, queruntur Siculi uniuersi: ad meam fidem, quam habent spectatam iam, & diu cognitam, confugiunt: auxilium sibi per me à vobis atq, à Populi Romani legibus petunt: me defensorem calamitatum suarum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris sui, me auctorem causæ totius esse voluerunt. Vtrum Q. Cecili hoc dices: me non Siculorum rogatu ad causam accedere? an optimorum fidelissimorumq, sociorum voluntatem apud hos grauem esse non oportere? si id audebis dicere: quod C. Verres, cui te inimicum esse simulas, maximè existimari vult, Siculos hoc à me non petisse: primum causam inimici tui subleuabis: de quo nõ praeiudicium, sed planè iudicium iam factum putatur: quod ita peregeris, Siculos omnes auctorem suæ causæ contra illius

iniurias

iniurias quæ fuisse. hoc si tu inimicus eius, factum negabis: quod ipse, cui maximè hæc res obstat: negare nõ audeat: video ne nimium familiariter inimicitias exercere videare. deinde sunt testes viri clarissimi nostræ civitatis: quos omnes à me nominari non est necesse. eos qui adsunt appellabo: quos, si mentirer, testes esse impudentia mea minimè vellem. scit is, qui est in consilio C. Marcellus: scit is, quæ adesse video, Cn. Lentulus Marcellinus: quorũ fide, atq, presidio Siculi maximè vtuntur: quod omnino Marcellorum nomini tota illa provincia adiuncta est. hi sciunt hoc non modo à me petutum esse: sed ita sepe, & ita vehementer esse petutum: ut aut causam mihi suscipienda fuerit: aut officium necessitudinis repudiandum. Sed quid ego his testibus vtor? quasi res dubia aut obscura sit. adsunt homines, ex tota provincia nobilissimi: qui præsentem vos orant, atq, obsecrāt Iudices: ut in auctore causæ suæ diligendo, vestrum iudicium à suo iudicio ne discrepet. omnium civitatum totius Siciliæ legationes adsunt: præter duas civitates: quarum duarum si adessent: duo crimina vel maxima minuerentur: quæ cum his civitatibus C. Verri communicata sunt. At enim cur à me potissimum hoc præsidium petiverunt? si esset dubium, petissent à me præsidium, nec nec: dicerem cur petissent. nunc verò, cū id ita perspicuum sit: ut oculis iudicare possitis: nescio cur hoc mihi detrimento esse debeat: si id mihi obiciatur, me potissimum esse delectum. verum id mihi non sumo Iudices: & hoc non modo in oratione mea non pono: sed ne in opinione quidem cuiusquam relinquo: me omnibus patronis esse præpositum. non ita est. sed uniuscuiusque, temporis, valetudinis, facultatis ad agendum, du-

b

IN VERREM

Et ratio est. mea fuit semper hac in hac re voluntas, & sententia: quemvis ut hoc mallerent de his, qui essent idonei, suscipere, quam me. me ut mallerent, quam neminem. Reliquum est iam: ut illud queramus cum hoc constet, Siculos a me petisse: ecquid hanc rem apud vos, animosque vestros valere oporteat: ecquid auctoritatis apud vos in suo iure repetundo socij Populi Ro supplices vestri habere debeant. de quo quid ego plura commemorem? quasi verò dubium sit: quin tota lex de pecunijs repetundis sociorum causa constituta sit. nam civibus cum sunt erepta pecunia, civiliter actione, & privato iure repetuntur. hac lex socialis est: hoc ius nationum exterarum est: hanc habent arcem minus aliquanto munitam nunc quidem quam antea: verum tamen, si qua reliqua spes est, quae sociorum animos consolari possit: ea tota in hac lege posita est. cuius legis non modo à Populo Romano, sed etiam ab ultimis nationibus iam pridem severi custodes requiruntur. Quis igitur est, qui neget: oportere eum arbitrato lege agi: quorum causa lex sit constituta? Sicilia tota si una voce loqueretur, hoc diceret. quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit: quod in unaquaque re beneficio Senatus Populiq; Ro. iuris habui: id mihi tu C. Verres eripuisti: atque abstulisti. quo nomine abs te festertium millies ex lege repeto. si universa, ut dixi, provincia loqui posset: hac voce uteretur. quoniam id non poterat: harum rerum actorem quem idoneum esse arbitrata est: ipsa delegit. In huiusmodi re quisquam tam impudens reperietur: qui ad alienam causam inuitis ijs, quorum negotium est: accedere, aut aspirare audeat? Si tibi Q. Cecili hoc Siculi dicerent: te

DIVINATIO.

58

rent: te non nominamus: nescimus qui sis: nunquam te antea vidimus: sine nos per eum nostras fortunas defenderet: cuius fides est nobis cognita: nonne id dicerent, quod cuius probare deberent? nunc hoc dicunt: virum se nosse: alterum se cupere defensorem esse fortunarum suarum: alterum planè nolle. cur nolint: etiam si tacerent: satis dicunt. verum non tacent. tamen his inuitissimis te offeres? tamen in aliena causa loquere? tamen eos defendes? qui se ab omnibus desertos potius, quam abs te defensos esse malunt? tamen his operam tuam pollicebere? qui te neque velle suam causam, nec si cupias, posse arbitrantur. cur eorum spem exiguum reliquarum fortunarum, quam habent in legis & iudicij severitate positam: vi extorquere conaris? cur te interponis inuitissimis his, qui bus maxime lex consultum esse vult? cur de quibus in provincia non optimè es meritis: eos nunc planè fortunis omnibus conaris evertere? cur his non modo persequendi iuris sui, sed etiam deplorandae calamitatis adimis potestatem? nam te actore quem eorum affuturum putas? quos intelligis non ut per te alium, sed ut per aliquem te ipsum vlciscantur laborare? At enim solidum id est: ut me Siculi maximè velint: alterum illud credo obsecrum est: à quo Verres minimè se accusari velit. Et quis unquam tam palam de honore: tam vehementer de salute sua contendit? quàm ille, atque illius amici, ut ne hoc mihi delatio detur? sunt multa: quae Verres in me esse arbitratur: quae scit in te Q. Cecili non esse: quae cuiusmodi in utroque nostrum sunt: paulo post commemorabo. nunc tantum id dicam: quod tacitus tu mihi assentire: nullam rem in me esse: quam ille cōtemnat: nullam in te: quam pertimescat. itaque magnus ille defensor,

b y

IN VERREM

& amicus eius, tibi Hortensius suffragatur: me oppugnat. aperit ab iudicibus petit: ut tu mihi antepone. & ait hoc se honeste, sine ulla invidia, ac sine ulla offensione contendere. non enim inquit illud peto: quod soleo, cum vehementius contendere, impetrare: reus ut absoluitur, non peto. sed ut ab hoc potius quam ab illo accusetur, id peto. da mihi hoc: concede, quod facile est: quod honestum, quod non inuidiosum: quod cum dederis, sine ullo tuo periculo, sine infamia illud dederis: ut is absolvatur: cuius ego causa laboro. Et ait idem: ut aliquis meus adiunctus sit ad gratiam: certos esse in consilio: quibus ostendi tabellas velit, id esse per facile. non enim singulos ferre sententias: sed universos constituere. ceratam unicuique tabellam dari cera legitima non illa infami ac nefaria. Atque is non tam propter Verrem laborat: quam quod eum minime res tota deleat. videt enim si a pueris nobilibus, quos adhuc elusit: si a quadruplatoribus, quos non sine causa contempsit semper: ac pro nihilo putavit: accusandi voluntas ad viros fortes, spectatosque homines translata sit: se in iudiciis dominari non posse. huic ego homini iam ante denuncio: si a me causam hanc vos agi volueritis: rationem illi defendendi totam esse mutandam: & ita tamen mutandam, ut meliore & honestiore conditione sit: quam qua ipse esse vult. ut imitetur homines eos: quos ipse vidit amplissimos L. Crassum, & M. Antonium: qui nihil se arbitrabantur ad iudicia, causasque amicorum, praeter fidem, & ingenium afferre oportere. nihil erit, quod me agente arbitretur iudicium sine magno multorum periculo posse corrumpi. Ego in hoc iudicio mihi Siculorum causam receptam, Populi Romani susceptam esse arbitror. ut mihi non unus homo improbus

DIVINATIO.

59

probus opprimendus sit: id quod Siculi petiverunt: sed omnino improbitas, id quod populus Romanus iam diu flagitat, extinguenda atque delenda sit. in quo ego quid emiti, aut quid efficere possim. malo in aliorum spe relinquere: quam in oratione mea ponere. Tu vero Cecili quid potes? quo tempore, aut qua in re, non modo specime ceteris aliquod dedisti: sed tute tui periculum fecisti: in mentem tibi non venit: quid negotii sit, causam publicam sustinere? vitam alterius totam explicare? atque eam non modo in animis iudicum sed etiam in oculis, conspectuque omnium exponere? sociorum salutem, commoda provinciarum, vim legum, gravitatem iudiciorum, defendere? cognosce ex me: quoniam hoc primum tempus discendi nactus es: quam multa esse oporteat in eo: qui alterum accuset: ex quibus si unum aliquod in te cognoveris: ego iam tibi ipse istuc, quod expetis: mea voluntate concedam. primum integritatem, atque innocentiam singularem. nihil est enim quod minus ferendum sit? quam ratione ab altero vitae reposcere eum, qui non possit suae reddere. hic ego de te plura non dicam: unum illud credo omnes animadvertere: te adhuc ab nullis nisi a Siculis potuisse cognosci: Siculos hoc dicere, cum eisdem sint irati, cui tute inimicum esse dicis: se tamen te actore ad iudicium non affuturos. quare negent, ex me non audies. hos patere id suspicari, quod necesse est. illi quidem, ut est hominum genus nimis acutum, & suspiciosum: non te ex Sicilia literas in Verrem deportare velle arbitrantur: sed cum usdem literis illius Praetura & tua Quaestura consignata sit: asportare te velle ex Sicilia literas suspicantur. Deinde accusatorem firmum, verumque esse oportet. cum ego si te putem cupere esse: faci-

te intelligo, esse non posse. Nec ea dico, qua si dicam, tamē infirmare non possis te, antequam de Sicilia decesseris: in gratiam redisse cum Verre: Potamonem scribam, & familiarem tuum retentum esse à Verre in provincia: cum tu decederes, M. Cecilium fratrem tuum lectissimum, atq; ornatissimum adolescentem non modo non adesse, neq; tecum tuas iniurias persequi: sed esse cū Verre: cum illo familiarissimè, atq; amicissimè vivere. Sunt hæc, & alia in tefalsi accusatoris signa permulta, quibus ego nunc non utor. hoc dico, si te maximè cupias: tamen verum accusatorem esse non posse. video enim permulta esse crimina: quorū tibi societas cum Verre eiusmodi est: ut ea in accusando attingere non audeas. Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus cum frumentum sibi in cellam imperavisses: & cum esset tritici modius HS V: pro frumento in modios singulos duodenos sestertios exegisse. magnum crimen: ingens pecunia: furtum impudens: iniuria non ferenda. ego hoc vno crimine illum condemnem necesse est. tu Cecili quid facies? utrū hoc tantū crimen prætermittes? an obicies? si obicies: id ne alteri crimini dabis? quod eodem tempore in eadem provincia tu ipse fecisti? audebis ita accusare alterum? ut quo minus tute condemnere: recusare nō possis. si prætermittes: qualis erit ista tua accusatio? quæ domestici periculi metu, certissimi & maximi criminis non modo suspicionem, verum etiam mentionem ipsam pertimescat. Emptum est ex S. C. frumentum ab Siculis prætor Verre: pro quo frumento pecunia omnis soluta non est. grave est hoc crimen in Verre: grave me agente: te accusante nullum. eras enim tu questor: pecunia publicam tu tractabas. ex qua, etiam si cuperet prætor:

tamen

tamen ne qua deductio fieret: magna ex parte tua potestas erat. huius quoq; igitur criminis te accusante mentio nulla fiet: silebitur toto iudicio de maximis, & notissimis illius furtis, & iniurijs. mihi crede Cecili non potest in accusando, socios verè defendere is, qui cum reo criminam societate coniunctus est. Mancipes à civitatibus pro frumento pecuniam exegerunt. quid? hoc Verre prætor factum est solum? non: sed etiam questore Cecilio. quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuisti prohibere ne fieret: & debuisti? an totum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio suo non audiet: quod cum faciebat, quemadmodum defensusurus esset, non reperiēbat. Atq; ego hæc quæ in medio posita sunt, commemoro. sunt alia magis occulta furtiva: quæ ille, ut istius credo animos, atq; impetus retardares: cum questore suo benignissimè communicavit. Hæc tu scis ad me esse delata: quæ si velim proferre: facile omnes intelligent: vobis inter vos non modo voluntatem fuisse coniunctā: sed ne prædam quidem adhuc esse diuisam. quapropter si tibi iudicium postulas dari: quod tecum una fecerit, concedo, si id lege permittitur. sin autem de accusatione dicimus: concedas oportet is, qui nullo suo peccato impediuntur: quominus alterius peccata demonstrare possint. Ac vide quantum inter futurum sit inter meam, atque tuam accusationem. ego etiam quæ tu sine Verre commisisti: Verri crimini daturus sum: quod te non prohibuerit: cum summam ipse haberet potestatem in contrā, ne quæ ille quidem fecit, obicies: ne quæ ex parte coniunctus cum eo reperiare. quid illa Cecili? contemnenda ne tibi videntur esse? sine quibus causa sustineri, præsertim tantā, nullo modo potest. aliqua facul-

b iiy

tas agendi: aliqua dicendi consuetudo: aliqua in foro, iudicys, legibus, aut ratio, aut exercitatio. Intellego quam scopuloso, difficilique, in loco verfer: nam cum omnis arrogantia odiosa est: tum illa ingenij, atque eloquentia multo molestissima. quamobrem nihil dico de meo ingenio: neque est quod possim dicere: neque si esset: dicerem. aut enim id mihi satis est: quod est de me opinionis, quicquid est: aut si id parum est: ego maius id commemorando facere non possum. de te Ceciliam mehercule hoc extra hanc contentionem certamenque nostrum familiariter tecum loquar. tu ipse quemadmodum existimes vide etiam, atque etiam: et tu te collige: et qui sis, et quid facere possis, considera. putas ne te posse de maximis, acerbissimisque rebus, cum causam sociorum fortunasque provinciae, ius Populi Romani, gravitatem iudicij, legumque susceperis: tot res tam graves, tam varias, voce, memoria, consilio, ingenio, sustinere? putas ne te posse, quae C. Verres in Quaestura, quam in legatione, quam in Praetura, quae Roma, quae in Italia, quae in Achaia, Asia, Pamphiliisque patravit: ea quemadmodum locis, temporibusque diuisa sint sic criminibus et oratione distinguere? putas posse, id quod in eiusmodi reo maxime necessarium est, facere: ut quae ille libidinosae, quae nefariae, quae crudeliter fecerit: ea aequae acerbatae indigna videantur esse iis, qui audient: atque illis viles sunt, qui senserunt? magna sunt ea, quae dico. mihi, mihi crede, noli hac contemnere, dicenda: demonstranda: explicanda sunt omnia: causa non solum exponenda sed etiam graviter copioseque agenda est: perficiendum est, si quid agere aut perficere vis: ut homines te non solum audiant: verum etiam libenter, studiosique audiant. in quo si te multum natura adiuvaret: si optimis a

pueri-

pueritia disciplinis, atque artibus studuisses: et in his elaborasses: si literas gracas Athenis, non Lilybei, latinas Romae, non in Sicilia didicisses: tamen esset magnum, tantam causam, tam expectatam, et diligentia confecti: et memoria complecti: et oratione exponere: et voce, et viribus sustinere. Fortasse dices, quid? ergo haec in te sunt omnia? utinam quidem essent. veruntamen ut esse possent: magno studio mihi a pueritia est elaboratum. quod si ego haec propter magnitudinem rerum, ac difficultate assequi non potui: quoniam in omni vita nihil aliud est: quam longe tu te ab his rebus abesse arbitrare? quas non modo antea nunquam cogitasti: sed ne nunc quidem, cum in eas ingrederis: quae et quanta sint: suspicari potes. Ego, qui, sicut omnes sciunt, in foro in iudiciisque ita verfer: ut eiusdem aetatis aut nemo, aut pauci, plures causas defenderint: et qui omne tempus, quod mihi ab amicorum negotijs datur: in his studiis, laboribusque consumam: quo paratior ad usum forensium, promptiorque esse possim: tamen ita deos mihi velim propitios: ut cum illius temporis mihi venit in mentem: quo die citato reo mihi dicendum sit: non solum commoveor animo: sed etiam toto corpore perhorresco. iam nunc mente, et cogitatione prospicio: quae tum studia hominum, qui concursus futuri sint: quantam expectationem magnitudo iudicij sit allatura: quantam auditorum multitudinem C. Verres infamia concitatura: quantam denique audientiam orationi meae improbitas illius factura sit. quae cum cogito, iam nunc timeo, quidnam pro offensione hominum, qui illi inimici, infensique sunt: et expectatione omnium, et magnitudine rerum, dignum eloqui possim. tu horum nihil metuis: nihil cogitas: nihil laboras. si quid ex vere-

b v

re aliqua oratione: IOVE Mego Optimum Maximū:
 aut, VELLE M si fieri potuisset Iudices: aut aliquid
 eiusmodi ediscere potueris: præclare te paratum in iudi-
 cium venturū arbitraris. Ac si nemo tibi responsurus esset:
 tamen ipsam causam, ut ego arbitror: demonstrare non
 posses. nūc ne illud quidem cogitas, tibi cū homine diser-
 tissimo, & ad dicendum paratissimo futurum esse certa-
 men? qui cum modo differendum, modo omni oratione
 pugnandum, certandumq; sit: cuius ego ingenium ita
 laudo: ut non pertimescam, ita probō: ut me ab eo dele-
 tari facilius, quā decipi putem posse. nunquam ille me
 opprimeret consilio: nunquā vllō artificio peruerteret: nun-
 quam ingenio me suo labefactare, atq; infirmare conabi-
 tur: noui omnes hominis petitiones, rationesq; dicendi:
 sæpe in iisdem, sæpe in contrariis causis versari sumus.
 ita contra me ille dicet: quamuis sit ingeniosus: ut non-
 nullum etiam de suo ingenio iudicium fieri arbitretur.
 Te verò Cecili quemadmodum sit elusus, quā omni
 ratione iactaturus, videre iam videor: quotiens ille tibi
 potestatem optionemq; facturus sit: ut eligas utrum ve-
 lis factum esse, necne: verum esse, an falsum: utrum di-
 xeris: id contra te futurum, qui tibi estus, qui error, qua
 tenebræ dij immortales erunt, homini minimè malo?
 quid cū accusationis tue membra diuidere cœperit? &
 in digitis suis singulas partes causæ constituere? quid cū
 unumquodq; transigere? expedire? absolueret? ipse pro-
 fectō metuere incipies: ne innocenti periculum faceretur.
 quid cum commiserari, conqueri, & ex illius inuidia
 deonerare aliquid, & in te traicere cœperit? commemo-
 rare quaestoris cum prætore necessitudinem constitutā?
 morem maiorum? sortis religionem? poteris ne eius ora-
 tionis

tionis subire inuidiam? vide modo, etiā atq; etiā confide-
 ra: mihi enim videtur periculum fore: ne ille non modo
 verbis te obruat, sed gestu ipso, ac motu corporis præ-
 stringat aciem ingenij tui: teq; ab institutis tuis, cogitatio-
 nibusq; abducat. Atq; huiusce rei iudicium iam conti-
 nuò video futurum. si enim mihi hodie respondere ad
 hæc quæ dico, potueris: si ab isto libro, quem tibi magi-
 ster ludi nescio quis ex alienis orationibus compositū de-
 dit, verbo vno discesseris: posse te et illi quaq; iudicio nō
 deesse, & causæ atq; officio tuo satisfacere, arbitror.
 sin mecū in hac prolusione nihil fueris: quē te in ipsa pu-
 gna cū acerrimo aduersario fore putemus? Esto: ipse ni-
 hil est: nihil potest: at venit paratus cum subscriptoribus
 exercitatis, et disertis. est tamen hoc aliquid: tamen si non
 est satis: omnibus enim rebus is, qui princeps in agendo
 est: ornatissimus, & paratissimus esse debet. veruntā-
 men L. Apuleium esse video proximum subscriptorem,
 hominem non atate, sed usu forensi, atque exercitatione
 tyronem: deinde, ut opinor, habet Allienum, hūc tamen
 a subsellis: qui quid in dicendo possit: nunquam satis at-
 tendi: in clamando quidem video eū esse benè robustū,
 atque exercitatum. in hoc spes tuæ sunt omnes. hic, si tu
 eris actor constitutus: totum iudicium sustinebit. ac ne is
 quidem tantū contendet in dicendo, quantum potest: sed
 consul et laudi, & existimationi tuæ: & ex eo quod ipse
 potest in dicendo, aliquantum remitter: ut tu tandem
 aliquid esse videare. ut in actoribus Græcis fieri vide-
 mus: sæpe illum qui est secundarum, aut tertiarum par-
 tium: cum possit aliquanto clarius dicere: quam ipse
 primarum: multum summittere: ut ille princeps quam
 maximè excellat, sic faciet Allienus, tibi seruiet: tibi la-
 nocina-

nocinabitur: minus aliquanto contendet: quàm potest. Iam hoc considerate: cuiusmodi accusatores in tanto iudicio simus habituri: cum & ipse Allienus ex ea facultate, si quam habet: aliquantum detracturus sit: & Cecilius tum denique se aliquid facturum præter: si Allienus minus vehemens fuerit: & tibi primas in dicendo partes concefferit. Quartum quem sit habiturus, non video: nisi quem fortè ex illo grege oratorum, qui subscriptionem sibi postulant, cuiusq; vos delationem dedissetis. ex quibus alienissimis hominibus ita paratus venis: ut tibi hospes aliquis sit recipiendus. quibus ego non sum tantum honorem habiturus: ut ad ea, quæ dixerint, certo loco, aut singulatim unicuiq; respondeam. sic breuiter, quoniam non consulto, sed casu in eorum mentionem incidi: quasi præteriens satisfaciā uniuerfis. Tanta ne vobis inopia videor esse amicorum ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim: sed de populo subscriptor addatur? vobis autem tanta inopia reorum? ut mihi causam præripere conemini potius, quàm aliquos à columna Menia vestri ordinis reos reperiatis? custodē inquit Tullio me apponite. quid? mihi quàm multis custodibus opus erit? si te semel ad meas capſas admiserō? qui non solum nequid enuncies: sed etiam nequid auferas, custodiendus sis: sed de isto custode toto sic vobis breuissimè respondebo. non esse hos tales viros commissuros: ut ad causam tantam, à me susceptam, mihi creditam, quisquam subscriptor me inuito aspirare possit. etenim fides mea custodem repudiat: diligentia speculatorem reformidat. verum ut ad te redeam Cecili: quàm multa te deficiant vides: quàm multa sint in te, quæ reus nocens in accusatore suo cupiat esse

esse: profecto iam intelligis. quid ad hæc dici potest? non enim quero quid tu dicturus sis. video mihi non te, sed hunc librum esse responsum. quem monitor tuus hic tenet. qui si te rectè monere volet: suadebit tibi: ut hinc discedas: neque mihi verbum vllum respondeas. quid enim dices? an id quod dictas: iniuria tibi fecisse Verrem? arbitror. neq; enim esset verisimile: cum omnibus Siculis faceret iniurias: te illi vni eximium, cui consuleret, fuisse. sed ceteri Siculi ultorem suarum iniuriarum inuenerunt. tu dum tuas iniurias per te, id quod non potes, persequi conaris: id agis, ut ceterorum quoq; iniuria sint impunitæ, atq; inultæ. & hoc te præterit: non id solum spectari solere, qui debeat: sed etiam illud, qui possit vlcisci. in quo utrumq; sit, eum superiorem esse: in quo alterum, in eo, non quid is velit: sed quid facere possit, quæri solere. Quod si ei potissimum censēs permittere oportere accusandi potestatem: cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: utrum tandem censēs hos iudices grauius ferre oportere? te ab illo esse læsum: an Provinciam Siciliam esse vexatam, ac perditam? opinor concedis, multo hoc esse grauius: & ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur: ut tibi anteponatur in accusando provincia. nam provincia accusat: cum is agit causam: quem sibi illa defensorem sui iuris, ultorem iniuriarum, actorem totius causæ adoptauit. At eam tibi C. Verres fecit iniuriam: quæ ceterorum quoq; animos posset alieno incommodo commouere. minime. nam id quoq; ad rem pertinere arbitror: qualis iniuria dicatur: quæ causa inimicitiarum proferatur. cognoscite ex me. nam iste eam profecto, nisi planè nihil sapit, nunquam proferet. Agonis est quedam Lilybæana,

na, liberta Veneris Erycine: quæ mulier ante hunc
 quaestorem copiosa planè, & locuples fuit. ab hac pra-
 fectus Antony quidam symphoniacos seruos abduce-
 bat per iniuriam: quibus se in classe uti velle dicebat.
 tum illa, ut mos in Sicilia est omnium Venereorum, &
 eorum quia Venere se liberauerunt: ut profecto illi re-
 ligionem Veneris, nomenq; obiceret: dixit & se, &
 omnia sua Veneris esse. ubi hoc quaestori Cecilio, viro
 optimo, & homini equissimo nunciatum est: vocari ad
 se Agonidem iubet, iudicium dat statim: si pateret eam
 se, & sua Veneris esse dixisse. indicant Recuperatores
 id, quod necesse erat: neq; enim erat cuiquam dubium,
 quin illa dixisset. iste in possessionem bonorum mulie-
 ris mittit, ipsam Veneri in seruitutem adiudicat. deinde
 bona vendit: pecuniam redigit. ita dum pauca manci-
 pia Veneris nomine Agonis, ac religione retinere vult:
 fortunas omnes libertatemq; suam istius iniuria perdidit:
 Lilybaeum Verres venit postea: rem cognoscit: factum
 improbat: cogit quaestorem suum pecuniam, quam ex
 Agonidis bonis redegit: eam mulieri omnem annu-
 merare: & reddere. Est adhuc, id quod vos omnes ad-
 mirari video: non Verres, sed Q. Mutius. quid enim
 facere potuit elegantius ad hominum existimationem?
 equius ad leuandam mulieris calamitatem? vehemen-
 tius ad quaestoris libidinem coercendam? summe hac
 omnia mihi videntur esse laudanda. sed repente è ve-
 stigio ex homine, tanquam aliquo Circeopoculo, fa-
 ctus est Verres. redit ad se, atque ad mores suos. nam ex
 illa pecunia magnam partem ad se vertit: mulieri red-
 didit quantulum visum est. Hic tu si lasum te à Verre
 esse dices: patiar: & concedam: si iniuriam tibi factam
 quere-

quereris: defendam, & negabo. Deinde de iniuria,
 qua tibi facta sit: neminem nostrum grauiorem iudi-
 ce esse oportet: quam te ipsum, cui facta dicitur. si tu cum
 illo postea in gratiam redisti: si domi illius aliquoties
 fuisti: si ille apud te postea cœnauit: utrum te perfidio-
 sum, an prauaricatorem existimari mauis? video esse ne-
 cesse alterutrum. sed ego tecum in eo non pugnabo: quo-
 minus, utrum velis eligas. Quid si ne iniuria quidem,
 qua tibi ab illo facta sit, causa remanet: qd habes, quod
 possis dicere: quamobrem non modo mihi, sed cuiquam
 antepone? nisi forte illud, quod dicturum te esse au-
 dio, quaestorem illum fuisse. quæ causa grauis esset: si cer-
 tares mecum vter nostrum illi amicior esse deberet. in
 contentione suscipiendarum inimicitiarum, ridiculum
 est putare, causam necessitudinis, ad inferendum peri-
 culum iustam videri oportere. etenim si plurimas à
 tuo pratore iniurias accepisses: tamen eas ferendo maio-
 rem laudem, quam ulciscendo merere. cum verò nul-
 lum illius in vita rectius factum sit: quam id quod tui
 iniuriam appellas: hi statuent hanc causam, quam ne
 in alio quidem probarent: in te iustam ad necessitudi-
 nem violandam videri? qui si summam iniuriam ab
 illo accepisti: tamen quoniam quaestor eius fuisti: non po-
 tes eum sine ulla vituperatione accusare: si verò nulla ti-
 bi facta est iniuria: sine scelere eum accusare non potes.
 quare cum incertum sit de iniuria: quenquam esse ho-
 rum putas: qui non malit te sine vituperatione, quam
 cum scelere discedere? At vide quid differat inter meam
 opinionem actuum. tu cum omnibus rebus inferior sis:
 hac una in re te mihi anteferris putas oportere: quod
 quaestor illius fueris. ego si superior ceteris rebus esses:
 te hanc

re hanc unam ob causam accusatorem repudiari putarem oportere. sic enim à maioribus nostris accepimus: prætorem quæstori suo, parentis loco esse oportere: nullam neq; iustiorē, neq; grauiorē causam necessitudinis posse reperiri: quàm coniunctionem sortis, quàm prouincia, quàm officij, quàm publicam muneris societatem. Quamobrem si iure eum possis accusare: tamen, cum is tibi parentis numero fuisset: id pie facere non posses, cum verò neq; iniuriā accepisset: & prætori tuo periculum crees: fatearis necesse est: te illi iniustum impiumq; bellum inferre conari. etenim ista quæstura ad eam rem valet: ut elaborandum tibi in ratione reddenda sit: quamobrem, qui quæstor eius fueris, accuses, non ut ob eam ipsam causam postulandum sit: ut tibi potissimum accusatio datur. neq; ferè vñquam venit in contentionem de accusando qui quæstor fuisset: quin repudiaretur. Itaq; neq; L. Philoni in C. Seruilium nominis deferendi potestas est data: neq; M. Aurelio Scauro in L. Flaccum: neq; Cn. Pompeio in T. Albutium: quorum nemo propter indignitatem repudiatu est: sed ne libido violandæ necessitudinis authoritate iudicij comprobaretur. Atq; ille Cn. Pompeius ita cum C. Iulio contendit, ut tu Verri. Iulius hoc secum authoritatis ad accusandum afferebat: quod ut hoc tempore nos ab Siculis, fictum ille ab Sardis rogatus ad causam accesserat. Semper hæc causa plurimum valuit: semper hæc ratio accusandi honestissima fuit, pro socijs, pro salute prouinciæ, pro exterarum nationum commodis, inimicitias suscipere: ad periculum accedere: operam, studium, laborem interponere. etenim si probabilis est eorum causa, qui iniurias

sa, qui iniurias suas persequi volunt: qua in re dolori suo non Reip. commodis seruiunt: quanto illa causa honestior? qua non solum probabilis videri, sed etiam grata esse debet: nulla priuatim accepta iniuria, sociorum atq; amicorum Populi Ro. dolore atq; iniurijs commoueri. Nuper cum in P. Gabinium vir fortissimus & innocentissimus L. Pisō delationem nominis postularet: & contra Q. Cæcilius peteret: isq; se veteres inimicitias iā diu susceptas persequi diceret: cum authoritas & dignitas Pisōnis valebat plurimum: tum illa erat causa iustissima: quod eum sibi Achæi patronum adoptarant. etenim cum lex ipsa de pecunijs repetundis sociorum, atq; amicorum Populi Rom. causa parata sit: iniquum est, non eum legis iudicijq; actorem idoneum maxime putari: quem actorem causæ suæ socij, defensoremq; fortunarum suarum potissimum esse voluerunt. An quod ad commemorandum est honestius: id ad probandum non multo videri debet æquius? utra igitur est splendidior? utra illustrior commemoratio? accusaui eum, qui cum quæstor fueram: qui cum me sors consuetudoq; maiorum, qui cum me deorum hominumq; iudicium coniunxerat. an, accusaui rogatu sociorum, atq; amicorū: delectus sum ab vniuersa prouincia: qui eius iura fortunasq; defenderem. dubitare quisquam potest: quin honestius sit eorum causa apud quos quæstor fueris: quàm eum cuius quæstor fueris, accusare? Clarissimi viri nostra ciuitatis, temporibus optimis, hoc sibi amplissimū, pulcherrimumq; ducebant: ac hospitibus, clientibusq; suis, ab exteris nationibus, qua in amicitiam Populi Ro. diuionemque essent, iniurias propulsare: corūq; fortunas defendere. M. Catonem illum sapientem clarissi

munum virum, & prudentissimū, cum multis graves iniurias gessisse accepimus, propter Hispanorum, apud quos Consul fuerat, iniurias, nuper Cn. Domitiū Scimus Decimo Syllano diē dixisse propter unius hominis Egritorum paterni amici, atq; hospitis iniurias. neq; enim magis animos hominum nocentium res unquā vlla commouit: quā hęc maiorum consuetudo longo intervallo reposita, atq; relata, sociorum querimonia delata ad hominem non inertissimum: suscepta ab eo: qui videbatur eorum fortunas, fide, diligentiaq; sua posse defendere. Hoc timeant homines: hoc laborant: hoc institui, atq; adeo institutum referri, ac renouari molestie ferunt. putant fore: ut, si paulatim hęc consuetudo serpere, ac prodire cœperit: per homines honestissimos, virosq; fortissimos, non imperitos adolescentulos, aut illiusmodi quadruplatores, leges iudiciaq; administrantur: cuius consuetudinis, atq; instituti patres maioresq; nostros non penitebat: tum cum P. Lentulus is, qui princeps Senatus fuit, accusabat M. Aquiliū, subscriptore C. Rutilio Ruffi: aut cum P. Africanus homo virtute, fortuna, gloria, rebus gestis amplissimis, posteaquam bis Consul & Censor fuerat, L. Cottam in iudiciū vocabat: iure tum florebat Populi Ro. nomen: iure autoritas huius imperij, ciuitatisq; maiestas grauis habebatur: nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nunc homine paruis opibus, ac facultatibus prædito, simulant se mirari: cum molestie ferunt. quid sibi iste vult? accusatorem ne se existimari? qui antea defendere consueuerat? nunc præsertim etiam atate: cū adilitatem petat? Ego verò etatis non modo meæ, sed multo etiam superioris, & honoris amplissimi puto esse: & accusare improbos: & miseros

cala-

calamitososq; defendere. Et profecto aut hoc remedium est egrotæ, ac propè desperatæ Reipub. iudicijsq; corruptis, ac contaminatis paucorū vicio, ac turpitudine: homines ad legū defensionem, iudiciorūq; autoritatē quā honestissimos, & integerrimos, diligentissimosq; accedere: aut, si ne hoc quidem prodesse poterit: profecto nulla vni, quam medicina his tot incommodis reperietur: nulla salus Reip. maior est: quā eos, qui alterū accusant: non minus de laude, de honore, da fama sua, quā illos, qui accusantur: de capite, ac fortunis suis pertimescere. itaq; semper hi diligentissime, laboriosissimeq; accusarent: qui se ipsos in discrimē existimationis venire arbitrati sunt. Quamobrem hoc statuere Iudices debetis: Q. Ceciliū, de quo nulla unquam opinio fuerit: nullaq; in hoc ipso iudicio expectatio futura sit. qui neq; ut antè collectam famam conseruet: neq; ut reliqui temporis spem confirmet, laborat: non minus hanc causam seuerè, non minus accuratè, non minus diligenter acturum. habet enim nihil, quod in offensione deperdat: ut turpissime flagitiosissimeq; discedat, nihil de suis veteribus ornamentis requirit. A nobis multos obfides habet Populus Romanus: quos ut incolumes conseruare, tueri, confirmare, ac recuperare possimus: omni ratione erit dimicandū. habet honorem, quem petimus: habet spem, quā propositam nobis habemus: habet existimationem multo sudore, labore, vigilijsq; collectam: ut si in hac causā nostrū officium, ac diligentiam probauerimus: hæc, quæ dixi, retinere per Populū Ro. incolumia, ac salua possimus. si tantulum offensum, titubatumq; sit: ut ea, quæ singulatim ac diu collecta sunt: vno tempore vniuersa perdamus. Quapropter Iudices vestrum est, deligere quæ exi-

IN VERREM

stimetis facillimè posse magnitudinem causæ, at iudici
sustinere fide, diligentia, consilio, authoritate. Vos si mi-
hi Q. Cecilium anteposueritis: ego me dignitate supera-
tum non arbitror: Populus Ro. ne tam honestam, tā-
seueram, diligentemq; accusationē neg, vobis placuisse,
neg, ordini vestro placere, arbitretur, prouidete.

ACTIONVM IN C.
VERREM

LIBER II. ORATIO V.

Q UOD erat optandum maximè Iudi-
ces: & quod unum ad inuidiam vestri or-
dinis, infamiamq; iudiciorum sedandā,
maximè pertinebat: id non humano cō-
silio, sed propè diuinitus datum, atq; ob-
latum nobis summo Reip. tēpore videtur. inueterauit e-
nim iam opinio perniciosa Reip. vobisq; periculosa: qua
non modo Romæ, sed & apud exteras nationes omnium ser-
mone percrebuit: his iudicys, quæ nunc sint, pecuniosum
hominem, quamuis sit nocens, neminem posse damnari.
nunc in ipso discrimine ordinis, iudiciorumq; vestrorū,
cum sint parati, qui cōcionibus, & legibus, hanc inuidiā
senatus inflammare conentur: reus in iudicium addu-
ctus est C. Verres, homo vita, atq; factis, omnium iam
opinionē damnatus, pecunie magnitudine, sua spe, ac
predicatione absolutus. Huic ego causæ Indices cū sum-
ma voluntate, & expectatione Populi Ro. actor accessi
non ut auerem inuidiam ordinis: sed ut infamiae com-
muni

LIB. II.

67

muni succurrerem adduxi enim hominem: in quo recō-
ciliare existimationem iudiciorum amissam: redire in
gratiam cum Populo Romano: satisfacere exteris natio-
nibus posseris: depeculatorem arary, vexatorem Asiæ,
atq; Pamphylie, pradonem iuris urbani, labē atq; per-
niciem provincia Siciliæ. de quo si vos seuerè, religiosq;
iudicaueris: authoritas ea, quæ in vobis remanere de-
bet, hærebit. sin istius ingentes diuitie iudiciorum reli-
gionem, veritatemq; perfregerint: ego hoc tamē assequar:
ut iudicium potius Reipublicæ, quam aut reus iudicys,
aut accusator reo defuisse videatur. Equidem, ut de me
consteat Indices: cum multa mihi à C. Verre insidia ter-
ra mariq; factæ sint: quas partim mea diligentia deuiza-
rim: partim amicorum studio, officioq; repulerim: nun-
quam tamen, neg, tantum periculum mihi adire visus
sum: neg, tantopere pertinui: ut nunc in ipso iudicio, ne
que tantū me expectatio accusationis meæ, concursusq;
tanta multitudinis, quibus ego rebus vehementissimè
perturbor, commouet: quantum istius insidiæ nefariæ:
quas uno tempore mihi, M. Glabrioni Pratori, socys,
exteris nationibus, ordini, nomini deniq; senatorio face-
re conatur. qui ita dictitat: ys esse metuendum: qui quod
ipsis solus satis esset, surripuissent: se tantum rapuisse: ut
id multis satis esse possit. nihil esse tam sanctum, quod
non violari: nihil tam munitum: quod nō expugnari
pecunia possit. quod si quàm audax est ad conandum:
tam esset obscurus in agendo: fortasse aliqua in re nos a-
liquando fefellisset. verum hoc adhuc percommode ca-
dat: quod cum incredibili eius audacia singularis stul-
ticia coniuncta est. nam ut aperius in corripiendis pecu-
nis fuit: sic in spe corrumpendi iudicys perspicua sua

cōsilia, conatusq; omnibus fecit. semel ait se in vita per-
tinuisse. tum cum primum reus à me factus sit: quod
cum è provincia recens esset: inuidiaq; & infamia non
recenti, sed vetere ac diuturna flagraret: tum ad iudici-
um corrumpendum tempus alienum offenderet. Itaq;
cum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguā postu-
lauissem: inuenit iste qui sibi in Achaia biduo breui-
orem diē postularet: non ut idem conficeret diligentia,
& industria sua: quod ego meo labore, & vigilijs conse-
cutus sum. etenim ille Achaicus inquisitor ne Brundu-
sium quidem peruenit: ego Siciliam totam quinquagin-
ta diebus sic obui: ut omnium populorum, priuatorumq;
litteras, iniuriasq; cognoscerem. ut perspicuum cuius es-
se possit: hominem ab isto quaesitum esse: non qui reum
suum adduceret: sed qui meum tempus obsideret. Nūc
homo audacissimus, atq; amentissimus hoc cogitat. in-
telligit me ita paratum, atq; instructum in iudicium
venire: ut non modo in auribus vestris, sed in oculis o-
mnium sua furta, atq; flagitia defixurus sim. videt se-
natores multos esse testes audaciae suae: videt multos E-
quites Romanos: frequentes praeerea cives, atq; socios,
quibus ipse insignes iniurias fecerit: videt etiam tot gra-
ues ab amicissimis ciuitatibus legationes cum publicis
authoritatibus, ac testimonijs conuenisse: quae cum ita
sint: vsq; eo de omnibus bonis male existimat: vsq; eo se-
natoria iudicia perdit, profligataq; esse arbitratur: ut
hoc palam dicat: non sine causa se cupidum pecuniae
fuisse: quoniam tantum in pecunia praesidium experia-
tur esse: se se, id quod difficillimū fuerit, tempus ipsum e-
misit iudicij sui: quo cetera facilius emere posset. ut quo-
niam criminum vim subterfere nullo modo poterat:
procel-

procellam temporis deuitaret. quod si non modo in cau-
sa, verum in aliquo honesto praesidio, aut in alicuius elo-
quentia, aut gratia, spem aliquā collocasset: profecto non
haec omnia colligeret, atq; aucuparetur: non vsq; eo despi-
ceret, contemneretq; ordinem senatorium: ut arbitratu
eius deligeretur ex senatu, qui reus fieret: qui dum hic
quae opus essent, compararet: causam interea ante eum
diceret. quibus ego rebus quid iste speret: & quod animū
intendat, facile perspicio. quamobrem verò se confidat
aliquid perficere posse hoc Glabrione Praetore, & hoc cō-
silio intelligere non possum. vnum illud intelligo: quod
praetor in reiectione iudicij iudicauit: ea spe istum suis-
se praeditum: ut omnem rationem salutis in pecunia po-
neret: hoc erepto praesidio, ut nullam sibi rem adiuuen-
to fore arbitraretur. etenim quod est ingenium tantum?
quae tanta facultas dicendi, & copia? quae istius vitam
tot vitij flagitijsq; coniunctam, iam pridem omnium
voluntate iudicioq; damnatam, aliqua ex parte possit
defendere? cuius ut adolescentiae maculas ignominiasq;
praeceam: quastura primus gradus honoris quid aliud
habet in se: nisi Cn. Carbonem spoliatum à Quaestore
suo pecunia publica? nudatum & proditum consulem?
desertum exercitum? relictam provinciam? sortis neces-
situdinem, religionemq; violatam? Cuius legatio exitus
fuit Asia totius, & Pamphylia. quibus in provincijs
multas domos, plurimas vrbes, omnia fana depeccia-
tus est: cum in Cn. Dolabellam scelus suum illud pri-
stinum renouauit, & instaurauit quaestorium: cum
eum, cui legatus, & pro quaestore fuisset: & in inuidi-
am suis maleficis adduxit: & in ipsis periculis non so-
lum deseruit, sed etiam oppugnavit, ac prodidit. Cu-

ius prætura urbana ædium sacrarum fuit, publicorumq;
operum depopulatio: simul in iure dicendo bonorū pos-
sessionumq; contra omnium instituta addictio, & con-
donatio. Iam verò omnium viciorum suorum plurima
et maxima constituit monumenta, & indicia in provin-
cia Sicilia: quam isle per triennium ita vexavit: ac per-
didit: ut ea restitui in antiquū statum nullo modo pos-
sit: vix autem per multos annos innocentesq; prætores a-
liqua ex parte recreari aliquando posse videatur. Hoc
prætor Siculi neq; suas leges, neq; nostra senatus consul-
ta, neq; communia iura, tenuerunt, tantū q; habet in
Sicilia quantum hominis auarissimi: & libidinofissimi
aut imprudentiā subterfugit, aut facietati superfuit, nul-
la res per triennium nisi ad nutum istius iudicata est:
nulla res cuiusquam tā patria, atq; auita fuit: quæ nō ab
eo, imperio istius abindicaretur: innumerabiles pecu-
niæ ex aratorum bonis nouo nefarioq; instituto coactæ:
socij fidelissimi in hostium numero existimati: Cines
Ro. seruilem in modum cruciati, & necati: homines
nocentissimi propter pecuniam iudicio liberati: honestis-
simi, atq; integerrimi absentes rei facti, indicta causā da-
mnati, et eiecti: portus munitissimi, maxima tutissimæq;
urbes, piratis, prædonibusq; patefactæ: nautæ, militesq;
Siculorum, socij nostri, atq; amici fame necati: classes
optimæ, atq; opportunissimæ cum magna ignominia
Populi Rom. amisse, & perditæ. Idem iste Prætor mo-
numenta antiquissima partim regum locupletissimo-
rum, quæ illi ornamento urbibus esse voluerunt: par-
tim etiam nostrorum Imperatorum, quæ victores
ciuitatibus Siculis aut dederunt, aut reddiderunt:
spoliauit, nudauitq; omnia, neque hoc solum in statuis
publi-

publicis, ornamentisq; fecit: sed etiam delubra omnia
sanctissimis religionibus consecrata, depeculatus est.
deum deniq; nullum Siculis, qui ei paulo magis affa-
bre atque antiquo artificio sacrus videretur, reliquit.
In stupris verò, & flagitijs nefarias eius libidines com-
memorare pudore deterreor. simul illorum calamita-
tem commemorando augere nolo: quibus liberos con-
iugesq; suas integras ab istius petulantia conseruare
non licitum est. At enim hæc ita commissa sunt ab isto:
ut non cognita sint ab omnibus. hominem esse arbitror
neminem, qui nomen istius audierit: quin facta quoque
eius nefaria commemorare possit. ut mihi magis timen-
dum sit: ne multa crimina prætermittere, quàm ne
qua in istum fingere existimer. neq; enim mihi videtur
hæc multitudo, quæ ad audiendum conuenit: cogno-
scere ex me causam voluisse: sed ea quæ scit, mecum re-
cognoscere. Quæ cum ita sint: iste homo amens, ac per-
ditus alia mecum ratione pugnat. non id agit: ut
alicuius eloquentiam mihi opponat: non gratia, non
authoritate cuiusquam, non potentia nititur. simulat
his se rebus confidere. sed video quid agat: neq; enim agit
occultissime: proponit inania mihi nobilitatis, hoc est
hominum arrogantium nomina: qui non tam me impe-
diunt, quod nobiles sunt: quàm adiuvant, quod noti
sunt. simulat se eorum præsidio confidere: cum interea
aliud quiddam iam diu machinetur. Quam spem nūc
habeat in manibus: & quid moliat: breuiter iam lu-
dices exponam: sed prius ut ab initio res ab eo consti-
tuta sit: quæso cognoscite. Ut primum e provincia re-
dijt: redemptio est huius iudicij facta grandi pecunia:
mansit in conditione atq; pacto vsq; ad eum finem: dum

Iudices reiecti sunt. posteaquam reiectio iudicum facta est: quod & in sortitione, istius sp̄e fortuna populi Romani: & in reiiciendis iudicibus, mea diligentia istorum impudentiam vicerat, renunciata est tota conductio, praeclearē res habebat: libelli nominum vestrorum consilijque huius, in manibus erant omnium: nulla nota, nullus color, nullae sortēs videbantur his sententijs allini posse, cum iste repente ex alacri, atque lato, sic erat humilis, atque demissus: ut non modo populo Romano, sed etiam sibi ipse condemnatus videretur. Ecce autem repente, his diebus paucis, comitijs consularibus factis, eadem illa vetera consilia pecunia maiore repetuntur: eademque vestra fama, fortunisque omnium insidia per eosdem homines comparantur. quae res primò Iudices pertenui nobis argumento, indicioque patefacta est. post aperto suspicionis introitu ad omnia intima istorum consilia sine ullo errore peruenimus. nam ut Hortensius Cons. designatus domum reducebatur è campo cum maxima frequentia à multitudine: fit obuiam casu ei multitudi-
ni C. Curio: quem ego hominem honoris potius, quam contumelia causa nominatum volo. etenim ea dicam: quae ille si commemorari noluiisset: non tanto in conuentu, tam aperte, palamque dixisset: quae tamen à me pedetentim, cauteque dicentur: ut amicitiae nostrae, & indignitatis illius habita ratio esse intelligatur. videt ad ipsum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem: & ei voce maxima viatoriam gratulatur: ipsi Hortensio, qui consul erat factus: propinquis necessarysque eius, qui tum aderant: verbum nullum facit: cum hoc conspiciat: hunc amplexatur: hunc iubet sine cura esse. renuncio inquit tibi: te hodiernis comitijs esse absolutum.

quod

quod cum tam multi homines honestissimi audissent: statim ad me deferunt. immò verò, ut quisque me viderat, narrabant. alijs illud indignum, alijs ridiculum videbatur. ridiculum ys, qui istius causam in testium fide, in criminum ratione, in iudicum potestate, non in comitijs consularibus positam arbitrabantur. indignum, ys, qui altius perspiciebant: & hanc gratulationem ad iudicium corrupendum spectare arbitrabantur. etenim sic ratiocinabantur: sic honestissimi homines inter se, & mecum loquebantur: aperte iam & perspicue nulla esse iudicia: qui reus pridie iam ipse se condemnatum putabat: is posteaquam defensor eius Consul est factus, absolutus. Quid igitur? quod tota Sicilia, quod omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publicae, privataeque literae Romae sunt: nihil ne id valebit? nihil, inuito Cons. designato. quid Iudices? non crimina, non testes, non existimationem populi Ro. sequentur? non: omnia in vniuersa potestate, ac moderatione vertentur. verè loquar Iudices: vehementer me hac res comonebat. optimus enim quisque, ita loquebatur: iste quidem tibi eripietur: sed nos non tenebimus iudicia diutius. etenim quis poterit Verre absoluto de transferendis iudicijs recusare? erat omnibus molestum: neque eos tam istius perditum subita leticia, quam hominis amplissimi noua gratulatio commouebat. cupiebam dissimulare, me id molestè ferre: cupiebam animi dolorem vultu tegere: & tacitate celare. ecce autem illis ipsis diebus, cum praeiores designati sortirentur: & M. Metello obtigisset: ut ys de pecunijs repetundis quareret: nunciatur mihi, tantam gratulationē isti esse factam: ut is quoque domum pueros mitteret: qui uxori suae nunciarent. sanè ne hac quidem

dem res mihi placebat: neque tantoperè quid in hac sorte metuendum mihi esset, intelligebam. unum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia cōperi, reperiebam: fiscos complures cum pecunia Siciliensē à quodam senatore ad Equitem Romanum esse translatos: ex his quasi X fiscos ad senatorem illum relictos esse comitiorum nomine: diuisores omnium tribuum noctu ad istum vocatos, ex quibus quidam qui se omnia mea causa facere debere arbitrabatur: eadem illa nocte ad me venit, demonstrat qua iste oratione usus esset: commemorasse istum quàm liberaliter eos tractasset etiam antea: cum ipse praturam petisset: & proximis consularibus, pratorisq; comitijs: deinde esse pollicitū quantum vellet pecunia, si me adilitate deiecissent. hoc alios negasse audere: alios respondisse, non putare id perfici posse, inuentum tamen esse fortem amicum, ex eadem familia Q. Verrem Romilia ex optima diuisorum disciplina, patris istius discipulum, atque amicum: qui HS quingentis millibus depositis, id se perfecturū polliceretur: & fuisse tamen nonnullos: qui se unā facturos esse dicerent. quæ cum ita essent: sanè beneuolo animo me, ut magnopere cauere, præmonebat. Sollicitabar rebus maximis vno, atq; eo perexiguo tempore, urgebant comitia. & his ipsis oppugnabar grandi pecunia. instabat iudiciū. ei quoq; negotio fisci Siciliensēs minabatur. agere, quæ ad iudiciū pertinebant libere, comitiorum metu deterrebar. petitioni toto animo seruire, propter iudiciū non licebat. minari deniq; diuisoribus ratio non erat: propterea, quod eos intelligere videbam, me hoc iudicio districtum, atq; obligatum futurum. Atq; hoc ipso tempore Siculis denunciatum esse audio, primum ab Hortensio,

Hortensio, domum ad illum ut venirent. Siculos sanè in eo liberos fuisse: qui quamobrem accerferentur, cum intelligerent, non venisse interea comitia nostra, quorum iste se, ut caterorū hoc anno comitiorum, dominum esse arbitrabatur, haberi cœpta sunt. curare iste homo potens, cum filio blando, & gratioso circum tribus: paternos amicos, hoc est diuisores appellare omnes: & conuenire, quod cum esset intellectum, & animaduersum: fecit animo libētissimo populus Romanus: ut cuius diuitia me de fide deducere non potuissent: ne eiusdem pecunys de honore deicerer. posteaquam illa petitionis magna cura liberatus sum: animo cœpi multo magis vacuo, ac soluto, nihil aliud nisi de iudicio agere, & cogitare. Reperio Iudices hæc ab istis consilia inita, & constituta: ut quacumq; opus esset ratione, res ita duceretur: ut apud M. Metellum prætorem causa diceretur, in eo esse hæc commoda: primum M. Metellum amicissimum: deinde Hortensium Cons. non solum, sed etiam Q. Metellum: qui quàm isti sit amicus attendite. deinde enim prærogatiuam suæ voluntatis eiusmodi: ut isti pro prærogatiuis iam reddidisse videatur. an me taciturnum tantis de rebus existimauiſtis? & in tanto Reip. existimationisq; meæ periculo cuiquam consulturum potius: quàm officio & dignitati meæ? accersit alter Cons. designatus Siculos: veniunt nonnulli: propterea quod Q. Metellus esset prætor in Sicilia: cum ista loquitur: se Consulē esse: fratrem suum, alterū Siciliam provinciam obtinere: alterum esse quæsiturū de pecunys repetundis: Verri ne noceri possit, multis rationibus esse prouisum. quid est quæso Metelle iudiciū corrumpere? si hoc nō est? testes, præsertim Siculos, timidos homines, & afflictos

non solum autoritate detertere: sed etiā Consulari me-
 tu, & duorum pratorū potestate? quid faceres pro homi-
 ne innocente, & propinquo? cum propter hominem per-
 ditissimū, atq; alienissimū, de officio, ac dignitate de-
 cedis, & committis, ut, quod ille dicitur: alicui, quite
 ignorat, verum esse videatur? nam hoc Verrem di-
 cere aiebant: te non futo, ut ceteros ex vestra familia,
 sed opera sua Consulem factum. Duo igitur Cons.
 & quesitor. erunt ex illius voluntate. non solum effu-
 giemus, inquit, hominem in quærendo nimium diligen-
 tem, nimium seruientem populi existimationi, M. Gla-
 brionem: accedet nobis etiam illud: index est M. Ceso-
 nius collega nostri accusatoris, homo in rebus iudican-
 dis spectatus, & cognitus: quem minimè expediat esse
 in eo consilio: quod conemur aliqua ratione corrumpere:
 propterea, quod iam antea, cum index in Iuniano
 consilio fuisset: turpissimum illud facinus non solum gra-
 uiter tulit: sed etiam in medium protulit. hunc iudi-
 cem ex Cal. Ian. non habebimus. Q. Manlium,
 & Q. Cornificium duos seuerissimos, atq; integerrimos
 iudices, quod Tri. Pl. tum erunt: iudices non habebi-
 mus. P. Sulpitius index tristis, & inter magistratum
 ineat necesse est nonis decembribus. M. Crepereius ex
 acerrima illa equestri familia, & disciplina: L. Cassius
 ex familia tum ad ceteras res, tum ad iudicandum se-
 uerissima: Cn. Tremellius homo summa religione, &
 diligentia: tres hi homines veteres Tribuni militares
 sunt designati: ex Cal. Ianuar. non iudicabunt. subor-
 tiemur etiā in M. Metelli locū: quoniā is huic ipsi qua-
 sitioni prefuturus est. ita secundum Cal. Ian. & præ-
 tore, & propè toto consilio commutato, magnas accula-
 toris

tores minas, magnamq; iudicij expectationem ad no-
 strum arbitrium, libidinemq; eludemus. nona sunt ho-
 die sextiles: hora nona conuenire cœpistis. hunc diem
 iam ne numerant quidem. decem dies sunt ante ludos
 votiuos: quos Cn. Pompeius facturū est. hi ludi dies
 quindecim auferent: deinde continuo Romani consequē-
 tur, ita propè XL diebus interpositis, tum denique se ad
 ea, quæ à nobis dicta erunt: responsuros esse arbitran-
 tur. deinde se ducturos & dicendo, & accusando facili-
 ad ludos victoria. cum his plebeios esse coniunctos? se-
 cundum quos aut nulli aut pauci dies ad agendū futu-
 ri sunt. ita defessa, ac refrigerata accusatione rem inte-
 gram ad M. Metellum esse venturam. quem ego ho-
 minem seius fidei diffusus essem: iudicem non retinuis-
 sem. nunc tamen eo animo sum: ut eo iudice quàm præ-
 tore hanc rem transigi malim: & iurato suam, quàm
 iniurato aliorum tabellas committere. Nunc ego Iu-
 dices iam vos consulo: quid mihi faciendum pueris. id
 enim consilij mihi profectò taciti dabit: quod egomet
 mihi necessario capiendum intelligo. si ut ar ad dicendū
 meo legitimo tempore: mei laboris, industrie, diligen-
 tiæq; capiam fructum: & ex accusatione perficiam: ut
 nemo unquam post hominum memoriam paratior, vi-
 gilantior, compositior ad iudicium venisse videatur. sed
 in hac laude industria mea, reus ne elabatur summum
 periculum est. quid est igitur, quod fieri possit? non ob-
 scurum opinor, neq; absconditum. fructum istum lau-
 dis, qui ex perpetua oratione percipi potuit: in alia tem-
 pora reseruemus. nunc hominem tabulis, testibus, pri-
 uatis, publicisq; literis, autoritatibusq; accusemus. res
 omnis mihi tecum erit Hortensi. dicam aperire, si te me-
 cum

cum dicendo, ac diluendis criminibus hac causa contendere putarem: ego quoque in accusando, atque in explicandis criminibus operam consumerem nunc quoniam pugnare contra me instituisti, non tam ex tua natura, quam ex istius tempore, & causa: maliciose necesse est istiusmodi rationi aliquo consilio obistere. tua ratio est: ut secundum binos ludos mihi respondere incipias. mea, ut ante primos ludos comperendinem. ita fiet ut tua ista ratio existimetur astuta: meum hoc consilium necessarium. Verum illud quod institueram dicere, mihi rem tecum esse: huiusmodi est: ego cum hanc causam Siculorum rogatu recepissem: idque mihi amplum, & praclarum existimassem: eos velle meae fidei, diligentiaque periculum facere, qui innocentiae, abstinentiaeque fecissent: tui suscepto negotio maius mihi quiddam propositum: in quo meam in Rempublicam voluntatem populus Romanus perspicere posset. nam illud mihi nequaquam dignum industria, conatusque meo videbatur: istum autem me in iudicium iam omnium iudicio condemnatum vocari: nisi ista tua intolerabilis potentia, et ea cupiditas, quae per hosce annos in quibusdam iudiciis usus es, etiam in istius hominis desperati causa interponeretur. nunc vero, quoniam hac te omnis dominatio, regnumque iudiciorum tantopere delectat: & sunt homines: quos libidinis, infamiaque sua, neque pudeat, neque taceat: qui quasi de industria in odium offensionemque populi Romani irruere videantur: hoc me profiteor suscepisse. magnus fortasse onus, & mihi periculosum: verum tamen dignum in quo omnes nervos aetatis, industriaeque mea contenderem. quoniam totus ordo paucorum improbitate, & audacia premittitur: & urgetur infamia iudiciorum: profiteor huic generi hominum me inimicum, accusatorem, odiosum,

odiosum, assiduum, acerbum, adversarium. hoc mihi summo: hoc mihi depono: quod agam in magistratu: quod agam ex eo loco: ex quo me Populus Romanus ex Calen. Ian. secum agere de Republica. ac de hominibus improbis voluit. Hoc munus adilitatis meae Populo Romano. amplissimum, pulcherrimumque polliceor: moneo, praedico, ante denuncio, qui aut deponere, aut recipere, aut accipere, aut polliceri: qui aut sequestres, aut interpretes corrupti iudicii esse solent: quique ad hanc rem aut potentiam, aut impudentiam suam professi sunt: abstineant in hoc iudicio manus animosque, ab hoc scelere nefario. Erit tui consul Hortensius cum summo imperio, & potestate: ego autem adilis: hoc est paulo amplius, quam privatus. tamen hac huiusmodi res est, quam me acturum esse polliceor, ita populo Romano. grata, atque iucunda: ut ipse Consul in hac causa, praeter me minus etiam, si fieri possit, quam privatus esse videatur. omnia non modo commemorabuntur: sed etiam expositis certis rebus agentur: quae intra decem annos, posteaquam iudicia ad senatum translata sunt. in rebus indicandis nefarie, flagitioseque facta sunt. cognosce ex me populus Romanus. quid sit, quam ob rem cum equester ordo indicaret: annos prope quinquaginta continuos, nullo iudice equite Romano iudicante, ne tenuissima quidem suspicio acceptae pecuniae ob rem indicandam constituta sit: quid sit, quod iudiciis ad senatorium ordinem translatis, sublataque Populi Romani in unumquemque nostrum potestate, Q. Calpurnius damnatus dixerit: minoris HS XXXX praetorium hominem honeste non posse damnari: quid sit, quod P. Septimio senatore damnato Q. Hortensio praetore de pecuniis repetundis, lis aestimata sit eo nomine: quod ille ob rem

indicandam pecuniam accepisset: quod in C. Herennio, quod in C. Popilio senatoribus: qui ambo peculatus damnati sunt: quod in M. Attilio, qui de maiestate damnatus est: hoc planū factum est: eos pecuniā ob rem indicandam accepisse: quod inuenti sunt senatores: qui C. Verre Pr. urbano sortiente, exirent in eum reum: quem incognita causa condemnarent: quod inuentus est senator: qui cum iudex esset, in eodem iudicio ab reo pecuniam acciperet: quā iudicibus divideret: & ab accusatore: ut reum damnavet. Iam verò quomodo illam labē, ignominiam, calamitatemq; totius ordinis conquerat? hoc factum esse in hac ciuitate: cum senatorius ordo indicaret: ut discoloribus signis, iuratorum hominū sententiæ notarentur. Hæc omnia me diligenter scuerq; acturum esse polliceor. quo me tandem animo fore putatis? si quid in hoc ipso iudicio intellexero, simili aliqua ratione esse violatum, atq; commissum: cum præsertim planum facere multis testibus possim: C. Verrem in Sicilia multis audientibus sæpe dixisse: se habere hominē potentem: cuius fiducia provinciam spoliaret: neq; sibi soli pecuniam quærere: sed ita triennium illud prætura Siciliensis distributum habere: ut secum præclarè agi diceret: si unus anni questum in rem suam conuerteret: alterum patronis & defensoribus suis traderet: tertium illum vberimum quæstiosissimumq; annum totum iudicibus referuaret. Ex quo mihi venit in mentem illud dicere: quod apud M. Glabronem nuper cum in reyciendis iudicibus commemorassem: intellexi vehementer populū Ro. commoueri me arbitrari fore: ut nationes externa legatos ad populum Ro. mitterent: ut lex de pecunijs repetundis iudiciumq; tolleretur. si enim iudicia

iudicia nulla sunt: tantum unumquemq; ablaturum putant: quantum sibi ac liberis suis satis esse arbitraretur. nunc quod eiusmodi iudicia sint: tantum unumquemq; auferre: quantum sibi, patronis, aduocatis, pratoribus, iudicibus satis futurum sit, hoc profecto infinitum esse, se auarissimi hominis cupiditati satisfacere posse: nocentissima victorie non posse. O commemoranda iudicia: præclaramq; existimationē nostri ordinis: cum socii populi Ro. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt: quæ a maioribus nostris sociorum causa cōparata sunt. an iste unquā de se bonam spem habuisset: nisi de vobis malam opinionem animo imbibisset? quo maiore etiā si fieri potest, apud vos odio esse debet: quā est apud populū Romanum: cū in auaritia, scelere, periurio, vos sui similes arbitretur. Cui loco per deos immortales Iudices consulite, ac prouidete. moneo, prædicoq; id quod intelligo: tempus opportunissimū vobis hoc diuinitus datum, esse: ut odio, inuidia, infamia, turpitudine, totum ordinem liberetis. nulla in iudicijs seueritas, nulla religio, nulla deniq; existimatur esse iudicia. itaq; à populo Ro. contemnimur: despiciamur: grani diuturnaq; iā flagramus infamia. neq; enim vllam aliam ob causam populus Ro. tribunitiam potestatem tanto studio requisivit: quā cum poscebat: verbo illam poscere videbatur: re vera iudicia poscebat. neq; hoc Q. Catulum hominem sapientissimum, atq; amplissimum fugit: qui Cn. Pompeio viro fortissimo, & clarissimo de tribunitia potestate referente, cum esset sententiā rogatus: hoc initio est summa cū authoritate usus: patres conscriptos iudicia male & flagitiosè tueri. quod si in rebus indicandis populi Ro. existimationi satisfacere voluissent: non tantopere

homines fuisse tribunitiâ potestâtê desideraturos. Ipse deniq; Cn. Pomponius, cum primum concionê ad urbem Cons. designatus, habuit: ubi, quod maximè expectari videbatur, ostendit, se tribunitiâ potestâtê restitutum: factus est in eo strepitus, & grata concionis admiranda ratio. Idem in eadem concione cum dixisset: populas, vexatasq; esse. provincias: iudicia autem turpia, & flagitiosa fieri: ei rei se prouidere, ac consulere velle: tum vero non strepitu, sed maximo clamore suam populus Ro. significauit voluntatem. Nunc autem homines in speculis sunt: obseruant quemadmodum se unusquisq; vestri gerat in retinenda religione, conseruandisq; legibus: vident adhuc post legem tribunitiâ vnum senatorem, vel tenuissimum esse damnatum. quod tamen si non reprehendunt: tamen magnopere quod laudent, non habent. nulla est enim laus, ubi esse integrum: ubi nemo est, qui aut possit, aut conetur corrumpere. hoc est iudicium in quo vos de reo: populus Ro. de vobis iudicabit: in hoc homine statuetur: possit ne senatoribus iudicantibus hominocentissimus pecuniosissimusq; damnari. Deinde est huiusmodi reus: in quo homine nihil sit, præter summa peccata, maximamq; pecuniam: ut si liberatus sit: nulla alia suspicio, nisi ea, qua turpissima est, residere possit. non gratia, non cognatione, nõ alijs rectè factis, nõ deniq; aliquo mediocri vicio, tot tantaq; eius vicia subleuata esse existimabuntur. Postremo ego causam sic agam iudices: eiusmodi res, ita notas, ita testatas, ita magnas, ita manifestas proferam: ut nemo à vobis ut istum absoluat per gratiam conetur contendere. habeo autem certam viam atq; rationem: qua omnes illorum conatus inuestigare, & consequi possim. Itares à me ager: ut

itur: ut in eorum consilijs omnibus non modo aures hominum, sed etiam oculi P. R. interesse videantur. vos aliquotiam per annos conceptam huic ordini turpitudinè, atq; infamiam delere ac tollere potestis. constat inter omnes: post hæc iudicia, quibus nunc utimur: nullū hoc splendore, atq; hac dignitate consilium fuisse. hic si quid erit offensum: omnes homines non iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non potest: sed aliam omnino ordinem ad res indicandas querendum arbitrabuntur. Quapropter primum ab dys immortalibus, quod sperare mihi videor, hoc idem Iudices peto: ut in hoc iudicio nemo improbus præter eum, qui iam pridè inuentus est, reperiatur. Deinde si plures improbi fuerint: hoc vobis, hoc populo Ro. Iudices confirmo: vitam mehercule mihi prius, quàm vim, perseuerantiamq; ad illorum improbitatem persequendam defuturam. Verum quod ego laboribus, periculis, inimicitijsq; meis, tum cum admissum erit, dedecus seuerè me persequiturum esse polliceor: id ne accadat, tu tua sapientia, auctoritate, diligentia M. Glabrio potes prouidere. suscipe causam iudiciorum: suscipe causam seueritatis, integritatis, fidei, religionis: suscipe causam senatus: ut is hoc iudicio probatus, cū Populo Ro. & in laude, & in gratia esse possit. cogita quo loco sis: quid dare P. Romano, quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paterna legis Aulicia veniat in mentem: qua lege Populus Rom. de pecunijs repetundis optimis iudicys seuerissimusq; iudicibus usus est. circumstant te summa auctoritates: qua te obliuisci laudis domesticæ non sinant: qua te dies, noctesq; commoneant: fortissimum tibi patrem, sapientissimum auum, grauissimum socerum fuisse. quare si

Glabrionis patris vim, & acrimoniam cœperis ad resistendum hominibus audacissimis: si aui Scauola prudentiam ad prospiciendas insidias. quæ tuæ atq; horum fame comparantur: si socii Scauri constantiam: ut ne quis te de vera, & certa possit sententia dimouere: inteliges populus Ro. integerrimo, atq; honestissimo prætorē, delectoq; consilio, nocenti reo magnitudinem pecunie plus habuisse momenti ad suspicionem criminis, quam ad rationem salutis. Mihi certum est nō committere ut in hac causā prætor nobis, consiliūq; mutetur. non patiar rem in id tempus adduci: ut Siculi, quos adhuc serui designatorum Conss. non mouerent: cum eos nouo exemplo arcescerent: eos tum liberos consulum vocent: ut homines miseri antea socij, atque amici populi Romæ. nunc serui, ac supplices, non modo ius suum, fortunasq; omnes eorum imperio amittant: verum etiam deplorandi iuris sui potestatem non habeant. non sinam profecto causā à me perorata, XXX diebus interpositis, tum nobis denique respondeant: cum accusatio nostra in obliuionem diuturnitate adducta sit. non committam ut tum res iudicetur: cum hac frequentia totius Italia Roma discesserit: qua conuenit vno tempore vndique, comitiōrum, iudiciorum, censendiq; causā. huius iudicij, & laudis fructum, & offensionis periculum, vestrum: laborem sollicitudinemq; nostram: scientiam quid agatur, memoriāq; quid à quog; dictum sit, omnium puto esse oportere. faciam hoc non nouum: sed ab alijs, qui nunc principes nostræ ciuitatis sunt, antefactum: ut testibus utar statim. illud à me nouum Iudices cognoscetis: quod ita testes constituam: ut crimen totū explicem: ubi id interrogando, argumentis,

atq;

atq; oratione firmauero: tum testes ad crimen accommodem: ut nihil inter illam vsitatam accusationē, atq; hanc nouam intersit: nisi quod in illa tunc, cum omnia dicta sunt, testes dantur: hic in singulas res dabuntur. ut illis quoq; eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicendiq; sit si quis erit: qui perpetuam orationem, accusationemq; desideret: altera actione audiet. nunc id quod facimus, ea ratione facimus: ut malicie illorum consilio nostro occurramus: necessario fieri intelligant, Hæc primæ actionis erit accusatio. Dicimus C. Verrem, cū multa libidinosē, multa crudeliter, in ciues Ro. atq; in socios, multa in deos, hominesq; nefariē fecerit: tum præterea CCCC sextertia ex Sicilia contra leges abstulisse. hoc testibus, hoc tabulis, priuatis publicisq; authoritatibus, ita vobis planum faciemus: ut hoc statuatis: etiam si spacium ad dicendum nostro commodo, vacuosq; dies habuissemus: tamen oratione longa nihil opus fuisse.

k iij

ACTIÖNVM IN C.
VERREM

LIBER III. ORATIO VI.

E MINEM vestrū ignorare arbitror
Iudices: hunc per hosce dies sermonē vul-
N gi, atq; hanc opinionem populi Ro. fuisse:
C. Verre altera actione responsurum nō
esse: neq; ad iudicium affuturū. qua fa-
ma non iccirco solum emanarat: quod iste certe statu-
rat, ac deliberauerat, non adesse: verum etiam quod ne-
mo quenkum tam audacem, tam amentem, tam impu-
dentem fore arbitrabatur: qui tam nefarijs criminibus,
tam multis testibus euictus, ora iudicum aspicere, aut
os suum populo Ro. ostendere auderet. Est idem Verres
qui fuit semper: ut ad audendum proiectus: sic paratus
ad audiendum. praesto est, respondet, defenditur: ne hoc
quidem sibi reliqui fecit: ut in rebus turpissimis, cum
manifesto teneatur: si reticeat, & absit: tamen impuden-
tia sua pudentem exitum quassisse videatur. Patior Iu-
dices: & non moleste fero: me laboris mei, vos virtutis
vestrae fructum esse laturos. nam si iste id fecisset, quod
primo statuerat, ut non adesset: minus aliquanto quā
mibi opus esset, cognosceretur: quid ego in hac accu-
satione comparanda, constituendāq; elaborassem: ve-
stra verō laus tennis planē, atq; obscura Iudices es-
set. neq; enim hoc à vobis populus Rom. expectat: neq;
eo potest esse contentus, si condemnatus sit is, qui adesse
noluerit: & si fortes fueritis in eo, quem nemo sit ausus
defendere. immo verō ad sit, respondeat: summis opibus,
summo

LIB. III.

77

summo studio potentissimorum hominum defendatur:
certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate:
vestra integritas cum istius pecunia: testium constan-
tia cum illius patronorum minis, atq; potentia. tum de-
mam illa victa videbuntur: cum in contentione certa-
menq; venerint. absens si iste esset damnatus: non tam
ipse sibi cōsuluisse, quā inuidisse vestrae laudi videretur.
neq; enim salus vlla maior Reip. hoc tempore reperiri po-
test: quā populū Ro. intelligere: diligenter reiectis ab
accusatore iudicibus, socios, leges, Remp. senatorio con-
silio maximē posse defendi. neq; tanta fortunis omnium
perniciēs potest accedere: q̄ opinione populi Ro. rationem
veritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine ab-
iudicari. Itaq; mihi videor magnam, & maximē agrā,
& propē depositam Reip. partem suscepisse: neque in eo
magis mea quā vestrae laudi existimationiq; seruasse.
accessi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, vitu-
perationemq; tollendam: ut cum hac res pro voluntate
populi Ro. esset iudicata: aliqua ex parte mea diligentia
constituta auctoritas iudiciorum videretur. postremo
ut esset hoc indicatum: ut finis aliquando iudiciariae cō-
trouersiae cōstitueretur. etenim sine dubio Iudices in hac
causa ea res in discrimen adducitur. reus est enim nocen-
tissimus: qui si condemnatur: desinent homines dicere:
his iudicys pecuniam plurimū posse. sin absoluitur, desi-
nemus nos de iudicys transferendis recusare. tam etsi de
absolutione istius, neque ipse iam sperat: nec populus Ro.
metuit. de impudentia singulari, quod adest: quod respon-
det: sunt q̄ mirentur: mihi propter eius audaciam, atq;
amentia ne hoc quidē mirandum videtur. multa enim
et in deos, et in homines impiē, nefarieq; cōmisit. quorū

scelerum pœnis agitur: & à mente, consilioq; deducitur. agunt eum precipitem pœna ciuium Romanorum: quos partim securi percussit: partim in vinculis necauit: partim implorantes iura libertatis, & ciuitatis in crucem sustulit. rapiunt eum ad supplicium diu patris: quod iste inuentus est, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret: & parentes precium pro sepulchra liberum posceret. religiones vero, ceremonieq; omnium sacrorum, fanorumq; violatae, simulacraq; deorum, quae non modo ex suis templis ablata sunt: sed etiam iacent in tenebris ab isto reclusa, atque abdita: consistere eius animum sine furore, atque amentia non sinunt, neque iste mihi videtur se ad damnationem offerre solum. neque hoc auaritia supplicio communi, qui tot sceleribus se obstrinxerit, contentus esse: singularem quandam pœnam istius immanis atq; importuna natura desiderat. non id solum quaeritur: ut isto damnato bona restituantur ijs, quibus erepta sunt: sed & religiones deorum immortalium expiandae: & ciuium Ro. cruciatus, multorumq; innocentium sanguis, istius supplicio luendus est. non enim furem, sed ereptorem, non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae, non solum crilegum, sed hostem sacrorum, religionumq;, non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium sociorumq;, in vestrum iudicium adduximus. ut ego hunc unum eiusmodi reum, post hominum memoriam fuisse arbitrer: cui damnari expediret. nam quis hoc non intelligit? istum absolutum dys hominibusq; inuitis, tamen ex manibus populi Ro. eripi nullo modo posse? quis hoc non perspicit? praeclare nobiscum actum iri: si populus Ro. istius unius supplicio contentus erit? ac non sic statuere:

non

non istum maius in sese scelus concepisse: cum fana spoliari: cum tot homines innocentes necarit: cum ciues Romanos morte, cruciatu, cruce affecerit: cum praedonum duces accepta pecunia dimiserit: quam eos, si qui istum tot, tantis, tam nefarijs sceleribus coopertum iurati sententia sua liberarent. non est, non est in hoc homine cuiquam peccandi locus Iudices: non is est reus, non id tempus, non id consilium, metuo ne quid arrogantius apud tales viros videar dicere, ne actor quidem est is: cui reus tam nocens, tam perditus, tam victus, aut oculis surripi, aut impune eripi possit. His ego iudicibus non probabo C. Verrem contra leges pecunias cepisse? sustinebunt tales viri, se tot senatoribus, tot equitibus Romanis, tot ciuitatibus, tot hominibus honestissimis, ex tam illustri provincia, tot populorum, priuatorumq; literis non credidisse? tanta populi Ro. voluntati restituisse? sustineant. reperiemus, si istum viuum ad aliud iudicium perducere potuerimus: quibus probemus, istum in quaestura pecuniam publicam Cn. Carboni Cons. datam auertisse: quibus persuadeamus, istum alieno nomine à quaestoribus vrbanis, quod priore actione didicistis: pecuniam abstulisse. erunt qui & in eo quoq; audaciam eius reprehendant: quod aliquot nominibus de capite quantum commodum fuerit frumenti decumani, detraxerit. erunt etiam fortasse Iudices: qui illum eius peculatum vel acerrime vindicandum putent: quod iste M. Marcelli, et P. Africani monumenta, quae nomine, illorum, re vera, populi Ro. & erant, & habebantur, ex fanis religiosissimis, ex vrbibus sociorum, atq; amicorum non dubitauerit auferre. emerferit ex peculatus etiam iudicio: medietur de duobus hostium: quos accipere pecunia liberauit: videat quid

de

de illis respondeat: quos in eorum locum subditos domi suae reſeruaui: quera non ſolum quemadmodum noſtro crimini, verum etiam quo pacto ſuae confeſſioni poſſit mederi: meminerit ſe priore actione clamore populi Romani inſeſto, atq; inimico excitatū, cōfeſſum eſſe: duces à ſe pradonū ſecuri non eſſe percuſſos: ſe iam tum eſſe veritū, ne ſibi crimini daretur: eos ab ſe pecunia liberatos: fateatur id, quod negari non poteſt: ſe priuatū hominem pradonū duces viuos, atq; incolumes domi ſuae, poſtea q̃ Romam redierit: vſq; dum per me licuerit: tenuiſſe. hoc in illo maiestatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit: ego oportuiſſe concedam. ex hoc quoq; euasit. proficiſcar eò, quò me iam pridem vocat populus Romanus. de iure enim libertatis, & ciuitatis ſuum putat eſſe iudiciū: & rectè putat, confringat iſte ſanè vi ſua, conſilia ſenatoria: quaſtiones omnium perumpat: euolet ex veſtra ſeueritate. mihi credite arctioribus apud populum Ro. laqueis tenebitur. credet iſs equitibus Ro. populus Romanus: qui ad vos antea producti teſtes, iſſis inſpectantibus ab iſto ciuem Romanum, qui cognitores homines honeſtos daret, ſublatum eſſe in crucē dixerunt: credent omnes V & XXX tribus homini grauiſſimo, atq; ornatiffimo M. Annio: qui ſe praſente ciuem Ro. ſecuri percuſſum eſſe dixit: audietur à populo Romano vir primarius eques Romanus L. Flavius: q̃ ſuū familiārē Herennium negociatorem ex Africa, cum eum Syracuſis amplius centum ciues Ro. cognoscerent, lachrymantē q̃ defenderent: pro teſtimonio dixit, ſecuri eſſe percuſſum: probabit fidē, & authoritatem, & religionem ſuam L. Suetius homo omnibus ornamentis praeditus: q̃ iuratus apud vos dixit: multos ciueſ Romanos in Latum iſtius

iſtius imperio crudeliſſimè per vim morte eſſe mulctatos. Hanc ego cauſam cū agā beneficio populi Ro. de loco ſuperiore. non vereor ne aut iſtum vis vlla ex populi Ro. ſuffragys eripere: aut à me vllum munus adilitatis amplius, aut gratius populo Ro. eſſe poſſit. Quapropter omnes in hoc iudicio conentur omnia: nihil eſt iā quod in hac cauſa peccare Iudices quiſquam, niſi veſtro periculo poſſit. mea quidem ratio cum in praeteritis eſt rebus cognita: tum in reliquis explorata, atq; prouiſa eſt. ego meum ſtudium in rem publicam, iam illo tempore oſtendi: cum longo intervallo veterem conſuetudinem retuli: & rogatus ſociorum, atque amicorum populi Ro. meorum autem neceſſariorum nomen hominis audaciſſimi detuli. quod meum factum leſtiſſimi viri, atq; ornatiffimi, quo in numero è vobis complures fuere: ita probauerunt: ut ei, qui iſtius quaſtor fuiſſet: & ab iſto laſus inimicitias iuſtas perſequeretur: non modo deſerendi nominis, ſed ne ſubſcribendi quidem, cum id poſtularet: facerent poteſtatem. in Sicilia ſum inquirendi cauſa profectus: quo in negotio induſtriam meam celeritas reditiōis, diligentiam multitudo literarum, et teſtium declarauit: pudorem verò, ac religionem, quod cum veniſſem Senator ad ſocios populi Romani: qui in ea provincia quaſtor fuiſſem: ad hoſpites meos, ac neceſſarios, cauſae communis deſenſor, diuerſi potius, quàm ad eos, qui à me auxiliū petuiſſent, nemini meus aduentus labori, aut ſumptui, neq; publicè, neq; priuatim fuit. vim in inquirendo tantā habui: quantam mihi lex dabat: non quantam habere poteram iſtorum ſtudio: quos iſte vexarat. Romam ut ex Sicilia redy: cum iſte, atq; iſtius amici homines lauti, & urbani ſermones huiſcemodi

di dissipant: quo animos testium retarderent: memagna pecunia à vera accusatione esse deductum: tamen si probabatur nemini: quod ex Sicilia testes erant, qui quaestorem me in provincia cognoverant: & hinc homines maxime illustres: qui, ut ipsi noti sunt: sic nostrum unumquemque optimè norunt: tamen usque eo timui, ne quis de mea fide, atque integritate dubitaret: donec ad reijciendos Iudices venimus sciebam in reijciendis Iudicibus nonnullos memoria nostra factionis suspicionem non vitasse: cum in ipsa accusatione eorum industria, ac diligentia probaretur, ita reieci iudices: ut hoc constet: post hunc statum populi Romani, quo nunc utimur, simili splendore, & dignitate consiliū nullum fuisse. quam ille laudem communē ait sibi esse mecum: qui cum P. Galbā iudicem reieciisset: M. Lucretium retinuit: & cum eius patronus ex eo quereretur: cur suos familiarissimos Sex. Peduceum, Q. Confidium, Q. Iunium reijci passus esset, respondit: quod eos in iudicando nimium sui iuris, sententiaque cognosceret. Itaque iudicibus reiectis sperabam iam onus meum vobiscum esse commune: putabam non solum notis, sed etiam ignotis probatam meam fidem esse, & diligentiam. quod me non fecellit. nam comitijs meis, cum iste infinita largitione contra me videretur: populus Ro. iudicavit: istius pecuniam, quae apud me contra fidem meam nihil potuisset: apud se contra honorem meum nihil posse debere. quo quidem die primum Iudices citati in hunc reum confedistis: quis tam inimicus huic ordini fuit? quis tam novarum rerum, iudiciorum, iudiciumque cupidus? qui non conspectu, consensuque vestro commoveretur? cum in eo vestra mihi dignitas fructum diligentiae referret: id sum affectus, ut

vna hora, qua cœpi dicere: reo audaci, pecunioso, profuso, perditio. spem iudicij corrumpendi præcederem: ut primo die testium tanto numero citato populus Ro. inde caret, ipso absoluto Remp. stare non posse: ut alter dies amicus istius, & defensoribus non modo spem victoriae, sed etiam voluntarē defensionis auferret: ut tertius dies sic hominem prosterneret: ut morbo simulato non quid responderet, sed quemadmodum non responderet, deliberaret. deinde reliquis diebus, his criminibus, his testibus, & urbanis, & provincialibus, sic obrutus, atque oppressus est: ut his ludorum diebus interpositis, nemo istum comperendinatum, sed condemnatum iudicaret. Quapropter ego, quod ad me attinet Iudices: vici. non enim spolia C. Verris, sed existimationem populi Ro. concupiui. meum fuit, cum causā accedere ad accusandum, quae causā fuit illustrior? quā à tam illustri provincia defensorem constitui, & deligi? Reipublicae consulere. quid iam Reip. honestius? quā in tanta invidia iudiciorum adducere hominem: cuius damnatione totus ordo cum populo Ro. & in laude, & in gratia possit esse? ostendere, ac persuadere hominem nocentem adductum esse. quis est in populo Ro. qui hoc non ex priore actione abstulerit? omnium ante damnatorum scelera, furti, flagitia, si in unum locum conferantur: vix cum huius parva parte aequari, conferrique possit: vos quod ad vestram famam, existimationem, salutemque communem pertinet Iudices: prospicite, atque consulite. splendor vester facit: ut peccare sine summo Reip. detrimento, ac periculo non possitis. non enim potest sperare populus Romanus: esse alios in senatu qui recte possint iudicare: vos si non perveritis. necesse est cum de io-

to ordine desperarit: aliud genus hominum, atq; aliam rationem iudiciorum requirat. hoc si vobis ideo lenius videtur: quod putatis onus esse graue, & incommodum iudicare: intelligere debetis: primum interesse, utrum id onus vosmetipsi reieceritis: an quod probare populo Ro. fidem vestram, & religionem nō potueritis: eo vobis iudicandi potestas erepta sit. deinde etiam illud cogitate: quanto periculo venturi simus ad eos iudices: quos propter odiū vestri populus Ro. de vobis voluerit iudicare. verum vobis dicam id quod intellexi Iudices. homines scitote esse quosdam: quos tantum odium vestri ordinis teneat: ut hoc palam iā dictitent: se istum, quē sciant esse hominem improbissimum: hoc uno nomine absolui velle: ut ab senatu iudicia per ignominiam, turpitudinemq; auferantur. Hac me Iudices pluribus verbis vobiscum agere cōgūt non timor meus de vestra fide: sed spes illorum noua: quæ cum Verrem à porta subito ad iudicium retraxisset: nonnulli suspicati sunt non sine causâ illius consilium tam repente esse mutatū. Nunc ne nouo querimonia genere uti possit Hortensius, & ea dicere: opprimi reū, de quo nihil dicat accusator: nihil esse tam periculosum fortunis innocentium: quàm tacere aduersarios: & ne aliter quàm ego velim, meum laudet ingenium: cum dicat, me si multa dixissem, subleuaturum fuisse eum, quem contra dicerem: quia non dixerim, perdidisse: morem illi geram: ut ar oratione perpetua: non quoniam hoc sit necesse: verum ut experiar: utrum ille ferat modestius: me tunc tacuisse: an nunc dicere? hic tu fortasse eris diligens: ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam: nisi omni tempore, quod mihi lege concessum est, abusu ero: querere: deum atq;

hominum

hominū fidem implorabis: circumueniri C. Verre: quod accusator nolit tā diu, q̄ diu liceat, dicere quod mihi lex mea causâ det: eo mihi non uti non licebit? nam accusandi mihi tempus mea causâ datum est: ut possem oratione mea crimina causamq; explicare. hoc si non utor: non tibi iniuriam facio: sed de meo iure aliquid, & commodo detraho. causam enim inquit cognosci oportet. eare quidem, quod aliter condemnari reus non potest: quāuis sit nocens. id igitur tu moleste tulisti: à me aliquid factum esse: quominus iste condemnari posset? nam causâ cognita multi possunt absolui: incognita quidem condemnari nemo potest. adimo enim cōperendinatū: quod habet lex in se molestissimū: bis ut causâ dicatur. quod aut mea causâ potius est constitutum, q̄ tua: aut nihilo tua potius, quā mea. nam si bis dicere est commodum: cerie utriusq; cōmune est. si eū, qui posterius dixit: opus est redargui: accusatoris causâ, ut bis ageretur, constitutū est. verū ut opinor Glaucia primus tulit: ut comperendinaretur reus: antea vel iudicari primo poterat: vel amplius pronunciari. utram igitur putas legem molliorem? opinor illam veterem: qua vel citō absolui, vel tardē condemnari licebat. ego tibi illam Aciliam legē restituo: qua lege multi semel accusati, semel dicta causâ, semel auditis testibus condemnati sunt, nequaquam tā manifestis, neq; tantis criminibus, quantis tu conuinceris. puta te non hac tam atroci, sed illa lege mitissima causam dicere. accusabo. respondebis. testibus editis ita mittam in consilium: ut etiam si lex ampliandi faciat, potestatem: tamen isti turpe sibi existiment: non primo iudicare. verum si causam cognosci opus est: parum ne cognita est? dissimulamus Hortensi: quod saepe indi-

cendo experti sumus? quis nos magnopere attendit unquam, in hoc quidem genere causarum. ubi aliquid eripsum aut ablatum a quopiam dicitur? nonne aut in tabulis, aut in testibus omnis expectatio iudicium est? dixi prima actione me planum esse facturum, C. Verre HS quadringentes contra legē abstulisse quid? hoc planius egissem? si ita narraſsem. Dio quidam fuit Halesinus: qui cum eius filio pratore sacerdote hereditas à propinquo per magna venisset, nihil habuit neque negotij, neque controuersie. Verres simul ac tetigit provinciam: statim Messanam literas dedit: Dionem euocauit: calumniatores ex sinu suo apposuit: qui illā hereditariē Erycinā commissam esse dicerent. hac de re ostendit seipsum cogniturum. possum deinceps totam rem explicare: deinde ad extremū id, quod accidit, dicere: Dionem HS decies centena millia numerasse: ut causam certissimam obtineret: praterea greges equarum eius istum abigendos curasse: argenti vestisq; stragule quod fuerit: curasse auferendum. hac neq; cum ego d. ce. em: neq; cū tu negares. magni momenti nostra esset oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret? animumq; attenderet? cū Dio ipse prodiret: cum ceteri: qui tum in Sicilia negotijs Dionis interfuisſent: cum per eos ipsos dies, per quos causam Dio diceret, reperiretur pecunias sumpsisse mutuas: nomina sua exegisse: pradia vendidisse: cum tabula virorum bonorum proferrentur: cum, qui pecuniam Dionis dederunt: dicerent, se iam tum audisse eō nummos sumi: ut Verri darentur: cum amici hospites, patrum Dionis homines honestissimi, hac eadem se audisse dicerent. opinor cum hæc fierent: tum vos audistis, sicut audistis: tum causā agi videretur. sic à me sunt

acta

acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus nullum esset: in quo quisquā vestrum perpetuam accusationē requirat. Nego esse quicquam à testibus dictum: quod aut vestrum cuiquam esset obscurum: aut cuiusquam oratoris eloquentiā quareret. etenim sic meipsum egisse memoria tenetis, ut in testib. interrogandis omnia crimina proponerem, & explicarem: ut cum rē totā in medio proposuissem: tum deniq; testem interrogare. Itaque non modo vos, quibus est iudicandum, nostra crimina tenetis: sed etiam populus Ro. totam accusationē, causamq; cognouit. tamen si ita de meo facto loquor: quasi ego illud mea voluntate potius, quam vestra iniuria ad ductus fecerim. interposuistis accusatorem: qui cum ego mihi C & X dies solos in Sicilia postulasssem: C & VIII sibi in Achaia postularet: menses mihi tres cum eripuisſetis ad agendum maximē appositos: reliquū omne tempus huius anni me vobis remissurum putastis. ut cū horis nostris nos essemus vsi: tu binis ludis interpositis, quadragesimo post die responderes: deinde ita tēpus duceretur, ut à M. Glabrione Pr. & à magna parte horū iudicum, ad pratorē aliū, indicesq; alios veniremus. Hæc si ego non vidissem: si me non omnes noti ignotiq; monuisſent: id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tempus rejiceretur: credo si meis horis in accusando uti voluissem: vcerer ne mihi crimina non suppetarent: ne oratio deesset: ne vox viresq; deficerent: ne quē nemo prima actione defendere ausus esset: cum ego his accusare non possem. ego meū consilium tum iudicibus, tum populo Ro. probavi. nemo est qui alia ratione istorum iniuria, atque impudentia potuisse obſisti arbitretur. etenim qua stultitia fuisset? si, quam diem qui

l. y

istum eripiendum redemerunt: in cautione viderunt: cum ita cauerent: si post Calen. Ian. in consilium iretur: in eam diem ego, cum potuisssem vitare, inci dissem? Nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur: quoniam in animo est, causam omnem exponere: habenda ratio est diligenter. itaque primum illum actum istius vitæ turpissimum, & flagitiosissimum pratermittam. nihil à me de puericia suæ flagitijs, peccatisque audiet: nihil ex illa impura adolescentia sua: quæ qualis fuerit: aut meministis: aut ex eo, quem sui simillimum produxit: recognoscere potestis. omnia prateribo, quæ mihi turpia dictu videbuntur: neque solum quid istum audire, verum etiam quid me deceat dicere, considerabo. vos quæso date hoc, & concedite pudori meo: ut aliquam partem de istius impudentia reticere possim. omne illud tempus, quod fuit, antequam iste ad magistratus Remque publicam accessit: habeat per me solutum, ac liberum: sileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac vigilijs, lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: damna, de decora, quæ, res patris eius, ætas ipsius pertulit, praterantur: lucretur indicia veteris infamiae: patiaturs eius vitæ reliqua me hanc tantam iacturam criminum facere. quaestor Cn. Papirio Consuli fuisti, ab hinc annos quatuordecim: ex ea die ad hanc diem quæ fecisti in iudicium voco. hora nulla vacua à furto, à scelere, crudelitate, flagitio reperietur. hi sunt anni consumpti in quaestura, & legatione Asiatica, & Prætura urbana, & Prætura Siciliensi. Quare hæc eadem erit quadrupartita distributio totius accusationis meæ. Quaestor, ex S. C. Provinciam sortitus es: obtigit tibi Consularis: ut cum Cons. Cn. Carbone esses: eamque provinciam obtine-

res. erat

res. erat tum dissensio civium: de qua nihil sum dicturus, quid sentire debueris: unum hoc dico: in eiusmodi tempore, ac forte, statuere te debuisse, utrum malles sentire, atque defendere. Carbo graviter ferebat, sibi quaestorem obtigisse, hominem singulari luxuria, atque inertia: verum tamen ornabat eum beneficij officijsque omnibus. ne diutius teneat: pecunia attributa numerata est. profectus est quaestor in provinciam: venit in Galliam expectatus ad exercitum Consulare cum pecunia: simul ac primum ei occasio visa est (cognoscite hominis principium magistratum gerendorum, & Reip. administrandæ) auertere pecunia publica quaestor consule, exercitum, provinciamque deseruit. Video quid egerim: egerit scilicet sperat sibi auram posse aliquam affari in hoc crimine, voluntatis, dissensionisque eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odiosum sit. quibus illam reiectionem, prodicionemque Consulis sui gratam sperat fore. quasi vero id cupiditate defendenda nobilitatis, aut studio partium fecerit: ac non apertissime consulem, exercitum, provinciamque compilarit: & propter impudentissimum furum ausugerit. est enim obscuro, & eiusmodi factum eius: ut possit aliquis suspicari: C. Verrem, quod terrere novos homines non potuerit: ad nobilitatem, hoc est ad suos transisse: nihil fecisse propter pecuniam, videamus rationes quemadmodum retulerit: iam ipse ostendet, quam obrem Cn. Carbonem reliquerit: iam se ipse indicabit. primum brevitatem cognoscite. ACCEPI inquit VICIES DUCENTA QUINQUE MILLIA QUADRINGENTOS XVI NUMMOS. DEDI STIPENDIO, FRUMENTO, LEGATIS, PRO QUÆSTORIBUS, COHORTI PRÆ

TORIAE HS MILLE QVINGENTA
QVADRAGINTA QVINOVE MILLIA
QVADRINGENTOS XVI NUMMOS: RE
LIQVI ARIMINI HS SEXCENTA MIL
LIA. hoc est rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu
Hortensi, aut qui quam omnium retulit? quid hoc est?
qua impudentia? qua audacia? quod exemplum ex tot
hominum rationibus relatis huiusmodi est? illa tamen
HS sexcenta millia, quae neq; falsò quidē potuit descri
bere, quibus data essent: quae se Arimini scribit re
liquisse: quae ipsa HS sexcenta milliaria reliqua facta sunt.
neq; Carbo attigit: neq; Sylla vidit: neq; in aerarium re
lata sunt. oppidum sibi elegit Ariminū: quod cum iste
rationes ferebat: oppressum, direptumq; erat. non suspi
cabatur id, quod nunc sentiet: satis multos ex illos cala
mitate Arminensium, testes nobis in hanc rē reliquos
esse. recita denuo. P. LENTULO, L. TRIA
RIO QVÆSTORIBVS VRBANIS RES
RATIONVM RELATARVM: recita EX S.C.
ut hoc pacto rationē referre liceret: eò Syllanus repen
te factus est: non ut honos, & dignitas nobilitati restitueret
tur quod si illinc inanis profugisses: tū ista tua fuga, nefar
ia, proditio Consulis tui scelerata indicaretur. malus ci
uis, improbus consul, seditiosus homo (n. Carbo fuit. su
erit alijs: tibi quando esse coepit? posteaq; tibi pecuniam
rem frumentariā, rationes omnes suas, exercitūq; com
misit. nam si tibi antea displicuisset: idem fecisses, quod
anno post M. Pisō quaestor, cū L. Scipioni Consuli ob
tiguisset: non attigit pecuniam: non ad exercitum profe
ctus est: quod de Rep. sensit: ita sensit, ut nec fidem su
am, nec morem maiorum, nec necessitudinem sortis la
deret.

deret. etenim si hæc perturbare omnia, & permiscere vo
lumus: totam vitam periculosa, inuidiosa, infestam
que reddemus, si nullam religionem fors habebit: nul
lam societatem coniunctio secunda, dubiaq; fortuna: nul
lam auctoritatem mores, atq; instituta maiorum. omni
um est communis inimicus, qui fuit hostis suorum. ne
mo unquam sapiens proditori credendum putauit. Ipse
Sylla, cui aduentus istius gratissimus esse debuit: ab se
hominem, atq; ab exercitu suo remouit: Beneuenti esse
iussit apud eos, quos suis partibus amicissimos esse intel
legebat: ubi iste summe rei, causaq; nocere nihil posset,
ei premia postea tamen liberaliter tribuit: bona quædā
proscriptorum in agro Beneuentano diripienda conces
sit. habuit honorem ut proditori: non ut amico fidem.
Nunc, quamuis sint homines, qui mortuum Cn. Carbo
nem oderint: tamen hi debent, non quid illi accidere vo
luerunt: sed quid ipsis in tali re metuendum sit, cogitare.
commune est hoc malum: communis metus: cōmune pe
riculum. nulla sunt occultiores insidia, quam hæc, quæ la
tent in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis no
mine. nam eum qui palam est aduersarius: facile cauendo
vitare possis. hoc verò occultum, intestinum, ac do
mesticum malum non modo non existit, verū etiam op
primit: antequam perspicere, atq; explorare potueris. ita
ne verò? tu cum quaestor ad exercitū missus sis, custos non
solum pecunie, sed etiam Consulis: particeps omnium re
rum, consiliorūq; fueris: habitus sis in liberū loco: si
cut mos maiorum ferebat: repenitē relinquis? deseras?
ad aduersarios transcas? O scelus! O portentum in vl
timas terras exportandum. non enim potest ea natura
quæ tantum facinus commiserit: hoc uno scelere esse

contenta: necesse est semper aliquid eiusmodi moliatum: necesse est in simili audacia perfidiaque versetur. Itaque idem iste, quem Cn. Dolabella postea C. Malleolo occiso quaestore habuit, haud scio, an maior etiam hac necessitudo fuerit, quam illa Carbonis: ac plus iudicium voluntatis valere, quam sortis debeat, idem in Cn. Dolabella, qui in Cn. Carbonem fuit, nam quae in ipsum valebant crimina, contulit in istum, causamque illius omnem ad inimicos accusatoresque detulit, ipse in eum, cui Legatus pro quaestore fuerat: inimicissimum, atque improbissimum testimonium dixit. ille miser cum esset: tum proditione istius nefaria, tum improbo, & falso eiusdem testimonio, tum multo ex maxima parte istius furtorum, ac flagitiorum invidia conflagrauit. quid hoc homine faciat? ad aliquam spem, tam perfidiosum, tam importunum animal reseruetur? qui in Cn. Carbonem sortem, in Cn. Dolabellam voluntatem neglexerit: ac violarit: eosque ambos non solum deseruerit: sed etiam prodiderit: atque oppugnavit. Nolite quae solum iudices breuitate orationis meae potius, quam rerum ipsarum magnitudine crimina ponderare. mihi enim properandum necessarium est: ut omnia vobis, quae mihi constituta sunt: possim exponere. quam obrem quaestura istius demonstrata, primique magistratus, & furto, & scelere perspecto, reliqua attendite, in quibus illud tempus Syllanarum proscriptionum, ac rapinarum praeuertam: neque ego istum sibi ullam ex communi calamitate defensionem sinam sumere: suis eum certis, propriisque criminibus accusabo. quam obrem hoc omni tempore Syllano ex accusatione circumscripto, legationem eius praecaram cognoscite. Posteaque Cn. Dolabella provincia Cilicia constituta est. O dy-

immor-

immortales. quanta iste cupiditate, quibus allegationibus illam sibi Legationem expugnauit: id quod Cn. Dolabella principium maxime calamitatis fuit. nam ut iste profectus est: quacumque iter fecit: eiusmodi fuit: non ut legatus populi Romani, sed ut quaedam calamitas peruadere videretur. In Achaia (praetermittam minora omnia: quorum simile forsitan alius quoque aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, nisi singulare: nisi quod si in alium reum diceretur: incredibile videretur) magistratum Syconium nummos poposcit. ne sit hoc crimen in Verrem: fecerunt alii, cum ille non daret: animaduertit. improbum: sed non inauditum. genus animaduersionis videre: quareis ex quo genere hominem istum iudicetis. ignem ex lignis viridibus, atque humidis in loco angusto fieri iussit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi Romani socium, atque amicum summo excruciatum, seminiuum reliquit. Iam quae iste signa, quas tabulas pictas, ex Achaia sustulerit, non dicam hoc loco: est alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonstrandam seruatus. Athenis audistis ex eade Minervae grande auri pondus ablatum. dictum hoc est in Cn. Dolabella iudicio. dictum? etiam estimatum. huius consilii non modo participem C. Verrem, sed principem fuisse reperietis. Delum venit: ibi ex sano Apollinis religiosissimo noctu clam sustulit signa pulcherrima, atque antiquissima: eaque in onerariam navem suam conicienda curauit postridie cum spoliatum fanum viderent, qui Delum incolebant: graviter ferebant. est enim tanta apud eos eius fani religio, atque antiquitas: ut in eo loco ipsum Apollinem natum esse arbitrentur. verbum tam en face re non andebant: ne forte ea res ad Dolabellam ipsum.

l v

pertineret. Tum subito tempestates coorta sunt maximae Iudices: ut non modo proficisci, cum cuperet, Dolabella non posset: sed vix in oppido consisteret. ita magni fluctus egciebantur. hic naus illa praedonis istius onusta signis religiosis, expulsa, atque eiecta fluctu, frangitur: in litore signa illa Apollinis reperiuntur: iussu Dolabellae reponuntur: tempestas sedatur: Dolabella de loco proficiscitur. Nō dubito, quin, tamen si nullus in te sensus humanitatis, nulla ratio unquam fuit religionis: nunc tamen in metu periculoque tuo, tuorum tibi scelerum veniat in mentem. potest ne tibi vlla spes salutis commoda ostendi? cum recordaris, in Deos immortales quam impius, quam sceleratus, quam nefarius fueris? Apollinem ne tu Delium spoliare ausus es? illi ne tu templo, tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias, ac sacrilegas afferre conatus es? si in pueritia non his artibus, & disciplinis institutus eras: ut ea quae literis mandata sunt, disceres, atque cognosceres: ne postea quidem, cū in ea ipsa loca venisti: potuisti accipere id, quod est proditum memoria, ac literis? Laionam ex longo errore, & fuga, gravidam, & iam ad pariendum vicinam, temporibus exactis fugisse Delum: atque ibi Apollinem Dianamque peperisse. quae ex opinione hominum illa insula eorum deorum sacra putatur. tantaque eius auctoritas religionis & est, & semper fuit: ut ne Persa quidem, cum bellum toti graeciae dys hominibusque indixisset: & mille numero navium classem ad Delum appulissent: quicquam conarentur aut violare, aut attingere: hoc tu fanum depopulari homo improbissime, atque amenissime audebas? fuit illa cupiditas tanta, quae tantam extingueret religionem? & si tum haec non cogitabas:

has: ne nunc quidem recordaris? nullū esse tantum malum: quod non tibi pro sceleribus tuis iam diu debeatur? In Asiam verò postquam venit: quid ego aduentus istius prandia, coenas, equos, muneraque commemorē? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus sum. Chio per vim signa pulcherrima dico abstulisse. item Erythris, & Halicarnasso. Tenedo (prætereo pecuniam quam eripuit) Tenem ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus Deus habetur: qui urbem illam dicitur condidisse, cuius ex nomine Tenedus nominatur: hunc ipsum, inquam Tenem, pulcherrimè factum, quem quondam in comitio vidisti: abstulit magno cum gemitu civitatis. Illa verò expugnatio fani antiquissimi, & nobilissimi Iunonis Samiae, quam luctuosa Samys fuit? quam acerba toti Asia? quam clara apud deos? quam nemini vestrum inaudita? de qua expugnatione cum Legati ad C. Neronem in Asiam Samo venissent: responsum tulerunt: eiusmodi querimonias, quae ad Legatum populi Romani pertinerent: non ad prætorem, sed Romanam deferri oportere. quas iste tabulas illinc, quae signa sustulit? quae cognoni egomet apud istum in aedibus nuper: cum obsignandi gratia venissem. quae signa nunc Verres ubi sunt? illa quaero, quae apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumniis, in sylva denique disposita sub diuo vidimus. cur ea quae diu alium prætorem, cum his iudicibus, quos in horum locum sub sortitus es, de te in consilium iturum putasti: tam diu domi fuerunt? posteaquam nostris testibus nos, quam horis tuis uti malle vidisti: nullū signum domi reliquisti? præter duo, quae in medys aedibus sunt: quae ipsa Samo sublata sunt? non putasti me tuis familiarissimis in hanc

rem testimonia denunciaturum? qui tua domi sepe fuisse: ex quibus quærerem signa scirent ne fuisse: quæ non essent. quid tum hos de te indicaturos arbitratu es? cū viderent, te iam non contra accusatorem tuum, sed contra quæstorem, sectatoremque pugnare? qua dēre Charidemam Chium testimonium priore actione dicere audistis: se se, cum esset trierarchus: & Verrem ex Asia decedentem prosequeretur: iussu Dolabellæ fuisse unā cum isto Sami: se seque, tum scire, spoliatum esse fanum Iunonis, & oppidum Samum: posteaque se causam apud Chios ciues suos Samys accusantibus publice dixisse: eosque se esse absolutum: quod planum fecisset: ea, quæ Legati Samiorum dicerent: ad Verrem, non ad se pertinere. Aspendum vetus oppidum, & nobile in Pamphilia scitis esse, plenissimum signorum optimorum. non dicam illinc hoc signum ablatum esse, & illud: hoc dico: nulum te Aspendi signum Verres reliquisse: omnia ex fanis, ex locis publicis, palam, spectantibus omnibus, plotistris euecta, asportataque esse. atque etiā illum Aspendium Citharistam, de quo sepe audistis id, quod est Græcis hominibus in proverbio: quæ omnia intus canere dicebant, sustulit: & in intimis suis adibus posuit: ut etiam illum ipsum artificio suo superasse videatur. Pergæ fanum antiquissimum, & sanctissimum Diana scimus esse. id quoque a te nudatum, & spoliatum esse, ex ipsa Diana quod habebat auri detractum, atque ablatum esse dico. quæ malum est ista tanta audacia, atque amentia? quas enim sociorum, atque amicorum urbes adisti legationis iure, & nomine: si in eas vi, cum exercitu imperioque inuasisses: tamen opinor quæ signa, atque ornamenta ex his urbibus sustulisses: hæc non in tuam domum, neque

in suburbana amicorum, sed Romam in publicum deportassas. quid ego de M. Marcello loquar? qui Syracusas urbem ornatissimam cepit? quid de L. Scipione? qui bellum in Asia gessit: Antiochumque Regem potentissimum vicit? quid de Flaminio? qui regem Philip-pum, & Macedoniam subegit? quid de L. Paulo? qui regem Persen vi, ac virtute superavit? quid de L. Mummi-o? qui urbem pulcherrimam, atque ornatissimam Corinthum plenissimam rerum omnium sustulit: urbesque Achaia, Bæotiaque, multas sub imperium populi Ro. ditionemque subiunxit? quorum domus cum honore & virtute florent: signis, & tabulis pictis erant vacuæ. at verò urbem totam, templā deorum, omnesque Italiae partes illorum donis, ac monumentis exornatas videmus. vereor ne hæc forte cuiquam nimis antiqua, & iam obsoleta videantur. ita enim tum aequaliter omnes erant huiusmodi: ut hæc laus eximia virtutis, & innocentie, non solum hominum, verum etiam temporum illorum esse videatur. P. Servilius vir clarissimus, maximis rebus gestis adest: de te sententiam laturus est: Olynthum vi, copys, consilio, virtute cepit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornatam. recens exemplum fortissimi viri profero. nam postea Servilius imperator populi Ro. Olynthum urbem hostium cepit: quam tu in hisdem illis locis Legatus quæstorius oppida pacata sociorum, atque amicorum diripienda, ac vexanda curasti. tu quæ ex fanis religiosissimis per scelus, & per latrocinium abstulisti: ea nos videre nisi in tuis, amicorumque tuorum tectis non possumus. P. Servilius quæ signa atque ornamenta ex urbe hostium, & virtute capta, belli lege, atque imperatorio iure sustulit: ea pos-

ea postea populo Ro. apportauit: per triumphū dedit: in tabulas publicas ad ararium per scribenda curauit. cognoscite ex literis publicis hominis amplissimi diligentiam. Recita. RATIONES RELATAE P. SERUI. LII. non solum numerum signorum, sed etiam uniuscuiusque magnitudinem, figuram, statum, literis describi vides, certe maior est virtutis, victoriaeque, iucunditas: quam ista voluptas, quae percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligentius habere dico Seruiliū pradam populi R. quam te tua furti notata, atque descripta. dicis tua quoque signa, et tabulas pictas ornamento urbi, foroque populi Ro. fuisse. memini: vidi simul cum populo Romano forum, comitiumque, adornatum ad speciem magnifico ornatu, ad sensum, cogitationemque, acerbo, & lugubri: vidi collucere omnia furtis tuis, prada provinciarum spolys sociorum, atque amicorum. quo quidem tempore iudices iste spem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus est. vidit enim eos, qui iudiciorum dominos se dici volebant: harum cupiditatum esse seruos, socij vero, nationesque, externa, spem omnium tum primum abiicere rerum, ac fortunarum suarum: propterea, quod casu Legati ex Asia, atque Achaia plurimi Roma tunc fuerunt: qui deorum simulacra ex suis fanis sublata in foro venerabantur: itemque, cetera signa & ornamenta cum cognoscerent: alia alio in loco lachrymantes intuebantur. quorum omnium hunc sermonem tum esse audiebamus: nihil esse, quid quisquam dubitaret de exitio sociorum, atque amicorum: cum quidem viderent in foro populi Romani, quo in loco antea qui socij iniurias fecerant, accusari, & condemnari solebant: ibi esse palam posita ea: quae ab socijs per scelus ablata, ereptaque

e

essent.

essent. Hic ego non arbitror illum negaturum: signa esse plurima, tabulas pictas innumerabiles habere: sed ut opinor solet haec, quae rapuit, & furatus est: nonnunquam dicere se emisse. Quoniam quidem in Achaia, Asia, Pamphylia sumptu publico, & legationis nomine, mercator signorum tabularumque, pictarum missus est: habeo & istius, & patris eius accepti tabulas omnes: quas diligentissime legi, atque digessi. patris, quoad vixit: tuas, quoad ais te confecisse. nam in isto iudices hoc nouum reperietis. audimus aliquem tabulas nunquam confecisse: quae est opinio hominum de Antonio falsa. nam fecit diligentissime, verum sit hoc genus aliquod minime probandum. audimus alium non ab initio fecisse: sed ex tempore aliquo confecisse. est aliqua etiam huiusce rei ratio, hoc vero nouum, & ridiculum est: quod hic nobis respondit: cum ab eo tabulas postularemus: usque ad M. Terentium, & C. Cassium Consules confecisse: postea destitisse. alio loco hoc cuiusmodi sit, considerabimus. nunc nihil ad me attinet. horum enim temporum, in quibus nunc versor: habeo tabulas & tuas, & patris. plurima signa pulcherrima, plurimas tabulas deportasse te, negare non potes: atque utinam ne ges. unum ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui emptum esse, vicisti ne haec quidem duo signa pulcherrima, quae nunc ad impluuium tuum stant: quae multos annos ad valvas Iunonis Samiae steterunt, habes quomodo emeris. haec inquam duo, quae in aedibus tuis sola iam sunt: quae sectorem expectant, relicta, ac destituta à ceteris signis. At credo in hisce solis rebus idem itas cupiditates, atque effrenatas habebat: cetera libidines eim ratione aliqua aut modo continebantur.

tur.

tur. quàm multis istum ingenuis, quàm multis matribus familias, in illa tetra, atq; impura Legatione vim attulisse existimatis? & quo in oppido pedem posuit: ubi non plura stuprorum flagitiorumq; suorum, quàm aduentus sui vestigia reliquerit? sed ego omnia, quæ negari poterunt: præmittam. etiam hæc quæ certissima sunt, & clarissima relinquam. vnum aliquod de nefarijs istius factis eligam: quo facilius ad Siciliam possum aliquando, quæ mihi hoc oneris, negotijq; imposuit: peruenire. Oppidum est in Helleſponio Lampſacum. Iud. in primis Asiæ provincie clarum, & nobile: homines autem ipsi Lampſaceni, tum summè in omnes ciues Romanos officiosi: tum præterea maximè sedati, & quieti, propè præter ceteros, ad summum grecorum ocium, potius, quàm ad vlla vim, aut tumultum accommodati. accidit, cum iste à Cn. Dolabella efflagitasset: ut se ad regem Nicomedem regemq; Sadalæ mitteret: cumq; iter hoc sibi magis ad questum suum, q̃ ad Reip. tempus accommodatum depoposcisset: ut illo itinere veniret Lampſacum, cum magna calamitate, & propè pernicië civitatis. deducitur iste ad lanitorem quendam hospitii: comitesq; eius item apud ceteros hospites collocantur. ut mos erat istius: atq; ut eum suæ libidines flagitiosè facere admonuerant: statim negotium dat illis suis comitibus, nequissimis, turpissimisq; hominibus: ut videant, & inuestigent: ecquæ virgo sit, aut mulier, digna, quam obrem iste Lampſaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines: qui miro artificio, quocunq; venerat: hæc inuestigare omnia solebat: is ad eum rem istam defert: Philodamum esse quendam genere, honore, copys, existimatione, facile

facile principem Lampſacenorum: eius esse filiam, quæ cum patre habitaret: propterea, quod virum non haberet: mulierem eximia pulchritudine: sed eam summa integritate, pudicitiaq; existimari. homo ut hæc audiuit: sic exarsit ad id, quod non modo ipse nunquam viderat: sed ne audierat quidem ab eo, qui ipse vidisset: ut statim ad Philodamum migrare se diceret velle. hospes lanitor, qui nihil suspicaretur: veritus ne quid in ipso se offenderit: hominè summa vi retinere cœpit. iste, qui hospitii relinquendi causam reperire non posset: alia sibi ratione viam munire ad stuprum cœpit. Rubrium delicias suas, in omnibus eiusmodi rebus adiutorem suum, & conscium, parum lautè dinerſari dicit: ad Philodamum deduci iubet: quod ubi est Philodamo nunciatum: tametsi erat ignarus, quantum sibi, ac liberis suis iam tunc mali constitueretur: tamen ad istum venit. ostendit munus illud suum non esse: se, cum suæ partes essent hospitum recipiendorum: tum ipsos tamen prætores, & Consules, non legatorum assecclas recipere solere. iste quam vna cupiditate raperetur: totum illius postulatam causamq; neglexit: per vim ad eum, qui recipere non debebat: Rubrium deduci imperavit. hic Philodamus, postea quam ius suum obtinere non potuit: ut humanitatem, consuetudinemq; suam retineret, laborabat. homo qui semper hospitalissimus, amicissimusq; nostrorū hominū existimatus esset: noluit videri ipsum illum Rubrium inuitus in domum suam recepisse: magnificè, & ornatè, ut erat in primis inter suos copiosus: conuiuium comparat: rogat Rubrium ut quos ei commodum sit inuiter: locum sibi soli si videatur relinquat. ut etiam filiū suum lectissimum adolescentem feras ad propinquum suum

quendam mitteret ad cenam. tum Rubrius istius comi-
tes inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus es-
set, maturè veniunt: discumbitur: fit sermo inter eos, &
inuitatio: ut Graco more biberetur: hospes hortatur: po-
scent maioribus poculis: celebratur omnium sermone, lati-
tiq; conuiuium. posteaquam satis caleretur Rubriovisa
est: quæ inquit Philodame, cur ad nos filiam tuam non
introuocari iubes? homo qui & summa grauitate, & iam
id ætatis, & parens esset: obstupuit hominis improbi di-
cto. instare Rubrius. tum ille, ut aliquid responderet:
negauit moris esse Gracorum: ut in conuiuiis virorum
accumberent mulieres. hic tū alius ex alia parte: enim-
vero ferendum hoc non est: vocetur mulier. & simul ser-
uis suis Rubrius, ut ianuam clauderent: & ipsi ad fo-
res assisterent, imperat. quod ubi ille intellexit, id agi,
atq; id parari: ut filia sua vis afferretur: seruos suos ad
se vocat: his imperat, ut se ipsum negligant: filiam de-
fendant: excurrat aliquis, qui hoc tantum domestici
mali filio suo nunciet. clamor interea fit tota domo inter
seruos Rubrii, atq; hospitis: iactatur domi sue vir pri-
mus, & homo honestissimus: pro se quisq; manus offert:
aqua deniq; feruenti à Rubrio ipso Philodamus perfun-
ditur. hac ubi filio nunciata sunt: statim exanimatus
ad ades contendit: ut & vite patris, & pudicitia sororis
succurreret. omnes eodem animo Lampſaceni, simul ut
hoc audiuerunt: quod eos tum Philodami dignitas, tum
iniurie magnitudo mouebat: ad ades noctis conueni-
runt. hic licitor istius Cornelius, qui cum eius seruis e-
rat à Rubrio, quasi in prasidio ad auferendam mulie-
rem collocatus, occiditur: serui nonnulli vulnerantur:
ipse Rubrius in turba sauciatur. Iste, qui sua cupidita-
te tam-

te tantos tumultus concitatos videret: cupere aliquā e-
uolare, si posset. postridie manè homines in concionem ve-
niant: quarunt quid optimum factu sit. pro se quisq;, ut
in quog; erat authoritatis plurimum: ad populū loque-
batur: inuentus est nemo, cuius non hac & sententia ef-
set, & oratio: non esse metuendum, si istius nefariū scelus
Lampſaceni vlti vi, manuq; essent: ne Senatus popu-
lusq; Ro. in eam ciuitatem animaduertendum putaret:
quod si hoc iure legati populi Ro. in socios, nationesq;
exterarū vterentur: ut pudicitiam liberorum seruare ab
eorum libidine tutam non liceret: quiduis esse perpeti sa-
tius: quā in tanta vi, atq; acerbitate versari. Hæc cum
omnes sentirent: & cum in eam rationem pro suo quisq;
sensu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domum, in
qua iste diuersabatur, profecti sunt. cadere ianuā saxi:
instare ferro: ligna & sarmenta circumdare: ignem suby-
cere cœperunt. Tum ciues Ro. qui Lampſaci negociaban-
tur, concurrunt: orant Lampſacenos: ut grauius apud
eos nomen legationis, quā iniuria legati putaretur. se-
se intelligere hominē illum esse impurum, ac nefarium:
sed quoniam nec perfecisset, quod conatus esset: neq; fu-
turus esset Lampſaci postea: leuius eorum peccatum fo-
re: si homini scelerato pepercissent: quā si legato non
pepercissent. Sic iste multo sceleratior, & nequior, quā
ille Adrianus aliquanto etiā felicior fuit. ille quod eius
auariciam ciues Rom. ferre non potuerant: Vtica domi
sue viuis exustus est. idq; ita illi merito accidisse existi-
matū est, ut latarentur omnes: neq; vlla animaduersio
constitueretur. hic sociorum ambustus incendio, tamen
ex illa flamma periculog; euolauit: neq; adhuc causam
vllam excogitare potuit: quam obrē cōmiserit, aut quid

euenerit: ut in tantum periculum veniret. non enim potest dicere: cū seditionem sedare vellem: cum frumentū imperarem: cum stipendium cogerem: cum aliquid deniq; Reip. causā agerem: quod acrius imperavi: quod animaduerti: quod minatus sum, quæ si diceret: tamen ignoscī nō oporteret: si nimis atrociter imperando socijs, in tantum adductus periculum videretur. nunc, cum ipse causam illius tumultus neq; veram dicere, neq; falsam confingere audeat: homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tum accensus C. Neroni fuit: P. Tettius hac eadem se Lampſaci cognosse dixerit: vir omnibus rebus ornatisissimus C. Varro, qui tū in Asia Tribunus militum fuit: hæc eadem ipsā se ex Philodamo audisse dicat: potestis dubitare: quin istum fortuna non tam ex illo periculo eripere voluerit: quā ad vestrum iudicium referuare? nisi verò illud dicet: quod & in testimonio Tetii priore actione interpellauit Hortensius: quo tempore quidem signi satis dedit: si quid esset, quod posset dicere: se tacere non posse: ut quam diu in ceteris rebus tacuerit: scire omnes possemus: nihil habuisse quod diceret. Hoc tum dixit: Philodamum & eius filium à C. Nerone esse damnatos, de quo ne multa differam: tantum dico: secutum id esse Neronem, & eius consiliū: quod Cornelium licto-rem occisum esse constaret: putasse non oportere esse, ne in vlciscenda quidem iniuria, cuiquā hominis occidendi potestatem: in quo video Neronis iudicio non te absolutū esse improbitatis: sed illos damnatos esse cadis. Verū ista damnatio tamen cuiusmodi fuit? audite quas Iudices: & aliquando miseremini sociorum: & ostendite aliquid his in vestra fide præsidiū esse oportere. quod toti Asia inre occisus videbatur istius ille, verbo licitor, re-

NERA

vera minister improbiſſimæ cupiditatis: pertimuit iste ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. rogat, & orat Dolabellā: ut de sua provincia decedat: ad Neronē proficiſcatur: se demonstrat incolumē esse non posse, si Philodamo viuere, atq; aliquando Romam venire licuiſſet. cōmotus est Dolabella: fecit id, quod multi reprehenderunt: ut exercitum, provinciā, bellum relinqueret: & in Asiam hominis nequiſſimi causā in alienam provinciam proficiſcetur. posteaquā ad Neronem venit: contendit ab eo: ut Philodami causam cognosceret. venerat ipse, qui esset in consilio: et primus sententiam diceret: ad duxerat etiam præfectos, & tribunos militares suos: quos Nero omnes in consilium vocauit: erat in consilio etiam aequissimus iudex, ipse Verres: erant nonnulli togati creditores grecorum: quibus ad exigendas pecunias improbiſſimi cuiusque legati plurimum prodest gratia. ille miser defensorē reperire neminem poterat. quis enim esset aut togatus, qui Dolabellæ gratia, aut Græcus, qui eiusdem vi, & imperio non moueretur? Accusator autem opponitur ciuis Ro. de creditoribus Lampſacenorū: qui, si dixisset quod iste inſiſſet: per eiusdem istius lictores à populo pecuniam posset exigere. cum hac omnia tanta contentione, tantis copys agerentur. cū illum miserum multi accusarent: nemo defenderet cumq; Dolabella cum suis præfectis pugnaret in consilio: Verres fortunas agi suas diceret: idem testimonium diceret: idem esset in consilio: idem accusatorem parasset: hæc cum omnia fierent: & cum hominem constaret occisum: tamē tanta vis istius iniuriæ, tanta in isto improbitas putabatur: ut de Philodamo amplius pronunciaretur. quid ego nunc in alteram actione Cn. Dolabellæ spiritus? quid

IN VERREM

huius lachrymas, & concurfiones proferam? quid C. Neroni viri optimi, atq; innocentiffimi, nonnullis in rebus animum nimis timidum, atq; demiffum? qui in illare quid facere potuerit, nō habebat: nifi forte id quod omnes tum defiderabant: ut ageret eam rem sine Verre & Dolabella: quicquid efferet sine his actum, omnes probarent. Tum vero quod pronunciatum eſt, non per Nerone indicatum, ſed per Dolabellam ereptum exiſtimabatur. cōdemnatur enim per paucis ſententijs Philodamius, & eius filius, adeſt, inſtat, vrget Dolabella: ut quamprimū ſecuri feriantur; quo quā minimē multi ex illis de iſtius nefario ſcelere audire poſſent. conſtituitur in foro Laodicea ſpectaculum acerbum, & miſerū, & graue toti Aſie provincie: grandis natus parens adductus ad ſupplicium: ex altera parte filius. ille quod pudicitiam liberorum, hic quod vitam patris, famamq; ſororis defenderrat. flebat uterq; non de ſuo ſupplicio: ſed pater de filij morte, de patris filius. quid lachrymarum ipſum Neronem putatis profuſiſſe? quem ſletum totius Aſie fuiſſe? quem luctum, & gemitum Lamſacenorum? ſecuri eſſe percuſſos homines innocentes, nobiles, ſocios populi Romani atq; amicos, propter hominis ſlagitioſiſſimi ſingularem nequitiam, atq; improbiſſimā cupiditatem? Nemō iam Dolabella neg; tui, neg; tuorum liberorum, quos tu miſeros in egeſtate atque in ſolitudine reliquiſti, miſereri poteſt. Verres ne tibi tanti fuit? ut eius libidinem hominum innocentum ſanguine lui velles? iccirco ne exercitum, atq; hoſtem relinquebas? ut tua vi, & crudelitate, iſtius hominis improbiſſimi pericula ſubleuaret? quod enim eum tibi quaſtoris in locum conſtitueras: iccirco tibi amicū in perpetuum fore putaſti? nesciebas ab

LIB. III.

92

bas ab eo Cn. Carbonem Cons. cuius re vera Quaſtor fuiſti: non modo relictum, ſed etiam ſpoliatum auxilijs, pecunia, neſarie oppugnati, & proditum? expertus igitur eſt iſtius perſidia tum, cum ſe ad inimicos tuos conſulit: cū in te homo ipſe nocens acerrimum teſtimoniū dixit: cum rationes ad ararium niſi damnato te reſerre noluit. tanta ne tua Verres libidines erunt? ut eas capere, ac ſuſtinere non prouincie populi Romani, non nationes extera poſſint? tu ne quod videris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, niſi id ad nutum tuum preſto fuerit: niſi libidini tua cupiditatiq; paruerit, immittentur homines? expugnabuntur domus? ciuitates non modo pacate, verum etiam ſociorum, atq; amicorum, ad vim atque ad arma conſugient? ut ab ſe atque ab liberis ſuis legati populi Romani ſcelus, atq; libidinem propulſare poſſint? nam quæro abs te, circumſeſſus ne ſis Lamſacici? cœperit ne domum, in qua diuerſabare, illa multitudine incendere? noluerint ne legatum populi Romani comburere viuum Lamſaceni? negare non potes, habeo enim teſtimonium tuum: quod apud Neronem dixiſti: habeo quas ad eundem literas miſiſti. recita hunc ipſum locum de teſtimonio. TESTIMONIUM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM, NON MVLTQ POST IN DOMVM. Bellum ne populo Romano Lamſaci ciuitas facere conabatur? deficere ab imperio ac nomine noſtro volebat? video enim, ut ex his quæ legi, & audiui, intelligo: in qua ciuitate non modo legatus populi Romani circumſeſſus, non modo igni, ferro, manu, cepys oppugnatus, ſed aliqua ex parte violatus ſit: niſi publice ſatus factum ſit: ei

ciuitati bellum indici, atq; inferri solere. quæ fuit igitur causa, cur cuncta ciuitas Lampſacenorum de concione, quemadmodum tu scribis: domum tuam concurrerent? tu enim neque in literis, quas Neroni mittis: neque in testimonio, causam tanti tumultus ostendis ullam: obfessum te dicis: ignem allatum, sarmenta circumdata, libellorem tuum occisum esse dicis: prodeundi tibi in publicum potestatem factam negas: causam huius tanti erroris occultas. nam si quam Rubrius iniuriam suo nomine, ac non impulsu tuo, & tua cupiditate fecisset: de tui comitis iniuria, questum ad te potius, quam te oppugnatum venirent. cum igitur, quæ causa illius tumultus fuerit, testes à nobis producti dixerint, ipse celarit: nonne causam hanc, quam nos proposuimus: tum illorum testimonia, tum istius taciturnitas perpetua confirmat? Huic homini parcetis igitur Iudices? cuius tanta peccata sunt: ut hi, quibus iniurias fecerit: neque legitimum tempus expectare ad ulciscendum, neque vim tantam doloris in posterum differre potuerunt. circumfessus es: à quibus? à Lampſacenis: barbaris hominibus credo: aut ijs qui P. R. nomen contemnerent? immò verò ab hominibus, & natura, & consuetudine, & disciplina lenissimis. porro autem populi Ro. conditione socijs, fortuna seruis, voluntate supplicibus: ut perspicuum sit omnibus, nisi tanta acerbitas iniuriæ, tanta vis sceleris fuisset: ut Lampſaceni moriendum sibi potius, quam perirendum putarent: nunquam illos in eum locum progressuros fuisse: ut vehementius odio libidinis tuæ, quam metu legationis mouerentur, nolite per deos immortales cogere socios, atq; exterarum nationes, hoc uti persugio, quo, nisi vos vindicatis, utentur necessariò. Lampſacenos

cenos in istum nunquam vlla res mitigasset: nisi eum, penas Romæ daturum credidissent. & si talem acceperant iniuriam: quam nulla lege satis dignè persequi poterant: tamen incommoda sua vestris committere legibus, & iudicijs: quàm dolori suo permittere maluerunt. tu mihi, cum circumfessus à tam illustri ciuitate sis, propter tuum scelus atq; flagitium: cum coegeris homines miseros & calamitosos, quasi desperatis nostris legibus, & iudicijs, ad vim, ad manus, ad arma, confugere: cum in oppidis, & ciuitatibus amicorum non legatum populi Romani, sed tyrannum libidinosum, crudelemq; præbueris: cum apud exterarum nationes impetum, nominisq; nostri famam tuis probris flagitijsq; violaris: cum te ex ferro amicorum populi Ro. eripueris: atq; è flamma sociorum euolaris: hic tibi per fugium speras futurum? erras. ut huc incideres, non ut hic conquiesceres, illi te vinum exire passi sunt. & ais, iudicium esse factum: te iniuria circumfessum esse Lampſaci: quod Philodamus cum filio condemnatus sit: quid si doceo, si planum facio, teste homine nequam, verum ad hanc rem tamen idoneo, te ipso inquam teste docebo, te huius circumfessionis tuæ causam, & culpam in alios transtulisse: neque in eos, quos tu in simularas, esse animaduersum? iam nihil te iudicium Neronis adiuvat. recita quas ad Neronem literas misisti. EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS ET THESSALVS. Themistagoram & Thessalum scribit populum concitasse. quem populum? qui te circumfedit: qui te vinum comburere conatus est. ubi hos persequeris? ubi accusas? ubi defendis ius, nomenq; legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mi-

hi ipsius Verri testimoniū, videamus quid idē iste iura-
tus dixerit, recita. AB ACCVSATORE ROGA-
TVS RESPONDIT: IN HOC IVDICIO
NON PERSEQVI: SIBI IN ANIMO ESSE
ALIO TEMPORE PERSEQVI. quid igitur
te iuvat Neronis iudiciū? quid Philodami damnatio?
legatus cū esses circumfessus: cumq; quēadmodū tūc ad
Neronē scripsisti: populo Romano, cōmuniq; causae lega-
torum facta esset iniuria insignis: non es persecutus. dicis
tibi in animo esse alio tempore persequi. quod fuit id tem-
pus? quando es persecutus? cur imminuisti ius legatio-
nis? cur causam populi Ro. deferuisti, ac prodidisti? cur
iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquisti? nonne
te ad Senatū causam deferre? non de tam atrocibus ini-
urijs conqueri? non eos homines, qui populum concita-
rant, consulum literis euocandos curare oportuit? nu-
per M. Aurelio Scauro postulāte, quod is Ephesē qua-
storem vi prohibitū esse dicebat: quō minus ē sano Dia-
ne seruum suum, qui in illud asylum confugisset, abdu-
ceret: Pericles Ephesus homo nobilissimus, Romam euo-
catus est: quod author iniurie illius fuisse argueretur:
tu, si te legatum ita Lampſaci tractatum esse senatum
docuisses: ut tui comites vulnerarentur: liētor occide-
retur: ipse circumfessus penē incenderere: eius autem rei du-
ces, & authores, & principes fuisse, quos scribis Themis-
tagoram, & Thessalum: quis non commoueretur? quis
non ex iniuria quae tibi esset facta, sibi prouideret? quis
non in eare causam tuam, periculū commune agi arbi-
traretur? etenim nomen legati eiusmodi esse debet: quod
non modō inter sociorū iura, sed etiam inter hostium te-
la incolume verſetur. Magnū hoc Lampſacenū crimen
est,

est, libidinis, atq; impiiſſima cupiditatis. accipite nunc
auariciae propemodum in suo genere non lenius. Mile-
ſios nauem poposcit: quae eum praesidi causa Myndum
prosequeretur. illi statim myoparonem egregium de sua
classe, ornatum, atque armatum dederunt. hoc praesidio
Myndum profectus est, nam, quid Mylesys lane publi-
ca abstulerit: item de sumptu in aduentum: de contu-
melijs, et iniurijs in magistratum Mileſium, tamen si di-
ci tum verē tum grauiter, & vehementer potest: tamen
dicere praetermittam: eaq; omnia testibus integrare ſer-
uabo. illud, quod neq; taceri vllō modo potest: neque dici
p dignitate, cognoscite. milites, remigesq; Mileſiū Myn-
do pedibus reuerti iubet: ipse myoparonē pulcherrimū,
de decem Mileſiorum Nauibus electum L. Magio, &
L. Rabio, qui Myndi habitabant, vendidit. Hi sunt ho-
mines, quos nuper senatus in hostium numero censuit
habendos. hoc illi nauigio ad omnes populi Ro. hostes
vsque ab Dianio, quod in Hispania est: ad Sinopam,
quae in Ponto est, nauigauerunt. O dij immortales, in-
credibilem auaritiam, singularemq; audaciam, nauem
tu de classe populi Ro. quam tibi Mileſia ciuitas, ut te
prosequeretur, dedisset, ausus es vendere? si te magni-
tudo maleficy, si te hominum existimatio non moue-
bat: ne illud quidem cogitabas? huius improbiſſimi fur-
ti, siue adeō nefariae praedae, tam illustrem ac tam nobi-
lem ciuitatē testem futuram? an quia tum Cn. Dolabel-
la in eum, qui ei myoparoni praesuerat, Mylesysq; rem-
gestam renunciarat: animaduertere tuo rogatu conatus
est: renunciationemq; eius, quae erat in publicas lite-
ras relata illorum legibus, tolli iusserat: ideo te ex
hoc crimine elapsū esse arbitrabare? multum te ista
ſeſellit

fessit opinio: & quidem multis in locis. semper enim existimasti, & maxime in Sicilia, satis cautum tibi ad defensionem fore: si aut referri aliquid in literas publicas venisses: aut quod relatum esset, tolli coëgisses. hoc quam nihil sit: tamen si ex multis Sicilia civitatibus prior actione didicisti: tamen etiam in hac ipsa ciuitate cognosce. sunt illi quidē dicto audientes, quandiu adsunt hi, qui imperant: simul ac discesserunt: non solum illud perscribunt, quod ium prohibiti sunt: sed etiam causam adscribunt: cur non tum in literas relatum sit. manent istae literae Miletis: manēt, et dū erit illa ciuitas, manebunt. Decem enim naues iussu L. Murenae, populus Milesius ex pecunia vectigali populi Ro. fecerat: sicut pro sua quaque parte Asia cetera ciuitates. quamobrem unam ex decem non praedonum repentino aduentu, sed legati latrocinio: non vi tempestatis, sed hac horribili tempestate sociorum amissam in literas publicas retulerunt. sunt Romae legati Milesii, homines nobilissimi, ac principes ciuitatis: qui tamen si mensem Februarium & cons. designatorum nomen expectant: tamen hoc tantum facinus non modo negare interrogati, sed ne producti quidem reticere poterunt. dicent inquam et religione adducti, & legum domesticarum metu, quid illo myoparone factum sit: ostendent C. Verrem in ea classe, quae contra piratas aedificata sit: piratam ipsum consecratum fuisse. C. Malleolo quaestore Cn. Dolabella occiso, duas sibi hereditates venisse arbitratus est: unam quaestoriae procurationis. nam à Dolabella statim pro quaestore iussus est esse. alteram tutelae. nam cum pupilli Malleoli tutor esset: in bona eius impetum fecit. nam Malleolus in prouinciam sic copiose profectus erat: ut

domi

domi prorsus nihil relinqueret. praeterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat: argenti optumi coelati grande pondus secum tulerat, nam ille quoque sodalis istius erat in hoc morbo & cupiditate, grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, multos formosos homines reliquit, iste quod argenti placuit, inuasit: quae mancipia voluit, abduxit: vina, ceteraq;, quae in Asia facillimè comparantur, quae ille reliquerat, asportauit: reliqua vendidit: pecuniam exegit. cum ad HS XXX quinque redegisse constaret: ut Romam redyt: nullam literam pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: seruos artifices pupilli cum haberet domi, circumpedes autem homines formosos & literatos, suos esse dicebat: se emisse. cum saepius mater, & auia pueri postularent, uti, si non redderet pecuniam: nec rationem daret: diceret saltē quantum pecunia Malleoli deportasset: multis efflagitatus aliquando dixit HS decies: deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosa litura fecit: expensā Chrysogono seruo HS sexcenta millia, accepta Pupillo Malleolo retulit. quomodo ex decies HS sexcenta sint facta: quomodo DC eodem modo quadrarint: ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS sexcenta facta sint: quomodo Chrysogono expensā lata sint: cur id nomen infimum, in lituraq;, sit? vos existimabitis, tamen HS sexcenta millia cum accepta retulisset HS quinque millia soluta non sunt. homines, posteaquam reus factus est: alij redditu: alij etiam nunc retinentur: peculia omnium, vicarijque retinentur. Haec est istius praclara tutela. en cui tuos liberos committas: en memoria mortui sodalis: en metus viuorum existi-

mationis

mationis. cum tibi se tota Asia spoliandam, ac vexandam tradidisset: cum tibi exposita esset omnis ad praedandum Pamphylia: contentus his tam opimis rebus non fuisti? manus à tutela, manus à pupillo, manus à sodalis filio abstinere non potuisti? Iam te non Siculi, non aratores, ut dictitas, circumueniunt: non hi, qui de cretis edictisq; tuis in te concitati, infestiq; sunt. Malloolus à me productus est, & mater eius atq; auia: quæ miseræ, flentes, euersum à te puerum patris bonis esse dixerunt. quid expectas? an dum ab inferis ille Malloolus existat? atq; abs te officia tutela, sodalitatæ, familiaritatisq; flagitet? ipsum putato adesse. homo auarissime & spurcissime, redde bona sodalis filio: si non, quæ abstulisti: at quæ confessus es. cur cogis sodalis filium hanc primam in foro vocem cum dolore, & querimonia emittere? cur sodalis uxorem, sodalis socrum, domum deniq; totam sodalis mortui, contra te testimonium dicere? cur prudentissimas, lectissimasq; feminas in tantum virorum conuentum insolitas inuitasq; prodire cogis? recita omnium testimonia. TESTIMONIUM MATRIS ET AVIAE. Pro qua store verò quomodo iste cōmune Miliadū vexarit: quomodo Lyciam, Pamphylia, Pisidiā, Phrygiamq; totam frumento imperando, aestimando hac sua, quam tum primum excogitauit. Siciliensi aestimatione afflixi: non est necesse demonstrare verbis. hoc scitote, his nominibus, quæ res per eum gesta sunt: cum iste ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret: neq; ea sumeret: pro his rebus pecuniam exigere: his nominibus solis, Cn. Dolabella HS ad tricies litrem esse aestimatam. quæ omnia, etiamsi voluntate Dolabella fiebant: per istum omnia

tamen

tamen gerebantur. consistam in uno nomine: multa sunt ex eodem genere. recita. DE LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLABELLAE POPVLO RO. PECVNIAE REDACTAE. QVOD A COMMVNI MILIADVM. te hæc coegisse, te aestimasse, ubi pecuniam numeratam esse dico. eademq; vi, & iniuria cum pecunias maximas cogeret: per omnes partes provinciae te, tanquam aliquam calamitosam tempestatem, pestemq; peruasisse demonstro. Itaq; M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accusauit: istum in sua potestate ac ditione tenuit. homo adolescens cum istius in inquirendo multa furti, ac flagitia cognosceret: fecit peritè, & callidè: volumen eius rerum gestarum maximum, isti ostendit: ab homine quæ voluit in Dolabella abstulit: istum testem produxit: dixit iste quæ velle accusatorem putauit. Quo ex genere mihi testimonium, qui cum isto furati sunt, si vii voluissem, magna copia fuisset: qui vi se periculo litium, coniunctione criminum liberarent: quò ego vellem descensuros pollicebantur. eorum ego voluntatem omnium repudiaui: non modo proditori, sed ne perfuge quidem locus in meis castris cuiquam fuit. forsitan meliores illi accusatores habendi sunt: qui hæc omnia fecerunt. sed ego defensorem in mea persona, non accusatorem maxime laudari volo. rationes ad ararium, antequam Dolabella condemnatus est, non audet referre. impetrat à senatu ut dies sibi prorogaretur: quod tabulas suas ab accusatoribus Dolabella obsignatas diceret. proinde quasi exscribendi potestatem non haberet. solus est hic: qui nunquam rationes ad ararium referat. Audistis quaestoriam rationem tribus versiculis relata: legationis, non nisi condemna-

to, & eiectio eo, qui posset reprehendere: nunc denique praetura, quam ex S. C. statim referre debuit, usque ad hoc tempus non retulit: quaestorem se in senatu expectare dixit. proinde quasi non ut quaestor sine praetore posset rationem referre, ut tu Hortensi, ut omnes eodem modo sine quaestore praetor dixit idem, Dolabellam imperasse omnem magistratibus conscriptis, qua causa placuit probauerunt. verum quaestores quoque iam pridem venerunt: cur non retulisti? illarum rationum, ex ea fece legationis, quaestoriaque tuae procurationis illa sunt nomina: quae Dolabella necessario sunt aestimata. EX LITIBVS AESTIMATIS DOLABELLAE PR. ET PROPR. quod minus Dolabella Verri acceptum retulit: quam Verres illi expensum tulerit: HS quingenta triginta quinque millia: & quod plus fecit Dolabella Verrem accepisse: quam iste in suis tabulis habuit: HS ducenta triginta duo millia: & quod plus frumenti fecit accepisse istum: HS decies & octingenta millia: quid tu homo castissimus aliud intabulis habebas. Hinc illa extraordinarie pecunia: quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inuestigamus, re-
dundarunt. hinc ratio Q. & Cn. Posthumij, Curtij, multis nominibus: quorum in tabulis iste habet nullum. hinc HS quater decies P. Tadio numerata Athenis testibus planum faciam. hinc empti apertissime praetura: nisi forte id etiam dubium est: quomodo iste praetor factus sit, Homo scilicet, aut industria, aut opera probata, aut fragilitatis existimatione praetura, aut denique id quod lenissimum est, assiduitate, qui ante quaesturam cum meretricibus, lenonibusque vixisset: quaesturam ita gessisset: quemadmodum cognovistis: Roma post quaesturam illam

iam illam nefariam vix irriduum constitisset: absens non in oblivione iacuisset: sed in assidua commemoratione omnibus omnium flagitiorum fuisset: is repente, ut Romam venit: gratis praetor factus est. Alia porro pecunia ne accusetur data, cui sit data nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem esse tum inter omnes recenti negotio facile constabat, homo stultissime, & amenissime tabulas cum conficeres: & cum extraordinaria pecunia crimen subterfugere velles: satis te elapsurum omni suspitione arbitrare: si quibus pecuniam credebas: is expensum non ferres? neque in tuas tabulas ullum nomen referres: cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? quid proderat tibi te expensum illis non tulisse? an tuus solis tabulis te causam dicturum existimasti? Verum ad illam iam veniamus praetura praetura: criminataque ea, quae notiora sunt his, qui ad sunt: quam nobis, qui meditati ad dicendum, paratique venimus, in quibus non dubito, quin offensionem negligentia vitare, atque effugere non possim. multi enim ita dicunt: de illo nihil dixit: in quo ego interfui: illam iniuriam non attigit: quae mihi, aut amico meo facta est: quibus ego in rebus interfui. his omnibus, qui istius iniurias norunt: hoc est populo Ro. univervo, me vehementer excusatum volo: non negligentia mea fore, ut multa praetura: sed quod alia testibus integra referuari velim: multa autem propter rationem brevitatis, ac temporis praetermittenda existimem. fatebor etiam illud inuitus, me prorsus, cum iste punctum temporis nullum vacuum peccato praeterire passus sit: omnia, quae ab isto commissa sunt: non potuisse cognoscere. Quapropter ita me de praetura criminibus auditote, ut ex utroque genere.

& iuris dicendi, & sartorum telorum exigendorum, ea postuletis: quæ maximè digna sunt eo reo: cui parvum, ac mediocri obyci nihil oporteat. Nam ut prator factus est: qui auspiciato à Chelidone surrexisset: sortem natum est urbana provincia, magis ex sua, & Chelidonis, quàm ex populi Ro. voluntate. qui principio, qualis in edicto constituendo fuerit, cognoscite. P. Annius Asellus mortuus est C. Annio Sacerdote pratore. is cùm haberet unicam filiam: neq; census esset: quod natura hortabatur, lex nulla prohibebat: fecit, ut filiam bonis suis heredem institueret. heres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis æquitas, voluntas patris, edicta pratorum, consuetudo iuris eius, quod erat tum, cum Asellus est mortuus. iste prator designatus, virum admonitus, an tentatus, an qua est iste sagacitate in his rebus, sine duce ullo, sine indice pervenerit ad hanc improbitatem, nescio, vos tantum hominis audaciã, amentiamq; cognoscite, appellat heredem L. Annium: qui erat institutus secundum filiam. non enim mihi persuaderetur: istum ab illo prius appellatum dicit se posse ei condonare edicto hereditatem: docet hominẽ quid possit fieri: illi bona res, huic vendibilis videbatur. iste tamen si singulari est audacia: tamen ad pupillam matrem summittebat: malebat pecuniam accipere: ne quid novi ediceret: quàm ut hoc edictum tam improbum, & inhumanum interponeret. tutores, pecuniam pratori si pupillæ nomine dedissent: grandem præstetim: quemadmodum in rationem inducerent: quemadmodum sine periculo suo dare possent: non videbant. simul & istum fore tam improbum non abiurabantur. sepe appellati pernegauerunt. iste ad abiurium eius, cui condonata hereditatem ereptam liberis:

beris: quàm æquum edictum scripserit, quæso cognoscite. CVM INTELLIGAM LEGEM VOCONIAM. quis unquam crederet Verrem mulierum aduersarium futurum? an ideo aliquid contra mulieres fecit: ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium scriptum videretur? Cupiditati hominum ait se obuiam ire. quid potius, non modo his temporibus, sed etiã apud maiores nostros? quis tam remotus fuit à cupiditate? dic quæso cetera. delectat enim me hominis gravitas, scientia iuris, authoritas. QVI AB AVLO POSTHVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS POSTVE EA, FECIT, FECE-
RIT. fecit, fecerit? quis unquam edixit isto modo? quis unquam eius rei fraudem, aut periculum proposuit edicto: quod neq; post edictum, neq; ante edictum provideri potuit? iure, legibus, authoritate omnium, qui consulebantur: testamentum P. Annius fecerat non improbum, non inofficiosum, non inhumanum. quod si ita fecisset: tamen post illius mortem nihil de testamento illius novi iuris constitui oporteret. Voconia lex te videlicet delectabat, imitatus esses illum ipsum C. Voconium: qui lege sua hereditatem ademisti nulli neq; virgini, neq; mulieri: sanxit in posterum: qui post eos Censores census esset: ne quis heredem virginem, neque mulierem faceret. in lege Voconia non est, fecit, fecerit: neq; in vlla præteritum tempus reprehenditur: nisi eius rei, quæ sua sponte scelerata, ac nefaria est: ut etiam si lex non esset: magnopere vitanda fuerit. atque in his rebus multa videmus ita sancta esse legibus: ut ante facta in iudicium non vocentur. Cornelia, Testamentaria, Nummaria, cetera complures. in quibus non iam aliquod novum pos-

pulo constituitur: sed sancitur: ut quod semper malū facinus fuerit: eius questio ad populum pertineat. ex certo tempore. De iure verò civili si quid noui quis instituit: omnia quæ ante acta sunt: rata esse patitur. cedo mihi leges Atinias, Furias, Fuffias, ipsam, ut dixi, Voconiam, omnes præterea de iura civili: hoc reperies in omnibus statui ius: quo post eam legem populus utatur. qui plurimum tribuunt edicto: prætoris edictum legem annuam dicunt esse. tu edicto plus complecteris quam lege. Si finem edicto prætoris afferunt Cal. Ianuarius: cur non initium quoque edicti nascitur à Calend. Ianuarius? an in eū annum progredi nemo poterit edicto: quo prætor alius futurus est: in illum, quo Prætor alius fuit, regredietur? Ac si hoc iuris non vnius causa hominis edixisses: cautius cōposuisses. Scribis, si quis heredem fecit, fecerit. quod si plus legarit: quàm ad heredem heredem sue perueniat. quod per legem Voconiam ei qui census non sit, licet: cur hoc cum in eodem genere sit, non caues? quia non generis, sed hominis causam verbis amplecteris: ut facile appareat, te precio esse commotum. atque hoc si in posterum edixisses: minus esset nefarium: tamen esset improbum. sed tum vituperari posset: in dubium venire non posset. nemo enim committeret. nunc est eiusmodi edictum: ut quis intelligat, non populo esse scriptum, sed P. Annij secundis heredibus. itaque cum à te caput illud tam multis verbis mercenario proœmio esset ornatū: equis est inuentus postea prætor: qui illud idem ediceret? non modo nemo edixit: sed ne metuit quidem quisquam, ne quis ediceret. nam post te prætorem multi testamenta eadem modo fecerunt. in his nuper Annia ea de multorum propinquorum sententia, pecuniosam mulier,

quod

quod census non erat: testamento fecit heredem filiam. Itaque hoc magnum iudicium hominū de istius singulari improbitate: quod Verres sua sponte instituisse, id neminem metuisse: ne quis reperiretur, qui istius institutū sequi vellet. solus enim tu inuentus es: cui non satis fuerit corrigere voluntates viuorū: nisi etiā rescinderes mortuorum. Tu ipse ex Siciliensi edicto hoc sustulisti: voluisti, ex improposito si quæ res nata essent: ex urbano edicto decernere. quam postea tibi tu defensionē relinquebas: in ea maximè offendisti: cum tuam authoritatē tute ipse edicto provinciali repudiabas. atque ego non dubito: quin ut mihi, cui filia maximè cordi est: res hæc acerbā videatur. atque indigna: sic unicuique vestrū, qui simili sensu, atque indulgentia filiarum commouemini. quid enim natura nobis iucundius? quid charius esse voluit? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia indulgentiaque consumatur? homo importunissime cur tantam iniuria P. Annio mortuo fecisti? cur hunc dolorem cineri eius, atque ossibus, inuulsi? ut liberis eius bona patria, voluntate patris, iure, legibus tradita eriperes? et cui tibi esset commodū, condonares? quibus cum viui bona nostra partimur: his prætor adimere nobis mortuis bona, fortunamque poterit? Nec petitionē inquit nec possessionem dabo. eripies igitur pupille togam prætextam? detrahes ornamenta non solum fortune, sed etiam ingenuitatis? miramur ad arma contra istum hominē Lampſacenos isse? miramur istum de provincia decedentem clam Syracusis profugisse? nos si alienam vicem pro nostra iniuria doleremus: vestigium istius in foro non esset relictum. pater dat filie: prohibes. leges sinunt: tamen te interponis, de suis bonis ita dat: ut ab iure non abeat:

IN VERREM

quid habes quod reprehendas? nihil opinor. at ego concedo: prohibe, si potes: si habes, qui te audiat: si potest tibi dicto audiens, esse quisquam eripias tu voluntatem mortuis? bona viuis: ius omnibus: hoc populus Ro. non manu vindicasset: nisi te huic tempori, atq; huic iudicio reseruasset. Posteaquam ius praeorium constitutum est: semper hoc iure usi sumus: si tabula testamenti non proferretur: tum uti proximum queng, potissimum heredem esse oporteret: si is intestato mortuus esset: ita secundum eum possessio daretur. quare hoc sit aequissimum: facile est docere. sed in re tam usitata, satis est ostendere: omnes antea ius ita dixisse: & hoc vetus edictum translatitiumq; esse. Cognoscite aliud hominis in re vetere edictum novum: & simul, dum est unde ius civile discatur: adolescentes ei in disciplinam tradite. mirum est hominis ingenium: mira prudentia. Minutius quidam mortuus est ante istum praetorem. eius testamentum erat nullum: lege hereditas ad gentem Minutiam veniebat. si habuisset iste edictum: quod ante istum, & postea omnes habuerunt: possessio Minutiae genti esset data. si quis testamento se heredem esse arbitraretur: quod tum non extaret: lege ageret in hereditatem: aut pro prae litis vindictarum cum satis accepisset, sponsionem faceret. ita de hereditate certaret. hoc opinor iure & maiores nostri, & nos semper usi sumus. videte ut hoc iste correxerit. componit edictum his verbis: ut quis intelligere possit: unius hominis causa conscriptum esse: tantum quod hominem non nominat: causam quidem totam perscribit: ius, consuetudinem aequitatem, edicta omnium negligit. EX EDICTO VRBANO. SI DE HÆREDITATE AMBIGETVR: SI POS-

L I B. I I I.

100

POSSESSOR SPONSIONEM NON FACIET. iam quid id ad praetorem: uter possessor sit? nonne id queri oportet: utrum possessorem esse oporteat? ergo quia possessor est, non moues possessione. si possessor non esset, non dares. nusquam enim scribis: neque tu aliud quicquam edicto amplecteris: nisi eam causam, pro qua pecuniam acceperas. Iam hoc ridiculum est. SI DE HÆREDITATE AMBIGITVR, ET TABULÆ TESTAMENTI OBSIGNATÆ NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVAM E LEGE OPORTEAT: AD ME PROFERENTVR. SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMUM HÆREDITATEM DABO. hoc translatitium est. Sequi illud oportet: si tabula testamenti non proferentur. quid ait? se ei daturum qui se dicat heredem esse. quid ergo interest proferantur necne? si protulerit: vno si ego ut sit minus, quam ex lege oportet: non des possessionem: si omnino tabulas non proferet dabis. Quid nunc dicam. neminem vnquam postea alium edixisse? valde sit mirum: neminem fuisse qui istius se similem dici vellet. ipse in Siciliensi edicto hoc non habet. exegerat. enim iam mercedem. item, ut illo edicto, de quo ante dixi in Sicilia de hereditatum possessionibus dandis, edixi idem, quod omnes Romæ prae istum. EX EDICTO SICILIENSI. SI DE HÆREDITATE AMBIGETVR. At per deos immortales quid est quod de hoc dici possit? iterum enim iam quæro abs te, sicut modo in illo capite Anniano de mulierum hereditatibus, nunc in hoc de hereditatum possessionibus: cur ea capita in edictum provinciale transfer

re nolueris? utrū digniores homines existimasti eos, qui habitabant in provincia: quam nos, qui aequo iure viremur? an aliud Romæ æquum est? aliud in Sicilia? nō enim hoc potest hoc loco dici: multa esse in provincijs aliter edicenda: non de hereditatū quidem possessionibus, non de mulierum hereditatibus: nam utroq; genere video nō modo ceteros, sed te ipsum totidem verbis edixisse: quos verbis edici Romæ sōlet. quæ Romæ magna cum infamia, precio accepto edixeras: ea sōlate, ne gratis in provincia male audires: ex edicto Siciliensi sustulisse video. Et cum edictum totum eorum arbitratu quantum fuit designatus, componeret: qui ab isto ius ad utilitatem suam nundinarentur: tū vero in magistratu contra illud edictum suum sine ulla religione decernebat. Itaq; L. Piso multos codices implevit earum rerum: in quibus ita intercessit: quod iste aliter, atq; ut edixerat, decreuisset. quod vos oblitos esse non arbitror: quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis fellam isto pretore solitus sit conuenire. Quem iste collegam nisi habuisset: lapidibus coopertus esset in foro. sed cō leuiorē istius iniuriæ videbantur: quod erat in equitate, pudicitiaq; Pisonis paratissimum perfugium: quo sine labore, sine molestia, sine impensa, etiam sine patrono homines vterentur. nam quæso redite in memoriam Iudices: quæ libido istius in iure dicendo fuerit: quæ varietas decretorum: quæ nundinatio, quam inanes domus eorum omnium, qui de iure civili consuli solent, quam plena, atque referta Chelidonis, à qua muliere cum erat ad eum ventum, & in aurem eius insuurratum, aliàs renocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumq; mutabat: aliàs inter alios contrariū sine ulla religione

religione decernebat: ac proximis paulō antē decreuerat. hinc illi homines erant: qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audistis, negabant mirandum esse: ius tam nequam esse Verrinum. alij etiam frigidiores erant: sed quia stomachabantur, ridiculi videbantur esse: cum Sacerdotē execrabatur: qui Verrem tam nequam reliquisset. quæ ego non commemorarem: neq; enim perfaciē dicta, neq; porrō hac seueritate digna sunt: nisi vos illud vellem recordari: istius nequitia, & iniquitatem, tum in ore vulgi, atque in communibus proverbijs esse versatam. In plebem verō Romanam vtrum superbiam prius memorem? an crudelitatem? sine dubio crudelitas gravior est, atq; atrocior. oblitos ne igitur hos putatis esse: quemadmodum sit iste solius virgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam Tribunus pl. in concione egit: cum eum, quem virgis iste ceciderat, in prospectum populi Ro. produxit. cuius rei cognoscenda faciam vobis suo tempore potestatem. superbia verō quæ fuerit: quis ignorat: quemadmodum is tenuissimum queng; contempserit, despexerit, liberum esse nunquam duxerit. P. Trebonius viros bonos, & honestos complures fecit heredes. in his fecit suum libertum. is A. Trebonium fratrem habuerat proscriptum. ei cum cautum vellet: scripsit, ut heredes iurarent, se curaturos, ut ex sua quisq; parte: ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proscriptum peruenires. libertus iurat: ceteri heredes adueniunt ad Verrem: docent non oportere se iurare, facturos esse, quod contra legem Corneliā esset: quæ proscriptum iuvari vetat. impetrant ut ne iurent. dat his possessionem. id ego non reprehendo: etenim erat iniquum homini proscripto, egen

zi, de fraternis bonis quicquam dari. & ille libertus, nisi ex testamento patroni iurasset: scelus se facturum arbitrabatur. itaq; ei Verres possessionem hereditatis: negat se daturum: ne posset patronum suum proscriptum iurare, simul ut esset poena, quod alterius patroni testamento obtemperasset. das possessionem ei qui non iuravit. concedo, pratorium est. adimis tu ei qui iuravit. quo exemplo? proscriptum iurat. lex est. poena est. quid ad eum qui ius dicit? utrum reprehendis quod patronum iuvabat eum: qui tum in miseris erat? an quod alterius patroni mortui voluntatem consuebat: à quo summum beneficium acceperat? utrum horum reprehendus? Et hoc tum de sella vir optimus dixit: Equiti Ro. tam locupleti libertinus sit homo haeres? O modestum ordinem: quod illinc viuis surrexit. possum sexaginta decreta proferre: in quibus, ut ego pecuniam non dicam intercessisse: ipsa decretorum nonitas iniquitasq; declarat. verum ut ex uno, de ceteris coniecturam facere possitis: id quod priore actione cognovistis audite. C. Sulpitius Olympius fuit. is mortuus est C. Sacerdote pretore. nescio an antequam Verres praturam petere coepit. fecit heredem M. Octavianum Ligurem: Ligur hereditatem adyt: possedit Sacerdote pretore sine ulla controuersia: posteaquam Verres magistratum inyt: ex edicto istius, quod edictum Sacerdos non habuerat: Sulpitii patroni filia sextam partem hereditatis ab Ligure petere coepit. Ligur non aderat: L. frater eius causam agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iste, nisi cum muliere decideretur: in possessionem se ire iussurum. L. Gellius causam Liguris defendebat: docebat edictum eius non oportere ad eas hereditates valere: quae ante

eum pretorem venissent. si hoc tum fuisset edictum: fortasse Ligurem hereditatem aditurum non fuisse. aqua postulatio, summa hominum auctoritas, precio superabatur. venit Romam Ligur: non dubitabat, quin si ipse Verrem conuenisset: aequitate causa, & auctoritate sua commouere hominem posset: domum ad eum venit: rem demonstrat: quam pridem sibi hereditas venisset, docet, quo facile in causa aequissima homini ingenioso fuit: multa, quae quemuis mouere possent, dixit: ad extremum petere coepit: ne usque eo suam auctoritatem despiceret, gratiamq; contemneret: ut se tanta iniuria afficeret. homo Ligurem accusare coepit: qui in re aduenticia, atq; hereditaria tam diligens, tam attentus esset: debere cum aiebat suam quoque rationem ducere: multa sibi opus esse: multa canibus suis, quos circa se haberet, non possum illa planius commemorare: quam ipsum Ligurem pro testimonio dicere audistis. quid enim Verres? utrum ne his quidem testibus credetur? an haec ad rem non pertinent? non M. Octavio? non L. Liguri? quis nobis crederet? cui nos? quid est Verres quod planum fieri testibus possit, si hoc non sit? an id, quod dicunt, leue est? nihil leuius: quam praeorem Urbis hoc iuris in suo magistratu constituere: omnibus his, quibus hereditas venerit: coheredem praeorem esse oportere. an verò dubitamus: quo ore iste ceteros homines inferiore loco, auctoritate, ordine: quo ore homines rusticanos ex mancipijs: quo denique ore, quos nunquam liberos homines duxerit, solitus sit appellare: qui obitus dicendum M. Octavianum Ligurem hominem ornatissimum loco, ordine, nomine, virtute, ingenio, copijs, poscere pecuniam non dubitavit? In sacris rebus vero quem-

admodum

IN VERREM

admodum sese gesserit: quid ego dicam? dixerunt qui senserunt sunt alij qui dicant, nota res, ac manifeste prolatae sunt, & proferuntur. dixit C. Fannius Eques Romanus frater germanus Q. Titini iudicis tui, tibi se pecuniam dedisse. Recita Testimonium C. Fannij, nolite C. Fannio dicenti credere: noli inquam tu Q. Titini C. Fannio fratri tuo credere. dicit enim rem incredibilem: C. Verrem insinuat avaritia, & audacia: quae vicia videntur in quemvis potius, quam in istum convenire. dixit Q. Tadius homo familiarissimus patris istius, non alienus à matris eius genere, & nomine: tabulas protulit: quibus pecuniam se dedisse ostendit. Recita nomina Q. Tady. Recita testimonium Q. Tadij. Ne tabulis quidem, Q. Tadij, nec testimonio credetur? quid igitur in iudicis sequemur? quid est aliud omnibus omnia peccata, & maleficia concedere, nisi hoc: hominum honestissimorum testimonijs, & virorum bonorum tabulis non credere? Iam quid ego de quotidiano sermone querimoniâque populi Romani loquar, de istius impudentissimo furto, seu potius furto, ac singulari latrocinio? ausum esse in aede Castoris, celeberrimo clarissimoque monumento, quod templum in oculis, quotidianoque aspectu populi Romani est positum: quod saepe numero senatus convocatur: quod maximarum rerum frequentissima quotidie advocaciones fiunt: in eo loco, in sermone hominum, audaciae suae monumentum aeternum relinquere. Eadem Castoris Iudices P. Iunius habuit tuendam, L. Sylla, Q. Metello consulibus. is mortuus est: reliquit pupillum parvum filium. cum L. Octavius, C. Aurelius consules aedes sacras locavissent: neque potuissent omnia sacra recta exigere: neque iuratores, quibus erat nego-

LIB. III.

103

negocium datum, C. Sacerdos, & M. Casius factum est S. C. quibus de sacris aedibus cognitum & indicatum non esset: uti C. Verres, P. Celius pratores cognoscerent, & indicarent. quae potestate isti permessa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognovistis: verum tamen cum esset omnibus in rebus apertissime, impudentissimeque praedatus: hoc voluit clarissimum relinquere iudicium latrociniorum suorum: de quo non audire aliquando, sed videre quousque possemus. Quasiuit quis eadem Castoris aedem rectam deberet tradere. Iunius ipsum morium esse sciebat: scire volebat, ad quem illa res pertineret. audi pupillum esse filium. homo, qui semper ita palam dictitasse: pupillos, & pupillas certissimam praedam esse praetoribus: optatum negocium sibi in sinum delatum esse dicebat: monumentum illa amplitudine, illo opere, quamvis sacrum aedem integrumque, esset: tamen aliquid inuenturum in quo moliri praedarique posset, arbitrabatur. L. Rabonius eadem Castoris tradi oportebat. is casu pupilli Iunij tutor erat testamento patris. cum eo sine ullo intertrimento convenerat iam, quemadmodum traderetur. Iste ad se Rabonium vocat: querit, ecquid sit: quod à pupillo traditum non sit, quod exigi debeat. cum ille id quod erat, diceret: facilem pupillo traditionem esse: signa, & dona comparere omnia: ipsum templum omni opere esse integrum: indignum isti videri cepit, ex tanta aede, tantoque opere se non opimum praeda, praesertim à pupillo, discedere. venit ipse in eadem Castoris: considerat templum: videt undique aedem, pulcherriam laqueatum: praeterea cetera nova, atque integra: versasse: querit quid agat: dicit ei quidam ex illis canibus, quos iste Liguri dixerat esse circa se multos: tu Verres hic

hic quod moliare, nihil habes: nisi forte vis ad perpendiculum columnas exigere. Homo omnium rerum imperitus, querit, quid sit ad perpendiculum. dicunt ei: ferè nullam esse columnam: quæ ad perpendiculum esse possit. nam meherculè inquit sic agamus: columna ad perpendiculum exigantur. Rabonius qui legem nosset: quæ in lege numerus tantum columnarum traditur: perpendiculi mentio sit nulla: & qui non putaret sibi expedit, ita accipere: ne eodem modo reddendum esset: negat id sibi deberi: negat oportere exigi. Iste Rabonius quiescere iubet: & simul ei nonnullam spem sollicitatis ostendit. hominem modestum, & minime pertinacem facile coercet: columnas ita se exacturum esse confirmat. noua res, atque impronisa pupilli calamitas nunciatur statim C. Mustio virico pupilli: qui nuper est mortuus: M. Iunio patruo, P. Potitio tutori homini frugalissimo. hirem ad virum primum summo officio, ac virtute pradium M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. venit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro sua fide, ac diligentia pluribus verbis: ne per summam iniuriam pupillum Iunium fortunis patrijs conetur euertere. Iste qui iam spe, & opinione preda illam deuorasset: neque ulla equitate orationis, neque authoritate M. Marcelli commotus est. itaque quemadmodum ostendisset, se id exacturum esse respondit. Cum sibi omnes ad istum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos viderent: apud quem non ius, non equitas, non misericordia, non propinqui oratio, non amici voluntas, non cuiusquam auctoritas pro precio, non gratia valeret: statuunt id sibi optimum esse factum: quod cuius venisset in mentem: petere auxilium

à Che-

à Chelidone: quæ isto pretore, non modo in iure civili, primariorumque omnium controuersijs populo Romano præfuit: verum etiam in his artis testis dominata est. venit ad Chelidonem C. Mustius eques Ro. publicanus, homo cum primis honestus: venit M. Iunius patruus pueri, frugalissimus homo, & castissimus venit homo summo honore, & pudore, & summo officio, spectatissimus ordinis sui P. Potitius tutor. O multis acerbam, O miserram, atque indignam precuram tuam, ut mittam cetera: quo tandem pudore tales viros, quo dolore meretricis domum venisse arbitrabimini? qui nulla condicione istam turpitudinem subissent, nisi officij, necessitudinisque ratio coëgisset. veniunt, ut dico. ad Chelidonem. domus erat plena. noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: mihi de possessione: mihi ne adimat: in me iudicium ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabant: alij tabulas obsignabant: domus erat non meretricio conuentu, sed pratoria turba referta. simul ac potestas primum data est: adueniunt hi quos dixi: loquitur Mustius: rem demonstrat: petit auxilium: pecuniam pollicetur. Respondit illa, ut meretrix, non inhumane: libenter ait se esse facturam: & se cum isto diligenter sermocinaturam: reuertere iubet. tum discedant: post diem reuertuntur. negat illa posse hominem exorari: permagnam cum dicere ex illa pecunia confici posse. vereor ne quis forte de populo, qui priori actione non affuit: hæc, quia propter insignem turpitudinem sunt incredibilia: fingi a me arbitretur. ea vos antea iudices cognouistis, dixit iuratus P. Potitius tutor pupilli Iunij: dixit M. Iunius tutor, & patruus. Mustius dixisset se videret: sed pro Mustio, resecti re de Mustio adiungit dixit L. Domitius: qui cum sci-

res

ret me ex Mustio viuo audisse: quod eo sum usus plurimum: etenim iudicium, quod propè omnium fortunarum suarum C. Mustius habuit: me vno defendente vicit. cum hoc, ut dico, sciret L. Domitius me scire, ad eum res omnes Mustium solitum esse deferre: tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit: aliò responsionem suà deriuauit, tantus in adolescente clarissimo, ac principu iuuentutis, pudor fuit: ut aliquandiu, cum à me premeretur: omnia potius responderet, quàm Chelidonem nominaret. primò necessarios istius ad eum allegatos esse dicebat: deinde aliquando coactus Chelidonem nominauit. non te pudet Verres, eius mulieris arbitratu gessisse praturam. quam L. Domitius ab se nominari vix sibi honestum esse arbitrabatur? Reiecti à Chelidone capiunt consilium necessarium: ut suscipiant ipsi negotiū, cum Rabonio tutore, quod erat vix HS quadraginta millium, transigunt HS ducentis millibus. refert ad istum rem Rabonius: ut sibi videbatur, satis grandè pecuniā, & satis impudentem esse. iste, qui aliquanto plus cogitasset: malè accipit verbis Raboniū: negat eum sibi illa decisione satisfacere posse, ne multa, locaturum se esse confirmat. tutores hæc nesciunt: quod actum erat cum Rabonio: putant id esse certissimum: nullā maiorem pupillo metuunt calamitatem. iste verò non procrastinato locare incipit non proscripta, neq; edicta die, alienissimo tempore, ludis ipsis Romanis foro ornato. Itaq; renunciat Rabonius illam decisionem tutoribus: accurrunt tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius patruus. isti color immutatus est: vultus, oratio, mens deniq; excidit. quid ageret, cœpit cogitare. si opus pupillo redimeretur: si res abiret ab eo mancipe: quem ipse apposuisset: sibi nullam

sibi nullam prædam esse. itaq; excogitat. quid? nihil ingeniosè, nihil quod quisquam possit dicere improbè, verum callidè: nihil ab isto rectum, nihil veteratorum expectaueritis: omnia aperta, omnia perspicua reperientur, impudentia, amentia, audacia. si pupillo opus redimitur: mihi præda de manibus eripitur. quod est igitur remedium? quod? ne liceat, pupillo redimere. ubi illa consuetudo in bonis, prædibus, prædijsq; vendendis omnium Cons. Censorum, Pr. Quæstorum deniq;? ut optima condicione sit is: cuius res sit, cuius periculum? excludit eum solum: cui propè dicam soli potestatem factam esse oportebat. quid enim quisquam ad meam pecuniā me inuito aspirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecuniā reficiatur. ego me refecturum esse dico. Probatio futura est tua, qui locas: prædibus & prædijs populo tantum est. & si non putas tantum: scilicet tu Pr. in mea bona quos voles immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non sinas? Opera precium est ipsam legem cognoscere. dicetis eundem conscripisse qui illud edictum de hereditate. EX OPERE FACIENDO QUÆ PUPILLI IUNII. dic, dic queso clarius. C. VERRES PR. VRBIS ADDIDIT. corriguntur leges censoriæ. quod enim video in multis veteribus legibus: Cn. Domitius, L. Metellus, L. Cassius, Cn. Seruilius Censores addiderunt: vult aliquis eiusmodi C. Verres. dic quid addidit. QVI DEL. MARTIO, M. PERPENNA CENSORIBVS. SOCIVM NE ADMITTITO: NEVE PARTEM DATO. NEVE REDIMITO. Quid ita? ne viciosum opus fieres? at erat probatio

tua. ne parum locuples esset? at. erat: & esset amplius, si velles. populo cantum prædibus, & prædys. hic te si res ipsa, si indignitas iniuriæ tuæ non commovebat: pupilli calamitas, propinquorum lachrymæ, D. Bruti, cuius prædia subierunt periculum: M. Marcelli tutoris auctoritas, apud te ponderis nihil habebat: ne illud quidem animaduvertebas? eiusmodi fore hoc peccatum tuum: quod tu negare posses: in tabulas enim retulisti: neque cum defensione aliqua confiteri. Addicitur id opus. HS DLX millibus: cum tutores HS LXXX millibus id opus, ad illius hominis iniquissimi arbitrium se effecturos esse clamarent. etenim quid erat operis? id quod vos vidistis, omnes illæ columnæ, quas dealbatas videtis, machina apposita, nulla impensâ deiecta, eisdemq; lapidibus repositæ sunt. hoc tu HSDLX millibus locasti. atq; in illis columnis dico esse, quæ à tuo redemptore commota non sint: dico esse ex qua tantum rectorum verus delictum sit, & novum inductum. quod si tanta pecunia columnas dealbari putassem: certè nunquam adilitatem petiuissem. At ut videatur tamen res agi: non eripi pupillo. SI QUID OPERIS CAUSA RESCIDERIS: REFCITO. quid erat. quod rescinderet: cum suo quenque loco lapidem reponeret? QUI REDEMERIT: SATISDET DAMNI INFECTI EI: QUI AVETERE REDEMPTORE ACCEPERIT, deridet: cum sibi ipsum iubet satisfacere Rabonium. PECUNIA PRÆSENS SOLVATVR. quibus de bonis? eius qui quod tu HSDLX millibus locasti: HS LXXX millibus effecturum esse clamavit. quibus de bonis? pupilli. cuius att-

tem. & solitudinem, etiam si tutores non essent: defendere prator debuit: tutoribus defendentibus non modo patrias eius fortunas, sed etiā bona tutorū ademisti. HOC OPUS BONVM SVO CVIQUE FACITO. lapis aliquis cadendus & apportandus fuit machina sua. an illo non saxum, non materies aduecta est. tantum operis, in ista locatione fuit, quantum pauca opera fabrorum mercedis tulerunt, & maius precium machina. Virum existimatis minus operis esse: unam columnā efficere ab integro novam, nullo lapide rediuvino? an quatuor illas reponere? nemo dubitat: quin multo maius sit novam facere. Ostendam in edibus priuatis, longa, difficilique vectura, columnas singulas adimpluvium HS quadragenis millibus non minus magnas locatas. Sed ineptum est de tam perspicua istius impudentia pluribus verbis disputare: præsertim cum iste aperte tota lege omnium sermonem, atq; existimationem contempserit: qui etiam ad extremum conscripserit. REDIKIVA SIBI HABETO. quasi quicquam rediuvini ex opere illo tolleretur: ac non totum opus ex rediuvinis constitueretur. At enim si pupillo redimi non licebat: non necesse erat re ad ipsum pervenire: poterat aliquis ad id negotium de populo accedere, omnes exclusi sunt, non minus aperte, quam pupillus. diem præstituit operi faciundo Cal. Decembris. locat circiter Idus Septembris. angustis temporis excluduntur omnes. quid ergo? Rabonius istā diē quomodo assequitur? nemo Rabonio molestus est neg, est Cal. Decembris, neg, Nonis, neg, Idibus. denig, aliquanto in provinciam iste proficiscitur prius, quam opus effectum est. posteaquam rem factus est: primò negabat opus in acce-

ptum referre posse: cum instaret Rabonius: in me causam conferebat: quod tum codicem obsignassem. petiit à me Rabonius: & amicos allegat: facile impetrat. iste quod ageret, nesciebat. si in acceptum non retulisset: putabat se aliquid defensionum habiturum. Rabonium porro intelligebat rem totam esse patefacturum: tamen si quid poterat esse apertius, quàm nunc est: ut uno minus teste haberet Rabonio? opus in acceptum retulit quadriennio post, quàm diem operi dixerat. Hac conditione, si quis de populo redemptor accessisset: cùm die ceteros redemptores exclusisset: tum in eius arbitrium ac potestatem venire nolebat: qui sibi ereptam prædā arbitraretur. Nonne argumentamur quò ista pecunia pervenerit? fecit ipse iudicium. Primum cum vehementius cum eo D. Brutus contenderet: qui de sua pecunia HS CCL millia numeravit: quod iam iste ferre non poterat opere addito: prædibus acceptis de HS DLX millibus, remisit D. Bruto HS CX millia, hoc, si aliena res esset: cerè facere non potuisset. deinde nummi numerati sunt Cornificio: quem scribam suum fuisse negare non potest. Postremò ipsius Rabony tabula prædam illam istius fuisse clamant. Recita nomina Rabonij. Hic etiam priore actione Q. Hortensius pupillum Iunium venisse prætextatum in vestrum conspectum, & testes secum, patruo testimonium dicente questus est: & me populariter agere, atque invidiam commovere, quod puerum producerem clamitavit. quid erat Hortensi tandem in illo puero popolare? quid invidiosum? Gracchi credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiusmodi, produxerant filium: ut nomine ipso, & memoria patris, animos imperita multitudinis concitarent. P. Iunij erat, hominis de plebe

de plebe Romana filius: quem pater moriens tum tutoribus, & propinquis, tum legibus, tum equitati magistratum, tum iudicijs vestris commendandum putavit. hic istius scelerata locatione, nefarioque latrocinio bonis patrijs, fortunisque omnibus spoliatus venit in iudiciū: si nihil aliud, saltem ut eum, cuius opera ipse multos annos est in sordibus: paulo tamen obsoletius vestitū videret. Itaque tibi Hortensi non illius ætas, sed causa: non vestitus, sed fortuna popularis videbatur: neque te tam commovebat: quod ille cum toga prætexta, quàm quod sine bulla venerat. vestitus enim neminem commovebat is: quem illos, & ius ingenuitatis dabat. quod ornamentum pueritiae pater dederat, iudicium, atque insigne fortune: hoc ab isto prædone ereptum esse, graviter, & acerbè homines ferebant. neque erant helachrymæ populares magis, quàm nostra, quàm tue Q. Hortensi, quàm horum qui sententiam laturi sunt. ideo quod communis est causa: commune periculum: cōmuni præsidio talis improbitas, tanquam aliquod incendium, restringenda est. habemus enim liberos parvos: incertū est quàm longa nostræ cuiusque vita futura sit: consulere viui, ac prospicere debemus, ut illorum solitudo & pueritia, quam firmissimo præsidio munita sit. quis est enim, qui tueri possit liberum nostrorum, pueritiam contra improbitatem magistratuum? mater credo. scilicet magno præsidio fuit Annæ pupille mater, femina primaria: minus illa deos hominesque implorante, iste infanti pupilla fortunas patris ademit. tutores ne defenderent? perfacile verò, apud istiusmodi prætorem: à quo M. Marcelli tutoris in causa pupilli Iunij & oratio, & voluntas, & auctoritas repudiata est. quare etiam quid iste in ultima

Phrygia, quid in extremis Pamphylia partibus fecerit? qualis in bello prædonum prado ipse fuerit? qui in fero Populi Romani pirata nefarius reperiatur? dubitamus quid iste in hostium præda molitus sit? qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubys fecerit: qui maiore pecunia quatuor columnas dealbandas, quam ille omnes ædificandas locauerit? expectemus quid dicant ex Sicilia testes? quis unquam templum illud aspexerit? quin auaritie tue, quin iniurie, quin audacia testis esset? quis à signo Vertumni in Circum maximum venit, quin is unoquoque gradu de auaricia tua commoueretur? quam tu viam thesaurum, atque pompæ eiusmodi exegisti: ut tu ipse illa ire non audeas. te putet quisquam, cum ab Italia fredo disiectus esses, socijs temperasse? qui adem Castoris testem furtorum tuorum esse volueris: quam populus Rom. quotidie Iudices etiam tum, cum de te sententiam ferrent, viderent. Atque etiam iudicium in Prætura publicum exercuit. non enim prætereundum est ne id quidem petita multa est apud istum prætorē à Q. Opimio: qui adductus in iudiciū verbo, quod cum esset Tribus: intercessisset contra legem Corneliam: quod in Tribunatus dixisset contra alicuius hominis nobilis voluntatem. de quo iudicio si velim dicere omnia: multi appellandi, ledendiq. sunt: quod mihi non est necesse. tantum dicam: paucos homines arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum, & iocum fortunis omnibus euertisse. is mihi etiam queritur: quod à nobis IX solis diebus prima actio sui iudicii transacta sit: cum apud ipsum tribus horis Q. Opimius Senator populi Ro. bona, fortunas, ornamenta omnia amiserit. cuius propter indignitatem iudicii, sapissime est actum.

in Se-

in Senatu: ut genus hoc totum multarum, ac iudiciorum eiusmodi tolleretur. Iam vero in bonis Q. Opimii vendendis quis iste prædas, quam aperit, quam improbè fecerit, longum est dicere. hoc dico: nisi vobis id hominum honestissimorum tabulis planum fecero: fingi à me hoc totum temporis causa putatote. Iam qui ex calamitate senatoris populi Ro. cum prætor iudicio eius præfuisset: spolia domum suam referre, & manubias detræhere conatus est: is ullam ab se calamitatem poterit deprecari? nam de subfortitione illa Iuniana iudicium nihil dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protulisti, audes dicere? difficile est. non enim me tua solū, & iudicium authoritas, sed etiam annulus aureus scribatui deterret. non dicam id quod probare difficile est: hoc dicam, quod ostendam: multos ex te viros primarios audisse: cum diceret, ignosci tibi oportere: quod falsum codicem protuleris. nam qua inuidia C. Iunius conflagravit: ea, nisi prouidisses: tibi ipsi tum pereundum fuisset. hoc modo iste sibi, & salutis suæ prospicere didicit, referendo in tabulas, & primarias & publicas quod gestum non esset: tollendo quod esset: & semper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando. eò enim usque progreditur: ut ne defensionem quidem malefactorum suorum sine alijs maleficijs reperire possit. Eiusdem modi fortitionem homo amentissimus suorum quoque Iudicium fore putauit, per sodalem suum Q. Curtium Iudicem questionis: cui nisi ego vi populi, & hominum clamore, atque conuictio restituissem: ex hac decuria nostra cuius mihi copiam quam largissime factam oportet.

o iij

IN VERREM

rebat: erepta esset facultas eorum: quos iste annumerat,
in suum consilium sine causa subortiebatur.

Desideratur quippiam.

ACTIONVM IN C. VERREM

109

LIBER IIII. ORATIO. VII.

VLTA mihi necessario Iudices prae-
mittenda sunt: ut possim aliquo modo ali-
quando de his rebus, quae meae fidei com-
missae sunt, dicere. recepi enim causam
Siciliae: ea me ad hoc negotiū prouincia
attraxit. ego tamen hoc onere suscepto, & recepta causa
Siciliensi, amplexus animo sum aliquāto amplius. susce-
pi enim causam totius ordinis: suscepi causam populi Ro-
mani: quod putabam tum denique recte iudicari posse: si nō
modo reus improbus adduceretur: sed etiam diligens, et
firmus accusator ad iudicium venires. quo mihi matus-
rius ad Siciliae causam veniendum est, relictis ceteris
eius furtis, ac flagitijs: ut & viribus quā integerrimis
agere: & ad dicendum temporis satis habere possim.
Atque adeo antequam de incommodis Sicilia dico: pau-
ca mihi videntur esse de prouincia dignitate, vetusta-
te, utilitate, dicenda. Nam cum omnium sociorum pro-
uinciarumque rationem diligenter habere debetis: tum
praecipue Sicilia iudices, plurimis, iustissimisque de cau-
sis, primum quod omnium nationum exterarum prin-
ceps Sicilia se ad amicitiam fidemque populi Ro. appli-
cuit: prima omnium, id quod ornamentum imperij est,
prouincia est appellata: prima docuit maiores nostros
quā praeclarum esset exteris gentibus imperare: so-
la fuit ea fide, beneuolentiaque erga populum Romanum:
ut ciuitates eius insulae, quae semel in amicitiam nostram

venissent: nunquam postea deficerent: pleræq; autem, & maxime illustres in amicitia perpetuo manerent. itaque maioribus in Africam ex hac provincia gradus impetratus est. neq; enim tā facile opes Carthagini tanta concidissent: nisi illud, & rei frumentaria subsidium, & receptaculum classibus nostris pateret. quare P. Africanus Carthagine deleta, Siculorum urbis signis, monumentisq; pulcherrimis exornavit: ut quos victoria populi Ro. maxime letari arbitrabatur: apud eos monumenta victoria plurima collocaret. deniq; ille ipse M. Marcellus, cuius in Sicilia virtutem hostes, misericordiam victi, fidem ceteri Siculi perspexerunt: non solum socijs in eo bello consuluit: verum etiam superatis hostibus temperavit: urbem pulcherrimam Syracusas, quæ cum manu munitissima esset: tum loci natura, terra ac mari claudabatur: cum vi, consilioq; cœpisset: non solum incolumem passus est esse: sed ita reliquit ornatam: ut esset idem monumentum victoria, mansuetudinis, continentie: cum homines viderent, & quid expugnasset: & quibus pepercisset: & quæ reliquisset. tantum ille honorem Siciliae habendum putavit: ut ne hostium quidē urbem ex sociorum insula tollendam arbitraretur. itaq; ad omnes res Sicilia provincia semper visum: ut quicquid ex sese posset efferre: id non apud eos nasci, sed domi nostræ conditum putaremus. quando illa frumentū, quod deberet, non ad diem deduit? quando id, quod opus esse putaret, non ultro pollicita est? quando id, quod imperaretur, recusavit? itaque ille M. Cato sapiens, cellam penariam Reip. nostræ, nutricem plebis Romanae Siciliam nominavit. nos verò experti sumus, Italico maximo difficillimoq; bello Siciliam nobis non pro penaria

naria cella, sed pro arario illo maiorum vetere ac refectorio fuisse. nam sine ullo sumptu nostro corys, tunicis, frumentisq; suppeditato, maximos exercitus nostros vestivit, aluit, armavit. quid illa? quod forsitan ne sentimus quidem Iudices, quanta sunt? quod multis locupletioribus civibus utimur: quod habent propinquam fidem, fructuosamq; provinciam: quod facile excurrant: ubi libenter negotium gerant. quos illa partim mercibus suppeditandis cum quasi compendioq; dimittit: partim retinet: ut arare, ut pascere, ut negotiari libeat: ut deniq; sedes, ac domicilium collocare. quod commodum non mediocre populi Ro. est. tantum civium Ro. numerum, tam propè ab domo, tam bonis, fructuosisq; rebus, detineri. Et quoniam quasi quedam prædia populi Ro. sunt, veltigalia nostra, atque provincia, quemadmodum propinquis vos vestris prædijs maxime delectamini: sic populo Ro. iucunda suburbanitas est huiusce provincie. iam verò hominum ipsorum Iudices ea patientia, virtus, frugalitasq; est: ut proximè ad nostram disciplinam illam veterem, non hanc, quæ nunc increbuit, videantur accedere. nihil ceterorum simile Græcorum: nulla desidia: nulla luxuria: contra summus labor in publicis, privatisq; rebus: summa parsimonia: summa diligentia. sic porro nostros homines diligunt: ut his solis neq; publicanus, neq; negociator odio sit. magistratuum autem nostrorum iniurias ita multum tulerunt: ut nunquam ante hoc tempus ad aram legum, præsidiumq; vestrum publico consilio confugerent. tamen si & illum annum periulerant: qui sic eos affligerat: ut salvi esse non possent: nisi C. Marcellus quasi aliquo fato venisset: ut bis ex eadem familia salus Sicilia

Sicilia constitueretur: postquam M. Antony infinitum illud imperium senferant. Sic à maioribus suis acceperant: tanta populi Ro. in Siculos esse beneficia: ut etiam iniurias nostrorum hominum perferendas putarent. In neminem ciuitates ante hunc, testimonium publicè dixerunt. hunc deniq. ipsum pertulissent: si humano modo, si usitato more, si deniq. vno aliquo in genere peccasset. sed cum perferre non possent luxuriam, crudelitatem, auariciam, superbiam: cum omnia sua commoda, iura, beneficia S. P. q. Ro. vnius scelere ac libidine perdidissent: hoc statuerunt: aut istius iniurias per vos ultisci, & persequi: aut si vobis indigni essent visi, quibus opem auxiliumq. ferretis: vrbes ac sedes suas relinquerent: quandoquidem iam ante istius iniurijs exagitati reliquissent. Hoc consilio à L. Metello legatione vnuerse petiuerunt: ut quamprimum isti succederet. hoc animo totiens apud patronos de suis miserijs deplorarunt: hoc commoti dolore postulata consulibus, que non postulata, sed in istum crimina viderentur esse: ediderunt. fecerunt etiam, ut me, cuius fidē continentiamq. cognouerant: propè de vite mee statu dolore, ac lachrymis suis deducerent: ut ego istum accusarem: à quo mea longissimè ratio voluntasq. abhorrebat. quanquam in hac causā multo pluris partes mihi defensionis, quam accusationis suscepisse videor. Postremo, homines ex tota prouincia nobilissimi, primi q. publice priuatimq. uenerunt: grauissima, atq. honestissima queq. ciuitas vehementissimè suas iniurias persecuta est. At quemadmodum Iudices venerunt? videor enim mihi liberius apud vos iam pro Siculis loqui debere: quàm forsitan ipsi velint. saluti enim eorum potius consulam, quàm voluntati.

tati. Ecquem existimatis vnquam vlla in prouincia reum absentem, contra inquisitionem accusatoris, tantis opibus, tanta cupiditate esse defensum? quæstores utriusq. prouincia, qui isto Pr. fuerant: cum fascibus mihi præstò fuerunt. hi porro, qui successerunt: vehementer istius cupidi liberaliter ex istius cibarijs tractati, non minus acres contra me fuerunt. videte quid potuerit: qui quatuor in prouincia quæstores studiosissimos defensores, propugnatoresq. habuerit: prætorem verò, cohortemq. totam sic studiosam: ut facile appareret, non tam illis Siciliam, quàm inanem offenderant: quàm Verrem ipsum, qui plenius deceaserat: prouinciā fuisse. minari Siculis si decreuissent legatione, que contra istum diceret: minari, si qui essent profecti: alijs si laudarent benignissimè promittere: grauissimos priuatarum rerum testes, quibus nos presentibus denunciauimus: eos vi custodysq. retinere. que cum omnia facta sunt: tamen vnā solum scitote esse ciuitatem Mamertinam, que publicè legatos, qui istum laudarent, miscrit. eius autem legationis principem ciuitatis nobilissimum, C. Heium iuratiū dicere audistis: isti nauem onerariam maximam Messana esse publicè coactis operis edificatam. idemq. Mamertinorum legatus, istius laudator, non solum istum bona sua, verum etiam sacra, deosq. penates à maioribus traditos ex adibus suis eripuisse dixit. præclara laudatio: cum duabus in rebus legatorum vna opera consumitur: in laudando, atq. repetendo. Atq. ea ipsa ciuitas quæ ratione illi amica sit: dicetur certo loco reperietis enim, quæ causæ beneuolentia sint Mamertinis erga istum: eas ipsas causas satis iustas esse damnationis. Alia ciuitas nulla Iudices publico consilio laudat. vis illa sum

mi imperij tantum potuit apud perpaucos homines, non ciuitates: ut aut leuissimi quidam ex miserrimis, deferrimisq; oppidis inuenirentur: qui iniussu populi, acsenatus proficiscerentur: aut hi qui contra istum legatos decreuerant: & testimonium publicum, mandataq; acceperant: ut ac meturesinerentur. quod ego in paucis tantum usu venisse non molestè fero: quo reliqua tot, et tanta, & tam graues ciuitates, tota denique Sicilia plus auctoritatis apud vos haberet: cum videretis nulla vi reueneri: nullo periculo prohiberi posse: quo minus exerirentur: ecquid apud vos querimonia valeret antiquissimorum, fidelissimorumq; sociorum. nam quod fortasse non nemo vestrum audierit: istum à Syracusanis publicè laudari: id tamen si priore actione ex Heracly Syracusani testimonio cuiusmodi esset cognouistis: tamen vobis alio loco, ut se tota res habeat: quod ad eam ciuitatem attinet, demonstrabitur. intelligetis enim nullis hominibus quengquam tanto odio, quanto istum Syracusani esse, & fuisse. At enim istum soli Siculi persequuntur: Cives Ro. qui in Sicilia negotiantur, defendunt: diligunt: saluum esse cupiunt. primum si ita esset: tamen vos in questione de pecunijs repetundis, qua sociorum causa constituta est: lege iudicioq; sociali, sociorum querimonias audire oporteret. sed intelligere potuistis priore actione cives Ro. ex Sicilia plurimos, honestissimos, maximis de rebus & quas ipsi acceperant iniurias, & quas scirent alijs esse factas, pro testimonio dicere, Ego hoc quod intelligo Iudices, sic confirmo. Videor mihi gratum fecisse Siculis: quod eorum iniurias meo labore, inimicitias periculo sim persequutus. non minus hoc gratum me nostris ciuibus intelligo fecisse:

qui

qui hoc existimant: iuris, libertatis, rerum, fortunarumq; suarum salutem, in istius damnatione consistere. Quapropter de istius Pratura Siciliensi non recuso, quin ita me audiat: ut si cuiquam generi hominum, siue Siculorum, siue nostrorum ciuium, siue cuiquam ordini, siue aratorum, siue pecuariorum, siue mercatorum probatus sit: si non horum omnium communis hostis praedog, fuerit: si cuiquam deniq; vlla in re vnquam temperauit: ut vos quoque temperetis. qui simulatque ei sorte prouincia Sicilia obuenerit: statim Roma, & ab urbe, antequam proficisceretur: querere ipse secum, & cogitare cum suis cepit, quibusnam rebus in ea prouincia maximam vno anno pecuniam facere posset. nolebat in agendo discere, tamen si non prouincia rudis erat, & tyro: sed in Siciliam paratus ad praedam, meditatuseq; venire cupiebat. O praclarè coniunctum à vulgo in illam prouinciam omen communis famae, atq; sermonis: cum ex nomine istius, quid in prouincia facturus esset, perridiculi homines augurabantur. etenim quis dubitare posset: cum istius in quaestura fuggam, & furtum recognoscere: cum in legatione oppidorum, sanorumq; spoliaciones cogitaret: cum videret in foro latrocinia Pratura: qualis iste in quarto actu improbitatis futurus esset? Atq; ut intelligatis eum Roma quae fuisse non modo genera furandi, sed etiam nominacertissimum accipite argumentum: quo facilius de singulari eius impudentia existimare possitis. Quo die Siciliam tetigit: videte satis ne paratus ex illo omine vrba no ad eueriendam prouinciam venerit: statim Messanialiteras Halesam mittit: quas ego istum in Italia scripsisse arbitror. nam simulatque e nauis egressus est: dedit operam

operam ut Halesinus ad se Dio continuò veniret: se de hereditate velle cognoscere: quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone venisset. ea erat iudices pergrandis pecunia. hic est Dio indices nunc beneficio Q. Metelli civis Ro factus: de quo multis viris primarijs testibus, multorumq; tabulis vobis priore actione satisfactum est, HS undecies numeratum esse: ut eam causam, in qua ne tenuissima quidem dubitatio posset esse, isto cognoscere obtineret. præterea greges nobilissimarum equarum abactos: argenti, vestisq; stragula, domi quod fuerit, esse direptum. ita HS undecies Q. Dionem, quod hereditas ei obvenisset: nullam aliam ob causam, perdidisse. quid? hæc hereditas quo prætoris filio venerat? eodem, quo P. Annij Senatoris filie: eodem, quo M. Liguri senatori: C. Sacerdote Prætoris. quid? tum nemo molestus Dioni fuerat? non plus, quam Liguri Sacerdote prætoris. quid? ad Verrem quis detulit? nemo: nisi forte existimatis ei quadruplatores ad fretum præstosuisse. ad urbem cum esset, audiuit Dioni cuidam Siculo permagnam venisse hereditatem: heredem statuas iussu esse in foro ponere: nisi posuisset: Veneri Erycinæ esse mulctatum. tamen si posita essent ex testamento: putabat tamen, quoniam Veneris nomen esset: causam pecunia se reperiturum. itaq; apponit qui petat Veneri Erycinæ illam hereditatem, non enim questor petit, ut est consuetudo is, qui Erycin montem obtinebat. petit Nenijs Turpio quidam istius excursor & emissarius, homo omnium ex illo conventu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote Prætoris condemnatus iniuriarum. etenim erat eiusmodi causa: ut ipse prætor cum quæreretur calumniatorem: paulo tamen consideratiorem

men consideratiorem reperire non posses. hunc hominem Veneri absoluit: sibi condemnatus: maluit videlicet homines peccare, quàm deos: se potius à Dione, quod non licebat: quàm Venerem, quod non debebatur, auferre. Quid ego nunc hic Sex. Pompey Chlorig testimonium recitè? qui causam egit Dionis: qui omnibus rebus interfuit: hominis honestissimi: tamen si civis Ro. virtutis causam iam diu est: tamen omnium Siculorum primi, ac nobilissimi. quid ipsius Q. Cecily Dionis hominis probatissimi ac prudenterissimi? quid L. Vetecily Liguris, T. Manlij, L. Caleni? quorum omnium testimonijs de hac Dionis pecunia confirmatum est. dixit hoc idem M. Lucullus, se de his Dionis incommodis pro hospitio, quod sibi cum eo esset: iam antè cognosse. quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit, melius hæc cognovit: quàm tu Hortensij, qui Roma fuisti? ad quæ Dio confugit: qui de Dionis iniurijs gravissimè per literas cum Verre questus es? nona tibi hæc sunt, & inopinata? nunc primum hoc aures tuæ crimen accipiunt? nihil de Dione? nihil de socru tua femina primaria Servilia, veteris Dionis hominis audisti? nonne multa mei testes, quæ tu scis, nesciunt? nonne te mihi testem in hoc crimine eripuit, non istius innocentia, sed legis exceptio? TESTIMONIA M. LVCVLLI CHLORI, DIONIS. Sane vobis magnam pecuniam Venerius homo, qui à Chelidonis sinu in provinciam profectus esset: Veneris nomine quassisse videtur? Accipite aliam in minore pecunia non minus impudentem calumniam. Sospippus, et Epicrates fratres sunt Agyrinenses. horum pater ab hinc duos & XX annos est mortuus. in cuius testamento quodam loco si commissum quid esset: mulcta erat Veneri.

ipse XX annos, cum tot interea Pratores, tot questores, tot calumniatores in provincia fuissent: hereditas ab his Veneris nomine perita non est. causam Verres cognoscit: per Volcatium pecuniam accepit, serè ad HS CCC millia ab duobus fratribus. multorum testimonium audistis antea. vicerunt Agrinenses fratres, ita, ut egentes inanesq; discederent. At enim ad Verrem pecunia ista non peruenit. quæ est ista defensio? utrum assueatur in hoc, an tentatur? mihi enim res noua est. Verres calumniatores apponebat: Verres adesse inebat: Verres cognoscebat: Verres iudicabat: pecunia maxima dabatur: qui dabant, causas obtinebant: tu mihi ita defendas? non est ista Verri numerata pecunia. adiuu te: mei quoq; testes idem dicunt: Volcatio dicunt sese dedisse. quæ vis erat Volcatio tanta? ut HS CCC millia, a duobus hominibus auferret? & q; Volcatio, si sua sponte venisset: vnâ libellam dedisset? veniat nunc: experiatur: testis recipiet nemo. at ego amplius dico. HS quadringenties accepisse te arguo contra leges: nego tibi ipsi vllum nummum esse numeratum. sed cû ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata, pecunia dabatur. non erat, quærendum cuius manu numerarentur: sed cuius iniuria cogerentur. comites illi tui delecti, manus erant tue: Præfeti, Scribe, Medici, Accensi, Aruspices, Pracones, manus erant tue: quo quisq; te maxime cognitione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat: ita maxime manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Sicilia dedit: quàm si centum cohortes fugitiuorum fuissent: tua manus sine controuersia fuit. quid ab horum quopiam captum est: id non modo tibi datum, sed tua manu numeratum iudicari necesse est. nam si hanc

defen-

defensionē probabitur: non accepit ipse: licet omnia de pecunijs repetundis iudicia tollatis: nemo vnquam tam reus, tam nocens adducetur: qui ista defensione non possit uti. etenim cum Verres utatur: quis erit vnquā post hac reus tam perditus: qui non ad Q. Muti innocentiam referatur: si cum isto conferatur? neq; nunciam mihi isti Verrem defendere videntur: quàm in Verre defensionis tentare rationem. Qua de re Iudices vobis magnopere prouidendū est. pertinet hoc ad summam Reipublicæ, & ad existimationem ordinis, salutemq; sociorum. si enim innocentes existimari volumus: non solum nos abstinentes, sed etiam nostros comites prestare debemus. Primum omnium opera tanta danda est: ut eos nobiscum ducamus, qui nostra fama capitq; consulant. deinde sin hominibus eligendis nos spes amicitiae fefellerit: ut vindicemus, missos faciamus: semper ita viuamus, ut rationē reddendam nobis arbitremur. Africani est hoc hominis liberalissimi. veruntamē ea liberalitas est probanda: quæ sine periculo existimationis est: ut in illo fuit. Cû ab eo quidā vetus affectator ex numero amicorum non impetraret: ut se præfectum in Africam duceret: & id ferret moleste: noli inquit mirari, si tu à me hoc non impetras: ego iam pridem ab eo, cui meam existimationem caram fore arbitror: peto, ut mecum præfectus profisciscatur: & adhuc impetrare non possum. etenim re vera multo maius est petendum ab hominibus, si salui esse volumus: ut eant nobiscum in provinciam: quàm hoc illis in beneficij loco deferendum. Sed tu, cum & tuos amicos in provinciam, quasi in prædam inuitabas, ac cum illis, ac per eos prædabare: & eos in consensione annulis aureis dequabas: non statuebas tibi non so-

IN VERREM

lum de te, sed etiam de illorum factis rationem esse red-
dendam? Cum hos sibi qualitus constituisset magnos at-
que vberes, ex his causis, quas ipse instituerat, in cōsilio,
hoc est cum sua cohorte cognoscere: tum infinitum genus
invenerat, ad innumerabilem pecuniam corripandā.
Dubium nemini est: quin omnes omnium pecunie posite
sint in eorum potestate, qui iudicia dant: & eorum qui
iudicant: quin nemo nostrum possit aedes suas, nemo fun-
dum, nemo bona patria obtinere: si cum hac à quopiam
vestrum petita sunt: prator improbus, cui nemo inter-
cedere possit: det quem velit iudicem: index nequam et
levis, quod prator iusserit, iudices: si verò illud quoque ac-
cedit: ut prator in ea verba iudicium det: ut vel Octavi-
us Balbus index, homo & iuris, & officij peritissimus
non possit aliter iudicare: sit eiusmodi L. Octavius
index, esto, si appareat fundum Capenatem quo de agi-
tur, ex iure equum P. Servilij esse: neque is fundus Q.
Catulo restituatur: non necesse erit L. Octavio iudici co-
demnare eum: quem non oporteat? eiusdemmodi totū
ius pratorium, eiusdemmodi omnis res iudiciaria fuit
in Sicilia per triennium Verre Pratore, decreta eiusmo-
di. SI NON ACCIPIT QVOD TE
DEBERE DICIS, ACCVSES. SI PETI-
TVR, DVCAS. Fuficium duci iussit peritorem: L.
Suetium, L. Raciliū. iudicia huiusmodi. QVI
CIVES RO. ERANT. SI SICVLI ES-
SENT, TVM SI EORVM LEGIBVS DA-
RI OPORTERET. QVI SICVLI SI
CIVES RO. ESSENT: Verum ut totum genus
amplectamini iudiciorū: prima inter Siculorum, deinde
istius

LIB. IIII.

115

istius instituta cognoscite. Siculi hoc iure sunt: ut quod
civis cum cine agat, domi certet suis legibus, quod Sicu-
lus cum Siculo non eiusdem civitatis, ut de eo prator iu-
dices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem legatorum
sententia statuit, quam legem Siculi Rupiliam vocant,
fortiatur, quod privatus à populo petit, aut populus à pri-
vato, senatus ex aliqua civitate, qui iudices, datur: cum
alterna civitates reiecta sunt, quod civis Romanus à Si-
culo petit: Siculus index datur, quod Siculus à cine Ro-
mano, civis Ro. datur, ceterarum rerum selecti iudices
ex civium Romanorum cōventu proponi solent. In ara-
tores & decumanos lege frumentaria, quam Hieroni-
cam appellant: iudicia fiunt. Hec omnia isto pratore
non modo perturbata, sed planè & Siculis, & civibus
Ro. erepta sunt. Primum sua leges, quod civis cum ci-
ne ageret: aut cum iudicem, quem commodum erat:
praconem, Aruspicem, Medicum suum dabat: aut si le-
gibus erat iudiciū constitutum, & ad cinem suum iudi-
cem venerant: liberè civi iudicare non licebat. Edictū
enim hominis cognoscit: quo edicto omnia iudicia rede-
gerat, in suā potestatem, si quis perperam iudicasset, se co-
gniturum: cū cognosset, animadversurum, idque cum fa-
ciebat: nemo dubitabat, quin cum index alium de suo
iudicio putet iudicaturum: sed in eo capitis periculum
aditurum: voluntatem spectet eius, quem statim de capi-
te suo putet iudicaturum. Selecti è cōventu, aut propo-
si ex negotiatoribus iudices, nulli hac copia, quā dico iu-
dicum, cohors non Q. Scævola, qui tamen de cohorte sua
dare non solebat: sed C. Verri. cuiusmodi cohortem pu-
tatis hoc principe fuisse? sicuti videtis edictū. SI QVID
PERPERAM IUDICARIT SENATVS.

eū quoque ostendā, si quando sit datus: coactū istius quod non senserit, iudicasse. Ex lege Rupilia sortitio nulla: nisi cū nihil intererat istius. lege Hieronica iudicia plurimarum controuersiarū sublata vno nomine omnia. de cōuentu, ac negociatoribus nulli Iudices. quantā potestātē habuerit videtis: quas res gesserit cognoscite. Heraclius est Hieronis filius Syracusanus, homo imprimis domi suae nobilis, & ante hunc Pr. vel pecuniosissimus Syracusanorū: nunc nulla alia calamitate, nisi istius auaritia, atque iniuria pauperrimus. huic hereditas facile ad Histrices venit testamento propinqui sui Heraclij: plena domus calati argenti optimi, multaque stragula vestis, preciosissimorumque mancipiorum. quibus in rebus istius cupiditates, & insaniā quis ignorat? erat in sermone res: magnam Heraclio pecuniam venisse: non solum Heraclium diuitem, sed etiam ornatum suppellectili, argento, veste, mancipijs futurum. audit hac etiam Verres: & primo, illo suo leniore artificio Heraclium aggredi conatur: ut eum roget inspicienda, quae non reddat. deinde à quibusdam Syracusanis admonetur. hi autem quidā erant affines istius, quorum uxores iste nunquam alienas existimant, Cleomenes, & Aeschrio: qui quantū apud istum, & quam turpi de causā potuerint: ex reliquis criminibus intelligetis. hi, ut dico, hominem admonent: rem esse praeclara, refertam omnibus rebus: ipsum autem Heraclium hominem esse maiorem natu, non promptissimum: & cum praeter Marcellos, patronum, quem iure suo adire, aut appellare posset, habere neminem: esse in eo testamento, quo ille heres esset, scriptum: ut statuas in palastra deberet ponere. faciemus ut palastrita negent ex testamento esse positas: petant hereditatem:

rem: quod eam palastra commississe dicant, placuit ratio Verri. nam hoc animo providebat: cum tanta hereditas in controuersiam venisset, iudicioque peteretur: fieri non posse, ut sine praeda ipse discederet. approbat consilium: author est ut quamprimum agere incipiat: hominemque id etatis minimè litigiosum quam tumultuosissimè adoriatur. scribitur Heraclio dica. primò mirantur omnes improbitatem calumnia. deinde, qui istum nossent, partim suspicabantur: partim planè videbant adiectū esse oculum hereditati. interea dies aduenit: quo die sese ex instituto, ac lege Rupilia dicas sortiturum Syracusis isse edixerat: paratus ad hanc dicam sortiendam venerat. cum eum docet Heraclius non posse eo die sortiri: quod lex Rupilia vetaret diebus XXX sortiri dicam, quibus scripta esset. dies XXX nondum fuerant. sperabat Heraclius, si illum diem effugisset: ante alteram sortitionem Q. Arrium, quem provincia tum maximè expectabat, successurum. iste omnibus iudicijs diem distulit: & eā diem constituit: ut hanc Heraclij dicam sortiri post dies XXX ex lege posset. posteaquam ea dies venit: iste incipit simulare se velle sortiri: Heraclius cum aduocatis adit, & postulat: ut sibi cum palastritis, hoc est cū populo Syracusano a quo iure disceptare liceat. aduersari postulant: ut in eam rem indices dentur ex his ciuitatibus, quae in id sortū conuenirent, electi qui Verri viderentur. Heraclius contra ut indices e lege Rupilia dentur: ut ab institutis superiorum, ab autoritate Senatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur. Quid ego istius in iure dicendo libidinem demonstrē? quis vestrum nō ex urbana iurisdictione cognouit? quis unquam isto Praetore Chelidone inuita lege agere po-

tuit? non istum ut non neminem provincia corrumpit: idē fuit qui Roma, cum id, quod omnes intelligebant, diceret Heraclius: ius esse certum Siculis, inter se quo iure certarent: legem esse Rupiliam, quā prator Rupilius ex S. C. de decem legatorum sententia dedisset: hoc omnes semper in Sicilia Consules Praetoresq; seruasse: negauit se Iudices ē lege Rupilia sortituros: quinq; Iudices, quos commodum ipsi fuit, dedit. quid huic homini facias? quod supplicium dignum libidini eius inuenies? praescriptum tibi cum esset homo deterreme, & impudentissime quem admodum inter Siculos Iudices dares: cum imperatoris Po. Ro. autoritas, legatorum decem summorum hominum dignitas, Senatus C. intercederet: cuius consilio P. Rupilius Praetor ex legatorum sententia leges in Sicilia constituerat: cum omnes ante te praetores Rupilianas leges in ceteris rebus, & in iudicijs maximē obseruassent: tu ausus es pro nihilo praeturae praeda tot res sanctissimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus existimationis pudor? nullus iudicij metus? nullus apud te gravis autoritas? nullum exemplum, quod sequi velles? Verum ut institui dicere, quinq; iudicibus nulla lege, nullo instituto, nulla religione, nulla sorte, ex libidine istius datis, non qui causam cognoscerent: sed qui quod imperatum esset, indicarent: eo die nihil actū est: adesse iubentur postridie. Heraclius interea cum omnes insidias à pratore fortunis suis fieri videret: capit consilium de amicorum, & propinquorum sententia, non adesse ad iudicium. itaq; Syracusis illa nocte profugit. iste prospero die manē, cum multo maturius, quā unquam antea, surrexisset: Iudices citari iubet. ubi comperit Heraclium non adesse: cogere incipit eos: ut absen-

tem

tem Heraclium condemnarent. illi eum commonefaciunt: ut, si ei videatur, utatur instituto suo: nec cogat, antehoram decimam de absente, secundum praesentem iudicare. impetrant. interea sanē perturbatus & ipse, & eius amici, & consiliarij, moleste ferre coeperunt, Heraclium profugisse: putabant absentis damnationem, praesertim tanta pecunia, multo inuidiosorem fore: quā si praesens damnatus esset. eo accedebat, quod iudices e lege Rupilia dati non erant: multo etiam remturpiorem & iniquiorem visum iri intelligebant. itaq; hoc dum corrigere vult: apertior eius cupiditas, improbitasq; facta est. nam illis quinque iudicibus uti se negat: iubet id, quod initio ē lege Rupilia fieri oportuerat: citari Heraclium, & eos qui dicam scripserant: aitq; se iudices ē lege Rupilia velle sortiri. quod ab eo pridie, cum multis lachrymis eum oraret, atque obsecraret Heraclius: impetrare non potuerat: id ei postera die venit in mentem: ē lege Rupilia sortiri dicas oportere. educit ex urna tres. is ut absentem Heraclium cōdemnent, imperat. itaque condemnant. Qua, malum, ista fuit amentia? ecquando te rationem factorum tuorum redditurum putasti? ecquando de his rebus tales viros audituros existimasti? peratur hereditas ea, quae nulla debetur, in praedam praetoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honesta ciuitati turpissima persona calumnia? neque hoc solum: sed ita res agitur: ut ne simulatio quidem equitatis vlla adhibeatur. nam per deos immortales, quid interest: utrum praetor imperet, vig; cogat aliquem de suis bonis omnibus decedere? an huiusmodi iudicium det: quo iudicio indicta causa fortunis omnibus euerti necesse sit? profecto enim ne-

p v

gare non potes: te ex lege Rupilia sortiri iudicium debuisse: cum praesertim Heraclius id postularer. sin illud dices, te Heraclii voluntate ab lege recessisse: ipse te impediens: ipse tu tua defensione implicabere. quare enim primum ille ipse adesse noluit: cum ex eo numero iudices haberet: quos postularat? deinde tu cur post illius fugam iudices alios sortitus es: si eos, qui erant antea dati, virisque dederas voluntate? deinde ceteras dicas omnes illo foro M. Posthumius quaestor sortitus est: hanc solam tu illo conuentu reperire sortitus. ergo iniquis aliquis donavit populo Syracusano illam hereditatem. primum si id confiteri velim, tamen istum condemnari necesse est. neque enim permissum est: ut impune nobis liceat: quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. verum ex ista reperietis hereditate ita istum praedatum: ut per pauca occulte fecerit: populum quidem Syracusanum in maximam inuidiam sua infamia alieno pramio peruenisse: paucos Syracusanos, eos qui se nunc publice laudationis causa venisse dicunt: & tunc participes praeda fuisse: & nunc non ad istius laudationem, sed ad communem litium astimationem venisse. Posteaquam damnatus est absens: non solum illius hereditatis, de qua ambigebatur: quae erat HS tricies: sed omnium bonorum paternorum ipsius Heraclii, quae non minor erat pecunia: palaestra Syracusanorum, hoc est Syracusanis possessio traditur. quae est ista Pretura? eripis hereditatem: quae venerat à propinquo: venerat testamento: venerat legibus: quae bona, is qui testamentum fecit, huic Heraclio, antequam est mortuus, omnia utenda ac possidenda tradiderat: cuius hereditatis, cum ille aliquanto ante te praetorem esset mortuus: controuer-

sia

sia fuerat nulla: mentionem fecerat nemo. verum esto, eripe hereditatem propinquis: da palaestris: praedare in bonis alienis nomine ciuitatis: euerte leges, testamenta, voluntates mortuorum, iura viuorum: num etiam patrii Heraclium bonis exturbare oportuit? qui simul ac profugit: quam impudenter, quam palam, quam acerbè diu immortales illa bona direpta sunt: quam illa res calamitosa Heraclio, quaestuosae Verri, turpis Syracusanis, miseranda omnibus videbatur. nam illud quidem statim curatur: ut quicquid calati argenti fuit in illis bonis, ad istum deferatur: quicquid Corinthiorum vasorum, stragula vestis. haec nemo dubitabat, quin non modo ex illa domo capta, & oppressa: verum ex tota provincia ad istum comportari necesse esset. mancipia quae voluit abduxit: alia diuisit: auctio facta est: in qua cohors istius inuicta dominata est. verum illud est praclarum. Syracusani qui praesuerant his Heraclii bonis verbo redigendis, re dissipandis: reddebant eorum negotiorum rationem in Senatu: dicebant scyphorum, paria complura, hydrias argenteas, preciosam vestem stragulam, multa mancipia preciosae Verri data esse: dicebant quantum cuique, eius iussu nummorum esset datum, gemebant Syracusani: sed tamen patiebantur. repente recitatur, vno nomine HS CCL millia iussu praetoris data. fit maximus clamor omnium, non modo optimi cuiusque, neque eorum, quibus indignum semper visum erat bona priuati, populi nomine per summam iniuriam erepta: verum etiam ipsi illi authores iniuriae, & ex aliqua particula socii praeda, ac rapinarum, clamare coeperant: sibi ut haberet hereditatem. tantus in curia clamor factus est: ut populus concurre-

ret.

ret res ab omni conuentu cognita, celeriter domum nunciatur homo inimicus ijs, q̄ recitassent: hostis omnibus, qui acclamaissent: exarsit iracūdia, ac stomacho. verum tamen fuit tum sui dissimilis: nostis os hominis: nostis audaciam: tamen tum rimore populi, & clamore, & furto manifesto grandis pecunia perturbatus est. ubi se collegit: vocat ad se Syracusanos. quia non posset negare ab illis pecuniam datam: non quæ fuit procul alicunde: neque enim probaret, sed proximum penè alterum filium, quem illam pecuniam diceret abstulisse: ostendit se reddere coacturum. qui posteaquam id audivit: habuit dignitatis, & etatis, & nobilitatis sue rationem: verba apud Senatum ficit: docuit ad se nihil pertinere: de isto, id quod omnes videbant, neq̄ ille quidem obscure, locutus est. itaq̄ illi Syracusani statuam postea statuerunt: & is ubi primum potuit: istum reliquit, de provinciaq̄ decessit. & tamen aiunt eum queri solere nonnunquam, se miserum: quod non suis, sed suorum communem peccatis, & criminibus prematur. triennium provinciam obtinuisisti: genere electus adolescens unum annum tecum fuit: sodales viri fortes legati tui primo anno te reliquerunt: unus legatus P. Tadius, qui erat reliquus: non ita multum tecum fuit: qui semper una suscepi: tamen summa cura tum tua, tum mulio etiā magis sua fama pepercisses. Quid est quod tu alios accuses? qd est quamobrem putes, te tuam culpam non modo derivare in aliquem: sed communicare cum aliquo posse? numerantur illa HS ducenta quinquaginta Syracusanis. ea quemadmodum ad istum postea per pseudopyrum reuertantur: tabulis, vobis & testibus Iudices planificiam. Ex hac iniquitate istius, & improbitate Iudices, quod

quod præda ex illis bonis ad multos Syracusanos invito populo Senatuq̄ Syracusano venerat: & illa scelera, quoḡ per Theomnastum & Aescbrionem & Dionysiodorū & Cleomenem inuitissima ciuitate facta sunt: primum ut vrbs tota spoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendum est constitutus: ut omnia signa iste per eos homines, quos nominavi: omne ebur ex adibus sacris, omnes undiq̄ tabulas pictas, deorum deniq̄ simulacra quæ vellet auferret: deinde ut in curia Syracusis, quem locum illi Buleuteriū vocant: honestissimo loco & apud illos clarissimo, sub illius ipsius M. Marcelli, qui cum Syracusanis locum eum eripere belli ac victorie lege posset, conseruauit, & reddidit, statua ex ære facta: ibi inauratam isti, & alteram filio statuam posuerunt. ut dum istius hominis memoria maneret: Senatus Syracusanus sine lachrymis & gemitu in curia esse non posset. per eosdem istius iniuriarum, furtorum uxorumq̄ socios istius imperio Syracusis Marcellæa tolluntur maximo gemitu, luctuq̄ ciuitatis: quem illi diē festum cum recentibus beneficijs M. Marcelli debitis reddebant: tum generi, nomini, familia Marcellorum maxima voluntate tribuebāt. Mithridates in Asia, cū eam provinciam totam occupasset: Mutia non sustulit, hostis, & hostis in ceteris rebus nimis ferus, & immanis, tamen honorem hominis deorum religione consecratum violare noluit, tu Syracusanis unum diē festum Marcellis impertiri vniuisti: per quos illi adepti sunt: ut ceteros dies festos agere possint. At verò præclarum diē reposuisti: Verrea ut agerent: & ut ad eum diē qua sacris, epulisq̄ opus essent, in complures annos locarentur. Jam in tanta istius impuden-

ita remittendum aliquid videtur: ne omnia contenda-
mus: ne omnia cum dolore agere videamur. nam me di-
es, vox, latera deficient: si hoc nunc vociferari velim: q̄
miserum indignumq̄ sit: istius nomine apud eos diem
festum esse: qui sese istius opera funditus extinctos esse ar-
bitrentur. O Verrea preclara: quoquam si accessisti:
quò non attuleris tecum istum diem. etenim, quàm tu
domum, quàm urbē adisti? quod sanum deniq̄? quod
non euersum, atq̄ extersum reliqueris? quare appellètur
sanè ista Verrea: quæ nō ex nomine, sed ex manibus, na-
turaq̄ tua constituta esse videatur. Quàm facile serpat
iniuria: & peccandi consuetudo quàm non facile repri-
matur, videte Iudices. Bidis oppidum est tennè sane, nō
longè à Syracusis. huius longe primus ciuitatis est Epi-
crates quidam. huic hereditas HS quingentorum mil-
lium venerat à muliere quadam propinqua, atque ita
propinqua, ut ea etiam si intestata esset mortua: Epicra-
tem Bidinorum legibus heredem esse oporteret. recens
Syracusana erat illares, quam antè demonstravi: de He-
raclio Syracusano: qui bona non perdidisset: nisi ei ve-
nisset hereditas. huic quoq̄ Epicrati venerat, ut dixi,
hereditas. cogitare cœperunt eius inimici nihilo minus
eodem Pratore hunc euerti bonis posse: quo Heraclius
esset euersus. rem occultè instituunt: ad Verrem per
eius interpretes deferunt: ita causa componitur: ut item
palestrita Bidentès peterent ab Epicrate hereditatem:
quemadmodum palestrita Syracusani ab Heraclio pe-
tissent. nunquam vos pratorem tam Palestricum vidi-
stis. verum ita palestritas defendebat: ut ab illis ipse
vinctior discederet. qui statim cum presensisses, iubet cui-
dam suorum amicorū numerari HSLXXX. res occult-

tari

tari satis non posse. per quendam eorum, qui interfue-
rat, sit Epicrates certior. primò negligere, & contemne-
re cœpit: quod causa prorsus, quod dubitari posset, nihil
habebat. deinde cum de Heraclio cogitaret: & istius li-
bidinem nosset: commodissimum putauit esse, de prouin-
cia clam abire. itaq̄, fecit: profectus est Rhegium. quod
ubi auditum est: astuare illi qui dederant pecuniam: pu-
tare nihil agi posse absente Epicrate. nam Heraclius tū
affuerat: cum primum dati sunt iudices. de hoc, qui
antequam in ius aditum esset: antequam deniq̄, metio
controversia facta esset, discessisset. putabant nihil agi
posse. homines Rhegium proficiscuntur. Epicratem con-
ueniunt: demonstrant id, quod ille sciebat: sc̄ HS LXXX
dedisse: rogant eum ut id, quod ab ipsis abisset pecunia,
curet: ab sese caueat quemadmodum velit, de illa hère-
ditate cum Epicrate neminem esse acturum. Epicra-
tes homines multis verbis malè à se acceptos dimisit. re-
deunt illi Regio Syracusis: queri cum multis, ita ut
sit, incipiunt: sc̄ HS LXXX nummum frustra de-
disse. res percerebuit: in ore, atque sermone omnium cœ-
pit esse: Verres refert illam suam Syracusanam: ait sc̄
velle de illis HS LXXX cognoscere: aduocat multos.
dicunt Bidini Volcatio se dedisse: illud non addunt, ius-
su istius. Volcatium vocat: pecuniam referri imperat.
Volcatus animo æquissimo nummos affert: qui nihil
amitteret: reddit inspectatibus multis: Bidini nummos
auferunt. dices aliquis: quid ergo in hoc Verrem repre-
hendis? qui non modo ipse fur non est: sed ne alium qui-
dem passus est esse. attendite, iam intelligetis hanc pecu-
niam qua via modo visa est exire ab isto: eadem se-
mita reuertisse. quid enim debuit Prator? cum con-

silio re

filio re cognita cum comperisset, suum comitem iuris, decreti, iudicii corrumpendi causa, qua in re ipsius prae-
toris caput, existimatioq; ageretur: pecuniam accepisset? Bidinos autem contra prae-
toris famam, ac fortunas dedisse? non et in eum, qui accepisset, animadu-
ertere? in eos, qui dedissent? in qui institueras in eos animadu-
ertere, qui perperam indicassent? quod sepe per impru-
dentiam sit: hos pateris impunè discedere? qui ob tuum
decretum, ob tuum iudicium, pecuniam aut dandam,
aut accipiendam putarant? Volcatius idem apud te pos-
tea fuit, eques Romanus tanta accepta ignominia, nam
quid est turpius ingenuo? quid minus libero dignum?
quàm in conuentu maximo cogi à magistratu furiū red-
dere? qui se eo animo esset: quo nò modo eques Romanus,
sed quiniis liber debet esse: aspicere te postea non potuis-
set: inimicus, hostis esset, tanta contumelia accepta: nisi
tecum colluisset: & tua potius existimationi seruisset: q̃
sua, qui quàm tibi amicus non modo tum fuerit: quan-
diu tecum in provincia fuit: verum etiam nunc sit: cum
iam à ceteris amicis sis relictus: & tu intelligis, & nos
existimare possumus. An hoc solum argumentum est,
nihil isto imprudente factum? quod Volcatius ei nò suc-
censuit: quod iste nec in Volcatium, nec in Bidinos anim-
aduertit? est magnum argumentum: verum illud
maximū: quod illis ipsis Bidinis, quibus iratus esse de-
buit: à quibus comperit, quod iure agere cum Epicrate
nihil possent, etiam si adesset: iccirco suum decretum pe-
cunia esse tentatum: his inquam ipsis nò modo illā heredi-
tatem, qua Epicrati venerat: sed ut in Heracleio Sy-
racusano, item in hoc, paulò etiam atrocius, quod Epi-
crates appellatus omninò non erat: bona patria, fortu-
nasq; eius

nasq; eius, Bidinis tradidit. ostendit enim nouo modo,
si quis quid ab absente peteret, se auditurum. adeunt Bi-
dini: petunt hereditatem: procuratores postulant, ut se
ad leges suas reiciat: aut ex lege Rupilia dicam scribi
iubeat. aduersarij non audebant contradicere: exitus nul-
lus reperiatur. insimulant hominem fraudandi cau-
sa discessisse: postulant ut bona possidere liceat. debebat
Epicrates ullum nummū nemini. amici, si quis quid pe-
teret iudicio: se passuros, indicatū solui satis daturos esse
dicebant. cum omnia iudicia frigerent: admonitu istius
insimulare coeperunt, Epicratem literas publicas corru-
pisse: à qua suspitione ille aberat. plurimum, actionem
eius rei postulant. amici recusare, ne quod nouum iudi-
cium, ne qua ipsius cognitio, illo absente de existimatio-
ne eius constitueretur: & simul idem illud postulare nò
desistebant: ut se ad leges suas reiceret. Iste amplam oc-
casione calumnia nactus, ubi videt esse aliquid quod
amici absentem Epicratem nollent defendere: assenerat
se eius rei in primis actionem esse daturum. cum omnes
perspicerent ad istum non modo illos nummos, qui per
simulationē ab isto exierant, reuertisse: sed multo etiam
plures eum postea nummos abstulisse: amici Epicratem
defendere destiterunt. Iste Epicratis bona Bidinos o-
mnia possidere, & sibi habere iussit. ad illa HS D millia
hereditaria, accessit ipsius antiqua HS quindecies pecu-
nia. Vtrum res ab initio ita ducta est? an ad extremū ita
perducta est? an ita parua est pecunia? an is homo Ver-
res? ut hac, qua dixi, gratis facta esse videantur? Hic
nunc de miseria Siculorum iudic. audite. & Heraclius
ille Syracusanus, & hic Bidinus Epicrates expulsi bo-
nis omnibus Romam venerunt: sordidati maxima bar-

ba, & capillo Romæ biennium propè fuerunt. Cum L. Metellus in provinciam profectus est: tum isti bene cōmendati cū Metello unā profisciscuntur. Metellus simulac venit Syracusæ: utrunq; rescindit & de Epicrate, & de Heraclio. in utriusq; bonis nihil erat: quod restitui posset: nisi quod moveri loco non poterat. fecerat hæc egregiè primo aduentu Metellus: ut omnes istius iniurias, quas modo posset rescinderet, & irritas faceret. Heraclium restitui iusserat: non restituebatur: quisquis erat eductus Senator Syracusanus ab Heraclio, duci inebat. itaq; permulti ducti sunt. Epicrates quidē continuo restitutus est. alia iudicia Lilybei, alia Agrigenti, alia Panormi restituta sunt: census qui isto prætoris sunt habiti, non servaturum se Metellus ostendat: decumas quas iste contra legem Hieronicam vendiderat: sese venditurū Hieronica lege dixerat. Omnia erant Metelli eiusmodi: ut totam suam Praturā reserere videretur. Simulacq; ego in Siciliam veni, mutatus est. venerat ad eum illo biduo Letilius quidam, homo non alienus a literis. itaq; eo iste tabellario semper usus est. is epistolas complures attulerat. in his unam domo: qua totum immutarat hominem. repentiē cœpit dicere: se omnia Verri causa velle: sibi cum eo amicitiam, cognationemq; esse. mirabantur omnes, hoc ei tū deniq; in mentem venisse: posteaquam tam multis eum factis, decretisq; iugulasset. Erant qui putarent Letilium legatum à Verre venisse: qui gratiam, amicitiam, cognationemq; commemoraret. Ex illo tempore à civitatibus laudationem petere: testes non solum detertere verbis: sed etiam vi retinere cœpit. Quod ego nisi meo aduentu illius conatus aliquantulum repressissem: & apud Sicili-

los

los non Metelli, sed Glabronis literis, ac lege pugnasset: tam multos huc evocare nō potuissem. Verū, quod institui dicere: miseras cognoscite Siculorum. Heraclius ille, & Epicrates longè mihi obuiā cū suis omnibus processerunt: venienti Syracusæ egerunt gratias flentes: Romam decedere mecum cupierunt. quod erant mihi opida complura etiam reliqua, qua adire vellem: constitui cum hominibus, quo die mihi Messana præsto essent. eò mihi nuntium miserunt: se à prætoris retineri. quibus ego testimonium denunciavi: quorum nomina edidit Metello: cupidissimi veniendi, maximis iniurijs afflicti, adhuc non venerunt. hoc iure sunt socij: ut his ne deplorare quidem de suis incommodis liceat. Iam Heraclij Centuripini optimi, nobilissimiq; adolescentis testimonium audistis. à quo HS C. millia per calumniā, malitiāq; petita sunt. Iste pœnis compromissisq; interpositis HS CCC extorquenda curavit: quodq; indicium secundum Heraclium de compromissis factum erat: quod cuius Centuripinus inter duos ciues indicasset id irritum iussit esse: eumq; indicem falsum indicasse indicavit: in Senatu ne esset: locis, cōmodisq; publicis uti vetuit: si quis eū pulasset, edixit sese iudiciū iniuriarum non daturum: quicquid ab eo peteretur, indicem de sua cohorte daturum: ipsi autem nullius actionem rei sese daturū. quæ istius auctoritas tantū valuit: ut neq; illum pulsaret quisquam, cum prætor in provincia sua verbo peteret, re hortaretur: neq; quisquā ab eo quicquā disset. ignominia autem illa gravis tam diu in illo homine fuit: quam diu iste in provincia mansit. hoc iniectionis iudicibus, non more, nullo exemplo, etquam rem

putatis esse in Sicilia nisi ad nutū istius indicatam? vtrum id solum videtur esse actum, quod est tecū actum. ut Heractio pecunia eriperetur? an etiam illud in quo prada erat maxima: ut nomine iudiciorum, omnium bona, atq; fortuna in istius unius essent potestate? Iam vero in rerum capitalium questionibus quid ego unamquamque rem colligam, & causam? ex multis similibus ea sumam: quae maximè improbitate excellere videbuntur. Sopater quidam fuit Haliciensis, homo domi suae cum primis locuples, atq; honestus. is ab inimicis suis apud C. Sacerdotē prætorem rei capitalis cum accusatus esset: facile eo iudicio est liberatus. huic eidē Sopatro idem inimici ad C. Verre, cū is sacerdoti successisset: eiusdem rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis videbatur: & quod erat innocens: & quod Sacerdotis iudiciū improbare istum ausurum non arbitrabatur. citatur reus: causa agitur Syracusis: crimina tractantur ab accusatore ea, quae erant antea non solum defensione, verum etiā iudicio dissoluta. causam Sopatri defendebat Q. Minutius eques Ro. in primis splendidus, atq; honestus, vobisq; Iudices non ignotus. nihil erat in causa: quod metuendum, aut omnino quod dubitandum videretur. interea istius libertus, & accensus idē Timarchides, qui est, id quod ex plurimis testibus priore actione didicistis: rerum huiusmodi omnium transactor, & administrator: ad Sopatrum venit: monet hominem ne nimis iudicio Sacerdotis, & causae confidat: accusatores, inimicosq; eius habere in animo pecuniam Praetori dare: Praetorem tamen ob salutem malle accipere: & simul malle, si fieri posset: rem indicatam non rescindere. Sopater, cum hoc illi impronissum, atq; inopinatū accidisset: com-

motus

motus est sanè: neq; in praesentia Timarchidi quid responderet habuit: nisi se consideraturum, quid sibi de ea re esset faciendum: & simul ostendit, se in summa difficultate esse nummaria. post ad amicos retulit. qui cum ei fuissent authores redimendae salutis: ad Timarchidem venit: expositis suis difficultatibus, hominem ad HS LXXX perducit: eamq; ei pecuniam numerat. posteaquam ad causam dicendam ventum est: tum vero sine metu, sine cura omnes erant: qui Sopatrum defendebat: crimen nullum erat: res iudicata: Verres nummos acceperat. quis posset dubitare quidnam esset futurum? res illo die non peroratur: dimittitur iudiciū: iterum ad Sopatrum Timarchides venit: ait accusatores eius multo maiorem pecuniā praetori polliceri: q̄ quantum hic dedisset: proinde, si sciret: videres qd sibi esset faciendū. homo, quanquam erat & Siculus, & reus: hoc est & iure iniquo, & tempore aduerso: ferre tamen, atq; audire diutius Timarchidem non potuit. facite inquit quod vobis liber: daturus non sum amplius. idemq; hoc amicis eius, & defensoribus videbatur. atq; eo etiam magis: quod iste, quoquo modo se in ea questione praebebat: tamen in consilio habebat homines honestos & conuentu Syracusano: qui Sacerdotis quoq; in consilio fuerant: tum cum esset idem hic Sopater absolutus, hoc rationis habebant: facere eos nullo modo posse: ut eodem crimine, ysdē testibus Sopatrum condemnarent idem homines: qui antea absoluisent. itaq; hac una spe ad iudiciū ventur. quo postea q̄ ventum est: cum in consilium frequentes conuenissent ydem qui solebant: & hac una spe tota defensio Sopatri niteretur, consilij frequentia, & dignitate: & quod erant, ut dixi, de qui antea Sopatrum eodē

illo crimine liberarant: cognoscite hominis apertam, ac non modo non ratione, sed ne dissimulatione quidē teclā improbitatem, & audaciam. *M. Petilius* equitem *Ro.* quem habet in consilio: iubet operā dare, quod rei prima se iudex esset. *Petilius* recusabat: quod suos amicos, quos sibi in consilio esse vellet: ipse *Verres* retineret. iste homo liberalis, negat se quenquam retinere eorum: qui *Petilio* vellent adesse. itaq; discedunt omnes. nam ceteri quoq; impetrant, ne retineantur: qui se velle debebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebat, adesse. itaq; iste solus cum sua cohorte nequissima relinquitur. Non dubitabat *Minutius*, qui *Sopatrum* defendebat: quin iste, quoniam consilium dimisisset: illo die rem illam quaesiturus non esset: cum repente iubetur dicere, respondet, ad quos? ad me inquit: si tibi idoneus videor, qui de homine *Siculo*, ac *Graculo* indicē, idoneus es inquit: sed peruellem adessent hi: qui assueverant antea: causamq; cognorant. dic inquit, illi adesse non possunt. nam hercule inquit *Q. Minutius* me quoq; *Petilius*, ut sibi in consilio adessem, rogauit: & simul a subscellis abire coepit. iste iratus hominem verbis vehementioribus prosequitur: atque ei grauius etiam minari coepit: quod in se tantum crimen, inuidiamque conflat. *Minutius* qui *Syraculis* sic negociaretur: ut sui iuris, dignitatisq; meminisset: & qui sciret, ita se in prouinciā rem augere oportere: ut ne quid de libertate perderet: homini quae visa sunt, & quae tempus illud tulit, & causā, respondit. causam se se dimisso, atque ablegato consilio defensurum negauit. itaq; a subscellis discessit: idemq; hoc praeter *Siculos* ceteri *Sopatri* amici aduocatisq; fecerunt. iste quanquam est incredi-

dibili

dibili importunitate, & audacia: tamen subito solus destitutus pertimuit, & cōturbatus est. quid ageret: quo se verteret, nesciebat. si dimisisset eo tempore quaestionem, post illis adhibitis, quos ablegarat: absolutum iri *Sopatrum* videbat. sin autem hominem miserum, atq; innocentem condemnasset: cum ipse prator sine consilio, reus autem sine patrono, atq; aduocatis fuisset, iudiciumq; *C. Sacerdotis* rescidisset: inuidiam se sustinere nō posse tantam arbitrabatur. itaq; aestuabat dubitatione: versabatur in utraq; partem non solum mente, verum etiā corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere possent, in animo eius metum, cupiditatemq; pugnare. erat hominum conuentus maximus, summum silentium, summa expectatio: quonā esset eius cupiditas eruptura. crebro dimittebat se accensus ad aurem *Timarchides*. tum iste aliquando, age dic inquit. *Sopatrus* implorare hominum atque deum fidem: ut cum consilio cognosceret. tum repente iste testes citari iubet. dicit unus, & alter breuiter: nihil interrogatur. praeco, dixisse pronunciat. iste, quasi metueret, ne *Petilius* priuato illo iudicio transacto, aut dilato, cum ceteris in consilium reuertetur: ita properans de sella exiluit: hominem innocentem, a Sacerdote absolutum, indicta causā de sententia *Scribe*, *Medici*, *Aruspici*q; condemnauit. Retinete, retinete hominem in ciuitate *Iudices*: parcite: & conseruate: ut sit qui vobiscum res iudicet: qui in Senatu sine vlla cupiditate de bello, & pace sententiam ferat. tamen si minus id quidem nobis, minus populo *R.* laborandū est: qualis istius in Senatu sententia futura sit. quae enim eius autoritas erit? quādo iste sententiā dicere audebit, aut poterit? quando autem homo tanta luxuria atq; de

q iiij

fidia, nisi Februario mensē aspirabit in curiam? verum veniat sanē: decernat bellum Cretensibus: liberet Byzantios: regem appellet Ptolomaeum: qui vult Hortensius, omnia dicat, & sentiat. minus hac ad nos, minus ad vita nostra discrimen, minus ad fortunarum nostrarum periculum pertinent. illud, illud est capitale: illud est formidolosum: illud optimo cuiq; metuumdum: quod iste ex hoc iudicio si aliqua vi se eripuerit: in iudiciis sit necesse est: sententiam de capite civis Ro. ferat: sit in eius exercitu signifer: qui imperiū iudiciorum tenere vult, hoc populus Ro. recusat: hoc ferre non potest: clamat: permittitq; vobis: ut si istis hominibus delectemini: si ex hoc genere splendorem ordini, atq; ornamentum curiae constituere velitis: habeatis sanē vobiscum istum senatorem: istum de vobis iudicem, si vultis habeatis, de se homines, si qui extra istum ordinē sunt: quibus ne reiiciendi quidem amplius quā trium iudicum praeclara leges Corneliae faciunt potestate: hūc hominem tam crudelem, tam sceleratum, tam nefariū nolunt iudicare. etenim si illud est tam flagitiosum, quod mihi omnium rerum turpissimū, maximq; nefariū videtur. ob rem iudicandam pecuniā accipere, precio habere ad dictam fidem, & religionem: quanto illud flagitiosius, improbius, indignius? eum à quo pecuniam ob absolendum acceperis, condemnare: ut ne praedonum quidem praetor in fide retinenda consuetudinem cōservaret. Scelus est accipere ab reo: quāto magis ab accusatore? quanto etiam sceleratius ab utroq;? fidem cum proposuisses venalem in provincia: valuit apud te plus is: qui pecuniam maiorem dedit, concedo, forsitan aliquis aliquando eiusmodi quippiam fecerit. cum verò fidem ac religionem

gionem tuam alteri addictam pecunia accepta habueris: post eandem aduersarijs tradideris maiore pecunia: utrumque falles? & trades cui voles? & ei, quem sefelleris: ne pecuniam quidem reddes? quem mihi tu Bulbū? quem Stalenum? quod unquam huiusmodi monstrum, aut prodigium audiuimus, aut vidimus? qui cū reo transigat: post cum accusatore decidat: honestos homines, qui causam norint, ableget, consilioq; dimittat: ipse solus reū absolutum, à quo pecuniam acceperit, condemnat, pecuniamq; nō reddat. hunc hominem iudicū numero habebimus? hic alteram decuriam senatoriā in dex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabella cōmittetur? quā iste non modo cera, verum etiam sanguine, si visum erit, notabit. quid enim horum senegat fecisse? illud videlicet vnum, quod necesse est, pecuniā accepisse. quid ni iste neget? at eques Ro. qui Sopatrum defendit: qui omnibus eius consilijs, rebusq; interfuit. Q. Minutius iuratus dicit pecuniam datam: iuratus dicit Timarchidem dixisse maiorem ab accusatoribus pecuniam dari. dicent hoc Siculi omnes: dicent omnes Haliciensēs: dicet etiā praetextatus Sopatri filius: qui ab isto homine crudelissimo, patre innocentissimo, pecuniāq; patria priuatus est. verum si de pecunia testibus planum facere non possem: illud negare posses? aut nunc negabis? te consilio tuo dimisso, viris primarijs, qui in consilio C. Sacerdotis fuerant: tibiq; esse solēbant, remotis, de re iudicata iudicasse? teq; eum, quem C. Sacerdos adhibito cōsilio, causā cognita, absoluisse: eundē remoto consilio, causā incognita cōdemnasse? cum hac confessus eris: quae in foro palam Syracusis, in ore, atq; oculis provinciae gesta sunt: negato sanē si voles: pecu-

niam accepisse. reperies credo aliquem : qui cum hac
 quæ palam gesta sunt, videat: querat quid tu occultè ege-
 ris: aut qui dubitet, utrū malit meis testibus, an tuis de-
 fenſoribus credere. Dixi iam antea, me nō omnia istius,
 quæ in hoc genere essent, enumeraturum: sed electu-
 rum ea, quæ maximè excellent. Accipite nunc aliud
 eius facinus nobile, & multis locis sæpe commemora-
 tum: & eiusmodi, ut in uno omnia maleficia inesse vi-
 deantur. attendite enim diligenter: inuenietis id faci-
 nus natum à cupiditate: auctum per stuprum: crudeli-
 tate perfectum, atque conclusum. Sthenius est, is qui no-
 bis assidet: Thermitanus, antea multis propter summā
 virtutē, summamq; nobilitatem, nūc propter summam
 calamitatem, atq; istius insignem iniuriam omnibus no-
 tus. huius hospitio Verres cum esset usus: & cum apud
 eum non modo Thermis sæpenumerō fuisset, sed etiam
 habitasset: domo eius omnia abstulit: quæ paulo magis
 animū cuiuspiam, aut oculos possent commouere. etenim
 Sthenius ab adolescentia paulo studiosius hac compara-
 bat, suppellectilem ex ære elegantiores, & Deliacam,
 & Corinthiam, tabulas pictas, etiam argenti benefacti,
 prout Thermitani hominis facultates ferebāt, satis, quæ,
 cum esset in Asia adolescens: studiosè, ut dixi, compa-
 rabat, non tam suæ delectationis causā, quā ad in-
 uitationes, aduentusq; nostrorum hominum, suorum
 amicorum, atq; hospitum, quæ posteaquam iste omnia
 abstulit, alia rogando, alia poscendo, alia sumendo, fe-
 rebat Sthenius, ut poterat. tangebatur tamen animi do-
 lore necessario: quod domū eius exornatam, atq; instru-
 ctam ferè iam iste reddiderat nudam, atq; inanem. ve-
 runtamen dolorem suum nemini impartebat: præto-
 ris

ris iniurias tacitè, hospitii placidè, ferendas arbitra-
 tur. interea cupiditate iste illa sua nota, atq; apud omnes
 peruulgata, cum signa quadam pulcherrima, atq; anti-
 quissima Thermis in publico posita vidisset, adamauit:
 à Sthenio petere cœpit: ut ad ea tollenda operam suam
 profiteretur, seq; adiunaret. Sthenius verò non solum
 negauit: sed etiam ostendit id fieri nullo modo posse: ut si
 gna antiquissima, monumenta P. Africani, ex oppido
 Thermitanorum incolumi illa ciuitate, imperioq; popu-
 li Ro. tollerentur. etenim, ut simul P. Africani quoq; hu-
 manitatem cognoscatis: oppidum. Himeram Carthagi-
 nenses quondam cœperant: quod fuerat in primis Sici-
 lia clarum & ornatum. Scipio qui hoc dignum popu-
 lo Ro. arbitraretur: bello confecto socios sua per nostram
 victoriam recuperare: Siculis omnibus Carthagine ca-
 pta, quæ potuit, restituenda curauit. Himera deleta. quos
 ciues belli calamitas reliquos fecerat: y sese Thermi col-
 locarant, in eiusdem agri sinibus, neque longè ab oppido
 antiquo. hise patrum fortunam ac dignitatem recupe-
 rare arbitrabantur: cum illa maiorum ornamenta in eo-
 rum oppido collocabantur. erant signa ex ære complu-
 ra: in his mira pulchritudine ipsa Himera in muliebri
 figuram, habitumq; formata, ex oppidi nomine & flu-
 minis. erat etiam Stefichori poeta statua, senilis, incur-
 ua, cum libro, summo ut putant artificio facta, ab eo, qui
 fuit Himera, sed est & fuit tota in Græcia summo pro-
 pter ingenium honore & nomine. Hæc iste ad infamiam
 concupierat. etiam, quod penè præterit, Capella quædā:
 ea quidem mirè, ut etiam nos, qui rudis harenæ rerum
 sumus, intelligere possumus, scite facta, & venuste. hæc
 & alia Scipio non negligenter abiecerat: ut homo intel-
 ligens

ligēs Verres auferre posset: sed Thermitanis restituerat: non quo ipse hortos, aut suburbanum, aut locum omnino, ubi ea poneret, nullum haberet: sed si domum abstulisset, non diu Scipionis appellarentur: sed eorum, ad quoscunque ipsius morte venissent. nunc his locis posita sunt: ut mihi semper Scipionis fore videantur: itaque dicantur. Hec cū iste posceret: agereturq; ea res in Senatu: Sthenius vehementissimē restitit: multaq; ut in primis Siculorum in dicendo copiosus est, cōmemorauit: urbem relinquere Thermitanos esse honestius: quā pari tolli ex urbe monumenta maiorum, spolia hostium, beneficia clarissimi viri, in dīcia societatis populi Ro. atque amicitia. commoti animi sunt omnīū: repertus est nemo: quin mori diceret satius esse. itaq; hoc adhuc oppidū Verres inuenit propē solum in orbe terrarum: unde nihil eiusmodi rerum de publico per vim, nihil occulte, nihil imperio, nihil gratia, nihil precio posset auferre. veruntamen hasce eius cupiditates exponā alio loco: nunc ad Sthenium reuertar. itaq; iste vehementer Sthenio incensus, hospitium ei renunciat: domo eius emigrat: atque adeo exit: nam iam antē migrarat. eum autem inimicissimi Sthenij domum suam statim inuitant: ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & criminando. Hi autem erant inimici, Agathinus homo nobilis, & Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidam Agathini eius filiam: de qua iste audierat. itaq; ad generum Agathini migrare maluit. vna nox intercesserat. cum iste Dorotheum sic diligebat: ut diceret omnia inter eos esse communia: Agathinum ita obseruabat: ut aliquē affinem ac propinquum. contemnere etiā signum illud Himerā iam videbatur: quod cum mul-

to magis figura, & lineamenta hospita delectabant. itaq; hortari homines cœpit: ut aliquid Sthenio periculi crearent, criminisq; confingerent. dicebant se illi nihil habere, quod dicerent. tum iste his aperte ostendit, & confirmat: eos in Sthenium quicquid vellent dicerēt: simul atque ad se detulissent probaturos. ita illi non procrastinant: Sthenium statim educunt: aiunt ab eo literas esse corruptas. Sthenius postulat ut secum sui ciues agant de literis publicis corruptis: eiusq; rei legibus Thermitanorum actio sit: cū S. Po. q; Romanus Thermitanis, quod semper in amicitia, fideq; mansissent: vrbes, agros, legesq; suas reddidisset P. q; Rupilius postea leges ita Siculis ex S. C. de decem legatorum sententia dedisset: ut ciues inter se legibus suis agerent: idemq; hoc habuerit Verres ipse in edicto: ut de his omnibus causis se ad leges reuocaret. Iste homo omnium aequissimus, atq; a cupiditate omnium remotissimus, se cogniturum esse confirmat: paratum ad causam dicendam venire hora octaua iubet. non erat obscurum quid homo improbus, ac nefarius cogitaret. neque enim ipse satis occultarat: nec mulier tacere poterat. intellectum est id istum agere: ut cum Sthenium sine ullo argumēto, ac sine teste damnasset: tum homo nefarius de homine nobili, atq; id aetatis, suoque hospite, virgis supplicium crudelissimē sumeret. quod cum esset perspicuum: de amicorum hospitumq; suorum sententia, Therms Sthenius Romam profugit: hyemē fructibusq; se cōmittere maluit: quā non istā communem Siculorum tempestatem, calamitatemq; vitare. Iste homo certus, & diligens ad horam octauam preesto est. Sthenium citari iubet. quem posteaquam videt non adesse, dolore ardere, atque iracundia furere cœpit:

pit: Venerios in domū Stheny mittere: equites circum agros eius, villasq; dimittere. itaq; cum expectat quidnā sibi certi afferatur: ante horam tertiam noctis de foro non discessit. postridie manē descendit: Agathinum ad sese vocat: iubet eum de literis publicis in absentem Sthenium dicere. erat eiusmodi causa: ut ille ne sine aduersario quidem apud inimicum iudicem reperire posset, quid diceret. itaq; tantum verbo posuit: Sacerdote pratore, Sthenium literas publicas corrupisse. vix ille hoc dixerat: cum iste pronunciat Sthenium literas publicas corrupisse videri. & hac praterea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exemplo: ob eam rem HS quingenties Veneri Erycina de Stheny bonis exacturum: bonaq; eius statim cœpit vendere. & vendidisset: si tantulum mora fuisset: quo minus ei pecunia illa numeraretur. ea posteaquam numerata est, contentus hac iniquitate non fuit: palam de sella, ac tribunali pronunciat: si quis absentem Sthenium rei capitalis reum facere vellet: sese eius nomen recepturum. & simul ut ad causam accederet, nomenq; deferret, Agathinum nouum affinem, atq; hospitem cœpit hortari. tum ille clarè, omnibus audientibus, sese id non esse facturum: neque se usque eò Sthenio esse inimicum: ut cum rei capitalis affinem esse diceret. hic tum repente Pacilius quidam homo egens, & leuis accedit: ait, si liceret: nomen absentis deferre se velle. iste verò & licere: & fieri solere: & se recepturum. itaque defertur. edicit statim ut Cal. Decemb. adsit Sthenius Syracusis. hic, qui Romam venisset: satisq; feliciter anniam aduerso tempore nauigasset: omniaq; habuisset equiora, & placibilia: quam animum pratoris, atq; hostis: rem ad

amicos

amicos suos detulit. quæ ut erant acerba, atque indigna: sic videbantur omnibus. itaq; in Senatu continuo Cn. Lentulus, & Lucullus cons. faciunt mentionem placere statui, si Patribus C. videretur: ne absentes homines in provinciis rei fierent rerum capitalium: eam sam Stheny totam, & istius crudelitatem, & iniquitatem Senatum docent. aderat in Senatu Verres pater istius: & flens unumquemq; senatorem rogabat: ut filio suo parceret. neq; tamen multum proficiebat. erat enim summa voluntas Senatus. itaq; sententia dicebatur: cum Sthenius absens reus factus esset: de absente iudicium nullum fieri placere: & si quod esset factum: id ratum esse non placere. Eo die transigi nihil potuit: quod & id temporis erat: & ille pater istius inuenerat homines, qui dicendo tempus consumerent. postea senex Verres defensores, atque hospites omnes Stheny conuenit: rogat eos atque orat, ne oppugnent filium suum: de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum se esse, nequid ei per filium suum noceretur: se homines certos eius rei causam in Siciliam, & terra, & mari misurum. & erat spacium dierum ferè triginta ante Cal. Decembris: quo iste, ut Syracusis Sthenius adesset, edixerat. commouentur amici Stheny: sperant fore, ut patris literis, nuncijsq; filius ab incepto furore reuocetur. in Senatu postea causa non agitur. veniunt ad istum domestici nūcij: literasq; à patre afferunt ante Cal. Decembris: cū isti etiam tum de Sthenio integra totares esset: eodemq; ei tempore, de eadē re litera complures à multis eius amicis, ac necessarijs afferuntur. hic iste, qui pra cupiditate neq; officij sui, neq; periculi, neq; pietatis, neque humanitatis rationē habuisset unq; neq; in eo quod monebatur

moneretur, autoritatē patris, nec in eo, quod rogabatur, voluntatem anteponeūdā putavit libidini suae. manē Cal. decembris, ut edixerat: Sthenium citari iubet. Si abs te istam rem parens tuus alicuius amici rogatus, benignitate, aut ambitione inductus petisset: gravissima tamen apud te voluntas patris esse debuisset. cum verò abs te cui capitis causa peteret: hominesq; ex domo misisset: hiq; eo tempore ad te venissent: cum tibi in integro tota res esset: ne tum quidem te potuit si non pietatis, at salutis tuae ratio ad officium sanitatemq; reducere? Citatus reum: non respondet. citat accusatorem, attendite quaso: videte quantopere istius amentiae fortuna ipsa adversata sit: et simul videte quis Sthenij causam casus adiuvet, citatus accusator M. Pacilius nescio quo casu non respondit, non affuit. si praesens Sthenius reus esset factus: si manifesto in maleficio teneretur: tamē cum accusator non adesset: Sthenium condemnari non oporteret. etenim si posset reus absente accusatore damnari: nō ego à Vibone Veliam parvulo navigio inter fugitivorum, ac praedonum, ac tua tela venissem: quo tempore omnis illa mea festinatio fuit cum periculo capitis, ob eam causam: ne tu ex reis eximerere: si ego nō affuissem ad diem. quod igitur erat in tuo iudicio optatissimū: me, cum citatus essem, non adesse: cur Sthenio non putasti prodesse oportere: cum eius accusator non affuisset? Itaq; fecit ut exitus principio simillimus reperiretur. quem absentem reum fecerat: eum absente accusatore condemnat. Nunciabatur illi primis illis temporibus id, quod pater quoq; ad eum pluribus verbis scripserat: agitatum rem esse in Senatu: etiam in concione Tribunū pl. de causa Sthenij M. Palicanū esse questum: postremo me ipsum apud

collegium

collegium hoc Tribunorum plebis, cum eorum omnium edicto non liceret quenquam Romae esse, qui rei capitalis condemnatus esset: egisse causam Sthenij: cum remota exposuissem, quemadmodum nunc apud vos: docuissimq; hanc damnationem duci non oportere: Tribunos pl. hoc statuisse: idq; omnium sententia pronuntiātū esse: non videri Sthenium impediri edicto: quo minus ei liceret Romae esse. cum haec ad istum afferrentur: timuit aliquando, & commotus est. vertit stilum in tabulis suis: quo facto causam omnem evertit suam: nihil enim sibi reliquit, quod defendi aliqua ratione posset. nam si ita defenderet: recipi nomen absentis licet: hoc fieri in provincia nulla lex vetat: mala, & improba defensione, verū aliqua tamen uti videretur. postremo illo desperatissimo perfugio uti posset: se imprudentem fecisse: existimasse id licere. quanquā haec perditissima defensio est: tamen aliquid dici videretur. tollit ex tabulis id quod erat. & facit coram delatum esse. Hic videte in quot laqueos se induerit: quorum ex nullo se unquam expediret. primum ipse in Sicilia saepe, & palam de loco superiore dixerat: & in sermone multis demonstrarat: licere nomen recipere absentis: se exemplo fecisse id, quod fecisset. hac eum dictasse priore actione & Sex. Pompeius Chlorus dixit: de cuius virtute antea commemoravi: & Cn. Pompeius Theodorus, homo Cn. Pompey clarissimus, & omnium existimatione ornatissimus: & Possides Matro Solentinus, homo summa nobilitate, existimatione, virtute: & hac actione quam voletis multi dicent: & qui ex isto ipso audierit, viri primarii nostri ordinis: & alij qui interfuerint: cum absentis nomen re-

ciperetur. deinde Roma cum res esset acta in Senatu: omnes istius amici, in his etiam pater eius, hoc defendebat, licere fieri: saepe esse factum: istum, quod fecisset, aliorum exemplo, institutoque fecisse. dicit præterea testimonium tota Sicilia: quæ in communibus postulatis ciuitatum omnium Consulibus edidit, rogare, atque orare patres conscriptos, ut statuerent, ne absentium nomina reciperentur. quæ de re Cn. Lentulum patronum Sicilia, clarissimum adolescentem dicere audistis: Siculos cum se causam, quæ pro his sibi in Senatu agenda esset, doceret: de Stheny calamitate questos esse: propterque hanc iniuriam, quæ Sthenio facta esset, eos statuisse, ut quod dico postularetur. Quæ cum ita essent, tantane amentia præditus, atque audacia fuisti: ut in re tam clara: tam testata, tam abs te ipso peruulgata, tabulas publicas corrumpere auderes? At quemadmodum corrupisti? nonne ita, ut omnibus nobis tacentibus ipse te in a tabula condemnare possent? quæso codicem circumfer, ostende. videtis ne totum hoc nomen, coram ubi facit delatum, esse in litura? quid fuit istuc antea scriptum? quod mendum ista litura correxit? quid à nobis Iudices expectatis argumenta huius criminis? nihil dicimus: tabula sunt in medio: quæ se corruptas atque interlitas esse clamant. Ex istis etiam tu rebus effugere te posse confidis? cum te nos, non opinione dubia, sed tuis vestigijs persequamur: quæ tu in tabulis publicis expressa ac recentia reliquisti. Is mihi etiã, Sthenium literas publicas corrupisse causam cognita indicauit: qui defendere non potuerit se non expressus Stheny nomine literas publicas corrupisse. Videte porro aliam dementiam: videte, ut, dum expedire se vult, induat. cognitorẽ ascribit Sthenio: quem? cognita

tum aliquem, aut propinquum? non: Thermitanum alique quem honestum hominem, ac nobilem? ne id quidẽ. at Siculum, in quo aliquis splendor, dignitasque esset? minime. quid igitur? ciuem Romanum. cui hoc probari potest? cū esset Sthenius ciuitatis suæ nobilissimus, amplissima cognatione, plurimis amicitijs: cum præterea tota Sicilia multum autoritate, & gratia posset: inuenire neminẽ Siculũ potuit: qui pro se cognitor fieret? hoc probabitur? an ipse ciuem Rom. maluit? cedo cui Siculo, cum is reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus unquam sit. omnium prætorum literas, qui ante fuerunt, profer, explica: si unum inueneris, ego hoc tibi quemadmodum in tabulis scriptũ habes, ita gestum esse concedam. At credo Sthenius hoc sibi amplum esse putauit: eligere è ciuium Ro. numero, ex amicorum, atque hospitum suorum copia, quem cognitorem daret. quem delegit? quis in tabulis scriptus est? C. Claudius C. Filius Platina. non quero quis hic sit Claudius, quàm splendidus, quàm honestus, quàm idoneus, propter cuius autoritatẽ, & dignitatẽ Sthenius ab omnium Siculorum consuetudine discederet, & ciuem Romanum cognitorẽ daret. nihil horum quero. fortasse enim Sthenius non splendorem hominis, sed familiaritatẽ secutus est? quid? si omnium mortalium Sthenio nemo inimicior, quàm hic C. Claudius, tum semper, tum in his ipsis rebus, & temporibus fuit: si de literis corruptis contrahenit: si contra omniratione pugnauit: utrũ potius pro Sthenio inimicũ cognitorem esse factum, an te in Stheny periculum inimici eius nomine abusum esse credemus? Ac ne quis forte dubitet, cuiusmodi totum sit negociũ: tamen si iam dudum omnibus istius improbitatẽ perspicuam esse

confido: tamen paululum etiam attendite. Videtis illum subrispo capillo, nigrum? qui eo vultu nos intuetur, ut sibi ipse peractus esse videatur? qui tabulas tenet? qui scribit? qui monet? qui proximus est? is est C. Clodius, qui in Sicilia sequester istius, interpres, confessor negotiorum, propè collega Timarchidi numerabatur: nunc obtinet eum locum, ut vix Apronio illi de familiaritate concedere videatur: & qui se non Timarchidis, sed ipsius Ferris collegam & socium esse dicebat. dubitate etiam si potestis, quin eum iste potissimum ex omni numero delegerit, cui improbam personam imponeret: quem & hinc inimicissimum, & sibi amicum esse arbitraretur. Hic vos dubitatis Iudices tantam istius audaciam, tantam crudelitatem, tantam iniuriã vindicare? dubitatis exemplum iudicum illorum sequi? qui damnato Cn. Dolabella damnationem Philodami Opuntij resciderunt. quod is, non absens reus factus esset: quæ res iniquissima, & acerbissima est: sed cum ei legatio Romam à suis civibus esset data. quod illi Iudices multo in leniore causa statuerunt equitatem secuti: vos id statuere in gravissima causa præsertim aliorum auctoritate iam confirmatum dubitabitis? At quem hominem C. Verres tanta, tam insigni iniuria, affecisti? cuius absentis nomen recepisti? quem absentem non modo sine crimine, & sine teste, verum etiam sine accusatore damnasti? quem hominem de immortales? non dicam amicum tuum, quod apud homines carissimum est: non hospitium, quod sanctissimum est: nihil enim minus libenter de Sthenio commemoro: nihil aliud in eo quod reprehendi possit inuenio: nisi quod homo frugalissimus, atq; integerrimus te hominem plenum stupri, flagitij, sceleris

sceleris domum suam inuitavit: nisi quod qui C. Marij, & Cn. Pompeij, C. Marcelli, L. Sifenna, tui defensoris, caterorumq; fortissimorum hospes fuisset, atq; esset: ad eum numerum clarissimorum hominum tuum quoq; nomen ascripserit. quare de hospitio violato, & de isto tuo nefario scelere mihi queror. hoc dico, non his qui Sthenium norunt, hoc est nemini eorum qui in Sicilia fuerant, nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate sua splendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atq; exsimatione sit: sed ut illi quoq; qui in ea prouincia non fuerunt, intelligere possint, in quo homine tu statueris exemplum eiusmodi: quod tum propter iniquitatem rei, tum etiam propter hominis dignitatem, acerbum omnibus, atq; intolerandum videretur: est ne Sthenius is, qui omnes honores domi suæ facillime cum adeptus esset, amplissime, ac magnificentissime gessit? qui oppidum non maximū, maximis ex pecunia sua locus communibus, monumentisq; decorauit? cuius de meritis in Remp. Thermitanorum, Siculosq; vniuersos sunt anea tabula fixa Thermis in curia? in qua publice erat de huius beneficijs scriptum & incisum? quæ tabula tum imperio tuo reuulsa, nunc à me tamen reportata est: ut omnes, huius honores inter suos, & amplitudinem possent cognoscere, est ne hic? qui apud Cn. Pompeium clarissimum virum cum accusatus esset, quod propter C. Marij familiaritatem, & hospitium contra Remp. sensisset eum inimici, & accusatores eius dicerent: quod tum magis insidioso crimine, quàm vero accerseretur ita à Cn. Pompeio absolutus est: ut in eo ipso iudicio Pompeius hunc hospitio suo dignissimum statuerit? ita porro laudatus defensusq; ab omnibus Siculis: ut idem Pompeius non ab

homine solum, sed etiam à provincia tota se huius absolutione inire gratiam arbitraretur? postremo est ne hic? qui & animum in Remp. habuit eiusmodi, & tantum auctoritate apud suos ciues potuit: ut perficeret in Sicilia solus te pratore, quod non modo Siculus nemo, sed ne Sicilia quidem tota potuisset: ut ex oppido Therms nullum signum, nullum ornamentum, nihil ex sacro, nihil de publico attingeres? cū præsertim essent multa præclara: & tu omnia concupisses. Denique nunc vide quid inter te cuius nomine apud Siculos, dies festi agitantur, & præclara illa Verrea celebrantur: cui statua Romæ stant in aurata à cōmuni Sicilia, quemadmodum inscriptum videmus data: vide inquam quid inter te & hunc Siculum qui abs te est patrono Sicilia condemnatus, interfuit, hunc ciuitates ex Sicilia per multa testimonio suo, legationibusq; ad eam rem missis publicè laudant: te omnium Siculorū patronum una Mamertina ciuitas sociā furtorum ac flagitiorum tuorum, publicè laudat: ita tamen nouo more, ut legati ledant, legatio laudet: ceteræ quidē ciuitates publicè literis, legationibus, testimonijs accusant, queruntur, arguunt. si tu absolutus sis, funditus euerfas se esse arbitrantur. Hoc de homine, ac de huius bonis etiā in Eryco monte monumentū tuorum flagitiorum crudelitatisq; posuisti: in quo Sthenij Thermitani nomen ascriptum est. vidi argenteū Cupidinem cum lampade. quid tandem habuit argumenti, aut rationis res: quamobrem in eo potissimū Sthenianum premium poneretur? utrū hoc signū cupiditatis tue, an trophæum necessitudinis, atq; hospitij, an amoris indicium esse voluisti? faciunt hoc homines: quos in summa nequitia non solum libido, & voluptas, verum etiam ipsius nequitia

quitia fama delectat: ut multis in locis notas ac vestigia scelerum suorum relinqui velint. ardebat amore illius hospite: propter quam hospitij iura violarat. hoc non solum sciri tum, verum etiam commemorari semper volebat. itaq; ex illa ipsa re, quam accusante Agathino gesserat: Veneri potissimum deberi premium statuit: quæ illam totam accusationem iudiciumq; cōflarat. putarem te gratum in deos: si hoc donum Veneri non de Sthenij bonis dedisses, sed de tuis: quod facere debuisti: præsertim cū tibi illo ipso anno à Chelidone venisset hæreditas. Hic ego si hanc causam non omnium Siculorum rogatus recepissem: si hoc à me muneris non vniuersa provincia poposcisset: si me animus atq; amor in Republica, existimatioq; offensā nostri ordinis, ac iudiciorum non hoc facere coegisset: atq; hac una causa fuisset: quod amicum atque hospitem meum Sthenium, quem ego in quæstura mea singulariter dilexissem: de quo optimè existimasse: quem in provincia existimationis meæ studiosissimū, cupidissimūq; cognossem: tam crudeliter, sceleratè, nefarieq; tractasses: tamen digna causa: cur inimicitias hominis improbiissimi susciperem: ut hospitij salutem fortunæq; defenderem fecerunt hoc multi apud maiores nostros: fecit etiam nuper homo clarissimus Cn. Domitius: qui M. Syllanum Consularem virum accusauit propter Egitomari transalpini hospitis iniurias. putarē me idoneum, qui exemplum sequerer humanitatis atq; officij: proponeremq; spem meis hospitibus, ac necessarijs: quo tutiorem vitā se meo præsidio victuros esse arbitrarētur. cum verò in cōmunibus iniurijs totius provincie Sthenij quoq; causa contineatur: multiq; uno tempore à me hospites, atq; amici publicè, priuamq; defendantur:

profecto vereri non debeo: ne quis hoc quod facio, nō existimet summi officij ratione impulsū coactūq; suscepisse. Atq; ut aliquando de rebus ab isto cognitis iudicariq; & de iudicijs datis dicere desistamus: & quoniam facta istius in his generibus infinita sunt: nos modum aliquē, & finem orationi nostra, criminibusq; faciamus: pauca ex alijs generibus sumemus. Audistis ob ius dicendum Q. Variū dicere procuratores suos isti centum & triginta millia nummūm dedisse: meministis Q. Varij testimonium: remq; hanc totam C. Sacerdotis hominis ornatissimi testimonio comprobari: scitis Cn. Sertium, M. Modium equites Romanos, sexcentos præterea ciues Ro. multosq; Siculos dixisse, isti pecuniā ob ius dicendū dedisse. de quo crimine quid ego disputem: cum totum positiū sit in testibus? quid porò argumenter, qua dere dubitare nemo possit? an hoc dubitabit quisquam omnū? quin is venalem in Sicilia iurisdictionē habuerit: qui Romæ totum edictū, atq; omnia decreta vendiderit? & quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniam acceperit: qui M. Octavianū Ligurē ob ius dicendum poposcerit. quod enim præterea genus pecunie cogende præterit? quod non ab omnibus alijs præteritū, excogitauit? ecquæ res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis sit, aut potestas, aut procuratio, quin eam rem tu ad tuum quæstum, nundinationemq; hominū traduxeris? dicta sunt priore actione & priuatim, & publicè testimonia: legati Centuripini, Halesini, Catinenses, Panormitanq; dixerunt: multarū præterea ciuitatum: iā verò priuatim pluriimi: quorū ex testimonijs cognoscere potuistis, tota Sicilia per triennium neminem vlla in ciuitate Senatorem factum

factum esse gratis: neminem, ut leges eorum sunt, suffragis: neminem nisi istius imperio, aut literis: atque in his omnibus Senatoribus cooptandis, non modo suffragia nulla fuisse: sed ne genera quidem spectata esse, ex quibus in eum ordinem cooptari liceret, neq; census, neque ætatis: neq; cetera Siculorū iura valuisse. quicūq; Senator voluerit fieri, quamuis puer, quamuis indignus, quamuis ex eo loco, ex quo non liceret, si is precio apud istum fieret idoneus, ut vinceret, factum esse semper: nō modo Siculorum nihil in hac re valuisse leges: sed ne ab Senatu quidem populoq; Ro. datas quas enim leges socijs amicisq; datis, qui habet imperium à populo Romano, authoritatem legum dandarum à Senatu: hæc debent, & populi Ro. & Senatus existimari. Halesini pro multis, & magnis suis, maiorumq; suorum in Remp. nostram meritis, atq; beneficijs suo iure, nuper L. Licinio, Q. Mutio Cons. cum haberent inter se controuersias de Senatu cooptando: leges ab Senatu nostro perierunt. decreuit Senatus honorifico S. C. ut his C. Claudius Appij filius Pulcher Prætor de Senatu cooptando leges conscriberet. C. Claudius adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum sententia leges Halesinis dedit. in quibus multa sanxit de ætate hominum: ne quis minor triginta annis natus de quæstu, quem qui fecisset, ne legeretur: de censu, de ceteris rebus. quæ omnia ante istum Prætorem, & nostrorum magistratuum authoritate, & Halesinorū summa voluntate valuerunt. ab isto & præco, qui voluit, istum ordinem precio mercatus est: & pueri annorum senum septenūq; denuq; Senatorium nomen nūdinati sunt: & quod Halesini antiquissimi, & fidelissimi sō-

cij, atq; amici Romæ impetrarant, ut apud se ne suffragijs quidem fieri liceret: id precio ut fieri posset, effecit. Agrigentini de Senatu cooptando Scipionis leges anti- quas habent, in quibus & eadem illa sancta sunt: & hoc amplius. cum Agrigentinorū duo genera sint: unū veterum, alterū colonorum: quos T. Manlius Prætor ex S. C. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautum est in Scipionis legibus, ne plures essent ex colonorum numero, quā ex vetere Agrigentinorū. Iste qui omnia iura precio exequasset: omniumq; rerum delectum, atq; discrimen pecunia sustulisset: non modo illa, quæ erant ætatis, ordinis, quæstusq; permiscuit: sed etiā in his duobus generibus civium novorum, veterumq; delectum ordinemq; turbavit. nam cum esset ex veterum numero quidam Senator demortuus: & cum ex utroq; genere par numerus reliquus esset: veterem cooptari necesse erat legibus: ut his amplius numerus esset, quæ cum ita se res haberet: tamen ad istum venerunt emptum locum illum Senatorium non solum veteres, sed etiā novi. fit, ut precio novus vincat: literasq; à Prætore afferat. Agrigentini ad istum legatos mittunt: qui eum leges doceant: consuetudinemq; omnium annorum demonstrant: ut iste intelligeret: ei se illum locum vendidisse: cui ne commercium quidem esse oporteret. quorum oratione iste, cum pretium iam accepisset: ne tantulum quidem commotus est. idem fecit Heraclea. nam eò quoq; colonos P. Rupilius deduxit: legesq; similes de cooptando Senatu, ac de numero veterum, ac novorum dedit. ibi non solum iste, ut apud ceteros, pecuniam accepit: sed etiam genera veterum, ac novorum, numerumq; permiscuit. Nolite expectare dum omnes obeam

oratione

oratione mea civitates: hoc uno complector crimine omnia. neminem isto Prætore Senatorem fieri potuisse: nisi qui isti pecuniam dedisset. hoc idem transfero in magistratus, curationes, sacerdotia: quibus in rebus non solum hominum iura, sed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiavit. Syracusis lex est de religione: quæ in annos singulos Iovis sacerdotem sortitū capi iubet: quod apud illos amplissimum sacerdotium putatur. cum suffragijs tres ex tribus generibus creati sunt, res revocatur ad sortem. profecerat iste imperio: ut pro suffragio Theomnastus familiaris suus in tribus illis renunciaretur. in sorte, cui imperare non poterat: expectabant homines quidnam acturus esset. homo id quod erat facillimum: primò vetat sortiri: iubet extra sortem Theomnastum renunciari. negant id Syracusani per religiones sacrorum ullo modo fieri posse: fas deniq; negant esse. iubet ille sibi legem legi. recitatur. in qua scriptum erat: ut quot essent renunciati, tot in hydiam sortes conijcerentur: cuius nomen exisset, ut is haberet sacerdotiū. homo ingeniosus, & peracutius optime inquit. nempe scriptū ita est, quot renunciati erunt: quot ergo sunt renunciati? responsum, tres. nunquid igitur oportet, nisi tres sortes conijci? unam educi? nihil, conijci iubet tres, in quibus omnibus scriptum esset nomen Theomnasti. fit clamor maximus, cum id univrsis indignum, atq; nefarium videretur. Ita Iovis illud sacerdotium amplissimum per hanc rationem Theomnasto datur. Cepheledi mensis est certus: quo mense sacerdotem maximum creari oporteat. erat eius honoris cupidus Arthenio quidam, Climachias cognomine, homo sane locuples, & domi notus: sed is fieri nullo modo poterat.

rat, si Herodotus quidem adesset: ei locus ille, atq; honos in illum annum ita deberi putabatur: ut ne Climachias quidem contradiceret. res ad istū defertur, & istius more deciditur. torenmata sanè nota, ac preciosa auferuntur. Herodotus Romæ erat: satis putabat se ad comitia tempore venturum, si pridie venisset. Iste ne aut alio mense ac fas erat, comitia haberentur: aut Herodoto presenti honos adimeretur, id, quod iste non laborabat, Climachias minimè volebat, excogitat, dixit iam dudū, nō est homo acutior quisquam, nec fuit, excogitat inquam, quemadmodum mense illo legitimo, comitia haberentur: nec tamen Herodotus adesse posset. est consuetudo Siculorū, ceterorumq; Græcorū, quod suos dies mensesq; congruere volunt cum solis lunæq; ratione: ut nonnunquam si quid discrepet, eximant unū aliquē diem, aut summum biduum ex mense: quos illi exheresimos dies nominant item nonnunquam vno die longiorem mensem faciunt, aut biduo. quæ iste cum cognouisset, nouus astrologus, qui non tam cæli rationem, quàm calati argenti duceret: eximi iubet non diem ex mense, sed ex anno unum dimidiatumq; mensem hoc modo: ut quo die verbi causa esse oporteret Idus Ianuarias: eo die Cal. Martias proscriberet. itaq; si omnibus recusantibus, & implorantibus, dies is erat legitimus comitys habendis eo modo sacerdos Climachias renunciatus est. Herodotus cum Romæ reuertitur dies ut ipse putabat, quindecim ante comitia: offendit eum mensem comitalē comitys iam ab hinc triginta diebus habitis. Tunc Cephæditani decreuerunt intercalarium XLV dies longum: ut reliqui menses in suam rationē reuenterentur. hoc si Romæ fieri posset: certè aliqua ratione expugnaſſet iste:

ut

ut dies XLV inter binos ludos tollerentur: per quos solus iudicium fieri posset. Iam verò Censores quemadmodum in Sicilia isto Prætoris creati sunt, opera precium est cognoscere. ille enim est magistratus apud Siculos, & diligentissimè mandatur à populo propter hanc causam: quod omnes Siculi ex censu quotannis tributa cōferunt: in censu habendi potestas omnis æstimationis habenda, summaq; faciunda Censori permittitur. itaq; cum populus, cui maximam fidem suarum rerum habeat, maxima cura diligit: & propter magnitudinē potestatis hic magistratus à populo summa ambitione contenditur. In ea re nihil obscure facere voluit: non in sortitione fallere: neque dies de fastis eximere: nihil sane vassè nec maliciose facere conatus est: sed ut studia, cupiditatesq; honorum, atque ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret: quæ res euertende Reipublicæ causa solent esse: ostendit se in omnibus ciuitatibus Censores esse facturum. Tanto mercatu Prætoris indicto, concurrunt undique ad istum Syraculas: flagrabat domus tota prætoris studio hominum, & cupiditate: nec mirum, omnibus comitys tot ciuitatum vnā in domū reuocatis, tantaq; ambitione prouincia totius in vno cubiculo inclusa. exquisitis palam precijs, & licitationibus factis describebat Censores binos in singulas ciuitates Timarchides, is suo labore, suisq; accessionibus huius negotij, atq; operis molestiam conſequēbatur: ut ad istum sine vlla sollicitudine summa pecunia referretur. Iam hic Timarchides quantam pecuniam fecerit, planè adhuc cognoscere non potuistis: veruntamen priore actione quàm varie, quàm improbè prædatus esset, multorum ex testimonijs cognouistis. Sed ne miremini qua ratione hic tam

tam

tum apud istum libertus potuerit: exponam vobis breuiter, quid hominis sit: ut & istius nequitiam, qui illius secum habuerit, eo praesertim numero ac loco, & calamitatem provinciae cognoscatis. in mulierum corruptellis, et in omni eiusmodi luxuria, atque nequitia mirandū in modum reperiēbam hunc Timarchidem ad istius flagitiosas libidines, singularemque nequitiam natum, atque aptum fuisse: investigare, adire, appellare, corrumpere, quiduis facere in eiusmodi rebus, quamuis callide, quamuis audacter, quamuis impudenter. eundem mira quaedam excogitare genera furandi. nam ipsum Verrem tantum semper auaricia hiantē atque imminētis fuisse, ingenio, & cogitatione nulla: ut quicquid sua sponte faciebat, item ut vos Romae cognouistis, eripere potius, quam fallere videretur. haec verò eius erat ars, & malicia miranda: quod acutissime tota provincia quid cuique esset necesse, indagare, & odorari solebat: omnium inimicos diligenter cognoscere, colloqui, attentare: ex utraque parte causas: voluntates perspicere, facultates, & copias: quibus opus esset, metū afferre: quibus expediret, spem ostendere: accusatorum, & quadruplatorum quicquid erat, habebat in potestate: quod cuique negotij consilium volebat, nullo labore faciebat: istius omnia decreta, imperia, literas peritissime, & callidissime venditabat: ac non solum erat administer istius cupiditatum: verum etiam ipse sui meminerat aequè: non solum nummos, si qui isti exciderant, tollere solebat, ex quibus pecuniam maximam fecit: sed etiam voluptatum, flagitiorumque istius ipse reliquias colligebat, itaque in Sicilia non Athenionem, qui nullum oppidum cepit: sed Timarchidem fugitiuum omnibus oppidis per triennium scitote regnasse:

gnasse: in Timarchidis potestate sociorum populi Romae antiquissimorum, atque amicissimorum liberos, matresfamilias, bona, fortunasque omnes fuisse. Is igitur, ut dico, Timarchides in omnes ciuitates accepto precio Censores dimisit. comitia isto praetore Censuram ne simulandi quidem causa fuerunt. Iam hoc impudentissime, palam, licebat enim videlicet legibus, singulis Censoribus denary trecenti ad statuum praetoris imperati sunt. Censores CXXX facti sunt. pecuniam illam ob censuram, contra leges, clam dederunt: haec denaria XXXVIII millia palam saluis legibus contulerunt in statuum. primum quo tantam pecuniam? deinde quam ob rem Censores ad statuum tibi conferebant? ordo aliquis Censuram est collegium? genus aliquod hominum? nam aut publice ciuitates istos honores habent: aut generatim homines, ut aratores, ut mercatores, ut nauicularij. Censores quidem qui magis, quam Aediles? ob beneficium? ergo hoc fatebere, abs te haec perita esse? nam erepta non audebis dicere. te eos magistratus hominibus beneficij non Reip. causa permisisse? hoc autem tute fatebere? quis quam dubitabit? quin tu istam apud populos provinciae istius inuidiam atque offensionem non ambitionis, neque beneficiorum collocandorum, sed pecuniae conciliandae causa suscepis? Itaque Censores fecerunt idem, quod in nostra Rep. solent ij: qui per largitionem magistratus adepti sunt: dederunt operam, ut ita potestatem gererent: ut illam lacunam rei familiaris explerent. sic census habitus est te praetore: ut eo censu nullius ciuitatis Respub. posset administrari. nam locupletissimi cuiusque census extenuerant: tenuissimi auxerant. Itaque in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur: ut etiam

si homines tacerent: res ipsa illum censum repudiaret, id quod intelligi facillimè re ipsa potest. nam L. Metellus, qui posteaquam ego inquirendi causâ in Siciliam veni: repenti Letily aduentu istius: non modo amicum, verum etiam cognatus factus est: is, quod videbat istius censum stare nullo modo posse: eum censum observari iussit: qui viro fortissimo, atque innocentissimo Sex. Peduceo pratore habitus esset. erant enim tum Censores legibus facti, delecti à suis civitatibus: quibus, si quid commisissent, pœna legibus erant constituta. te autem pratore, qui Censor aut legem metuerit, qua non tenebatur, quoniam creatus lege non erat? aut animadversionem tuâ? cum id quod abs te emerat, vedidisset? Teneat iam sanè meos testes Metellus: cogat alios laudare: sicut in multis conatus est: modo hæc faciat, quæ fecit, quis enim unquam tanta à quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus est? Quinto quoque anno Sicilia tota censetur: erat censa pratore Peduceo: quintus annus cum te pratore incidisset, censa denuò est. postero anno L. Metellus mentionem tui census fieri verat: censores dicit de integro sibi creati placere: interea Peduceanum censum observari iubet. hoc si tuus inimicus tibi fecisset: tamen si animo a quo provincia tulisset: inimici iudicium graue videretur. fecit amicus recens, & cognatus voluntarius. aliter enim, si provinciam retinere, si saluus ipse in provincia vellet esse: facere non potuit. expectas etiam quid hi iudicent? si tibi magistratum abrogasset: minore ignominia te affecisset: quam cum ea, quæ in magistratu gessisti, sustulit, atque irrita iussit esse. Neque in hac sola sunt eiusmodi. sed antequam ego in Siciliam veni: in maximis rebus, ac plurimis. nam & Heraclio Syracusano tuos

cusano tuos illos palaestritas bona restituere iussit: & Epirate Bidinos, & pupillo Drepanitano A. Claudium: & nisi mature Lelilius in Siciliam venisset cum literis: minus XXX diebus Metellus totâ triennij præturam rescidisset. Et quoniam de ea pecunia quam tibi ad statuarum Censores contulerunt, dixi: non mihi prætermittendum videtur, ne illud quidem genus pecunie conciliata: quam tu à civitatibus statuarum nomine coëgisisti. Video enim eius pecunia summam esse pergrandem, ad HS CXX millia. tantum conficitur ex testimonijs, ac literis civitatum: & iste hoc concedit, nec potest aliter dicere. quare cuiusmodi putamus esse illa, quæ negat? cum hæc tam improba sunt, quæ fatetur? quid enim vis constitui? consumptam esse omnem istam pecuniam in statuis? fac ita te esse: tamen hoc ferendum nullo modo est: tantam ab socijs pecuniam auferri: ut omnibus in angiporis prædonis improbissimi statuae ponantur: quæ vix tuto transire posse videamur. verum ubi tandem, aut in quibus statuis ista tanta pecunia consumpta est? consumetur inquires. scilicet expectemus legitimam illud quinquennium. si hoc intervallo non consumperit: tum denique, nomen eius de repetundis pecunijs statuarum nomine deferemus. reus est maximis plurimisque criminibus in iudicium vocatus: HS CXX millia ex hoc uno genere capta videmus. si condemnatus eris: non opinor id ages, ut ista pecunia in quinquennio consumatur in statuis. sin absolutus eris: quis erit tam amens, qui te ex tot, tantisque criminibus elapsum, post quinquennium statuarum nomine accersat? ita si neque adhuc consumpta ista pecunia est: & est perspicuum, non consumptum iri: licet iam intelligamus inuentam esse rationem:

quare & iste HS CXX millia uno genere conciliarit: & cæperit: & ceteri, si à vobis hoc erit comprobatum: quam volent magnas hoc nomine pecunias capere possint: ut iam videamur non à pecunijs capiendis homines absterrere: sed cum genera quedam pecuniarum capiendarum comprobaremus: honesta nomina turpissimis rebus imponere. Etenim si C. Verres HS CXX millia populū, verbi gratia, Centuripinum poposcisset, eamq; ab his pecuniam abstulisset: non opinor esset dubium, quin eum, si tum id planum fieret, condemnari necesse esset. quid si eundem populum HS CCC millia poposcit? eaq; coëgit, atq; abstulit? num iccirco acsolueretur, quod ascriptum est, eam pecuniā datā statuarū nomine? non opinor. nisi forte id agimus: non ut magistratibus nostris moram accipiendi, sed ut socijs causam dandi auferre videamur. Quod si quem statua magnopere delectant: & si quis earum honore, & gloria ducitur: is hac tamen constituat necesse est: primum, auerti pecuniam domum non placere: deinde ipsarum statuarum modum quendam esse oportere: deinde illud certè, ab iniuris exigi non oportere. Ac de auertenda pecunia, quaro abs te, utrum ipse ciuitates solita sint statuas tibi faciundas locare ei, cui possent optima conditione locare? an aliquem curatorem præficere, qui statuis faciundis præset? an tibi, an cui tu imperasses adnumerare pecuniam? nam si per eos statua fiebant: à quibus tibi iste honos habebatur, audio. sin Thimarchidi pecunia numerabatur: desine quæso simulare te, cum in manifesto furto tenere gloria studiorum, ac monumentorum fuisse. quid vero modum statuarum haberi nullum places? atqui habeatur necesse est. etenim sic con-

derate

derate. Syracusana ciuitas, ut eam potissimū nominem, dedit ipsi statuam. est honos. & patri: bella hæc pietatis, & quæstusq; simulatio. & filio: ferri hoc potest. hūc enim puerum non oderant. verum quotiens, & quot nominibus à Syracusanis statuas auferes? ut in foro statuerent, abstulisti: ut in curia, coëgisti: ut pecuniam conferrent in eas statuas, quæ Romæ ponerentur, imperasti: ut ydem darent homines aratorum nomine: dederunt: ut ydem pro parte in commune Sicilia conferrent: etiam id contulerunt. una ciuitas cum tot nominibus pecuniā contulerit, idemq; hoc ciuitates ceteræ fecerint: non res ipsa vos admonet: ut putetis modū aliquē huic cupiditati constitui oportere? quod si hoc voluntate suā nulla ciuitas fecit: si omnes imperio, metu, vi, malo adducta tibi pecuniā statuarum nomine contulerunt: per deos immortales num cui dubium esse poterit? quin, etiā si quis statuerit accipere ad statuas licere, idem tamen statuat, eripere certè non licere? Primum igitur in hanc rem testem totam Siciliam citabo: quæ mihi una voce statuarum nomine magnam pecuniā per vim coactam esse demonstrat. nam legationes omnium ciuitatum in postulatīs communibus, quæ ferè omnia ex tuis iniurijs nata sunt: etiam hoc ediderunt: ut statuas ne cui, nisi cum is de prouincia decessisset, pollicerentur. Tot pratorum in Sicilia fuerunt: totiens apud maiores nostros Siculi Senatū adierunt: totiens hac memoria: tamen huiusce noui postulati genus, atq; principiu tuæ prætura attulit. quid enim tam nouum, non solum re, sed genere ipso postulandi? nam cetera quæ sunt in ydem postulatīs de iniurijs tuis, sunt noua: sed tamen non nouo modo postulantur. rogant, & orant Siculi pa-

tres conscriptos: ut nostri magistratus posthac decumas lege Hieronica vendant. tu primus contra vendideras, audio. ne in cellam quod imperatur, estiment. hoc quoque propter tuos ternos denarios nunc primum postulat. sed genus istud postulandi non est novum. non absentis nomen recipiatur. ex Stheny calamitate, & tua natum est iniuria. cetera non colligam. sunt omnia Siculorum postulata eiusmodi: ut crimina collecta in unum te reum esse videantur. quae tamen omnia novas iniurias habent: sed postulationum formulas visitatas. hoc postulatum de statuis ridiculum esse videatur ei: qui rem sententiamque non perspicit: possulant enim non ut ne cogantur statuere. quid igitur? ut ipsis ne liceat. quid est hoc? petis à me, quod in tua potestate est: ut id tibi facere ne liceat. pete potius ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. nihil ergo inquit. negabunt enim omnes se coegisse. si me saluum esse vis: mihi impone istam vim: ut omnino mihi ne liceat polliceri. ex tua praetura primum nata est haec postulatio: qua cum utuntur: hoc significant, atque adeo aperte ostendunt: sese ad statuas pecuniam metu, ac malo coactos inuitissimos contulisse. Quid? si hoc non dicant: tibi non necesse sit id ipsi confiteri? vide & perspice qua defensione sis usus: iam intelliges hoc tibi de statuis confitendum esse. mihi enim renunciatur, ita constitui à tuis patronis hominibus ingeniosis causam tuam: & ita eos ab te institui, & doceri: ut quisque ex provincia Sicilia grauior homo, atque honestior testimonium vehementius dixerit: sicuti Siculi multi primarii viri multi dixerunt: te statim hoc istis tuis defensoribus dicere: inimicus est: propterea quod arator est. itaque uno genere opinor circumscribere habetis in animo genus hoc aratorum:

tum: quod eos infenso animo, atque inimico venisse dicatis, quia fuerit in decumis iste vehementior. Ergo aratores inimici: omnes aduersarij: nemo eorum est quin perisere cupiat. omnino praclare te habes: cum is ordo, atque id genus hominum, quod optimum, atque honestissimum est: à quo uno & summa Reipub. & illa provincia maxime continetur: tibi est inimicissimum. verum esto: alio loco de aratorum animo, & iniurijs video: nunc quod mihi abs te datur, id accipio: eos tibi esse inimicissimos. nempe ita dicis, propter decumas. concedo. non quero iure an iniuria sint inimici. quid ergo illa sibi statuaequestres inaurata volunt? quae populi Romani oculos, animosque maxime offendunt: propter eadem Vulcani? nunc scriptum esse video, quandam ex his statuam aratores dedisse. si honoris causa statuam dederunt, inimici non sunt: credamus testibus: tum enim honori tuo: nunciam religioni suae consulunt. sin autem metu coacti dederunt: confiteare necesse est, te in provincia pecuniam statuarum nomine per vim ac metum coegisse. utrum tibi commodum est elige. equidem libenter hoc iam crimen de statuis relinquam: ut mihi tu illud concedas: quod tibi honestissimum est: aratores tibi ad statuam honoris tui causa voluntate sua contulisse. da mihi hoc. iam tibi maximam partem defensionis praecideris. non enim poteris aratores tibi iratos esse, atque inimicos dicere. O' causam singularem: O' defensionem miseram, ac perditam: nolle hoc accipere rem ab accusatore: & eum reum qui praetor in Sicilia fuerit: aratores ei statuam sua voluntate statuisse: aratores de eo bene existimare: amicos esse: saluum esse cupere. metuit, ne hoc vos existimeris. obruitur enim aratorum testimonijs. utar eo quod datur. certe ita

vobis hoc iudicandū est: eos, qui isti inimicissimi sunt: ut ipse existimari vult: ad istius honores, atq; monumēta pecuniam non voluntate sua contulisse. atq; ut hoc tamē facillimē intelligi possit: quem voles eorum testium, quos produxero: qui in Sicilia testes sint: siue ciuem Ro. velis, siue Siculum, rogato: & eum, qui tibi inimicissimus esse videbitur: qui se spoliatū à te dicit: ecquid suo nomine in tuam statuam contulerit? neminem reperies, qui neget. etenim omnes dederunt. quēquā igitur putas dubitaturum? quin is, quem inimicissimū tibi esse oporteat: qui abs te grauissimas iniurias acceperit: pecuniam statuæ nomine dedit vi, atq; imperio adductum, non officio, ac voluntate. Et huius ego pecunie Iudices, quæ permagna est, impudentissimēq; coacta ab inuitis: non habui rationem: neque habere potui: quantum ab aratoribus, quantum ab negotiatoribus, qui Syracusis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiantur, esset coactum: quoniam intelligitis ipsius quoq; cōfessionē ab inuitissimis coactam esse. Venio nunc ad ciuitates Siciliae, de quibus facillimē iudicium fieri voluntatis potest. an etiam Siculi inuiti cōtulerunt? non est probabile. etenim sic C. Verrem præturam in Sicilia gessisse constat: ut cum vtriusq; satisfacere non posset, & Siculis, & togatis: officij potius in socios, quàm ambitionis in ciues rationem duxerit. Itaq; eum non solum patronum istius insulæ, sed etiam Sotera inscriptum vidi Syracusis. hoc quantum est? ita magnum: ut latino vno verbo exprimi non possit. is est nimirum Soter: qui salutem dedit. huius nomine etiam dies festi agitantur pulchra illa Verrea, nō quasi Marcellea, sed pro Marcelleis, quæ illi istius iussu sustulerunt. huius fornix in foro Syracusis est:

sis est: in quo nudus filius stat: ipse autem ex equo nudatam ab se provinciā prospicit. huius statuæ omnibus locis erectæ sunt, quæ hoc demonstrare videantur: propemodum non minus multas statuas istum posuisse Syracusis, quàm abstulisse. huic etiam Roma videmus in basi statuarum maximis literis incisum, à communi Sicilia datas. quamobrem quid hoc probari potest cuiquam? tantos honores habitos esse ab inuitis? Hic tibi etiam multo magis? quàm antè in aratoribus videndū & considerandum est, quid velis. magna res est. utrum tibi Siculos publicè priuatimq; amicos: an inimicos existimari vis? si inimicos: quid te futurum est? quò confugies? ubi nitere? modo aratorum honestissimorum hominum, & locupletissimorum maximum numerum abs te abalienasti. nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices tibi Siculos esse amicos? qui poteris? qui, quod nullo in homine antea fecerunt: ut in eum publicè testimonium dicerent: cum præsertim ex ea provincia condemnati sint complures, qui ibi Prætores fuerunt, duo soli absoluti: huc conueniunt cum literis: veniunt cum mandatis: veniunt cū testimonijs publicis: qui si te publicè laudarent: tamen id more potius suo, quàm merito tuo facere viderentur: hi cum de tuis factis publicè conqueruntur: nonne hoc indicant? tantas esse iniurias: ut multo maluerint de suo more decedere: quàm de tuis moribus non dicere? confitendum est igitur tibi necessariò: Siculos inimicos esse: qui quidem & in te grauissima postulat Consulibus ediderunt: & me ut hanc causam, salutisq; suæ defensionem susciperem, obsecrarunt: qui cū à prætore prohiberentur: à quatuor quæstoribus impeditentur: omnium minas, atq; omnia pericula præ-

s iij

salute sua leuia dixerunt: qui priore actione ita testimo-
nia grauius, vehementerq; dixerunt: ut Ariemonem
Centuripinum legatum, & publicè testem, Q. Hor-
tensius accusatorem, non testem esset diceret. etenim cū
propter virtutem, & fidem cum Androne homine ho-
nestissimo, & certissimo, tum etiam propter eloquentiā
legatus à suis ciuibus electus est: ut posset multas
istius, & varias iniurias quā apertissimè vobis, pla-
nissimeq; explicare. Dixerunt Halesini, Catinenfes,
Tyndaritani, Enneses, Herbitenses, Agyrinenses,
Nexensis, Segestani. numerare omnes non est necesse.
Scitis, quā multi, & quā multa priore actione dixe-
runt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes deniq; hoc
in hac causa intelligent: hoc animo esse Siculos: ut sin
istum animaduersum non sit: sibi relinquendas domos,
ac sedes suas, & ex Sicilia decedendum, atq; adeo fugi-
endum esse arbitrentur. Hos homines tu persuadebis,
ad honores, atq; amplitudinem tuam pecunias maxi-
mas voluntate sua contulisse? credo. qui te in tua ciuita-
te incolumem esse nollent: y monumenta tua forma, ac
nominis in suis ciuitatibus esse cupiebant. res declara-
uit, ut cupierunt. iam dudum enim mihi nimium te-
nuiter Siculorum erga te voluntatis argumenta collige
re videor: vtrum statuas voluerint tibi statuere, an co-
acti sint. de quo homine auditum est vnquam, quod ti-
bi accidit? ut eius in provincia statua in locis publicis po-
sita, partim etiam in adibus lacris, per vim per vniuer-
sam multitudinem deicerentur? tot homines in Asia
nocentes, tot in Africa, tot in Hispania, Gallia, Sardi-
nia, tot in ipsa Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc vn-
quam adiuimus? nouum est Iudices, in Siculis qui-
dem,

dem, & in omnibus Gracis monstri simile. non crede-
rem hoc de statu: nisi iacentes, reuulsasq; vidiſsem: pro-
pterea quod apud omnes Gracos hic mos est: ut honorem
hominibus habitum in monumentis huiusmodi, non-
nulla religione deorum consecrari arbitrentur. itaque
cum Rhody bellum illud prope soli superius cum Mi-
thridate rege gesserint: omnesq; eius copias, acerrimūq;
eius impetum, à mœnibus, litoribus, classibusq; suis ex-
ceperint: cum & regis inimici præter ceteros essent:
statuam eius, quæ erat apud ipsos in celeberrimo vrbis
loco: ne tum quidem in ipsis vrbis periculis attigerunt.
forsitan vix conuenire videretur: quem ipsum hominē
cuperent euertere: eius effigiem simulacrumq; seruare.
sed tamen videbam, apud eos cum essem, & religio-
nem esse quandam in his rebus à maioribus traditam:
& hoc disputare, cum statua se eius habuisse temporis
rationem, quo posita esset: cum homine verò, quo gere-
ret bellum, atq; hostis esset. videtis igitur consuetudi-
nem, religionemq; Græcorū, quæ monumenta hostium
in bello ipso soleat defendere: eam summa in pace præ-
toris populi Ro. statu præsidio non fuisse. Tauromini-
tani, quorum est ciuitas fœderata: homines quietissimi,
qui maxime ab iniurijs nostrorum magistratuum re-
motissimi consueuerant esse præsidio fœderis: hi tamen
istius euertere statuam non dubitarunt. quæ ablata, ba-
sin tamen in foro manere voluerunt: quod grauius in
istum fore putabant: si scirent homines, statuam eius à
Taurominitanis esse deiectam: quā si nullam vnquā
positam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in fo-
ro: & eadem de causâ equum inanem reliquerunt.
Leontini misera in ciuitate, atque inani, tamen istius in

gymnasio statua deiecta est. Nam quid ego de Syracusanis loquar, quod non est proprium Syracusanorum: sed & illorum commune, & conuentus illius, ac propè totius provinciae? quanta illuc multitudo, quanta vis hominum conuenisse dicebatur, tum cum statuae sunt illius deiecta, atq; euerse. at quo loco? celeberrimo, ac religiosissimo, ante ipsum Serapin, in primo aditu, vestibuloq; templi. quod nisi Metellus hoc tam graniter egisset: atq; illam rē imperio, edictoq; prohibuisset: vestigiū statuarum istius in tota Sicilia nullum esset relictum. Atq; ego hoc non vereor: ne quid horum non modo impulsu, verum omnino aduentu meo factum esse videatur. omnia ista antè facta sunt, non modo quàm ego Siciliam, verum etiam quàm iste Italiam attigit. dum ego in Sicilia sum: nulla statua deiecta est. posteaquam illinc discessi: quae sunt gesta, cognoscite. Centuripinorum Senatus decreuit, populusq; iussit: ut quae statuae C. Verris ipsius, & patris, & filij essent: eas quaestores demoliendas locarent: dumque ea demolitio fieret: Senatores XXX non minus adessent. Videte gravitatem ciuitatis, & dignitatem. neq; eas in urbe sua statuas esse voluerunt: quas inuiti per vim, atq; imperium dedissent: neq; eius hominis: in quem ipsi cum gravissimo testimonio, quod nunquam antea, Romam mandata, legatosq; misissent. & id grauius esse putauerunt: si publico consilio, quàm si per vim multitudinis factum videretur. cum hoc consilio statuas Centuripini publicè sustulissent: audit Metellus: graniter fert: euocat ad se Centuripinum magistratum, & decem primos: nisi restituisent statuas: vehementer is minatur. illi ad Senatum renunciant: statuae, quae istius causae nihil prodesse:

desse: reponuntur. Hic ego aliud alij concedo: Metello homini sapienti prorsus non possum ignoscere: si quid stultie facit. quid? ille hoc putabat Verri criminofore, si eius statuae essent deiecta? quod saepe vento, aut aliquo casu fieri solet. non erat in hoc neque crimen vllum, neq; reprehensio. ex quo igitur crimen, atq; accusatio nascitur? ex hominum iudicio, & voluntate. ego, si Metellus statuas reponere Centuripinos non coegisset, hac dicerem. videre Iudices quantum, & quàm acerbum dolorem sociorum, atq; amicorum animis inuissent istius iniuria: cum Centuripinorum amicissima, & fidelissima ciuitas, quae tantis officijs cum populo Rq. coniuncta est: ut non solum Remp. nostram, sed etiā in quouis homine priuato nomen ipsum Romanorum, semper dilexerit: ea publico consilio, atque authoritate iudicari: C. Verris statuas esse in urbe sua non oportere. recitarem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuitatem: id quod verissimè possem: cōmemorarem X millia ciuium Centuripinorum fortissimorum, fidelissimorumq; sociorum: eos omnes statuisse monumentum, istius in sua ciuitate nullum esse oportere. Hac tum dicerem: si statuas Metellus non reposuisset. velim quære nunc ex ipso Metello, quidnam sua vi, & authoritate mihi ex hac oratione preciderit. eadem opinor omnia conuenire. neq; enim si maximè statua deiecta essent: eas ego vobis possem iacentes ostendere: hoc uno uterer: ciuitatem tam graue statuas iudicasse C. Verris demoliendas. hoc mihi Metellus non eripuit, hoc etiam addidit: ut quererem, si mihi videretur, tamen in quo inuerecys, atq; amicis imperari: ut is, ne in suis quidem beneficijs, libero iudicio uti liceret: ut vos rogarem: ut cōiectis

ram faceretis, qualem in his rebus in me L. Metellus fuisse putaretis: in quibus rebus obesse mihi posset: cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit: in qua nihil obfuit, sed ego Metello non irascor: neque ei suam purgationem eripio: qua ille apud omnes utitur: ut nihil maliciose, neque consilio fecisse videatur. Iam igitur est ita perspicuum, ut negare non possis: nullam tibi statuas voluntate cuiusquam datam: nullam pecuniam statuarum nomine nisi vi expressam, & coactam. quo quidem in crimine non illud solum intelligi volo: te ad statuas HS CXX millia coegisse: sed multo etiam illud magis, quod simul demonstrandum est: quantum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorum sit: & fuerit: in quo quae vestra defensio futura sit: coniectura assequi non queo. oderunt Siculi. togatorum enim causa multa feci. at hi quidem acerrimi, inimicissimi sunt. inimicos habeo cives Romanos: quod sociorum commoda, ac iura defendi. at socii in hostium numero abs te habitos queruntur. aratores inimici sunt propter decumas. quid? qui agros immunes, liberosque arant: cur oderunt? cur Halesini? cur Centuripini? cur Segestani? cur Halicienses? quod genus hominum? quem numerum? quem ordinem proferre possis? qui te non oderit? siue civium Romanorum, siue Siculorum: ut etiam si causam, cur te oderint, non possim dicere: tamen illud dicendum putem: quem omnes mortales oderint: eum quoque vobis odio esse oportere. An hoc dicere audebis? utrum de te aratores, utrum denique Siculi universi, bene existiment, ad rem id non pertinere? neque in hoc dicere audebis: neque, si cupies, licebit. eripiunt tibi istam orationem eorum nennodorum Siculorum, atque aratorum, statua illae eque-

equestres: quas tu paulo ante, quam ad urbem venires, poni inscribi iussisti: ut omnium inimicorum animos accuatorumque tardares. quis enim tibi molestus esset? aut quis appellare auderet? cum videret statuas ab negociatoribus, ab aratoribus, à communi Sicilia? quod est aliud in illa provincia genus humanum? nullum. ergo ab universa provincia, generatimque à singulis eius partibus, non solum diligitur: sed etiam ornatur. quis hunc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi obesse oportere aratorum, negociatorum, Siculorumque omnium testimonia? cum eorum nominibus in statuarum inscriptione positis. omnem te sperabas invidiam, atque infamiam tuam extinguere posse. An quorum auctoritate tu statuas cohonestare tuas conatus es? eorum ego dignitate accusationem meam comprobare non potero? nisi forte, quod apud publicanos gratiosus fuisti: in ea re spes te aliqua consolatur. quae gratia nequid tibi prodesse possit: ego mea diligentia perfecti. ut etiam obesse deberet: tu tua sapientia curasti. Etenim rem totam Iudices breviter cognoscite. In scriptura Siciliae pro magistro est quidam L. Carpinatius: qui et sui quaestus causa, & fortasse quod sociorum interesse arbutabatur, bene penitus in istius familiaritatem sese dedit. is cum praetorem circum omnia fora sectaretur: neque ab eo unquam discederet: in eam iam venerat familiaritatem, consuetudinemque, in vendendis istius decretis, & iudiciis, transigendisque negociis: ut prope aliter Timarchides numeraretur. hoc erat etiam capitalior: quod idem pecuniam his, qui ab isto aliquid mercabantur: faenori dabat. ea autem faeneratio erat huiusmodi Iudices: ut etiam hic quaestus huic cederet. nam quas pecunias ferebat his expen-

expensas, quibus cum contraherat: aut scriba istius, aut Timarchidi, aut etiam ipsi isti referebat acceptas. idem præterea pecunias istius extraordinarias grandes suo nomine senerabatur. Hic primò Carpinatius antequàm in istius tantam familiaritatem pervenisset, aliquotiens ad socios literas de istius iniurijs miserat. Canuleius verò, qui in portu Syracusis operas dabat: furtiva quoque istius permulta nominatim ad socios perscripserat ea, quæ sine portorio Syracusis erant exportata: portum autem, & scripturas eadem societas habebat. Ita factum est: ut essent permulta: quæ ex societatis literis dicere in istum, ac proferre possemus. verum accidit: ut Carpinatius, qui iam cum isto summa consuetudine, præterea ratione coniunctus esset: crebras postea literas ad socios de istius summis officijs in rem communem, beneficijsque mitteret. etenim tum iste omnia quæcumque Carpinatius postulabat, facere, ac decernere solebat: tum ille etiam plura scribebat ad socios: ut, si posset, quæ antea scripserat: ea plane extingueret. ad extremum verò, cum iste iam decebat: eiusmodi literas ad eos misit: ut huic frequenter obuiam prodirent: gratiasque agerent: facturos esse, si quid imperasset, studiosè pollicerentur. Itaque socij fecerunt, veteri instituto publicanorum, non quo istum villo honore dignum arbitrarentur. sed quod sua interesse putabant, se memores gratosque existimari: gratias isti egerunt: Carpinatium sæpe ad se de eius officijs literas misisse dixerunt. iste cum respondisset: ea se libenter fecisse: operasque Carpinatii magnoperè laudasse: dat amico suo cuidam negotium, qui tum magister erat eius societatis: ut diligenter caueret, atque prospiceret: ne quid esset in literis sociorum: quod contra suum caput, atque existimatio-

nem

nem valere posset. Itaque ille multitudine sociorum remota, decumanos conuocat, rem deferat. statuunt illi, atque decernunt: ut haec litera quibus existimatio C. Verri laderetur, remouerentur, operaque daretur, ne ea res C. Verri fraudi esse posset. Si ostendo hoc, decreuisse decumanos: si planum facio hoc decreto remotas esse literas: quid expectatis amplius? possum ne rem magis indicatam afferre? magis reum condemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio condemnatum? nempe eorum, quos hi, qui seueriora iudicia desiderant: arbitrentur reos indicari oportere, publicanorum iudicio. quos videlicet nunc populus iudices poscit: de quibus, ut eos iudices habeamus, legem ab homine non nostri generis, non ex equestri loco profecto sed nobilissimo promulgatam videmus. Decumani, hoc est principes, & quasi Senatores publicanorum, remouendas de medio literas censuerunt. Habeo ex his qui assuerunt: quos producam homines honestissimos, ac locupletissimos, istos principes, Equestris ordinis: quorum splendore vel maximè istius, qui legem promulgauit: oratio, & causa nitatur. venient in medium: dicent, quid statuerint: profecto si rectè homines noui, non mentientur. literas enim communes de medio remouere potuerunt: fidem suam, & religionem remouere non possunt. Ergo equites Ro. te suo iudicio condemnari noluerunt. Vos nunc utrum illorum iudicium, an voluntatē sequi malitis, considerate. At vide, quid te amicorum tuorum studiū, quid tuum consiliū, quid sociorum voluntas adiuvet. dicam paulò amplius. neque enim iam vereor, ne quis hoc me magis accusatoriè, quam liberè dixisse arbitretur. Si istas literas non decreto Decumanorum magistri remouissent: tantum possem in te dicere:

quantum

quantum in literis inuenissem. nunc decreto isto facto, literisq; remotis, tantum mihi licet dicere, quantum possum: tantum iudici suspicari, quantum velit. Dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpure, plurimam vestem Melitensem, plurimam stragulam, multam Deliacam suppellectilem, plurima vasa Corinthia, magni numerum frumenti, vim mellis maximam, Syracusis exportasse. his pro rebus, quod portorium non esset datum, literas ad socios misisse L. Ganuleium: qui in portu operas daret. satis ne magnum hoc crimen videatur: nullum opinor maius. quid defendet Hortensius? Postulabit ut literas Canuleij proferat: crimen huiusmodi nisi literis confirmetur, inane esse dicet: clamabo literas remotas esse de medio: decreto sociorum erepta mihi esse istius indicia, ac monumenta furtorum. aut hoc contendat nunquam esse factum: aut omnia tela excipiat necesse est. negas esse factum? placet mihi ista defensio. descendendo. aqua enim conditio, equumq; certamen proponitur. producam testes: & producam plures eodem tempore. quoniam tum, cum actum est, una fuerunt: nunc quoq; una sunt. cum interrogabuntur: obligentur non solum iurisiurandi, atq; existimationis periculo, sed etiam communi inter se conscientia: si planum sit, hoc ita, quemadmodum dico, esse factum: non poteris dicere Hortensi, nihil in istis fuisse literis quod Verrem lederet. non modo id non dices: sed ne illud quidem tibi dicere libebit: tantum, quantum ego dicam, non fuisse. Ergo hoc vestro consilio, & gratia perfecistis: ut, quemadmodum paulo ante dixi, & mihi summa facultas ad accusandum daretur: & iudicibus libera potestas, ad credendum. quod cum ita sit: nihil fingam tamen: meminero me non sum-

psisse, quem

psisse, quem accusarem: sed recepissem: quod defenderem vos ex me causam non a me prolatam, sed ad me delatam adire oportere: me Siculis satis esse facturum: si quae cognoui in Sicilia, quae accepi ab ipsis, diligenter exposuero, populo Romano: si nullius vim, nullius potentiam, pertinuero vobis, si facultatem verè, atq; honeste iudicandi, fide, & diligentia mea fecero, mihi in eo: si ne minimum quidem de meo curriculo vite, quod mihi semper propositum fuit, decessero. quapropter nihil est, quod metuas, ne quid mecum fingam: etiam quod letere habes. multa enim quae scio abs te esse commissa, quod aut nimium turpia, aut parum credibilia sunt, praetermittam: tantum agam de hoc toto nomine societatis, ut eam scire possitis. quæram decretum ne sit? cum id inuenero: quæram remota ne sint literae? cum id quoq; constabit: vos iam me tacito intelligetis: si illi, qui hoc istius causam de creuerunt, equites Romani: nunc ydem in eum iudices essent: istum sine dubio condemnarent: de quo literas eas, quae istius furta indicarent, & ad se missas, & suo decreto remotas scirent esse. quem igitur ab his equitibus Romanis, qui istius causa cupiunt omnia, qui ab eo benignissime tractati sunt, condemnari necesse esset: is a vobis iudices nulla vi, aut ratione absolui potest. Ac ne forte ea quae remota de medio, atq; erepta vobis sunt: omnia ita condita fuisse, atq; ita abditè latuisse videantur: ut hac diligentia, quam ego a me expectari maxime puto: nihil horum inuestigare, nihil assequi potuerit: quæ consilio aliquo aut ratione inueniri potuerunt: inuenta sunt iudices. manifestis in rebus hominem iam teneri videbitis. nam quod in publicanorum causis vel plurimum atatis meae versor: vehementerq; illum ordinem

obseruo: satis commodè mihi videor eorum consuetudinem usu tractandog, cognouisse: itaq, ut hoc comperi, remotas esse literas societatis: habui rationem annorum: per quos iste in Sicilia fuisset. deinde quæsiui, quod erat inuentu facillimum, qui per eosdem annos magistri isti us societatis fuissent. sciebam enim hanc magistrorum, qui tabulas haberent, consuetudinem esse: ut cum tabulas nouo magistro traderent: exempla literarum ipsi habere non nollent. itaq, ad L. Vibium Equitem Ro. virum primum, quem reperiēbam magistrum fuisse eo ipso anno, qui mihi maximè querendus erat, primum veni. sanè homini præter opinionem improuiso incidit scrutatus sum, quæ potui, & quæsiui omnia: inueni duos solos libellos ab L. Canuleio missos socys ex portu Syracusis: in quibus erat ratio scripta mensium complurium, rerum exportatarum istius nomine sine portorio. itaq, obsignaui statim. erant hæc ex eo genere, quod ego maxime genus ex sociorum litteris reperire cupiebam. verum tantum inueni iudices: quod apud vos quasi exempli causa proferre possim. sed tamen quicquid erit in his libellis, quantulumcunq, videbitur esse: hoc quidem certe manifestum erit. de cæteris ex hoc coniecturâ facere debebitis. recita mihi quæso hunc primum libellum: deinde illum alterum libellum, Canuleij. iam nõ quero unde CCCC amphoras mellis habueris: unde tantam Melitensem vestem: unde quinquaginta tricliniorum lectos: unde tot candelabra: non inquam iam, quero unde hæc habueris: sed quo tibi tantum opus fuerit, id quero. mitto de melle, sed tantum ne Melitensem? quasi etiam amicorum uxores, tantum leclorum, quasi etiam omnium istorum villas ornaturus esses? Cum hæc

paucos

paucorum mensium ratio in his libellis sit: facite ut vobis triennij totius veniat in mentem. sit contendo: ex his paruis libellis apud unum magistrum secretariis reperitis, vos iam coniectura assequi posse, cuiusmodi prado iste in illa prouincia fuerit: quàm multas cupiditates quàm varias, quàm infinitas habuerit: quantam pecuniam non solum numeratâ, verum etiam in huiusmodi rebus positam confecerit. quæ nobis alio loco planius explicabuntur. nunc hoc attendite, his exportationibus, quæ recitatae sunt: scribit H S LX socios perdidisse ex vicefima portorii Syracusis. pauculis igitur mensibus, ut hi pusilli, & cõtempti libelli iudicant: furta prætoris, quæ essent HS duodecies, ex uno oppido solo exportata sunt. Cogitate nunc, cum illa sit hæc insula: quæ undiq, exitus mariimos habeat: quid ex cæteris locis exportatum putetis? quid Agrigento? quid Lilybæo? quid Panormo? quid Thermis? quid Halesæ? quid Catina? quid ex cæteris oppidis? quid verò Messana? quem iste sibi locum maximè tutum arbitrabatur: ubi animo semper solito liberog, erat: quod sibi iste Mamertinos delegerat: ad quos omnia, quæ aut diligentius seruanda, aut occultius exportanda erant, deportaret. His inuentis libellis, cæteri remoti, & diligentius sunt reconditi. nos tamen, ut omnes intelligant, hoc nos sine cupiditate agere, his ipsis libellis contenti sumus. Nunc ad sociorum tabulas accepti & expensi, quas remouere honeste nullo modo potuerant: & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. Inspiciebamus Syracusis à Carpinatio confectas tabulas societatis: quæ significabant multis nominibus eos homines versuram à Carpinatio fecisse: qui pecuniam Verri dedissent. Erat vobis luce clari-

us Iudices: cum eos ipsos produxero: qui dederunt intel-
ligetis enim illa tempora, per quæ, cum essent in pericu-
lo: precio sese redemerunt: cum societatis tabulis non so-
lum Consulibus, verum etiam mensibus convenire. cū
hæc maximè cognosceremus: & iam in manibus tabu-
las haberemus: repente aspiciamus lituras eiusmodi, qua-
si quedam vulnera tabularū recentia. statim suspicio-
ne offensi, ad ea ipsa nomina oculos animarūq; transu-
limus. erant acceptæ pecunia à C. Verrutio, sic tamen,
ut usq; ad alterū, r, litera constarent integra: reliquæ o-
mnes essent in litura. alterum, tertium, quartum, per-
multa erant eiusmodi nomina. Cum manifesta res, cum
flagitiosa tabularum, atq; insignis turpitudine teneretur:
querere incepimus de Carpinatio, quisnam esset is Ver-
rutius: qui tum tanta pecunia rationem haberet? ha-
rere homo, auersari, rubere. quod lege excipiuntur ta-
bule publicanorum: quo minus Romam deportentur:
ut res quam maximè clara, ac testata esse posset. in ius
ad Metellum Carpinatium voco: tabulasq; societatis in
forum deferro. sit maximus concursus hominum: & quod
erat. Carpinatij nota cum isto pretore societas, ac fene-
ratio: summè expectabant omnes, quid in tabulis conti-
neretur. rem ad Metellum deferro: me tabulas perspe-
xisse sociorum: in his tabulis magnam rationem C.
Verrutij permultis nominibus esse. meq; hoc perspicere
ex Consulium mensuramq; ratione: hunc Verrutium neq;
ante aduentū C. Ferris, neq; post decessionem, quicquā
cum Carpinatio rationis habuisse. postulo mihi respon-
deat, qui iste Verrutius: mercator, an arator, an pe-
cunarius? in Sicilia sit, an decesserit? clamare omnes ex
conuentu: neminem unquā ex Sicilia fuisse Verrutium.

ego instare, ut mihi responderet: ubi esset, quis esset, un-
de esset, cur servus societatis, qui tabulas consecerit: sem-
per in Verrutij nomine certo ex loco mensus esset? At
que hæc postulabam: non quo illū cogi putarem oportere:
ut ea mihi responderet inuitus: sed ut omnibus, istius
furta, illius flagitium, utriusq; audacia perspicua esse pos-
set. Itaq; illum iniuria metu, conscientiaq; peccati mu-
tum, atq; exanimatum, ac vix vivum relinquo: tabulas
in foro summa hominum frequentia exscribo: adhiben-
tur in exscribendo de conuentu viri primarij: litera litu-
rarq; omnes assimolata, expressæ, de tabulis in libros trās-
feruntur. Hæc omnia summa cura, & diligentia, reco-
gnita, & collata, & ab hominibus honestissimis obsigna-
ta sunt. Si Carpinatius tum mihi respondere noluit: re-
sponde mihi nunc tu Verres: quem esse hunc, tuum pe-
nè gentilem, Verrutium putes? fieri nō potest: ut quæ vi-
deo te pretore in Sicilia fuisse: & quem ex ipsa ratione
intelligo locupletem fuisse: cum tu in tua provincia non
cognoris. Atq; adeo hoc ne logius, aut obscurius esse pos-
sit: procedite in mediū: explicatæ descriptionem, imagi-
nemq; tabularum: ut omnes mortales istius auaritia nō
iam vestigia, sed ipsa cubilia videre possint. videtis Ver-
rutij? videtis primas literas integras? videtis extremā
partem nominis, caudam illam Verris tanquam in lu-
to demersam esse in litura? Sic habent se tabula Iudi-
ces, ut videtis. quid expectatis? quid queritis amplius?
tu ipse Verres quid sedes? quid moraris? nam aut exhi-
beas nobis Verrutium necesse est: aut te esse Verrutium
fateare. laudantur oratores veteres Crassi illi, & Anto-
ny: quod crimina diluere dilucide, quod copiosè reorū
causas defendere solebant. nimirum illi, non ingenio so-

lum his patronis, sed fortuna etiam praestiterunt. nemo enim tunc ita peccabat: ut defensionem locum non relinqueret: nemo ita vivebat: ut nulla eius vitae pars summaturpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccato tenebatur: ut cum impudens fuisset in facto: tum impudentior videretur, si negaret. nunc vero quid faciat Hortensius? avaritia ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitiosissimum, libidinosisimum, nequissimumque defendit. an ab hac eius infamia, nequitia, vestros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignavior, magis vir inter mulieres, quam impura inter viros muliercula, proferri non potest. at mores commodi, quis contumacior? quis inhumanior? quis superbior? ad hoc sine cuiusquam malo, quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior unquam fuit? in hoc homine, atque in eiusmodi causa, quid facerent omnes Crassi, et Antonij? tantum oppinor Hortensi, ad hanc causam non accederent: neque in alterius impudentia sui pudoris existimationem amitterent. liberi enim ad causas, soluti quoque veniebant: neque committebant: ut si impudentes in defendendo esse noluisent: ingrati in deferendo existimarentur.

ACTIONVM IN C.
VERREM

LIBER V. ORATIO VIII.

MNES, qui alterum Iudices, nullis impulsis inimicitijs, nulla priuatim lesi iniuria, nullo premio adducti, in iudicium Reip. causa vocant: providere debent, non solum quid oneris in praesentia tollant: sed etiam

quantum in omnem vitam negotij suscipere conentur. legem enim sibi ipsi indicunt innocentia, continentia, virtutumque omnium, qui ab altero rationem vitae reposcunt: atque eo magis, si id, ut antea dixi, faciunt nulla re commoti alia, nisi utilitate communi. nam qui sibi hoc sumpsit: ut corrigat mores aliorum: ac peccata reprehendat: quis huic ignoscat: si qua in re ipse ab religione officij declinavit? quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiusmodi civis laudandus, ac diligendus est: qui non solum Reip. cinem improbum remouet: verum etiam seipsum eiusmodi fore profiteatur, ac praestat: ut sibi non modo communi voluntate virtutis, atque officij: sed etiam, ut quadam magis necessaria ratione recte sit, honesteque vivendum. Ita hoc Iudices ex homine clarissimo, atque eloquentissimo L. Crasso saepe auditum est: cum se nullius rei tam poenitere diceret: quam quod C. Carbonem unquam in iudicium vocavisset: minus enim liberas omnium voluntates rerum habebat: quam vitam suam pluribus, quam vellet observari oculis arbitrabatur. Atque ille his praesidys ingenij, fortunaeque munus, tamen hac cura continebatur: qua sibi nondum confirmato consilio, sed ineunte aetate

te suscepit. quo minus etiam perspicitur eorum virtus, & integritas: qui ad hanc rem adolescentuli, quæ iam firmata etate descendunt: illi enim, antequam potuerint existimare, quanto liberior vita sit eorum, qui neminem accusarint: gloria causa, atque ostentationis accusant. nos, qui iam & quid facere, & quantulum iudicare possumus, ostendimus: nisi facile cupiditates nostras tenere. mus: nunquam ipsimet nobis precideremus istam licentiam, libertatemque, viuendi. atque hoc ego plus oneris habeo: quam qui ceteros accusarunt, si onus est id appellandum, quod cum letitia feras, ac voluptate: veruntamen hoc ego amplius suscepi, quam ceteri: quod ita postulatur ab omnibus: ut ab his de se abstineant maxime vicij, in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accusaris: vitanda tibi semper erit omnis auaritiæ suspicio, maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit semper, ne qua in re asperior, aut inhumanior fuisse videare, corruptorem, adulterum: prouidendum diligenter, ne quod in vita vestigium libidinis appareat. omnia postremo, que vindicaris in altero: tibi ipsi vehementer fugienda sunt, etenim non modo accusator, sed ne obiurgator quidem ferendus est is: qui quod in altero vicium reprehendit: in eo ipse deprehenditur. ego in uno homine omnia vicia, que possunt in homine perditio nefarioque esse, reprehendo: nulum esse iudicium libidinis sceleris, audacia, quod non in vnius istius vita perspicere possitis. ego in isto reo legem hanc Iudices mihi statuo: viuendum ita esse: ut isti non modo factis, dictisque omnibus, sed etiam oris, oculorumque illa contumacia, ac superbia, quam videtis: dissimilimus esse, ac semper fuisse videar. patior non mole-

molestè Iudices: eam vitam, qua mihi sua sponte antea incunda fuerit: nunc iam mea lege, & conditione necessaria quoque futuram. Et in hoc homine saepe à me queris Hortensii: quibus inimicijs, aut qua iniuria adductus, ad accusandum descenderim? mitto iam ratione officij mei, necessitudinisque, Siculorum: de ipsistibi inimicijs respondeo. an tu maiores vllas inimicitias putas esse, quæ contrarias hominum sententias, ac dissimilitudines studiorum, et voluntatum? fidem sanctissimam in vita qui putat: potest ei non inimicus esse? qui questor Consulem suum consilijs commissis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? pudorem, & pudicitiam qui colli: potest animo æquo istius quotidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenocinium videre? qui religiones deorum immortalium retinere vult: ei, qui sana spoliari omnia: qui ex Athenarum orbitis praedari sit ausus: inimicus non esse qui potest? qui iure æquo omnes putat esse oportere: is tibi non infestissimus sit? cum cogitet varietatem, libidinemque, decretorum tuorum? qui sociorum iniurijs, prouinciarumque, incommodis doleat: is in te non expulsiōe Asia, vexatione Pamphilia, squalore & lachrymis Sicilia concitetur? qui ciuium Ro. iura, ac libertatem sanctam apud omnes haberi vult: is non tibi plus etiam, quam inimicus esse debeatur? cum tua verbera, cum secures, cum cruces, ad ciuium Ro. supplicia fixas recordetur? an si qua in re contra rem meam decreset aliquid iniuria: iure me ei inimicum esse arbitrarer. cum omnia contra omnium bonorum rem, causam, rationem, utilitatem, voluptatemque fecerit: queris cur ei sim inimicus? cui P. Ro. infestus

sit? qui praesertim plus etiam quam pars virilis possulat: pro voluntate populi Ro. oneris, ac munus suscipere debeam. Quid illa, quae leniora videntur esse: non cuiusvis animum possunt movere? quod ad tuam ipsam amicitiam, ceterorumque omnium maiorum, atque nobilium, faciliorem aditum istius habet nequitia, et audacia, quam cuiusquam nostrum virtus, et integritas. odistis hominum novorum industrias: despiciatis eorum frugalitatem: pudorem contemnitis: ingenium verò, et virtutem depressam extinctamque cupitis: Verrem amatis, ita credo: si non virtute, non industria, non innocentia, non pudore, non pudicitia, at sermone, at literis, at humanitate eius delectamini. nihil horum est: contraque sunt omnia cum summo dedecore ac turpitudine, tum singulari stultitia, atque inhumanitate oblita. Huic homini si cuius domus patet: utrum ea patere, an biare, ac poscere aliquid videtur? hunc vestri ianitores, hunc cubicularij diligunt: hunc liberti vestri, hunc servi, ancillaeque amant: hic cum venit: extra ordinem vocatur: hic solus introducit: ceteri saepe frugalissimi homines excluduntur, ex quo intelligi potest, eos vobis esse carissimos: qui ita vixerunt, ut sine vestro praesidio salvi esse non possint. Quid hoc cuiquam ferendum putas esse? nos ita vivere in pecunia tenui: ut prorsus nihil acquirere velimus? ut dignitatem nostram populi, Ro. beneficia non copiamus, sed virtute tueamur? istum rebus omnibus undique ereptis, impune eludente, circumfluere, atque abundare? huius argento domos vestras, huius signis, et tabulis forum, comitiumque ornari? praesertim cum vos vestro Marte his rebus omnibus abundetis: Verrem esse: qui vestras villas suis manubys ornet: Verrem esse: qui

cum

cum L. Mummius ceret: ut plures hic sociorum urbes, quam ille hostium spoliasse videatur: plures hic solus villas ornamentis sanorum, quam ille sanae spolys hostium ornasse: et is erit ob eam rem vobis carior: ut ceteri libentius suo periculo vestris cupiditatibus serviant: verum haec dicentur alio loco: et dicta sunt. nunc proficiscemur ad reliqua: si pauca ante erimus a vobis Iudices deprecari. Superiore omni oratione perattentos vestros animos habuimus. id fuit nobis gratum admodum: sed multo erit gratius: si reliqua vobis attendere. propterea quod in his omnibus, quae antea dicta sunt: erat quadam ex ipsa varietate, ac novitate rerum, ac criminum delectatio. nunc tractare causam instituiamus frumentariam: quae magnitudine iniuria seorsum criminibus ceteris antecellit: incunditatis in agendo, et varietatis minus habebit: vestra autem auctoritate, et prudentia dignissimum est Iudices: in audiendo diligentiam non minus religioni tribuere, quam voluptati. In hac causa frumentaria cognoscenda, haec vobis proponite Iudices: vos de rebus, fortunisque Siculorum omnium, de civibus Ro. qui erant in Sicilia, bonis, de vectigalibus a maioribus traditis, de vita victuque populi Ro. cognituros. quae si magna, atque adeo maxima vobis videntur: quam varie, et quam copiose dicantur, expectare nolite. Neminem vestrum praeterit Iudices: omnem utilitatem, oportunitatemque provinciae Siciliae, quae ad commoda populi Ro. adiuncta sit: consistere in re frumentaria maxime: in ceteris rebus adiuvamur ex illa provincia: hac verò alimur, ac sustinemur. Ea causa tripartita Iudices erit in accusatione. primum enim de decumano: deinde de empto dicemus frumento: postremo de aestimato. Inter Siciliam

liam ceterasq; provincias Iudices in agrorum vectigalium rationibus hoc interest: quod ceteris, aut impostum vectigal est certum: quod stipendiarium dicitur: ut Hispanis, & plerisq; Paenorum, quasi victoria praemium ac poena belli, aut censoria locatio constituta est: ut Asia lege Sempronia. Sicilia ciuitates sic in amicitia, fidemq; recepimus: ut eodem iure essent, quo fuissent: eadem conditione populo Ro. parerent, qua suis antea paruissent. per pauca Siciliae ciuitates sunt bello à maioribus nostris subactae: quarum ager cum esset publicus populi Ro. factus, tam illis est redditus. is ager à censoribus locari solet. foederatae ciuitates duae sunt: quarum decumae venire non soleant: Mamertina, & Tanrominitana. quinq; praeterea sine foedere immunes ciuitates, ac liberae: Centuripina, Halesina, Segestana, Halicenses, Panormitana. praeterea omnis ager Siciliae ciuitatis decumanus est: itemq; ante imperium populi Ro. ipsorum Siculorum voluntate, & institutis fuit. Videte nunc maiorum sapientiam: qui, cum Siciliam tam opportunum subsidium belli, atq; pacis ad Rempublicam adiunxissent: tanta cura Siculos tueri, & retinere voluerunt: ut non modo eorum agris vectigal nouum nullum imponerent: sed ne legem quidem venditionis decumarum: ne vendundis, aut tempus, aut locum commutarent: ut certo tempore anni: ut ibidem in Sicilia: deniq; ut lege Hieronica venderent. voluerunt eos in suis rebus ipsos interesse: eorum animos, non modo lege noua, sed ne nomine quidem legis nouo commoueri. Ita decumas lege Hieronica semper vendendas censuerunt: ut is incandior esset muneris illius functio: si eius regis, qui Siculis carissimus fuit: non solum instituta commu-

tato

tato imperio, verum etiam nomen maneret. hoc iure ante Verrem praeorem Siculi semper usi sunt. hic primus instituta omnium, consuetudinem à maioribus tradita, conditionem amicitiae, ius societatis, consellere, & commutare ausus est. Qua in re primum illud reprehendo, & accuso: cur in re tam veteri, tam usitata quicquam noui feceris. ingenio aliquid assecutus es? tot homines sapientissimos, qui illam provinciam ante te tenuerunt: prudentia, consilioq; vicisti? est tuum, est ingeny prudentiaq; tua: do hoc tibi, & concedo: scio te Romae cum prator esses, edicto tuo possessiones hereditatum ad alienos: à primis heredibus, ad secundos: à legibus, ad libidinem tuam transtulisse: scio te edicta superiorum omnium correxisse: & possessiones hereditatum non secundum eos, qui proferrent, sed secundum eos, qui dicerent testamentum factum, dedisse: easq; res nouas abs te prolatas, & inuentas, magno tibi quaesui fuisse scio. eundemq; te memini, Censorias quoq; leges in sacris rebus exigendis, tollere, & commutare: ne is redimeret, cuius res esset: ne pupillo tutores, propinqui, consulerent: quo minus fortunis omnibus euerteretur: exiguam diem praefiniri operi, qua ceteros ab negotio excluderes: ipse in tuo redemptore nullam certam diem obseruares. quam ob rem nouam legem te in decumis statuisse non miror, hominem in edictis praeoris, in Censorijs legibus, tam prudentem, tam exercitatum. non inquam miror, te aliquid excogitasse. sed quod tua sponte, iniussu Populi, sine Senatus auctoritate, iura provinciae Sicilia mutaris, id reprehendo, id accuso. L. Octauio & C. Coctae consulis, Senatus permisit: ut vini, et olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te quaestores

in Sicilia vendere consueissent, Roma venderent: legemque his rebus, quā ipsis videretur, edicerent. cum locatio fieret: publicani postularunt, quasdam res ut ad legē adderent: neq; tamē à Censōrys ceteris legibus recederent. contradixit is, qui casu tum Roma fuit, tuus hospes Verres, hospes inquam, & familiaris tuus Sthenius hic Thermianus. Consules causam cognouerunt: cum viros primarios, atq; amplissimos ciuitatis multos in consilium aduocassent: de consilij sententia pronunciarunt, se lege Hieronica vendituros. Ita ne verò? prudentissimi viri, summa authoritate, praediti, quibus Senatus legum dicendarum in locandis vectigalibus omnem potestatem permiserat: Populusq; Ro. idem iusserat: Siculo vno recusante, cum amplificatione vectigalium, nomen Hieronica legis mutare noluerunt. tu homo minimi consilij, nullius authoritatis, iniussu populi, ac Senatus, tota Sicilia recusante, cum maximo detrimento, atq; adeo exitio vectigalium, totam Hieronicam legem sustulisti. At quam legem corrigit Iudices? atq; adeo totam tollit? acutissime, ac diligentissime scriptam: quae omnibus custodys subiectum aratorem decumano tradit: ut neque in segetibus, neque in arcibus, neq; in horreis, neq; in amouendo, neq; in asportando frumento, grano vno posset arator sine maxima poena fraudare decumanum. scripta lex ita diligenter est: ut eum scripsisse appareat, qui alia vectigalia non haberet: ita acutē, ut Siculum: ita scuerē, ut Tyrannum qua lege Siculis tamen arare expediret, nam ita diligenter constituta sunt iura decumani: ut tamen ab inuito aratore plus decuma non possit auferri. Cum haec essent ita constituta: Verres tot annis, atq; adeo seculis inuentus est: qui haec

non

non commutavit, sed euerterit: eaq; quae iam diu ad salutem sociorum, utilitatem Reip. composita, comparataq; essent: ad suos improbissimos quaestus conuerterit. qui primū certos instituerit nomine decumanos, re vera ministros, ac satellites cupiditatum suarum: per quos ostendam sic provinciam per triennium vexatam, atq; vastatam Iudices: ut eam multis annis multioram innocentia, sapientiaq; recreare nequeamus. Eorum omnium, qui Decumani vocabantur: princeps erat Q. ille Apronius, quem videris: de cuius improbitate singulari, gravissimarum legationum querimonias audistis. aspice Iudices vultum hominis, & aspectum: & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet: illos eius spiritus Sicilienses quos fuisse putetis, cogitate, ac recordamini. hic est Apronius, quem in provincia tota Verres, cum undiq; nequissimos homines conquississet: & cum ipse secum sui similes duxisset non parum multos: nequitia, luxuria, audacia, sui simillimū iudicavit. itaq; istos inter se per breui tempore, non res, non ratio, non commendatio aliqua, sed studiorum turpitudine, similitudoq; coniunxit. Verres mores improbos, impurosq; nostis: fingite vobis, si potestis, aliquem: qui in omnibus istis rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines esse possit. is erat Apronius ille: qui, ut ipse non solum vita, sed etiam corpore, atq; ore significat: immensā aliqua vorago est, aut gurgis vitiorum, turpitudinumq; omnium. hunc in omnibus stupris, in fanorum expilationibus, hunc in impuris conuiuijs principem adhibebat: tantumq; habebat morum similitudo coniunctionem, atq; concordiam: ut Apronius, qui alyis inhumanus, ac barbarus, si uni cōmodus, ac discretus videretur: ut, quem

omnes

omnes odissent: neq; videre vellēt: sine eo iste esse non posset: ut cum alijs ne conuiuijs quidē ijsdem, quibus Apronius: hic ijsdem etiā poculis uteretur: postremo ut odor Apronij teterrimus oris, & corporis, quem, ut aiunt, ne bestia quidem ferre possent: uni isti suavis, & incundus videretur. ille erat in tribunali proximus: in cubiculo socius: in conuiuijs dominus: ac tum maximē: cum accubante pretextato pratoris filio, in conuiuijs saltare nudus cœperat. hunc, uti dicere institui, principem Verres ad euertendas fortunas aratorum, vexandas, diripiēdasq; esse voluit: huius audacia, nequitia, crudelitati, fidelissimos socios optimosq; ciues scitote hoc Præraditos, Iudices, atq; addictos fuisse, nouis institutis, & edictis, tota Hieronica lege, quemadmodū antea dixi, reiecta & repudiata. Primum edictum Iudices audite præclarum: quantum Decumanus edidisset aratorē sibi de cuma dare oportere: ut tantum arator Decumano dare cogeretur. quomodo? quantū poposcerit Apronius, dato. quid est hoc? utrum pratoris institutum in socios, an in hostes victos insani edictum, atque imperium tyranni? ego tanti undem, quantū ille poposcerit? poscet omne quantum ex aranero. quid omne? plus immo etiam inquit, si uolet. quid tum? quid censet? aut dabis: aut cōtra edictum fecisse damnabere. per deos immortales quid est hoc? verisimile enim non est. sic mihi persuadeo Iudices: tamen si omnia in istum hominem conuenire putetis: tamen hoc vobis falsum videri. ego enim, cum hoc tota Sicilia diceret: tamen affirmare non auderem: si hæc edicta nō ex ipsius tabulis totidem verbis recitare possem: sicuti faciam. da quaeso Scriba, recitet ex codice. Recita Edictum de professione. Negat me recitare totum: nam

tum: nam id nutu significare videtur. quid prætereo? an illud ubi caues tamen Siculis: & miseros respicias aratores? edicis enim te in Decumanum, si plura sustulerit, quam debitum sit: in octuplum iudicium daturum esse. nihil mihi placeat prætermitti. recita hoc quoq; quod postulat, totum.

Recita Edictum, de iudicio in octuplum. Iudicio ut arator Decumanum persequatur? miserum, atq; iniquum ex agro homines traduci in forum: ab aratro ad subscellia: ab usu rerum rusticarum, ad insolitam litem, atq; iudicium. cum omnibus in alijs vectigalibus, Asia, Macedonia, Hispania, Gallia, Africa, Sardonie, ipsius Italia, quæ vectigalia sunt: cum in his inquam, rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, non ereptor, neq; possessor soleat esse: tu de optimo, de iustissimo, de honestissimo genere hominum, hoc est de aratoribus, ea iura constituebas: quæ omnibus alijs essent contraria. Utrum est æquius Decumanum petere: an aratorem repetere? iudicium integrare, an perdita fieri? eū, qui manu quaesierit, an eum qui digito licitus sit, possidere? quid qui in singulis iugis arant: qui ab opere ipsi non recedunt: quo in numero magnus ante te pratorē numerus, magna multitudo Siculorū fuit: quid facient? cum dederint Apronio, quod poposcerit, relinquent arationes? relinquent larem familiarem suum? venient Syracusas? ut te pratore videlicet, æquo iure Apronium delicias, ac vitam tuā iudicio recuperatorio persequantur? Verum esto: reperietur aliquis fortis, experiens arator: qui cum tantum dederit Decumano, quantum ille deberi dixerit: iudicio repetat: & pœnam octupli persequatur. expecto vim edicti, feneritatem Pratoris: faueo aratori: cupio

octupli damnari Apronium. quid tandem postulat arator? nihil, nisi ex edicto iudicium in octuplū. quid Apronius? non recusat. quid Prator? iubet Recuperatores reycere decurias. scribamus quas decurias. de cohorte mea reycies inquit, quid? ista cohors quorum hominum est? Volusij aruspices, & Cornely medici, & horum canum, quos tribunal meum vides lambere. nam de conuentu nullum unquam iudicem, nec Recuperatorem dedit: iniquos Decumanis omnes dicebat esse: qui vnam agri glebam possideret. veniendum erat ad eos contra Apronium, qui nondum etiam Aproniani conuiuij crapulam exhalassent. O' præclarum, & commemorandum iudicium: O' scuerum edictum: O' tutum perfrugium aratorum. Atq; ut intelligatis cuiusmodi ista iudicia in octuplum: cuiusmodi, istius de cohorte recuperatores existimati sint: sic attendite. Ecquē putatis Decumanum hac licentia permissa, ut tantum ab aratore, quantum poposcisset, auferret: plus quàm deberetur poposcisse? considerate cū vestris animis vomet ipsi: ecquem putetis? præsertim cum id non solum sine auaritia, sed etiam imprudentia accidere potuerit. multos necesse est, at ego omnes dico, plus quàm decumas abstulisse. cedo mihi unū ex triennio Præture tuæ, qui octupli damnatus sit. damnatus? immò verò in quem iudicium ex edicto tuo postulatum sit. nemo erat videlicet aratorum, qui iniuriam sibi factā queri posset: nemo Decumanorum, qui grano amplius, sibi quàm deberetur, deberi profectus esset: immò vero contra, rapiebat, & asportabat quantum à quoque valebat, Apronius: omnibus autem locis aratores spoliati, ac vexati querebantur: neq; tamen ullum iudicium reperiretur. quid est hoc? viri for-

tes, honesti, gratiosi, tot Siculi, tot equites Ro. ab homine nequissimo, ac turpissimo lesi, pœnam octupli sine ulla dubitatione commissam non persequabantur? quæ causa? quæ ratio est? una illa Iudices, quam videtis: quod vtrò etiam illos se, & irritos ab iudicio discessuros videbant. etenim quod esset iudicium? cum e Verris turpissimo flagitiosissimoq; comitatu tres recuperatorum nomine assedisent, assecla istius, non à patre ei traditi, sed à meretricula commendati: ageret videlicet causam arator: nihil sibi frumenti ab Apronio relictum: bona sua etiam direpta: se pulsatum, verberatumq; diceret. conferrent viri boni capita: de comestatione loquerentur inter se, ac de mulierculis. si quas, à prætore abeuntes possent deprehendere: res agi videretur. surrexisset Apronius, noua dignitas publicani, non ut Decumanus qualoris plenus, ac pulueris, sed vnguementis oblitus, vino, vigilijsq; languidus: omnia primo motu, ac spiritu suo, vini, vnguementi, corporis odore compleisset: dixisset hæc, quæ vulgo dicere solebat: non se Decumas emisse: sed bona, fortunasq; aratorum: non se Decumanum esse Apronium: sed Verrem alterum, dominum illorum, ac tyrannum, quæ cum dixisset: illi viri optimi de cohorte istius Recuperatores, non de absolueno Apronio deliberarent: sed quærerent, quomodo petitorē ipsum Apronio permisissent: ut quantum vellet, posceret: quantum poposcisset, auferret. hoc tibi defensionis ad iudicium tuum comparabas? habuisse te edictum, Recuperatores datum in octuplum? si mehercule ex omni copia consentus Syracusani splendidissimorum hominum, honestissimorumq; faceres potestatem aratori, non modò reyciendi, sed etiam sumendi recuperatores: tamen hoc nouum

genus iniuriæ ferre nemo posset: te cum tuos omnes fructus publicano tradidisses: & rem de manibus amisisses: tum bona tua repetere, ac persequi lite, atq; iudicio. cū verò verbo iudicium sit in edicto: re quidē veratorum comitum hominū nequissimorum collusio cum Decumanis socijs tuis, atq; adeo procuratoribus: tamen audes illius iudicii mentionē facere? præsertim cum id non modo oratione mea, sed etiam re ipsa refellatur, cum in tantis incommodis aratorū, iniurijsq; Decumanorum, nullum ex isto præclaro edicto non modo factum, sed ne postulatum quidem iudicium inueniatur. Erat tamen in aratores lenior, quā videtur. nam qui in Decumanos octupli iudicium se daturum edixit: idem habuit in edicto: se in aratorem in quadruplum daturum. quis hunc audeat dicere aratoribus infestum, aut inimicum fuisse? quanto lenior est, quā in publicanū. edixit ut quod Decumanus edidisset, sibi dari oportere: id ab aratore magistratus Siculus exigeret. quid dereliquit iudicii: quod in aratorem dari posset? non malum est inquit esse istam formidinem: ut cum exactum sit ab aratore: tamen ne se commoueat: reliquus metus iudicii sit. si iudicio à me vis exigere: remoue Siculum magistratum: si hanc vim adhibes: quid opus est iudicio? quis porro erit: qui non malit Decumanis tuis dare quod poscerent: quā ab assecelus tuis quadrupli condemnari? Illa verò præclara est clausula edicti: quod omnium controuersiarum, quæ essent inter aratorem, & Decumanum: si uter volet: edicit se Recuperatores daturum. primum quæ potest esse controuersia: cum is qui petere debet, aufert? & cum is non quantum debetur: sed quantum commodum est: aufert. ille autem unde ablatū est: iudicio suum recuperare nullo

re nullo modo potest? deinde in hoc homo lyncæus, etiam callidus, ac veterator esse vult: quod ita scribit: si uter volet Recuperatores dabo. quā lepidè se furari putat? vtrig; facit potestatem. sed utrum ita scripserit: si uter volet? an si Decumanus volet, nihil interest, arator enim tuos istos Recuperatores nunquid volet? quid? illa cuiusmodi sunt? quæ ex tempore ab Apronio admonitus, edixit? Q. Septimio honestissimo homine, equiteq; Ro. resistente Apronio, & affirmante se plus decuma non daturū: exoritur peculiare edictum repentinum: ne quis frumentum de area tolleret: antequam cum Decumano pactus esset. ferebat hanc quoq; iniquitatem Septimius: & imbrī frumentum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimum & questuosissimum nascitur: ut ante Calen. Sex. omnes decumas ad aquam deportatas haberent. hoc edicto, non Siculis, nam eos quidem iam superioribus edictis satis perdidderat, atque affligerat, sed isti ipsi equites Romani, qui suum ius retinere se contra Apronium posse erant arbitrati: splendidi homines, & alijs prætoribus gratiosi, vincti Apronio traditi sunt. attendite enim cuiusmodi edicta sunt. ne tollat inquit ex area, nisi erit pactus. satis hæc magna vis est, ad iniquè paciscendum. malo enim plus dare, quā non maturè ex area tollere. at ista vi Septimium, & nonnullos Septimij similes non coercet: qui ita dicunt, non tollam potius, quā paciscar. his hoc opponitur. deportatum habeas ante Calen. Sextilis. deportabo igitur, nisi pactus eris: non commouebis. sic deportandi diæ præstituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi nisi pactus esset: vim adhibeat pactiōi, nō voluntatem. Iam verò illud non solum contra legem Hieronicam,

nec solum contra consuetudinem superiorum, sed etiam contra omnia iura Sicularum, qua habent à Senatu populoq; Romano: ne extra suum forum vadimonium promittere cogantur. statuit iste ut arator Decumano, quo vellet Decumanus, vadimonium promitteret: ut hic quoq; Apronio, cum ex Leontino usq; Lilybaeum aliquē vadaretur ex miseris aratoribus: calumniandi quaestus accederet. Quamquam illa fuit ad calumniam singulari consilio reperta ratio: quod edixerat: ut aratores ingera sationum suarum profiterentur. quae res cum ad pactiōnes iniquissimas magnam vim habuit: sicut ostendimus, nec ullam utilitatem Reip. pertinuit: tum verò ad calumnias: in quas omnes inciderent, quos vellet Apronius. ut enim quisq; contra voluntatem eius dixerat, ita in eum iudicium de professione ingerum postulabatur. cuius iudicii metu magnus à multis frumenti numerus ablati, magnaq; pecunia coacta sunt. non quo ingerum numerum vere profiteri esset difficile: aut amplius etiā profiteri, quid enim in eo periculi esse posset? sed causa erat iudicii postulandi: quod ex edicto professus non esset. iudicium autem quod fuerit isto pratore: si qua cohors, & qui comitatus fuerit, meministis, scire debetis. Quid igitur est quod ex hac iniquitate novorum edictorum intelligi velim Indices? iniuriam ne factam socijs? at videtis. auctoritatem superiorum repudiatam? non audebit negare. tantum Apronium isto Pratore potuisse? consueatur necesse est. sed vos fortasse, quod vos lex commonet: id in hoc loco quaeritis: nū quas ex hisce rebus pecunias cepertit. docebo cepisse maximas: omnesq; eas iniquitates, de quibus antea dixi, sui quaestus causa constituisse convincam: si prius illud

illud propugnaculum, quo contra omnes meos impetus usum se putat: ex defensione eius deiecerō. magno inquit decumas vendidi. quid ais? an tu decumas homo audacissime, atq; amentissime vendidisti? tu partes eas, quas te S. P. Q. R. voluit? an fructus integros, atq; adeo bona, fortunasq; aratorum omnes vendidisti? si palam praco iussu tuo praedicasset: non decumas frumenti, sed ad dimidias partes emendas: si pluris vendidisses tu dimidias, quàm ceteri decumas: cui nam nimirū videretur? quid verò? si praco decumas pronunciauit: re vera hoc est lege, edicto, conditione, plus etiam quàm dimidia venierunt? tamen hoc tibi praclarum putabis: te pluris quod nō licebat: quā ceteros quod oportebat, vendidisse? pluris vendidi decumas quàm ceteri. quibus rebus id affectus es? innocentia? aspice edem Castoris: deinde, si audes, fac mentionem innocentiae. diligentia? codicis lituras tui contemplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui testes interrogari priore actione nolueris: & is tacitum os tuum praeberē malueris: quantumvis & te, & patronos tuos ingeniosos esse dicito. quare igitur id, quod ais: affectus es? magna est enim laus: si superiores cōsilio vicisti: posterioribus exemplum, atq; auctoritatē reliquisti. tibi fortasse idoneus fuit nemo, quē imitārere. at te videlicet inuentorem rerum optimarum, ac principem imitabuntur omnes. quis aratorum te pratore decumam dedii? quis duas? quis non maximo se affectum beneficio putavit: cum tribus decumis pro una defingeretur? praeter paucos: qui propter societatem furtorum tuorum nihil omnino dederunt. vide inter importunitatem tuam, se-

natusq; bonitatem quid intersit. Senatus, cum temporibus Reip. cogitur: ut decernat: ut altera decumae exigantur, ita decernit: ut pecunia pro his decumis solvatur aratoribus: ut quod plus sumitur, quam debetur: idē nō auferri putetur. tu cum tot decumas nō S. C. sed nouis edictis tuis, nefarijsq; institutis exigeres, & eriperes: magnū te fecisse arbitrare: si pluris vendideris, quā L. Hortensius pater istius Q. Hortensy, quā Cn. Pompeius, quā M. Marcellus: qui ab equitate, ab lege, ab institutis, non recesserunt? an tibi unius anni aut biennij ratio habenda fuisse? salus provinciae, commoda rei frumentariae, ratio Reip. ut satis frumenti ex Sicilia suppeditaretur: & aratoribus tamen arare atq; agros colere expediret. quid effecisti? quid assecutus es? ut praetore te nescio quid ad decumas accederet: deferendas arationes, relinquendasq; curasti. successit tibi L. Metellus. tu innocentior quā Metellus? tu laudis, & honoris cupidior? tibi enim consulatus querebatur: Metello paternus honor & auitus negligebatur. multo minoris vendidit, non modo quā tu: sed etiam quā qui ante te venderunt. quero si ipse excogitare non poterat: quemadmodum quamplurimo venderet. ne tua quidē recentia proximi pratoris vestigia persequi poterat? ut tuis preclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis edictis, atq; institutis uteretur? ille verò tum se Metellū minimē fore putasset: si te vlla in re imitatus esset qui ab urbe Roma, quod nemo unquam post hominū memoriā fecit: cum sibi in provinciam proficiscendū putaret: literas ad Siciliae ciuitates misit: p. quas hortatur & rogat, ut arent: ut ferant: in beneficio populi Ro. hoc petit aliquāto ante aduentū suū: & simul ostendit se lege Hieronica venditurum:

rum: hoc est in omni ratione decumarum nihil isti simile facturum. atq; haec nō cupiditate aliqua scribit adductus: ut in alienam provinciam mittat literas ante tempus, sed consilio: ne si tempus sationis praeterisset: grānum in provincia Sicilia nullum haberemus. Cognoscite Metelli literas. Recita Epistolam L. Metelli. Haec litera Iudices L. Metelli, quas audistis: hoc quantum est, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt. glebam commosset in agro decumano Sicilia nemo: si Metellus hanc epistolam non misisset. quid Metello diuinitus hoc venit in mentem? an ab Siculis, qui Romam frequentissimi conuenerant, negotiatoribusq; Sicilia doctus est? quorum quanti conuentus ad Marcellos antiquissimos Siciliae patronos, quanti ad Cn. Pompeium Cons. designatum, ceterosq; illius provinciae necessarios, fieri soliti sunt, quis ignorat? quod quidem iudicium nullo unquam de homine factum est: ut absens accusaretur ab iis palam: quorum in bona: liberosq; summum imperium potestatemq; haberet. tanta vis erat iniuriarum: ut homines quiduis perpeti, quā non de istius prauitate, & iniurijs deplorare, & conqueri malent. quas literas cum ad omnes ciuitates propē suppliciter misisset Metellus: tamen antiquum modū sationis nulla ex parte exequi potuit. diffugerant enim permulti, id quod ostendam: non solum arationes, sed etiam sedes suas patrias istius iniurijs exagitati reliquerant. non mehercule criminis augēdi causam dicam Iudices: sed, quem accepi ipse oculis, animoq; sensum: hunc verē apud vos, & ut potero planissimē exponam. nam cum quadriennio post in Siciliam venissem: sic mihi affecta visa est: ut haec terra solent, in quibus bellum acerbum,

diuturnumq; versatum est. quos ego campos antea, collesq; nitidissimos, viridissimosq; vidiſsem: hos ita vastatos nunc, ac desertos videbam: ut ager ipse cultorem desiderare, ac lugere dominum videretur. Herbitensis ager, & Ennensis, Murgentinus, Assorinus, Macharenſis, Agyrinensis ita relictus erat ex maxima parte: ut non solum ingerum, sed etiam dominorum multitudinem quaereremus. Aetnensis verò ager, qui solebat esse culissimus: & quod caput est rei frumentariae campus Leontinus, cuius antea spes hac erat: ut cum obſitum vidiſſes, anone caritatem non vererere: sic erat deformis, atque horridus: ut in vberima Sicilia parte Siciliam quaereremus. labefactarat enim vehementer aratores iam superior annus: proximus verò funditus euerterat. tu mihi etiam audes mentionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot, & tantis iniurijs, cum in arationibus, & in earum rerum iure provincia Sicilia consistat: euerſis funditus aratoribus, relictis agris, cum in provincia tam locuplete, ac referta, non modo rem, sed ne spem quidem ullam reliquam cuiquam feceris: aliquid te populare putabis habere: cum dices te pluris, quam ceteros decumas vendidiſſe? quasi verò aut populus Ro. hoc voluerit: aut Senatus hoc tibi mandauerit: ut cum omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes: in posterum fructu illo, commodoque rei frumentariae populum Ro. privares. deinde si quam partem tuae praeda ad summam decumarum addidiſſes: bene de populo Ro. meritus viderere. Atq; hac perinde loquor: quasi in eo sit iniquitas eius reprehendenda: quod propter gloria cupiditatem, ut aliquos summa decumarum vinceret: acerbiorē legem, duriora edicta, interpoſuerit: omnium su-

perio-

periorum auctoritatem repudiavit. magno tu decumas vendidiſti. quid si doceo te non minus domum tuam auerisse: quam Romam miſſe decumarum nomine? quid habet populare ratio tua? cum ex provincia populi Ro. equam partem tu tibi ſumpſeris: atq; populo Ro. miſeris. quid si duabus partibus doceo te amplius frumenti abſtulisse: quam populo Ro. miſſe? tamen ne putamus patronum tuum in hoc crimine cerviculam iactaturum? & populo se ad coronam daturum? Hec vos antea Iudices audiſtis: verum fortasse ita audiſtis: ut authorem rumorem haberetis, sermonemq; omnium. cognoscite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptam: ut simul illam quoque eius vocem probroſam agnoſcatis: qui se vno quaestu decumarum omnia sua pericula redempturum esse dicebat. Audiuiſmus hoc iam diu Iudices: nego quenquam esse veſtrum, quin ſepe audierit: socios istius fuiſſe decumanos. nihil aliud arbitror in istum falſo eſſe dictum. ab ijs, qui male de isto exiſtimarint: niſi hoc. nam ſocy putandi ſunt; quos inter res communicata eſt. ego rem totam, fortunasq; aratorum omnes, istius fuiſſe dico: Apronium, Veneriosq; ſervos, quod isto Pr. fuit novum genus Publicanorum: ceterosq; decumanos, procuratores istius quaestus, & ministros rapinarum dico fuiſſe. quomodo hoc doces? quomodo ex locatione illa columnarum docui istum eſſe praedatum? opinor ex eo maxime, quod iniquam legem, nonamq; dixiſſet. quis enim unquam conatus eſt iura omnia, & conſuetudinem omnium commutare cum vituperatione ſine quaſtu? pergam atq; inſequar longius. iniqua lege vendebas, quo pluris venderes. cur iam addictis, & venditis decumis, cum iam

ad

ad summam decumarum nihil, ad tuū questum multum posset accedere: subito atq; ex tempore noua nascebantur edicta? nam ut vadimonium Decumano quocunq; is vellet, promitteretur: ut ex arca, nisi pactus esset, arator ne tolleretur: Cal. sextilibus decumas deportatas haberent: hæc omnia venditis decumis, anno tertio te edixisse dico. quæ si Reip. causa faceres, in vendendo essent pronūciata: quia tua causa faciebas, quod erat imprudentia prætermisum: id questu, ac tempore admonitus reprehendisti. Illud verò cui probari potest? te sine tuo questu, ac maximo questu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumq; periculū neglexisse? cum totius Siciliæ quotidie gemitus, querimoniasq; audires: cum, ut ipse dixisti, reum te fore putares: cum huiusce iudicii discrimen ab opinione tua non abhorreret: paterere tamen aratores indignissimis iniurijs vexari, ac diripi. profecto, quanquam es singulari crudelitate, & audacia: tamen abs te totam alienari provinciam: tot honestissimos tibi inimicissimos fieri nolles: nisi hanc rationem, & cogitationem salutis tue, pecuniæ cupiditas, ac præsens illa præda superaret. Etenim quoniam summam, & numerum iniuriarum Iudices vobis non possum exponere: singulatim autem de vniuscuiusque incommodo dicere infinitum est: genera ipsa iniuriarum quæso cognoscite. Nympho est Centuripinus homo nauius, & industrius, experientissimus, ac diligentissimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet: quod homines etiam locupletes, sicut ille est, in Sicilia facere consueverunt: easq; magna impensa, magno instrumento tueretur: tanta ab isto iniquitate oppressus est: ut non modò arationes relinqueret:

ret: sed etiam ex Sicilia profugeret: Romamq; cum multis unā ab isto cieclis veniret. fecit ut Decumanus Nymphonem vocaret ex edicto illo præclaro: quod nullam ad aliam rem nisi ad huiusmodi questus pertinebat: numerum iugerum professum non esse. Nympho cum se vellet æquo iudicio defendere: iste viros optimos Recuperatores dat, eundem illum Medicum Cornelium: is est Artemidorus Pergamenus: qui in sua patria dux isti quondam, & magister ad despoliandum Dianæ templum fuit: & aruspitem Volusianum, & Valerium præconem. Nympho antequam planè constitit, condemnatur. quanti fortasse queritis. nulla erat edicti poena certa frumenti eius omnis quod in arcis esset. sic Apropius Decumanus non decumam debitam, non frumentum remotum, atque cœlatum, sed tritici septem millia medimnū ex Nymphonis arationibus edicta poena, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Menenē nobilissimi hominis uxoris fundus erat colono locatus. colonus apud Decumanorum iniurias ferre non poterat: ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudicium dabat illud suum damnatorium de iugerum professione. Xenon ad se pertinere negabat: fundum elocatum esse dicebat: dabat iste iudicium, si pateret iugera eiusmodi fundi esse plura, quàm colonus esset professus: tum Xenon damnaretur. dicebat ille, non modò non arasse se: id quod satis erat: sed nec dominum eius esse fundi, nec locatorem: uxorem esse, eam ipsam suum negocium gerere, ipsam locauisse. defendebat Xenonē homo summo splendore, & summa authoritate præditus M. Cofseius. Iste nihilominus iudicium HS LXXX dabat. ille tamen si Recuperatores de cohorte latronum sibi parari

vari videbat: tamen iudicium accepturum se esse dicebat. tum iste magna voce Venerijs imperat: ut Xenonem adirent, dum res indicaretur: hominem ut affererent: cum indicatum sit: ad se adducant. & illud simul dixit: se non putare illum, si propter diuitias penas damnationis contemneret, etiam virgas contemnere. hac ille vi, & hoc metu adductus, tantum Decumanis, quantum iste imperauit, exoluit. Polemarchus est Murgentinus vir bonus, atq; honestus. is cum pro iugribus quinquaginta, medimna DCC decumae imperarentur: quod recusabat, domum ad istum in ius deductus est: & cum iste etiam cubaret: in cubiculum introductus est: quod nisi mulieri, et decumano, patebat aliq; nemini. ibi cum pugnis, & calcibus confissus esset: qui DCC medimnis decidere nolisset, mille promisit. Eubulides est Grosphus Centuripinus, homo cum virtute, & nobilitate domi sua, tum etiam pecunia princeps. huic homini Iudices honestissima ciuitatis honestissimo, non modo frumenti scitote, sed vite, & sanguinis tantum relictum esse: quantum Apronij libido tulit. nam vi, malo, plagis adductus est: ut frumenti daret, non quantum haberet, sed quantum cogeretur. Sostratus, & Nume-nius, & Nymphodorus eiusdem ciuitatis, cum ex agris tres fratres consortes profugissent: quod is plus frumenti imperabatur, quam quantum exararent: hominibus coactis in eorum arationes Apronius venit: omne instrumentum diripuit: familiam abduxit: pecus abegit. postea, cum ad eum Nymphodorus venisset Aetnam, & oraret, ut sibi sua restituerentur: hominem corripit, ac suspendi iussit in oleastro quadam, quae est arbor Iudices in forum diu pendit in arbore socius, amicusq; populi Ro-

mani,

mani, in sociorum urbe, ac foro colonus, aratorq; vester: quamdiu voluntas Apronij tulit. Genera iam dudum innumerabilium iniuriarum Iudices singulis nominibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum praetermitto. vos ante oculos animosq; vestros tota Sicilia Decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius importunitatem, Apronij regnum proponite. Contempsit Siculos: non duxit homines: nec ipsos ad persequendum vehementes fore: & vos eorum iniurias leniter laturus existimauit. esto: falsam de illis habuit opinionem: malam de vobis. veruntamen cum de Siculis male mereretur: ciues Romanos coluit: his indulgit: eorum voluntati, & gratia deditus fuit. iste ciues Romanos? at, nullus inimicior, aut infestior fuit. mitto vincula: mitto carcerem: mitto verbera: mitto secures: crucem deniq; illam praetermitto: quam iste ciuib; Romanis testem humanitatis in eos, ac benevolentiae suae voluit esse: mitto inquam haec omnia: atque in aliud dicendi tempus reijcio: de decumis, de ciuium Romanorum conditione in aratoribus disputo. qui quemadmodum essent accepti Iudices, audistis ex ipsis: bona sibi erepta esse dixere. haec, quoniam huiusmodi casus affuit: ferenda sunt: nihil valuisse aequitatem: nihil consuetudinem: damna deniq; Iudices nulla tanta sunt: quae non viri fortes magno, & libero animo affecti, ferenda arbitrentur. quid? si equitibus Romanis non obscuris, neque ignotis, sed honestis, & illustribus manus ab Apronio, isto praetore sine ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid à me amplius dicendum putatis? an id agendum? ut eò celerius de isto transigamus: quò maturius ad Apronium possimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus sum: venire?

venire? qui C. Matrinium Iudices summa virtute hominem, summa industria, summa gratia, Leontinis in publico biduum tenuit: atq; ab Apronio Iudices homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Ferris flagitia libidinesq; accomodato, equitem Ro. scitote biduum cibo tectog; prohibitum: biduum Leontinis in foro custodijs Apronij retentum, atq; servatum: neq; ante dimissum: quam ad conditiones eius depactus est. Nam quid ego de Q. Lollio Iudices dicam equite Ro. spectato atq; honesto? clara res est, quam dicturus sum: tota Sicilia celeberrima, atq; notissima: qui cum araret in Aetnensi: cumq; is ager Apronio cum ceteris agris esset traditus: equestri veterere illa & authoritate, & gratia fretus, affirmavit, se Decumanis plus quam deberet non datum. refertur eius sermo Apronio. enimvero isti ridere: ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de ceteris rebus audisse. mittit ad hominem Venerios (hoc quoq; attendite: apparitores a pretore assignatos habuisse Decumanum: si mediocre argumentum videri potest: istum Decumanorum nomine ad suos quaestus esse abusum) adducitur a Venerijs, atq; adeo attrahitur Lollius commode, cum Apronius e palaestra dedisset: & in triclinio, quod in foro Aetna strauerat, decubisset. statuitur Lollius in illo tempestivo gladiatorum convivio. non mehercule qualoquor crederem Iudices: tamen si vulgo audieram: nisi mecum ipse senex, cum mihi, atq; huic voluntati accusationis meae lachrymans gratias ageret: summa cum authoritate esset locutus. statuitur, ut dico, eques Ro. prope annos LXXXX natus in Apronij convivio. cum interea Apronius caput, atq; os suum unguento perficeret: quid est Lolli inquit? tu nisi malo coactus recte

coactus recte facere nescis? homo quid ageret, taceret, respondere, quid faceret denique illa authoritate, & etate praeditus, nesciebat. Apronius interea cenam, ac pocula poscebat. scrui autem eius, qui & moribus ipsidem essent, quibus dominus: & eodem genere, ac loco nati: praeter oculos Lolly haec omnia ferebant. ridere consuevit, cachinnari ipse Apronius: nisi forte existimatis, eum in vino, ac luxu non risisse: qui nunc in periculo, ac exitio suum risum tenere non possit. ne multa Iudices, his contumelijs scitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, conditionesq; venisse. Lollius etate, & morbo impeditus ad testimonium dicendum venire non potuit. quid opus est Lollio? nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc dicit audire. M. Lollius filius eius adolescens lectissimus praesto est: huius verba auditis. nam Q. Lollius eius filius qui Calidium accusavit: adolescens, & bonus & fortis, & in primis disertus, cum his iniurijs, contumelijsq; commotus in Siciliam esset profectus, in itinere occisus est. cuius mortis causam fugitivi sustinere: re quidem vera nemo in Sicilia dubitat, quin eo sit occisus: quod habere clausam non potuerit sua consilia de Verre. iste porro non dubitabat: quin is, qui antea alium studio adductus accusasset: sibi advenienti praesto esset futurus: cum esset parentis iniurijs, & domestico dolore commotus. Iamne intelligitis Iudices, quae pestis, quae immanitas in vestra antiquissima, fidelissima, proximamq; provincia versata sit? iamne videtis, quam ob causam Sicilia tot hominum antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq; perpeffa, hoc non potuerit novum, ac singulare, atque incredibile genus iniuriarum, con-

meliarumque ferre? iam omnes intelligunt cur vniuersa
provincia defensores suae salutis eius quasiuit: cuius iste
fidei, diligentiae, perseverantiae, nulla ratione eripi pos-
sit. tot iudicijs interfuistis: tot homines nocentes, &
improbos accusatos, & vestra, & superiorum memoria
sciitis esse: ecquem vidistis? ecquem audistis? in tantis fur-
tis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia
esse versatum? Apronius stipatores Venerios secum ha-
bebat: ducebat eos circum ciuitates: publice sibi con-
uiuia parari, sterni triclinia etiam in foro inebat: euo-
cari homines honestissimos, non solum Siculos, sed etiam
equites Romanos: ut quo cum inire conuiuium nemo
unquam, nisi turpis, impuriusque voluisset: ad eius con-
uiuium spectatissimi, atque honestissimi viri tenerentur.
Hac tu omnium mortalium profligatissime, ac perditis-
sime cum scires: cum audires quotidie: cum videres: si
sine tuo maximo quaestu fierent: cum tanto periculo tuo se-
ri, paterere, atque cederes? & tantum apud te quaestus A-
pronij, tantum eius sermo inquinatissimus, & blandicia
flagitiose valuerunt? ut nunquam animum tuum cura
tuarum fortunarum, cogitatioque tangeret? Cernitis Iudi-
ces quod, & quantum incendium Decumanorum im-
petu, non solum per agros, sed etiam per reliquas fortu-
nas aratorum, non solum per bona, sed etiam per iura
libertatis, & ciuitatis isto pratore peruaferit. videtis pe-
dere alios ex arbore: pulsari autem alios & verberari:
porro alios in publico custodiri: destitui alios in conui-
nio: condemnari alios a medico, & pracone pratoris:
bona tamen interea nihilominus eorum omnium ex a-
gris auferri, ac diripi. quid est hoc? populi Romani im-
perium? populi Ro. leges? iudicia? socij fideles? pro-
uincia

uincia suburbana? nonne omnia potius eiusmodi sunt?
qua, si Athenio vicisset, in Sicilia non fecisset. non in qua
Iudices esset ullam partem istius nequitiae fugitiuorum
insolentia consecuta. Priuatim hoc modo. quid publice?
Ciuitates quemadmodum tractatae sunt? audistis permul-
ta iudicia, & testimonia ciuitatum: & reliquarum audie-
tis. ac primum de Agyrinensi populo fidei, & illustri
breniter cognoscite. Agyrinensis est in primis honesta
ciuitas Sicilia, hominum ante hunc pratorem locuple-
tium, summorumque aratorum. eius agri decumas cum
emisset idem Apronius, Agyrium venit. qui cum eo cum
apparitoribus, minis, ac vi venisset, poscere pecuniam gra-
dem cepit: ut accepto lucro discederet. nolle se negotij
quicquam habere dicebat: sed accepta pecunia quapri-
mum aliam ciuitatem occurrere. sunt homines Siculi
non contemnendi, si per nostros magistratus liceat: sed
homines, & satis fortes, & satis plane frugi, ac sobrii: &
in primis haec ciuitas, de qua loquor Iudices. Itaque
homini in primis improbissimo respondent Agyrinenses:
se decumas ei, quemadmodum deberent, daturos: lu-
crum, cum ille magno praesertim emisset, non addituros.
Apronius certiore facit istum, cui res erat, quid rei
esse. statim tanquam coniuratio aliqua Agyrj contra
Rempublicam facta, aut legatus pratoris pulsatus es-
set: ita Agyrio magistratus, & quinque primi accitu
istius euocantur. veniunt Syracusas: praesto est Apro-
nius: ait eos ipsos, qui venissent: contra edictum prato-
ris fecisse. quarebant quid? respondebat, se ad recupe-
ratores esse dicturum. iste aequissimus homo formidi-
nem illam suam miseris Agyrinensibus iniciebat:
recuperatores se de cohorte sua daturum minabatur.

Agrinenses viri fortissimi, iudicium se passuros esse dicebant. ingerebat iste Artemidorum, medicum Cornelium, pictorem Tlepoleum, & huiusmodi Recuperatores: quorum civis Ro. nemo erat: sed Graci sacrilegi, iam pridem improbi, repente Cornely. videbant Agrinenses quicquid ad eos Recuperatores Apronius attulisset: illum per facile probaturum. condemnari cum istis invidia, infamiaque malebant: quam ad eius conditiones pactionesque accedere. quarebant quae in verba Recuperatores daret: respondebat, si pateret aduersus edictum fecisse, quae in iudicio dicturum esse dicebat. iniquissimis verbis, improbissimis Recuperatoribus, confictari malebant: quam quicquam cum isto sua voluntate decidere, submittebat. iste Timarchidem: qui morderet eos, si saperent, ut transigerent. pernegabant. quid ergo? in singulos HS quinquagenis millibus damnari manultus? malle dicebant. tum iste clare omnibus audientibus, qui damnatus erit, inquit, virgis ad necem cadetur. hic illi silentes rogare, atque orare coeperunt: ut sibi suas segetes, fructusque omnes, arationesque vacuas Apronio tradere liceret: ut ipsi sine ignominia, molestiaque discederent. hac lege Iudices decumas vendidit Verres. dicat licet Hortensius, si audet, magno Verrem vendidisse. hac conditio fuit isto praetore aratorum: ut secum praclare agi arbitrantur: si vacuos agros Apronio tradere liceret. multas enim cruces propositas effugere cupiebant. quantum Apronius edidisset deberi: tantum ex edicto dandum erat. etiamne si plus edidisset: quam quantum natum esset? etiam. quomodo? magistratus ex ipsius edicto exigere debebant. at arator repetere poterat. verum Artemidoro Recuperatore. quid

si minus

si minus arator dedisset: quam poposcisset Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum. ex quo iudicium numero? ex cohorte praetoris praclara honestissimorum. quid amplius? minus te iugerum professum esse dico: Recuperatores rejice: quod aduersum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremum? si damnatus eris, nam dubitatio damnationis illis Recuperatoribus quae poterat esse? virgis te ad necem cadi necesse erit. his legibus, his conditionibus, erit quisquam tam stultus qui decumas venisse arbitretur? qui aratori novem partes reliquas factas esse existimet? qui non intelligat, istum sibi quaestui praedaque habuisse bona possessiones. fortunae aratorum? virgarum metu Agrinenses, quod imperatum esset, facturos se esse dixerunt. accipite nunc quid imperari: & dissimulate vos si potestis, vos intelligere: ipsum praetorem quod tota Sicilia perspexerit, redemptorem decumarum, atque adeo aratorum dominum, ac regem fuisse. imperat. Agrinensibus, ut decumas ipsi publice accipiant: Apronio lucrum dent. si magno emerant, quoniam tu es qui diligentissime precium exquisisti, qui ut ais magno vendidisti, quare putabas emptori lucrum addi oportere? esto, putabas. quam obrem imperabas ut adderent? quid est aliud capere, & conciliare pecunias, in quo te lex tenet, si hoc non est? ut atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc est pecuniam dare. age quid tu? si Apronio delicis praetoris lucelli aliquid iussi sunt dare: putate Apronio datum, si Apronianum lucellum, ac non praetoria praeda vobis videbitur. imperas ut decumas accipiant: Apronio dent lucrum tritici medimna XXXIIII. quid est hoc? una ciuitas ex uno agro plebi Romanae propè men-

strua cibaria Prætoris imperio donare Apronio cogitur. tu magno decumas vendidisti? cum tantū lucri Decumano sit datum: profecto si precium exquisisses diligenter: tū cum vendebas X medimna potius addidissent: quā HS DC postea, magna præda videtur. audite reliqua: & diligenter attendite: quò minus miremini Siculos re necessaria coactos, auxilium à patronis, à Cōsulibus, ab Senatu, ab legibus, à iudicijs petuisse. ut probaret Apronius hoc triticum: imperat Agyrinensibus Verres, ut in medimna singula dentur Apronio HS III. quid est hoc? tanto numero frumenti in lucri nomē imperato, expresso, nummi præterea exigentur, ut probetur frumentum? an poterat non modo Apronius, sed quivis, exercitui si metiundum esset: improbare Siculum frumentum? quod illi ex area, si vellent, admetiri licebat. frumenti tantus numerus imperio tuo datur: & cogitur. non est satis: nummi præterea imperantur. dantur. parum est. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes HS XXX lucri dari. ita ab una civitate, vi, minis, imperio, iniuriæ, prætoris eripiuntur tritici medimna XXX III: & præterea HS LX. An hæc obscura sunt? aut si omnes homines velint, obscura esse possunt? quæ tu palam egisti: in conventu imperasti: omnibus inspectantibus coegisti: qua de re Agyrinenses magistratus, & quingz primi, quos tui quæstus causa evocas: acta & imperia tua domum ad Senatum suum renunciantur: quorum renunciatio legibus illorum, literis publicis mandata est: quorum legati homines nobilissimi Romæ sunt: qui hoc idē pro testimonio dixerūt. Cognoscite Agyrinensium publicas literas. deinde testimonium publicum civitatis. Recita literas publicas.

cas. testimonium publicum. Animadvertistis in hoc testimonio Iudices: Apollodorum, cui Pyragri cognomen est, principem suæ civitatis lachrymantem testari, ac dicere? nunquam post populi Ro. nomen ab Siculis auditum, & cognitum, Agyrinenses contra quenquam infimum civem Ro. dixisse, aut fecisse quippiam: qui nunc contra prætorem populi Ro. magnis iniurijs, & magno dolore publicè testimoniū dicere cogerentur. vni mehercule huic civitati Verri obfistere tua defensione non potes. tanta auctoritas est in eorū hominum fidelitate: tantus dolor iniurie: tanta religio in testimonio. verum non una te, sed univèrsæ similibus afflicta incommodis, legationibus, ac testimonijs publicis persequuntur. etenim deinceps videamus Herbitensis civitas honesta, & antea copiosa quemadmodum spoliata ab isto, ac vexata sit. at quorum hominum? summorum aratorum, remotissimorum à foro, iudicijs, controuersijs: quibus parcere, & consulere homo impurissime, & quod genus hominum studiosissime conservare debuisti. Primo anno venierunt eius agri decuma tritici medimna XV III. Attidius istius idem minister in decumis, cum emisset: & præfecti nomine cum venisset Herbitum cum Venerijs: locusq; ei publicè, quo diuenteretur, datus esset: cogitur Herbitenses ei lucri dare tritici modium XXXVII millia: cum decuma venisset tritici modium XV III. atq; hoc triticum lucri coguntur dare publicè: cum iam privatim aratores ex agris spoliati, atq; exagitati Decumanorū iniurijs profugissent. Anno secundo cum emisset Apronius decumas tritici modium XXV millibus: & ipse Herbitam cum illa prædonis copia, manuq; venisset: populus publicè coactus est ei cōferre lucri tritici

modiū XXV1: & accessionem HS MM. de acef-
sione dubito, an Apronio ipsi data sit merces opera, pre-
ciumq; impudentia. de tritici quidem numero tanto,
quis potest dubitare: quin ad istum prædonē frumenta-
riū sicut Agyrinense frumentū, peruenit? Anno vero
tertio in hoc agro consuetudine usus est regia, solere aiunt
barbaros reges Persarum, ac Syrorum, plures uxores ha-
bere: his autē uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo:
hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat: hæc in col-
lum: hæc crines, ita populus habent vniuersos non solum
conscios libidinis suæ: verum etiam administratos. Ean-
dem istius, qui seregem Siculorum esse dicebat: licen-
tiam, libidinemq; fuisse cognoscite. Aeschriōnis Syracu-
sani uxor est Pippa: cuius nomen istius nequitia tota Si-
cilia peruulgatū est. de qua muliere versus plurimi su-
pra tribunal, & supra prætoris caput scribebantur, hic
Aeschrio Pippa vir adumbratus, in Herbitensibus
decumis nouus instituitur publicanus. Herbitenses cum
viderent, si ad Aeschriōnem precium redisset: se ad arbi-
trium libidinosissimæ mulieris spoliatum iri: liciti sunt
vsq; eo, quoad se efficere posse arbutabantur, supra adie-
cit Aeschrio, neq; enim metuēbat, ne prætor Verre de
cumana mulier damno affici posset. Addicitur medi-
mnis MM, dimidio fere pluri, quā superiore anno ara-
tores funditus euertebantur, & eo magis, quod iam su-
perioribus annis exhausti erant, ac penè perditī, intelle-
xit iste ita magno venisse: ut amplius ab Herbitensibus
exprimi non posset. demit de capite medimna DC:
inbet in tabulas p medimnis MMM, referri, DMM
D, & IIII. Hordei decumas eiusdem agri Docimus
emērat, hic est Docimus: ad quem iste deduxerat Tertius
Isidori

Isidori mimi filiam, vi abductam ab Rhodio tibicine.
huius Tertia plus etiam, quā Pippa, plus, quā cate-
rarum, ac propē dicam tantum apud istum in Sicilien-
si prætura authoritas valuit: quantum in urbana Che-
lidonis. veniunt Herbitam duo prætoris amuli non mo-
lesti, muliercularū deterrimarum improbissimi cog-
nitores: incipiunt postulare, poscere, minari: non poterant
tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculo
non tam pertimescebant. cum omni ratione tamen
illi calumniarentur: promittunt Herbitenses vadimoni-
um Syracusas, eò posteaq; ventū est: coguntur Aeschrio-
ni, id est Pippa dare tantum, quantum erat de capite
demptum: tritici modios MMMDC. muliercula pu-
blicana noluit ex decumis nimium lucri dare: ne forte
ab nocturno suo quæstui animum ad vectigalia redimen-
da transferret. transactum putabant Herbitenses: cum
iste, quid de hordeo inquit, & Docimo amiculo meo: qd
cogitatis? at hoc agebat in cubiculo Iudices, atq; in lectu-
lo suo, negabant illi sibi quicquā esse mandatum. non au-
dio: numerate HS XV. quid facerent miseri? aut quid
recusarent? præsertim cum in lectulo, Decumana mu-
lieris vestigia viderent recentia: quibus illū inflamma-
ri ad perseverandum intelligebant. Ita ciuitas vna so-
ciorum, atq; amicorum duobus deterrimis mulierculis
Verre prætorē vectigalis fuit. Atq; ego nunc, cum fru-
menti numerū, & eas publice pecunias Decumanis ab
Herbitensibus datas esse dico. quo illi frumento, & qui-
bus pecunijs tamen à Decumanorum iniurijs ciues suos
non redemerunt. perditis enim, & direptis aratorum
bonis, hæc Decumanis merces dabatur: ut aliquando
ex eorum agris, atque ex urbibus abirent. Itaq; cum

Philinus Herbitensis homo disertus, & prudens, & domi nobilis de calamitate aratorum, & de fuga, & de reliquorum paucitate publice diceret: animaduertistis Iudices gemitum populi Romani: cuius frequentia huic cause nunquam defuit. qua de paucitate aratorum alio loco dicam. nunc illud, quod penè praterij, non omnino relinquendū videtur. nam per deos immortales, quod de capite ipsi dempsit, quo tandem modo ferendum, verū etiam animaduertendū videtur? unus adhuc fuit post Romam cōditam: dij immortales faxint, ne sit alter: cui Respublica totam se tradidit, temporibus coacta, & malis domesticis: L. Sylla hic tantum potuit, ut nemo illo iniuncto nec bona, nec patriam, nec vitam retinere posset: tantum animi habuit ad audaciam: ut dicere in concione non dubitaret: bona ciuium Ro. cum venderet: se predam suam vendere, eius omnes res gestas non solum obtinemus: verum etiam propter malorum, incommodorum, & calamitatis metum publica auctoritate defendimus. Vnum hoc illius S. consulto reprehensum, decretumq; est: ut quibus ille de capite dempsisset: hi pecunias in ararium referrent. statuit Senatus hoc, ne illi quidem esse licitum, cui concesserat omnia: à populo factarum, quasitarumq; rerum summas imminuere. illum viris fortissimis indicarunt Patres conscripti dimittere de summa non potuisse. te mulieri deterrima rectè remisisse Senatores indicabunt? ille de quo lege populus Ro. iusserat: ut ipsius voluntas, & posset & esset pro lege: tamen in hoc vno genere veterum religione legum reprehenditur. tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare: libidinem tibi tuam pro lege esse voluisti? in illo reprehenditur quod ex ea pecunia remisit. quam ipse qua-

quaesierat. tibi concedatur? qui de capite vectigalium populi Ro. remisisti? Atq; in hoc genere audacia, multo etiā imprudentius in decumis Segestensium versatus est: quas cum addixisset eidē illi Docimo hoc est tritici modium quing; millia: & accessionē ascripserat HS MD: coegit Segestenses à Docimo tantidem publice accipere. id quod ex Segestensium publico testimonio cognoscite. Recita testimonium publicū. Audistis quanti decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici modium quing; millia & accessionem. cognoscite nunc quanti se vendidisse retulerit. **LEX DECVMIS VENDUNDIS C. VERRE PR.** hoc nomine vidistis tritici modium M M M de capite esse dempta. quae cum de populi Ro. victu, de vectigalium neruis, de sanguine detraxisset arary: Tertia Mime condonauit. Vtrum imprudentius à Socijs abstulit? an turpius meretrici dedit? an improbius populo Ro. ademittit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum seueritate te vlla vis eripiet? aut vlla largitio eripiet? sed si eripuerit: non intelligit haec, quae iam dudum loquor: ad aliam questionem, atq; ad peculatus iudicium pertinere. itaq; hoc mihi referuabo genus integrum totum: ad illam quam institui causam frumenti, ac decumarum reuertar. qui cum agros maximos, ac feracissimos per se ipsum hoc est per Apronium Verrem alterum depopularetur: ad minores ciuitates habebat alios, quos tanquam canes, immitteret, nequam homines, et improbos: quibus aut frumentum, aut pecuniam publice cogebat dari. A. Valentinus est in Sicilia interpret: quo iste interprete non ad linguam graecam, sed ad furta, & flagitia uti solebat. su interpret hic homolentis, atq; egens repente Decuma-

nus: emit agri Liparenſis miſeri, atq; ieiuni decumas tritici medimnis D C. Liparenſes vocantur. ipſi accipere decumas, & numerare Valentio coguntur lucri HS XXX millia. per deos immortales utrum tibi ſumes ad deſenſionem? tantone minoris tibi decumas vendiſſe? ut ad medimna DC HS XXX millia lucri, ſtatim ſua voluntate ciuitas adderet: hoc eſt tritici medimna II millia. an cū magno decumas vendiſſet: te expreſſiſſe ab inuitis Liparenſibus hanc pecuniā? ſed quid ego ex te quero, quid deſenſurus ſis potius, quā cognoscā ex ipſa ciuitate quid geſtum ſit? Recita teſtimonium publicum Liparenſium. deinde quemadmodum Valentio nummi ſint dati. **TESTIMONIUM PVBLICVM, QVOMODO SOLVTVM SIT EX LITERIS PVBLICIS.** Etiam ne hac tam parua ciuitas, tam procul à manibus tuis, atque à conſpectu remota, ſeiuncta à Sicilia, in inſula inculta, tenuiq; poſita, cum ſulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoq; frumentario genere, praeda tibi, & quaſtui ſuit? quam tu totam inſulam cuiſdam tuorum ſodalium, ſicut aliquod munuſculum condonaras: ab hac etiam hac frumētaria lucra tanquam à mediterraneis exigebantur? itaq; qui tot annis agellos ſuos ante te prætorem redimere à piratis ſolebant: iſdem ſeipſos à te precio impoſito redemerunt. quid ergo? à Tiſſenſibus per parua, & tenui ciuitate, & aratoribus laborioſiſſimis, frugaliffimisq; hominibus, nonne plus lucri nomine eripitur, quā, quantum frumenti omnino exararant? ad quos tu Decumanum Diognetum Venerium miſiſti nouum genus publicani. cur hoc authore non Roma ſerui publici ad veſtigalia accedant? anno

no ſecundo Tiſſenſes HS XXI lucri dare coguntur inuiti. tertio anno HS MM modium tritici lucri Diogneto Venerio dare coacti ſunt. hic Diognetus, qui ex publicis veſtigalibus tanta lucra facit: vicarium nullum habet, nihil omnino peculij. vos etiam nunc dubitate, ſi poteſtis: utrum tantum numerum tritici Venerius apparitor iſtius ſibi acceperit, an huic exegerit? atque hac ex publico Tiſſenſium teſtimonio cognoſcite. **TESTIMONIUM PVBLICVM TISSENSIVM.** obſcurè Indices prætor ipſe Decumanus eſt? cum eius apparitores frumentum à ciuitatibus exigant: pecunias imperent: aliquanto plus ipſi auſerant, quā quantum populo Ro. decumarum nomine daturi ſunt. Hac æquitas in tuo imperio fuit: hac prætoris dignitas: ut ſeruos Venerios Siculorum dominos eſſe velles. hic delectus, hoc diſcrimen te prætoris fuit: ut aratores in ſeruorum numero eſſent: ſerui, in publicanorum. Quid Ameſtratin miſeri, impoſitis ita magnis decumis, ut ipſis reliqui nihil fieret: nonne tamen numerare pecunias coacti ſunt? addicuntur decumæ M. Caſio, cū aſſent legati Ameſtratin. ſtatim cogitur Heraclius legatus numerare HS XXII. quid hoc eſt? quæ eſt iſta praeda? quæ vis? quæ direptio ſociorum? ſi erat Heraclio ab Senatu mandātū, ut emeret, emiſſet. ſi non erat, qui poterat ſua ſponte pecuniam numerare? Caſio renunciat ſe dediſſe. cognoſcite renunciationem ex literis. Recita ex literis publicis. Quo S. C. erat hoc legato permiſſum nullo: cur fecit? coactus eſt. quis hoc dicit? tota ciuitas. Recita teſtimonium publicum. Ab hac eadem ciuitate anno ſecundo ſimili ratione extortam eſſe pecuniam: &

Sex. Vennonio datam: ex eodem testimonio cognovisti. At Amestratinos homines tenues cum eorum decumas med. DCCC vendidisses: Banobali Venerio, cognoscite nomina publicanorum, cogis eos plus lucri addere, quam quanti venerant: cum magno venissent. dant Banobali med. DCCC, HS MD. profecto nunquam iste tam amens fuisset: ut ex agro populi Ro. plus frumenti seruo Venerio, quam pratori tribui pateretur: nisi omnis ea praeda serui nomine ad istum ipsum perveniret. Petrini, cum eorum decuma magno addita essent: tamen inuitissimi P. Nenio Turpioni improbissimo homini, qui iniuriarum Sacerdote pratore damnatus est: HS VII dare coacti sunt. irane dissolute decumas vendidisti? ut cum medimnum HS XV millibus venissent: aut MMM hoc est HS XXXV: ut lucri Decumano HS MMM darentur. At permagno Decumas eius agri vendidisti. videlicet igitur non Turpioni lucrum datum: sed Petrini pecunie erepta.

Quid Halicienses, quorum incola decumas dant: ipsi agros immunes habent: nonne huic eidem Turpioni cum decuma C med. venissent: HS XV dare coacti sunt? si id quod maxime vis, posses probare, hac ad Decumanos lucra venisse, nihil te attigisse: tamen haec pecunia per vim, atque iniuriam tuam capta, & conciliata, tibi fraudi, & damnationi esse deberent. cum vero hoc nemini persuadere possis: te tam amentem fuisse: ut Apronium, ac Turpionem seruos homines, tuo, liberorumque tuorum periculo diuites fieri velles: dubitaveris quinquam existimas? quin illis emissariis, hac tibi omnis pecunia quaesita sit? Segestam item ad immuncem civitatem Venerius Symachus Decumanus immittitur: is

ab

ab isto literas affert: ut sibi contra iura omnia, contraque legem Rupiliam, extra forum vadimonium promittant aratores. audite literas, quas ad Segestanos misert. **LITERAE C. VERRIS.** Hic venerius quemadmodum aratores eluserit: ex una pacione hominis honesti, gratiosi, cognoscite. in eodem enim genere sunt cetera. Diocles est Panormitanus, Phimes cognomine, homo illustis, ac nobilis arator. is agrum in Segestano, nam commercium in eo agro nemini est: conductum habebat HS sex millibus. pro decuma cum pulsatus a Venerio esset: dedit HS sexdecim millia & DCLIII. id ex tabulis ipsius cognoscite. **NOMEN DIOCLIS PANORMITANI.** huic eidem Symmacho, Anneus Brochus Senator homo eo splendore, ea virtute, qua omnes existimatis, nummos prater frumentum coactus est dare. Venerio ne seruo te pratore talis vir, Senator populi Ro. quaesui fuit? hunc ordinem, si dignitate antecellere non existimabas: ne hoc quidem sciebas, indicare? antea, cum Equester ordo iudicaret: improbi & rapaces magistratus in provinciis in seruebant publicanis: ornabant eos, quicumque in operis erant: quemcumque equitem Ro. in provincia viderant: beneficiis ac libertate prosequabantur: neque tantum illa res nocentibus proderat: quantum obfuit multis: cum aliquid contra utilitatem eius ordinis voluntatemque fecissent. retinebatur hoc tum nescio quomodo quasi communi consilio ab illis diligenter: ut qui unum equitem Ro. contumelia dignum putasset: ab universo ordine malo dignus indicaretur. tu sic ordinem Senatorium despectisti? sic ad iniurias libidinesque tuas omnia coequasti? sic habuisti statutum cum animo, ac deliberatum?

omnes

omnes qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te præ-
tore attigissent, iudices reicere? ut illud non cogitares?
tamen ad eiusdem ordinis homines te Iudices esse ven-
turum? in quibus, si ex ipsorum domestico incommodo
nullus dolor infideret: tamen esset illa cogitatio, in alte-
rius iniuria sese despectos, dignitatemque ordinis con-
temptam, & abiectam. quod mehercule Iudices mihi
non mediocriter ferendum videtur. habet enim quen-
dam aculeum contumelia: quem pati prudentes, ac vi-
ri boni difficillimè possunt. spoliasti Siculos. solent enim
inulti esse in iniurijs suis graves. vexasti negotiatores.
inulti enim Romam, raroque decedunt. Equitem Ro-
ad Apronij iniurias dedisti. quid enim iam nocere pos-
sunt, quibus non licet iudicare? quid cum Senatores sum-
mis iniurijs afficiis? quid aliud dicis, nisi hoc? cedo mihi
etiã ipsum Senatorem: ut hoc amplissimũ nomen Sena-
torum non modo ad invidiam imperitorum: sed etiam
ad contumeliam improborũ natum esse videatur. neque
hoc in uno fecit Anneio, sed in omnibus Senatoribus: ut
ordinis nomen non tantum ad honorem, quantum ad
ignominiam valeret. In C. Cassio viro clarissimo, &
fortissimo, cum is eo ipso tempore, primo istius anno Cons.
esset, tanta improbitate usus est: ut cum eius uxor fa-
mina primaria paternas haberet arationes in Leonti-
no: frumentum omne in decumas auferre iusserit. Hunc
tu in hac causa testem Verres habebis: quoniam iudicẽ
ne haberes, prouidisti. vos autem Iudices putare debe-
tis: esse quiddam nobis inter nos commune, atque comuni-
tatem. multa sunt imposita huic ordini munera, multi
labores, multa pericula, non solum legum, ac iudicio-
rum, sed etiam rumorum, ac temporum. sic est hic or-
do quasi

do quasi propositus, atque editus in altum: ut ab omnibus
viciis inuidia circumflari posse videatur. in hac tam mi-
sera, & indigna conditione vite, ne hoc quidem retine-
bimus Iudices? ut magistratibus nostris, in obtinendo iu-
re nostro, ne contemptissimi, ac despectissimi esse videa-
mur? Thermitani miserunt, qui Decumas emerent agri
sui. magni sua putabant interesse, publice potius, quam
uis magno emi: quam in aliquem istius emissarium in-
cidere. appositus erat Venuleius quidam, qui emeret. is
liceri non destitit. illi, quoad videbatur ferri aliquo mo-
do posse, contenderunt: postremo liceri destiterunt. Ad-
dicitur Venuleio tritici mod. VII. C. legatus Possidorus
renunciat. cum omnibus hoc intolerandum videretur:
tamen Venuleio dantur, ne accedat, tritici mod. VII.
præterea HS MM millia, ex quo facile apparet, quæ
merces Decumani, quæ prætoris præda esse videatur. ce-
do Thermitanorum mihi literas & testimonium. TA-
BVLÆ THERMITANORVM ET TE-
STIMONIUM. Imacharenses iam omni frumento
ablato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos, tributum
ferre miseros, ac perditos coëgisti, ut Apronio darent HS
XX millia. Recita decretum de tributis, & publicum
testimonium. S. C. DE TRIBUTO CONFE-
RENDO. TESTIMONIUM IMACHA-
RENSIVM. Ennenses, cum decumæ venissent agri En-
nensis medimnũ MMM CC: Apronio coacti sunt dare
tritici mod. LXX MMM, & HS III millia. Quæ-
so attendite, quantus numerus frumenti cogatur ex o-
mni agro Decumano. nam per omnes ciuitates, quæ de-
cumas debent, percurrit oratio mea: & in hoc genere

nunc Iudices verfor: in quo non sigillatim aratores emer-
si bonis omnibus sunt: sed quæ publicè Decumanis lu-
cra data sunt: ut aliquando ex eorum agris atq; urbibus
expleri, atq; saturati cum hoc cumulo quæstus decede-
rent. Calatinis quamobrem imperastis anno tertio,
ut decumas agri sui, quas Calatæ dare consueverant:
Amestrati M. Cesio Decumano darent? quod neq; an-
te te prætorem illi fecerant: neq; tu ipse hoc ita statueras
antea per biennium. Theomnastus Syracusanus in a-
gru Muticensem cur abste immisus est? qui aratores im-
vexavit: ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quo-
que ciuitatibus ostendā, triticum emere necessariò pro-
pter inopiam cogerentur. Iam vero ex Hyblensium pa-
ctionibus intelligetis, quæ pactæ sint cū Decumano Cn.
Sergio: sexies tantum quam quantum satū sit, ablatum
esse ab aratoribus. Recita sationes & pactiones ex lue-
ris publicis. recita ex literis publicis. Cognoscite pactio-
nes Meneniorū cum Venerio seruo. Recita ex literis pu-
blicis. Cognoscite item professiones sationum, & pactiones
Meneniorū. Recita ex literis publicis. Patiemi, Iudi-
ces, a socijs, ab aratoribus populi Romani, ab his qui vo-
bis laborant, vobis seruiunt: qui ita plebē Ro. ab se ali-
volunt: ut sibi ac liberis suis tantū supersit, quo ipsi ali pos-
sint: ab his per summā iniuriā, per summas contumelias,
plus aliquanto ablatū esse, quam natū sit? Sentio Iudi-
ces moderandū mihi esse iā orationi meæ: fugiendāq;
vestrā facietatem: non versabor in vno genere diutius:
& ita cetera de oratione mea tollam: ut in causâ relin-
quam. Audietis Agrigentinarum fortissimorum viro-
rum diligentissimorumq; querimonias: cognoscetis Iu-
dices

dicēs Entillinorum summi laboris, summaq; industria,
dolorem, & iniurias: Heracliensium, Inciliensium, Ae-
tneusum, Solentinorum incommoda profrentur: Cati-
uensium locupletissimorum hominum, amicissimorumq;
agros vexatos ab Apronio cognoscetis: Tyndaritanam
nobilissimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentis-
nam, Apolloniensem, Egynam, Capitinam, perditas
esse hac iniquitate Decumanorum intelligetis: Murgē-
tinis, Assorinis, Elorinis, Ennesibus, Letinis nihil o-
mnino relictū: Citarinos, Acherinos, paruarū ciuita-
tum homines omnino abiectos esse ac perditos: omnes
deniq; agros Decumanos per triennium populo Ro. ex
parte decuma, C. Verri ex omni reliquo vectigales fu-
isse: & plerisq; aratoribus nihil omnino superfuisse: qui-
bus quod tantum aut remissum, aut relictum sit: id fuisse
tantum, quantum ex eo, quo istius auaritia contenta
fuit, redundavit. Duarum mihi ciuitatum reliquos
feci agros Iudices serē optimos, ac nobilissimos Aetnen-
sium, & Leontinorum. Horum agrorum ego missos fa-
ciam quæstus triennij: vnum annum eligam: quo faci-
lius id quod institui, explicare possim. sumam annum
tertium, quod & recentissimus est: & ab isto ita admini-
stratus, ut cum se certē decessurū videret: non labora-
ret, si aratorem nullum in Sicilia omnino esset relictū.
rus agri Aetnensis, & Leontini decumas agemus. atten-
dite Iudices diligenter. agri sunt feraces: annus tertius:
Decumanus Apronius, de Aetnensibus per pauca di-
cam. Dixerunt enim ipsi priore actione publicè: memo-
ria tenetis, Artemidorum Aetnensem, legationis eius
principem publicè dicere: Apronium venisse Aetnam
cum Venerijs: vocasse ad se magistratum: imperasse ut

in foro sibi medio lecti sternerentur: quotidie solitum esse non modo in publico, sed etiam de publico conuiuari. cū in eis conuiuijs symphonia caneret, maximisq; poculis ministraretur: retinere solitum esse aratores: atq; ab his non modo per iniuriā, sed etiam per contumeliam tantū exprimi frumenti quantum Apronius imperasset. Audistis haec Iudices: qua nunc ego omnia praefero, ac relinquo: nihil de luxuria Apronii loquor: nihil de insolentia: nihil de singulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quaeso, ac lucro dicā vnius agri, & vnius anni: quo facilius vos coniecturam de triennio, & de tota Sicilia facere possitis. Sed mihi Aetnensium brevis est oratio. ipsi enim venerunt: ipsi publicas literas deportarunt: docuerunt vos quid lucelli fecerit homo non malus, familiaris Praetoris Apronius. id quaeso ex ipsorum testimonio cognoscite. Recita testimonium Aetnensium. quid ais? dic, dic quaeso clarius: ut populus Romanus de suis vectigalibus, de suis aratoribus, de suis socijs, atq; amicis audiat. L. MEDIMNA. per deos immortales vnus ager, vno anno CCC millia mod. tritici, & praeterea L. millia lucri dat. Apronio? tantōne minoris Decumae venierunt, quā fuerunt? an cum satis magno venissent: hic tantus tamen frumenti, pecuniaeque numerus ab aratoribus per vim ablati est? vtrum enim horum dixeris: in eo culpa, & crimen habebit, nam illud quidem non dices: quod utinam dicas: ad Apronium nō peruenisse tantū. ita te non modo publicis tenebo: sed etiam priuatis aratorum pactiōibus, ac literis: ut intelligas, non te diligentiorē in faciendis furtis fuisse: quā me in deprehendis. hoc tu fires? hoc quisquam defendet? hos hi, si aliter de te statnere voluerint, sustinebunt?

vno

vno aduentu, ex vno agro, Q. Apronium praeter eam, quam dixi, pecuniam numeratam, CCC millia mod. tritici, lucri nomine sustulisse? Quid? hoc Aetnenses soli dicunt: immō etiam Centuripini: qui agri Aetnensis multo maximam partem possident, quorum legatis hominibus nobilissimis Androni, & Arthemoni Senatus ea mandata dedit, quae publicē ad ciuitatem ipsorū pertinebant: de his iniurijs, quas ciues Centuripini non in suis, sed in aliorum finibus acceperunt: Senatus & populus Centuripinus legatos noluit mittere: ipsi aratores Centuripini, qui numerus est in Sicilia maximus, hominum honestissimorum, & locupletissimorū, tres legatos ciues suos delegerunt: ut eorum testimonio non vnus agri, sed prope totius Siciliae calamitates cognosceretis. arant enim tota Sicilia frē Centuripini: & hoc in te grauiorē, certiorēq; testes sunt: quod ceterae ciuitates suis solum incommodis comouentur: Centuripini, quod in omnibus frē finibus habent possessiones, etiā ceterarum ciuitatum damna, ac detrimenta senserunt. Verum, ut dixi, ratio certa est Aetnensium, & publicis, & priuatis literis consignata mea diligentia. pensum magis in Leontino agro est exigendum: propter hanc causam, quod ipsi Leontini publicē non sanē me multum adiuerunt. neque enim eos isto Praetore haec Decumanorum iniuria laeserunt: potius etiam adiuerunt. mirum fortasse hoc vobis, aut incredibile videatur: in tantis aratorum incommodis, Leontinos, qui principes rei frumentariae fuerunt: expertes incommodorum atq; iniuriarum fuisse. hoc causa est Iudices: quod in agro Leontino, praeter vnā Mnasiestrati familiam, glebam Leontinorū possidet nemo. itaq; Mnasiestrati hominis honestissimi, atq;

y iy

optimi viri testimonium Iudices audietis: ceteros Leontinos, quibus non modo Apronius in agris, sed ne tempestas quidem vlla nocere potuit, expectare nolite. etenim non modo incommodi nihil ceperunt: sed etiam in Apronianis illis rapinis in quaestu sunt, compendiog; versari: quapropter, quoniam me Leontina ciuitas, atq; legatio, propter eam, quam dixi, causam, defecit: mihi met in eunda ratio, & via reperienda est: qua ad Apronij quaestum, siue adeo qua ad istius ingentē, immanemq; praedam possim peruenire. Agri Leontini Decuma anno tertio venierunt tritici medimnis XXXVI, hoc est tritici mod. CCXVI. magno Iudices, magno. neg. enim hoc possum negare. itaq; necesse est, aut damnum, aut cerē non magnum lucrum fecisse Decumanū. hoc enim solet usu venire is, qui magno redemerūt. quid? si ostendo in hac vna emptione, lucri fieri tritici modios C? quid si CC: quid si CCCC? dubitabit etiam, cui ista tanta praeda quasita sit? iniquum me quispiam dicet: qui ex lucri magnitudine coniecturā faciam furti, atq; praeda. quid? si docebo Iudices: eos, qui CCCC milia mod. lucri faciunt, damnum facturos fuisse: si tua iniquitas sit: ut ex cohorte Recuperatores nō intercederent: num quis poterit in tanto lucro, tantaq; iniquitate dubitare? quin propter iniquitatem tam magnos quaestus feceris? propter magnitudinem quaestus, improbus esse volueris? Quomodo igitur hoc assequar Iudices? ut sciam lucri quantum factum sit? non ex Apronij tabulis: quas ego cum conquirerem, non inueni: & cum in ius ipsum eduxi, expressi ut conficere tabulas se negaret. si mentiebatur, quamobrem remouebat, si haec tabulae nihil tibi erant obfuturae? si omnino nullae confecerat.

rat. literas: ne id quidem satis significabat, illum non suum negocium gessisse: ea est enim ratio Decumarum: ut sine plurimis literis confici non possit. singula enim nomina aratorum, & cum singulis padiones Decumanū, literis persequi, & conficere necesse est. Iugera professi sunt aratores omnes, imperio, atq; instituto tuo: non opinor quenquam minus esse professum, quam quantum aras: cum tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte Recuperatores proponerentur. in iugere Leontini agri medimnū ferē tritici feritur, perpetua, atq; equabili satione: ager efficit, cum octavo bene ut agatur: verū, ut omnes di adiuuent, cum decimo. quod si quando accidit, tum sit, ut tantum Decuma sit, quantum seueris: hoc est: ut quot iugera sunt sata, totidem medimna decuma debeantur. hoc cum ita esset, primum illud dico: pluribus millibus medimnū venisse decumas agri Leontini: quā quot milia iugerum sata erant in agro Leontino. quod si fieri non poterat, ut plus quā decem medimna ex iugere ararent: medimnum ex iugere Decumano dari poterit: cū ager, id quod perrarō euenit, cum Decumo extulisset: quae erat ratio Decumani? siquidem Decumae ac non bona veniebant aratorum: ut pluribus aliquanto medimnis Decumas emeret: quā iugera erant sata? in Leontino iugerum subscriptio ac professio, non est plus XXX: Decumae XXXVI medimnis venierunt. Errauit? an potius insaniuit Apronius? immo tum insaniisset, si aratoribus quod deberent, licitum esset: & non quod Apronius imperasset, necesse fuisset dare. si ostendo minus tribus medimnis in iugerum neminem dedisse Decumae: concedes opinor, ut cum Decumano finibus arationis perceptus sit: neminem minus tribus decumis

dedisse. atq; hoc in beneficij loco petiit est ab Apronio: ut iugera singula ternis medimnis decidere liceret. nam cum à multis quaterna, etiam quina exigerentur: multus autem non solum granum ullum: sed ne palea quidem ex omni fructu, atq; ex annuo labore relinquerentur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leontino maximus est, unum in locum conuenerunt: hominem suae ciuitatis in primis honestum, ac nobilem Andronem Centuripinum legarunt ad Apronium: eundem, quem hoc tempore ad hoc iudicium legatum, & testem Centuripina ciuitas misit: ut is apud eum causam aratorum ageret: ab eoq; peteret: ut ab aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera singula, quam terna medimna exigeret. hoc vix ab Apronio in summo beneficio, pro ijs, qui etiam tum incolumes erant, impetratum est. id cum impetrabatur, hoc videlicet impetrabatur: ut pro singulis Decumis, ternas Decumas dare liceret. quod si tua res non ageretur: à te potius postularent: ne amplius quam singulas: quam ab Apronio. ut ne plus, quam ternas Decumas darent. Nunc ut hoc tempore ea qua regie, seu potius tyrannice statuit in aratores Apronius, permittam: neque eos appellem: à quibus omne frumentum eripuit: & quibus nihil non modo de fructu, sed ne de bonis quidem suis reliqui fecit: ex hisce ternis medimnis, quod beneficij, gratiaq; causa concessit, quid lucri fiat, cognoscite. Professio est agri Leontini ad iugera XXX. haec sunt ad tritici medimna XC, id est tritici mod. D XL. millia. deductis tritici mod. CC XVI, quanti decuma venierunt, reliqua tritici CCC XXIII. adde totius summa D XL millia mod. tres quinquagesimas, id est tritici mod. XXXII.

XXXII. CCCC. ab omnibus enim terna praeterea quinquagesima exigebantur. Sunt haec iam ad HS CCC XL. mod. tritici. At ego CCCC lucri facta esse dixeram. Non enim duco, in hac ratione, eos quibus ternis medimnis non est licitum decidere. Verum ut hac ipsa ratione summam mei promissi compleam: ad singula medimna multi HS duo: multi HS quinq; accessionis cogebantur dare: qui minimum, singulos nummos, hoc minimum ut sequamur: quoniam XC medimna duximus: accedant eò nouo pessimoq; exemplo ad HS XC millia. Hic mihi etiam dicere audebit, magno se Decumas vendidisse? cum ex eodem agro, dimidio plus abstulerit, quam populo Ro. misit. CC XVI Decumas agri Leontini vendidisti: si ex lege, magno. si ut lex esset libido tua, paruo. si, ut qua dimidia essent, Decuma vocarentur, paruo vendidisti. multo enim pluris fructus annui Sicilia venire potuerunt: si id te Senatus aut populus Ro. facere voluisset. etenim saepe Decuma tanti venierunt, cum lege Hieronica venirent: quanti nunc lege Verrea venierunt. Cedo mihi C. Norbani decumas venditas. C. NORBANI DECUMAE VENDITAE AGRI LEONTINI. Atq; tum neq; iudiciu de modo iugerum dabatur: neq; enim erat Artemidorus Cornelius Recuperator: neq; ab aratore magistratus Siculus tantum exigebat, quantum Decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à Decumano: ut in iugera singula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum accessione cogebatur arator dare: nec ternas quinquagesimas frumenti addere: & tam populo Ro. magnus frumenti numerus mittebatur. Quid verò iste sibi quinquagesima? quid porro num-

inorum accessiones volunt? quo id iure, atq; adeo quo id potius ore fecisti? nummos dabat aratori: quomodo? aut unde? qui, si largissimus esse vellet, cum alatore mensura uteretur: ut antea solebant facere, in decumis, cum aequa lege & cōditione veniebant, is nummū dabat, unde? de frumento? quasi habuisset te pretore quod venderet de viuo igitur erat aliquid rescandū: ut esset, unde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium nummorum adderetur. Iam id porro utrum libentes, an inuiti dabant? libentes? amabant credo Apronium, inuiti? quare, nisi vi, & malo cogeantur? Iam iste homo amentissimus in vendendis decumis nummorum faciebat accessiones ad singulas decumas: neq; milium, bina aut terna millia addebat. sunt per triennium HS fortasse D millia. hoc neque exemplo cuiusquam, neq; ullo iure fecit, neq; eam pecuniam retulit: neq; hoc paruum crimen quemadmodum defensor sit homo quisquam unquam excogitavit. quod cum ita sit: audes dicere te magno Decumas vendidisse? cum sit perspicuum te bona, fortunāq; aratorum, non populi Romani, sed tui questus causa vendidisse. ut si quis villicus ex eo fundo, qui HS dēna meritaſſet: excisis arboribus ac venditis, demptis tegulis, instrumento, pecore ab alienato, domino XX millia nummū pro X. miserit: sibi alia prater ea centum confecerit: primo dominus ignarus incommodi sui gaudeat, villicūq; delectetur: quod tanto sibi plus mercedis ex fundo reſectum sit. deinde cum audierit, eas res quibus fundi fructus, & cultura continentur, amotas, & venditas: summo supplicio villicū afficiat: et secū male actum putet. Item populus Romanus cū audiat pleris Decumas vendidisse C. Verrem, q̄

inno.

innocentissimum hominem, cui iste successit, C. Sacerdotem: putat se bonum in arationibus, fructibusq; suis, habuisse custodem, ac villicum: cum ſenerit istum omne instrumentum aratorum, omnia subsidia vectigalium vendidisse: omnem spem posteritatis auaricia sua sustulisse: arationes, & agros vectigales vastasse, atq; exinanisse: ipsum maximos quaestus, praedaq; fecisse: intelliget ſecum actum esse pessimē: istum autem summo supplicio dignum existimabit. unde ergo hoc intelligi potest? ex hoc maximē: quod ager decumanus provinciae Siciliae propter istius auariciam desertus est. neq; id ſolum actum est: uti hi minus multis ingis arent, si qui in agris remanserunt: sed etiam, ut permulti locupletes homines, magni, & naui aratores agros latos, ac fertiles defererent, totasq; arationes dereliquerent. Id adeo ſciri facillimē poteſt ex literis publicis cinitatum: propterea quod lege Hieronica numerus aratorū quotannis apud magistratus publicē ſubſcribitur. Recitata tandē quot acceperit aratores agri Leontini Verres, OCTVAGINTA TRES. quot anno tertio profiteantur. TRIGINTA DVO. unum & quinquaginta aratores ita video deiectos: ut his ne vicarij quide ſucceſſerint. quot aratores adueniente te fuerunt agri Muticensis, videamus ex literis publicis. CENTVM OCTVAGINTA OCTO. quid? an tertio? CENTVM ET VNVS. octuaginta ſeptē aratores unus ager istius iniuria deſiderat: atq; adeo noſtra reſpublica, quoniam illa populi Ro. vectigalia ſunt: hunc tot Patrum familias numerū deſiderat, & repoſcit. Ager Herbitensis primo anno habuit aratores ducentos quinquaginta ſeptē: tertio centū viginti. hinc centū triginta ſeptē patres familias

lias extorres profugerunt. Agyrinensis ager quorum hominum? quod honestorum? quod locupletum? ducetos quinquaginta aratores habuit primo anno praturæ tuæ. quid tertio anno? octuaginta: quemadmodum legatos Agyrinenses recitare eis publicis literis audistis. Pro dii immortales si ex provincia tota centum septuaginta eiecisses: posses ne feceris iudicibus saluus esse? unus ager Agyrinensis centum septuaginta aratoribus inanius cum sit, vos consueturam totius provincie non facietis? Atque hoc per æquum in omni agro Decumano reperietis. quibus aliquid tamen reliquum fuerit ex magno patrimonio: eos in agris minori instrumento, minus multis locis, minores remansisse: quod metuebant, si recessissent, ne reliquas fortunas omnes amitterent. quibus autem iste nihil reliqui, quod perderent, fecerat: eos plane non solum ex agris, verum ex civitatibus suis profugisse. illi ipsi, qui remanserant: vix Decuma pars aratorum, relicturi agros omnes erant: nisi ad eos Metellus Roma literas misisset: Decumas lege Hieronica venditurum: et nisi ab his hoc petivisset, ut ferebant quæ plurimum: quod illi semper sua causa fecerant: cum eos nemo rogaret: quamdiu intelligebant se sibi, et populo Romano non Verri, et Apronio ferere, impendere, laborare. Iam vero si Siculorum fortunas negligitis: si quemadmodum socij populi Romano. à magistratibus nostris tractentur, non laboratis: at vos communem populi Romano causam suscipite, atque defendite. Eiectos aratores esse dico: agros vectigales vexatos, atque exinanitos à Verre: populatam vexatamque provinciam: hæc omnia doceo civitatum, et privatis primariorum virorum testimonijs. quid vultis amplius? num expectatis, dum L. Metellus is, qui multos in istum testes imperio, et potestate deter-

ruit:

ruit: idem absens, de istius scelere, improbitate, audacia testimonium dicat? non opinor. At is optime, qui successit isti, potuit cognoscere, ita est, verum amicitia impeditur. at debet nos certiores facere, quo pacto se habeat provincia. debet: veruntamen non cogitur. num quis in Verrem L. Metelli testimonium requirit? nemo. num quis postulat? non opinor. quid si testimonio L. Metelli, ac literis hæc omnia vera esse docebo? quid dicetis? utrum Metellum falsum scribere? an amicum ladendi esse cupidum? an Praetorem quemadmodum provinciam affecta sit nescire? Recita literas L. Metelli, quas ad Cn. Pompeium, et M. Crassum Consules, quas ad M. Mummius Praetorem, quas ad Questores urbis misit. **EPISTOLA L. METELLI DECUMAS FRUMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI.** Cum scribis se lege Hieronica vendidisse, quid scribis? ita se vendidisse, ut omnes præter Verrem. cum scribis lege Hieronica vendidisse, quid scribis? se per istum erepta Siculis maiorum nostrorum beneficia, ius ipsorum, conditionem societatis, amicitia, fœderum reddidisse, dicit quæ cumque agri Decumas vendiderit: deinde quid scribis? Recita de epistola reliqua. **SUMMA DATA EST OPERA A ME: UT QUAMPLURIMO DECUMAS VENDERE.** M. Curgitur Metelle non ita magno vendidisti? quia desertas arationes, inanes agros, provinciam miseram, perditamque offendi. quid? id ipsum quod satum est, qua ratione quisquam, qui ferebat, inuentus est? Recita literas. ait se misisse, et confirmasse, suam interposuisse auctoritatem: tantum quod aratoribus Metellus obsides non dedit:

se

sein nulla re Verri similem futurum. At quid est tan-
dem, in quo se laborasse dicat? Recita. VT ARA-
TORES QVI RELIQVI ERANT: QVAM
PLVRIMVM SERERENT. Qui reliqui?
quid hoc est? reliqui quo ex bello? qua ex vastitate? que
nam in Sicilia tanta clades? aut quod bellum tam diu-
turnum? tam calamitosum te pretore versatum est? ut
is, qui tibi successerit, reliquos aratores collegisse, & re-
creasse videatur? cum bellis Carthaginēsis Sicilia ve-
xata est: & post nostram patrumq; memoriam, cum his
in ea prouincia magna fugitiuorum copia versata sint:
tamen aratorū internitio facta nulla est. tam semente
prohibita, aut messe amissa, fructus annuus interibat: ta-
men incolumis numerus manebat dominorū, atq; ara-
torū. tum qui M. Leninio, aut P. Rupilio, aut M. Aquil-
lio pretoribus in eam prouinciam successerant: arato-
res reliquos non colligebant. tanto ne plus Verres cum
Apronio prouinciæ Sicilia calamitatis importauit? quā
aut Hasdrubal, cum Pœnorum exercitus? aut Athenio,
cum fugitiuorum maximis copijs? ut temporibus illis, si-
mul atq; hostis superatus esset, ager araretur omnis? neq;
aratori pretor per literas supplicaret: neq; eum præsens
oraret, ut quam plurimum sereret? nunc autem, ne post
abitum quidem huius importunissima pestis, quisquam
reperiretur: qui sua voluntate araret? pauci essent reli-
qui: qui L. Metelli auctoritate in agros, atq; ad suū
larem familiarem rediret? His te literis homo audacis-
sime atq; amentissime iugulatum sentis? non vides, cum
is qui tibi successit: aratores reliquos appelleret: hoc eam-
diserēt scribere: reliquos hos esse, non ex bello, neque ex
aliqua huiusmodi calamitate, sed ex tuo scelere, impor-

tuni-

unitate, auaricia, crudelitate? Recita cetera. TA-
MEN PRO EO VT ET TEMPORIS DIF-
FICVLITAS ARATORVMQVE PE-
NVRIA TVLIT. aratorum inquit penuria:
siego accusator totiens de re eadem dicerem: vererer
ne animos vestros offenderem Iudices. clamat Metel-
lus: nisi literas misissem: non est satis: nisi præsens confir-
massem: ne id quidem satis est. reliquos inquit arato-
res, reliquos? propē lugubri verbo calamitatem prouin-
cia Sicilia significat. addit, aratorum penuria. Expe-
ctate etiam Iudices, si potestis, auctoritatem accusationis
mee. dico aratores istius auaricia electos: scribit
Metellus reliquos ab se esse confirmatos. dico agros ve-
lidos, arationesq; desertas esse: scribit Metellus, arato-
rum esse penuriam hoc cum scribit: illud ostendit: deie-
ctos, electos, fortunis omnibus expulsos esse populi Ro.
socios, atq; amicos. quibus si qua calamitas propter istius
saluis vectigalibus nostris accidisset, animaduerrere in
eum vos oportebat: præsertim cum ea lege iudicaretis,
qua sociorum causa esset constituta. cum verò perditis,
profligatisq; socijs vectigalia populi Ro. sint diminuta:
res frumentaria, commeatus, copia, salus urbis, atque
exercituum nostrorum, in posteritatem istius auari-
cia interierit: saltem populi Ro. commoda respicite: si
socijs fidelissimis prospicere non laboratis. Atque ut
intelligatis ab isto prælucro, prædaq; præsentis nec ve-
ctigalium, nec posteritatis habitam esse rationem, cognos-
cite quid ad extremum scribat Metellus. in reliquum
tempus ait se vectigalibus prospexisse. Non scriberet
se vectigalibus prospexisse: nisi hoc vellet ostendere: se
vectigalia perdidisse. quid enim erat, quod vectigali-
bus

bus prospiceret Metellus in Decumis, & in tota refra-
mentaria? si iste nō vectigalia populi Ro. suo quaestu per-
uerisset? Atq; ipse Metellus, qui vectigalibus prospici-
cit, qui reliquos aratores colligit, quid assequitur, nisi
hoc? ut arent, si qui possunt: quibus aratrum saltem ali-
quod, satellites istius Apronius reliquum fecit: qui tamen
in agris spe atq; expectatione Metelli remāserunt. quid
ceteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum
qui non modo ex agris eiecti sunt: sed etiam ex ciuitati-
bus suis, ex provincia, deniq; bonis, fortunisq; omnibus
ereptis profugerunt: quare ratione renocabuntur? quos
pratorum innocentia, sapientiaq; opus est: ut illa arato-
rum multitudo aliquando in suis agris ac sedibus collo-
cetur? Ac ne miremini tantam multitudinem profugis-
se: quantam ex literis publicis, aratorumq; professio-
nibus cognouistis: scitote tantam acerbiteratem istius, tan-
tum scelus in aratores fuisse, incredibile dictu est lu-
dices, sed & factum, & tota Sicilia perulgatum, ut
homines propter iniurias, licentiamq; Decumanorum
mortem sibi ipsi cōsciuerint. Centuripinum Dioclem ho-
minem locupletem suspendisse se constat: quo die sui ei
nunciatum Apronium decumas redemisse. Dyrha-
chinum primum ciuitatis eadem ratione mortem oppe-
tisse, dixit apud vos homo nobilissimus Archondas Elo-
rinus: cum audisset tantum Decumanū professum esse
ex edicto istius sibi deberi: quantū ille bonis suis omni-
bus efficere non posset. Hec tu, tametsi omnium hominū
dissolutissimus, crudelissimūq; semper fuisti: tamē nun-
quam perpetere: quod illi gemitus luctusq; provincia
ad tui capitis periculum pertinebant: non inquam per-
petere: ut homines iniuria tua remedium morie, ac
suspendio

suspendio quarerent: nisi ea res ad quaestum, & ad pra-
dum tuam pertineret. quid? illud perpetere? Atten-
date ludices. omnibus enim nervis mihi contendendum
est, atq; in hoc laborandum: ut omnes intelligant, quā
improbam, quā manifestam, quā confessam rem pe-
cunia redimere conentur. graue crimen est hoc, & vehe-
mens, & post hominum memoriā, iudiciaq; de pecunijs
repetundis constituta, grauissimum: Pretorem socios
habuisse Decumanos. Non hoc nunc primum audie
priuatus de inimico, reus ab accusatore: nā antea in sella
sedens prator, cum provinciā Siciliam obtineret: cum
omnibus non solum id, quod commune est, propter impe-
rium, sed etiam id, quod istius precipuū est, propter cru-
delitatem metueretur: millies audiuit: cum eius animū
ad persequendum non negligentia tardaret: sed con-
scientia sceleris, auaritiaq; sua frenaret. loquebantur e-
nim Decumani palām: & preter ceteros is, qui apud
istū plurimum poterat, maximosq; agros populabatur,
Apronius: per paruum ex illis magnis lucris ad sese per-
uenire: pratorē esse socium. hoc cum palām Decu-
mani tota provincia loquerentur: tuūq; nomen in re
tā turpi, nefariaq; interponerent: nihil ne tibi venit in
mentē existimationi tua consulere? nihil denique capi-
ti ac fortunis tuis prouidere? cum tui nominis terror in
auribus animisq; aratorum versaretur. cum Decumani
aratoribus ad pactiones faciendas non suam vim, sed tu-
um scelus ac nomen opponerent: ecquod iudicium Ro-
ma tam dissolutum, tam perditū, tam nummarium fore
putasti? quo ex iudicio te vlla salus seruare posset: cum
planum fieret, decumis contra instituta legis, consue-
tudinēq; omnium venditis, in aratorum bonis, for-

tunisq; diripiendis Decumanos dictitasse tuas esse partes, tuam rem, tuā prædam, idq; te tacuisse: & cum dissimulare non posses: potuisse tamen perpeti: & perferre: quod magnitudo lucri obscuraret periculi magnitudinem: plusq; aliquanto apud te pecunie cupiditas, quam iudicii metus posset. E sto, cetera negare nō potes, ne illud quidem tibi reliquum fecisti, ut hoc posses dicere: nihil eorum te audisse: nihil ad tuas aures de infamia tua peruenisse. querebantur cum luctu, & gemitu aratores: tu id nesciebas, fremebat tota provincia: nemo id tibi renuntiabat? Romæ querimonia de tuis iniurijs, conueniuntq; habebantur: ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid? cum palam Syracusis te audiente maximo conuentu, P. Rubrius Q. Apronium sponsione lacepsuit: ni Apronius dictitaret, te sibi in decumis esse socium: hæc te vox non perculit? non perturbauit? non, ut capiti, & fortunis tuis prospiceres excitauit? tacuisti: sed asti, etiam lites illorū: & sponso illa neficeret, laborasti. Pro dii immortales, hoc aut innocens homo perpeti potuisset: aut quamuis nocens, qui modo iudicia Romæ fore putaret: non aliquare simulatione populi Ro. existimationi se hominū vendicasset? quid est hoc? sponso sit de capite, ac fortunis tuis. tu sedes, & quiescis? non persequeris? non perseueras? non perquisis cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc natum? quem admodum prolatum sit? si tibi ad aurem accessisset, & dixisset Apronium dictitare, te sibi esse socium, commoueri te oportuit, vocare Apronium, nec illum antè tibi satisfacere, quàm tu omnium existimationi satisfecisses. cum verò in foro celeberrimo, tanto frequentia, hoc verbo, & simulatione Apronio, re vera tibi obiectum esset: tu unquam

tu unquam tantam plagā tacitus accipere potuisses? nisi hoc ita statuisses: in re tam manifesta quicquid dixisses, te deterius esse facturum? Quaestores, legatos, præfectos suos. Tribunos multi missos fecerunt: & de provincia dedecere iusserunt: quod eorum culpa se minus commodè audire arbitrentur: aut quod peccare illos aliqua in re iudicarent, tu Apronium hominem vix liberum, cōtaminatum, perditum, flagitiosum, qui non modò animum integrū, sed ne animam quidē puram conseruare potuisses: cū in tanto tuo dedecore profectò ne verbo quidem grauiore appellasses: neq; apud te tam sancta religio societatis fuisset: ut tui capitis periculum negligeres: nisi rem tam notam esse omnibus, & tam manifestam videres. Cum eodem Apronio postea P. Scandilius eques Ro. quem vos omnes nostis, eandem sponsonem de societate fecit: quam Rubrius facere voluerat. instituit: oppressit: non remisit: facta est sponso HS V mil. coepit Scandilius Recuperatores, aut iudicē postulare. satis ne vobis pratori improbo circumdati cancelli videntur in sua provincia, immò verò in sella, ac tribunali? ut aut de suo capite iudicium ferri patiatur præfens, ac sedens: aut confiteatur se omnibus iudicijs conuinci necesse esse? sponso est, ni te Apronius in Decumis socium esse dicat: provincia, tua est: ades: abs te iudicium postulatur. quid facis? quid decernis? Recuperatores dicis te daturum, bene agis. tamen, si qui erunt tantis cernicibus Recuperatores: qui audeant in provincia, cū prator adsit: non solū contra voluntatem eius, sed etiam cōtra fortunas iudicare. verum esto: manifesta res est: nemo esset, quin hoc se audisse liquido diceret: locupletissimus quisque, certissimus testis esset: nemo erat Sicilia tota: qui ne-

sciret decumas esse Pratoris: nemo qui non audisset, ita Apronium dictitasse. praterea conuentus honestus Syracusis: multi equites Ro. viri primarij: ex qua copia Recuperatores reijci oporteret: q̄ aliter iudicare nullo modo possent. Instat Scandilius poscere Recuperatores. tū iste homo innocens, qui illam suspensionem leuare, atque abseremonere cuperet: Recuperatores dicit se de cohorte sua daturum. Pro deū hominum q̄ fidem, quem ego accuso? in quo meā industriam, ac diligentiam spectari volo? quid est, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut assequi debeam? teneo in medijs veltigalibus populi Romani, in ipsis fructibus prouinciae Siciliae furem manifeste auertentem rem frumentariam omnem, pecuniā maximā: teneo inquam ita: ut negare non possit. nam quid hic dicet? sponso facta est cū cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni sociū te sibi in decumis esse dictitaret. expectant omnes quanta tibi ea res cure sit: quemadmodum hominum existimationi te, atq̄ innocentiam tuam probari velis. hic tu Medicum, & Arruspem, & Praconem tuum Recuperatores dabis: aut etiam illum ipsum, quem tu in cohorte tua Cassianū iudicē habebas, si qua res maior esset: Papyrium Potamonem, hominē senarium, ex vetere illa equestri disciplina. Scandilius postulare de conuentu Recuperatores. tum iste negat. se de existimatione sua cuiquā nisi suis commissurum. Negotiatores putant esse turpe, id sibi iniquum eiurare, ubi negociantur. Prator prouinciam suā totam sibi iniquam eiurat. O impudentiam singularem, hic postulat. se Romae absolui: qui in sua prouincia iudicauit se absolui nullo modo posse: qui plus existimet apud lectissimos senatores pecuniā, quā apud

tres

tres negotiatores metum valere. Scandilius verò negat. se apud Artemidorum Recuperatorem verbum esse facturum: & tamen urget, atq̄ onerat. te bonis conditionibus, si tu vi velis. si ex prouincia Sicilia tota statuas idoneum iudicem aut Recuperatorem nullum posse reperiri. postulat. à te, ut Romā reiectas. hic enim uero tu exclamas, hominem improbum: qui postulet ibi de tua existimatione iudicium fieri: ubi te inuidiosum esse intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de conuentu Recuperatores daturum: cohortem tuam proponis. Scandilius rem se totam relicturum dicit: & suo tempore esse rediturū. quid tu ibi tum? quid facis? Scandilium cogis. quid? sponsonem acceptam facere? impudenter tollis expectatū existimationis tuae iudiciū. non facis. quid ergo? Apronio permittis, ut quos velit, de cohorte sumat. Recuperatores? indignū, uni potius ex iniquis sumendi, quā utriusq̄ ex aequis reijciendi fieri potestatem. neutrum facis eorū. quid ergo? est aliquid quod improbius fieri potest. cogit enim Scandilium quinq̄ illa millia nummum dare, atque adnumerare Apronio. Quid potuit elegantius facere, Prator cupidus existimationis bonae: qui ab se omni suspensionem propulsare: qui se eripere ex infamia cuperet? Adductus erat. in sermonem, inuidiam, vituperationem: dictitabat. homo improbus, atq̄ impurus Apronius, sociū esse pratorum. venerat. res in iudiciū, atq̄ discrimen: potestas erat isti homini integro, atq̄ innocenti data: ut in Aproniū cum animaduertisset, se se grauissima leuaret infamia. quid excogitat. poena? quid animaduersionis in Apronium? cogit Scandilium Apronio ob singularem improbitatem, atq̄ audaciam, prädicationemq̄ nefarie

z ij

societatis, HS V millia mercedis nomine, ac premij dare. Quid interfuit homo audacissime, utrū hoc decerneres? an id quod Apronius dictabat: tu de te proferres, ac dictares? quem hominē, si quis pudor in te, atq; adeo si quis metus fuisset: sine supplicio dimittere non debuisti: hunc abs te sine premio discedere noluisti. Omnia simul intelligere potuisti Iudices ex hoc vno crimine Scandiliano: primum, hoc non esse Romanatum de societate Decumarum: non ab accusatore fictum: non ut solemus interdum in defensionibus dicere, crimen domesticum, ac vernaculū: non ex tempore periculi tui constitutum: sed verus, cogitatu iam, & te pretore iactatu, & non ab inimicis Romae compositum, sed Romam de provincia exportatum. simul intelligi potest illud istius in Apronium studium: Apronij de isto non modo confessio, verum etiam commemoratio. eodem accedit, quod hoc quoq; intelligere potestis: istum statuisse in provincia sua, existimationis suae iudicium extra cohortem suam committendum fuisse nemini. Ecquis est iudex? cui non ab initio Decumani criminis persuasum sit: istum in aratorum bona, fortunasq; impetum fecisse? quis hoc non ex eo statim indicauit? quod ostendi istum Decumas non ea lege, atq; adeo nulla lege, contra omnium consuetudinem, atq; insituta vendidisse? Verū ut istos ego Iudices tam seueros, tam diligentes, tam religiosos non haberem: ecquis est, ex iniuriarum magnitudine, improbitate decretorum, iudicioiorum iniquitate, qui hoc non iam dudum statuerit, & indicarit? etiam sanē sit aliquis dissolutior in iudicando, legum, officij, Reipublicae, sociorum atq; amicorum, negligentior. quid is? possit ne de istius improbitate dubitare? cum tanta lucra facta, tam iniqua

pactio.

pactiones vi, & metu expressas cognouerit? cum tanta premia ciuitates vi, atq; imperio, virgarum, ac mortis metu non modo Apronio, atq; eius similibus, verū etiā Venerijs seruis dare coactas? Quod si quis sociorum incommodis minus mouetur: si quem aratorum fuga, calamitates, exilia, suspendia deniq; non permouent: non possum dubitare: quin is tamen cum vastatam Siciliam, relictos agros, ex ciuitatum literis, & epistola L. Metelli cognouerit: statuat fieri non posse, ut de isto non seuerissime iudicetur: erit etiam aliquis qui haec omnia dissimulare, ac negligere possit. attuli sponsones ipso praesente factas de Decumarum societate, ab ipso prohibitas iudicari: quid est, quod posset quisquā manifestius hoc, desiderare? non dubito quin vobis satisfecerim Iudices. veruntamen progrediar longius: nō me hercule quo magis hoc vobis persuadeatur: quam iā persuasum esse confido: sed ut ille aliquando impudentiae suae finem faciat: aliquando desinat, ea se putare emere: quae ipse semper habuit venalia: fidem, iniurandum, veritatem, officium, religionem: desinant amici eius ea dictitare, quae derimento maculae, inuidiae, infamiae nobis omnibus esse possint. at qui amici? O miserum, atq; inuidiosum, offensumq; paucorum culpa, atq; indignitate ordinem Senatorium. Albam Aemilium sedentem in faucibus macelli loqui palam? vicisse Verre: emptos habere iudices: alium HS CCCC millibus: alium HS D: quem minimo, CCC. atq; ei cum responsum esset: fieri non posse: multos testes esse dicturos: me praeterea causa non desitutum: licet hercules inquit omnes omnia dicant: in illo nisi ita res manifesta erit allata: ut responderi nihil possit: victimus. Bene agis Alba: ad tuam ve-

niam conditionem. nihil putas valere in iudicijs coniecturam: nihil suspicionem: nihil ante actum vitæ existimationem: nihil bonorum virorum testimonia: nihil civitatum authoritates, ac testimonia: literas manifestas queris. non quero Iudices Cassianos: veterem iudiciorum severitatem non requiro: vestram in hoc fidem, dignitatem, religionem, in indicando non imploro: Albam habeo iudicem, eum hominem, qui se ipse scurræ improbisimū existimari vult: qui à scurris potius semper gladiator, quam scurræ appellatus sit. afferam rem eiusmodi in decumis, ut Alba fateatur: istum in re frumentaria, & in bonis aratorum, aperte, palamque esse pradatum. Decumas agri Leontini magno dicit se vendidisse. ostendi iam illud initio: non existimandum magno vendidisse eum: qui verbo decumas vendiderit: re, & conditione, & lege, & edicto, & licentia Decumanorum, decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiam illud ostendi: vendidisse alios magno Decumas agri Leontini, caterorumque agrorum: & lege Hieronica vendidisse: & pluris etiam quam te vendidisse: nec aratorem quenkūque esse questum. nec enim fuit quod quisquā queri posset: cum lege equissimè scripta venirent. neque illud unquam aratoris interfuit: quanti Decumæ venirent. non enim ita est: ut si magno venierint, plus arator debeat: si parvo, minus. ut frumenta nata sunt, ita decumæ veniunt. aratoris autem interest, ita se frumenta habere, ut decumæ quam plurimo venire possint. dum arator ne plus decumæ det, expedit ei decumam esse quā maximam. Verum hoc ut opinor esse vis caput defensionis tuæ: magno te decumas vendidisse: agri vero Leontini, qui plurimum efficit: tritici mod. CCVI
milli.

millibus. Si doceo, pluris aliquāto potuisse te vendere: neque his voluisse addicere: qui contra Apronium licerentur: & Apronio multo minoris, quam alys potueris, tradidisse: si hoc doceo, poterit ne te Alba tuus antiquissimus non solum amicus, verum etiam amator, absolvere? Dico equitem Ro. hominem in primis honestum, Q. Minutium cum suis similibus, ac decumas agri Leontini tritici mod. non M, non MM, non MMM, sed ad unas unius agri decumas tritici mod. XXX voluisse addere: & ei potestatem emendi non esse factam: ne res abiret ab Apronio. negare hoc, nisi forte negare omnia constituisti, nullo modo potes. palam res gesta est, maximo conventu, Syracusis: restis est tota provincia: propterea quod undique ad emendas decumas solent eò convenire. quod siue fateris, siue cōvinceris, quot & quā maximis in rebus tenere, non vides? primum tuam rem illam, & pradam fuisse. nam nisi ita esset, cur tu Apronium malebas. quem omnes tuum procurare in decumis negotium loquebantur: quā Minutiū decumas agri Leontini sumere? deinde immensum atque infinitum lucrum esse factum. nam si XXX mod. tritici tu commotus non esses: certè hoc idem lucri Minutius Apronio libenter dedisset: si ille accipere voluisset. quantam igitur illi spem pradae propositam arbitramur fuisse: qui tantum praesens lucrum nulla opera insumpta contempserit, atque despexerit? deinde ipse Minutius nunquam tanti habere voluisset, si decumas tu lege Hieronica venderes. sed quod tuis novis edictis, & iniquissimis institutis plus aliquanto se, quam decumas, ablaturum videbat, idcirco longius progressus est. At Apronio semper, plus etiam multo à te permissum

est, quàm quod edixeras. quantum igitur quæstum putamus factum esse per eum: cui quidvis licitum sit: cum tantum lucri voluerit addere is, cui, si decumas emisses: idem non liceret? Postremo illa quidem certe tibi præcisa defensio est: in qua tu semper omnia tua furia, atque flagitia latere posse arbitratus es: magno te decumas vendidisse: plebi Ro. consuluisse: annonæ prospexisse. non potest hoc dicere is, qui negare non potest: se unius agri decumas XXX mod. minoris quam potuerit, vendidisse. ut etiam, si tibi hoc concedam: Minutio ideo te non tradidisse: quod iam addixisses Apronio: aiunt enim te ita dictitare: quod ego expecto, cupioque, te illud defendere. verum ut ita sit: tamen non potes hoc quasi præclarum aliquid predicare: magno te decumas vendidisse: cum fuisse fateare, qui multo pluri voluerint emergere. Tenetur igitur iam Iudices, & manifesto tenetur avaricia, cupiditas hominis, scelus, improbitas, audacia. Quid? si hæc, quæ dico, ipsius amici, defensoresque indicarunt? quid vultis amplius? Aduentu L. Metelli prætoris cum omnes eius comites iste sibi suo illo panchresto medicamento amicos redemisset: aditum est ad Metellum: eductus est Apronius: eduxit vir primarius C. Gallius Senator: à L. Metello, ut ex edicto suo iudicium daret in Apronium, quod per vim, aut metum abstulisset: quam formulam Octavianam, & Roma Metellus habuerat: & habebat in provincia: non impetrat: cum hoc diceret Metellus, præiudicium se de capite C. Verris, per hoc iudicium nolle fieri. tota Metelli cohors, hominum non ingratorum, aderat Apronio. C. Gallius homo nostri ordinis, à suo familiarissimo L. Metello iudicium ex edicto non potest impetra-

re.

re. non reprehendo Metellum. pepercit homini amico, & quemadmodum ipsum dicere audiui, necessario non reprehendo inquam Metellum, sed hoc miror: quomodo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per Recuperatores: de hoc ipso non modo præiudicari: verum gravissimè, ac vehementissimè iudicari. primum enim, si Apronium absolutum iri putaret: nihil erat, quod ullum præiudicium vereretur. deinde si condemnato Apronio, coniunctam cum eo Verris causam omnes erant existimaturi: Metellus quidem certè iam hoc indicabat: eorum rem, causamque, esse coniunctam: qui statuerit Apronio condemnato, de isto præiudicium futurum. & simul una res utriusque rei est argumento: & aratores vi, & metu coactos Apronio multo plus, quam debuerint, dedisse: & Aproniū istius rem suo nomine egisse: cum L. Metellus statuerit, non posse Apronium condemnari: quin simul de istius scelere, atque improbitate indicaretur. Venio nunc ad epistolam Timarchidis, liberti istius, & accensi, de qua cum dixero: totum hoc crimen Decumanum perorabo. Hæc epistola est Iudices: quam nos Syracusis in edibus Apronii, cum literas conquireremus, inuenimus: missa est, ut ipsa significat, ex itinere: cū Verres iam de provincia decessisset Timarchidis manu scripta. Recita epistolam Timarchidis. TIMARCHIDES VERRIS ACCENSUS APRONIO SALUTEM DICIT. Iam hoc quidem non reprehendo, quod ascribit Accensus. cur enim sibi hoc scribere soli sumant? L. Papyrius Scriba. volo ego hoc esse commune accensorum, liætorum, viatorum. FAC DILIGENTIAM ADHIBERE QUOD AD EXISTIMATIONEM PRÆ-

PRAETORIS ATTINET. commendat Apronio Verrem: & hortatur ut inimicis eius resistat, bono praesidio munitur existimatio tua: siquidem in Apronio constituitur diligentia, atque auctoritate. HABES VIRTUTEM ATQUE ELOQUENTI-AM. quam copiose laudatur Apronius à Timarchide? quam magnifice? cui ego non putem illum placere oportere: qui tantopere Timarchidi probatus sit? HABES SUMPTVM VNDE FACIAS. necesse est, quod redundaret de vestro frumentario quaestu, ad illum potissimum, per quem agebatis, deflaxisset. SCRIBAS APPARITORES RECENTES ARRIPE: CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST: CAEDE: CONCIDE. Videte quam valde maliciae suae confidat Timarchides: qui etiam Apronio improbitatis praecepta det. Iam hoc cede, concide, non verba domo patroni depromere videtur, ad omne genus nequitia accommodata? VOLO MIHI FRATERCVLO TVO CREDAS. consorti quidem in lucris, atque furtis: gemino, & simillimo nequitia, improbitate, audacia. IN COHORTE CARVS HABEARE. quid est hoc in cohorte? quò pertinet? Apronium doces? quid? in vestram cohortem te monitore, an sua sponte perueniat? QVOD CUIQVE OPVS SIT: OPPONE. quae impudentia putatis eum in dominatione fuisse: qui in fuga iam improbus sit? ait, omnia pecunia effici posse: dare, profundere, opponere, si velis vincere. non hoc mihi tam molestum est Apronio suadere Timarchidem: quam quod hoc idem patrono suo praecepit. TE POSTV-

LAN.

LANTE OMNES VINCERE SOLENT.

Verre quidem Praetore: non Sacerdote, non Peduceo, non hoc ipso Metello. SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. hoc verò ferri iam non potest: irrideri viri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac despici à fugitino Timarchide. SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDTVNDVS PERFICIES. Hic vehementer errat Timarchides: qui aut Vultium pecunia corrumpi putat posse: aut Metellum unius arbitratu gerere Praeturam. sed erravit coniectura domestica. quia multos per se, & per alios multa ludibundos libidinosè apud Verrem effecisse vidit: ad omnes eosdem patere aditus arbitrabatur facilius vos efficiebatis ludibundi, quae volebatis à Verre: quod multa eius ludorum genera noratis. INCVLCATVM EST METELLO ET VVLTEIO, TE ARATORES EVERTISSE. quis istuc Apronio attribuebat, cum aratorem aliquem euertat, aut Timarchidi? cum ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum pecuniam acceperat? aut Sestio Lictori? cum aliquem innocentem securi percussisset? nemo. omnes ei Verri tunc attribuebant: quem nunc condemnari volunt. OBTVDERVNT EIVS AVRESTE SOCIVM PRAETORIS FVISSE. vides ne hoc quam clarum sit, & fuerit? cum etiam Timarchides hoc metuat: concedes non hoc crimen nos in te confingere? sed iam pridem ad crimen aliquam defensionem libertum querere? libertus, & Accensus tuus, & tibi, ac liberis tuis, omnibus in rebus coniunctus, ac proximus, ad Apronium scribit: vul-

gò esse ab omnibus ita demonstratū Metello tibi Aproniū in decumis socium fuisse. FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT: SI DII VOLENT. quod istuc per deos immortales, aut qua de causā excitatum esse dicamus in aratores tam infestū odium, atq; tantū quantam iniuriā fecerunt Verri aratores? ut eos etiam libertus, & accensus eius tā irato animo, aut literis insequatur? Neg, ego huius fugitivi Iudices epistolā vobis recitāsem: nisi ut ex ea totius familiæ præcepta, & instituta, & disciplinā cognosceretis. Videtis, ut moneat Aproniū quibus rebus, ac muneribus insinuet in familiaritatem Metelli? Vulteiū corrumpat? Scribas, Accensumq; precio delinias? ea precipit, quæ vidit: ea monet alieno hominem, quæ donis didicit ipse. verum in hoc errat. uno: quod easdem existimat vias ad omnium familiaritates esse munitas. quanq̃ meritū sum iratus Metello: tamen hæc, quæ vera sunt, dicā. Aproniū ipsum Metellum non precio, ut Verrem, non conuiuiō, non muliere, non sermone incauto, atque improbo posset corrumpere. quibus rebus non sensim, atq; moderate ad istius amicitiam arripserat: sed breui tempore totum hominem, totamq; eius Præturā possederat. Cohortem autem Metelli quam vocat, quid erat quod corrumpere? ex qua Recuperatores nulli dabantur. nam quod scribit Metelli Filium puerum esse, vehementer errat. non enim ad omnes prætorum filios ydem aditus sunt. O Timarchide, Metelli est filius in provincia, non puer, sed adolescens bonus, ac pudēs, dignus illo loco, ac nomine. vester ille puer prætextatus in provincia quem admodum fuisse, non dicerem: si pueri esse illam culpā, ac non patris

patris existimarem. tu ne, cum te, actūam vitam nosces: in Siciliā tecum grandem prætextatum filium ducebas? ut etiam si natura puerum à paternis vicis, atq; à generis similitudine abduceret: consuetudo tamen eius, & disciplina degenerare non sineret. fac enim fuisse in isto C. Læly, M. Catonis materiem, atque indolem: quid ex eo boni sperari, atq; effici potest? qui in patris luxurie sic vixit: ut nullum unquam pudicum, neq; sobrium conuiuium viderit? qui in epulis quotidianis adultæ etate per triennium inter impudicas mulieres, & intemperantes viros versatus sit? nihil unquam patrem agere vidit: quod cum imitatus esset: non id, quod turpissimū est, similis patri putaretur. Quibus in rebus non solum filio, verum etiam Reip. fecisti iniuriā. susceperas enim liberos non solum tibi, sed etiam patriæ: qui non modo tibi voluptati, sed etiam qui aliquando vsui Reip. esse possent. eos instituere, atq; erudire ad maiorum instituta, atq; ciuitatis disciplinā, non ad tuas turpitudines debuisti. esset inerti, atq; impuro, & improbo parēte nauus, & pudēs, & probus filius: haberet aliquid abs te Resp. muneris. nunc pro te Verrem substituisi alterum ciuitati. nisi hoc fortē deterior est, si fieri potest: quod tu eiusmodi euasisti, non in hominis luxuriosi, sed tantum in furis, ac diuisoris disciplina educatus. quid isto festinius fore arbitramur? qui est tuus natura filius, consuetudine discipulus, voluntate similis? Quem ego Iudices quamuis bonum, fortēq; facile paterer euadere. non enim me inimicitie commouent: si quæ mihi cum isto futura sint. nam si in omnibus rebus innocens fuero, meiq; similis: quid mihi

mibi istius inimicitia nocebunt? sin aliqua in re Verri similis fuero: non magis mibi deerit inimicus, quam Verri defuit. etenim Iudices eiusmodi Resp. debes esse: & erit, veritate iudiciorum constituta: ut inimicus neq. deesse nocenti possit, neque obesse innocenti. quapropter nullares est, quamobrem ego istum nolim ex paternis probis, ac vitijs emergere: id, quod tamen si isti difficile est: tamen haud scio an fieri possit: praesertim si, ut nunc fit, custodes amicorum eum sectabuntur: quoniam pater tam negligens, ac dissolutus est. Verum huc longius, quam voluntas fuit, ab epistola Timarchidis digressa est oratio mea. qua recitata, conclusurum me esse crimē decumarum dixeram: ex quo intellexistis innumerablem frumenti numerū per triennium auersum à Rep. esse, abreptumq. aratoribus. Sequitur, ut de frumento empto vos Iudices doceam, maximo, atq. impudentissimo furto: de quo dum certa, & pauca, & magna dicam breuiter, attendite. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex Senatusconsulto, & ex lege Terentia, & Cassia frumentaria. Emundi duo genera fuerunt: unum certarum decumarum: alterum quod praeterea ciuitatibus equaliter esset distributum. illius decumani tantum, quantum ex primis decumis fuisset tritici mod. DCCC millia: precium autem constitutū decumano in mod. singulos HS ternos: imperato, HS III ita in frumentum imperatū, HS duodecies in annos singulos Verri decernebatur: quod aratoribus solueret: in alteras decumas firmē ad nonagies. sic per triennium ad hanc frumenti emptionem Siciliensem propē centies & tricies erogatum est. Hanc pecuniam tantam, datā tibi ex arario inopi, atq. exhausto, datam ad frumentū, hoc est

hoc est ad necessitatem salutis, & vite, datam, ut Siculis aratoribus, quibus tanta onera Resp. imponeret, solueretur: abs te sic laceratā esse dico: ut possim illud probare, si velim: omnem te hanc pecuniam domū tuā auertisse. etenim sic hanc rem totam administraſti: ut hoc, quod dico, probari equissimo iudici possit. sed ego habeo rationem authoritatis meae: meminero, quo animo, quo consilio ad causam publicam accesserim: nō agam tecū accusatione: nihil fingā: nihil probari velim me dicente, quod non antē mihimet ipsi probatum sit. In hac pecunia publica Iudices haec insunt tria genera furtorum. primum eam, cum posita esset apud eas societates, unde erat attributa, binis centesimis foeneratus est. deinde per multis ciuitatibus pro frumento nihil soluit omnino. postremo si cui ciuitati soluit: tantum detraxit, quantum commodum fuit, nulli, quod debitum est, reddidit. Ac primum hoc ex te quæro. tu, cui Publicani ex Carpinatij literis gratias egerunt: pecunia publica ex arario erogata, ex vectigalibus populi Ro. ad emendum frumentū attributa, fuerit ne tibi quaestui? pensitarit ne tibi binas centesimas? credo te negaturum. turpis enim est, & periculosa confessio. mibi autem hoc per arduum est demonstrare. quibus enim testibus? publicani tractati honorifice sunt: tacebunt. litera eorum decreto Decumanorum remota sunt. quō me igitur vertam? rem tam improbam, crimen tantæ audaciae, tantæq. impudentiae, propter inopiam testium, ac literarum praetermittam? non faciam Iudices: utar teste. quo? P. Veſtio Chilone homine equestris ordinis honestissimo, atq. ornatissimo: qui ista ita amicus, & necessarius est: ut etiam si vir bonus non esset: tamen quod contra istum diceret, gra-

ne videretur ita vir bonus est: ut etiam si inimicissimus isti esset, tamen eius testimonio credi oporteret. admiratur, & expectat, quidnam Vectius dicturus sit. nihil dicit ex tempore, nihil ex sua voluntate, nihil cum virumnis, licuisse videatur. misit in Siciliam literas ad Carpinatium, cum esset magister scripturae, & sex Publicanorum, quas ego Syracusis apud Carpinatium in literarum al-latarum libris, Romae in literarum missarum apud magistrum Tullium familiarem tuum inveni. quibus ex literis impudentiam fœnerationis quæso cognoscite. **LITERÆ MISSÆ L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS MAGISTRORVM.** Præsidē tibi ait futurum Vectius: & observaturum quemadmodum rationes ad erarium referas: ut si hanc ex fœnore populo pecuniam non retuleris, reddas societati. Possumus hoc teste, possumus P. Servili, & C. Antistitis magistrorum primorum hominum, atque honestissimorum, possumus auctoritate societatis, cuius literis utimur, quod dicimus obtinere? an aliqua firmitiora, aut graviora querenda sunt? Vectius tuus familiarissimus, Vectius tuus affinis, cuius sororem habes in matrimonio: tuus frater uxoris Vectius frater tui Quæstoris, impudentissimū tuum furtū, certissimumque peculatum, nam quo alio nomine pecunie publice fœneratio est appellanda. * Recitare reliqua. Scribam tuum dicit Verres, huius perscriptorem fœnerationis fuisse. ei quoque Magistrum iminatur in literis. & casu Scribæ tum duo Magistri fuerunt. cum Vectio binas centesimas ab se ablatas ferendum non putant. & recte non putant. quis enim hoc fecit unquam? quis denique conatus est facere? aut posse fieri

feri cogitavit? ut cum Senatus publicanos usura cape-
nisset: magistratus à Publicanis pecuniā pro usuris au-
deret auferre? Certe huic homini spes nulla salutis esset:
si Publicani, hoc est si equites Rom. indicarent. Mi-
nor esse cura nunc Iudices nobis disceptantibus debet: &
tanto minor, quanto est honestius alienis iniurijs, quam
re sua commoveri. Quid ad hæc respondere cogitas? v-
trum factum negabis? an tibi hoc licitum esse defendes?
negare qui potes? an ut tanta auctoritate literarum, tot
testibus Publicanis convincare? licuisse verò qui? si me
hercule te tuam pecuniam non populi Ro. in provincia
fœneratum docerem: tamen effugere non posses. sed pu-
blicam, sed obfrumentū decretam, sed à Publicanis fœ-
nore accepto: hoc licuisse cuiquam probabis? quo non
modò ceteri, sed ipse nihil audacius improbiusque fecisti.
non mehercule hoc, quod omnibus singulare videtur,
de quo mihi deinceps dicendum est, possum Iudices dice-
re audacius esse, aut impudentius: quod permultis ci-
uitatib. profumento nihil soluit omnino. maior hac præ-
da sortasse est: sed illa impudentia certè non minor. Et
quoniam de illa fœneratione satis dictū est: nunc de hac
tota pecunia auersa quæso cognoscite. Siciliæ ciuitates
multæ sunt Iudices, ornatae, atque honestæ. ex qui-
bus in primis numeranda est ciuitas Halesina. nullam
enim reperietis aut officijs fidelio rem: aut copijs locuple-
torem: aut auctoritate grauiorem. Huic iste annos
singulos cum sexaginta tritici millia modiorum impera-
uisset, pro tritico nummos abstulit. quanti erat in Sici-
lia triticum: quos de publico nummos acceperat, reti-
nuit omnes. Obstupui Iudices: cum hoc mihi primum
Halesia demonstravit in Senatu Halesinorum homo

summo ingenio, summa prudentia, summa auctoritate
 praeclatus Halesinus Aenias : cui Senatus dederat pu-
 blicè causam: ut mihi, fratriq, meo gratias ageret; & si-
 mul, qui nos ea, quae ad iudicium pertinerent, doceret,
 demonstrat hanc istius consuetudinem, ac rationē fuisse:
 cum omnis frumenti copia decumarum nomine pene-
 istum esset redacta: solitum esse istum pecuniam cogere
 à ciuitatibus: frumentum improbare: quantum frumen-
 ti Romam esset mittendum: tantum de suo quastu, ac
 de sua copia frumenti mittere. posco rationes: inspicio
 literas: video frumenti granum Halesinos, quibus LX
 milia modiorum imperata erant, nullum dedisse: pecu-
 niam Volcatio, Timarchidi, Scriba dedisse. reperio ge-
 nus huiusmodi Iudices praeda: ut praetor, qui frumen-
 tum emere debebat, non emat: sed vendat: pecunias,
 quas ciuitatibus distribuere debebat, eas omnes auer-
 tat, atque auferat. non mihi iam furtum, sed monstrum,
 ac prodigiū videbatur: ciuitatum frumentum impro-
 basse: precium ei frumento cōstituire: quod cōstituisset, id
 ciuitatib. auferre: quod à populo Ro. accepisset, tenere,
 quod vultis esse in uno furto peccatorum gradus? ut si sin-
 gulis insistere velim: progredi iste non posset. Improbas
 frumentum Siculum. quid? ipse quod mittis? peculia-
 rem habes aliquam Siciliam: qua tibi ex alio genere
 frumentum suppeditare possit? cum Senatus decernit:
 ut ematur in Sicilia frumentū: aut populus iubet: hoc,
 ut opinor, intelligit, ex Sicilia Siculum frumentum ap-
 portari oportere. tu cū ciuitatum Siciliae vulgò omne fru-
 mentum improbas: num ex Aegypto, aut ex Syria fru-
 mentum Romam mittis? improbas Halesinum, Ce-
 phaleditanū, Thermitanum, Amenstratinum, Tynda-
 ritanum,

ritanum, Herbitense, multarum praeerea ciuitatum.
 quid accidit tandem, ut horum populorum agri frumen-
 tum eiusmodi te praetore ferrent: quod nunquam antea,
 quod neq, tibi, neq, populo Ro. posset probari? praesertim
 cum ex iisdem agris, eiusdemq, anni frumentum ex De-
 cumis Romam mancipēs aduexissent. quid acciderat? ut
 ex eodem horreo Decumanū probaretur: emptum non
 probaretur? dubium ne est? quin ista omnis improbatio
 cogenda pecuniae causa nata sit? esto, improbas Halesi-
 num: habes ab alio populo quod probes. eme illud, quod
 placet: missos fac eos, quorum frumentum improbasti.
 sed ab ijs quos repudias, exigis tantum pecuniae: quantū
 ad eum numerum frumenti satis sit, quem ciuitati im-
 peras. dubium est quid egeris? in medimna singula vi-
 deo ex literis publicis tibi Halesinos HS quinque denos
 dedisse. ostendam ex tabulis locupletissimorum ara-
 torum, eodem tempore neminem in Sicilia plurius fru-
 mentum vendidisse. quae ergo ista ratio? aut quae po-
 tius amentia? frumentum improbare id, quod ex eo lo-
 co sit: ex quo Senatus, & populus Ro. emi voluerit: ex eo
 acervo, ex quo partem in idem decumarum nomine
 probaris. deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum
 frumentum cogere: cum ex arario acceperis: utrum te
 lex Terentia Siculorum pecunia frumentum emere à
 Siculis, an populi Ro. pecunia frumentū ab Siculis eme-
 re iussit? Iam verò ab isto, omnem illam ex arario pecu-
 niam, quam his oportuit ciuitatibus pro frumento dari,
 lucrifactam videris. accipis enim HS XV pro me-
 dimno. tanti enim illo tempore medimnū. retines HS
 XII. tanti enim est frumentum Siciliense ex lege a-
 stimatum. Quid interest, utrum hoc feceris, an frumen-

tum non improbaris? sed frumento probato, & accepto, pecuniam publicā tenueris omnem: neq; quicquam vli dissolueris ciuitati: cum aestimatio legis eiusmodi sit, ut ceteris temporibus tolerabilis Siculis, te pratore etia grata esse debuerit. est enim modius lege HS III aestimatus: fuit autem te pratore, ut tu in multis epistolis ad amicos tuos gloriaris, HS II. sed fuerit HS III: quoniam tu tantū à ciuitatibus in modios singulos exegisti. cum, si soluēres Siculis tantum, quantum te populus Ro. iusserat, aratoribus fieri gratissimum posset: tu non modo eos accipere, quod oportebat, noluisti: sed etiā dare, quod non debebant, coēgisti. Atq; hac ita gesta esse Iudices cognoscite ex literis publicis ciuitatum, & ex testimonijs publicis in quibus nihil fictum, nihil ad tempus accommodatū intelligatis. omnia quā dicimus, rationibus populorum non interpositis, neq; perturbatis, neque repentinis, sed certis, institutis, ordine relata, atque confecta sunt. Recita rationes Halesinorum. cui pecuniam datam dicit? dic, dic etiam clarius. VOLCATIO, TIMARCHIDI, MEVIO. Quid est Verres? ne illam quidem tibi defensionem reliquam fecisti: mancipēs in istis rebus esse versatos: mancipēs frumentum improbasse: mancipēs precio cū ciuitatibus decidisse: & eosdē abs te illarum ciuitatū nomine pecunias abstulisse: deinde ipsos sibi frumentū coēmisse: nihil hac ad te pertinere? mala mehercule, ac misera defensio, pratorē hoc dicere: ego frumentum neq; attingi, neque aspexi: mancipibus potestatem probandi, improbandiq; permisi: mancipēs à ciuitatibus pecunias extorserunt: ego autem quam pecuniā populis dare debui, mancipibus dedi. mala est hac quidem, ut dixi, defensio criminis: sed

tamen

tamen hac ipsa tibi, si uicupias, nō licet. vetat te Volcātius tua tuorumq; delicia, mentionē mancipis facere. Timarchides autem columen familie vestre premit fauces defensionis tuae: cui simul, & Volcatio pecunia à ciuitate numerata est. Iam verò Scriba tuus annulo aureo suo, quē ex his rebus inuenit: ista te ratione uti non sinet. Quid igitur est reliquū? nisi uti fateare, te Romam frumentum emptum Siculorum pecuniam misisse: publicā pecuniam domum tuā conuertisse. O' consuetudo peccandi: quantā habes incunditatem in improbis, & audacibus: cum poena absit, & licentia consecuta est. Iste in hoc genere peculatus non nunc primū inuenitur: sed nunc demum tenetur. vidimus huic ab arario pecuniā numerari. Quaestori ad sumptū exercitus Consulāris: vidimus paucis post mensibus, & exercitum, & Consulem spoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris: quā totam Remp. tum occupauerat. iterum gessit hereditariā Quaesturam cum Dolabella: magnam pecuniā auertit. sed eius rationem cum damnatione Dolabella permiscuit. commissā est pecunia tanta pratori: non reperietis hominē timidē, nec leuiter, hac improbissima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. Ita scripit illud insuū in natura malum consuetudine peccandi libera: finem ut audacia statuere ipse sibi non possit. tenetur igitur aliquando: & in rebus tum maximis, tum manifestis tenetur. Atq; in eam fraudem mihi videtur diuinitus incidisse: non solum ut eas poenas, quas proximē meruisset, soluēret: sed ut illa etiam scelera eius in Carbonem, & in Dolabellam vindicarentur. Etenim noua quāq; aliar. extitit Iudices in hoc crimine: quae tollat.

omnem dubitationē superioris illius Decumani criminis. nā ut illud missum faciam: permultos aratores in al-
 teras Decumas, & in hac DCCC millia modiorum:
 quod emptum populo Ro. darent, non habuisse: sed à tuo
 procuratore, hoc est ab Apronio, emisse: ex quo intelligi
 potest: nihil te aratoribus reliqui fuisse: ut hoc præterea:
 quod in multis est testimonijs expositū: potest illo quic-
 quam esse certius: in tua potestate, atq; in tuis horreis om-
 ne frumentum Siciliae per triennium, atq; omnes fructus
 agri Decumani fuisse? Cum enim à ciuitatibus pro fru-
 mento pecuniam exigebas: unde erat frumentum quod
 Romam mitteres? si tu id non omne clausum, & com-
 pressum possidebas? Itaq; in eo frumento primus tibi il-
 le questus fuit, ipsius frumenti: quod erat ereptum ab
 aratoribus. alter, quod id frumentū improbiſſimè par-
 tum, non semel, sed bis, neq; uno, sed duobus præcijs u-
 num, & idem frumentum vendidisti: semel ciuitatibus
 HS XV in medimnum: iterum populo Ro. à quo HS
 XXI in medimna pro eodem illo frumento abstulisti.
 At enim frumentum Centuripinorū, & Agrigentino-
 rum, & nonnullorum fortasse præterea probasti. &
 his populis pecuniam dissoluisti. Sint aliqua ciuitates
 in eo numero: quarum frumentum improbare nolueris:
 quid tandem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, qua
 pro frumento debita est, dissoluta est? unum mihi reperi:
 non populum, sed aratorem, vide, quere, circumſpice: si
 quis fortè est, ex ea prouincia, in qua tu triennium præ-
 fuisti, qui te nolit perisse. unum inquam da mihi ex
 illis aratoribus: qui vel ad statuam pecuniam con-
 tulerunt: qui sibi dicat pro frumento omne esse, quod
 oportuerit, solutum. confirmo Iudices, neminē esse dictu-
 rum,

rum. ex omni pecunia quam aratoribus soluere debui-
 sti: certis nominibus deductiones fieri solebant: primum
 pro spectatione, & collybo? deinde pro nescio quo cera-
 rio. hæc omnia Iudices non rerum certarum, sed furto-
 rum improbiſſimorum sunt vocabula. nam collybus
 esse qui potest? cum utantur omnes uno genere nummo-
 rum? cerarium verò quid vocas? quomodo hoc nomē ad
 rationes magistratus? quomodo ad pecuniam publicam
 allatum est? nam illud genus tertium deductionis erat:
 eiusmodi: quasi non modo liceret, sed etiam oporteret:
 nec solum oporteret: sed planè necesse esset. Scribe no-
 mine de tota pecunia, bine quinquagesima detrahebantur.
 quis tibi hoc concessit? quæ lex? quæ Senatus autho-
 ritas? quæ porro æquitas? ut tantā pecuniam Scriba tu-
 us auferret, siue de aratorum bonis, siue de populi Ro.
 vectigalibus? nam si potest ista pecunia sine aratorum in-
 iuria detrahi: populus Ro. habeat: præsertim in tantis
 ararij angustijs. Sin autē & populus id voluit: & æquē
 ita est, solui aratoribus: tuus apparitor parua mercede
 populi conductus, de aratorum bonis prædabitur? Et
 in hac causā Scribarum ordinem in me concitabit Hor-
 tensius? & eorum commoda à me labefactari, atque op-
 pugnari iniuria dicet? quasi verò hoc Scribis ullo exem-
 plo sit, aut ullo iure concessum. Quid ego vetera repe-
 tam? aut quid eorum Scribarum mentionem faciam?
 quos constat sanctissimos homines, atque innocentissi-
 mos fuisse? non me fugit Iudices, vetera exempla pro
 fictis fabulis iam audiri, atq; haberi. in his temporibus
 versabor miseris, ac perditis. Nuper Hortensi Quæstor
 fuisti. quid tui Scribæ fecerint, tu potes dicere. Ego de
 meis hoc dico: cum in eadem ista Sicilia pro frumento

ciuitatibus pecuniam soluerem: & mecum duos frugalissimos homines Scribas habere, L. Mamilium, & L. Sergium: non modo istas duas quinquagesimas, sed omnino nummum nullum cuiquam esse deductum, dicerem, hoc mihi totum esse attribuendum Iudices: si illi unquam à me hoc postulassent: si unquam omnino cogitassent. quamobrem enim Scriba deducat: ac non potius multo, qui adduxerit, tabellarius? cuius aduentu certiores facti, petiuerunt? praco, qui abire iussit? viator, ac Venerius qui fiscum sustulit? quæ pars operæ aut opportunitatis in scriba est? cui rei, non modo merces tanta detur: sed cur cum eo tanta pecunia partitio fiat. ordo est honestus: quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? est verò honestus: quod eorum hominum fidei tabula publica, periculaq; magistratum committitur. itaq; ex his Scribis, qui digni sunt illo ordine, patribus familias, viris bonis, atque honestis, percunctamini quid sibi ista quinquagesima velint: iam omnes intelligetis novam rem totam atq; indignam videri. ad eos me Scribas renoca, si placet: noli hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum bonis, ac de scenicorum corollarijs, cum decuriam emerunt: ex primo ordine expulsi, in secundum ordinem ciuitatis se venisse dicunt. eos Scribas tecum disceptatores huius criminis habeo. quis istos Scribas esse molestos ferit. tamen si, cum in eo ordine videamus esse multos non idoneos: qui ordo industria propositus est, & dignitati: mirabimur turpes aliquot in eo esse? quo cuius licet precio peruenire? tu ex pecunia publica HS tredecies Scribam tuum permissu tuo cum abstulisse fateare: reliquam tibi ullam defensionem putas esse? hoc ferre quenquam

quam posse? hoc quenquam deniq; nunctuorum aduocatorum animo equo audire arbitrare? quæ in ciuitate C. Catoni clarissima sit: in eadem ciuitate apparitori tuo esse concessum: ut HS vno nomine tredecies auferret? hinc ille est annulus aureus: quo tu istum in concione donasti. quæ tua donatio singulari impudentia prædita noua Siculis omnibus, mihi verò incredibilis videbatur. sepe enim nostri Imperatores superatis hostibus, optimè Rep. gesta, Scribas suos annulis aureis in concione donarunt. tu verò quibus rebus gestis, quo hoste superato, concionem donandi causa aduocare ausus es? neque enim solum Scribam tuum annulo, sed etiam virum fortissimum, ac tui dissimilimum, Q. Rubriū excellenti virtute, autoritate, copijs, corona, & phaleris, & torque donasti: M. Cossutium sanctissimum virum, atq; honestissimum: M. Castritium summo splendore, ingenio, gloria præditum. quid hæc sibi horum trium ciuium Ro. dona voluerunt? Siculos præterea potentissimos, nobilissimosq; donasti. qui non, quem admodum sperasti, tardiores fuerunt: sed ornatiores tuo iudicio ad testimonia dicenda venerunt. quibus ex hostium spolijs? de qua victoria? quæ ex præda, aut manubijs, hæc abs te donatio constituta est? an quod te prætoris, paucorum aduentu myoparonum, classis pulcherrima Sicilia propugnaculum, præsidiumq; prouinciæ, piratarum manibus incensa est? an quod ager Syracusanus prædonū incendys te prætoris vastatus est? an quod forū Syracusanū nauarchorū sanguine redundauit? an quod in portu Syracusano piraticus myoparo nauigauit? nihil possum reperire, quamobrem te in istam amen-

tiam

tiam incidisse arbitrer. nisi forte id egisti, ut hominibus ne obliuisci quidem rerum tuarum male gestarum liceret. annulo est aureo Scriba donatus: & ad eam donationem concio est aduocata. quod erat os tuum? cum videbas in concione eos homines, quorum ex bonis iste annulus aureus donabatur: qui ipsi annulos aureos posuerant, liberisq; suis detraxerant: ut esset unde Scriba tuus hoc tuum munus, ac beneficium tueretur? quæ porro præfatio tuæ donationis fuit? illa scilicet vetus, atque Imperatoria, quando tu quidem in prælio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te prætoris vlla facta est. an illa? quando quidem tu nulla unquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuisti: omnibusq; in iisdem flagitijs mecum, & in legatione, & in Prætura, & hic in Sicilia versatus es: ob hæc res: quoniam te locupletauisti: hoc annulo aureo dono. Vera hæc fuisset oratio. non enim iste annulus aureus abs te datus, istum virum fortem, sed hominem locupletem esse declarat. Ita eundem annulum ab alio datum testem virtutis duceremus: abs te donatum comitem pecunia indicamus. Dictum Iudices est de Decumano frumento: dictum de empto: extremum & reliquum est, de æstimatione. quod tum magnitudine pecunie, tum iniuria genere, quemuis debet comonere: te verò eò magis: quod ad hoc crimen non ingeniosa aliqua defensio, sed improbissima confessio comparatur. Nam cum ex S. C. & ex legibus frumentum ei in cellam sumere liceret: idq; frumentum Senatus ita æstimasset: quaternis HS tritici modium: binis, hordei: iste numero ad summam tritici adiecto, tritici modios singulos cum aratoribus denarijs ternis æstimauit. Non est in hoc crimen Hortensi: ne forte

forte ad hoc meditare: multos sape viros bonos, & fortes, & innocentes, cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumentum in cellam quod sumi oporteret, æstimasse: et pecuniam pro frumento abstulisse. scio quid soleat fieri: scio quid liceat: nihil quod antea fuerat in consuetudine bonorum, nunc in istius facto reprehenditur: hoc reprehendo: quod cum in Sicilia HS binis tritici modius esset, ut istius epistola ad te missa declarat: summum HS ternis: id quod & testimonijs omnibus, & tabulis aratorum planum factum antea est: tum iste pro tritici modijs singulis, ternos ab aratoribus denarios exegit. Hoc crimen est, ut intelligas non ex æstimatione, neq; ex ternis denarijs pendere crimen: sed ex coniunctione annonæ, atq; æstimationis. Etenim hæc æstimatio nata est Iudices initio non ex Prætorum, aut Consulum, sed ex aratorum, atq; ciuitatum commodo, nemo enim fuit initio tam impudens: qui, cum frumentum deberetur, pecuniam posceret. certè hoc ab aratore primum est profectum: aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum vendidisset, aut seruare vellet, aut in eum locum, quo imperabatur frumentum portare noller: petiuit in beneficij loco, & gratia, ut sibi pro frumento, quanti frumentum esset, dare liceret. Ex huiusce modi principio, atq; ex liberalitate, atq; accommodatone magistratus consuetudo æstimationis introducta est. Se cui sunt auariores magistratus: qui tamen in auaricia sua non solum viam quaestus inuenerunt: verum etiam exitum, ac rationem defensionis instituerunt. semper ad vltima, ac difficillima loca apportandum frumentum imperare: ut vecturæ difficultate ad quam vellent æstimationem peruenirent. In hoc genere facilius est æstimatio,

stimatio, quàm reprehensio. ideo quod eum, qui hoc facit, auarū possumus existimare: crimen in eo constituitur, non tam facile possumus. quod videtur concedendū magistratibus nostris esse: ut is, quo loco velint, frumentum accipere liceat. itaq; hoc est, quod multi fortasse fecerunt: & ita multi, ut y quos innocentissimos meminimus, aut audiimus, non fecerint. Quæro nunc à te Hortensi: cum utris tandem istius factum collocaturus es? cum ys credo, qui benignitate adducti per beneficium, & gratiam ciuitatibus concesserunt, ut nummos pro frumento darent. Ita credo, peris ibi aratores: ut cum HS ternis tritici modium vendere non possent: pro singulis modys, ternos denarios dare liceret. an quoniam hoc non audes dicere: illuc confugies? vectura difficultate adductos, ternos denarios dare maluisse. cuius vectura? quo ex loco? in quem locum ne portarent? Philomelone Ephesum? video quid inter annonā interesse soleat: video quot dierum via sit: video Philomelensibus expedire quanti Ephesi sit frumentum: tantū dare potius in Phrygia, quàm Ephesum portare: aut ad emendum frumentum Ephesum pecuniam, & Legatos mittere. In Sicilia verò quid eiusmodi? Enna Mediteranea est maximè. coge ut ad aquam tibi, id quod summi iuris est. frumentum Ennenses metiantur, vel Plutiam, vel Halefam, vel Catinam, loca inter se maximè diuersa: eodem die, quo iusseris, deportabunt. tametsi fine vectura quidem opus est. nam totus quaestus hic Iudices estimationis, ex annonæ natus est varietate. hoc enim magistratus in provincia assequi potest: ut ibi accipiat, ubi est carissimum. ideo valet ista ratio estimationis in Asia: valet in Hispania: valet in his provinciis

in quibus vnum precium frumento esse non solet. in Sicilia verò quid cuiusquam intererat, quo loco daret? neq; enim portandum erat: & quo quisq; vehere iussus esset, ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi vendidisset. quam obrem si quid Hortensi docere vis, aliquid ab isto simile estimatione, atq; à ceteris esse factū: doceas oportet, aliquo in loco Sicilia prætoris Verre ternis denarijs tritici modium fuisse. vide quàm tibi defensionem patefecerim: quàm iniquam in socios, quàm remotam ab utilitate Reipublicæ, quàm sciuictam à voluntate, atq; sententia legis. tu, cum tibi ego frumentum in meis agris, atq; in mea ciuitate, deniq; cū in ys locis, in quibus es, versaris, rem geris, provinciam administras, paratus sim dare: angulum tibi aliquem eligas provincie, reconditum, ac derelictum? iubeas ibi me metiri: quò portare, non expediat? ubi emere non possum? imò probum facinus Iudices, non ferendum, nemini legi concessum: sed fortasse adhuc in nullo etiam vendicatum. tamen ego hoc, quod ferri nego posse: Verri Iudices concedo, & largior. si ullo in loco eius provincie frumentum tanti fuit, quanti iste estimauit: hoc crimen in istū rem valere oportere non arbitror. Verum enimvero, cum esset HS, binis, aut etiam ternis quibusuis in locis provincie: duodenas sextertios exegisti. si mihi tecum neq; de annonæ, neq; de estimatione tua potest esse controversia, quid sedes? quid expectas? quid defendes? utrū tibi pecunia conciliata videntur aduersum leges, aduersum Remp. cum maxima sociorum iniuria? an verò id rectè, ordine, è Rep. sine cuiusquam iniuria, factum esse defendes? cum tibi Senatus ex arario pecuniam prompseret: & singulos tibi denarios, adnumerasset.

set. quostu pro singulis modys aratoribus solueres: quid facere debuisti? si quod L. Piso ille frugi: qui legem de pecunijs repetundis primus tulit: cum emissis quanti esset: quod superaret pecunie, retulisses. si ut ambiciosi homines, aut benigni: cum pluris Senatus aestimasset: quam quanti esset annona: ex Senatus aestimatione, non ex annonae ratione soluisses. sin ut pleriq; faciunt: in quo etiam erat aliquis questus: sed is honestus, atque concessus: frumentum, quoniam vilius erat, ne emissis: sumpsisses id nummorum: quod tibi Senatus celle nomine concesserat. hoc verò quid est? quam habet rationem, non quæ æquitatis, sed ipsius improbitatis, atq; impudentiæ? neq; enim est ferè quicquam: quod homines palàm facere audeant in magistratu, quamvis improbi, quin eius facti, si non bonam, at aliquam rationem asferre soleant. hoc quid est? venit Prator: frumentū inquit me abs te emere oportet. oportunè. modū denario. benignè, ac liberaliter: nam ego tribus HS, non possum vendere. mihi frumento non opus est: nummos volo. nam speraueram inquit arator me ad denarios perueniurum: sed si ita necesse est: quanti frumenti sit considera. Video esse binis HS. quid ergo à me tibi nummorum dari potest: cum Senatus tibi quaternos nummos dederit? quid possit attendite. & vos quæso simul Iudices æquitatem pratoris attendite. quaternos HS, quos mihi Senatus decreuit: & ex ærario dedit, ego habeo: & in cistam transferam ex fisco. quid postea? quid? pro singulis modys, quos tibi impero: tu mihi octonos HS dato. qua ratione? quid quaris rationem? non tantam rationem res habet: quantā utilitatē, atq; prædā. dic inquit ille planius. Senatus te voluit mihi nummos dare, me tibi frumentū metiri: tu eos nū-

mos quos

mos quos mihi Senatus dare voluit, ipse habebis? à me, cui singulos denarios dari oportuit, binos auferes? et huic prædā, ac direptioni celle nomen imponis? hac deerat iniuria, & hac calamitas aratoribus te pratore, quare liquis fortunis omnibus euerterentur. nam quid esse reliqui poterat, ei qui per hanc iniuriam non modo frumentum omne amittere, sed etiam omne instrumentū vendere cogeretur? quo enim se verteret non habebat: ex quo fructu nummos quos tibi daret, inueniret? Decumarum nomine tantum erat ablatum, quantum voluntas tulerat. Apronij: pro alteris decumis, emptorū frumento, aut nihil datum, aut tantum datū, quantum reliqui scriba fecerat: aut ultro etiam, id quod didicissis, ablatum. Cogantur etiā nummi ab aratore. quo modo? quo iure? quo exemplo? nam cum fructus diripiebantur aratorum, atq; omni lacerabantur iniuria: videbatur id perdere arator, quod aratro ipse quæfisset: in quo elaborasset: quod agri, segetesq; extulisset. quibus iniurijs grauissimis tamen illud erat. miserum solatiū: quod id perdere videbatur, quod alio pratore, eodem ex agro, reparare posset. nummos verò ut daret arator, quos non aratro, ac manu quærit, boues & aratrum ipsum, & omne instrumentum vendat. necesse est. non enim deberis hoc cogitare: habet idem in nummis: habet idem in urbanis pradys. nam cū aratori onus aliquod imponitur: non hominis, si quæ sunt præterea, facultates, sed arationis ipsius vis, ac ratio consideranda est: quid ea sustinere, quid pati, quid efficere possit, ac debeat. Quamquam illi quoq; sunt homines ab isto omniratione exinaniti, ac perdit: tamen hoc vobis est statuendum: quid aratorem ipsum arationis nomi-

B

ne muneris in Remp. fungi, ac sustinere velitis. imponitis decumas: patiuntur. alteras: temporibus vestris seruendum putant. dent emptum præterea: dabunt si volentis. Hac quàm sint graua, & quid his rebus detractis possit ad dominos puri, ac reliqui peruenire: credo vos ex vestris rebus rusticis cõiectura assequi posse. addite nunc eodem istius edicta, instituta, iniurias: addite Apronij, Veneriorumq; seruorum in agro Decumano regna, ac rapinas: quanquam hac omitto: de cella loquor. placetne vobis in cellam magistratibus nostris frumentum Siculos gratis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atq; hoc scitote aratoribus hoc prætor optandum ac petendum fuisse. Sostenus est Entellinus homo cum primis ciuitatis prudens, & domi nobilis: cuius verba audistis: qui ad hoc iudiciũ legatus publicè cū Arthemone, & Menisco primarijs viris missus est. Is cum in Senatu Entellino multa mecum de istius iniurijs ageret, hoc dixit: si hoc de cella, atq; hac aestimatione concederetur: velle Siculo Senatui polliceri frumentũ in cellã gratis: ne post hac rãtas pecunias magistratibus nostris decerneremus. perspicere vos ceriò scio: Siculis quantopere hoc expediat, non ad æquitatis conditionem, sed ad minima malorũ eligenda. Nam qui mille modium Verri, sue partis in cellam gratis dedisset: duo millia nummũ, aut summum tria dedisset. idem nunc pro eodem numero frumenti HS VIII millia dare coactus est. hoc arator assequi per trienniu certo fructu suo nõ potuit: vendiderit instrumentũ necesse est. quod si hoc munus, & vectigal aratio tolerare, hoc est Sicilia ferre, ac pati potest: populo Ro. ferat potius: quã nostris magistratibus. magna est pecunia: magnum,

magnũ, præclarumq; vectigal: si modò id salua pronincia, si sine iniuria sociorum percipere possitis: nihil detraho. magistratibus tantundem detur in cellam: quantum semper datum est. quod præterea Verres imperat: id si facere non possunt, recusent: si possunt: populi Ro. potius hoc sit vectigal, quàm præda prætoris. Deinde cur in uno genere solo frumenti ista aestimatio constituitur? si est aqua, & ferenda, populo Ro. Sicilia decumas det, pro singulis tritici modys, ternos denarios: sibi habebat frumentum. Data tibi pecunia est Verres: una, qua frumentum tibi emeris in cellam: altera, qua frumentum emeris à ciuitatibus, quod Romam mitteres. tibi datam pecuniam domi retines: & præterea pecuniam permagnam tuo nomine auferis. fac idem in eo frumento, quod ad populum Ro. pertinet: exige eadem aestimatione pecuniam à ciuitatibus, & refer quam accepisti: tum refertus erit ararium populi Ro. quàm vnquam fuit. At enim istam rem in publico frumento Sicilia non ferret: hanc rem in meo frumento tulit. proinde quasi aut æquior sit ista aestimatio in tuo, quàm in populi Ro. commodo: aut eares, quàm ego dico, & ea, quã tu fecisti, inter se genere iniuria, nõ magnitudine pecuniæ differat. Veris istam ipsam cellam ferre nullo modo possunt, ut omnia remittantur: ut omnibus iniurijs, & calamitatibus, quas te prætor tulerunt, in posterum liberentur: istam se cellam, atque istam aestimationem negant vllomodo ferre posse. Multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeium Cons. nuper homo disertissimus, & omni doctrina, & virtute ornatissimus, pro tota Sicilia de aratorũ miserijs grauiter, ac copiose dixisse, ac deplorassee dicitur. Ex quibus hoc, ys qui aderant, nam ma-

quo cōuentu acta res est, indignissimum videbatur: quia in re Senatus optimè, ac benignissimè cū aratoribus egisset: largè liberaliterq; assimasset: in ea re prædari prætorē: bonis euertere aratores: & id nō modo fieri: sed ita fieri: quasi liceat: concessumq; sit. Quid ad hæc Hortensius falsum esse crimen? hoc nunquam dicet: non magnā hanc ratione pecuniam captam? ne id quidem dicet: non iniuriā factam Siculis, atq; aratoribus? quī poterit dicere? quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? utrum crimini defensio, an comitatus exilio queritur? tu in hac Repub. atq; in hac hominum libidine, & ut adhuc habuit se status iudiciorum, etiam licentia: nō ex iure, non ex æquitate, non ex lege, nō ex eo quod licuerit: sed ex eo, quod aliquis fecerit, id, quod reprehenditur, rectè factū esse defendes? fecerunt aliqui alia quā multa. cur in hoc vno crimine isto genere defensionis uteris? sunt quedam omnino in te singularia: quæ in nullum alium hominem dici, neque conuenire possint: quedam tibi cum multis communia. ergo, ut omittam tuos peculatus, ut obui dicendum pecunias acceptas, ut eiusmodi cetera, quæ forsitan alij quoq; etiam fecerint: illud, in quo te grauissimè accusāsi, quod ob iudicandam rem pecuniam accepisses, eadem ista ratione defendes? fecisse alios? ut ego assentiar orationi, defensionē tamen non probabo. potius enim te damnato, ceteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur: quā te absoluto, alij quod audacissime fecerunt: rectè fecisse existimentur. lugent omnes prouincia: queruntur omnes liberi populi: regna denique iam omnia de nostris cupiditatibus, & iniurijs exposculant: locus intra Oceanum iam nullus est,

neq;

neq; tam longinquus, neque tam reconditus: quo nō per hæc tempora nostrorum hominū libido, iniquitasq; peruasit: sustinere iam populus Ro. omnium nationum non vim, non arma, non bellum, sed luctum, lachrymas, que rimonia non potest. in eiusmodi re, ac moribus, si is qui erit adductus in iudicium, cum manifestis in flagitijs tenebitur: alios eadem fecisse dicet: illi exempla non deerunt: Reipub. salus deerit: si improborum exemplis improbi, iudicio, ac periculo liberabuntur. placent vobis hominum mores? placet ita geri magistratus, ut geruntur? placet socios sic tractari: quod restat: ut per hæc tēpora tractatos videtis? cur hæc à me opera cōsumitur? quid sedetis? cur non in media oratione mea consurgitis, atq; disceditis? Vultis autem istorum audacias, ac libidines aliqua ex parte refecare? desinite dubitare, vtrum sit utilius, propter multos improbos vni parcere: an vnius improbi supplicio multorum improbitatem cohercere. Tamen si quæ ista sunt exempla multorum? nam cum in causa tanta, cum in crimine maximo dici à defensore ceptum est, facilitatum esse aliquid: expectant ij qui audiunt exempla ex vetere memoria, & monumentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis: hæc plurimū solent & authoritatis habere ad probandum, & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lelios cōmemorabis? & eos fecisse idem dicet? quamuis res non placeat, tamen contra hominum authoritatem pugnare non potero. an cum eos non poteris proferre: hos recentes Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Scauolam, M. Scaurum, Q. Metellū? qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum celle nomine imperauerunt. magna est hominum authoritas

& tanta: ut etiam delicti suspicionem tegere possit. non habes ne ex his quidem hominibus qui nuper fuerunt, ullum authorem istius astimationis. Quò me igitur, aut ad quæ exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tū versati sunt in Republica: cum & optimi mores erant, & hominum existimatio grauis habebatur: & iudicia seueras fiebant: ad hanc hominum licentiā, & libidinem me abducis? & in quos aliquid exempli populus Ro. statui putat oportere: ab ijs tu defensionis exempla quaris? non fugio ne hos quidem mores: dummodo ex his ea quæ probat, populus Ro. exempla, non ea quæ condemnat, sequamur. non circumspiciam: non quæram foris: cum habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum: qui tanta autoritate sunt, tantis rebus gestis, ut in illo antiquorum, & clarissimorum hominū, de quibus antea dixi, numero reponantur exempla querimus, & ea non antiqua. modo uterq; horum exercitum habuit. quare Hortensi, quoniam terecentia exempla delectant, quid fecerint. Itane verò? Q. Catulus frumento est usus: pecuniam non coëgit: P. Seruilium quinquennium exercitui cum præfesset, & ista ratione innumerablem pecuniam facere posset: non statuit sibi quicquam licere, quod non patrem suum, non auum Q. Metellum facere vidisset: C. Verres reperietur: qui quod expedit, id licere dicat: quod nemo nisi improbus fecerit: id aliorum exemplo se fecisse defendat. At in Sicilia factitatum est. quæ est ista conditio Sicilia? cur, quæ optimo iure propter vetustatem, fidelitatem, propinquitatē esse debet, huic præcipua lex iniuriæ definitur? sed in ista ipsa Sicilia, non quæram exemplum foris: hoc ipso ex consilio utar exemplis. C. Marcelle te appello. Sicilia præ

uincia,

uincia, cum esses pro Consule, præfuisi. num quæ in tuo imperio pecunia cellæ nomine coacta sunt? neq; ego hoc in tua laude pono. alia sunt tua facta, atq; consilia summa laude digna: quibus illam tu prouinciā afflictā, & perditā erexisti, atq; recreasti. nam hoc de cella ante Lepidus quidem fecerat, cui tu successisti. Quæ sunt tibi igitur exempla in Sicilia cellæ? si hoc crimen non modo Marcelli factū, sed ne Lepidi quidē potes defendere. An me ad M. Antonij astimationem frumenti, exactio nemq; pecuniæ reuocaturus es? ita, inquit, ad M. Antonij, hoc enim mihi significasse, & annuisse visus est. ex omnibus ne igitur populi Ro. Prætoribus, Consulibus, Imperatoribus, M. Antonij delegisti, & eius unum improbissimum factum, quod imitaretur? & hic utrum mihi difficile est dicere, an his existimare? ita se in isto infinito imperio M. Antonij gessisse: ut multo isti perniciosius sit dicere, se in re improbissima voluisse Antonium imitari: quā se possit defendere, nihil in vita se M. Antonio simile fecisse. Homines in iudicijs ad crimen defendendū, non quid fecerit quispiam, proferre solent: sed quid probarint. Antonium, cum multa contra sociorum salutē, multa contra voluntatem prouinciarum, & faceret, & cogitaret: in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppressit. tu mihi quasi eius omnia facta, atque consilia Senatus, populiq; Rom. iudices comprobarint: ita Antonij exemplo istius audaciā defendis. At idem fecit Sacerdos, hominem innocentem, & summa prudentia præditum nominas: sed tum idem fecisse erit existimandus, si eodem consilio fecerit. nam genus astimationis ipsum, a me nunquam est reprehensum: sed eius equitas, aratorum commodo, & voluntate perpenditur. non potest re-

B iij

prehendi vlla aestimatio, quae aratori non modo incommoda non est, sed etiam grata est. Sacerdos ut in provinciam venit: frumentum in cellam imperavit. cum esset ante novum tritici mod. HS XV: petiuerunt ab eo ciuitates ut aestimaret. remissior aliquanto eius fuit aestimatio, quam annona. nam aestimauit denarijs III. vides eandem aestimationem propter temporis dissimilitudinem, in illo laudis causam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuria? Eodem tempore Antonius III denarijs aestimauit post messem, summa in vilitate: cum aratores frumentum dare gratis malebant: & aiebat, se tantidem aestimasse, quanti Sacerdotē: neq; mentiebatur: sed eadem ista aestimatione alter subleuaret, aratores: alter euerterat, quod nisi omnis frumenti ratio, ex temporibus esset, & annona, nō ex numero, neq; ex summa consideranda: nunquam tam grati hi se quimodij Q. Hortensij fuissent: quos tu cum ad mensuram tam exiguam rationem, populo Ro. in capita descripsisses, gratissimum omnibus fecisti. caritas enim annonae faciebat, ut istuc, quod re paruum videbatur, tempore magnum videretur. Idem istuc si in vilitate, populo Ro. largiri voluisses: derisum tuum beneficium esset, atq; contemptum. Noli igitur dicere istum idem fecisse, quod Sacerdotem: quoniam non eo tempore, neq; simili fecit anno. dicito potius, quoniam habes authorem idoneum: quod Antonius vno aduentu, & vix mēstruis cibarijs fecerit, id istum per triennium fecisse: & istius innocentiam M. Antonij facto, atq; authoritate defendito. Nā de Sex. quidē Pедуceo fortissimo, atq; innocentissimo viro quid dicitis? de quo quis vnquam arator questus est? aut quis non ad hoc tempus innocentissimam omnium diligenti-

ssimam

tissimamq; praturam illius hominis existimauit? Bienio provinciam obtinuit: cū alter annus in vilitate, alter in summa caritate fuerit: num aut in vilitate nummum arator quisquam dedit? aut in caritate de aestimatione frumenti questus est? At vberiora cibaria facta sunt caritate. credo: neq; id est nouum, neq; reprehendendum. modo C. Sentium vidimus hominē vetere illa, ac singulari innocentia praeditum, propter caritatem frumenti, quae fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam deportare. quamobrem non ego in iudeo tuis commodis: si qua ad te lege venerunt: iniuriā queror: improbitatem arguo: auariciam in crimen, & in iudicium voco. Quod si suspensiones incere voveris, ad plures homines, & ad plures provincias crimen hoc pertinere: non ego istam defensionem vestram pertimescam: sed me omnium provinciarum defensorem esse profitebor. Etenim hoc dico: & magna voce dico: ubicunq; hoc factum est, improbe factum est: quicunq; hoc fecit, supplicio dignus est. nam per deos immortales videte Iudices, & prospicite animis quid futurum sit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atq; ab inuitis aratoribus ista ratione cellae nomine coegerunt. omnino ego neminem video, praeter istum, sed de hoc vobis: & concedo, esse multos. in hoc homine rem adductam in iudicium videris. quid facere potestis? utrum cum Iudices sitis de pecunia capta, conciliata: tantam pecuniam capiam negligere? an cum lex sociorum causa rogata sit, sociorum querimonias non audire? verum hoc quoque vobis remitto: negligite praeterita, si vultis: sed ne reliquas spes turbetis, atq; omnes provincias eueratis: id prouidete, ne auaricia, quae antehac occultis itineribus, atq;

B v

angustijs uti solebat, auctoritate vestra viā patefaciatis illustrē, atq; latā. nam si hoc probatis, & si hoc licere, pecunias isto nomine capi, indicatis: certē hoc, quod adhuc nemo nisi improbissimus fecit, posthac nemo nisi stultissimus non faciet. improbi sunt, qui pecunias contra leges cogunt: stulti, qui quod licere indicatū est, praetermittunt. Deinde Iudices videte: quā infinitam sitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. Si ternos denarios qui coēgit, erit absolutus: quater nos, denos deniq; aut videnos coget alius: quā erit reprehensio? in quo primum iniuriæ gradu resistere incipiet severitas iudicis: quotus erit iste denarius, qui non sit deferendus? & in quo primum aestimationis iniquitas, atq; improbitas reprehendatur? nō enim à vobis summa, sed genus aestimationis est comprobatū: neq; hoc potestis indicare: ternis denarijs aestimare licere. ubi enim semel ab annonæ ratione, & ab aratorum voluntate res ad prætoris libidinem translata est: non est iam in lege, atque in officio, sed in voluntate hominum, atque audacia positus modus aestimandi. Quapropter si vos semel in iudicando finem aequitatis, & legis transferitis: scitote vos nullum ceteris in aestimando finem improbitati, & avariciæ reliquisse. videte igitur quā multa simul à vobis postulentur. absolute eum: qui se fateatur maximas pecunias cum summa sociorum iniuria cepisse. non est satis, sunt alij quoq; complures, qui idem fecerint. absolute etiam illos, si qui sunt: ut uno iudicio quamplurimos impios liberetis. ne id quidem satis est. facite, ut ceteris posthac idem liceat. licebit. at hoc parū est. permittite, ut liceat quanti quisq; velit, tātū aestimet: aestimabit. Videtis iam profecto Iudices hac aestimatione

à vobis

à vobis comprobata, neq; modum posthac avariciæ cuiusquam, neq; pœnam improbitatis futuram. Quas ob res quid agis Hortensi? consul es designatus: provinciam sortitus es: de aestimatione cū dices frumenti: sic te audiemus. quasi id quod ab isto rectē factum esse defendes: te facturum proficere: et quasi quod isti licitum esse dices, vehementer cupias tibi licere. atqui si id licebit, nihil est quod putet is quēquā posthac commissurū: ut de pecunijs repetundis condemnari possit. quantam enim quisq; concupierit pecuniam: tantā licebit per cella nomen aestimationis magnitudine cōsequatur. At enim est quiddam: quod etiam si palam in defendendo non dicit Hortensius: tamen ita dicit, ut vos id suspicari, & cogitare possitis: pertinere hoc ad cōmodum Senatorium: pertinere ad utilitatem eorum, qui iudicent: qui in provincijs cum potestate, aut cum legatione se futuros aliquando arbitrentur. præclaros viros existimas iudices nos habere: quos alienis peccatis concessuros putes, quō facilius ipsos peccare liceat. Ergo id volumus populum Romanum, id provincias, id socios, nationesq; exterarū existimare? si Senatores iudicent: hoc certē unum genus infinitæ pecuniæ per summam iniuriā cogenda nullo modo posse reprehendi? quod si ita est: quid possumus contrailum prætorem dicere: qui quotidie templum tenet: qui Remp. sistere negat posse, nisi ad equestre ordinē iudicia referantur? quod si ille hoc unum agitare cœperit: esse aliquod genus cogendæ pecuniæ, senatorum commune, & iam propè concessum ordini: quo genere ab socijs maxima pecunia per summā iniuriā auferatur: neq; illud modò Senatorijs iudicys reprehēdi posse: idq; dum equester ordo indicaret, nunquā esse commissum: quis

quis obstat? quis erit tam cupidus vestri tam fautor ordinis? qui de transferendis iudicijs possit recusare? Atque utinam posset aliqua ratione hoc crimen, quamuis falsa, modo humana, atque usitata defendere. minore periculo vestro, minore periculo provinciarum omnium, iudicaretis. negaret hic aestimatione se usum. vos id credidisse homini, non factum comprobasse videremini. nullo modo negare potest: urgetur tota Sicilia: nemo est ex tanto numero aratorum: à quo pecunia cellæ nomine non sit exacta. Vellem etiam hoc posset dicere: nihil ad se istam rationem pertinere: per quaestores rem frumentariam esse administratam. ne id quidem ei licet dicere: propterea quod ipsius literæ recitantur ad civitates de ternis denarijs misse. Quæ est igitur defensio? feci quod arguis: coëgi pecunias maximas cellæ nomine. sed hoc mihi licuit: vobis, si prospicitis, licebit. periculosum provincijs, genus iniuriæ confirmari iudicio. perniciosum nostro ordini, populum Ro. existimare, non posse eos homines, qui ipsi legibus teneantur: leges in iudicando religiose defendere. Atque isto prætor Iudices non solum aestimandi frumenti modus non fuit: sed ne imperandi quidem. neque enim id quod debebatur: sed quantum commodum fuit, imperavit. Summam faciam vobis ex publicis literis, & testimonijs civitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinque tanto Iudices amplius istum, quam quantum ei in cellam sumere licitum sit, civitatibus imperasse. Quid ad hanc impudentiam addi potest? si & aestimavit tantum. ut homines ferre non possent: & tanto plus quam erat ei concessum legibus, imperavit? Quapropter cognita tota re frumentaria Iudices, iam facillime perspicere pote-

poteatis, amissam esse populo Ro. Siciliam fructuosissimam, atque opportunissimam provinciam: nisi eam vos istius damnatione recuperatis. quid est enim Sicilia? si ei agri cultionem sustuleris? & si aratorum numerum, ac nomen extinxeris? quid enim potest esse in calamitate residui? quod non ad miseros aratores isto prætoris per summam iniuriam ignominiamque pervenerit? quibus, cum decumas dare deberent, vix ipsis decumæ relicte sunt: cum pecunia deberetur, soluta non est: cum optima aestimatione Senatus frumentum eos in cellam dare voluisset: etiam instrumenta agrorum vendere coacti sunt. Dixi iam antea Iudices: ut has omnes iniurias tollatis: tamen ipsam rationem arandi spe magis, & incunditate quadam, quam fructu, atque emolumento teneri. etenim ad incertum casum, & eventum, certus quotannis labor, & certus sumptus impenditur. annonæ porro, precium, nisi in calamitate fructuum non habet. sin autem ubertas in percipiendis fructibus fuit: consequitur vilitas in vendendis: ut aut male vendendum intelligas, si processit: aut male perceptos fructus, si recte licet vendere. Totæ autem res rusticæ eiusmodi sunt: ut eas non ratio, neque labor, sed res incertissima venti, tempestatesque moderentur. Hinc cum vne decumæ lege, & conditione trahantur: altere novis institutis, propter annonæ rationem imperentur: ematur præterea frumentum quotannis publice: postremo etiam in cellam magistratibus, & legatis impertitur: quid, aut quantum præterea est, quod aut liberum possit habere ille arator, ac dominus in potestate, suorum fructuum? aut in ipsis fructibus solutum? Quod si hæc feruntur omnia: si vobis potius, ac populo Romano,

IN VERREM

no, quàm sibi, & suis commodis, opera, sumptu, labore deferuiunt: etiam ne hac noua debent edicta, & imperia pratorum, & Apronii dominationem, & Veneriorum seruorum furta, rapinasq; perferre? etiamne frumentum pro empto gratis dare? etiamne in cellam, cui cupiant gratis dare ultro, pecuniam grandem dare? etiamne hac tot detrimenta, atque damna cum maximis iniurijs contumelijsq; perferre? Itaque hac Iudices, quæ pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt. arationes tota Sicilia desertas, atque à dominis relictas esse cognoscitis: neq; quicquam aliud agitur hoc iudicio: nisi ut antiquissimi socij, fidelissimiq; Siculi, coloni populi Ro. atque aratores, vestra seueritate, & diligentia, me duce, atq; anthore, in agros, atq; in sedes suas reuertantur.

ACTIONVM

ACTIONVM IN C. VERREM LIBER VI.

ORATIO. IX.

ENIO nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium: ut amici eius, morbum & insaniam: ut Siculi, latrocinium: ego quo nomine appellè, nescio: rem vobis proponam: vos eam suo nominis ponderetote. genus ipsum prius cognoscite Iudices: deinde fortasse non magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam vetere prouincia, tot oppidis, tot familijs, tam copiosis, vllum argenteum vas, vllum Corinthium, aut Deliacum fuisse: nego vllam gemmam, aut margaritam fuisse: aut quicquam ex auro, aut ebore factum, signum vllum æneum, marmoreum, eburneum: nego vllam picturam, neq; in tabulis, neq; textilem fuisse: quin quæsierit, inspexerit, quod placitum sit, abstulerit. Magnum video dicere: attendite etiam quemadmodum dicam. non enim verbi, neq; criminis causa augendi complector omnia. cum dico nihil istum eiusmodi rerum in tota prouincia reliquisse: latine me scitote, non accusatorie loqui etiam planius, nihil in adibus cuiusquam, ne in oppidis quidem. nihil in locis communibus, ne in sanis quidem, nihil apud Siculum. nihil apud cinem Romanum deniq; istum, quod oculos, animumq; accenderit: neq; priuati, neq; publici, neq; profani, neq; sacri, tota in Sicilia reliquisse. Vnde igitur potius incipiam? quàm ab ea ciuitate, quæ tibi vna in amore, atq;

in delicijs fuit? aut ex quo potius numero? quàm ex ip-
 sis laudatoribus tuis? facilius enim perspicitur, qualis
 apud eos fueris, qui te oderunt: qui accusant: qui per-
 sequuntur: cum apud tuos Mamertinos inueniare im-
 probissima ratione esse pradatus. C. Heius est Ma-
 mertinus, omnes hoc mihi facile concedent, qui Messa-
 nam acceperunt, omnibus rebus in illa ciuitate orna-
 tissimus. huius domus est vel optima Messana, nobis-
 sima quidem ceriè, & nostris hominibus apertissima,
 maximeq; perhospitalis. Ea domus ante aduentum isti-
 us sic ornata fuit: ut urbi quoque esset ornamento, nam
 ipsa Messana, qua situ, mœnibus, portuq; ornata sit:
 ab his rebus, quibus iste delectatur, sanè vacua, atque
 nuda est. Erat apud Heium sacrarium cum magna di-
 gnitate in edibus à maioribus traditū, perantiquum:
 in quo signa pulcherrima quatuor summo artificio, sum-
 ma nobilitate: quæ non modò istum hominem ingenio-
 sum, atq; intelligentem: verum etiam quemuis nostrū,
 quos iste idiotas appellat, delectare possent: unum Cupi-
 dinis marmoreum, Praxitelis, nimirū didici etiam: dū
 in istum inquirō, artificum nomina, idem opinor arti-
 fex eiusdem modi Cupidinem fecit illū, qui est Thespijs.
 propter quem Thespiæ visuntur: nam alia visendi causā
 nulla est. Itaq; ille L. Mummius cum Thespijs, ea quæ
 ad eadem Felicitatis sunt, ceteraq; profana ex illo oppi-
 do signa tolleret: hunc marmoreum Cupidinem, quod
 erat consecratus, non attigit. verum ut ad illud sacra-
 rium redeam: signum erat hoc, quod dico Cupidinis è
 marmore. ex altera parte Hercules egregiè factus ex
 ere. is dicebatur esse Myronis, ut opinor: cetera item
 ante hosce deos erant tabule: quæ cuius sacrarū reli-
 gionem

gionem significare possent. erant anea præterea duo fi-
 gna non maxima, verum eximia venustate, virginali
 habitu atq; vestitu: quæ manibus sublati sacra quædā
 more Atheniensium virginum reposita in capitibus su-
 sinebant. Canephore ipsæ vocabantur. sed earum ar-
 tificem quemnam? rectè admones, Polycletem esse di-
 cebant. Messanam ut quisq; nostrū venerat, hac vi-
 sebat: omnibus hæc ea visendum patebant quoti-
 die: domus erat non domino magis ornamento, quàm
 ciuitati. C. Claudius, cuius adilitatem magnificentissi-
 mam scimus fuisse: vsus est hoc Cupidine tam diu, dum
 forum dijs immortalibus, populoq; Ro. habuit ornatum:
 & cum esset hospes Heiorum, Mamertini autem popu-
 li patronus, ut illis benignis vsus est ad commodandum:
 sic ipse diligens fuit ad reportandum. Nuper homines no-
 biles eiusmodi Iudices: & quid dico nuper? immò verò
 modò, ac planè paulo ante, vidimus: qui forum ac ba-
 silicas non spolijs prouinciarum, sed ornamentis amico-
 rum: commodis hospitum, non furtis nocentiū, ornarent:
 qui tamen signa, atq; ornamenta sua cuiq; reddebant:
 non ablata ex urbibus sociorum: quatriidni causā per si-
 mulationem adilitatis, domum deinde, atq; ad suas vil-
 las auferebant. Hæc omnia, quæ dixi, signa Iudices ab
 Heio de sacrario Verres abstulit: nullum inquam horū
 reliquit, neq; aliud ullum tamen, præter unum perue-
 tus ligneum, Bonā Fortunam, ut opinor, eam iste domi
 sue habere noluit. Prò deū hominumq; fidem, quid
 hoc est? quæ hæc causā? quæ hac impudentia est? quæ di-
 co signa, antequam abs te sublata sunt, nemo Messa-
 nam cum imperio venit, quin viderit. tot Prætores, tot
 Consules in Sicilia, tum in pace, tum etiam in bello fie-

runt: tot homines cuiusq; modi, non loquor de integris, innocentibus, religiosis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo sibi tam vehemens, tam potens, tam nobilis, visus est: qui ex illo sacrario quicquam poscere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres quod ubiq; erit pulcherrimū, auferet? nihil habere præterea cuiquā licebit? tot domus locupletissimas, domus istius una capiet? iccirco nemo superiorum attingit, ut iste tolleretur. deo C. Claudius Pulcher retulit: ut C. Verres posset auferre? At non requirebat ille Cupido leonis domū, ac meretriciā disciplinam: facile illo sacrario patrio cōtinebatur. Heio se à maioribus relictum esse sciebat? an hæreditatē sacrorum non quarebat? meretricis hæredē quarebat? Sed quid ego tam vehementer inuehor? verbo iam uno repellat. emi inquit. O dy immortales præclarā defensionem. mercatorem cū imperio, ac securibus in provinciam misimus: qui omnia signa, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas, soīmeret: nihil cuiquā relinqueret, hæc enim mihi ad omnia defensio patefieri videtur, emisse. Primū, si id, quod vis, tibi ego concedam, ut emeris, quoniam in toto hoc genere hæc una defensione usus es, quero cuiusmodi tu iudicia Romæ putaris esse? si tibi hoc quenquā concessurum putasti? te in pratura, atq; imperio, tot res, tam preciosas, omnes deniq; res, quæ alicuius præcij fuerint: tota ex provincia coemisse. videte maiorum diligentiam, qui nihil dum etiam istiusmodi suspicabantur: veruntamen ea, quæ parvis in rebus accidere poterant, providebant, neminem, qui cum potestate, aut legatione in provinciam esset profectus: tam amentem fore putarunt, ut emeret argentum, dabatur enim de publico: ut vestem præbeatur

beatur enim legibus. mancipium putauerunt. quo & omnes utimur: & non præbetur à populo. sanxerunt nequis emeret mancipium, nisi in demortui locum: si quis Romæ esset demortuus? immo si quis ibidem, nō enim te instruere domum tuam voluerunt in provincia: sed illū usum provincia supplere. quæ fuit causā? cur tam diligenter nos in provinciis ab emptionibus remouerent? hæc Iudices, quod putabant ereptionem esse, non emptionem: cum venditori suo arbitrato vendere non liceret, in provinciis intelligebant, si is, qui esset cum imperio, ac potestate: quod apud queng, esset, emere vellet, idq; liceret fore, uti quod quisq; vellet, siue esset venale, siue nō esset: quātū vellet, auferret. dicet aliquis, noli isto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiquæ religionis rationem exquirere: concede ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit: nihil ab inuito: nihil per iniuriam. sic agam. si quid venale habuit Heius: si id quanti aestimabat, tanti vendidit: desino querere cur emeris. quid igitur nobis faciundum est: num argumentis utendum in re eiusmodi? querendum est credo, Heius iste num es alienum habuerit, num auctionem fecerit: si fecit, num tanta difficultas eum rei nummaria tenuerit, tanta egestas, tanta vis oppresserit, ut sacrarium suum spoliaret, ut deos patrios venderet? At hominem video auctionem fecisse nullam: vendidisse præter fructus suos nihil unquam: non modo in are alieno nullo, sed in suis nummis multos esse, ac semper fuisse: si hæc contra, ac dico, essent omnia: tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, sacrarioq; maiorum fuissent: venditurum non fuisse. quid si magnitudine pecunie persuasum est ei: verisimile non

est, ut ille homo tam locuples, tam honestus, religioni suae, monumentisq; maiorum pecuniam anteponeret. sunt ista? veruntamen abducuntur homines nonnunquam etiam ab institutis suis magnitudine pecuniae. videamus quantum ista pecunia fuit: quae potuerit Heium hominem maximum locupletem, minime avarum, ab humanitate, & pietate, ab religione deducere. Ita iussisti opinor ipsum in tabulas referre: haec omnia signa Praxitelis, Myronis, Polycleti HS VI mil. Verri vendita sunt. Recita ex tabulis. Iuvat me, haec praecleara nomina artificum, quae isti ad caelum ferunt: Verris aestimatione sic concidisse. Cupidinem Praxitelis HS MDC. profecto hinc natum est: malo emere, quam rogare dices aliquis: quid? tu ista permagno aestimas? ego vero ad meam rationem, usumq; non aestimo. veruntamen à vobis ita arbitror spectari oportere: quanti hac eorum iudicio, qui studiosi sunt harum rerum, aestimentur: quanti venire soleant: quanti hac ipsa, si palam libereq; venirent, venire possent: deniq; ipse Verres quanti aestimet. nunquam enim si denariis quadringentis Cupidinem illum putasset: commisisset, ut propter eum in sermonem hominum, atq; in tantam vituperationem venires. Quis vestrum igitur nescit, quanti hac aestimentur? in actione signum aneum non magnum HS CXX milibus venire non vidimus? quid si velim nominare homines, qui aut non minoris, aut etiam pluris emerent, nonne possum? Etenim qui modus est in his rebus cupiditatis, idem est aestimationis. difficile est enim finem facere precio: nisi libidini feceris. Video igitur Heium, neq; voluntate, neq; difficultate aliqua temporis, neq; magnitudine pecuniae adductum esse: ut hac signa venderet:

teq;

teq; ista simulatione emptionis, vi, metu imperio, fascibus, ab homine eo, quem una cum ceteris socijs non solum potestati tuae, sed etiam fidei populus Ro. commiserat, eripuisse, atq; abstulisse. Quid mihi tam optandum Iudices potest esse in hoc crimine: quam ut hac eadem dicit ipse Heius? nihil profecto. sed ne difficilia optemus, Heius est Mamertinus: Mamertina civitas istum publice communi consilio sola laudat: omnibus iste ceteris Siculis odio est: ab his solis amatur. eius autem legationis, quae ad istum laudandum missa est, Princeps est Heius. etenim est primus civitatis. ne forte dum publicis mandatis serviat, de privatis iniurijs reticeat. haec cum scirem, & cogitarem: commisi tamen me Iudices Heio: produxi eum prima actione: neque id tamen ullo periculo fieri. quid enim poterat Heius respondere: si esset improbus, si sui dissimilis, signum illa domi suae esse, non apud Verrem? qui poterat, quicquam eiusmodi dicere? ut homo turpissimus esset, impudentissimeq; mentiretur, hoc diceret: illa se habuisse venalia, eaq; se quanti voluerit vendidisse. Homo domi suae nobilissimus, qui vos religione sua, ac dignitate verè existimare maximè vellet: primò dixit se istum publice laudare, quod sibi ita mandatū esset: deniq; neq; se habuisse illa venalia, neque vlla conditione, si utrum vellet liceret, adduci unquam potuisse, ut venderet illa: quae in sacratio fuissent à maioribus suis relicta, & tradita. Quid sedes Verres? quid expeclas? quid te à Centuripina civitate, à Catinenfi, ab Halesina, Tindaritana, Aetnenfi, Agrynensi ceterisque Sicilia civitatibus circumveniri, atque opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum dicere solebas, Messana circumvenit: tua inquam Messa-

C ij

na tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, praedatum ac furtorum receptrix. adest enim vir amplissimus eius civitatis, legatus huiusce iudicii causa domo missus, princeps laudationis tuae, qui te publice laudat: id enim mandatum, atque imperatum est: tamen si rogatus de Cybea, tenetis memoria quid responderit: edificatam publicis operis publice coactis: atque edificandae publice Mamertinum Senatorem praefuisse. Idem ad vos privatim Iudices confugit: utitur hac lege, qua iudicium est, communi arce sociorum. tamen si lex est de pecunijs repetundis, ille se negat pecuniam repetere: quam erepta non tantopere desiderat: sacra se maiorum suorum repetere abste dicit: deos penates a te patrios reposcit. Ecqui pudor est? ecqua religio Verres? ecqui metus? habuisti apud Heium Messana: res illum divinas apud eos deos in suo sacrario propè quotidie facere vidisti. non movetur pecunia: denique, quae ornamenti causa fuerunt, non requirit: habet Canephoras: deorum simulachra restitue, quae quia dixit, quia tempore dato modeste apud vos socius, amicusque populi Ro. questus est: quia religioni suae non modo in dijs patrijs repetundis, sed etiam in ipso iure iurando, ac testimonio proximus fuit: hominem missum ab isto scitote esse Messanam de legatis unum, illum ipsum, qui naui istius edificandae publice praefuit: qui a Senatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. Homo amenissime quid putasti? te impetraturum? quanti is a ciuibus suis fieret: quanti authoritas eius haberetur: ignorabas? fac te impetravisse. fac aliquid gravius in Heium statuisse Mamertinos: quantam putas auctoritatem laudationis eorum futurum: si in eum, quem constet verum pro testimonio dixisse, poenam constituerent?

tamen si

tamen si quae est ista laudatio? cum laudator interrogatus laudat, necesse est. quid isti laudatores tui, nonne testes mei sunt? Heius est laudator: laesit gravissime, producam ceteros: reticebunt, quae potuerunt, libenter: dicent quae necesse erit, gratis. Negent isti onerariam navem maximam edificatam esse Messana? negent si possint. negent ei naui faciendam Senatorem Mamertinum publice praefuisse? utinam negent. sunt etiam cetera, quae modo integra reservare volui: ut quam minimum dem illis temporis ad meditando, confirmandumque periculum. hac tibi laudatio procedat in numerum. huc te homines auctoritate sua sublevent: qui te neg, debent adiuvari, si possent: neg, possunt, si velint: quibus tu privatim iniurias plurimas, contumeliasque imposuisti: quo in oppido multas familias in perpetuum infames tuis stupris, flagitiisque fecisti. At publice commodaisti. non sine magno quidem Reip. provinciaeque Sicilia detrimento. tritici modium LX millia empti populo Ro. dare debebant, & solebant. abste solo remissum est. Respublicae detrimentum fecit: quod per te imperij eius una in civitate imminutum est. Siculi, quod hoc non de summa frumenti detractum est, sed translatum in Centuripinos, & Halefinos immunes populos: & hoc plus impositum, quam ferre possent. Navem imperare excedere debuisti: remisisti in triennium. militem nullum unquam poposcisti per tot annos. fecisti item uti praedones solent: qui cum communes hostes sint omnium: tamen aliquos sibi insituunt amicos: quibus non modo parcant, verum etiam praeda quos angeant: & eos maxime, qui habent oppidum opportuno loco, quod saepe adeundum sit navibus, nonnunquam etiam necessario. Phaselis illa, quam coepit P. Servilius: non fuerat, urbs an-

C iij

pe Cilicum, atq; prædonū. Lycij illam Graci homines incolebant. sed quod erat eiusmodi loco, atq; ita proiectū in altum: ut & exeuntes ē Cilicia prædones saepe ad eam necessariō deuenirent: & cum ex hisce se locis recipere: eōdem deferrentur, asciuerunt illud sibi oppidū Piratae, primo commercio: deinde etiam societate. Mamertina ciuitas improba antea non erat: etiam erat inimica improborum: quæ C. Catonis illius, qui Consul fuit, impedimenta refrenuit, at cuius hominis? clarissimi, potentissimiq; qui tamen, cum consul fuisset, condemnatus est. Ita C. Cato duorum hominum clarissimorum nepos, L. Pauli, & M. Catonis, & P. Africani sororis filius: quo damnato, tum cum seuera iudicia fiebant, HS XVIII millibus lis aestimata est. Huic Mamertini rati non fuerunt: qui maiorem sumptum, quam quanti Catonis lis aestimata est, in Timarchidis prandium sepe fecerunt. Verum hac ciuitas isti prædoni, ac pirata Siciliensi Phælis fuit. huc omnia undiq; deportabantur: apud istos relinquebantur: quod celari oportuerat, habebant sepositum, ac reconditum: per istos, quæ volebat, in nauem clām imponenda, oculi exportanda curabat: nauem deniq; maximam, quam onustam furtis in Italiam mitteret, apud istos faciendā, edificandāq; curauit. Pro hisce rebus, vacatio data est ab isto sumptus, laboris, militia, rerū deniq; omniū. per triennium soli non modō in Sicilia, verū, ut opinio mea fert, his qui dem temporibus in omni orbe terrarum, vacui, expectes, soluti, ac liberi fuerunt ab omni sumptu, molestia, munere. hinc illa Verrea nata sunt. hinc in conuiuium Sextum Cominium protrahi iussit: in quem scyphum de manu iacere conatus est: quem obtorta gula de con-

de conuiuiō in vincula, atque in tenebras abripi iussit. hinc illa crux, in quam ciuem Ro. iste multis inspectantibus sustulit: quam non ausus est vsquam defigere, nisi apud eos, quibus cum omnia scelera sua, ac atrocissima communicasset. Laudatum etiā vos quenquam venire audetis? quæ autoritate? utrum quam apud Senatorium ordinem? an quam apud populum Ro. habere debetis? ecquæ ciuitas est? non modō in provincijs nostris, verum in ultimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara? rex denique ecquis est, qui Senatorem populi Ro. tecto, ac domo non inuitet? qui honos non homini solum habetur: sed primū populo Romano, cuius beneficio nos in hunc ordinem venimus: deinde ordinis autoritate: quæ nisi gravis erit apud socios, atq; exterarum nationes ubi erit imperij nomen, & dignitas? Mamertini me publice nō inuitauerunt. me cum dico, leue est. Senatorem populi Ro. si nō inuitauerunt: honorem debitum detraxerunt nō homini, sed ordini. nā ipsi Tullio patebat domus locupletissima, & amplissima Cn. Pompey Basilisci: quō etiam si esset inuitatus à vobis, tamen diuertisset. erat etiā, Parcentiorū, qui nunc item Pompey sunt, domus honestissima: quō L. frater meus, summa illorum voluntate diuertit. Senator populi Ro. quod in vobis fuit, in vestro oppido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc alia ciuitas unquam commisit. amicum enim nostrum in iudicium vocabas. tu quid ego priuatim negotij geram, interpretabere, in minuendo honore Senatorio? verum hæc tum queremur: si quid de vobis per eum ordinem agatur: qui ordo à vobis adhuc solis contemptus est. in populi Ro. quidem conspectum, quo ore vos commisi-

stis? nec prius illam crucem, quæ etiam nunc ciuis Ro-
 sanguine redundat: quæ fixa est ad portum, urbemq; ve-
 stram, reuellistis: neq; in profundum abiicistis, locumq; il-
 lum omnem expiastis: quàm Romam, atq; in horum con-
 uentum adiretis? in Mamertinorum solo fœderato, atq;
 pacato monumentum istius crudelitatis constitutum est:
 uestra ne urbs electa est? ad quam cum adirent ex Italia,
 crucem ciuis Romani prius, quàm quenquam amicum
 viderent populi Romani: quàm vos Rheginis, quorum
 ciuitati inuideris: item incolis vestris ciuib; Ro. osten-
 dere solentis: quominus sibi arrogant, minusq; vos despi-
 ciant: cum videant ius ciuitatis, illo supplicio esse ma-
 ctatum. Verum hæc emisse te dicis. quid illa Attali-
 ca, tota Sicilia nominata, ab eodem Heio peripetasmata
 emere oblitus es? licuit eodem modo, ut signa: quid enim
 actum est? an literis perpercissi? verum hominem amen-
 tem hoc fugit. minus clarum putauit fore, quod de ar-
 mario, quàm quod de sacrario esset ablatum, at quomo-
 do abstulit? non possum dicere planius, quàm ipse apud
 vos dixit Heius. cum quæsissem, nunquid aliud de bonis
 eius peruenisset ad Verrem: respondit istum ad se misisse:
 ut sibi mitteret Agrigentum peripetasmata, quæ sui an-
 misisset: respondit id quod necesse erat: scilicet dicto au-
 dientem fuisse pratoris, misisse. rogavi peruenissentne
 Agrigentum? dixit peruenisse. quemadmodum reuer-
 tissent: negauit adhuc reuertisse. risus populi, atque ad-
 murmuratio omnium facta est. Hic tibi in mentem non ve-
 nit, inbere ut hæc quoq; referret HS D se tibi vendidisse.
 metristi ne as alienum tibi cresceret: si HS VI millibus
 D. tibi constarent ea: quatu facile posses vendere HS
 CC. millibus. fuit tanti, mihi crede: haberes quod de-
 fenderes:

finderet: nemo quæreretur quanti illa res esset, si modo te
 posses docere emisse: facile cui velles tuam causam, &
 factum probares. nunc de Peripetasmatis, quemadmo-
 dum te expedias non habes. Quid? à Philarcho Cen-
 turipino homine locuplete, ac nobili Phaleras pulcher-
 rime factas, quæ Regis Hieronis fuisse dicuntur, utrum
 tandem abstulisti, an emisti? Sicilia quidem cum essem,
 sic à Centuripinis, sic à cæteris audiebam: non enim pa-
 rures erat clara. tam te has Phaleras à Philarcho Cen-
 turipino abstulisse dicebant: quàm alias item nobiles, ab
 Aristo Panormitano: quæ tertius à Cratippo Tyndari-
 tano. etenim si Philarchus vendidisset: non ei, postea
 quam reus factus es, redditurum te promississes. quod quia
 vidisti plures scire: cogitasti si ei reddidisses: te minus in-
 uidia habiturum: rem nihilominus testatam futuram?
 non reddidisti. dixit Philarchus pro testimonio: se, quod
 nosset tuum istum morbum: ut amici tui appellant, stu-
 dium: cupisse te celasse de Phaleris: cum abs te appella-
 tus esset: negasse habere sese: apud alium quoque eas ha-
 buisse depositas: ne quæ inuenirentur: tuam tantam fuisse sa-
 gacitatem: ut eas per illum ipsum inspiceret, ubi erant de-
 posite: tum se deprehensum negare non potuisse: ita ab se
 inuito ablatas Phaleras gratis. Iam ut hæc omnia reperi-
 re, ac perscrutari solitus sit Iudices, est opera precium co-
 gnoscere. Cybirata sunt fratres quidam Cleopolemus, &
 Hiero: quorum alterum fingere opinor è cera solitum esse,
 alterum esse pictorem. hosce opinor Cybira, cum in su-
 spicionem venissent suis ciuib; sanum expilasse Apol-
 linis: veritos poenam iudicij, ac legis, domo profugisse.
 quod Verrem artificij sui cupidum cognouerant tum,
 cum iste, id quod ex testibus didicistis, Cybiram cum ina-
 nibus

nibus sygraphis venerat: domo profugientes ad eum se exules, cum iste esset in Asia, contulerunt. habuit secum eos ab illo tempore: & in legationis prædis, atque furtis multum illorum opera, consilioq; usus est. Hi sunt illi, quibus in tabulis retulit sese Q. Tadius dedisse in suis istius Græcis pictoribus. Eos iam bene cognitos, & reprobatos secum in Siciliam duxit. quò posteaquã venerat, mirandum in modum canes venaticos dices: ita odorabantur omnia: & peruestigabant: ut ubi quicquid esset: aliqua ratione inuenirent. aliud minitendo, aliud pollicendo, aliud per seruos, aliud per liberos: per amicum, aliud, aliud per inimicum inueniebant. quicquid illi placuerat, perdendum erat nihil aliud optabant. quorũ poscebatur argentum: nisi ut Hieroni & Tlepolemo displiceret. Verè mehercules hoc Iudices dicam: memini Pamphilum Lilybetanum hospitem meum, & amicũ, nobilem hominem, mihi narrare: cum iste ab sese Hydriam Boetimanu factam, præclaro opere, & grandi pondere, per potestatem abstulisset, se sanè tristem, & conturbatum domum reuertisse: quod vas eiusmodi, quod sibi à matre, & maioribus esset relictum, quo solitus esset uti ad festos dies, ad hospitũ aduentum, à se esset ablatum. Cum sederem, inquit, domi tristis: accurrit Venerius: iubet me scyphos sigillatos ad prætorem statim afferre. permotus sum inquit: binos habebam: in eo promi utrosque, ne quid plus mali nasceretur, & mecum ad prætoris domum ferri. eò cum venio, prætor quiescebat: fratres illi Cybira inambulabant. qui simul ut me viderunt: ubi sunt Pamphile inquiunt scyphi ostendo tristis. laudant. incipio queri, me nihil habiturum, quod alicuius esset precij: si etiam scyphi essent ablati.

tum

tum illi, ubi me conturbatũ vident: quid vis nobis dare, isti ne auferantur abs te? ne multa HS M me inquit dixi daturum. vocat interea Prætor: scyphos poscit. tum illos cæpiisse prætori dicere. putasse se, id quod audissent, alicuius precij scyphos esse Pamphili: luteum negotium esse: non dignum, quod in suo argento Verres haberet. ait ille idem sibi videri. ita Pamphilus scyphos optimos aufert. Et mehercules ego antea, tametsi hoc nescio quid nugatorium sciebam esse, ista intelligere: tamen mirari solebam, istum in his ipsis rebus aliquem sensum habere: quem scirem nulla in re quicquam simile hominis habere. tum primum intellexi ad eam rem istos fratres Cybira fuisse: ut iste in furando manibus suis, oculis illorum vteretur. At ita studiosus est huius præclara existimationis: ut putetur in hisce rebus intelligens esse: ut nuper, videre hominis amentiam, posteaquam est comperendinatus: cum iam pro damnato, mortuoq; esset: ludis Circensibus manè apud L. Sisennum virum primum, cum essent triclinia strata, argentumq; expositum in adibus: cum pro dignitate L. Sisenne domus esset plena hominum honestorum: accesserit ad argentum: contemplari unumquodq; ociosè, & considerare cœperit. mirari stulticiam alij, quod in ipso iudicio eius ipsius cupiditatis, cuius insimularetur: suspicionem augetet. alij amentiam, cui comperendinato, cœ tam multi testes dixissent, quicquam illorum veniret in mentem. pueri autè Sisenne, credo qui audiuissent, quæ in istum testimonia essent dicta, oculos de isto nusquam deicere: neq; ab argento digitũ discedere. Est boni iudicis, paruis ex rebus coniecturam facere uniuscuiusq; & cupiditatis, & incontinentiæ. qui rem lege, & reus com-

peren-

perendinatus, re & opinione hominum penè damnatus, temperare non potuerit maximo conventu: quin L. Sisenna argentum tractaret, & consideraret: hunc in provincia prætorem quisquam putabit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abstinere potuisse? Verū tui Lilybæum, unde digressa est, oratio reuertatur: Diocles est Pamphili gener illius, à quo hydria ablata est: Popilius cognomine: ab hoc abaci vasa omnia, ut exposita fuerant, abstulit. dicat se emisse. etenim hic propter magnitudinem furti sunt, ut opinor, litera facta: iussit Timarchidem æstimare argentum, quomodo qui unquam tenuissime, in donatione histrionum æstimavit, tametsi iam dudū erro: qui tam multa de tuis emptionibus verba faciam, & quæram, utrum emeris: & quomodo, & quanti emeris: quod verbo transigere possum. ede mihi scriptum, quid argenti in provincia Sicilia pararis: unde quidq., aut quāti emeris. quid sit? quanquam nō debebā ego abs te has literas postulare. me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. verum negas te horum annorum aliquot confecisse. compone hoc quod postulo de argento: de reliquo videro. nec scriptam habeo: nec possum edere. quid futurū igitur est? quid existimas hosce indices facere posse? domus plena signorum pulcherrimorum iam etiam ante præturā: multa ad villas tuas posita: apud amicos multa deposita: multa alys data, atque donata: tabule nullū indicant emptū: omne argentum ablatum ex Sicilia est: nihil cuiquam, quod suum dici veller, relictum: fingitur improba defensio, prætorem omne id argentum cōemisse: tamen id ipsum tabulis demonstrari non potest, si quas tabulas proferas: in his, quid habes, quomodo habear, scriptum non est: horum autem

tempo-

temporum, cum te plurimas res emisse dicas: tabulas omnino nullas proferas: nonne te, & prolatis, & non prolatis tabulis cōdemnari necesse est? Tu à M. Caelio equite Ro. lectissimo adolescente, qua voluisti vasa argentea Lilybæi abstulisti: tu P. Cæcury promptissimi hominis, & experientis, & imprimis gratiosi, suppellectilem omnē auferre non dubitasti, tu maximam, & pulcherrimam mensam ciream à Q. Lutatius Diodoro, qui Q. Catulū beneficio à L. Sylla civis Ro. factus est, omnibus scientibus Lilybæi abstulisti: non tibi obijcio quod hominē dignissimum tuis moribus, Appolloninū Niconis filium Drepanitanum, qui nunc A. Clodius vocatur, omni argento optimè facto spoliasti, ac depeculatus es, taceo. non enim putat ille sibi iniuriam factam: propterea quod homini iam perditō, & collum in laqueum inscendenti, subuenisti: cum pupillis Drepanitanis bona patria erepta, cum illo partitus es. gaudeo etiam si quid ab illo abstulisti: & abs te nihil rectius factum esse dico. à Lisonē verò Lilybetano primo homine, apud quem diuersatus es, Apollinis signum ablatum certè esse non oportuit. At dices te emisse. scio: HS M ita opinor, scio inquam. proferam literas: & tamen id factum non oportuit. à pupillo Heio, cui Marcellus tutor est, à quo pecuniam grandem eripueras, scaphia cum emblematis. Lilybæi varum emptā esse dicis? an confiteris erepta? sed quid ego istius in eiusmodi rebus mediocris iniurias colligo? quæ tantummodo in furtis istius, & damnis eorū, quibus auferrebat, versata esse videantur? accipite si vultis Iudices rem eiusmodi: ut amentiam singularem, ut furorem iam non cupiditatem eius perspicere possitis. Melitenis Diodorus est: qui apud vos an-

tea

rea testimonium dixit is Lilybei multos iam annos habitat, homo & domo nobilis, & apud eos, quò se contulit, propter virtutem splendidus, & graciosus. de hoc Verri dicitur, habere eum perbona torem mata: in his pocula duo quadam, quæ Heraclea nominantur, Mentoris manu summo artificio facta, quod ubi iste audiuit sic cupiditate inflammatus est, non solum inspicundi, verum etiã auferendi: ut Diodorum ad se vocaret, ac posceret, ille, qui illa non inuitus haberet, respondit se Lilybei non habere: Melita apud quendam propinquum suum reliquisse. tum iste continuo mittit homines certos Melitam: scribit ad quosdam Melitenses, ut ea vasa perquirant: rogat Diodorum, ut ad illum suum propinquum det literas, nihil ei longius videbatur: quam dum illud videret argentum. Diodorus homo frugi, ac diligens, qui sua seruare vellet, propinquo suo scribit: ut is qui à Verre venissent, responderet: illud argentum se paucis illis diebus misisse Lilybeum. ipse interea recedit, abesse ab domo paulisper maluit: quam præsens illud optime factum argentum amittere. Quod ubi audiuit iste, usque eo est commotus: ut sine ulla dubitatione insanire omnibus, ac furere videretur: quia non potuerat argentum eripere. ipse à Diodoro erepta sibi vasa optime facta dicebat: minitari absenti Diodoro: vociferari palam: lachrymas interdum vix tenere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate: ut, cum vidisset monile, ut opinor, ex auro, & gemmis: pulchritudine eius incensa salutem viri proderet. Similis istius cupiditas: hoc etiam acrior, atque insanius: quod illa cupiebat id, quod viderat: huius libidines non solum oculis, sed etiam auribus excitabantur. conquiri Diodorum totam

provincia

provincia iubet, ille ex Sicilia castra iam mouerat, & vasa collegerat. homo, ut aliquo modo illum in provinciam reuocaret: hanc excogitauit rationem: si hac ratio potius, quam amentia nominanda est, apponit de suis cainibus quendam: qui dicat, se Diodorum Melitensem rei capitalis reum velle facere. primum mirum omnibus videri, Diodorum reum, hominem quietissimum, ab omni non modo facinore, verum etiam minimi errati suspicio ne remotissimum. deinde esset perspicuum, fieri omnia illa, propter argentum. Iste non dubitat, imbere nomen deferri: & tum primum opinor istum absentis nomen reclamare Sicilia tota, propter celati argenti cupiditatem, reos fieri rerum capitalium: neque solum praesentes reos fieri, sed etiam absentes. Diodorus Romae sortitatus circum patronos, atque hospites cursare: rem omnibus narrare. lura mittuntur isti à patre vehementes: ab amicis item, videret quid ageret: de Diodoro quo progredere tur, rem claram esse, & inuidiosam, insanire hominem: periturum hoc uno crimine, nisi cauisset, iste etiam tum patrem, si non in parentis, at in hominum numero putabat: ad iudicium nondum se satis instruxerat: primus annus erat provinciae: non, ut in Sthenio, iam refertus pecunia. itaque furor eius paululum non pudore, sed metu, ac timore repressus est. condemnare Diodorum non audeat: absentem de reis eximit. Diodorus interea praetore isto propè triennium provincia, domoque caruit. ceteri non solum Siculi, sed etiam ciues Rom. hoc statuerant: quoniam iste tantum cupiditate progredere tur: nihil esse, quod quisquam putaret se, quod isti paulo magis placeret, conservare, aut domi retinere posse. postea vero quàm intellexerunt, isti virum for-

D

tem, quem summè provincia expectabat, Q. Arrium non succedere: statuerunt se nihil tam clausum, neque ita reconditum posse habere: quod non istius cupiditati appetitissimum, promptissimumque esset. Tum iste ab equite Ro. splendido, & gratioso Cn. Calidio, cuius filium sciebat. Senatore populi Romani & iudicem esse: equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerant, auferre. imprudens huc incidi Iudices. emit enim, non absulit. nollem dixisse. iactabit se: & in his equitabit equuleis. emit pecuniam solui. credo, etiam tabula proferentur. est tanti. cedo tabulas. dilue sane crimen hoc Calidianum: dum ego tabulas aspicere possim, veruntamen quid erat, quod Calidius Rome querebatur: se cum tot annos in Sicilia negociaretur: abs te solo ita esse contemptum, ita despectum: ut etiam cum ceteris Siculis dispoliaretur: si emeris? quid erat, quod confirmabat, se abs te argentum esse perituum: si tibi sua voluntate venderat? tu porro posses facere ut Cn. Calidio non redderes? praesertim cum is L. Sifenna defensore tuo, tam familiariter uteretur? cum & ceteris familiaribus Sifennae reddidisses? Denique non opinor negaturum esse te, homini honesto, sed non gratiosiori quam Cn. Calidius est, L. Cordio argentum per Potamonem amicum tuum reddidisse. qui quidem ceterorum causam apud te difficiliorem fecit. nam cum te compluribus confirmasset redditurum: posteaquam Cordius pro testimonio dixit te sibi reddidisse: sinem reddendi fecisti: quod intellexisti te praeda de manibus amissa, testimonium tamen effugere non posse. Cn. Calidio equiti Romano, per omnes praetores licuit argentum habere benefactum: licuit posse domesticis copijs, cum magistratum, aut al-

quem

quem superiorem inuississet, ornare, & apparare conuiuium. multi domi Cn. Calidij cum imperio, ac potestate fuerunt: nemo inuentus est tam amens: qui illud argentum tam praeclarum, ac tam nobile eriperet: nemo tam audax, qui posceret: nemo tam impudens, qui postularer, ut venderet. superbum est enim Iudices, & non ferendum: dicere praetorem in provincia homini honesto, locupleti, splendido: vende mihi vasa calata. hoc est enim dicere: non es dignus tu, qui habeas: qua tam bene facta sint: mea dignitatis ista sunt. Tu dignior Verres, quam Calidius? qui, ut non conferam vitam, atque existimationem tuam, cum illius: neque enim est conferenda, hoc ipsum conferam, quo tu te superiorem fingis. quod HS LXXX millia dinisioribus, ut praetor renunciare didisti, trecenta accusatori, ne tibi odiosus esset: ea re contemnis Equestrem ordinem, ac despicias? ea re indignum tibi visum est, quicquam, quod tibi placeret: Calidium potius habere, quam te? Iactat, se iam dudum de Calidio: narrat. omnibus se emisse, num etiam de L. Papirio, viro primario, locuplete, honestoque equite Ro. thuribulum emisti? qui pro testimonio dixit te, cum inspiciendum poposcisses, a uulso emblemate remisisse: ut intelligatis, in homine intelligentiam esse, non auariciam: artificij cupidum, non argenti fuisse. nec solum in Papirio fuit hac abstinentia: tenuit hoc institutum in thuribulis omnibus, quacumque in Sicilia fuerunt. incredibile est autem, quam multa, et quam praeclara fuerint. Credo tum, cum Sicilia florebat, opibus, & copijs: magna artificia fuisse in ea insula. nam domus erat, ante istum praetorem nulla paulo locupletior: qua in domo hac non essent: etiam si praeterea nihil esset argenti: patella grandis, cum

D ij

IN VERREM

figillis ac simulacris deorum: patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur: thuribulum. hac autem omnia antiquo opere, & summo artificio facta: ut hoc liceret suspicari: fuisse aliquando apud Siculos per aqua proportionem cetera: sed quibus multa fortuna ademerat: tamen apud eos remanuisse ea, quae religio retinisset. Dixi Iudices, multa fuisse fere apud Siculos omnes: ego idem confirmo, nunc ne unum quidē esse. quid hoc est? quod monstrum? quod prodigium in provinciam misimus? nonne vobis id egisse videtur? ut non unius libidine, non suos oculos, sed omnium auarissimorum insanas, cum Romam reuertisset, expleret? qui simulatq; in oppidum quoppia uenerat: immittebantur illi continuo Cybiritici canes: qui inuestigabant, & perscrutabantur omnia. si quod erat grande vas, & maius opus inuentum, lati auferebant. si minus eiusmodi quippiam venari poterant: illa quidem ceriē pro lepisculis capiebantur: patella, patera, thuribula. Hic quos putatis fletus mulierum? quas lamentationes fieri solitas esse in hisce rebus? quae forsitan vobis parua esse videantur. sed magnum & acerbum dolorem commouent: mulierculis praesertim, cum eripiuntur ē manibus ea: quibus ad res diuinas uti consueverunt: quae a suis acceperunt: quae in familia semper fuerunt. Hic nolite expectare dum ego hoc crimen agam ostiatim: ab Aeschilo Tindaritano istum pateram abstulisse: a Thrasone item Tindaritano patellam: a Nymphodoro Agrigentino thuribulum. cū testes ex Sicilia dabo, quem volet eligat: quem ego interrogē de patellis, pateris, thuribulis: non modo oppidum nullum: sed ne domus quidem paulo locupletior expers huius iniuriæ reperiatur. Qui cum in conuiuium venisset: si quicquam

quam calati aspexerat: manum abstinere Iudices non poterat. Cn. Pompeius est Philo, qui fuit Tindaritanus. is cenā isti dabat apud villam in Tindaritano. scit quod Siculi non audebant. ille cuius Ro. quoderat, impuni id se facturum putauit. apposuit patellam, in qua sigilla erant egregia. iste continuo ut vidit: non dubitauit illud insigne penatium, hospitaliumq; deorum, ex hospitali mensa tollere. sed tamen, quod antea de isti abstinentia dixeram: sigillis auulsis reliquum argentum sine ulla auaritia reddidit. Quid? Eupolemo Caletino homini nobili, Lucullorum hosti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo est: non idem fecit? cenabat apud eum. argentum illi ceterum purū apposuerat, ne purus ipse relinqueretur: duo pocula non magna, veruntamen cum emblematis. hic quasi festinum acroama sine corollario de conuiuiis discederet: ibidem conuiuiis inspectantibus emblemata auellenda curauit. Neq; ego nunc istius facta omnia enumerare conor: neq; opus est: nec fieri ullo modo potest. tantummodo uniuscuiusq; de varia improbitate generis indicia apud vos, exempla profero. neq; enim ita se gessit in his rebus: tanquam rationem aliquando esset redditurus: sed profus ita, quasi aut reus nunquam esset futurus: aut quo plura abstulisset, eo minore periculo in iudicium esset venturus: qui hac qua dico iam, non oculis, non per amicos, atq; interpretes, sed palam de loco superiore ageret, pro imperio, & potestate. Catinam cum venisset, oppidum locuples, honestum, copiosum: Dionysiarum ad se Proagorum hoc est summum magistratum vocari iubet. ei palam imperat: ut omne argentum, quod apud quemq; esset Catinae, conquirendū curaret.

varet, & ad se transferendum. Philarchum Centuripinum primariū hominē genere, virtute, pecunia, non hoc idem iurātū dicere audistis? sibi istum negotium dedisse, atq; imperavisse: ut Centuripinis, in ciuitate totius Siciliae multo maxima & locupletissima, omne argentum conquireret, & ad se cōportari iuberet. Agyrio similiter istius imperio vasa Corinthia per Apollodorū, quem te scē audistis, Syracusas deportata sunt. Illa verō optima, quod cum ad Haluntii venisset Praetor laboriosus, & diligens: ipse in oppidum accedere noluit: quod erat difficili ascensu, atq; arduo: Artagathum Haluntium, hominem non solum domi suae, sed tota Sicilia in primis nobilem, vocari iussit. ei negotiū dedit: ut quicquid Haluntii esset argenti calati, aut si quid etiam Corinthiorum: ut omne statim ad mare ex oppido deportaretur. ascendit in oppidum Artagathus: homo nobilis, qui à suis & amari, & diligi vellet: ferebat, grauiter, illa sibi ab ipso prouinciā datam: nec quid faceret, habebat. pronuntiā quid sibi imperatum esset: iubet omnes proferre, quae haberent. metus erat summus. ipse enim tyrannus non discedebat longius: Artagathum, & argentum in lectica cubans, ad mare infra oppidum expectabat. quem conuersum factum in oppido putatis? quem clamorem? quem porro fletum mulierum? qui viderent, equum Troianum introductum, urbem captam esse, dicerent. efferri sine thecis vasa: extorqueri alia de manibus mulierum: effringi multorum fores: reuelli claustra. quid enim putatis? scuta si quando conquiruntur à priuatis in bello, ac tumultu: tamen homines inuiti dant: & si ad salutem communem dari sentiunt: ne quem putetis sine maximo dolore argentum calatum domo, quod aliter

cri-

eriperet, protulisse. omnia deferuntur. Cybirata fratres vocantur: pauca improbant. quae probant, ijs cruste, aut emblemata detrahuntur. sic Haluntini excessis delictis, cum argento puro domum reuerterunt. Quod vnicuique, quam Iudices huiusmodi euerriculum vlla prouincia fuit? auertere aliquid de publico quam obscurissime per magistratum solebant. etiam aliquid de priuata nonnisi quam occulte auferrebant. & illi tamen condemnabant. & si queritis ut egomet mihi detrahā: illos ego accusatores puto fuisse: qui huiusmodi hominū furta odore, aut aliquo leniter presso vestigio, persequerentur. nā nos quidem quid facimus in Verre? quem in luto voluntatum totius corporis vestigium inuenimus? permagnū est in eum dicere aliquid? qui praeteriens, lectica paulisper deposita, non per praestigia, sed palam p̄ potestatem, vno imperio ostiatim totum oppidum compilarit. Artagathum ut possit se dicere emisit: Artagathus imperat: ut aliquid illis, quorum argentum fuerat, nummorum dicis * causa daret. inuenit Artagathus paucos. qui vellent accipere, his dedit. eos nummos tamen ipse Artagathus non reddidit. voluit Roma petere Artagathus. Cn. Lentulus Marcellinus dissuasit: sicut ipsum dicere audistis. atq; hac tota de re audistis Artagathi, & Lentuli testimonium. Et ne forte hominē existimetis hanc tantam vim emblematum sine causa coaceruare voluisse: videte quanti vos, quanti estimationem populi Romani, quanti leges, & iudicia, quanti testes Siculos, negociatoresq; fecerit. posteaquā tantam multitudinē collegat emblematum, ut ne vnum quidē cuiquā reliquisset, instituit officinam Syracusis. in Regiam maximam, palam artifices omnes, calatores, ac vasculares conuo-

D iij

cari iubet: & ipse suos complures habebat. eò conducit magnam hominum multitudinem. menses octo continuos opus his non defuit: cum vas nullum fieret nisi aurum. tum illa, ex patellis, & thuribulis quæ vellerat: ita scite in aureis poculis illigabat: ita apte in scyphis aureis includebat: ut ea ad illam rem nata esse diceret. ipse tamen Prator, qui sua vigilantia pacem in Sicilia dicitur fuisse: in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla sedere solebat, & pallio. Hæc ego Iudices non audere proferre: ni vereretur ne forte plura de isto ab alijs in sermone, quam à me in iudicio audisse vos diceretis. quis enim est, qui de hac officina, qui de vasis aureis, qui de istius pallio, tunica pulla non audierit? quem voles de conuentu Syracusanorum virum bonum nominato: producere. nemo erit quin hoc se aut vidisse, aut audisse dicat. O tempora: O mores. nihil nimium vetus proferam. sunt vestrum Iudices quam multi: qui L. Pisonem cognouerunt, huius L. Pisonis, qui prator fuit, patrem. is cum esset in Hispania Prator, quæ in provincia occisus est: nescio quo pacto dum armis exercetur: annulus aureus, quem habebat, fractus est, & comminutus. cum vellet si bi annulum facere: aurificem iussit vocari in foro, ad sellam, Cordubæ: & ei palam appendit aurum, hominem in foro sellam iubet ponere: & facere annulum omnibus presentibus. Nimum fortasse dicet aliquis hunc diligenter. hætenus reprehendat si quis volet, nihil amplius. verum fuit ei concedendum: filius enim L. Pisonis erat eius: qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. ridiculum est nunc de Verre me dicere: cum de Pisonis frugi dixerim. veruntamen quantum intersit, videre. iste cum aliquot abacorum faceret vasa aurea, non labo-

laborauit, quin non modo in Sicilia, verum etiam Romæ in iudicio audiret. ille in auri semuncia totam Hispaniam scire voluit. unde Pratori annulus fieret. nimium ut hic nomen suum comprobauit: sic ille cognomen. nullo modo possum omnia istius facta aut memoria consequi, aut oratione complecti. genera ipsa cupio breuiter attingere. ut hoc modo me commonuit Pisonis annulus, quod totum effluxerat. Quam multis istum putatis hominibus honestis, de digitis annulos aureos abstulisse? nunquam dubitauit, quouiescung, alicuius aut gemma, aut annulo delectatus est. incredibilem rem dicam: sed tam claram, ut ipsum negaturum non arbitrer. Cum Valentinus eius interprete epistola Agrigenti allata esset: casu signum iste animaduertit in cretula: placuit ei: exquisiuit unde esset epistola: respondit Agrigento. iste literas ad quos solebat, misit: ut is annulus ad se primo, quoque tempore afferretur. ita literis istius, patrifamilias L. Titio cuida, cini Ro. annulus de digito deractus est. Illa vero eius cupiditas incredibilis est. nam ut in singula conclauia, quæ iste non modo Romæ, sed omnibus in villis habet: tricenos lectos optime stratos cum cæteris ornamentis conuiuij quæreret: nimium multa comparare videretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit: ubi iste non textrinam instituerit. Mulier est Segestana perdiues, & nobilis Lamia nomine. per triennium isti plena domo telarum, stragularum vestem confecit, nihil non in conchylio tinctum. Attalus homo pecuniosus nec vulgo Lilybei: Critolaus Enna: Syracusis Aeschrio, Cleomenes, Theomnastus: Pelori Archonides, Megistus. vox me citius defecerit quam nomina. ipse dabat purpuratum: amici operas, credo. iam enim non libet omnia cri-

minari. quasi verò hoc mihi non satis sit ad crimen: habuisse tam multum, quod daret: voluisse deportare tam multa: hoc deniq; quod concedit, amicorū operis esse in huiusmodi rebus usum. Iam verò lectos eratos, & candelabra aenea, num cui præter istum Syracusis per triennium facta esse existimatis? emebat credo. sed tantum vos certiores Iudices facio: quid iste in provincia prætor egerit: ne cui forte nimium negligens fuisse videatur: neq; se satis, cum potestatem habuerit, intraxisse, & ornasse. Venio nunc non iam ad furtum, non ad auariciam, non ad cupiditatem: sed ad eiusmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atq; inesse videantur: in quo dii immortales violati: existimatio, atq; auctoritas nominis populi Romani imminuta: hospitium spoliatum, ac proditum: ab alienati scelere istius à nobis omnes reges amicissimi, nationeq; que in eorum regno, ac ditione sunt. Nam reges Syria, regis Antiochi filios pueros scitis Romæ nuper fuisse: qui venerant non propter Syriae regnum: nam id sine controuersia obtinebant, ut à patre, & à maioribus acceperāt: sed regnum Aegypti ad se, & ad Selenem matrem suā pertinere arbitrabantur. Hi postq̃ temporibus populi Ro. exclusi, per Senatum agere quæ voluerant, non potuerunt: in Syriam in regnum patrium profecti sunt. eorum alter, qui Antiochus vocatur, iter per Siciliā facere voluit. itaq; isto prætore venit Syracusas. Hic Verres hereditatem sibi venisse arbitratus est: quod in eius regnū, ac manus venerat is, quæ iste et audierat multa se cū præclara habere, & suspicabatur. mittit homini munera satis largē: hæc ad usum domesticū, vini, olei, quod visum erat: etiā tritici, quod satis esset, de his decumis.

deinde

deinde ipsum Regem ad cœnam vocauit. exornat ample, magnificeq; triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima vasa argentea: namq; hæc aurea nondum fecerat. omnibus curat rebus instruatū. & paratū ut sit conuiuium. quid multa? rex ita discessit: ut & istum copiosè ornatum, & se honorifice acceptum arbitraretur. Vocat ad cœnam deinde ipse Prætor: exponit suas copias omnes: multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro, quæ ut mos est regius, & maximè in Syria, gemmis erant distincta clarissimis. erat etiam vas vitariū ex una gemma pergrandi, trullula excauata cū manubrio aureo: de qua credo satis idoneum, satis grauem testē Q. Minutium dicere audistis. Iste vnūquodq; vas in manus sumere, laudare, mirari. Rex gaudere prætori Pop. Rom. satis iucundum, & gratum illud esse conuiuium. posteaquā inde discessum est: cogitare iste nihil aliud, quam id quod ipsa res declarauit: nisi quemadmodum Regem ex provincia spoliatum, expilatumq; dimitteret. mittit rogatum vasa ea, quæ pulcherrima apud illum viderat: ait se suis caloribus velle ostendere. Rex, qui istum non nosset: si ne vlla suspicione, libentissime dedit. mittit etiam trullam gemmeam rogatum: velle eam se diligentius considerare. ea quoq; ei mittitur. nunc reliquum Iudices attendite: de quo & vos audistis, & populus Ro. non nunc primum audiet: & in exteris nationibus vsq; ad ultimæ terras peruagatum est. Candelabrum è gemmis clarissimis, opere mirabili perfectum, Reges hi, quos dico, Romam cum attulissent: ut in Capitolio ponerent: quod nondum etiam perfectum templum offenderant: neq; ponere, neq; vulgo ostendere, ac proferre voluerunt:

ut

ut & magnificentius videretur: cum suo tempore in cella Iouis Optimi Maximi poneretur: & clarius, cū pulchritudo eius recens ad oculos hominum, atque integra perveniret. statuerunt id secum in Syriam reportare: ut, cum audissent simulacrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, legatos mitterent: qui cum ceteris rebus illud quoque eximium, atq; pulcherrimum donum in Capitolium afferrent. Peruenit res ad istius aures nescio quomodo. nam Rex id celatum voluerat: non quo quicquam merueret, aut suspicaretur: sed ut ne multi illud ante perciperent oculis, quā populus Romanus. iste petiit à Rege, & enim pluribus verbis rogat, uti ad se mitat: cupere se dicit inspicere: neq; se alys videndi potestatem esse facturum. Antiochus qui animo & puerili esset, & regio: nihil de istius improbitate suspicatus est. imperat suis ut id in prætorium inuolutum quā occultissime deferrent. quo posteaquam attulerunt, inuolutisq; reiectis constituerunt: iste clamare cœpit: dignam rem esse regno Syria: dignā regio munere: dignam Capitolio. etenim erat eo splendore, qui ex clarissimis, & plurimis gemmis esse debebat: ea varietate operum, ut ars certare videretur cum copia: ea magnitudine, ut intelligi posset non ad hominum apparatus, sed ad amplissimi templi ornamentū esse factum. quod cum satis iam perspexisse videretur, tollere incipiunt, ut referrent. iste ait, se velle illud etiam, atq; etiam considerare: nequaquam se esse satiatum. iubet illos discedere, & candelabrum relinquere. sic illi tum inanes ad Antiochū reuertuntur. Rex primo nihil metuere, nihil suspicari. dies unus, alter, plures: non referri. tum mittit Rex ad istum: si sibi videatur, ut reddat. iubet iste posteriū ad se reuerti. mi-

rum

rum illi videri. mittit iterum. non redditur. ipse hominem appellat: rogat, ut reddat. os hominis, insignemq; impudentiam cognoscite. quod sciret, quodq; ex ipso Rege audisset, in Capitolio esse ponendum: quod Ioui optimo Maximo, quod populo Romano seruari videret: id sibi ut donaret rogare, & vehementer petere cœpit. Cum ille se, & religione Iouis Capitolini, & hominum existimatione impediri diceret: quod multa nationes testes essent illius operis, ac muneris: iste homini minari acerrimē cœpit. Vbi videt eū nihilo magis minis, quā precibus permoueri: repentiē hominem de provincia iubet ante noctem discedere. ait se comperisse ex eius regno, piratas in Siciliam esse venturos. Rex maximo conuenit in Syracusis, in foro, ne quis forte me in crimine obscuro versari, atque affingere aliquid suspicionē hominū arbitretur: Syracusis inquam flens, ac deos, hominesq; contestans clamare cœpit: Candelabrum factum ē gemmis, quod in Capitolium missurus esset: quod in templo clarissimo, populo Ro. monumentū suae societatis, amicitiaeq; esse voluisset: id sibi C. Verrem abstulisse. de ceteris operibus ex auro, & gemmis, quae sua penes illum essent, se non laborare. hoc sibi eripi miserum esse, & indignum. id et si antea iam mente, & cogitatione sua, fratruq; sui consecratū esset: tamen tum se in illo conueniunt ciuium Ro. dare, donare, dicare, consecrare Ioui Opt. Maximo, testemq; ipsum Iouem suae voluntatis, ac religionis habere. Quae vox? quae latera? quae vires hominis unius criminis querimoniam possint sustinere? Rex Antiochus, qui Roma ante oculos omnium nostrum bien-nium fere comitatu regio, atq; ornata fuisset: is cum amicis, & sociis populi Romani esset: amicissimo patre,

ANO,

duo, maioribus, antiquissimis, & clarissimis Regibus, opulentissimo, & maximo regno, preceps è provincia populi Ro. exturbatus est. Quemadmodum hoc accepturas nationes externas: quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atq; in vltimas terras peruenieram putasti? cū audierint à Prætorè populi Ro. in provincia violatum Regem: spoliatum hospitem: eiectum sociū populi Romani, atq; amicū? Nomen vestrum populiq; Ro. odio, atq; acerbitati scitote nationibus exteris Iudices futurum: si istius hæc tanta iniuria impunita discesserit. sic omnes arbitrabuntur, præsertim cum hac omnino fama de nostrorum hominum auaricia, & cupiditate percrebuerit: non istius solius hoc esse facinus, sed eorum etiam, qui approbarint, multi Reges, multæ liberae civitates, multi privati opulenti, ac potentes habent profectò in animo Capitolium sic ornare: ut templi dignitas, imperiq; nostri nomen desiderat. qui si intellexerint, interuerso regali hoc dono, grauitè vos tulisse: grata fore vobis populoq; Ro. sua studia, ac dona arbitrabuntur. Sin hoc vos, in Rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexisse audierint: non erunt tam amentes, ut operam, curam, pecuniam, impendant in eas res: quas vobis gratas fore non arbitrentur. Hoc loco Q. Catule te appello. loquor enim de tuo clarissimo, pulcherrimoq; monumento. non iudicis solum seueritatem in hoc crimine, sed propè inimici, atque accusatoris vim suscipere debes. tuus est enim honos in illo templo Senatus populiq; Ro. beneficio: tui nominis æterna memoria simul cum templo illo consecratur. tibi hæc cura suscipienda: tibi hæc opera sumenda est: ut Capitolium quomodo magnificentius est restitutum.

stitutum, sic copiosius ornatum sit: quàm fuit: ut illa flamma diuinitus exiisse videatur: non quæ deleret Iouis Opt. Max. templum: sed quæ præclarior magnificentiusq; deposceret. Audisti Q. Minutium Rufum dicere domi suæ diuersatum esse Antiochum regem Syracusis: se illud scire ad istum esse delatum: scire non reddidit. audisti, & audies omnes è conuentu Syracusano, qui ita dicant: sese audientibus illud Ioui Opt. Max. dicatum esse ab Rege Antiocho, & consecratum. Si iudex non esses, & hæc ad te delata res esset: te potissimum hoc persequi, te petere, & agere oporteret. quare non dubito, quo animo Iudex huius criminis esse debeas: qui apud alium iudicem multò acrior, quàm ego sum, actor, accusatorq; esse deberes. Vobis autem Iudices, quid hoc indignius, aut quid minus ferendum videri potest? Verres ne habebit domi suæ candelabrum Iouis Opt. Max. è gemmis, auroq; perfectum? cuius fulgore collucere, atq; illustrari Iouis Opt. Max. templum oportebat: id apud istum in eiusmodi conuiujs cōstituitur, quæ domesticis stupris, flagitijsq; flagrabunt? in istius lenonis turpissimi domo simul cum ceteris Chelidonis hereditarijs ornamentis, Capitolijs ornamenta ponentur? quid huic sacri unquā fore, aut quid fuisse religiosi putatus? qui nunc tanto scelere se obstrictum esse non sentiat? qui in iudicium veniat, ubi ne precari quidem Iouem Opt. Max. atq; ab eo auxilium petere more omnium possit? à quo etiam dii immortales sua repetunt in eo iudicio: quod hominibus ad suas res repetendas est constitutum. Miramur Athenis Minervā, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam multos præterea ab isto deos tota Asia, Græciq; violatos: qui à Capitolio

Capitolio manus abstinere nō potuerit? quod privati homines de suis pecunijs ornant, ornaturiq; sunt: id C. Verres ab regibus ornari non est passus. Itaque hoc nefario scelere concepto, nihil postea tota in Sicilia neque sacri, neq; religiosi esse duxit. ita sc̄se in ea provincia per triennium gessit: ut ab isto non solum hominibus, verum etiam dys immortalibus bellum indictum putaretur. Segesta est oppidū peruetus in Sicilia Iudices: quod ab Aenea fugiente à Troia, atq; in hac loca veniente, conditum esse demonstrant. Itaq; Segestani non solum perpetua societate, atq; amicitia, verum etiam cognatione sc̄tum populo Romano coniunctos esse arbitrantur. Hoc quondam oppidum, cum illa ciuitas cum Pœnis suo nomine, ac sua sponte bellaret: à Carthaginensibus vi capium, atque deiectum est: omniaq; quæ ornamento ibi esse possent, Carthaginem sunt ex illo loco deportata. fuit apud Segestanos ex ære Simulachrum Dianæ tum summa, atq; antiquissima præditum religione, tum singulari opera, artificioq; perfectum. hoc translatum Carthaginem, locum tantum, hominesq; mutarat: religionem quidem pristinam conseruabat. nam propter eximiam pulchritudinem, etiam hostibus digna, quam sanctissime colerent, videbatur. Aliquot sæculis post, P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit. quæ in victoria, videre hominis virtutem, & diligentiam: ut & domesticis præclarissime virtutes exemplis gaudeatis: & eo maiore odio dignam istius incredibilem audaciam iudicetis, conuocatis Siculis omnibus, quod diuissime, sepiissimeq; Siciliam vexatam à Carthaginensibus nouerat, iubet omnia conquiri: sibi pollicetur magnæ curæ fore: ut omnia ciuitatibus, quæ cuiusque fuissent:

fuissent, restituerentur. tum illa quæ quondam fuerant Himera sublata, de quibus antea dixi: Thermitanis sunt reddita. tum alia Gelenisibus, alia Agrigentinis. in quibus, etiam ille nobilis Taurus, quem crudelissimus omnium tyrannorum Phalaris habuisse dicitur: quo viuos supplicij causâ dimittere homines, & subijcere flammam solebat. quæ Taurum Scipio cum redderet Agrigentinis, dixisse dicitur: æquum esse illos cogitare: utrum esset Siculis utilius, suis ne seruire, an populo Ro. obtemperare? cum idē monumentum & domestica crudelitatis, & nostræ mansuetudinis haberent. Illo tempore Segestanis maxima cum cura hæc ipsa Diana, de qua dicimus, redditur. reportatur Segestam: in suis antiquis sedibus summa cum gratulatione ciuium, & laticia repomitur. Hæc erat, posita Segesta, sanè excelsa in basi: in qua grandibus literis P. Africani nomen erat incisum: eumq; Carthagine capta restituisse per scriptum. Colebatur à ciuib; ab omnibus aduenis visebatur. cū questor essem, nihil mihi ab illis est demonstratū prius. erat admodum amplū, & excelsum signū cum stola: ventum tamen inerat. in illa magnitudine ætas, atq; habitus virginalis: sagittæ pendebant ab humero: sinistra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferbat. Hæc cum iste sacrorum omnium hostis, religionumq; prado vidisset quasi ipsa illa face percussus esset, ita flagrare cupiditate, atq; amentia cœpit. imperat magistratibus iste, ut eā demoliantur, & sibi dent: nihil sibi gratius ostendit futurum. illi verò dicere id sibi nefas esse: sc̄q; cum summa religione, tum summo metu legum, & iudiciorum teneri. iste tum petere ab illis, tum minari, tum spem, tum metum ostendere. opponebant illi

interdum nomen Africani: donum populi Ro. illud esse dicebant: nihil se in eo potestatis habere: quod imperator clarissimus, vrbe hostium capta, monumentum victoria populi Rom. esse voluisset. Cum iste nibilo remissius, atq; etiā multo vehementius instaret quotidie, res agitur in Senatu: vehementer ab omnibus reclamatur atque illo tempore, ac primo istius aduentu pernegatur. postea quicquid erat oneris in nautis, remigibusq; exigendis, in frumento imperando, Segestanis prater ceteros imponebat, aliquanto amplius, quā ferre possent, praterea magistratus eorum euocabat: optimū & nobilissimum quēq; ad se accersibat: circum omnia prouincie foras rapiebat: sigillatim unicuiq; calamitati fore se denunciabat: vniuersam se funditus illam euersurum esse ciuitatem minabatur. Itaq; aliquando multis malis, magnoq; metu victi Segestani pratoris imperio parendum esse decreuerunt, magno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cum lachrymis, & lamentatione virorum, mulierumq; omnium, simulacrum Diane tollendam locatur. Videte quanta religione fuerit, apud Segestanos repertum esse Iudices scitote neminem neque liberum, neq; seruum, neq; ciuem, neq; peregrinum, qui illud signum auderet attingere. barbaros quosdam Libyæo scitote aduocatos esse operarios. hi denique illud ignari totius negotij, ac religionis, mercede accepta sustulerunt. Quod cū ex oppido exportaretur: quē conuentū mulierum factum esse arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum nonnulli etiam illum diem memoria tenebant, cum illa eadem Diana Segestam Carthagine reuēcta, victoria populi Ro. reditu suo nunciasset. quā dissimilis hic dies illi tempori videbatur? tum

Impe-

Imperator populi Ro. vir clarissimus deos patrios reponat. Segestanis, ex vrbe hostium recuperatos. nunc ex vrbe sociorum Prator eiusdem populi turpissimus, atq; impurissimus, eosdem illos deos nefario scelere auferebat. quid hoc tota Sicilia est clarius? quā omnes Segestanas matronas, & virgines conuenisse, cum Diana exportaretur ex oppido? vnxisse vnguentis? complexisse coronis, & floribus? thure odoribusq; incensis, usque ad agri fines persecutas esse? Hanc tu tantam religionē si tum in imperio propter cupiditatem, atque audaciam nō pertimescebas: ne nunc quidē in tanto tuo, liberorumq; tuorum periculo perhorrescis? quem tibi aut hominē, inuitis dijs immortalibus, aut verō deum tantis eorum religionibus violatis auxilio futurum putas? tibi illa Diana in pace, atque in ocio religionem nullam attulit? quæ cum duas vrbes, in quibus locata fuerat, captas incensaq; vidisset: bis ex duorum bellorum flamma, ferroq; seruata est: quæ Carthaginensium victoria loco mutato, religionem tamen non amisit: P. Africani virtute, religionem simul cum loco recuperauit. Quo quidem scelere suscepto, cum inanis esset basis: & in ea P. Africani nomen incisum, res indigna, atq; intoleranda videbatur omnibus: non solum religiones esse violatas, verum etiam P. Africani viri fortissimi, rerum gestarum gloriam, memoriam virtutis, monumenta victoria, C. Verrem sustulisse. Quod cum isti renunciaretur de basi, ac literis: existimauit homines in obliuionē totius negotij esse venturos: si etiam basim tanquam indicem sui sceleris, sustulisset. itaque tollendam istius imperio locauerunt. quæ vobis locatio ex publicis Segestanorum literis priore actione recitata est. Te nunc

P. Scipio, te inquam lectissimum, ornatissimumq; adolescentem appello: abs te officium tuum debitum generi, & nomini requiro, & flagito. cur pro isto, qui laudem bonoremq; familiae vestrae depeculatus est, pugnas? cur eum defensum esse vis? cur ego tuas partes suscipio? cur tuum onus sustineo? M. Tullius P. Africani monumenta requirit. P. Scipio eum, qui illa susulit, defendit. cum mos à maioribus traditus sit: ut monumenta maiorum ita suorum quisq; defendat. ut ea ne ornari quidem nomine alieno sinat: tu isti aderis? qui non obtrusit aliqua ex parte monumenta P. Scipionis: sed funditus susulit, ac deleuit. Quis nam igitur per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monumenta, atq; indicia virtutis? si tu ea relinquis, ac deseris: neq; solum spoliata illa pati, sed etiam eorum spoliatores vexatoresq; defendes? Ad sunt Segestiani clientes tui, socij populi Rom. atque amici: certiores te faciunt, P. Africanum Carthagine deleta simulacrum Dianae maioribus suis restituisse: idq; apud Segestanos eius imperatoris nomine positum, ac dedicatum fuisse: hoc Verrem demolendum, & asportandum, nomenq; omnino P. Scipionis delendum, tollendumq; curasse. orant te atq; obsecrant: ut sibi religionem, generi tuo laudem, gloriamq; restituas: ut quod ex urbe hostium per P. Africanum recuperarint: id per te ex praeconis domo conservare possint. quid aut his respondere honeste potes, aut illi facere? nisi ut te, ac fidem tuam implorent? ad sunt, & implorant. potes domestica laudis amplitudinem Scipio tueri, potes. omnia in te sunt: quae aut fortuna hominibus, aut natura largitur. non praecepto fructum officij tui: non alienam mihi laudem

dem appeto: non est pudoris mei, P. Scipione florentissimo adolescente viro & incolumi, me propugnatorem monumentorum P. Scipionis, defensoremq; profiteri. quamobrem si suscipis domestica laudis patrocinium: me non solum silere de vestris monumentis oportebit, sed etiam letari, P. Africani eiusmodi esse fortunas mortui: ut eius honos ab ijs, qui ex eadem familia sint, defendatur: neq; ullum aduentitium requiratur auxilium, si istius amicitia te impediet: si hoc, quod abs te postulo, ad officium tuum minus pertinere arbitrare: succedam ego vicarius tuo muneri: suscipiam partes, quas alienas esse arbitrabar: ne ista praecleara nobilitas desinat. queri, populum Rom. hominibus novis, atq; industrijs libenter honores mandare, semperq; mandasse. Non est querendum in ea ciuitate, quae propter virtutem omnibus nationibus imperat, virtutem plurimum posse. sit apud alios imago P. Africani: ornentur alij mortui virtute, ac nomine. talis ille vir fuit: ita de populo Rom. meritis est: ut non uni familiae, sed uniuersae ciuitati commendatus esse debeat. Est aliqua mea pars virilis, quod eius ciuitatis sum: quam ille amplam, illustrem, claramq; reddidit: praecipue quod in his artibus pro mea parte versor: quarum ille princeps fuit: equitate, industria, temperantia, defensione miserorum, odio improborum: quae cognatio studiorum, & artium propemodum non minus est coniuncta, quam ista, quae vos delectamini generis, & nominis. Repeto abs te Verres monumentum P. Africani: causam Siculorum, quam suscepi, relinquo: iudicium de pecunijs repetundis ne sit hoc tempore: Segestanorum iniuria negligantur: basis P. Africani restituatur: nomen inuictissimi Impera-

toris indicatur: signum pulcherrimum Carthagine cap-
 tum reponatur: hæc abs te non Siculorum defensor, non
 tuus accusator, non Segestani postulant: sed is qui lau-
 dem, gloriamq; P. Africani tuendâ, conservandamq;
 suscepit, non vereor ne hoc officium meum P. Seruilio iu-
 dici non probem: qui cum res maximas gesserit, monu-
 mentaq; suarum rerum maximè constituat, atque in
 his elaboret: profectò volet hæc non solum suis posteris,
 verum etiam omnibus viris fortibus, & bonis ciuibus
 defendenda, non spolianda improbis tradere. Non ve-
 reor ne tibi Q. Catule displiceat, cuius amplissimum
 in orbe terrarum, clarissimumq; monumentum est: quâ
 plurimos esse custodes monumentorû: & putare omnes
 bonos aliene gloriæ defensionem, ad officium suum per-
 tinere. Et quidem ceteris istius furtis, atq; flagitijs ita
 moueor: ut ea reprehendenda tantum putè. hic vero tan-
 to dolore afficior: ut nihil mihi indignius ferendum vi-
 deatur. Verres Africani monumentis domum suam ple-
 nam stupri, plenâ flagitij, plenâ dedecoris, ornabit? Ver-
 res temperatissimi, sanctissimiq; viri monumentû, Dia-
 na simulacrum virginis, in ea domo collocabit? in qua
 semper meretricum lenonumq; flagitia versantur? At
 hoc solum Africani monumentum violasti? quid? à Tin-
 daritanis non eiusdem Scipionis beneficio positum simu-
 lacrum Mercurij pulcherrimè factum susulisti? at què-
 admodum dij immortales? quâ audacter, quâm libidi-
 nosè, quâm impudenter? audistis nuper dicere legatos Tin-
 daritanos, homines honestissimos, ac principes ciuitatis,
 Mercuriû, qui sacris anniuersarijs apud eos, ac summa
 religione coleretur: quem P. Africanus Carthagine ca-
 pta

pta Tindaritanis non solum suæ victoriæ, sed etiam illor-
 um fidei, societatisq; monumentum, atq; indicium de-
 disse: huius vi, scelere, imperioq; esse sublatum. qui ut
 primum in illud oppidum venit: statim tanquam ita fie-
 ri non solum oporteret, sed etiam necesse esset: tanquam
 hoc Senatus mandasset, populusq; Ro. iussisset: ita con-
 tinuò signum ut demolirentur, & Messanam deporta-
 rent, imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum:
 qui audiebant, incredibile videretur: non est ab isto pri-
 mo illo aduentu perseveratum, discedens mandat. Pro-
 agro Sopatro, cuius verba audistis, ut demoliat. cum
 recusaret, vehementer minatur. ita tum ex illo oppido
 proficiscitur. Proagorus refert rem ad Senatum: vehe-
 menter undique reclamatur, ne multa, iterum iste ali-
 quanto post ad illos venit: querit continuò de signo, respõ-
 detur ei, Senatum non permittere: pœnam capitis con-
 stitutam, si iniussu Senatus quisquam attigisset: simul re-
 ligio commemoratur. Tum iste, quam mihi religio-
 nem narras? quam pœnam? quem Senatum? viuum te
 non relinquam: moriere virgis, nisi signum traditur.
 Sopater iterum flens ad Senatû defert istius cupiditatè,
 minasq; demonstrat. Senatus Sopatro responsû nullû
 dat: sed commotus, perturbatusq; discedit. Ille prætoris
 accersitus nuncio, rem demonstrat: negat vllò modo
 fieri posse. Atq; hæc, nihil enim prætermittendû de istius
 impudètia videtur, agebantur in cõuentu palâm, de sel-
 la, ac de loco superiore. Erat hyems summa: tempestas,
 ut ipsûm Sopatrum dicere audistis, perfrigida: imber
 maximus, cum iste imperat, lictoribus ut Sopatrum de
 porticu, in qua ipse sedebat, præcipitem in forum dey-
 ciant, nudumq; constituent, vix erat hoc planè etiam

imperatum, cum illum spoliatum, stipatumq; licetioribus
videres, omnes ideo putabant, ut miser atq; innocens vir-
gis caderetur. fefellit hac homines opinio. virgis ille cade-
ret sine causa socium populi Ro. atq; amicum: non vfu-
eo est improbus: non omnia sunt in ea vno vitia: nunquā
fuit crudelis. leniter hominem, clementerq; accepit. eque-
stres sunt medio in foro Marcellorum statuæ: sicuti feri
ceteris in oppidis Siciliae ex quibus iste C. Marcelli
statuam delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq; pro-
vincia recentissima erant, & maxima. in ea Sopatrum
hominem, tum domi nobilem, tum summo magistratu
praditum diuaticari, ac deligari iubet. Quo cruciatu
sit affectus venire in mentē necesse est omnibus: cum es-
set vinctus, nudus, in aëre, in imbrī, in frigore. neq; ta-
men finis huic iniuria, crudelitatiq; fiebat: donec popu-
lus, atq; vniuersa multitudo atrocitate rei, misericor-
diaq; commota, Senatum clamore cōegit: ut ei simula-
chrū illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, ut ipsi
seſe dij immortales vlciscerentur: hominem interea pe-
rire innocentē non oportere. Tum frequens Senatus ad
eum venit: pollicetur signum. Ita Sopater de statuā C.
Marcelli, cum ita penē obriguiſſet: vix viuus aufer-
tur. Non possum dispoſitū istū accusare, si cupiā opus est
non solum ingenio, verum etiam artificio quodam singu-
lari. vnum hoc crimen videtur esse, & à me pro vno po-
nitur de Mercurio Tindaritano. plura sunt. sed ea quo
pacto distinguere, ac separare possum, nescio. est pecunia-
rum captarum, quod signum à socys pecuniæ magna
sustulit. est peculatus, quod publicē populi Ro. signum,
de preda hostium captum, positum Imperatoris no-
stri nomine, non dubitauit auferre. est maiestatis, quod

imperij

imperij nostri gloria, rerumq; gestarum monumenta
euertere, atq; asportare ausus est. est ſceleris: quod reli-
giones maximas violauit. est crudelitatis: quod in homi-
nem innocentem, in socium nostrum, atq; amicum, no-
num, ac singulare supplicij genus excogitauit. illud ve-
rò quid sit, iam non queo dicere: quo nomine appellem,
nescio, quod in C. Marcelli statuā. quid est hoc? patronus
ne quod erat? quid tum? quò id spectat? utrum ea res ad
opem, an ad calamitatem clientium, atq; hospitum va-
lere debebat? an ut hoc ostenderes? contra vim tuam in
patronis nihil praſidij eſſe? quis hoc non intelligeret:
in improbi praſentis imperio maiorem eſſe vim, quā
in bonorum abſentium patrociniū? an verò ex hoc il-
la tua ſingularis ſignificetur inſolentia, ſuperbia, con-
tumacia? detrabere videlicet aliquid te de magnitu-
dine Marcellorum putaſti. itaq; nunc Siculorum Mar-
celli non ſunt patroni: Verres in eorum locum ſubſtitu-
tus eſt. quā in te tantam virtutem eſſe, aut dignitatem
arbitraris? ut conarere clientelam tam illuſtrem, tam
ſplendidā provinciae, transducere ad te, auferre à certifi-
ſimis antiquiſſimisq; patronis? tu iſta ſtultitia, nequi-
tia, inertia, non modò totius Siciliae, ſed vniſ reiſſimi
Siculi clientelam tueri poteris? tibi Marcelli ſtatua pro
patibulo in Clientes Marcellorum fuit? tu ex illius hono-
re in eos ipſos, qui honorem illi habuerant, ſupplicia que
rebas? quid poſtea? quid tandem tuis ſtatuis fore arbi-
trabare? an verò id quod accidit? Nā Tindaritani ſta-
tuam iſtius, quā ſibi propter Marcellos, altiore etiā ba-
ſi poni iuſſerat, deturbari, ſimulac ſucceſſum iſti audie-
runt. Dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcelli
iudicem: ut cuius ad ſtatua Siculi te pratore alliga-

E v

bantur: eius religioni te eundem vinctum, astrictumq;
dedamus. Ac primò Iudices hoc signum Mercurij di-
cebat iste, Tindaritanos C. Marcello huic Aesernino
vendidisse: atq; hoc sua causa etiam Marcellum ipsum
sperabat esse dicturum. quod mihi nunquam verifi-
mile visum est: adolescentem illo loco natum, patronum
Siciliae, nomen suum isti ad translationem criminis
commodaturum. veruntamen ita res mihi tota praesentia,
atq; praecautae est: uti si maximè esset inuentus: qui in se
suscipere istius culpam, crimenq; cuperet: tamen is pro-
ficere nihil posset. eos enim testes deduxi, & eas liti-
ras deportavi: ut de istius facto dubium nemini esse
posset. Publicae literae sunt, deportatum esse Mercurium
Messanam sumptu publico: dicunt quanti: praefuisse
huic negotio publicè legatum Poleam. quid is? ubi est?
praesto est: testis est. Proagori Sopatri iussu. quis est hic?
qui ad statutam astrictus est. quid is? ubi est? testis est. vi-
distis hominem: & verba eius audistis. demolendum
curavit Demetrius Gymnasiarchus. quod is ei loco pra-
erat. quid? hoc nos dicimus? immò verò ipse praesens: Ro-
ma, nuper istum esse pollicitū, sese id signum legatis esse
redditurū: si eius rei testificatio tolleretur, cautumq; ef-
set eos testimonium non esse dicturos. Dixit hoc apud
vos Zosippus, et Hismenias homines nobilissimi, et prin-
cipes Tindaritanae civitatis. Quid Agrigento? nonne
eiusdem P. Scipionis monumentum, signum Apollinis
pulcherrimum, cuius in semine literulis minutis argen-
teis nomen Myronis erat inscriptum: ex Aesculapy reli-
giosissimo sano sustulisti? quod iste Iudices cū clam fecis-
set: cum ad suum scelus illud, furtumq; nefarios quos-
dam

dam homines improbos duces, atq; adiutores adhibuif-
set, vehementer commota civitas est. uno eodem tempo-
re Agrigentini, beneficium Africani, religionem dome-
sticam, ornamentum urbis, iudicium victoriae, testimo-
nium societatis, requirebant. itaq; ab illis, qui princi-
pes in ea civitate erant, praecipitur, & negotium da-
tur quaestoribus, & edilibus: ut noctis vigiliis agerent
ad ades sacras, etenim iste Agrigenti, credo propter mul-
titudinē illorum hominum, atq; virtutem, et quod ciues
Ro. viri fortes, ac strenui, & honesti permulti in illo op-
pido coniunctissimo animo cum ipsis Agrigentinis vi-
vunt, ac negotiantur: nō audebat palam tollere, aut po-
scere, qua placebant. Herculis templum est apud Agri-
gentinos, non longè à foro, sanè sanctum apud illos, &
religiosum. ibi est ex aere simulacrum ipsius Herculis,
quo non facile quicquam dixerim me vidisse pulchrius.
tametsi non tam multum in istis rebus intelligo, quàm
multa vidi. usque eo Iudices, ut rictus eius, ac mentum
paulò sit attritius: quod in precibus, & gratulationi-
bus non solum id venerari, verum etiam osculari so-
lent. Ad hoc templum, cum esset iste Agrigenti: duce
Timarchide repente nocte intempesta servorum arma-
torum sit concursus, atq; impetus. clamor à vigilibus,
faniq; custodibus tollitur qui primò cum obsistere, ac de-
fendere conarentur, malè multati clavis, ac fustibus re-
pelluntur. postea conuulsis repagulis, effractisq; valuis,
demoliri signum, ac vectibus labefactare conantur. in-
terea ex clamore fama tota urbe percrebuit: expugna-
ri deos patrios, non hostium aduentu, neque repentino
predonum impetu: sed ex domo, atque cohorte praetoria
manum fugitivorum instructam, armatamq; venisse,
nemo

nemo Agrigenti neq³ etate tam affecta, neq³ viribus tam infirmis fuit: qui non illa nocte eo nuncio excitatus, surrexerit: telumq³, quod cuiq³ fors offerebat, arripuerit. itaque brevi tempore ad fanum ex urbe tota concurrunt. Hora amplius iā in demoliendo signo permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte: cum alij vestibus subiectis conarentur commouere, alij deligatum omnibus membris rapere ad se funibus: repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dant sese in fugam istius præclari imperatoris nocturni milites. duo tamen sigilla per paruula tollunt: ne omnino inanes ad istum prædonem religionum reuenterentur, nunquam tantum mali est Siculis, quin aliquid faceret, & commodè dicant, velut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immanissimum Verrem, quā illum aprum Erimanthum referri oportere. Hanc virtutem Agrigentini imitati sunt Assorini postea viri fortes, & fideles, sed nequaquam ex tam ampla, neq³ tam ex nobili ciuitate: Chrysas est amnis, qui per Assorinorum agros fluit. Is apud illos habetur Deus: & religione maxima colitur. fanum est eius in agro, propter ipsam viā, qua Assoroitur Ennam. in eo Chrysa est simulachrum præclare factum è marmore. id iste poscere Assorinos propter singularem eius fani religionem non ausus est. Tlepolemo dat, Hieroniq³ negocium. illi noctu facta manu, armatiq³ veniunt: fores adis effringunt. aduasi, custodesq³ maturè sentiunt: signum, quod erat notū vicinatis, buccina datur: homines ex agris concurrunt: eicitur, fugaturq³ Tlepolemus: neque quicquam ex fano Chryse, præter unum paruulum signum ex ære, desideratum est. Matris mā-

gnæ

gnæ fanum apud Enguinos est. iam enim mihi non modo breuiter de vnoquoq³ dicendū est: sed etiam prætercunda videntur esse permulta: ut ad maiora istius, & illustriora in hoc genere furta, & scelera veniamus. In hoc fano loricas, galeasq³, aneas, calatas opere Corinthio, hydriasq³ grandes simili in genere, atq³ eadem arte perfectas, idem ille P. Scipio, vir omnibus rebus præcellentissimus posuerat, & suum nomen inscripserat. quid iam de isto plura dicam, aut querar? omnia illa Iudices abstulit: nihil in religiosissimo fano, præter vestigia violata religionis, nomenq³ P. Scipionis reliquit. hostiū spolia, monumenta imperatorum, decora, atq³ ornamenta sanorum, posthac his præclaris nominibus amissis in instrumento, ac supellectili C. Verris numerantur. tu videlicet solus vasis Corinthiis delectaris? in illius æris temperationem: tu operum liniamenta solertissimè perspicis? hac Scipio ille non intelligebat, homo doctissimus, atq³ humanissimus? tu sine vlla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine literis, intelligis, & indicas? vide ne ille non solum temperantia, sed etiā intelligentia te, atq³ istos, qui se elegantes dici volunt, vicerit. nam quia quā pulchra essent intelligebat, ita circò existimabat ea, non ad hominum luxuriam, sed ad ornatum sanorum, atque oppidorum esse facta: ut posteris nostris monumenta religiosa esse videantur. Audite etiam singularem eius Iudices cupiditatem, audaciam, amentiam: in his præsertim sacris polluentis: quæ non modò manibus attingi, sed ne cogitatione quidem violari fas fuit. Sacrarium Cereris est apud Carinenses, eadem religione qua Roma, qua in cæteris locis, quæ propè in toto orbe terrarum. In eo sacrario intimo fuit signum

signum Cereris per antiquum: quod viri, non modo cuiusmodi esset, sed ne esse quidem sciebant. aditus enim in id sacrarium non est viris sacra per mulieres, ac virgines confici solent. hoc signum noctu clam istius serui, ex illo religiosissimo, atque antiquissimo fano sustulerunt. postridie sacerdotes Cereris, atque illius fani antistites, maiores natu, probata, ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferunt. omnibus acerbum, indignum, luctuosum denique videbatur. tum iste per motus illa atrocitate negotii, ut ab se sceleris istius suspicio remoueret: dat hosti suo cuidam negocium: ut aliquem reperiret, quem ea fecisse insimularer, daretque operam, ut is eo crimine damnaretur: ne ipse esset in crimine, res non procrastinatur. nam cum iste Catinam profectus esset: serui cuiusdam nomen defertur. is accusatur: fidei testes in eum dantur: rem cunctus Senatus Catinensium, legibus indicat. sacerdotes vocantur: ex his queritur secreto in curia, quid esset factum: quemadmodum arbitrantur signum esse ablatum. respondent illi, pretoris in illo loco seruos esse visos. res, quae esset antea non obscura. Sacerdotum testimonio perspicua esse coepit. iur in consilium: seruus ille innocens omnibus sententiis absoluitur, quo facilius vos hunc omnibus sententiis condemnare possitis. quid enim postulas Verres? quid speras? quid spectas? quem tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas futurum: eo ne tu seruos ad spoliandum fanum immittere ausus es? quod liberos adire ne orandi quidem causa faceret? his ne rebus manus afferre non dubitasti? à quibus etiam oculos cobibere te religionum iura cogeant? tametsi, ne oculis quidem captus in hanc fraudem, tam sceleratam, ac tam nefariam decidisti. nam id concupisti.

si, quod nunquam videras: id inquam adamasti, quod antea non aspexeras. auribus tu tantam cupiditate concepisti: ut eam non metus, non religio, non decorum vis, non hominum existimatio contineret. At ex viro bono audieras credo, & bono authore. qui id potest. qui ne ex viro quidem audire potueris. audisti igitur ex muliere: quoniam id viri neque vidisse, neque nosse poterant. qualem porro illam feminam fuisse putatis Iudices? quam pudicam, quae cum Verre loqueretur? quam religiosam, quae sacrarium spoliandi ostenderet rationem? at minimè mirum: quae sacra per summam castimoniam virorum, ac mulierum erant: eadem per istius stuprum, ac flagitium esse violata. Quid ergo? hoc solum auditione expetere coepit: cum id ipse non vidisset? immò verò alia complura. ex quibus eligam spoliationem nobilissimam, atque antiquissimam fani: de qua priore actione testes dicere audistis. nunc illa eadem quae audite, & diligenter, sicut adhuc fecistis, attendite. Insula est Melita Iudices, satis lato ab Sicilia mari, periculosaque disiecta: in qua est eodem nomine oppidum: quod iste nunquam accessit. quod tamen isti texitrinum per triennium ad muliebrem vestem conficiendam fuit. Ab eo oppido non longe, in promontorio fanum est Iunonis antiquum: quod tanta religione semper fuit: ut non modo illis Punicis bellis, quae in his fere locis navali praelio gesta, atque versata sunt: sed etiam in hac praeonum multitudine semper inuolatum, sanctumque fuerit. quin etiam hoc memoria proditum est, classe quondam Masinisse regis ad eum locum appulsa, praefectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine è fano sustulisse: & eos in Africam portasse, Masinisseque donasse. regem quidem pri-

mo delectatū esse munere: post, ubi audisset unde essent, statim certos homines in quæverem misisse: qui eos den-
tes reportarent. itaq; in his inscriptū literis punicis fuit:
Regem Masinissam imprudentē accepisse: re cognita re-
ponendos, restituendosq; curasse. Erat præterea magna
vis eboris: multa ornamenta: in quibus eburnæ victo-
riæ antiquo opere, ac summa arte perfectæ. Hac iste o-
mnia, ne multis morer, uno impetu, atq; uno nuncio per
seruos Venerios, quos eius rei causā miserat, tollēda, atq;
asportanda curavit. Prò dy immortales quem ego homi-
nem accuso? quem legibus, ac iudiciali iure persequori
de quo vos sententiam per tabellam feretis? dicunt le-
gati Melitenses publice, spoliatum templum esse Iuno-
nis: nihil istū in religiosissimo fano reliquisse: quem in lo-
cū classes hostium sepe accesserint: ubi Pirata ferè quot-
annis hyemare solebat: quod neq; prædo violaverit an-
tea, neq; hostis attigerit: id ab uno isto sic spoliatum esse:
ut nihil omnino sit relictū. hic nunc aut iste reus, aut ego
accusator, aut hoc iudicium appellabitur? criminibus
enim coarguitur: aut suspicionibus in iudiciū vocatur.
dy ablatis, sana vexata, nudata urbes reperiuntur. earū
autem rerum nullam sibi iste neq; insicari dirationem,
neq; defendendi facultatē reliquit. omnibus in rebus co-
arguitur à me: convincitur à testibus: urgetur cōfessione
sua: manifestis in maleficijs tenetur: & manet etiam, ac
tacitus facta mecum sua recognoscit. Nimum mihi diu
videor in uno genere versari criminum: sentio Iudices
occurrendum esse facietati aurium, animorumq; vestro-
rum. quamobrem multa prætermittam. ad ea autem,
que dicturus sum, reficite vos quasō Iudices per deos
immortales: per eos ipsos, de quorum religione iam diu
dicimus:

dicimus, dum id eius facinus cōmemoro, & profero: quo
provincia tota cōmota est. de quo si paulo altius ordiri,
ac repetere memoriā religionis videbor, ignoscite. rei ma-
gnitudo me breuiter perstringere atrocitatem criminis
non finit. Vetus est hæc opinio Iudices: qua constat, ex
antiquissimis Gracorū literis, atq; monumētis: insulam
Siciliā totam esse Cereri, & Libera consecratam. hoc cū
cætera gentes sic arbitrantur: tum ipsis Siculis tam per-
suasum est, ut animis eorum insitum, atq; innatum esse
videatur. nam & natas esse has in his locis deas, & fru-
ges in ea terra primum repertas arbitrantur: & raptam
esse Liberam, quam eandē Proserpinam vocant: ex En-
neisum nemore: qui locus, quod in media est insula si-
tus, umbilicus Sicilia nominatur. quam cū inuestiga-
re, & conquirere Ceres vellet, dicitur inflammasse the-
tasys ignibus: qui ex Etne vertice erumpūt: quas sibi
cum ipsa præferret, orbem omnium peragrasse terrarum.
Enna autem, ubi ea, quæ dico gesta esse memorantur,
est loco præcelso, atq; edito: quo in summo est equata agri
planities, & aquæ perennes, tota verò omni aditu circū-
cisa, atq; dirempta est. quam circa lacus, luci, sunt plu-
rimi, & lectissimi flores omni tempore anni: locus ut ipse
raptum illū virginis, quem iam à pueris accepimus, de-
clarare videatur. Etenim propter est spelunca quadā,
conuersa ad aquilonem, infinita altitudine: qua Ditem
patrem ferunt repenti cū curru exiisse, abreptaq; ex eo
loco virginem secum asportasse: & subito non longè à Sy-
racusis penetrasse sub terras: lacumq; in eo loco repenti
exiisse: ubi usq; ad hoc tempus Syracusani festos dies
anniuersarios agunt, celeberrimo virorum, mulierūq;

conuentu. propter huius opinionis vetustatem, quod eorum in his locis vestigia, ac propè incunabula reperiuntur deorum: mira quaedam tota Sicilia privatim, ac publice religio est Cereris Ennensis. etenim multa saepe prodigia vim eius, numenq; declarant: multis saepe incivilis rebus praesens auxilium eius oblatum est: ut haec insula ab ea non solum diligi, sed etiam incolis, custodiariq; videatur. nec solum Siculi: verum etiam caetera gentes, nationesq; Ennensem Cererem maximè colunt. et nimis si Atheniensium sacra summa cupiditate expetuntur: ad quos Ceres in illo errore venisse dicitur, fruges attulisse: quantam esse religionem conuenit eorum: apud quos etiam natam esse, & fruges inuenisse constat. itaque apud patres nostros atroci, ac difficili Reip. tempore, cum Tib. Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur: P. Mutio, L. Calpurnio Conss. aditum est ad liberos Sybillinos: in quibus inuentum est Cererem antiquissimam placari oportere. tum ex amplissimo collegio decemuirali Sacerdotes populi Ro. cum esses in vrbe nostra Cereris pulcherrimum, & magnificentissimum templum: tamen usque Ennam profecti sunt. tanta enim erat auctoritas, & vetustas illius religionis: ut cum illuc irent, non ad adem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci viderentur. Non obtundam diutius aures vestras iam audum vereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana discendi consuetudine esse videatur. hoc dico, hanc ipsam Cererem, antiquissimam, religiosissimam, principem omnium sacròrum, quae apud omnes gentes, nationesq; sunt: à C. Verre ex suis templis, ac sedibus esse sublatam. Qui accessi-

stis Ennam, vidistis simulacrum Cereris è marmore: & in altero templo Libera. sunt ea perampla, atq; praclara, sed non ita antiqua. ex ere fuit quoddam modica amplitudine, ac singulari opere, cum facibus, per antiquum, omnium illorum, quae sunt in eo fano, multo antiquissimum. id sustulit. ac tamen eo contentus non fuit. ante adem Cereris in aperto, ac propatulo loco signa duo sunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo salutis fuit: quod eorum demolitio, atque asportatio perdifficilis videbatur. insistebat in manu Cereris dextra simulacrum pulcherrimè factum Victoriae. hoc iste è signo Cereris auellendum, asportandumq; curauit. Qui tandem istius animus est nunc in recognitione scelerum suorum? cum ego ipse in commemoratione eorum non solum animo commouear: verum etiam corpore perhorrescam. Venit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentem: versantur ante oculos omnia: dies ille, quo ego Ennam cum venissem: praesto mihi Sacerdotes Cereris cum infulis ac verbenis fuerunt: concio, conuentusq; ciuium: in quo ego cum loquerer: tanti fletus, gemitusq; fiebant, ut acerbissimus tota vrbe luctus versari videretur. non illi Decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importunissimas istius libidines, non vim, non contumelias, quibus operi oppressiq; erant, conquerebantur: Cereris numen, sacròrum vetustatem, fani religionem, istius sceleratissimi, atque audacissimi supplicio expiari volebant. omnia se caetera pati ac negligere dicebant. hic dolor erat tantus, ut Verres alter Orcus venisset Ennam, & non Proserpinam asportasse, sed ipsam

abripuisse Cererem videretur. etenim urbs illa, nō urbs videtur, sed sanum Cereris esse, habitare apud sese Cererem Ennenses arbitrantur, ut mihi non ciues illius ciuitatis, sed omnes sacerdotes, omnes accole, atq; antistites Cereris esse videantur. Enne tu simulacrum Cereris tollere audebas? Enne tu de manu Cereris victoriā diripere, & deam dea detrahere conatus es? quorum nihil violare, nihil attingere ausi sunt, in quibus erant omnia que sceleri propria sunt, quā religioni. Tenuerunt enim P. Popilio, P. Rupilio Conss. illum locum serui, fugitini, barbari, hostes. sed neq; tam serui illi dominorum, quā tu libidinum: neq; tam fugitini illi à dominis, quā tu à iure, & à legibus: neque tam barbari lingua & natione illi quā tu natura, & moribus: neq; illi tam hostes hominibus: quā tu dijs immortalibus. quā deprecatio est igitur ei reliqua? qui in dignitate seruos, temeritate fugitinos, scelere barbaros, crudelitate hostes vicerit? Audistis Theodorum, & Numinum, & Nicasionem Legatos Ennenses publice dicere: sese à suis ciuibz hac habere mādāta: ut ad Verrem adirent: & eum simulacrum Cereris, & Victoriā reposerent: id si impetrassent, tum ut morem vesterem Ennensium conseruarent: publice in eum, tamen si vexasset Siciliam: tamen, quoniam hac à maioribus constituta acceperant, testimonium ne quod dicerent. sin autem ea non reddidisset: tū ut iudicio adessent: tum uti de eius iniurijs iudices docerent: sed multo maximē de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aspernari: nolite contemnere, ac negligere Iudices. Aguntur iniuria sociorum: agitur ius legum: agitur existimatio, veritasq; iudiciorum

qua

qua sunt omnia permagna, verum illud maximum, tanta religione obstricta tota provincia est: tanta superstitio ex istius facto mentes omnium Siculorum occupauit: ut quacunq; accidant publice, vel priuatim incommoda: quacunq; scelere istius euenire videantur. Aupropter ea causam scelere istius euenire videantur. Ausi sunt Centuripinos, Agrinenses, Catinenses, Herbitenses, Ennenses, complures alios, publice dicere, quā solitudo esset in agris, quā vastitas, quā fuga aratorum: quā deserta, quā inculta, quā relicta omnia. ea tamen si istius multis, & varijs iniurijs acciderunt: tamen hac vna causā in opinione Siculorum plurimū valet: quod Cerere violata, omnes cultus, fructusq; Cereris, in his locis interisse arbitrantur. Medemini religioni sociorum Iudices: conseruate vestram auctoritatem. neq; enim hac externa nobis est religio, neq; aliena. quod si esset, si suscipere eā nolletis: tamen in eo, q; violasset, sancire vos velle oporteret. nunc verò in communi omnium gentiū religione, inq; his sacris, quā maiores nostri ab exteris nationibus adscita, atq; accersita coluerunt: quā sacra, et erant re vera, sic appellari Græca voluerunt: negligentes, ac dissoluti, si cupiamus esse, qui possumus? Vnum etiam urbis omnium pulcherrimæ, atq; ornatissimæ Syracusarum direptionem cōmemorabo: & in medium proferam Iudices: ut aliquando totam huius generis orationem concludam, ac definiam. Nemo ferre vestrum est, quin, quemadmodum capte sint à M. Marcello Syracusæ, sepe audierit: nonnunquam etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem, cum illo bello: huius prætoris aduentum, cum illius imperatoris victoriā: huius cohortem impuram, cum illius exercitu inuictō: huius libidines, cum illius continentia ab il-

F ij

IN VERREM

lo, qui cepit conditas, ab hoc, qui constitutas accepit, ca-
pras dicitis Syracusas. Nunc iam illa omitto: quæ di-
spersæ à me multis locis dicuntur, ac dicta sunt: forum Sy-
racusanorum, quod introitu Marcelli à plurima Sa-
feruatum est: id aduentu Ferris Siculorum innocentem
sanguine redundasse: portum Syracusanorum, qui tum
& nostris classibus, & Carthagenensium clausus fuisse:
eum isto prætoris Cilicum myoparoni, prædonibusq; pa-
tuisse, mitto adhibitam vim ingenuis: matres familias
violatas, quæ tum vrbe capta commissæ non sunt, neque
odio hostili, neq; licentia militari, neq; more belli, neq;
iure victoria. mitto inquam hæc omnia: quæ ab isto per
triennium perfecta sunt. ea, quæ coniuncta cum illis re-
bus sunt, de quibus antea dixi, cognoscite. Urbem Sy-
racusas maximam esse Græcarum urbium, pulcherri-
mamq; omnium sepe audistis. est Iudices ita, ut dicitur,
nam & situ est cū munita, tum ex omni aditu, vel terra
vel mari, præclaro, ad aspectû: & portus habet propè in
adificatione, aspectuq; urbis inclusos: qui cum diuersi
inter se aditus habeant, in exitu coniunguntur, & con-
fluunt. eorum coniunctione, pars oppidi, quæ appellatur
insula: mari disincta angusto, ponte rursum adiungit-
tur, & continetur. Ea tanta est vrbs: ut ex quatuor
urbibus maximis constare dicatur: quarum una est ea,
quæ dixi, Insula: quæ duobus portibus cincta, in tri-
usq; portus ostium, aditumq; proiecta est: in qua domus
est quæ regis Hieronis fuit: quæ prætores uti solent, in ea
sunt ades sacra complures: sed duæ, quæ longè cæteris an-
tecellunt: Diana una, & altera, quæ fuit ante istius ad-
uentum ornatissima, Mineruæ. In hac insula extre-
ma est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est: in-
credibili

L I B. VI.

228

credibili magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu tu
tu operiretur, nisi munitione, ac mole lapidum à mari
disiunctus esset. Altera autè est urbs Syracusis, cui no-
minè Acradina est: in qua forum maximum, pulcherri-
mè porticus, ornatisimè Prytanem, amplissima est cu-
ria, templumq; egregium Iouis Olympij: ceteraq; urbi-
partes una lata via perpetua, multisq; transversis diui-
se, priuatis edificijs continentur. Tertia est urbs: qua,
quod in ea parte Fortune fanum antiquum fuit: Ty-
che nominata est: in qua & gymnasium amplissimum
est, & complures aedes sacre: coliturq; ea pars, & habita-
tur frequentissimè. Quarta autem est urbs: qua quia
postrema edificata est: Neapolis nominatur: quam ad-
summam Theatrum est maximum: preterea duo tèpla
sunt egregia, Cereris unum, alterum Liberæ, signumq;
Apollinis, qui Thestotes vocatur, pulcherrimum, &
maximum: quod iste si portare potuisset, non dubitas-
set auferre. Nunc ad Marcellum reuertar: ne hæc à me
sine causâ cōmemorata esse videantur. qui cū tam præ-
claram urbem vi, copijsq; cepisset, non putauit ad lau-
dē populi Ro hoc pertinere, hanc pulchritudinē, ex qua
præsertim nihil periculi ostenderetur, delere, & extin-
guere, itaque edificijs omnibus, publicis & priuatis, sa-
cris, & profanis sic pepercit: quasi ad ea defendenda cū
exercitū, non expugnanda venisset. in ornatu urbis ha-
buit victoria rationem, habuit humanitatis. victorie
putabat esse: multa Romam deportare, quæ ornamen-
to urbi esse possent. humanitatis, non planè spoliare ur-
bem: præsertim quam cōseruare voluisset. In hac par-
titione ornatus, non plus victoria Marcelli pop. Ro. ap-
paruit: quàm humanitas Syracusanis reseruauit. Ro-

nam que asportata sunt, ad eam Honoris, atq; Virtutis, itemq; alijs in locis videmus. nihil in aedibus, nihil in hortis posuit: nihil in suburbano. putavit si urbis ornamenta domum suam non contulisset: domum suam urbi ornamento futuram. Syracusis autem permulta atq; egregia reliquit: deum vero nullum violavit: nullum attigit. Conserte Verrem: non ut hominem cum homine compares: ne qua tali virò mortuo fiat iniuria: sed ut pacem cum bello, leges cum vi, forum & iurisdictionem cum ferro & armis, aduentum & comitatum cum exercitu & victoria conferatis. Aedes Minervae est in insula, de qua ante dixi: quam Marcellus non attigit: quam plenam, atq; ornatam reliquit. quae ab isto sic spoliata, atq; direpta est: non ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionum, & consuetudinis iura retineret: sed ut à barbaris praeonibus vexata esse videatur. Pugna erat equestris Agathoclis Regis in tabulis picta praeclare. his autem tabulis interiores templi parietes vestiebantur. nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracusis, quod magis visendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cum omnia illa victoria sua profana fecisset: tamen religione impeditus non attigit. iste, cum iam illa propter diuturnam pacem, fidelitatemq; populi Syracusani sacra, religio- saq; accepisset: omnes eas tabulas abstulit: parietes, quorum ornatus tot secula manserat, tot bella effugerat, nudos ac deformatos reliquit. Et Marcellus, qui si Syracusas cepisset: duo templa dedicaturum se Romae voverat: id quod erat, edificaturus, his rebus ornare quas ceperat, noluit. Verres, qui non Honori, neq; Virtuti, ut ille, sed Veneri, & Cupidini vota deberet: is Minervae templum spoliare conatus est. Ille deos deorum spolijs orna-

re

re noluit. hic ornamenta Minervae virginis in meretriciam domum transtulit. Viginti & septem praeterea tabulas pulcherrimè pictas ex eadem aede sustulit: in quibus erant imagines Siciliae Regum, ac Tyrannorum: quae non solum pictorum artificio delectabant: sed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum. Ac videte quanto tetrior hic tyrannus Syracusanis fuerit, quam quisquā superiorum: cum illi tamen ornarent templa deorum immortalium: hic etiam deorum monumenta, atq; ornamenta sustulerit. Iam verò quid ego de valuis illius templi commemorem? vereor, ne haec qui non videntur: omnia me nimis augere atque ornare arbitrentur. quod tamen nemo suspicari debet: tam esse me cupidum: ut tot viros primarios velim, praesertim ex iudicum numero, qui Syracusis fuerint, qui haec viderint: esse temeritati, & mendacio meo conscios. Confirmare hoc liquido Iudices possum: valuas magnificentiores ex auro, atque ebore perfectiores nullas unquā ullo tempore fuisse. incredibile dictum est, quā multi Graci de harum valvarum pulchritudine scriptum reliquerint. nimium, forsitan haec illi mirentur, atque efferant. esto, verumtamen honestius est Reip. nostrae Iudices ea, quae illis pulchra esse videantur: Imperatorem nostrum in bello reliquisse: quā praeatorem in pace abstulisse. Ex ebore diligentissimè perfectā argumeta erant in valuis: ea detrahenda curavit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, cinctum anguibus, reuellit: atq; abstulit. & tamen indicavit, se non solum artificio, sed etiam precio, quæstusq; duci. nam bullas omnes aureas ex his valuis, quae erant & multae & graues, non dubitavit auferre: quarum iste non opere delectabatur, sed pondere. itaq; eiusmodi val-

F v

uas reliquit: ut quæ olim ad ornandum templum erant maxime: nunc tantum ad claudendum factæ esse videntur. Etiam ne gramineas hastas? vidi enim vos in hoc non minimè, cum testes dicerent, cōmoueri: quod erant huiusmodi, ut semel vidisse satis esset, in quibus nequius, minus factum quicquam, neque pulchritudo erat ulla: sed tantum magnitudo incredibilis: de qua, vel audire satis esset: nimium, videre plus quàm semel, etiam ne id concupisti? nam Sappho, quæ sublata de Prytaneo est, dat tibi iustam excusationem: propè ut concedendum, atq; ignoscendū esse videatur. M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum, quisquam nō modo priuatus, sed populus potius haberet, quàm homo elegantissimus atq; eruditissimus Verres? nimirum contradici nihil potest. nostrum enim unusquisque, qui tam beati quàm iste est, non sumus: tam delicati esse nō possumus: si quando aliquid istiusmodi videre volet: eat ad eadem Felicitatis, ad monumentū Catuli, in porticum Metelli: deæ operā, ut admittatur in alicuius istorum Tusculanum: spectet eorum ornatum, si quid iste suorum, Aedilibus accommodauit: Verres hac habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atque oppidorum habeat plenam domum, villas refertas. Etiam ne huius operary studia, ac delicias Iudices perferetis? qui ita natus est, ita educatus, ita factus, & animo, & corpore: ut multo appositior ad deferenda, quàm ad auferenda signa esse videatur. Atq; hæc Sappho sublata quantū desiderium sui reliquerit, dici vox potest. nam tū ipsa fuit egregiè facta: tum epigramma Græcum pernobile incisum habuit in basi: quod iste eruditus homo, & Græculus, qui hæc subtiliter indicat, qui solus intelligit, si

vnam

vnam literam Græcam scisset, non sustulisset. nunc enim quod inscriptum est inani in basi, declarat, quid fuerit: & id ablatum indicat. Quid? signum Peanis ex æde Aesculapy præclare factum, sacrum, & religiosum non sustulisti? quod omnes propter pulchritudine visere, propter religionem colere solebant. Quid? ex æde Liberi simulacrum Aristei non tuo imperio palàm ablatum est? Quid? ex æde Iouis religiosissimum simulacrum Iouis Imperatoris, quem Græci Vrion nominant, pulcherrime factum nonne abstulisti? Quid ex æde Liberi paruum illud caput pulcherrimum, quod visere solebamus, num dubitasti tollere? Atq; ille Pean sacrificijs anninerfarys simul cum Aesculapio apud illos colebatur. Aristeus, qui, ut Græci ferunt: Liberi filius inuentor olei esse dicitur: vna cum Libero patre apud illos eodem erat in templo consecratus. Iouem autem Imperatorem quanto honori in suo templo fuisse arbitramini? hinc colligere potestis, si recordari volueritis quanta religione fuerit eadem specie, atq; forma signū illud: quod ex Macedonia captum, in Capitolio posuerat Flaminius, etenim tria ferebantur in orbe terrarum signa Iouis Imperatoris vno in genere pulcherrimè facta. vnum, illud Macedonicū, quod in Capitolio videmus. alterū in Ponti ore, & angustys, tertium, quod Syracusis ante Verrem prætorem fuit. illud Flaminius ita ex æde sua sustulit: ut in Capitolio, hoc est, in terrestri domicilio Iouis poneret, quod autem est ad introitum Ponti, id cum tam multa ex illo mari bella emergerint, tam multa porro in Pontum inuecta sint, vsq; ad hanc diem integrum inuiolatumq; seruatum est. hoc tertium, quod erat Syracusis, quod M. Marcellus armatus, et victor viderat,

quod

quod religioni concefferat, quod ciues, atq; incolæ Syracufani colere, aduena non ſolum viſere, verum etiam venerari ſolebant, id Verres ex templo Iouis ſuſtulit. Utepius ad M. Marcellū reuertar Iudices: ſic habetote: plures eſſe à Syracuſanis iſtius aduentu Deos, quam victoria Marcelli homines deſideratos. Etenim illere, quiſſe dicitur etiā Archimedeſ illum, ſummo ingenio hominem, ac diſciplina: eumq; cum audiſſet interfectū, permoleſtē tulīſſe. Iſte omnia quæ re quiſiuit: non ut ſeruaret, verum ut aſportaret, re quiſiuit. Iam illa, quia leuiora videbuntur, ſi hoc loco dicerentur, ideo præteribo: quod iſte menſas delphicas è marmore, crateras ex ære pulcherrimas, vim maximam vaſorum Corinthiorum, ex omnibus adibus ſacris Syracuſis abſtulit. Itaq; Iudices hi qui hoſpites ad ea, quæ viſenda ſunt, ducere ſolent, & vnumquicq; oſtendere: quos illi Myſtagogos vocant, conuerſam iam habent demonſtrationem ſuam, nam ut antè demonſtrabant, quid ubiq; eſſet: ita nunc quid vndiq; ablatum ſit, oſtendunt. Quid tum? mediocri ne tandem dolore eos affectos eſſe arbitramini? non ita eſt Iudices: primū, quod omnes religione mouentur, & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos ſibi diligenter, & retinendos eſſe arbitrantur. deinde hic ornatus, hæc opera, atque artifiſcia, ſigna, tabula picta, Græcos homines nimio opere delectant. Itaq; ex illorū querimonys intelligere poſſumus, hæc illis acerbiffima videri: quæ forſitan nobis leuia, & contemnenda eſſe videantur. mihi credite Iudices, tamen ſi voſmet ipſos hæc eadem audire ceriò ſcio. cum multas acceperint per hoſce annos ſocij, atque extere nationes calamitates, & iniurias nullas Græci homines grauius tulerunt, nec ferunt:

quàm

quàm huiſcemodi ſpoliationes fanorum: atq; oppidorum. Licet iſte dicat, emiſſe ſe, ſicuti ſolet dicere: credite mihi Iudices: nulla vnq; ciuitas tota Aſia, & Græcia ſignum ullū, tabulas pictas, ullum deniq; ornamentū vrbis, ſua voluntate cuiquam vendidit, niſi forſè exiſtimatus, poſteaquam iudicia ſeuera Romæ fieri deſierint: græcos homines hæc vendere cœpiſſe: quatum, non modo nō vendebant, cum iudicia fiebant: verū etiam cōmebant, niſi arbitramini L. Craſſo, Q. Scauola, C. Claudio potentiſſimis hominibus, quorū adilitates ornatiffimas vidimus: cōmerciū iſtarum rerū, cum græcis hominibus nō fuiſſe: his qui poſt iudiciorū diſſolutiones, adiles facti ſunt, fuiſſe. Acerbiorem etiam ſcitote eſſe ciuitatibus falſam iſtam, & ſimulatam emptionem: quàm ſi quis clām ſurripiat: aut eripiat palām atq; auferat. nam turpitudinem ſummā eſſe arbitrantur, referri in literas publicas precio adductam ciuitatem: & precio paruo ea, quæ accepiſſent à maioribus, vendidiſſe, atque alienaſſe. etenim mirandū in modū græci rebus iſtis, quas nos cōtemnimus, delectantur. itaq; maiores noſtri facile patiebantur, hæc eſſe quāplurima apud ſocios: ut imperio noſtro quàm ornatiffimi florentiſſimiq; eſſent. apud eos autem quos vectigales, aut ſtipendarios fecerant: tamen hæc relinquebant: ut illi, quibus ea incunda ſunt, quæ nobis leuia videbantur: haberent hæc oblectamenta, & ſolatia ſeruitutis. Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues Ro. ſunt, mereri velle: ut ab iſs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarentinos? ut ne Europam in Tauro ſedentem amittant? ut Satyrum, qui apud illos in æde Veſta eſt: ut cætera? quid Theſpienſes? ut Cupidinis ſignum: propter quod vnum viſuntur Theſpiæ

quid

quid Gnidios? ut Venerem marmoream? quid ut pi-
 Etam, Coos? quid Ephesios? ut Alexandrum? quid Cy-
 zicenos? ut Aiace, aut Medeam? quid Rhodios? ut La-
 lysium? quid Athenienses? ut ex marmore Iachum, aut
 Parhalum pictum, aut ex ere Myronis bucculam? lon-
 gum est, & non necessarium commemorare, quae apud
 quosque visenda sunt tota Asia, & Gracia. verum illud
 est quamobrem hac commemorarim, quod existimare
 vos hoc volo: mirum quendam dolorem accidere iis, ex
 quorum urbibus hac auferantur. atque ut ceteros omitta-
 mus, de ipsis Syracusanis cognoscite. Ad quos ego cum
 venissem: sic primò existimabam, ut Romae existius ami-
 cis acceperam, ciuitatem Syracusanā, propter Heraclij
 hereditatem, non minus esse isti amicam: quā Mamer-
 tinam propter praedarum, ac furtorum omnium socie-
 tatem, simul & verebar, ne mulierum nobilium, & for-
 mosarum gratia, quarum iste arbitrio praturam per tri-
 ennium gesserat, virorumque, quibus cum nupta erant,
 nimia in istum non lenitudine, sed etiam liberalitate op-
 pugnaret: si quid ex literis Syracusanorum conquire-
 rem. itaque Syracusis cum ciuibus Romanis eram: eorum
 tabulas scribebam: iniurias cognoscebam, cum diutius
 in eo negotio, curaque fuero: ut requiescerem, curamque
 animi remitterem, ad Carpinatij praclaras tabulas re-
 uerterbar. ubi cum equitibus Ro. ex illo conuentu hone-
 stissimis, illos Ferrutios, de quibus ante dixi, explicabā.
 à Syracusanis prorsus nihil adiuuanti neque publicè, neque
 priuatim expectabam: neque erat in animo postulare.
 Cum hac agerem: repente ad me venit Heraclius is: qui
 tū magistratū Syracusis habebat: homo nobilis, qui Sa-
 cerdos Iouis fuisset: qui honos apud Syracusanos est am-
 plissi-

plissimus, agit mecum, & cum fratre meo: ut, si nobis videre-
 tur, adiremus ad eorū Senatū: frequentes esse in curia: se-
 iussu Senatus à nobis petere, ut veniremus. Primò nobis
 fuit dubiū, quid ageremus. deinde citò venit in mentē,
 nō esse vitandū nobis illū conuentum, & locum. itaque in
 curiam venimus: honorifice sanè cōsurgitur. nos rogatu
 magistratus assedimus. Incipit is loqui, qui & authorita-
 te, & aetate, & ut mihi visum est, usu rerū antecede-
 bat. Diodorus Timarchides, cuius omnis oratio hāc habuit
 primò sententiā: S. P. q. Syracusanū moleste grauiterg
 ferre: quod ego, cū in ceteris Sicilia ciuitatibus S. P. q.
 docuissem, quid eis utilitatis, quid salutis afferrem: et cū
 ab omnibus mandata, legatos, literas, testimoniāq. sum-
 psissem: in illa ciuitate nihil eiusmodi facerem, respondi,
 neque Romae in cōuentu Siculorū, cum à me auxiliū com-
 muni omnium legationū consilio petebatur, causaque totius
 ad me Sicilia deferrebat, legatos Syracusanorum af-
 fuisse: neque me postulare, ut quicquid contra C. Verrem de-
 cerneretur, in ea Curia, in qua inauratam C. Verriis sta-
 tuam viderē. Quod postea dixi: tantus est gemitus fa-
 ctus aspectu statuæ, & commemoratione: ut illud in Cu-
 ria positū monumentum scelerum, non beneficiorū vi-
 deretur. Tum pro se quisque, quantum dicendo assequi po-
 terat, docere me cœpit ea, quae paulò antè cōmemorauit:
 spoliata urbē: fana direpta: ex Heraclij hereditate, quā
 palestritis cōcessisset multo maximā partē ipsum abstu-
 lisse, neque postulandum fuisse, ut ille palestritas deligeret:
 qui etiam inuentorē olei deū sustulisset: neque illā statuā
 esse ex pecunia publica, neque publicè datam: sed eos qui
 hereditatis diripiendae participes fuissent, faciendam,
 statuendamque curasse. eosdem Romae fuisse legatos, illius
 adiutores

adiutores improbitatis, socios furtorum, confcios flagitiorum: eò minus mirari me oportere: si illi comuni legatorum voluntati, & saluti Siciliae defuissent. Vbi eorum dolorem ex illius iniurijs non modò nò minorem, sed prope maiorem, quàm ceterorum Siculorum esse cognovimus: meum animum in illos, tum ego, mei consilij, negotijq; totius suscepti causam, rationemq; proposui: tum eos hortatus sum, ut cause communi, salutiq; ne deessent: ut ei illam laudationem, quā se vi, ac metu coactos paucis illis diebus decreuisse dicebant, tollerent. Itaq; Iudices Syracusani hac faciunt istius clientes, atque amici: primum mihi literas publicas, quas in arario sanctiore conditas habebant, proferunt: in quibus ostendunt omnia, quae dixi ablata, esse perscripta: & plura etiā, quàm ego potui dicere, perscripta autem hoc modo: quod ex aede Minervae hoc & illud abesset: quod ex aede Iovis, quod ex aede Liberi. ut quisq; eis rebus tuendis cōservandisq; praesuerat, ita perscriptum erat: cū rationem ex lege redderet: & quae acceperat, deberet tradere: petisse, ut sibi, quod haeres abesset, ignosceretur. itaq; omnes liberatos discessisse, & esse ignotum omnibus. quas ego lueras ob signandas publico signo, deportandasq; curavi. De laudatione autem ratio sic reddita est. primum cum à Verre literae aliquanto ante adventū meum de laudatione venissent, nihil esse decretum. deinde, cum quidā ex illis amicis commonerent, oportere decerni: maximo esse clamore, & conuicio repudiatos. & posteaquā meus adventus appropinquaret, imperasse eum, qui summam potestatem haberet, ut decernerent. decretum ita esse: ut multò plus illa laudatio mali, quàm boni posset afferre. Id adeo Iudices, ut mihi ab illis demonstratum est:

tum est: sic vos ex me cognoscite. Mos est Syracusis, ut si qua de re ad Senatum referatur: dicat sententiam qui velit: nominatim nemo rogatur. & tamen, ut quisque honore, & etate antecedit: ita primus solet sua sponte dicere: idq; à ceteris ei conceditur, si quando taceat omnes: tunc sortitò coguntur dicere. Cum hic mos esset, refertur ad Senatum de laudatione Verris, in quo primum, ut aliquid esse morae, multi interpellant: de Sex. Peduceo, q; de illa ciuitate, totaq; provincia optime meritis esset: sese antea, cum audissent ei negotium faceßitum: cumq; cum publice, pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent: à C. Verre prohibitos esse: iniquum esse, tametsi Peduceus eorum laudatione iam nò vteretur: tamen non id prius decernere quod aliquando voluissent: quā quod tum cogerentur, conclamant omnes, & approbant, ita fieri oportere, refertur de Peduceo, ut quisque etate, & honore antecederet: ita sententiam dixit ex ordine. Id adeo ex ipso S. C. cognoscite. nā principium sententiae perscribi solet. Recita. **QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCEO.** dicit q; primi suaserint, decernitur. refertur deinde de Verre, dic quae & quomodo. **QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE.** quid postea scriptum est? **CVM SVRGERET NEMO: NEQVE SENTENTIAM DICERET.** quid hoc est? **SORS DVCITVR.** quamobrem? nemo erat voluntarius laudator Praturae tuae? defensor periculorum tuorum? praesertim cum inire à Pratore gratiam posset? nemo. ipsi illi tui conuiuae, consiliarii, & consilij verbum facere non audebant. In qua Curia statua tua stabat, & nuda in ea sily: nemo fuit ne quem

nudus quidem filius, in eanuda provincia comoueret. Atque etiam hoc me docent: eiusmodi senatus consulto fecisse laudationem: ut omnes intelligere possent: non laudationem, sed potius irrisum esse illam: qua commonefaceret istius turpem calamitofamque praetura. etenim scriptum esse ita: quod iste virgis neminem cecidisset: a quo cognoscitis, nobilissimos homines, atque innocentissimos securi esse percussos. quod viligenter provinciam administrasset: cuius omnes vigilias in stupris constat, adulteriisque esse consumptas. hoc autem scriptum esse: quod proferre non auderet reus: accusator recitare non desineret, quod pradones procul ab insula Sicilia prohibuisset Verres. quos etiam intra Syracusanam insulam recepisset. Quae posteaquam, ex illis cognoui: discessi cum fratre Curia: ut nobis absentibus, siquid vellent, decerneret. decernunt statim: primum, ut L. Fratri hospitium publice fieret: quod is eandem voluntatem erga Syracusanos suscepisset, quam ego semper habuissem. Id non modo tum scripserunt: verum etiam in are incisum nobis tradiderunt. Valde hercle te Syracusani tui, quos crebro commemorare soles, diligunt: qui cum accusatore tuo satis instam causam coniungenda necessitudinis putant, quod te accusaturus sit: & quod ad inquirendum in te venerit. postea decernitur, ac non varie, sed prope coniunctis sententiis: ut laudatio, qua C. Verri decreta esset, tolleretur. At vero cum iam non solum discessio facta esset: sed etiam perscriptum, atque in tabulas relatum: Praetor appellatur. at, quis appellat? magistratus aliquis? nemo. Senator? ne id quidem. Syracusanorum aliquis? minime. quis igitur Praetorem appellat? qui Quaestor istius fuerat, Cecilius. O rem ridiculam: O desertum hominem: O despe-

desperatum, ac relictum. a magistratu Siculo, ne Senatusconsultum Siculi homines facere possent: ne suum ius suis moribus, suis legibus, obtinere possent: non amicus istius, non hospes, non denique aliquis Siculus, sed Quaestor Praetorem appellat. quis hoc vidit? aut quis audivit? Praetorem appellat. & sapiens dimitti iubet Senatum: concurrat ad me maxima multitudo. primum Senatores clamare: eripi sibi ius: eripi libertatem: populus Senatum laudare: gratias agere: cives Romani a me nusquam discedere. quo quidem die, nihil egrius factum est multo labore meo: quam ut manus ab illo appellatore abstinerentur. Cum ad Praetorem in ius adissemus: excogitat. sane diligenter, & caute quid decernat. nam, antequam verbum facerem: de sella surrexit, atque abiit. Itaque tum de foro, cum iam ad uesperasceret, discessimus, postridie mane ab eo postulo: ut Syracusanis liceret senatus consultum, quod pridie fecissent, mihi reddere. Ille enim uero negat: & ait indignum facinus esse: quod ego in Senatu Graco, verba fecissem: quod quidem apud Gracos graece locutus essem: id ferri nullo modo posse. respondi homini ut potui, ut volui, ut debui. tum multa, tum etiam hoc me memini dicere: facile esse perspicuum, quantum inter hunc, & illum Numidicum verum & Germanum Metellum interesset. illum noluisse sua laudatione iuuare L. Lucillum sororis virum: qui cum optime conuenisset: hunc homini alienissimo, a ciuitatibus laudationes per vim, & metum comparare. Quod ubi intellexi, multum apud illum recentes nuncios, multum tabulas non commendaticias, sed tributarias valuisse: admonitis ipsorum Syracusanorum, impetum in eas tabulas facio: in quibus singula perscripta

erant. Ecce autem noua turba atq; rixa: ne tamen istum omnino Syracusis sine hospitibus planè nudū esse ac desertum putetis. retinere cœpit tabulas Theomnastus quidam, homo ridiculè infans: quem Syracusani Theoratum vocant: qui illic eiusmodi est, ut eum pueri scilicet: ut omnes, cū loqui cœperit, irrideant. Huius tamen infania, quæ ridicula est alijs: mihi tū molesta sane fuit, nam cum spumas ageret in ore, arderent oculi, voce maxima vim me sibi asferre clamaret, copulati in ius peruenimus. Hic ego postulare cœpi: ut mihi tabulas obsignare, ac deportare liceret, ille contra, instare ego, omniū mihi tabularum, & literarū fieri potestatem oportere. Ille contra furiosus urgere, nihil ad se vestras leges pertinere. Prætor intelligens, negare sibi placere, quod S. C. ratū esse non deberet: id me Romam deportare. quid multa? nisi vehementius homini minatus essem: nisi legum sanctionē, pœnamq; recitasset: tabularū mihi potestas facta non esset. Ille autem infans, qui pro isto contra me vehementissimè declamasset: postquam nō impetrauit: credo ut in gratiam mecum rediret: libellū mihi dat: in quo istius furta Syracusana perscripta erant: quæ ego antea iam ab illis cognoram: & acceperam. Laudent te sanè iam Mamertini: qui ex tanta prouincia soli sunt: qui te saluum velint: ita tamen laudent: ut Heius, qui eius princeps legationis est, ad sit: ita laudent: ut ea quæ rogati erunt, mihi parati sint respondere. ne subito à me opprimantur: hac sum rogaturus. nauem debeant ne. fatebuntur. præbuerint ne prætorē C. Verre. negabunt. edificauerint ne nauem onerariam maximam publicè, quàm Verri dederunt. negare non poterunt. frumentum ne ab his sumpserit Verres: quod

populo

populo Ro. mitteret, sicuti superiores. negabunt. quid mihi licuit, aut nautarum per triennium dederunt. nullū datum dicent. fuisse Messanam omniū istius furtorū, ac prædarum receptricem. negare non poterunt. permulta multis nauibus illinc exportata. hanc deniq; nauē maximā à Mamertinis datam, onustā cum isto prætorē profectā: fatebuntur. Quamobrem tibi habere sanè istā laudationē Mamertinam: Syracusanam quidē ciuitatem, ut abs te affecta sit, ita in te esse animatam videmus: apud quos etiam Verrea illa flagitiosa sublata sunt. etenim minimè conueniebat, ei deorū honores haberi: qui simulacra deorum sustulisset. Etiam meherculè illud in Syracusanis meritò reprehenderetur: si cum diem festum ludorum de fastis suis sustulissent celeberrimū, & sanctissimum: quod eo ipso die Syracusæ à Marcello capta esse dicuntur: ydem diem festum Verris nomine agerent: cū iste Syracusanis quæ ille calamitosus dies reliquerit, ademisset. At videte hominis impudentiam, atq; arrogantiam Iudices: qui non solū Verrea hæc turpia, hæc ridicula ex Heracly pecunia constituerit: verū etiam Marcellea tolli imperarit: ut ei sacra facerent quotannis: cuius opera omnium annorum sacra, deosq; patrios amiserant: eius autem familie dies festos tollerent: per quam ceteros quoq; festos dies recuperarent.

G ij

ACTIONVM IN C.
VERREM

LIBER VII. ORATIO X.

N E MINI video dubiū esse Iudices: quin
apertissimè C. Verres in Sicilia sacra,
profanaq; omnia & priuata, & publi-
cè spoliari: versatusq; sit sine vllanō mo-
dō religione, verum etiam dissimulatio-
ne in omni genere furandi, atq; prædandi. Sed quedam
mihi magnifica, et præclara eius defensio ostenditur: cui
quemadmodū resistam, multo mihi antiè est Iudices pro-
uidendū. ita enim causa constituitur: provinciā Siciliā
virtute eius, & vigilantia singulari dubijs formidolo-
sisq; temporibus à fugitiuis, atq; à belli periculis tutam
esse seruata. quid agam Iudices: quò accusationis mee
rationē conferam? quo me vertam? ad omnes enim meos
impetus, quasi in urus quidam, boni nomen imperatoris
opponitur. noui locum: video ubi se iactaturus sit Hor-
tensius. belli pericula, tempora Reipublice, Imperato-
rum penuriam cōmemorabit, tum deprecabitur à vo-
bis: tum etiam pro suo iure contendet: ne patiamini ita-
lem imperatorem, populo Romano Siculorumq; testi-
monys eripi: nène obteri laudem imperatoriam crimi-
nibus auaritiæ velitis. Nō possum dissimulare Iudices:
timeo, ne C. Verres propter hanc virtutem eximiam in
re militari, omnia, quæ fecerit, impune fecerit. venit enim
mihi in mentē, in iudicio M. Aquilij quantum autho-
ritatis, quantū momēti oratio M. Antonij habuisse exi-
stimata sit, qui ut erat, in dicendo non solum sapiens,
sed

sed etiam fortis: causa propè perorata, ipse arripuit M.
Aquilium, constituitq; in cōspectu omnium: tunicamq;
eius à pectore abscidit, ut cicatrices populus Ro. iudicēs-
que aspicerent, aduerso corpore exceptas. simul & de il-
lo vulnere, quod ille in capite ab hostium duce accepe-
rat, multa dixit: eoq; adduxit eos, qui erāt indicaturi:
vehementer ut vererentur, ne quē virum fortuna ex ho-
stium telis eripuisset, cum sibi ipse non pepercisset: hīc non
ad populi Ro. laudem, sed ad iudicum crudelitatiē vide-
retur esse seruatus. Hæc eadem nunc ab illis defensionis
ratio, viaq; tentatur: idem queritur, sit fur: sit sacrilegus:
sit flagitiorum omnium, viciorumq; princeps: at, est bo-
nus imperator, & felix, & ad dubia Reip. tempora re-
seruandus. Non agam summo iure tecum: non dicam
id, quod debeam forsitan obtinere: cum iudicium certa
lege sit constitutū: non quid in re militari fortiter feceris,
sed quemadmodū manus ab alienis pecunijs abstinue-
ris, abs te doceri oportere. non inquam sic agam. sed ita
quæram, quemadmodum te velle intelligo, quæ tua ope-
ra, & quanta fuerit in bello? quid dices? an bello fugitio-
rum Siciliam virtute tua liberatam? magna laus, &
honestæ oratio. sed tamen quo bello? nos enim post id bel-
lum, quod M. Aquilius confecit: sic accepimus, nullum
in Sicilia fugitiuorum bellum fuisse. at in Italia fuit. fa-
teor: & magnum quidem, ac vehemens. num igitur ex
eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num
tibi illius victoriæ gloriam cum M. Crasso, aut Cn. Pom-
peio communicandam putas? non arbitror hoc etiam
deesse tue impudentiæ: ut quicquam eiusmodi dice-
re audeas. obstitisti videlicet, ne ex Italia transire in
Siciliam fugitiuorum copia possent. ubi? quando? qua
G iiij

ex parte? cum aut navibus, aut ratibus conarentur accedere: nos enim nihil unquam prorsus audivimus: & illud audivimus, M. Crassi fortissimi viri virtute, consilioq. factum: ne ratibus coniunctis freto fugitivi ad Messanā transire possent. à quo illi conatu non tantopere prohibendi fuissent: si vlla in Sicilia praesidia ad illorum adventum opposita putarentur. At cum in Italia bellum tam propè à Sicilia, tamen in Sicilia nō fuit? quid mirū? ne cum in Sicilia quidem fuit eodē intervallo, pars eius belli in Italiam vlla pervasit, etenim propinquitas ad utram parē hoc loco profertur? utrum aditum facile hostibus, an contagionem imitandi eius belli periculosam fuisse? aditus omnis, hominibus sine vlla facultate navium non modò disjunctus, sed etiā clausus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuisse dicis: facilius fuerit ad Oceanū pervenire, quàm ad Peloridem accedere. Contagio autem ista servilis belli, cur abs te potius, quàm ab his omnibus, qui ceteras provincias obtinuerunt, predicatur? an quod in Sicilia iam ante bella fugitivorum fuerunt? at ea ipsa causa est, cur ipsa provincia minimo in periculo sit, & fuerit. nam posteaquam illinc M. Aquilius decessit: omnium instituta, atq. edicta pratorum fuerunt eiusmodi: ut ne quis cum re lo servus esset. Vetus est quod dicam: & propter severitatem exempli nemini fortasse vestrum inauditum: L. Domitium Praetorem in Sicilia, cum aperingens ad eum allatus esset: admiratum requisisse, quis eum percussisset. cum audisset pastorem cuiusdam fuisse: eum ad se vocari iussit. illum cupidè ad praetorē quasi ad laudem, atque ad premium accurrisse. quasi Domitium, qui tantam bestiam percussisset? illum respondisse,

respondisse, venabulo. statim deinde iussu praetoris in crucem esse sublatū. durum hoc fortasse videatur: neq. ego vllam in partem disputo: tantum intelligo maluisse Domitium crudelem in animaduertendo, quàm in praetermittendo dissolutum videri. Ergò his institutis provinciae, iam tum, cum bello fugitivorum tota Italia arderet homo non acerrimus, nec fortissimus, C. Norbanus in summo ocio fuit. per facile enim sese Sicilia tuebatur: ne quod in ipsa bellum posset existere. Etenim cum nihil tā coniunctum sit, quàm negotiatores nostri cum Siculis usu, re, ratione, concordia: & cum ipsi Siculi res suas ita constitutas habeant: ut his pacem expediat esse: imperium autem populi Ro. sic diligant: ut id imminui, aut commutari minimè velint: cumq. hac ab servorum bello pericula, & pratorum institutis, & dominorum disciplina prouisa sint: nullum est malum domesticū, quod ex ipsa provincia nasci possit. Quid igitur? nulli ne motus in Sicilia servorum Verre praetore? nulla ne consensiones factae esse dicuntur? nihil sanè quod ad S. P. q. R. pervenerit: nihil quod iste Romā publicè conscripserit. & tamen coeptum esse in Sicilia moveri aliquot locis servitium suspicor. id adeo non tam ex re, quàm ex istius factis, decretisq. cognosco. Ac videte quàm non inimico animo sim acturus. ego ipse haec, quae ille quærit, quae adhuc nunquam audistis, commemorabo: & profertā. In Tricalino, quem locum fugitivi iam antè tenuerunt: Leonida cuiusdam Siculi familia in suspicionē est vocata coniurationis. res delata est ad istum, statim, ut par fuit, iussu eius homines qui nominati erant, comprehensi sunt: adductiq. Lilybaeum: domino denunciatum est, ut adesset: causa dicta damnati sunt. quid deinde

de quid censetis? furtum fortasse, aut predam expecta-
 ris aliquam. nolite usquequaq; eadē hic querere. in me-
 ru belli, fraudi qui locus potest esse? etiam si qua fuit
 in hac re occasio, praetermissa est. tum potuit à Leonida
 nummorū aliquid auferre, cum denunciavit, ut a des-
 set. fuit nundinatio aliqua, & isti non noua, ne causam
 diceret, etiam alter locus: ut absoluerentur. damnatis
 quidem seruis, quae praedandi potest esse ratio? produci
 ad supplicium necesse est. testes enim sunt. qui in consi-
 lio fuerunt: testes publicae tabulae: testis splendidissima ci-
 uitas Lilybetana: testis honestissimus, maximusq; con-
 uentus ciuium Romanorum. nihil potest. produci
 sunt itaq; producuntur. & ad palum alligantur. etiam
 nunc mihi expectare videmini Iudices, quid deinde fa-
 ctū sit: quod iste nihil unquam fecit sine aliquo quaestu,
 atq; praeda. quid in eiusmodi re fieri potuit? quod com-
 modum est? expectate facinus quā vultis improbum:
 vincam tamē expectationem omnium. nomine sceleris,
 coniurationisq; damnati, ad supplicium traditi, ad pa-
 lum alligati, repente multis millibus hominum inspe-
 ctantibus soluti sunt, & Leonida illi domino redditi.
 qd hoc loco potes dicere homo amentissime? nisi id, quod
 ego non quero: quod denique in re tam nefaria, tamen si
 dubitari non potest: tamen, ne si dubitetur quidem, quae
 ri oporteat, quid, aut quantum, aut quomodo acceperis.
 remitto tibi hoc totum, atq; ista te cura libero. neq; enim
 metuo ne hoc cuiquam persuadeatur: ut ad quod faci-
 nus nemo, praeter te, vlla pecunia adduci potuerit: id tu
 gratis suscipere conatus sis. Verum de ista furandi pra-
 dandiq; ratione nihil dico: de hac imperatoria iam tua
 laude disputo. quid ais bone custos, defensorq; prouin-
 cia?

cia: tu quos seruos arma capere, ac bellum facere in Si-
 cilia voluisse cognoras: & de consilij sententia iudicaras:
 hos ad supplicium iam more maiorum traditos, & ad
 palum alligatos, ex media morte eripere ac liberare au-
 sus es? ut quam damnatis seruis crucem fixeras: hanc
 indemnatis ciuibus Ro. reseruares? Perdite ciuitates, de
 speratis omnibus rebus, hos solent exitus exitiales habe-
 re: ut damnati in integrū restituantur: vincti soluantur:
 exules reducantur: res indicata rescindantur. quae cum
 accidunt, nemo est, quin intelligat ruerē illam Rēpubli-
 cam. hac ubi veniunt: nemo est, qui vllam spem salutis
 reliquam esse arbitretur. atq; hac sicubi facta sunt: facta
 sunt ut homines populares, aut nobiles supplicio, aut
 exilio leuantur: ut non ab his ipsis, qui iudicassent, ut
 non statim, ut non eorum facinorum damnati, quae ad
 vitam & fortunas omnium pertinerent. hoc verò no-
 num, & eiusmodi est: ut magis propter reū, quā pro-
 pter rem ipsā credibile esse videatur: ut homines ser-
 uos, ut ipse qui iudicarat, ut statim è medio supplicio di-
 miserit: ut eius facinoris damnatos seruos, quos ad om-
 nium liberorū caput, & sanguinē pertineret. O praec-
 clarum Imperatorem: nec iam cum M. Aquilio fortis-
 simo viro, sed verò cum Paulis, Scipionibus, Marijs con-
 ferendum. tantū ne vidisse in metu, periculoq; prouin-
 cia? cum seruitiorum animos in Sicilia suspensos pro-
 pter bellum Italia fugitiuorum videret: ne quis se com-
 mouere auderet, quantum terroris iniecit? comprehen-
 di iussit. quis non pertimescat? causam dicere dominos,
 quid seruis tam formidolosum? fecisse videri pronun-
 ciauit. exortam videtur flammam paucorum dolore, ac
 morte restinxisse. quid deinde sequitur? verbera, atque
 ignes,

ignes, & illa extrema ad supplicium damnatorum, metum caterorum, cruciatus, & crux. hisce omnibus supplicijs sunt liberati. Quis dubitet, quin seruorum animos summa formidine oppreſſerit: cum viderent ea facilitate Prætores: ut ab eo seruorum ſcleris coniurationisq; damnatorum vita, vel ipſo carnifice internuncio redimeretur. Quid? hoc in Apolloniensī Aristodamo? quid? in Leonte Magarensī non idem feciſti? quid? iſte motus ſeruorum, belliq; ſubita ſuſpicio, utrum tibi tandem diligentiam cuſtodiente provincia, an nouam rationem improbiſſimi queſtus attulit? Halycienſis Eumenide, nobilis hominis, & honeſti, magna pecunie villicus, cum impulſu tuo inſimulatus eſſet: HS LX à domino accepit. quod nuper ipſe iuratus docuit quemadmodum geſtum eſſet. Ab equite Ro. C. Matriniꝝ abſente, cum iſ eſſet Roma: quod eius villicos, paſtoresq; tibi in ſuſpicionem veniſſe dixeras: HS centies abſuliſti. Dixit hoc L. Flauius, qui tibi eam pecuniam numerauit: procurator C. Matriniꝝ: dixit ipſe C. Matrinus: dicet vir clariffimus Cn. Lentulus Cēſor: qui Matriniꝝ honoris cauſa, recenti negotio ad te literas miſit, mittendasq; curauit. Quid? de Apollonio Diocli filio Panormitano, cui Gemino cognomen eſt, præteriri poteſt? ecquid hoc tota Sicilia clariuſ? ecquid indigniuſ? ecquid maniſteſtiꝝ proferri poteſt? quem iſ, uti Panormum venit: ad ſe vocari, & de tribunali citari iuſſit, concurſu magno, frequentiaq; conuentus. homines ſtatim loqui, mirari, quod Apollonius homo pecunioſus tam diu ab iſto maneret integer. excogitauit: neſcio quid attulit: profecto homo diues, repente à Verre non ſine cauſa citatur: expectatio ſumma omnium, quid nam id eſſet: cum
exanima-

exanimatus ſubito ipſe accurrit cum adoleſcente filio. nam pater grandis natuiam diu lecto tenebatur. nominat iſte ſeruum: quem magiſtrum pecoris eſſe diceret: cū dicit coniuraſſe, & alias familias concitaſſe. iſ omninò ſeruus in familia non erat. cum ſtatim exhiberi iubet. Apollonius affirmat ſeruum ſe omninò illo nomine habere neminem. iſte hominem arripi à tribunali, & in carcerem conijci iubet. ille clamare, cum raperetur, nihil ſe miſerum feciſſe, nihil commiſiſſe: pecuniam ſibi eſſe in nominibus: numeratam in præſentia non habere. hæc cum maxime ſumma hominum frequentia teſtificaretur: ut quiuſ intelligere poſſet, eum, quod pecuniam non dediſſet: iccirco illatam acerba iniuria affici: cum maxime ut dico, hoc de pecunia clamaret, in vincla coniectus eſt. Videte conſtantia Prætoris, & eius Prætoris, qui nunc reus nō ita defendatur, ut mediocris Prætor: ſed ita laudetur, ut optimus Imperator. Cum ſeruorum bellum metueretur: quo ſupplicio dominos indemnatos afficiebat: hoc ſeruos damnatos liberabat. Apollonium locupletiffimum hominem, qui, ſi fugitini bellum in Sicilia facerent: ampliſſimas fortunas amitteret: belli fugitiuorum nomine indicta cauſa, in vincla cōiecit. ſeruos, quos ipſe cum conſilio belli faciendi cauſa conſenſiſſe iudicauit: eos ſine conſily ſententia, ſua ſponte omni ſupplicio liberauit. quid? ſi ab Apollonio aliquid commiſſum eſt: quamobrem iure in eum animaduertetur, tamen ne hanc rem ſic agemus? ut crimini, aut inuidia reo putemus eſſe oportere: ſi quo de homine ſeucriꝝ iudicauit? non agam tam acerbè: non utar iſta accuſatoria conſuetudine. ſi quid eſt factum clementer, ut diſſoluè factum criminis: ſi quid vindicatum
ſeuere

seuerè est: ut ex eo crudelitatis inuidiam colligam. non agam ista ratione: tua sequar iudicia: tuam defendam auctoritatem, quoad tu voles. simulac tui cœperis tua iudicia rescindere, mihi succensere desinito. meo iure enim contendam: eum, qui suo iudicio condemnatus sit, iuratorum iudicium sententijs damnari oportere. Non defendam Apollonij causam, amici, atq; hospitis mei: ne tuum iudicium videar rescindere: nihil de hominis frugalitate, virtute, diligentia, dicam: pratermittam illud etiã, de quo antea dixi: fortunas eius ita constitutas fuisse, familia, pecore, villis, pecunijs creditis, ut nemini minus expediret, ullum in Sicilia tumultum, aut bellum commoueri: non dicam ne illud quidem, si maximè in culpa fuerit Apollonius: tamè in hominem honestissimum, ciuitatis honestissimæ, ita grauer animaduerti causam iudicta non oportuisse: nullam inuidiam in te, ne ex illis quidem rebus concitabo: cum esset talis vir in carcere, in tenebris, in squalore, in sordibus, tyrannicis interditijs tuis patri exacta ætate, & adolescenti filio adeundi ad illum miserum potestatem nunquam esse factam. Etiam illud præteribo: quotienscunq; Panormum veneris illo anno & sex mensibus, nam tam diu fuit in carcere Apollonius, totiens ad te Senatum Panormitanum adisse supplicem cum magistratibus, sacerdotibusq; publicis, orantem, atq; obsecrantem: ut aliquando ille miser, atq; innocens calamitate illa liberaretur. relinqua hæc omnia: quæ si velim persequi, facile ostendam tuam crudelitatem in alios, omnes tibi aditus misericordie iudicium iam pridem esse præclusos. omnia igitur ista concedam, & remittam. prævideo enim quid sit defensorus Hortensius. fatebitur apud istum, neq; senectutem patris,

tris, neq; adolescentiæ filij, neq; lachrymas utriusq; plus valuisse: q̃ utilitatē, salutemq; prouincia. dicet Remp. administrari sine metu, ac seueritate non posse. quæ res quamobrem fasces prætoribus præferantur? cur securæ date? cur carcer edificatus? cur tot supplicia sine improbos more maiorum constituta? quæ cum omnia grauer, seuerq; dixerit: quæram cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repenti, nulla noua re allata, nulla defensione, sine causâ de carcere emitti iusserit? tantumq; in hoc crimine suspicionis esse affirmabo, ut iâ ipsis iudicibus sine mea argumentatione coniecturam facere permittam: quod hoc genus prædandi, quam improbum, quam indignum, quamq; ad magnitudinē quæstus immensum, infinitumq; esse videatur. nam quæ iste in Apollonio fecit: ea primum breuiter cognoscite quot, & quanta sint: deinde hæc expendite, atque æstimate pecunia: reperietis iccirco hæc in vno homine pecunioso tot constituta: ut cæteris formidines similium incommodorum, atq; exempla periculorum proponerentur. Primum insimulatio est repentina, capitalis, atq; inuidiosi criminis. statuite quanti hoc putetis, & quam multo redemisse. deinde crimen sine accusatore, sententia sine consilio, damnatio sine defensione. æstimate harum rerum omnium precia: & cogitate in his iniquitatibus vnum hæsisse Apollonium: cæteros profecto multos ex his incommodis pecunia se liberaffe. postremo tenebræ, vincla, carcer inclusum supplicium, atq; à conspectu parentum, ac liberū, deniq; à libero spiritu, & communi luce seclusum. hæc verò, quæ vel vita redimi recte possunt, æstimare pecunia non queo. hæc omnia se- ro redemit Apollonius iam mæore, ac miseris per-

ditus: sed tamen ceteros docuit, antè istius auaricia, ac sceleri occurrere. Nisi verò existimatis hominè pecunio-
sissimum sine aliqua causâ quæstus iniectum ad tam in-
credibile crimen: aut sine eadem causâ repenitè carce-
re emissum: aut hoc prædandi genus ab isto in illo vno
adhibitum, ac tentatum: & non per illum, omnibus pec-
cuniosis Siculis metum propositum, & iniectum. Cupio
mihi Iudices ab illo subijci, quoniam de militari eius glo-
ria dico, si quid fortè prætereo. nam mihi videor de omni-
bus iam rebus eius gestis dixisse. quæ quidem ad belli su-
gitinorum pertineret suspicionem, certè nihil sciens præ-
termisi. Habetis hominis consilia, diligentiam, vigilan-
tiâ, custodiâ, defensionemq; provincie. summa illuc per-
tinet, ut sciatis, quoniam plura genera sunt imperatorum,
ex quo genere iste sit. ne diutius in tanta penuria viro-
rum fortium talem imperatorem ignorare possitis: non
ad Q. Maximi sapientiâ, neq; ad illius superioris Afri-
cani in re gerenda celeritatem, neq; ad huius, qui postea
fuit, singulare consilium, neque ad Pauli rationem, ac
disciplinam, neq; ad C. Marij vim, atq; virtutem, sed
ad aliud genus imperatorum sanè diligenter retinen-
dum, & conservandum, quæso cognoscite. Itinerum pri-
mum laborem, qui vel maximus est in re militari Iu-
dices, & in Sicilia maximè necessarius: accipite quàm
facilem sibi iste, & iucundum ratione, consilioq; reddi-
derit. Primùm temporibus hybernis ad magnitudinem
frigorum, & ad tempestatum vim, ac fluminum, præ-
clarum sibi hoc remedium comparat. urbem Syracu-
sas elegerat, cuius hic situs, atq; hæc natura esse loci, cœ-
liq; dicitur: ut nullus unquam dies tam magna, turbu-
lentaq; tempestate fuerit: quin aliquo tempore solè eius
dicere homines

dicere homines viderent. hic ita vivebat, iste bonus Impe-
rator hybernis mensibus: ut cum non facile, non modò
extra lectum, sed ne extra lectum quidem quisquā vi-
deret. ita diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo stu-
deret. & flagitijs conterebatur. Cum autem ver esse cœ-
perat: cuius initium iste, non à fauonio, neq; ab aliquo
astro notabat, sed cum rosam viderat: tunc incipere ver
arbitrabatur: dabat, se labori, atq; itineribus: in quibus
vssq; eò se præbebat, patientem, atq; impigrum: ut cum
nemo unquam in equo sedentem videret. nam, ut mos
fuit Bithyniæ regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua
paludatus erat perlucidus Meliteni rosâ factus. Ipse au-
tem coronam habebat vnâ in capite: alteram in col-
lo: reticulumq; ad nares sibi apponebat tenuissimo li-
no, minutis maculis, plenum rosæ. sic confecto itinere,
cum ad aliquod oppidum venerat, eadem lectica vs-
que ad cubiculū deferebatur. Eò veniebant Siculorum
magistratus: veniebant equites Romani, id quod ex mul-
tis iuratis audietis: controuersia secreto deferebantur:
paulo post palàm decreta auferebantur. deinde ubi pau-
lisper in cubiculo precio, non æquitate iura describerat,
Veneri iam, & Libero reliquū tempus deberi arbitra-
batur. quo loco mihi nō præmittenda videtur præcla-
ri Imperatoris egregia, ac singularis diligentia. nā scito-
te esse oppidum in Sicilia nullū, ex his oppidis, in quibus
Prætoris consistere, & conuentum agere solent: quo in
oppido non isti ex aliqua familia non ignobili, delecti
ad libidinem mulier esset. itaq; nonnulla ex eo nu-
mero in conuiuium adhibebantur palàm. si quæ ca-
stiores erant, ad tempus veniebant, lucè conuentumq;
vitabant. erant autem conuiuia non illo silentio Præto-

rum, atq; Imperatorū: neq; eo pudore, qui in magistratum conuiuijs versari solet: sed cum maximo clamore, atq; conuiuium nonnunquam etiam res ad manus, atq; ad pugnam veniebat. iste enim prator sceleris, ac diligens, qui populi Ro. legibus nunquam paruisset, illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat, itaq; erant exitus eiusmodi: ut alius inter manus conuiuium, tanquam e prælio auferretur: alius tanquam occisus relinqueretur: plerique fusi sine mente, ac sine ulla sensu iacerent. quibus ut cum aspexisset: non se Prætoris conuiuium, sed ut Cannensem pugnam nequitia videre arbitraretur. Cum verò ætas summa esse iam ceperat: quod tempus omnes semper Siciliæ Prætores in ueneribus consumere consueuerunt: propterea quod tū putant obeundam esse maximè prouinciā: cum in aruis frumenta sunt: quod & familia congregantur, & magnitudo seruitij perspicitur: & labor operis maximè offenditur: & frumenti copia commouet: tempus anni non impedit: tum inquam, cum concurrant ceteri Prætores: iste nouo quodam ex genere Imperator pulcherrimo Syracusarum loco statua sibi castra faciebat. nam in ipso aditu, atq; ore portus, ubi primum ex alto sinus ad urbem ab litore inflectitur, tabernacula carbasseis intentis uelis collocabat, huc ex illa domo Prætoria, quæ Regis Hieronis fuit, sic emigrabat: ut per eos dies nemo istum extra illum locum videre posset. in eum autem ipsum locum aditus erat: nemini: nisi qui aut socius, aut minister libidinis esse posset. huc omnes mulieres, quibus cum iste consueuerat, conueniebant. quarum incredibile est quanta multitudo fuerit Syracusis. huc homines digni istius amicitia, digni ut illa conuiuijsq; veniebant. in

ter

ter eiusmodi viros, ac mulieres adulta ætate filius versabatur: ut eum, etiā si natura à parentis similitudine abriperet, consuetudo tamen, ac disciplina patri similē esse cogeret. Huc Tertia illa perducta per dolum, atq; insidias ab Rhodio tibicine, maximas in istius castris effectisse turbas dicitur: cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracusani, nobilis mulier, itemq; Aescibrionis honesto loco nata, in conuentum suum minimi Isidori filiam uenisse. iste autem Hannibal, qui in suis castris virtute putaret oportere, non genere certari: sic hanc Tertiam dilexit: ut eam secū ex prouincia exportaret. ac per eos dies cum iste cum pallio purpureo talariq; tunica versaretur in conuiuijs muliebribus: non offendeantur homines in eo, neque molestè ferebant: abesse à foro magistratum: non ius dici: non iudicia fieri. lucum illum littoris, percrepare totum mulierum uocibus, cantuq; symphonia: in foro silentium esse summum causarum, atq; iuris: non ferebant homines molestè. non enim ius abesse videbatur à foro, neque iudicia, sed vis & crudelitas, & bonorum acerba, atque indigna direptio. Hunc igitur in Imperatorem esse defendis Hortensi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, superbiam, scelus, audaciam, rerum gestarum magnitudine, atq; Imperatoris laudibus tegere conaris? hic scilicet est metuendum, ne ad exitum defensionis tuæ, uetus illa Antoniana dicendi ratio, atq; authoritas proferatur: ne excitetur Verres: ne denudetur à pectore: ne cicatrices populus Rom. aspiciat, ex mulierum morfu uestigia libidinis, atque nequitia, dii faciant, ut rei militaris, ut belli mentionem facere audeas, cognoscantur enim omnia istius æra illa uetera: ut non solum in imperio, uerum etiam in stipen-

H 4

dijs qualis fuerit intelligatis renouabitur. prima illa militiæ: cum iste è foro abduci, nō, ut ipse prædicat, perducere solebat. aleatoris Placentini castra commemorabuntur: in quibus cum frequens fuisset: tamen ære dirutus est. multa eius in stipendijs damna proferentur: quæ ab isto ætatis fructu dissoluta, & compensata sunt. Iam vero cum in eiusmodi patientia turpitudinis, aliena, non sua facietate obdurasset: qui vir fuerit: quot præsidia, quam munita pudoris, & pudiciæ vi, et audacia ceperit, quid me attinet dicere? aut coniungere cum istius flagitio cuiusquam prætere a dedecus? non faciam Iudices, omnia vetera prætermittam. duo sola recentia sine cuiusquam infamia ponam: ex quibus coniecturam facere de omnibus possitis. Vnum illud, quod ita fuit illustre notumq; omnibus: ut nemo tam rusticanus homo L. Lucullo, & M. Cotta Conss. Romam ex ullo municipio vadamonijs causa venerit: quin scires, iura omnia populi Ro. nutu, atq; arbitrio Chelidonis meretricule gubernari. alterū, quod cum paludatus exisses, vota q; pro imperio suo, communiq; populi Ro. nuncupasses: noctu stupri causa lætica in urbem introferri solitus est ad mulierē, nuptā uni, propositā omnibus, contra fas, contra auspicia, contra omnes diuinas, atq; humanas religiones. O dij immortales, quid interest inter mentes hominum, & cogitationes. ita mihi meam voluntatem, spemq; reliqua vite vestra populi q; Ro. existimatio comprober: ut ego quos adhuc mihi magistratus populi Ro. mandauit: sic eos accepi, ut me omnium officiorum obstringi religione arbitrarer. Ita quaestor sum factus: ut mihi honorem illum tum non solum datum: sed etiam creditum, ac commissum putarem. sic obtinui Quaesturam in prouincia

Sicilia:

Sicilia: ut omnium oculos in me unum coniectos arbitrarer: ut me, Quaesturamq; meā, quasi in aliquo orbis terra theatro versari existimare: ut omnia semper, quæ iucundia videtur esse: non modò his extraordinarijs cupiditatibus, sed etiā ipsi naturæ, ac necessitati denegare. Nunc sum designatus Edilis: habeo rationē quid à populo Ro. acceperim: mihi ludos sanctissimos maxima cū cerimonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos: mihi Floram matrem populo, plebiq; Ro. ludorum celebritate placandam: mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cum dignitate, ac religione Ioui, Iunoni, Minervæq; esse faciendos: mihi sacrarum ædium procuratiōē, mihi totam urbē tuendā esse commissam: ob earum rerum laborem, & sollicitudinem fructus illos datos: antiquiorem in Senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius, imagines ad memoriā, posteritatemq; prodendā. Ex his ego rebus omnibus Iudices, ita mihi deos omnes propicios esse velim: tu, tamen si mihi iucundissimus est bonus populi: tamen nequaquam tantum capio voluptatis: quantum sollicitudinis, & laboris. ut hæc ipsa adilitas, non quia necesse fuerit, alicui candidato data, sed quia sic oportuerit, rectè collata, & iudicio populi in loco posita esse videatur. Tu cum esses prætor renunciatus quoquo modo, mitto enim, & prætereo, quid tum sit altum, sed cum esses renunciatus, ut dixi. non ipsa prætonis voce excitatus es? qui te totiens seniorum, iuniorumq; centurijs illo honore affici pronuntiavit: ut hoc putares, aliquam Reip. partem tibi creditam? annum tibi illud unū, domo carendum esse meretrici? cum tibi fors obtingisset, ut ius diceret: quantum negotij, quid one-

H iy

vis haberes, nunquā cogitasti: neq; illud rationis habuisti, si forē expergefācere te posses: eam prouinciam quam tueri singulari sapientia, atq; integritate difficile esset, ad summam stultitiam, nequitiamq; venisse. Itaq; non modo domo tua Chelidonem in Prætura extruderent: tui si: sed in Chelidonis domū Præturam tuā totam detulisti. Secuta prouincia est, in qua tibi nunquam venit in mentem: non tibi iccirco fascēs, & secures, & tantum imperij vim, tantamq; ornamentorum omnium dignitatem datam: ut earum rerum vi, & authoritate omnia repagula iuris, pudoris, & officij perfringeres: ut omnium bona prædam tuam duceres: nullius res tuta, nullius domus clausa, nullius vita septa, nullius pudicitia munita, contra tuam cupiditatem, & audaciam posset esse. in qua tu te ita gessisti, ut cum omnibus tenere rebus, ad bellum fugitiuorum cōfugias: ex quo iam intelliges, non modo tibi nullam defensionem, sed maximam vim criminum exortam. Nisi forē Italici belli fugitiuorum reliquias, atq; illud Thempsanum incommodum proferes. ad quod recens, cum te peropportune fortuna obtulisset, si quid in te virtutis, atq; industria fuisset. idem, qui semper fueras, inuenitus es. cum ad te Valentini venissent, & pro his homo disertus, & nobilis M. Marius loqueretur, ut negotium susciperes: ut, cum penes te pratorium imperium, ac nomen esset, ad illā paruam manum extinguendam ducē te, principemq; præberes: non modo id refugisti, sed eo ipso tempore, cum esses in litore, Tertia illa tua, quam tecum deportabas, erat in omnium conspectu. ipsis autem Valentinis ex tam illustri, nobiliq; municipio, tantis de rebus responsum nullum dedisti, cum esses cum tunica pulla, & pallo.

lio. Quid hunc proficiscentem, quid in ipsa prouincia fecisse existimatis? qui cum iam ex prouincia nō ad triūphum, sed ad iudicium decederet: ne illam quidem infamiam fugerit, quam sine ulla voluptate capiebat. O' diuina Senatus frequentis in ade Bellona admurmuratio. memoria tenetis Iudices, cum ad uespera sceret, & paulo ante esset de hoc Thempsano incōmodo nunciatum: cum inueniretur nemo qui in illa loca cū imperio mitteretur: dixisse quenā Verrē esse non longē à Thempsā? quam valde vniuersi admurmurant? quam palā principes contradixerint. Et is tot criminibus, testimonijsq; conuictus in eorum tabellis spem sibi aliquam ponit: quorū omnium palā causa incognita voce damnatus est. Esto nihil ex fugitiuorum bello, aut suspitione belli, laudis adeptus est: quod neq; bellū eiusmodi, neque belli fuit periculum in Sicilia: neq; ab isto prouisum est, ne quod esset. at verō contra bellum prædonum classem habuit ornatam, diligentiamq; in eo singularem. itaq; isto Præto præclare defensa prouincia est. Sic de bello prædonum, sic de classe Siciliensi Iudices dicam: ut hoc iam ante confirmem: in hoc vno genere omnes inesse culpas istius maximas auaritiæ, maiestatis, demeritiæ, libidinis, crudelitatis. hæc dum breuiter expono, quæso, ut fecistis adhuc, diligenter attendite. Rem naualem primum ita dico esse administratam: non uti prouincia defenderetur, sed ut classis nomine pecunia quæreretur. Superiorum Prætorum consuetudo cum hæc fuisset: ut naues ciuitatibus, certusq; numerus nauarum, militumq; imperaretur: maxima, & locupletissima ciuitate Mamertina nihil horum imperauisti. ubi quā rem quid ubi Mamertini pecunie clā

dederint, post videbitur: ex ipsorum literis & testibus
 quaremus. nauem verò Cybeam maximā, triremis in-
 star, pulcherrimam, atq; ornatissimam, palam edificatā
 sumptu publico, sciente Sicilia, per magistratum, sena-
 tumq; Mamertinum, tibi datam, donatamq; esse dico.
 hæc nauis onusta præda Siciliensi, cū ipsa quoq; esset ex
 præda: simul cum iste decederet: appulsa Veliam est, cum
 plurimis rebus, & ijs quas ante Romam mittere cum ce-
 teris furtis nolint: quod erant charissima, maximeq; ei
 delectabant. Eam nauem nuper egomet vidi Velia:
 multiq; alij viderunt, pulcherrimam, atq; ornatissimā
 Iudices, quæ quidem omnibus, qui eam aspexerant: pro-
 spectare iam exilium, atq; explorare fugam domini vi-
 debatur. Quid mihi hoc loco respondebis? nisi forte id,
 quod tamen si probari nullo modo potest, tamen dici qui-
 dem in iudicio de pecunijs repetundis necesse est: de tua
 pecunia constare edificatam esse eam nauem. Aude hoc
 saltem dicere, quod necesse est, noli metuere Hortensi ne
 quaram, qui licuerit edificare nauē Senatori. antiquæ
 sunt istæ leges, & mortuæ, quemadmodū tu soles dicere,
 quæ vetant, fuit ista reprehensio quondā, fuit ista fœneri-
 tas in iudicijs: ut istam rē accusator in magnis crimini-
 bus obijciendā putaret, quid enim tibi naue opus fuit? q-
 si quod publicè proficisceris: & præsidij, & velturæ cau-
 sâ sumptu publico nautigia præberentur, priuatim autē
 nec proficisci quōquam potes: nec accerere res transma-
 rinæ ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil li-
 cet, deinde cur quicquā contra leges parasti? valeret hoc
 crimen: in illa veteri fœneritate, ac dignitate Reipublicæ.
 nunc non modò te hoc crimine non arguo: sed ne illa qui-
 dem

dem cōmuni vituperatione reprehendo. Postremò tu tibi
 hoc nunquā criminōsum, nunquā inuidiosum fore
 putasti? celeberrimo loco palam tibi edificari onerariā
 nauē in ea provincia, quam tu cum imperio obtinebas?
 quid eos loqui, qui videbāt. quid existimare eos, qui au-
 diebant, arbitrare? inanem te nauem esse in Italiā de-
 ducturum? nauiculariam te, cum Romam venisses, esse
 facturum? ne illud quidem quisquam poterat suspicari:
 te habere in Italia maritimum fundum: & ad fructus
 deportandos onerariam nauem comparare. eiusmodi
 de te voluisti sermonem esse omnium? palam ut loque-
 rentur, te illam nauem parare: quæ prædam ex Sicilia
 deportaret, & quæ ad ea furtā, quæ reliquisses, commea-
 ret? Verum hæc omnia, si doces nauem de tua pecunia
 edificatam, remitto atque concedo, sed hoc homo amen-
 tissime non intelligis priore actione ab istis ipsis tuis Ma-
 mertinis laudatoribus esse sublatum. nam dixit Hæcius
 princeps ciuitatis, princeps istius legationis, quæ ad tuā
 laudationē missa est: nauē tibi operis publicis Mamertino-
 rum esse edificatam: eiq; faciendæ Senatorem Ma-
 mertinum publicè præfuisse. Reliqua est materies: hanc
 Rheginis, ut ipsi dicunt, tamen si tu negare non potes, pu-
 blicæ, quod Mamertini materies nō habent, imperauis-
 ti. Si ex eo quo fit nauis, & qui faciunt, imperio tibi tuo
 non precio præsto fuerunt: ubi tandem istuc latet, quod
 tu de tua pecunia dicis impensum? At Mamertini in
 tabulis nihil habent, primum video potuisse fieri, ut ex
 arario nihil darent, etenim vel Capitolium, sicut apud
 maiores nostros factum est, publicè gratis coactis fa-
 bris, operisq; imperatis, exedificari, atque effici potuit.
 deinde id, quod perspicio, & quod ostendam, cum istos

produxero, ipsorum ex literis: multas pecunias isser-
 gatas in operum locationes falsas atque inanes, esse per-
 scriptas. nam illud minime mirum est: Mamertinos,
 à quo summum beneficium acceperant, quem sibi ami-
 ciorem quàm populo Ro. esse cognouerant, eius capiti li-
 teris suis pepercisse. Si argumento est, Mamertinos pecu-
 nias tibi non dedisse: quia scriptum non habent: sit ar-
 gumento, tibi gratis constare nauem: quia quid emeris,
 aut quid locaueris, scriptum proferre non potes. At enim
 iccirco nauē Mamertinis nō imperasti, quod sunt fœde-
 rati. dy approbent. habemus hominē in Facialium ma-
 nibus educatum: unum, prater ceteros, in publicis reli-
 gionibus fœderum, sanctum & diligentē. omnes q̄ ante
 te, Praetores fuerūt, dedantur Mamertinis: quod ys na-
 uē contra pactionem fœderis imperarint. sed tamen tu
 sancte homo, ac religiose, cur Taurominitanis itē fœde-
 ratis nauē imperasti? an hoc probabis? in aqua causa po-
 pulorum, sine precio variū ius, & disparem conditionē
 fuisse? Quid si eiusmodi esse hac duo fœdera duorum po-
 pulorum Iudices doceo: ut Taurominitanis nominatim
 cantum, & exceptum sit fœdere, ne nauē dare debeant?
 Mamertinis in ipso fœdere sanctum, atque perscriptum
 sit: uti nauem dare necesse sit? istum autē contra fœdus,
 et Taurominitanis imperasse, et Mamertinis remisisse?
 num cui dubium poterit esse, quin Verre pretore plus
 Mamertinis Cybea, quàm Taurominitanis fœdus opi-
 tulatum sit? Recitetur fœdera. Isto igitur tuo, quemad-
 modū ipse prædicas, beneficio, ut res indicat, precio, atq;
 mercede, minuisti maiestatem reipublice: minuisti auxi-
 lia populi Romani: minuisti copias maiorum virtute, ac
 sapientia comparatas: sustulisti ius imperij, conditionem
 sociorum,

sociorum, memoriam fœderis. Qui ex fœdere ipso na-
 uē vel vsq; ad Oceanum, si imperassemus, sumptu, pe-
 riculoq; suo armatā, atq; ornatam mittere debuerunt:
 hi ne in freto ante sua tecta & domos nauigarent: ne sua
 mania, portusq; defenderent: precio abs te ius fœderis
 & imperij conditionē emerunt. Quid censetis in hoc
 fœdere faciundo voluisse Mamertinos impendere labo-
 ris, opera, pecunia, ne hac biremis ascriberetur, si id vl-
 lomo modo possent à nostris maioribus impetrare? nam cū
 hoc munus imperaretur tam graue ciuitati: inerat,
 nescio quomodo in illo fœdere societatis quasi quedam
 nota seruitutis. Quod tum recentibus suis officijs, inte-
 grare, nullis populi Ro. difficultatibus, à maioribus no-
 stris fœdera assequi non potuerunt: id nunc nullo no-
 uo officio suo, tot annis post, iure imperij nostri quotan-
 nis usurpato, ac semp̄ retento, summa in difficultate nau-
 um, à C. Verre precio assecuti sunt. At nō hoc solum asse-
 cuti, ne nauē darent. ecquē nautam, ecquem militem, q̄
 aut in classe aut in praesidio esset, te pretore p̄ triennium
 Mamertini dederūt? deniq; cū ex senatus cōsulto, item-
 que ex lege Terentia & Cassia, frumentū equaliter emi
 ab omnibus Siciliae ciuitatibus oporteret: id quoq; mu-
 nus leue, atq; cōmune Mamertinis remisisti. Dices fru-
 mentum Mamertinos non debere. quomodo nō debere?
 an ut ne venderent? non enim erat hoc genus frumen-
 ti ex eo genere, quod exigeretur: sed ex eo, quod emere-
 tur. Te igitur authore, & interprete, ne soro quidem, &
 cōmeatu Mamertini populū Ro. iuuare debuerūt. Quae
 tandem ciuitas fuit, quae deberet? qui publicos agros
 arant, certum est quid ex lege Censoria dare debeant.
 cur ijs quicquam praeerea, ex alio genere imperauisti?
 quid

quid Decumani? nunquid præter singulas decumas ex lege Hieronica debent? cur ijs quoque statuisſi: quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui sunt immunes, y cer tẽ nihil debent. at ijs non modo imperaſti: verũ etiã quo plus darent, quã poterant, hæc sexagena millia modi- ſm, quã Mamertinis remiſeras, addidiſti. neque hoc dico, ceteris non recte imperatũ eſſe. Mamertinis, qui erat in eadẽ cauſa: & quibus superiores omnes Prætores, item ut ceteris, imperarant, pecuniamque ex ſenatus conſulto, & ex lege diſſoluerant: his dico nõ recte remiſſum. Et ut hoc beneficium, quem admodũ dicitur, trabali clauo ſi- geres, cum cõſilio cauſam Mamertinorum cognoviſſi: & de conſilij ſententia Mamertinis ſe frumentum non im- perare pronunciat. audite decretũ mercenarij Prætoris ex ipſius commentario: & cognoviſſe quanta in ſcriben- do gravitas, quanta in conſtituendo iure ſit authoritas. Recita commentarium. R. C. libenter ait ſe facere, itaque perſcribit. quid ſi hoc verbo non eſſes uſus. libenter? nos videlicet inuitum te quaſtum facere putaremus? ac de conſilij ſententia, præclarum recitari conſilium. Iudices audiſtis. utrum vobis conſilium recitari tandem Præto- ris videbatur, cum audiebatis nomina? an prædonis im- probiſſimi ſocietas, atque comitatus? an fœderũ interpre- tes, ſocietatis pactores, religionis authores? nunquam in Sicilia frumentum publice eſt emptum: quin Mamerti- nis pro portione imperaretur: antequã hoc delectũ, præ- clarumque conſilium iſte dedit: ut ab his nummos acci- peret, ac ſui ſimilis eſſet. Itaque tantum valuit iſtius de- creti authoritas: quantum debuit eius hominis, qui, à qui- bus frumentum emere debuiſſet, ijs decretum vendidiſ- ſet. nam ſtatim L. Metellus, ut iſti ſucceſſit: ex C. Sacer-

dotis,

dotis, et Sex. Peducei inſtituto, ac literis frumenti Ma- mertinis imperavit. tum illi intellexerunt, ſe id, quod à malo authore emiſſent, diutius obtinere non poſſe. Age porro tu, qui te tam religioſum exiſtimari voluiſti inter- pretem fœderum: cur Taurominitanis frumentum, cur Netinis imperaſti? quarum ciuitatum utraq; fœderata eſt. Ac Netini quidem ſibi non deſuerunt. nam ſimulac pronunciaſti, libenter te Mamertinis quidẽ remittere, te adierunt, & eandẽ ſuam cauſam fœderis eſſe do- cuerunt. tu aliter decernere in eadẽ cauſa non potui- ſti: pronuncias Netinos frumentum dare non oportere: & ab hiſtamen exigis. Cedo mihi eiũdem Prætoris li- teras, & rerum decretarum, & frumenti imperati, & rerum decretarum & tritici empti. quid potius in hac tanta, ac tam turpi inconstantia ſuſpicari poſſumus. Iu- dices, quã id quod neceſſe eſt? aut iſtam à Netinis pecu- niam non poſceret, non datam: aut id eſſe actum ut in- telligerent Mamertini: ſe benẽ apud iſtũ tam multa præ- cia, ac munera collocaffe: cum idẽ alij iuris ex eadẽ cauſa non obtinerent. Hic mihi etiã audebit mentio- nem facere Mamertinae laudationis. in qua quã mul- ta ſint vulnera, quis eſt veſtrum Iudices quin intelli- gat? primum, ut in iudicijs, qui decem laudatores dare non poteſt: honeſtius eſt ei nullum dare, quã illum qua- ſi legitimum numerum conſuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates ſunt: quibus tu per triennium præ- fuiſti. arguunt ceteræ: pauca, & parue metu reſpreſſe ſi- lent: una laudat. hoc quid eſt? niſi intelligere quid habe- at utilitatis vera laudatio? ſed tamen ita Verres provin- cie præfuiſti: ut hac utilitate neceſſario tibi ſit carendũ. Deinde id, quod alio loco antẽ dixi: quã eſt iſta tandem lau-

laudatio? cuius laudationis legati principes, & publice tibi nauem edificatam, & priuatim seipſos abs te ſpoliatos, expilatosq; eſſe dixerunt? Poſtremo quid aliud iſti faciunt, cū te ſoli ex Sicilia laudant: niſi teſtimonio nobis ſunt: te omnia ſibi eſſe largitum: quæ tu de republica noſtra detraxeris? Quæ colonia eſt in Italia, tam bono iure? quod tam immune municipium? quod per hos annos tam commoda vocatione ſit uſum omnium rerū, q̃ Mamertina ciuitas per trienniu? ſoli, ex fœdere quod debuerunt, non dederunt: ſoli iſto prætorẽ omnium rerum immunes fuerunt: ſoli in iſtus imperio ex conditione vite fuerunt: ut populo Ro. nihil darent. Verri nihil denegarent. Verū ut ad claſſem, quo ex loco ſum digreſſus, reuertar: accepisti à Mamertinis nauem contra legem: remiſiſti cōtra fœdera. ita in vna ciuitate bis improbus fuiſti: cum & remiſiſti, quod non oportebat: & accepisti, quod non licebat. exigere te oportuit nauem, quæ contra prædones, non quæ cum præda nauigaret: quæ defenderet ne prouincia ſpoliaretur: non quæ noua prouincia ſpolia portaret. Mamertini tibi & urbem, quo furta undiq; portares, & nauem, qua exportares, prabuerunt. illud tibi oppidum receptaculum prædæ fuit: illi homines teſtes, cuſtodesq; furiorum: illi tibi & locum furtis, & furiorum vehiculum comparauerunt. itaq; ne tum quidem cum claſſem auaricia, ac nequitia tua perdiſti: nauem Mamertinis imperare auſus es. quo tempore in tanta inopia nauium, tantaq; calamitate prouincia, etiamſi precario eſſent rogandi, tamen ab his impetraretur. reprimebat enim tibi & imperandi vim, & rogandi conatum præclara illa non populo Ro. reddita biremis, ſed prætori donata Cybea. Ea tui mer-

et imperij, auxilium iuris, conſuetudinis fœderis. Habebat vnius ciuitatis firmū auxilium amiſſum, ac venditum precio: cognoscite nunc nouam prædandi rationem, ab hoc primum excogitatam. Sumptum omnem, ab hoc primum ſtipendio, ceterisq; rebus, Nauarcho ſuo quaq; ciuitas ſemper dare ſolebat: is neq; ut accuſaretur à nautis committere audebat: & ciuibus ſuis rationem referre debebat: in illo omni negotio nō modò labore, ſed etiam periculo ſuo verſabatur. Erat hoc, ut dico, factitatum ſemper: nec ſolum in Sicilia, ſed in omnibus prouincijs: etiam in ſociorum, & latinorū ſtipendio, ac ſumptu, tum cum illorum auxilijs uti ſolebamus. Verres poſt imperium conſtitutū, primus imperauit: ut ea pecunia omnis à ciuitatibus ſibi adnumeraretur: ut is eam pecuniam tractaret, quem ipſe præfecifſet, cui poteſt eſſe dubium, quamobrem & omnium conſuetudinem veterem primus immutaris? et tantam uti litatem per alios tractanda pecunie neglexeris? & tantā difficultatem cum crimine, moleſtiam cum ſuſpitione ſuſceperis? Deinde alij quaſti inſtituantur: ex vno genere nauali videte quā multi: accipere à ciuitatibus pecunias, ne nautas darent: precio certo miſſos facere nautas: miſſorum omne ſtipendium lucrari: reliquis quod deberet, non dare. Hæc omnia ex ciuitatum teſtimonijs cognoscite. Recita teſtimonia ciuitatum. Hunc cene hominem? hunc cene impudentiam Iudices? hunc cene audaciam? ciuitatibus pro numero militū pecuniarum ſummas deſcribere: certo precio ſexcentenos nummos nauarū miſſione cōſtituere, quos q̃ dederat cōmeatum totius ſtatis abſtulerat. iſte quod & nauta nomine pro ſtipendio, frumentoq; acceperat, lucrabatur. Itaq; qua-

stus duplex unius missione fiebat. Atque hac homi-
amentissimus in tanto prædonum impetu, tantog³ peri-
culo provincie, sic palam faciebat: ut & ipsi prædones
scirent, & tota provincia testis esset. Cum propier istius
hanc tantam auariciam, uo mine classis, essent in Sicili-
liare quidem vera naues inanes, quæ prædam Prætori,
non quæ prædonibus metum afferrent: tamen, cum P.
Cæsius, & P. Tadius decem nauib³ his semiplenis na-
vigarent: nauem quandam piratarum præda repletam
non ceperunt, sed abduxerunt onere suo planè captam,
atq³ depressam. Erat ea naus plena inuentutis forme-
fissima, plena argenti facti, atq³ signati, multa cū stragula
veste. Hac una naus ex classe nostra nō capta est, sed
inuenta ad Megaridē: qui locus est non longē à Syracu-
sis. quod ubi isti nuntiatiū est: tamen si noctū cū mulier-
culis iacebat ebrius: erexit se tamē, & statim Quæstori,
legatog³ suo custodes misit complures: ut omnia sibi inte-
gra quam primū exhiberentur. Appellatur naus Syra-
cusas: expectatur ab omnibus: supplicium sumi de capti-
uis putatur. iste quasi præda sibi aduecta, nō prædonibus
captis, si qui senes aut deformes erant, eos in hostium nu-
mero ducit. quid aliquid forme, ætatis, artificijq³ habe-
bant, abducit omnes: nonnullos scribis suis, silio, cohorti-
q³ distribuit: symphonicos homines sex, cuidam ami-
co suo Romam muneri misit. nox illa tota exinanien-
da nauti consumitur. Archipiratam ipsum videt nemo,
de quo supplicium sumi oportuit: hodieq³ omnes sibi ha-
bent persuasum, quid eius sit, vos coniectura quog³, asse-
qui debetis, istum clam à piratis ob hanc Archipira-
tam pecuniam accepisse. coniectura bona est. index esse
bonus nemo potest, qui suspitione certa non mouetur.

hominem nostis, consuetudinemq; omnium teneris: qui
ducem prædonum, aut hostium ceperit: quàm liberetur
cum palam ante oculos omnium esse patiatur. Homine
in tanto conventu Syracusis vidi neminem Iudices: qui
Archipiratam captum vidisse se diceret: cum omnes, ut
mos est, ut soles fieri, concurrerent, quærent, videre ca-
perent. quid accidit, cur tantopere iste homo occultare-
tur, ut eum ne casu quidem quisquã aspiciere posset? Ho-
mines maritimis Syracusis, qui sæpe istius ducis nomen
audissent: cum eum sæpe timuissent: cum eius cruciatu,
atq; supplicio pascere oculos, animumq; exaturare vel-
lent: potestas aspiciendi nemini facta est. Vnus plures
prædonum duces viros cepit P. Servilius, quàm omnes
antea. ecquando igitur isto fructu quisquã caruit, ut vi-
dere piratam, captum non liceret? At contra, quacumq;
iter fecit, hoc incundissimum spectaculum omnibus, vin-
torum, captorumq; hostium prebebat. itaq; et concursus
undiq; fiebant: ut non modò ex his oppidis. quã ducebantur:
sed etiam ex finitimis visendi causa convenirent.
ipse autem triumphus, quam ob rem omnium triumphorũ
gratissimus populo Ro. fuit, atq; incundissimus? quia
nihil est victoria dulcius. nullum est autem testimonium
victoriæ certius: quàm quos sæpe metueris, eos te vinctos
ad supplicium duci videre. Hoc tu quamobrem non fe-
cisti? quamobrem ita iste pirata celatus est, quasi eum
aspicere nefas esset? quamobrem supplicium non sumpsisti?
quam ob causam hominẽ reseruasti? ecquẽ audisti in Si-
cilia antea captũ Archipiratam, qui non securi percussus
sit? unum cedo authorẽ tui facti: unius profer exemplũ.
vixisti tu Archipiratam seruabas, quem per trium-
phum credo, quem ante currum tuum duceres. nequẽ

enim quicquam erat iam reliquum: nisi ut classe populi Ro. pulcherrima amissa, provinciæq; lacerata, triumphus navalis tibi decerneretur. Age porro, custodiri duces prædonum nouo more, quam securi feriri omnium exemplo magis placuit. quæ sunt ista custodie? apud quos homines? quemadmodum est asseruatus? Lautumias Syracusanas omnes audistis, pleriq; nostris opus est inq; magnificum regum, ac tyrannorum: totum est ex saxo, in mirandam altitudine depressum, & multorum operis penitus excisum. nihil tam clausum ad exitus, nihil tam septum undiq; nihil tam tutum ad custodias nec fieri, nec cogitari potest. in has Lautumias, si qui publice custodiendi sunt, etiã ex cæteris oppidis Sicilia deduci imperantur. Eò quod multos captiuos ciues Romanos coniecerat, & quod eodem cæteros piratas contrudi imperarat: intellexit, si hunc subdititium Archipiratam in eandem custodiam dedisset: fore ut à multis illis in Lautumijs verus ille dux quæreretur. itaq; hominem huius optime, tutissimæq; custodie non audet committere. denique Syracusas totas timet. amandat hominem. quod i Libeum fortasse. video: tamen homines maritimos non planè reformidat. minimè Iudices. Panormum igitur audio: quanquam Syracusis, quoniam in Syracusano capto erat, maximè si minus supplicio affici, ac custodiri oportebat. ne Panormum quidem. quid igitur? quò putatis? ad homines à piratarum metu, suspitione alienissimos, à nauigando, rebusq; maritimis remotissimos. ad Centuripinos, homines maximè mediterraneos, summos aratores: qui nomen nunquam timuissent maritimi prædonis, unum te prætor horruissent Apronium terrestrem Archipiratam. Et ut quis

facile

facile perspiceret, id ab isto actum esse: ut ille suppositus facile & libenter scillum qui non erat, esse simularet: imperat. Centuripinis: ut is victu, cæterisq; rebus quã liberalissimè commodissimèq; habeatur. Interea Syracusani homines periti, & humani, qui non modo ea, quæ perspicua essent: videre, verum etiam occulta suspicari possent. habebant rationem omnes quotidie piratarum, qui securi ferirentur: quàm multos esse oporteret, ex ipso nauigio, quod erat factum sex remorum numero coniciebant. Iste quod omnes, qui artificij aliquid habuerant, aut formæ, remouerat, atque abduxerat: reliquos si ut consuetudo est, vniuersos ad palum alligasset: clamorè populi fore suspicabatur: cum tanto plures abducti essent, quàm reliqui. propter hanc causam cū instituisset alios alio tempore producere: tamen in tanto conuentu nemo erat, quin rationem numerumq; haberet: & reliquos, non desideraret solum, sed etiam posceret, & flagitaret. cum maximus numerus deesset: tum iste homo nefarius in eorum locum, quos domum suam de piratis abduxerat: substituere, & supponere cæpit ciues Romanos. quos in carcerem antea coniecerat, quorum alios Sertorianos milites fuisse insimulabat, & ex Hispania fugientes ad Siciliam appulso esse dicebat: alios qui à prædonibus erant capti, cum mercaturas facerent: aut aliquam ob causam nauigarent, sua voluntate cū piratis fuisse arguebat. Itaq; alij ciues Ro. ne cognoscerentur, capitibus obuolutus è carcere ad palum atq; ad necem rapiebantur. alij cum à multis ciuib; Ro. recognoscerentur, ab omnibus defenderentur, securi feriebantur. quorum ego de acerbissima morte, crudelissimèq; cruciatu dicam: cum eum locum tractare cæpero: & ita dicā, ut si me in ea queri-

I y

monia quam sum habiturus de istius crudelitate, & e
ciuium Ro. indignissima morte: non modo vires, verum
etiam vita deficiat: id mihi praeclarum, & iucundum
putem. Haec igitur est gesta res: hac victoria praeclara: my
oparone piratico capto, dux liberatus: symphoniaci Ro-
mam missi: formosi homines, & adolescentes, & artifice
domum abducti: in eorum locum, & ad eorum numerum
ciues Ro. hostilem in modum cruciati, & necati: omni
vestis ablata: omne aurum, & argentum, & ablatum,
& auersum. At quemadmodum ipse sese induit priore a-
ctiōe: qui tot dies tacuisset: repente in M. Annij homi-
nis splendidissimi testimonio, cum is ciues Ro. dixisset,
& Archipirata negasset, securi esse percussum: exili-
uit conscientia sceleris, & furore ex maleficijs concepto,
excitatus: dixit se, quod scires sibi crimini datum iri pe-
cuniā accepisse: neg, de vero Archipirata sumpsisse sup-
plicium: ideo securi non percussisse: domi esse apud se Ar-
chipiratas dixit duos. O clementiam populi Romani,
seu potius patientiā miram, ac singularem. ciuem Ro. se-
curi esse percussum Annij eques Ro. dicit, taces. Ar-
chipirata negat, fateris. fit in eo gemitus omnium, & cla-
mor, cum tamen à praesenti supplicio tuo se continuit po-
pulus Romanus, & repressit, & salutis tuae ratione iu-
dicum severitati referuauit. qui sciebas tibi crimini da-
tum iri: quamobrem sciebas? quamobrem etiam suspi-
cabare? inimicum habebas neminem, si haberes, tamen
non ita vixeras ut metum iudicii propositum habere debe-
res. an te, id quod fieri solet, conscientia timidum, suspi-
ciosumque faciebat? qui igitur cum esses cum imperio iam
tum iudicium, & crimen horrebas: reus cum tot testibus
coarguare, potes de damnatione dubitare? Verum si cri-

men

men hoc metuebas, ne quis abs te suppositum esse diceret,
qui pro Archipirata securi feriretur: utrum tandem tibi
ad defensionem firmitus esse putasti? in iudicio, coactus atque
efflagitatu meo producere ad ignotos, tanto post eum,
quem Archipirata esse diceret: an recenti re, Syraculis a-
pud notos, inspectante Sicilia penè tota, securi ferire? vi-
de quid inter sit, utrum faciendum fuerit, in illo repre-
hensio nulla esse potuit. hic defensio nulla est. itaque illud
semper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis praeter te fe-
cerit, quæro. Piratam viuum tenuisti. quem ad finem?
cum imperio fuisti? quamobrem? quam ob cau-
sam? quo exemplo? cur tam diu? cur inquam, ciuibus
Romanis, quos pirata ceperant, securi statim percussis,
ipsis piratis lucis usura tam diuturnam dedisti? ve-
rum esto: sit tibi illud liberum omne tempus, quod cum
imperio fuisti. etiam ne priuatus? etiam ne reus? etiam
ne penè damnatus, hostium duces priuata in domo re-
tinuisti? Vnum, alterum mensem, propè annum, de-
nique domi tuae pirata, à quo tempore capti sunt: quoad
per me licitum est, fuerunt: hoc est quoad per M. Acilium
Glabrionem licitum est, qui postulante me, produ-
ci, atque in carcerem condi imperauit. quod est huius-
ceretis? quæ consuetudo? quod exemplum? hostem a-
cerimum, atque infestissimum populi Ro. se potius com-
munem hostium gentium, nationumque omnium quisquam
omnium mortalium priuatis intra moenia domi suae
retinere poterit? quid si pridie, quam à me tu coactus es
confiteri, ciuibus Ro. securi percussis, praedonum du-
cem viuere, apud te habitare: si inquam pridie domo tua
profugisset: si aliquam manum contra populum Rom.
facere potuisset, quid diceret? apud me habitauit. me-

l iiij

cum fuit: ego illum ad iudicium meum, quo facilius crimen inimicorū diluere possem, vinum, atq; incolumem referuavi. ita ne verò? tu tua pericula cōmuni periculo defendes? tu supplicia, quae debentur hostibus victis, ad tuum nō ad populi Ro. tempus conferes? populi Ro. hostiū priuatis custodijs asseruabitur? At etiam qui triumphant, eoq; diutius viuos hostiū duces seruant: ut his per triumphum dulcis, pulcherrimum spectaculū fructūq; victoriae pop. Ro. percipere possit: tamen cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent: idemque dies & victoribus imperij: & victis vita finem facit. Et nunc credo esse dubium, quin tu id cōmissurus non fueris: praesertim cum statuis, ut ais, tibi causam esse dicendā: ut ille Archipirata non potius securi feriretur: quā quod erat ante oculos positi, tuo periculo viueret. Si enim esset mortuus: tu qui crimen ais te metuisse: quero cui probares? cū constaret istum Syracusis ab nullo visum esse Archipiratam, ab omnibus desideratū? Cum dubitaret nemo, quin ab ista pecunia liberatus esset: cum vulgo loquerentur suppositum in eius locū, quem pro illo probare velles: cum iure falsus esses, te id crimen tanto antē metuisse, si eū diceres esse mortuū: quis te audires? nunc cum visu istū nescio quē produces: tamen te derideri vides. quid si aufugisset? si vincula rupisset? ita ut Nico ille nobilissimus pirata fugit: quem P. Seruilius, quā felicitate ceperat, eadem recuperauit. quid diceres? verū hoc erat, si ille semel verus Archipirata securi percussus esset: pecuniam illam non haberes, si hic falsus esset mortuus, aut profugisset: non esset difficile alium in suppositi locum supponere.

Plura

Plura dixi, quā volui, de illo Archipirata: & tamen ea quae certissima sunt huius criminis argumenta praetermisi. volo enim mihi totum esse crimen hoc integrū. est certus locus, certa lex, certum tribunal, quod hoc referatur. Hac tanta praeda auctus, mancipijs, argento, venatur. Hic locupletatus, nihilo diligentior ad classem ornandā, milites reuocandos, alendosq; esse coepit: cum ea res, non solum provinciae salutis, verum etiam ipsi praeda esse posset. Nam estate summa, quo tempore ceteri Praetores obire provinciam, & concursare consueuerunt: aut etiam in tanto praeconum metu, & periculo ipsi nauigare: eo tempore ad luxuriam, libidinesq; suas domo sua regia quae Regis Hieronis fuit, quae Praetores uti solent, contentus non fuit. tabernacula, quemadmodum consueuerat temporibus aestiuis, quod antea iam demonstravi, carbaseis intenta velis collocari iussit in littore: quod est littus in insula Syracusis post Arethusa fontē, propter ipsum introitum atque ostium portus, amano sanē, & ab arbitris remoto loco. Hic dies aestiui sexaginta Praetor populi Romani, custos, defensorq; provincia sic vixit: ut muliebria quotidie conuiuia essent: vir accumberet nemo, praeter ipsum, & praetextatum filium. tamen si recte sine exceptione dixeram: virum, cum isti essent, neminem fuisse. nonnunquam etiā libertus Tymarchides adhibebatur. mulieres autē nuptae nobiles, praeter unā mimi Isidori filiā: quam iste propter amorē ab Rhodio iibicine abduxerat: Pippa quaedam, uxor Aescrionis Syracusani: de qua muliere plurimi versūs, qui in istius cupiditate facti sunt, tota Sicilia celebrantur. Erat Nice facie eximia, ut praedicatur: uxor Cleomenis Syracusani. hanc Cleomenes vir amabat:

veruntamen huius libidini aduersari nec poterat, nec audebat: & simul ab isto donis, beneficijsq; plurimis deuinciebatur. illo autē tempore iste, tamen si ea est hominis impudentia, quam nostis: ipse tamen cum vir esset Syracusis: uxorem eius parum poterat animo soluto, ac libero tot in acta dies secum habere. itaq; excogitat rem singularem, naues, quibus Legatus praesuerat, Cleomeni tradidit. Classi populi Rom. Cleomenem Syracusanum praesse iubet, atque imperat. hoc eo facit, ut ille non solum abesset a domo, tum cum nauigaret: sed etiam libenter cum magno honore, beneficioq; abesset. Ipse autem remoto atq; ablegato viro non liberius quam antea: quis enim unquam istius libidini obstitit? sed paulo solutione tamen animo secum illam haberet: si non tanquam virum, at tanquam emulum remouisset. Accipit nam sociorum atq; amicorum Cleomenes Syracusanus. Quid primum aut accusem, aut querar Iudices? Siculone homini Legati, Quaestoris, populi Ro. deniq; potestatem, honorem, authoritatem dari? si te impediabat ista conuiuiorum, mulierumq; occupatio: ubi Quaestores? ubi Legati? ubi ternis denarijs aestimatum frumentum? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot tantaq; ornata magistratibus, & legatis a Senatu populoq; Ro. promissa, & data? deniq; ubi praefecti, & tribuni tui? si ciniis Ro. dignus isto negotio nemo fuit: quid ciuitates quae in amicitia fideq; populi Ro. perpetuo manserant? ubi Segestana? ubi Centuripina ciuitas? quae tum officijs, fide, vetustate, tum etiam cognatione populi Ro. nomen attingunt? O dii immortales, quid si harum ipsarum ciuitatum militibus, nauibus, Nauarchis, Syracusanis Cleomenes iussus est imperare? non omnis honos ab isto dignitatis

gnitatis, equitatis, officijq; sublati est? Ecquod in Sicilia bellum gessimus? quin Centuripinis socys, Syracusanis hostibus uteremur? atq; haec omnia ad memoriam vetustatis, non ad contumeliam ciuitatis referri volo. itaq; ille vir clarissimus, summusq; Imperator, M. Marcellus, cuius virtute capta, misericordia conseruata sunt Syracusae: habitare in ea parte vrbis, quae insula est, Syracusanum neminem voluit. hodie inquam Syracusanum in ea parte habitare non licet. est enim locus, quem vel pauci possunt defendere. committere igitur eum non fidelissimis hominibus noluit: simul quod ab illa parte vrbis nauibus aditus ex alto est. quamobrem qui nostros exercitus saepe exclusant: is claustra loci committenda non existimauit. Vide quid intersit inter tuam libidinem, maiorumq; authoritatem: inter amorem, furoremq; tuum, & illorum consilium, atq; prudentiam. illi aditum literis Syracusanis ademerunt. tu maritimum imperium concessisti. illi habitare in eo loco Syracusanum, quod naues accedere possent, noluerunt. tu classi, & nauibus Syracusanum praesse voluisti. quibus illi vrbis suae partem ademerunt: is tu nostri imperij partem dedisti: & quorum sociorum opera Syracusani nobis dicto audientes sunt: eos Syracusanis dicto audientes esse iussisti. Egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes e portu: sequitur Segestana nauis, Tyndaritana, Herbitensis, Heraclienfis, Apollonienfes, Haluntina, praclara classis in speciem, sed inops, & infirma propter dimissionem propugnatorum, atq; remigum. tandem in imperio suo classem iste praetor diligens vidit: quam diu conuiuium eius flagitiosissimum praeteruecta est: ipse autem qui visus multis diebus non esset: tum se tamen in

conspēctum nautis paulisper dedit. stetit ſoleatus Praetor populi R. cum pallio purpureo, tunicaq; talari, muliercula nixus in littore, iam hoc ipſo iſtū veſtītū Siculi, ciuesq; Romani permulti ſepe viderunt. Poſteaquam paulum prouecta clāſſis eſt: & Pachinum quinto die deniq; appuſa eſt: nauta fame coacti, radices palmarum agreſtium, quarum erat in illis locis, ſicut in magna parte Sicilia multitudo, colligebant: & his miſeri, perditiq; alebantur. Cleomenes autem, qui alterum ſc Verrem cum luxuria atq; nequitia, tum etiam impetio putaret: ſimiliter totos dies, in luttore tabernaculo poſito, perpotabat. Ecce autem repente ebrio Cleomeneſeſurientibus ceteris, nunciatur piratarum nauces eſſe in portu Ediſſe. nam ita iſ locus nominatur. noſtra autem clāſſis erat in portu Pachini. Cleomenes autem, quod erat terreſtre praſidium non re, ſed nomine: ſperabat, iſ militibus, quos ex eo loco deduxiſſet, exple-re ſe numerum nauatarum, & remigum poſſe. reperta eſt eadem iſtius hominis auariſſimi ratio in praſidijs, quae in clāſſibus. nam erant per pauci reliqui, ceteriq; dimiſſi. princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malum erigi, vela fieri, praecidi anchoras imperauit: & ſimul, ut ſe ceteri ſequerentur, ſignum dari iuſſit. hac Centuripina nauis erat incredibili celeritate velis. nam ſcire iſto pratore nemo poterat, quid quāq; nauis remis facere poſſet. & ſi in hac quadriremi propter honorem, & gratiam Cleomenis minime multi remiges, & milites deerant. Euolat iam e conſpectu ſerē fugiens quadriremis: cum etiam tunc ceterae naues ſuo in loco moliebantur. Erat animus in reliquis. quanquam erant pauci: quoquo modo ſeſeres habebat,

lebat, pugnare tamen ſe velle clamabant: & quod reliquum vitae, virumq; fames fecerat: id ferro potiſſimum reddere volebant. Quod ſi Cleomenes nō tanto ante fu-giſſet, aliqua tamen ad reſiſtendū ratio fuiſſet: erat enim ſola illa nauis conſtrata, & ita magna, ut propugnaculo ceteris poſſet eſſe: quae, ſi in praedonum pugna verſaretur, orbis inſtar habere inter illos piraticos myoparones videretur. ſed tunc inopes relictī à duce, praefectoq; clāſſis, eundem neceſſariū curſum tenere coeperunt. Pelorū verſus, ut ipſe Cleomenes, ita ceteri nauigabant. neq; ita tamen tam praedonum fugiebant impetum, quā Imperator ſequebatur. Tum ut quiſq; in fuga poſtremus, ita periculo princeps erat. poſtremam enim quāq; nauem pirata primam adoriebantur. ita prima Haluntinorū nauis capitur: cui praeerat Halūtinus homo nobilis Philarchus: quem ab illis praedonibus Locrenſes poſtea publicē redemerunt. ex quo vos priore aetione iurato, rem omnem cauſamq; cognoviſtis. deinde Apolloniensis nauis capitur, & eius Praefectus Anthropinus occiditur. Dum hac agitur: interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat: iam ſeſe in terram e nauis eiecerat: quadriremiq; in ſolo fluctuantem reliquerat. reliqui Praefecti nauium, cum in terram Imperator exiſſet: cum ipſi neque repugnare, neq; mari effugere ullo modo poſſent, appuſis ad Pelorum nauibus Cleomenem perſecuti ſunt. Tunc praedonum Dux Heracleo, repente praeter ſpem, non ſua virtute, ſed iſtius auaricia, nequitiaq; victor, clāſſem pulcherrimam populi Ro. in littus expulſam, & eiectam, cum primum adueſperafceret, inſtammari, incendiq; iuſſit. O tempus miſerum, atq; acerbum provinciae Sicilia. O caſum illum multis inno-

innocentibus calamitosum, atq; funestum. O' istius nequitiam, ac turpitudinem singularem. una atq; eadem nox erat: qua prator amoris turpissimi flamma, ac clasis populi Romani prædonū incendio conflagrabat. Affertur nocte intempesta gravis huiusce mali nuntius Syracusas: curritur ad Prætorium, quò istum è conuiuium illo præclaro reducerant paulò ante mulieres cum cantu, atq; symphonia. Cleomenes, quanquam nox erat: tamen in publico esse non audeat: includit se domi: neque aderat uxor, qua consolari hominem in malis posset. Huius autem præclari Imperatoris erat seuera domi disciplina: ut in re tanta, in tã graui, nuntius nemo admitteretur: nemo esset, qui auderet aut dormientem excitare: aut interpellare vigilantem. Iam verò re ab omnibus cognita, concursabat vrbe tota maxima multitudo. non enim, sicut antea consuetudo erat: prædonum aduentum significabat ignis è specula sublatus, aut tumulto: sed flamma ex ipso incendio nanium & calamitatem acceptam, & periculum reliquum nuntiabat. Cum prator quereretur, & constaret ei neminem nuntiasse: sit ad domum eius cum clamore concursus, atque impetus. Tum iste excitatus exit: audit rem omnem ex Timarchide: sagum sumit. lucebat iam ferè: procedit in medium vini, somni, stupri plenus. Excipitur ab omnibus eiusmodi clamore: ut ei Lampisceni periculi similitudo versaretur ante oculos. hoc etiam maius hoc videbatur: quod in odio simili, multitudo hominum hæc erat maxima. tum istius acta commemorabantur: tum flagitiosa illa conuiuia: tum appellabantur à multitudine mulieres nominatim: tum querebatur ex ipso palàm, tot dies continuos, per quos nunquam

visus

visus esset, ubi fuisset, quid egisset: tum imperator ab isto proposito Cleomenes flagitabatur: neq; quicquam propositum est factum, quàm ut illud Vticensè exemplum de Adriano transferretur Syracusas: ut duo sepulchra duorum Prætorum improborum, duabusq; in prouincijs constituerentur. verum habita est à multitudine ratio temporis: habita est tumultus: habita etiam dignitatis, existimationisq; communis: quod is est conueniens Syracusis Cuium Romanorum: ut non modo illa prouincia, verum etiam hac Rep. dignissimus existimetur. Confirmant ipsi se, cū is etiam tum semisomnis stuperet: arma capiunt: totum forum, atq; insulam, quæ est urbis magna pars, complent. Vnam illam solam noctem prædones ad Pelorum commorati, cum fumantes etiam nostras naues reliquissent, accedere incipiunt ad Syracusas, qui videlicet sæpe audissent, nihil esse pulchrius, q̃ Syracusarū mœnia, ac portus: statuerant sese, si ea Verre Prætoris non vidiissent, nunquã esse visuros. ac primò ad illa æstua Prætoris accedunt: ipsam illam ad partem littoris, ubi iste per eos dies tabernaculis positis castra luxurie collocarat. quæ posteaquam inanem locum offenderunt, et Prætorẽ commouisse ex eo loco castra senserunt: statim sine villo metu in portum ipsum penetrare cœperunt. cū in portum dico Iudices, explanandum est enim diligentius, eorum causa qui locum ignorant, in urbem dico, atq; in urbis intimam partem venisse piratas. non enim portu illud oppidū clauditur: sed vrbe portus ipse cingitur, & cōcluditur: nō ut alluantur à mari mœnia extrema, sed influat in urbis sinum portus. Hic te Prætor Heptacio Archipirata cum quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium suum nauiganis, Pro dij immortales, piraticus

raticus myoparo, cum imperium populi Romani, nomen ac fasces essent Syracusis, usque ad forum, & ad omnes urbis crepidines accessit: quò neg, Carthaginensium gloriosissima classes, cum mari plurimum poterant, multis bellis saepe conata, unquam aspirare potuerunt: neque populi Ro. inuicta ante te Praetorem gloria illa naualis unquam tot Punicis, Siciliensibusque bellis penetrare potuit: qui locus eiusmodi est, ut ante Syracusanum mœnibus suis, in urbe, in foro hostem armatum, ac victorem, quam in portu ullam hostium nauem videret. hic te praetore Prædonum navicula peruagata sunt: quò Athenensium classis sola post hominum memoriam CCC navibus vi, ac multitudine inuasit: quæ in ipso portu, loci ipsius, portusque natura victa, atque superata est. hic primum opes ipsius ciuitatis victa, comminuta, depressaque sunt: in hoc portu Atheniensium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factum existimatur. eò ne pirata penetravit? quò simul atque adesset: non modò à latere, sed etiam à tergo magnam partem urbis relinqueret. Insulam totam præteruectus est, quæ est urbis magna pars Syracusis suo nomine ac mœnibus, quo in loco maiores, ut ante dixi, Syracusanum quinquam habitare vixerunt. quod qui illam partem urbis tenuerint: in eorum potestatem portum futurum intelligebant. At quemadmodum est peruagatus? radices palmarum agrestium, quas in nostris navibus inuenerat, iaciebant: ut omnes istius improbitatem, & calamitatem Sicilia possent cognoscere. Siculos ne milites? aratorum ne liberos? quorum patres tantum labore suo frumenti exarabant: ut populo R. totique Italia suppeditare possent: eos ne in insula Cereris natos, ubi primum

fruges

fruges inuenta esse dicuntur, eo cibo esse usus? à quo maiores eorum ceteros quoque frugibus inuentis remouerant. Te Praetore Siculi milites palmarum stirpibus prædones Siculo frumento alebantur. O spectaculum miserum, atque acerbum: ludibrio urbis gloriam, populi R. nomen: hominum conuentu, atque multitudine piratico myoparone, in portu Syracusano de classe populi R. triumphum agere piratam: cum Prætoris nequissimi, inertissimique oculos prædonum remi respergerent. Posteaquam è portu pirata non metu aliquo affecti, sed satiæ exierant: tum ceperunt querere homines causam illius tantæ calamitatis: dicere omnes, & palam disputare, minimè esse mirandum: si militibus, remigibusque dimissis, reliquis egestate, & fame perditis, Prætor tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia, & calamitas esset accepta. hæc autem istius vituperatio, atque infamia confirmabatur eorum sermone: qui à suis ciuitatibus illis navibus præpositi fuerant: qui ex illo numero reliqui, Syracusas classe amissa refugerant. dicebant quos ex sua quisque naui missos sciret esse. res erat clara: neque solum argumentis sed etiam certis testibus istius audacia tenebatur. homo certior sit: agi nihil in foro, & conuenitu toto die, nisi hoc queri à Nauarchis: quemadmodum classis esset amissa. illos respondere, & docere vnumquemque, missione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. Quod posteaquam iste cognouit: hanc rationem habere cepit. causam sibi dicendam esse statuerat iam ante, quam hoc usu venerit: ita ut ipsum priore actione dicere audistis. videbat illis Nauarchis testibus, tantum hoc crimen sustinere se nullo modo posse: confis-

limum

lium capit primò stultum, veruntamen clemens: Cleomenem, & Nauarchos ad se vocari iubet. veniunt. accusat eos, quod huiusmodi de se sermones habuerint: rogat, ut id facere desistant: & in sua quisque navi dicat se tantum habuisse nautarum, quantum oportuerit, nequaquam esse dimissum. Illi enim uerò, se ostendunt, neque vellet, esse facturos. Isle non procrastinat: aduocat amicos statim: querit ex his figillatim, quot quisque nautas habuerit. respondit unusquisque, ut erat praeceptum. iste in tabellas refert: obsignat signis amicorum providens homo: ut contra hoc crimen, si quando opus esset, hac videlicet testificatione uteretur. Derisum credo esse hominem amentem à suis consiliariis: & admonitum, hasce ei tabellas nihil profuturas. etiam plus ex nimia Praetoris diligentia suspicionis in eo crimine futurum. Etiam iste erat hac stultitia multis in rebus usus: ut publice quoque, quae vellet in ciuitatum literis, & tolli, & referri iuberet. quae omnia nunc intelligit sibi nihil prodesse: posteaquam certis literis, testibus, authoritatibusque conuincitur. ubi hoc videt, illorum confessionem, testificationem suam, tabellas sibi nullo adsumento futuras: inuit consiliū non improbi praetoris, nam id quidē esset ferendum, sed importuni, atque amentis tyranni. Statuit, si hoc crimen extenuare vellet, nam omnino tolli posse non arbitrabatur, Nauarchos omnes testes sui sceleris vita esse priuandos. Occurrebat illa ratio, quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos, quos dicto audientes esse iussit? missam facere eum, cui imperium potestatemque permisi? potero ne eos afficere supplicio, qui Cleomenem secuti sunt? ignorare Cleomeni: qui secum fugere, & consequi iussit? potero ne in eos esse

tos esse vehemens, qui naues inanes non modo habuerūt, sed etiam apertas? in eum dissolutus, qui solus habuerit? sed etiam apertam nauē, & minus exinanitam? pereat Cleomenes una. ubi fides? ubi execrationes? ubi dextra, complexusque? ubi illud contubernium muliebris militiae, in illo delicatissimo littore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem vocat: dicit ei, se statuisse animaduertere in omnes Nauarchos: ita sui perituras culpas crimines, vituperationemque inconstantiae, potius suscipiā: quam aut in te sim crudelis, aut tot tam graves testes viuos, incolumesque esse patiar. agit gratias Cleomenes: approbat consilium: dicit ita fieri oportere. admonet tamen illud, quod istum fugerat: in Phalargum Centuripinum Nauarchū non posse animaduerti: propterea, quod secum fuisset una in Centuripina quadriremi. quid ergo? iste homo ex eiusmodi ciuitate, adolescens nobilissimus, testis relinquetur? in praesentia inquit Cleomenes, quoniam ita necesse est. sed post aliquid videbimus, ne iste nobis obstare possit. Haec posteaquam acta, & constituta sunt: procedit iste repente è Pratorio: inflammatus scelere, furore, crudelitate, in forum venit: Nauarchos vocari iubet. qui nihil metuerent, nihil suspicarentur, statim accurrunt. iste hominibus miseris, innocentibusque injici cathenas imperat. implorare illi fidem populi Romani, & quare id faceret, rogare. tunc iste hoc cause dicit: quod classem praedonibus prodidissent. Fit clamor, & admiratio populi: tantam esse in homine impudentiam, atque audaciam: ut aut alyis causam calamitatis attribueret, quae omnes propter auariciam ipsius accideret: aut, cum ipse prado-

num socius putaretur, atq; proditiōis crimen inferret.
deinde, hoc quintodecimo die crimen esse natū, postquā
classis esset amissa. Cum hæc fierent, quærebatur ubi
esset Cleomenes: non quo illum ipsum, cuiusmodi esset,
quisquam supplicio propter illud incommodum dignū
putaret: nam quid Cleomenes facere potuit, non enim pos-
sum quenkum in simulare falsū, quid inquam ma-
gnopere potuit Cleomenes facere, istius auaritia navibus
exinanitis? atq; eum vident sedere ad latus Prætoris, &
ad aurē familiariter, ut solitus erat, insurrexere. tum ve-
rō omnibus indignissimum visum est: homines honestis-
simos, electos ex suis ciuitatibus, in ferrum, atq; in vin-
cla cōiectos: Cleomenē propter flagitiorū, ac turpitudinis
societatem familiarissimū esse Prætoris, apponitur his ta-
mē accusator Nanius Turpio quidam, qui C. Sacerdote
Prætoris, iniuriarum damnatus est: homo bene appositus
ad istius audaciam: quē isle in decumis, in rebus capi-
talibus, in omni calumnia, præcursorem habere solebat,
& emissarium. Veniunt Syracusas parentes, propinqui,
miserorum adolescentiū hoc repentino calamitatis sua
commoti nuncio: vinctos afficiunt catenis liberos
suos: cum istius auaritiæ pœnam, collo, & ceruici-
bus suis sustinerent, adsunt: defendunt: proclamant:
fidem tuam, quæ nusquam erat, nec unquam fuit, im-
plorant. Pater aderat, Dexio Tindaritanus homo no-
bilissimus, hospes tuus, cuius tu domi fueras, quem ho-
spitem appellaras, eum, cum illa authoritate, & miseria
videris præditum: non te eius lachrymæ, non senectus
non hospitij ius atque nomen a scelere aliquam ad par-
tem humanitatis renocare potuit. Sed quid ego hospi-
tij iura in hac tam immani bellua commemoro? qui

Sthe-

Sthenium Thermitanum hospitium suum, cuius domum per hospitium exhausti, & exinanivuit, absentem in reos retulerit: causa indicta capite damnari: ab eo nunc hospitiorum iura, atq; officia queramus? cū homine enim crudeli nobis res est, an cum fera atque immani bellua? te patris lachryma de innocentis filij periculo non movebat: cum patrem domi reliquisses: filium tecum haberes: teneque praesens filius de liberorum charitate neque absens pater, de indulgentia patria commonebatur? (athenas habebat. hospes tuus Aristleus Dexionis filius. quid ita? prodiderat classem. quod ob premium? deferuerat exercitum. quid Cleomenes? ignavus fuerat. at eum tu ob virtutem corona aurea donaras. dimiserat nautas. at ab omnibus tu mercedē missionis acceperas. Alter parens ex altera parte erat. Herbitensis Eubulides, homo domi suae clarus, & nobilis: qui quia Cleomenem in defendendo filio laeserat, nudus penē est destitutus. Quid erat autem quod quisquam diceret, aut defenderes? Cleomenem nominare non licet. at causa cogit. mori si appellaris. nunquam enim iste est cui quā mediocriter minatus. At remiges non erant. Praetorem tu accusas? frange cernicem. Si neq; Praetorem, neq; Pratoris emulum appellare licebit, cum in his duobus tota causa sit, quid futurum est? Dicit etiam causam Heraclius Segestanus homo domi suae summo loco natus. audite, ut vestra humanitas postulat. Iudices: audieris enim de magnis incommodis, iniurijsq; sociorum. Hunc scitote fuisse Heraclium in ea causa: qui propter gravem morbum oculorum, tum cum nauigavit: & insuevit qui potestatem habuit, in comiteatu Syracusis remanserit. Iste cerē neq; prodidit classem, neque mori

perterritus fugit: neq. exercitum deseruit. etenim tunc
esset hoc animaduersum: cum classis Syracusis profici-
sebatur, is tamē in eadē causā fuit: quassisset in aliquo
manifesto scelere deprehensus: in quem ne falso quidem
Causā conferri criminis potuit. Fuit in illis Nauarchus
Heraclienfis quidam Furius, nam habent illi nonnulla
huiusmodi latina nomina, homo quādiu vixit, & nobi-
lis, in quo homine tantū animi fuit: non solum ut istum
liberē laderet, nam id quidē, quoniam moriendū vide-
bat, sine periculo se facere intelligebat, verū morte pro-
posita cum lachrymans in carcere mater noctes, dieq.
assideret, defensionem causae suae scripsit: quā nunc nemo
est in Sicilia, quin habeat, quin legat, quin ius sceleris,
et crudelitatis ex illa oratione cōmonefiat. In qua docet,
quot à ciuitate sua nautas acceperit: quot, & quanti-
quēq. dimiserit: quot secum habuerit. item de ceteris
nauibus dicit. quae cū apud te diceret, virgis oculi ver-
berabantur, ille morte proposita, facile dolorem corporis
patiebatur, clamabat, id quod scriptū reliquit: facinus
esse indignum: plus impudicissima mulieris apud te Cle-
omenis salute, quā de sua vita lachrymas matris va-
lere. deinde etiā illud video esse dictū, quod, si rectē vos
populus Roma. cognouit, non falso ille iam in ipsā morte
de vobis predicauit: non posse Verrem testes interficien-
do, crimina sua extinguere: grauiorem apud sapientes
Iudices se fore ab inferis testem, quā si viuus in iudiciū
produceretur. tum auaricia solum, si vineret: nunc, cū
ita esset necius, sceleris, audacia, crudelitatis testem
fore. Iam illa praecleara, non testiū modo caternas, cum

tua

tuas ageretur: sed tum à dijs Manibus innocentium
penas, sceleratorumq. furias in ius iudiciū esse ven-
turas. se ideo leniorem casum suum fingere, quod iam
antiē aciem securium tuarum, Sextiq. tui carnificis vul-
tum, & manum vidiſſet: cum in conuentu ciuium Ro.
iussu tuo securi ciues Ro. ferirentur, ne multa Iudices,
libertatem quam vos socijs dedistis: hac ille in acerbis-
simo supplicio miserrima seruitutis abusus est. Conde-
mnat omnes de consily sententia: tamen neq. iste in tanta
re, tot hominum, totq. ciuium causā, P. Vellium ad se
accerſit quaestorem suum, cuius consilio vteretur: neque
P. Ceruium, talem virum, Legatum: qui, quia Legatus
isto Praetore in Sicilia fuit, primus ab isto index reiectus
est: sed de latronum, hoc est de comitum suorū sententia
condemnat omnes. Hic cuncti Siculi fidelissimi, atque
antiquissimi socij, plurimis affecti beneficijs à maio-
ribus nostris, grauitur commouentur: & de suis peri-
culis, fortunisq. omnibus pertimescunt. Illam clemen-
tiam, mansuetudinemq. nostri Imperij in tantam cru-
delitatem, inhumanitatemq. esse conuersam? conde-
mnari tot homines vno tēpore nullo crimine? defensione
suorum furtorum Praetorem improbum ex indignis-
sima morte innocentium querere? Nihil addi iam
videtur Iudices ad hanc improbitatem, auaritiā, cru-
delitatemq. posse. & rectē nihil videtur. nam, si cum
aliorū improbitate certet, longē omnes multumq. supe-
rabit. sed secum ipse certat: id agit, ut semper superius
suum facinus nono scelere vincat. Phalarum Centu-
ripinū dixerā exceptum esse à Cleomene: quod in eius
quadrivemi Cleomenes uetus esset: tamen quia perti-
muerat adolescens, quod eandem suam causam vide-

K ij

bat esse, quam illorum, qui innocentes peribant. ad hominem accedit Timarchides: à securi negat esse ei periculum: virgis ne caderetur, mones ut caueat. ne multat ipsum dicere adolescentem audistis: se ob hunc virgarum metum, pecuniam Timarchidi numerasse. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina. metum virgarum Nauarchus nobilissima ciuitatis precio redemit. humanum. alium ne condemnaretur pecuniam dedit. visitatum est. non vult populus Ro. obsolescis criminibus accusari Verrem. noua postulat: inaudita desiderat: non de Pretore Sicilia, sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitrat. Includuntur in carcerem condemnati: supplicium constituitur in illos: sumitur de miserris parentibus Nauarchorum: prohibentur adire ad filios suos: prohibentur liberis suis cibum, vestitumq; ferre. patres hi, quos videris, iacebant in limine: matresq; miserae pernoctabant ad ostium carceris, ab extremo complexu liberum exclusæ: quæ nihil aliud orabant, nisi ut filiorum extremum spiritum excipere sibi liceret. Aderat latro carceris, carnifex Pretoris, mors, terrorq; sociorum, & ciuium, licitor Sestius: cui ex omni gemitu, doloreq; certa merces comparabatur. ut adeas, tantum dabis. ut cibum tibi introferre liceat, tantum. nemo recusabat, quid ut vno ictu securis afferam mortem filio tuo? quid dabis, ne diu crucietur? ne sæpius feriat? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur? Etiam ob hanc causam pecunia licitori dabatur. O' magnum atq; intolerandum dolorem: O' grauem acerbamq; fortunam. non vitam liberum, sed mortis celeritatem precio redimere cogebantur parentes. atque ipsi etiam adolescentes cum Sestio de eadem plaga, & de vno

de vno illo: Et loquebantur: idq; postremum parentes suos liberi orabant: ut lenandi cruciatui sui gratia pecunia licitori daretur. Multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis, multi. veruntamen mors sit extrema. non erit. est ne aliquid ultra, quo crudelitas progredi possit? reperietur. nam illorum liberi, cum erunt securi percussi, ac necati, corpora feris obicientur. hoc si inuitosum est parenti, redimat precio sepeliendi potestatem. Onasum Segestanum hominem nobilem dicere audistis: se ob sepulturam Heraclij Nauarchi pecuniam Timarchidi dinumerasse: hoc ne possis dicere: patres enim veniunt amissis filiis irati: vir primarius, homo nobilissimus, dicit: neq; de filio dicit. Iam hoc quis tam fuit Syracusis, qui non audierit, quin sciat, has per Timarchidem pactiones sepultura cum viuis etiam illis esse factas. non palam cum Timarchide loquebantur? non omnes hominum propinqui adhibebantur? non palam viuorum funera locabantur? quibus rebus omnibus actis, atque decisis, producuntur è carcere, & deligantur ad palum. Quis tam fuit illo tempore durus, & ferreus? quis tam inhumanus? præter vnum te: qui non illorum ætate, nobilitate, miseria commoueretur? ecquis fuit, quin lachrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorum, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? Feriuntur securi. lataris tu in omnium gemitu, & triumphas: testes auaritiæ tuæ gaudes esse sublatos. Errabas Verres, & vehemens errabas: cum te maculas furtorum, & flagitiorum tuorum, sociorum innocentium sanguine eluere arbitrabare: præceptis amicitia ferebare, qui te existima-

res auaritia vulnera crudelitatis remedijs posse sanare. etenim, quanquā illi sunt mortui sceleris tui testes: tamē eorum propinqui neq; tibi neq; illis desunt: tamen ex illo ipso numero Nauarchorū aliqui viuūt, & ad sunt: quos ut mihi videtur ab illorum innocentium poena fortuna ad hanc causam reseruauit. Adest Philarchus Haluntinus: qui quia cum Cleomene non nauigauit, oppressus à prædonibus, & captus est: cui calamitas salutis fuit, qui nisi captus à piratis esset, in hunc prædonem sociorum incidisset, dicit is pro testimonio de missione nauarum, de fame, de Cleomenis fuga. Adest Centuripinis Phalaris in amplissima ciuitate, amplissimo loco natus, eadem dicit: nullā in re discrepat. Per deos immortales Iudices quo tandem animo feretis? aut hæc quem admodum auditis? Utrum ego desipio, et plus quam satis opus est, doleo in tanta calamitate, miseriāq; sociorum? an vos quoq; hic acerbissimus innocentium cruciatus, et meror pari sensu doloris afficit? ego enim cum Herbitensem, cum Heracliensem securi esse percussum dico: versatur mihi ante oculos indignitas calamitatis, eorum ne populorum ciues, eorum ne agrorum colonos, ex quibus maxima vis frumenti quotannis plebi Romanae illorum operis, ac laboribus queritur: qui à parentibus spe nostri imperij, nostraq; æquitatis suscepti educatiq; sunt: ad C. Verres nefariam immanitatem, & ad eius securem finestam esse seruatos? cum mihi Tyndaritani illius venit in mentem, cum Segestani: tum iura simul ciuitatum, atq; officia considero. quas vrbes P. Africanus etiam ornandas esse spolijs hostium arbitratu est: eas C. Verres non solum illis ornamentis, sed etiam viris nobilissimis nefario scelere priuauit. en quod Tyndaritani libenter

pradi-

prædicent: nos in septemdecim populis Sicilia non eramus: nos semper in omnibus Punicis, Siciliensibusq; bellis amicitiam fidemq; populi Ro. secuti sumus: a nobis omnia populo Ro. semper & belli adiumenta, & pacis ornamenta administrata sunt. Multum verò hæc his iura profuerūt in istius imperio ac potestate. Vestros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit, ac nunc naves contra prædones penè inanes Cleomenes ducit. Vobiscum Africanus hostium spolia, & præmia laudis communicauit. at nunc per me spoliati, naves à prædonibus abductæ, ipsi in hostium numero, locog; ducemini. Quid verò illa Segestanorum non solum literis tradita, neq; commemorata verbis, sed multis officijs illorum usurpata & comprobata cognatio, quos tandem fructus huiusce necessitudinis in istius imperio tulit? nempe hoc fuit iure Iudices: ut ex sinu patris nobilissimus adolescens, & è cõplexu matris ereptus innocens filius, istius carnifici Sextio dederetur. Cui ciuitati maiores nostri maximos agros, atque optimos concesserunt: quam immunē esse voluerunt: hæc autē apud te cognitionis, fidelitatis, vetustatis, authoritatis, ne hoc quidem iuris obtinuit: ut vnus honestissimi atq; innocentissimi ciuis mortem, & sanguinem deprecaretur. Quo confugient socij? quem implorabunt? qua spe denique ut viuere velint tenebuntur, si vos eos deseritis? ad Senatum deuenient, qui de Verre supplicium sumat? non est visitatum, non Senatorium, ad populum Ro. confugient? facilis est causa populi. legem enim sociorum causa iussisse, & eius legis custodes, ac vindices præposuisse dicit. Hic locus est igitur vnus, quò perfugiant: hic portus: hæc arx: hæc ara sociorum: quò quidem nunc non ita consi-

K v

giunt, ut antea in suis repetendis rebus solebant. non argentum, non aurum, non vestem, non mancipia repetunt: non ornamenta, quae ex urbibus, fanisq; crepta sunt, metuunt homines imperiti, ne iam haec populus Ro. concedat, & iam fieri velit. patimur enim iam multos annos, & filemus: cum videamus ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias peruenisse, quod eò magis fore equo animo atque concedere videmur: quia nemo istorum dissimulat: nemo laborat, ut obscura sua cupiditas esse videatur, in urbe nostra pulcherrima atque ornatissima quod sanum? quae tabula picta est? quae non ab hostibus victis capta, atque apportata sit? atque istorum villae sociorum fidelissimorum & plurimis, & pulcherrimis spolijs ornatae refertaeque sunt. ubi pecunias exterarum nationum esse arbitramini? quibus nunc omnes egent: cum Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletum, Chion, Samum, totam denique Asiam, Achaiam, Graciam, Siciliam iam in paucis villis inclusas esse videatis. Sed haec, ut dico, omnia iam socij vestri relinquunt & negligunt Iudices: ne publice à populo Rom. spoliarentur, officijs ac fide prouiderunt. paucorum cupiditati, tum cum obsistere non poterant, tamen sufficere aliquo modo poterant. nunc verò iam adempta est non modo resistendi, verum etiam suppediandi facultas. Itaque res suas negligunt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non reperunt, relinquunt, & negligunt. hoc iam ornatu ad vos configiunt. aspiciite, aspiciite Iudices squalorem, sordesque sociorum. est Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo, atque veste: domo sua tota expulata, mentionem tuorum furiosum non facit: sese ipsum abs te repetit, nihil amplius. totum enim

enim tua libidine, & scelere, ex sua patria, in qua multis virtutibus, & beneficijs floruit princeps susculisti. Dextio hic, quem videtis, non quae publice Tyndari, non quae priuatim sibi eripuisi: sed vnicum miser abs te filium optimum, atque innocentissimum flagitat. non ex libris optimatis tuis pecuniam, domum, sed ex tua calamitate cineri, atque ossibus filij sui solatiū vult aliquod reportare. Hic iam grandis natu Eubulida hoc tantum exacta aetate laboris, itinerisque suscepit: non ut aliquid ex suis bonis recuperaret: sed ut quibus oculis cruentas cernices filij sui viderat: ydem te condemnatum videret. Si per L. Metellum licitum esset Iudices: matres illorum, uxores, sororesque veniebant. quarum una, cum ego ad Heracliam noctu accederem: cum omnibus matronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam venit: & ita me suam salutem appellans, te suum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes misera iacuit: quasi ego excitare filium eius ab inferis possem. faciebant hoc idem in ceteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miserrorum. quorum utrorumque aetas laborem, & industriam meam, fidem, & misericordiam vestram requirebant. Itaque ad me Iudices praeter ceteras hanc querimoniam Sicilia detulit lachrymis. ego ad hoc non gloria inductus accessi: sed ne falsa damnatio, ne carcer, ne cathena, ne verbera, ne securae, ne cruciatus sociorum, ne sanguis innocentium, ne denique etiam ex angustis corpora mortuorum, ne mærorum parentum, ac propinquorum magistratibus nostris quaestui posset esse. Hunc ego si meum Siciliae, damnatione istius per vestram fidem, & virtutem deiecero Iudices: satis officio

cio meo, satis illorum voluntati, qui à me hoc petierunt, factum esse arbitror. quapropter, si quæ forte inveneris, qui hoc navale crimen conetur defendere, ista defendat: illa communia, quæ ad causam nihil pertinent prætermittat: me culpam fortune assignare: calamitatem crimini dare: me amissionem classis obycere: cum multi viri fortes in communi, incertis, periculis belli, & terra, & mari sæpè offenderint. Nullam tibi obycio fortunam, nihil est, quod cæterorum res minus commodè gestas proferas: nihil est, quod multorum naufragia fortuna colligas. ego naues inanes fuisse dico: remiges, nautasq; dimissos: reliquos stirpibus vixisse palmarum: præfuisse classi populi Ro. Siculum, perpetuo sociis, atq; amicis Syracusanum: te ipso illo tempore superioribusq; diebus omnibus in littore cum mulierculis perpotasse dico. harum rerum omnium auctores, testesq; produco. Num tibi insultare in calamitate, num intercludere perflugium fortune, num casus bellicos exprobrare, aut obycere videor? tamen si solent hi fortunam sibi obyci nolle: qui se fortuna commiserunt: qui in eius periculis sunt ac varietate versati. istius quidè calamitatis ne fortuna particeps non fuit. hominis enim in preliis, non in consuevis belli fortunam tentare, ac periclitari solent. in illa autem calamitate non Martem fuisse commune, sed Venerem possumus dicere. quod si fortunam tibi obycere non oportet: cur tu fortuna illorum innocentium veniam, ac locum non dedisti? Etiam illud prædicas licet: quod supplicium more maiorum sumpseris, securiq; percussis: accircò à me in crimen & invidiam vocari. non in supplicio crimen meum vertitur: non ego securi nego quengquam feriri debere: non ego metum ex re militari,

non

non severitatem imperij, non poenam flagitij tolli dico oportere: fateor non modò in socios, sed etiam in ciues, militesq; nostros persepè esse seuerè, ac vehementer vindicatum. quare hac quoq; prætermittas licet. Ego culpam non in Nauarchis, sed in te fuisse demonstro: precio militum, remigesq; dimississe arguo. hoc Nauarchi reliqui dicunt: hoc Nerinorum fœderata ciuitas publicè dicit: hoc Herbitenses, hoc Amestratini, hoc Ennenses, hoc Agyrinenses, Tindaritani, Locrenses publicè dicunt: tuus denique testis, tuus Imperator, tuus hospes Cleomenes hoc dicit: sese in terram esse proiectum, uti Pachyno, è terrestri præsidio milites colligeret, quos in nauibus collocaret. quod cerè non fecisset, si suum numerum naues haberent. ea est enim ratio instructarum, ornatarumq; nauium: ut non modo plures, sed ne singuli quidem possint accedere. dico præterea, illos ipsos reliquos nautas fame, atq; inopia rerum omnium confectos fuisse, ac perditos. dico aut omnes extra culpam fuisse: aut si vni attribuenda culpa sit: in eo maximam fuisse, qui optimam naue, plurimos nautas haberet, summum imperium obtineret. aut si omnes in culpa fuissent: non oportuisse Cleomenem constitui spectatorem illorum mortis atque cruciatuum. dico etiam, in illo supplicio mercedem lachrymarum, mercedem vulneris, atq; plage, mercedem funeris, ac sepulture constitui nefas fuisse. Quapropter si mihi respondere voles, hoc dicito. classem instructam, atq; ornata fuisse: nullum propugnatorem abfuisse: nullum vacuè transtrum esse remum: rem frumentariam esse suppeditiamentum: mentiri Nauarchos: mentiri tot & tam graues ciuitatis: mentiri etià Siciliam totà: proditum esse te à Cleome-

ne:

ne: quise dixerit exisse in terram: ut Pachyno deduce-
ret milites: animum illis, non copias defuisse: Cleomenē
acerrimē pugnantem, ab his relictum esse, atq; desertū:
nummum ob sepulturam datū nemini, quā si dices, tene-
bere. sin alia dices, quā à me dicta sunt, non refutabis.
Hic tu etiā dicere audebis? est in Iudiciis ille familia-
ris meus: est paternus amicus ille? non ut quisq; maxi-
mē est, qui cum tibi aliquid sit: ita tui huiusmodi cri-
minis maximē cum pudet? Paternus amicus est. ipse pa-
ter si iudicaret, per deos immortales quid facere posset,
cum tibi hac diceret? tu in provincia populi Ro. Praetor,
cum tibi maritimum bellum esset administrandū: Ma-
mertinis, ex fœdere quam deberent nauem, per triennium
remisisti: tibi apud eosdem priuatum navis oneraria ma-
xima publicē est edificata: tu à ciuitatibus pecuniae
classis nomine coëgisti: tu precio remiges dimisisti: tu cum
nauis esset à Quaestore, & ab Legato capta praeonum:
Archipiratam ab omnium oculis remouisti: tu, cines Ro-
mani qui esse dicerentur, qui à multis cognoscerentur,
securi ferire potuisti: tu tuam domū piratas abducere, in
iudiciam Archipiratam domo producere ausus es: tu in
provincia tam splendida, apud socios fidelissimos, cines
Ro. honestissimos, in metu, periculoq; provinciae, dies
continuos complures in littore, conuiuysq; iacustite per
eos dies nemo domi tuae conuenire, nemo in foro videre
potuit: tu sociorum, atq; amicorum ad ea conuiuia ma-
tres familias adhibuisti: tu inter eiusmodi mulieres pre-
textatū tuū filium, nepotē meū, collocauisti: ut atati ma-
xima lubrica atq; incerta exēpla nequitiae parentis viti-
praeberet: tu Praetor in provincia cū tunica pallioq; pur-
pureo visus es: tu propter amorē libidinemq; tuam impe-
rurum

rium nauium Legato populi Ro. ademiisti, Syracusanos
tradidisti: tui milites in provincia Sicilia frugibus, fru-
mentog; caruere: tua luxuria, atque auaricia classis po-
puli Ro. a praeonibus capta & incensa est: post Syracusas
conditas quem in portum nunquam hostis accesserat: in
eo te Praetore primū pirata nauigauerūt: neq; hac tot tan-
taq; dedecora dissimulatione tua, neq; oblivione homi-
num, ac taciturnitate, regere voluisti: sed etiam nauium
praefectos sine ulla causa, de cōplexu parentum suorum,
hostiumq; tuorū, ad mortē cruciatumq; rapuisti: neq;
in parentum luctu, atq; lachrymis, te mei nominis cōme-
moratio mitigauit: tibi hominum innocentium sanguis,
non modo voluptati, sed etiam quaestui fuit. Hec si tibi
tuus parens diceret, posses ab eo veniam petere? posses
ut tibi ignosceret postulare? Satis est factum
Siculis: satis officio, ac necessitudini Iudices: satis pro-
misso nostro, ac recepto. reliqua est ea causa Iudices: quae
non iam recepta, sed innata, neq; delata ad me, sed in ani-
ma, sensuq; meo penitus affixa, atq; insita est: quae non ad
sociorum salutem, sed ad ciuium Romanorū, hoc est, ad
vniuscuiusq; nostrum vitā, & sanguinē pertinet. in qua
nolite à me, quasi dubium sit aliquid, argumenta Iudi-
cis expectare. omnia quae dicam de supplicio ciuium Ro-
manorum, sic erunt clara, & illustra: ut ad ea probāda
totam Siciliam testē adhibere possim. furor enim quidā
sceleris, & audacia comes, istius effrenatum animū, im-
portunamq; naturā tanta oppressit amentia: ut nunquā
dubitaret in conuentu palam supplicia, quae in conui-
lios maleficy seruos constituta sunt: ea in cines Ro. expro-
mere, virgis quā multos ceciderit: quid ego commemo-
rē? tantū breuissimē dico Iudices: nullū fuit omnino isto
Praetore

Pratore in hoc genere discrimen. Itaque iam consuetudine ad corpora ciuium Roman. etiam sine istius nutu ferebatur manus ipsa licitoris. Num potes hoc negare Verres? in foro Lilybei, maximo conuentu, C. Seruiliū ciuem Romanum, in conuentu Panormitano veterem negotiatorem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terram virgis, & verberibus abiectum? an de hoc primum negare si potes. nemo Lilybei fuit, quin viderit: nemo in Sicilia, quin audierit. plagis confectum dico à licitoribus tuis ciuem Romanū, ante oculos tuos concidisse: ob quā causam dii immortales? tametsi iniuriam facio cōmuni causæ, & iuri ciuitatis. quasi enim possit esse vlla causa: cur hoc cuiquam ciui Ro. iure accidat: ita quero, quæ in Seruilio causa fuerit. ignoscite in hoc vno Iudices. in cæteris enim nō magnoperè causas requirā. Locutus erat liberius de istius improbitate, atq; nequitia: quod isti simul ac renunciatum est: hominem iubet Lilybæum vadimonium Venerio seruo promittere. promittit. Lilybæum venit: cogere eum cœpit, cū ageret nemo, nemo postularet, HS duobus millibus sponsonem facere cum licitore suo, nisi furtis questum faceret. Recuperatores de cohorte sua dicit daturum. Seruilius & recusare: & deprecari: ne iniquis iudicibus, nullo aduersario, iudicium capitis in se constitueretur. Hæc cū maximè loqueretur: sex licitores circumstant valentissimi, & ad pulsandos, verberandosq; homines exercitatissimi: cædūt acerrimè virgis: denique proximus licitor, de quo sæpe iam dixi, Sextius, conuerso bacillo oculos misero tendere vehementissimè cœpit: itaq; illi cum sanguis os, oculosq; complotisset, concidit: cum illi nihilominus iacenti latera tunderet, ut aliquādo spondere se diceret, sic ille affectus illinc

illinc tū pro mortuo sublatus, breui postea est mortuus. Iste autem homo Venerius, & affluens omni lepore, & venustate, de bonis illius in æde Veneris argenteum Cupidinem posuit. sic etiam fortunæ hominū abutebatur ad nocturna vota cupiditatum suarum. Nam quid ego de cæteris ciuium Ro. supplicijs figillatim potius, quàm generatim, atq; vniuersè loquar? Carcer ille, qui est à crudelissimo tyranno Dionysio factus Syracusis, quæ Lautumia vocantur: in istius imperio domicilium Romanorum fuit. ut quisq; istius animū, aut oculos offenderat, in Lautumias statim conijciebatur. Indignū hoc video videri omnibus Iudices: & id iā priore actione, cū hæc testes dicerent, intellexi, retineri enim putatis oportere iura libertatis non modò hic, vbi tribuni plebis sunt: vbi cæteri magistratus: vbi plenum forū iudiciorū: vbi Senatus authoritas: vbi existimatio populi Ro. & frequentia: sed vbi cunq; terrarum, & gentium violatum ius ciuium Ro. sit, statuitis id pertinere ad cōmuniem causam libertatis, & dignitatis. In externorum hominum, & maleficorum, sceleratorumq;, in pradonū, hostiumq; custodias tu tantum numerum ciuiū Ro. includere ausus es? nunquam ne tibi iudicij, nunquam concionis, nunquā huius tantæ frequentie, quæ nunc animo te iniquissimo, infestissimoq; intuetur, venit in mentem? nunquā tibi populi Ro. absentis dignitas, nunquā species ipsa huiusmodi multitudinis, in oculis, animoque versata est? nunquam te in horum conspectū rediturum, nunquam in forum populi Ro. venturum, nunquā sub legum, & iudiciorum potestatem casurum esse putasti? At quæ erat ista libido crudelitatis exercenda? quæ tot scelerum suscipiendorum causa? nulla in-

dices, prater prædandi nouam singularemq; rationem. Nam ut illi, quos à Poëtis accepimus sinu quosdam obfediſſe maritimos, aut aliqua promontoria, aut prærupta saxa tenuiſſe dicuntur: ut qui eſſent appuſi nauigari, interficere poſſent: ſic iſte in omnia maria infeſtus, ex omnibus Sicilia partibus imminet. quæcunq; nauis ex Aſia, quæ ex Syria, quæ Tyro, quæ Alexandria uenerat, ſtatim certis indicibus, & cuſtodibus tenebatur. ueloces omnes in Lautumias conyeciuntur: onera, atque merces in Prætoriam domũ deſerebantur. Verſabatur in Sicilia longo intervallo alter, non Dionyſius ille, nec Phalaris, tulit enim illa quondam inſula multos, & crudeles tyrannos, ſed quoddam nouum monſtrum, ex uetere illa immanitate: quæ in yſdem locis verſata eſſe dicitur. Non enim Carybdim tam infeſtã, neq; Scyllam nautis: quam iſtum in eodẽ freto fuiſſe arbitror. hoc etiã iſte infeſtior: quod multo ſe pluribus, & maioribus canibus ſuccinxerat. Cyclops alter, multo importunior. hic enim totam inſulam obtinebat: ille Aetnã ſolam, & eam Sicilia partem tenuiſſe dicitur. At quæ cauſa tum ſubijciebatur ab ipſo Iudices huius tã nefarie crudelitatis eadem quæ nunc in deſenſione cõmemorabitur. Quicunque acceſſerunt ad Siciliam paulo pleniores: eos Sertorianos milites eſſe, atq; à Dianio fugere dicebat. illi ad deprecandũ periculũ proferebant, alij purpurã Tyriam, thus alij, atq; odores, veſtemq; linream: gemmas alij, & margaritas: uina nõnulli græca, uenalesq; Aſiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, quibus locis nauigarent. non intelligebat eas ipſas ſibi cauſas eſſe periculi: quibus adiumentis ſe ad ſalutem uti arbitrabantur. iſte enim hec eos ex piratarum ſocietate adeptos eſſe dicebat: ipſos in

Lan-

Lautumias abduci imperabat: naues eorum, atq; onera diligenter aſſeruanda curabat. His inſtitutis, cum cõpletus iam mercatorũ carcer eſſet: tum illa fiebant, quæ L. Suetium equitẽ Ro. leſtiſſimum uirum dicere audiſti: quæ ceteros audietis. cernices in carcere frangebantur in digniſſimẽ ciuium Romanorũ: ut etiam illa vox, & illa imploratio, ciuis Ro. ſum: quæ ſæpe multis in ultimis terris opem inter barbaros, & ſalutem tulit, ea mortem illis acerbiorẽ, & ſupplicium maturius ferret. Quid eſt Verres? quid ad hæc cogitas reſpondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horum dicere iſtis deſenſoribus tuis audes? cedo mihi quæſo ex ipſius ſinu literas Syracuſanorum: quas iſte ad arbitrium ſuum confeſtas eſſe arbitratur: cedo rationẽ carceris. quæ diligentiffimẽ conficitur: quo quisq; die datus in cuſtodiam, quo mortuus, quo necatus ſit. LITERÆ SYRACUſANORVM: Videtis ciues Romanos gregatim coniectos in Lautumias: videtis indigniſſimo in loco coarceſnatã multitudinem veſtrorum ciuium: quarite nunc veſtigia prius: quibus exitus illorum, ex illo loco cõpareant. nulla ſunt. omnes ne mortui? ſi ita poſſet defendere: tamen fides huic deſenſioni non haberetur. ſed ſcriptum extat in iſdem literis: quod iſte homo barbarus, ac diſſolutus neq; atterere unquam, neque intelligere potuit. id uolũtati inquit: hoc eſt, ut Siculi loquuntur, ſupplicio aſſecti, ac necati ſunt. Si quis Rex, ſiqua ciuitas extera gentiũ, ſi qua natio feciſſet aliquid in ciuẽ Ro. eiſmodi: nõne publicẽ vindicaremus? nõ bello perſequeremur? poſſemus hanc iniuriã ignominiamq; nominis Ro. inultam, impunitamq; dimittere? quot bella maiores noſtros,

L ij

Et quanta suscepisse arbitramini: quod cives Ro. iniuria affecti, quod nauicularij retenti, quod mercatores spoliati dicerentur? at ego retentos non queror: spoliatos ferendum puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis, in vincula coniectos esse mercatores, & in vinculis cives Ro. necatos esse, arguo. Si hac apud Scythas dicerem, non hic in tanta multitudine ciuium Romanorum, non apud Senatores lectissimos ciuitatis, non in foro populi Ro. detor, & tam acerbis supplicijs ciuium Romanorum: tamen animos etiam barbarorum hominum permouerem. tanta enim huius imperij amplitudo, tanta nominis Ro. dignitas est apud omnes nationes: ut ista in nostros homines crudelitas nemini concessa videatur. Num ego tibi ullam salutem, vllum perflugium pitem? cum te implicatum feneritate iudicium, circumretitum frequentia populi Rom. esse videam? Si me hercules, id quod fieri inteligo non posse, ex his laqueis te exueris, ac te aliqua vi, ac ratione explicaris: in illas tibi maiores plagas incidendum est: in quibus te ab eodem me, superiore ex loco confici, & concidi necesse est. Cui si etiam, id quod defendit, velim concedere: tamen illa ipsa defensio non minus esse ei perniciofa, quam mea vera accusatio debeat. Quid enim defendit? ex Hispania fugientes se excepisse, & supplicio affectisse dicit. quis tibi id permisit? quo id in te fecisti? quis idem fecit? qui tibi facere id licuit? foris plenum, & basilicas istorum hominum videmus: & animo aequo videmus, ciuilis enim dissensionis, & siue amentie, siue fatis, seu calamitatis, non est iste molestus exitus: in quo reliquos saltem cives incolumes licet conseruare. Verres ille vetus proditor Consulis, translator Quaesturae, auersor pecuniae publicae, tantum sibi authorita-

tis in

tis in Repub. suscepit: ut quibus hominibus per Senatū, per populum Romanū, per omnes magistratus, in foro, in suffragijs, in hac vrbe, in Repub. versari liceret: is omnibus mortem acerbam, crudelemque proponeret: si fortuna eos ad aliquam partem Sicilia detulisset. Ad Cn. Pompeium clarissimum virum, & fortissimum per alii occiso Perpenna ex illo Sertoriano numero militum confluxerunt. quem non ille summo cum studio salutem, incolumemque seruauit? cui ciui supplici non illa dextera iniuncta & fidem porrexit, & spem salutis ostendit? Ita ne verò? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerunt: is apud te, cuius nullum in Repub. unquam monumentum fuit, mors & cruciatus erat constitutus? vide quam commodam defensionem excogitaris. malo, malo me hercules id, quod tu defendis, his iudicibus, populoque Ro. quam id, quod ego in simulo, probari. malo inquam te, isti generi hominum, quam mercatoribus, & nauicularijs inimicum, atque infestum putari. meum enim crimen auaritia te nimis coarguit: tua defensio furoris cuiusdam, & immanitatis, & inaudita crudelitatis, & penè nouae proscriptionis. Sed non licet me isto tanto bono Iudices viri: non licet: adsum enim Puteoli toti frequentissimi venerunt ad hoc iudicium mercatores homines locupletes, atque honesti: qui partim socios suos, partim liberos ab isto spoliatos, in vincula coniectos, partim in vinculis necatos, partim securi percussos esse dicent. Hic vide quam me sis versus aequo, cum ego P. Graminum testem produxero: qui suos liberos à te securi percussos esse dicat: qui à te nauem suam, mercesque repetat: resellito si poteris: meum testem deferam: tibi fauebo, te inquam adinuabo: ostendito illos cum Sertorio fuisse: à Dianio su-

L ij

gientes ad Siciliam esse delatos. nihil est quod te malim probare. nullum enim facinus, quod maiore supplicio dignum sit, reperiri, neque proferri potest. Reducam iterum equitem Romanum L. Flavius, si voles. quoniam prior actione, ut patroni tui dicunt: noua quadam sapientia, ut omnes intelligunt: conscientia tua, atque auctoritate meorum testium, testem nullum interrogasti: interrogetur Flavius si voles, qui nam fuerit L. Herennius, quem ille argentariam Lepti fecisse dicit: qui cum amplius centum ciues Romanos haberet, ex conuentu Syracusarum: qui eum non solum cognoscerent, sed etiam laethymantes, ac te implorantes defenderent; tamen a te inspectantibus omnibus Syracusanis securi percussus est. Hunc quoque testem meum refelli, et illum Herennium Sertorianum fuisse abs te demonstrari, et probari volo. Quid de illa multitudine dicemus eorum: qui capitibus inuolutis in piratarum, captiuorumque numero producebantur, ut securi ferirentur: quae ista noua diligentia? quam ob causam abs te cogitata? an te L. Flavius, ceterorumque, de L. Herennio vociferatio commouebat? an M. Annii grauissimi, atque honestissimi viri summa auctoritas paulo antea diligentior timidiorem fecerat? qui nuper pro testimonio, non aduenam nescio quem, nec alienum, sed eum ciuem Romanum, qui omnibus in illo conuentu notus, qui Syracusis natus esset: a te securi percussus esse dixit. Post hanc illorum vociferationem, post hanc communem famam, atque querimoniam, non mitior in supplicio, sed diligentior esse coepit. capitibus inuolutis ciues Ro. ad necem producere instituit: quos tamen iccirco necabat, palam: quod homines in conuentu, id quod antea diximus, nimum diligenter prae-

donum numerum requirebant. Hac in plebe Ro. te Praetore est constituta conditio: hac negotij gerendis spes: hoc capitis, vitaeque discrimen. parumne multa mercatoribus sunt necessario pericula subeunda fortuna? nisi etiam haec formidines ab nostris magistratibus, atque in nostris provinciis impendebant? ad eam ne rem fuit hac suburbana, ac fidelis provincia? Sicilia, plena optimorum sociorum, et honestissimorum ciuium Romanorum: quae ciues Ro. omnes suis ipsa sedibus libentissime semper accipit: ut qui usque ex vltima Syria, atque Aegypto nauigarent: qui apud barbaros propter toge nomen in honore aliquo fuissent: qui ex praeconum insidijs, qui ex tempestu periculis profugissent, in Sicilia securi ferirentur, cum se iam domum venisse arbitrarentur? Nam quid ego de P. Gaudio munice dicam Iudices? aut qua vi vocis, qua grauitate verborum, quo dolore animi dicam? tamen si dolor me non deficit, ut cetera mihi in dicendo, dignare, digna dolore meo suppetant, magis elaborandum est. Quod crimen eiusmodi est, ut, cum primum ad me delatum est, usurum me illo non putarem. tamen si enim verissimum esse intelligebam: tamen credibile fore non arbitrabar. coactus lachrymis omnium ciuium Ro. qui in Sicilia negotiantur, adductus Valentinorum hominum honestissimorum testimonijs, omniumque Reginorum, multorumque equitum Ro. qui casu tum Messanae fuerunt: dedi tantum priorae actione testimonium, res ut nemini dubia esse posset. quid nunc agam? cum iam tot horas de uno genere, ac de istius nefaria crudelitate dicam: cum propere omnem vim verborum eiusmodi, quae scelere istius digna sunt, alye in rebus consumpsimus: neque hoc prouiderim, ut valetate criminum

vos attentos tenerē: quemadmodum de tanta re dicam? opinor unus modus, atq; una ratio est. rem in medio ponā: quae tantum habet ipsa gravitatis, ut neq; mea, quae nulla est: neq; cuiusquam, ad inflammandos vestros animos eloquentia requiratur. Gaius hic, quē dico, Cossanius, cum illo numero ab isto in vincula coniectus esset: et nescio qua ratione, clam ē Lautumys profugisset, Messanāq; venisset: qui propē iam Italiam, & moenia Rheginorū videret: & ex illo metu mortis, ac tenebris, quasi luce libertatis, & odore aliquo legū recreatus, renixisset: loqui Messanae coepit, & queri, se ciuē Ro. in vincula esse coniectū: sibi rectā iter esse Romam: Verri se praesto aduenienti futurū. non intelligebat miser, nihil interesse, utrū haec Messanae, an apud ipsum in Pretorio loqueretur. nam, ut antē vos docui, hanc sibi urbē delegerat: quam haberet adiutricē scelerum, furtorū recepticē, flagitiorum omnium sociam. Itaq; ad magistratū Mamertinū statim deducitur Gaius: eoq; ipso die casu Messanā Verres venit. res ad eū defertur, esse ciuē Ro. qui se Syracusis in Lautumys fuisse quereceretur: quē iam ingrediētem naue, & Verri nimis atrociter minitantē, a se retractum esse, & asseruatū, ut ipse in eum statueret, quod videretur. Agit hominibus gratias: & eorū erga se benevolentiam diligentiamq; collaudat. ipse inflammatus scelere, & furore, in forum venit. ardebant oculi, toto ex ore crudelitas eminebat. expectabant omnes, quō tandem progressurus, aut quidnam acturus esset: cum repente hominem proripi, atq; in foro medio nudari, ac deligari, & virgas, expediri iubet. clamabat, ille miser, se ciuē esse Romanū, municipem Cossanū: meruisse se cū L. Precio splendidissimo equite Romano, q. Panormi ne

gotiaretur

gotiaretur: ex quo haec Verres scire posset. tū iste, se comperisse ait, eum speculandi causā in Siciliam, ab ducibus fugitivorum esse missum. cuius rei neq; iudex, neq; vestigiū aliquod, neq; suspicio cuiquam esse vlla. deinde iubet undiq; hominem proripi, vehementissimēq; verberari. Cadebatur virgis in medio foro Messanae ciuis Romanus Iudices: cum interea nullus gemitus, nulla vox alia istius miseri inter dolorem, crepitumq; plagarum, audiebatur, nisi haec: ciuis Romanus sum. haec se commemoratione ciuitatis, omnia verbera depulsurū, cruciatumq; a corpore deiecturum, arbitrabatur. is non modō hoc non perfecit, ut virgarum vim deprecaretur: sed cū imploraret sapius, usurparetq; nomen ciuitatis: crux, crux inquam infelici, & arumino, qui nūquam istam potestatem viderat: comparabatur. O' nomen dulce libertatis: O' ius eximium nostrae ciuitatis: O' lex Portia, legesq; Semproniae: O' grauer desiderata, & aliquando reddita plebi Romanae tribunitia potestas: hucine tandem omnia reciderunt? ut ciuis Ro. in provincia populi Romani, in oppido foederatorū, ab eo, qui beneficio populi Ro. fasces, & secures haberet: deligatus in foro virgis caderetur? quid cū ignes, candentesq; laminae, ceteriq; cruciatus admovebantur? si te illius acerba imploratio, & vox miserabilis, non inhibebat: ne ciuium quidem Romanorum, qui tum aderant: sletu, et gemitu maximo commouebare? in crucem tu agere ausus es quemquam, qui se ciuē Romanum esse diceret? Nolui tam vehementer agere hoc prima actione Iudices, nolui. vidisti enim ut animi multitudinis in istū dolore, et odio, & communis periculi metu concitarentur. statui egomet mihi, tum modum rationi meae, & C. Numitorio equi-

L v

ti Ro. primario homini, testi meo: & Glabrimonem id quod sapientissimè fecit, facere latatus sum: ut repenti consilio in medio testè mitteret. etenim verebatur ne populus Ro. ab isto eas pœnas vi repetisse videretur, quas veritus esset, iste legibus, & vestro iudicio non esse persoluturus. Nunc quoniam iam exploratum est omnibus, quo loco causæ tua sit: & quid de te futurum sit, sic tecum agam. Gaium istum, quem repentinum speculatorem fuisse dicis: ostendam in Lantumias Syracusis à te esse coniectum: neq; id solum ex literis ostendā Syracusanorum, ne possis dicere me, quia sit aliquis in literis Gaius, hoc fingere, & eligere nomen, ut hunc illum esse possim dicere: sed secundum arbitrium tuum testes dabo: qui istum ipsum Syracusis abs te in Lantumias coniectum esse dicant. producam etiam Cossanos municipes illius, ac necessarios: qui te nunc serò doceant, iudices non serò: illum P. Gaium, quem tu in crucem egisti: ciuem Ro. & municipem Cossanum, non speculatorem fugitiuorum fuisse. Cum hæc omnia, quæ polliceor, cumulatè tuis proximis plana fecero: tum istuc ipsum tenebo, quod abs te mihi datur, eo contentum me esse dicam. quid enim nuper, tu ipse, cum populi Ro. clamore, atq; impetu perturbatus exiluiisti: quid in quā locutus es? illū, quod moram supplicio quæreretur, ideo clamitasse, se esse ciuem Romanum, sed speculatorem fuisse. iam mei testes veri sunt. quid enim dicit aliud C. Numitorius? quid M. & P. Cotty nobilissimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Luceius? qui argentariam Rhegij maximam fecit? quid enim ceteri? adhuc enim testes ex eo genere à me sunt dati: non qui nouisse Gaium, sed qui se vidisse dicerent: cum is, qui se ciuem Ro.

Ro. esse clamaret: in crucem ageretur. hoc tu Verres idē dicis, hoc tu confiteris, illum clamitasse, se ciuem esse Romanū: apud te nomē ciuitatis ne tantū quidem valuisse: ut dilationem aliq̃ crucis, ut crudelissimi, teterrimiq; supplicij aliquam paruam moram saltem posset afferre. hoc teneo, hic hæreo Iudices, hoc sum contentus uno: omitto, ac negligo cetera: sua confessione induatur, ac inguletur necesse est. qui esset, ignorabas? speculatorem esse suspicabare? non quæro qua suspitione: tua te accusō oratione. ciuem Ro. se esse dicebat. si tu apud Persas, aut in extrema India deprehensus Verres, ad supplicium ducerere: quid aliud clamitares, nisi te ciuem esse Romanum? & si tibi ignoto, apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atq; ultimis gentibus positos, nobile, & illustre apud omnes nomen tuæ ciuitatis profuisset: ille, quisquis erat, quem tu in crucem rapiebas, qui tibi esset ignotus, cum ciuem se Ro. esse diceret: apud te Pratorem si non effugium, ne moram quidem mortis mentione, atq; usurpatione ciuitatis assequi potuit? Homines tenues, obscuro loco nati nauigant: adeunt ad ea loca, quæ nunquam antea viderunt: ubi neq; noti esse ijs, quo venerunt, neq; semper cum cognitoribus esse possunt. hac una tamen fiducia ciuitatis non modo apud nostros magistratus, qui & legum, & existimationis periculo continentur: neq; apud ciues solum Romanos, qui & sermonis, & iuris, & multarū rerū societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrantur: sed quocunq; venerint, hanc sibi rem presidio sperant esse futuram. tolle hanc spem: tolle hoc presidium ciuibus Romanis: constitue nihil esse opis in hac voce, ciuis Romanus sum: posse impune Pratorem, aut alium quemlibet supplicij, quod ve-

lit,

fit, in eum constituere, qui se ciuem Ro. esse dicat: quod quis ignoret, iam omnes provincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnē orbem terrarū, qui semper nostris hominibus maximē patuit, ciuibus Romanis ista defensione praeluseris. Quid si L. Precium equitem Romanū, qui tū in Sicilia negotiabatur nominabat? etiā ne id magnū fuit? Panormū literas mittere: asseruisse hominē: custodijs Mamertinorū tuorū vinclum, clausum habuisse: dū Panormo Precius venires, cognosceret hominē, aliquid de summo supplicio remitteres, signoraret: tū, si ita tibi videretur, hoc iuris in omnes constitueres: ut qui neq. tibi notus esset, neq. cognitorē locupletem daret: quamuis ciuis Ro. esset, in cruce tolleretur. Sed qd ego plura de Gaiis? quasi tu Gaius tū fueris infestus, ac non nomini, generi, iure ciuium hostis, non illi in quā homini, sed causae communi libertatis inimicus fuisti, quid enim attinuit, cum Mamertini more, atq. instituto suo crucem fixissent post urbē, in via Pompeia: te inbere in ea parte figere, quae ad fretum spectaret: & hoc addere, quod negare nullo modo potes: quod omnibus audientibus dixisti palam: te iccirco illum locum deligere, ut ille, qui se ciuem Ro. esse diceret: ex cruce Italiam cernere, ac domum suam prospicere posset. Itaq. illa crux sola Iudices post conditam Messanam illo in loco fixa est. Italia conspectus ad eam rem ab isto delectus est: ut ille in dolore, cruciatuq. moriens, per angusto freto diuisa seruitutis, ac libertatis iura cognosceret: Italia autem alumnū suum, seruitutis extremo, summoq. supplicio affixum videret. Facinus est vinciri ciuem Romanum: scelus verberari: prope parricidium necari: quid dicam in crucem tollere? verbo satis digno

quo tam nefaria res appellari nullo modo potest. non fuit his omnibus iste contentus. spectet inquit patriam: in conspectu legum, libertatisq. moriatur. non tu hoc loco Gaium, non unū hominem, nescio quē, ciuē Romanum, sed communem libertatis, & ciuitatis causam in illum cruciatum, & crucem egisti. Iam verò videte hominis audaciam. nonne cum grauiter tulisse arbitramini? quod illā ciuibus Ro. cruce, non posset in foro, non in comitio, non in rostris defigere? quod enim his locis in provincia sua celebritate simillimū, regione proximū, potuit, elegit: monumentum sceleris, audaciaq. sua voluit esse in conspectu Italiae, vestibulo Siciliae, Præteruectione omniū, qui ultrò citroq. nauigarent. Si hæc non ad ciues Romanos, non ad aliquos amicos nostrae ciuitatis, nō ad eos, qui populi Romani nomen audissent: deniq. si non ad homines, verum ad bestias, aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa, & ad scopulos hæc conqueri, & deplorare vellem: tamen omnia muta, atq. inanima, tanta, & tam indigna rerum atrocitate commouerentur: nunc verò, cum loquar apud Senatores populi Ro. legum, iudiciorumq. & iuris authores, timere non debeo: ne non vnus iste ciuis Ro. illa cruce dignus, ceteri omnes simili periculo indignissimi indicentur. Paulo anie Iudices lachrymas in morte misera, atq. indignissima Nauarchorum non tenebamus: & recte, ac merito sociorum innocentium miseria commouebamur: quid nunc in nostro sanguine tandem facere debemus? nam ciuium Ro. sanguis coniunctus existimandus est: quoniam id & salutis omnium ratio, & veritas omnium postulat. omnes hoc loco ciues Ro. & qui ad sunt, & q. ubicunq. sunt, vestram

seueritatem desiderant, vestram fidem implorant, vestrum auxilium requirunt: omnia sua iura, commoda, auxilia, totam denique libertatem in vestris sententijs versari arbitrantur. A me, tamen si satis habent: tamen si res aliter acciderit, plus habebunt fortasse quam postulant. nam & si qua vis istum de vestra seueritate eripuerit, id quod neque metuo Iudices, neque villo modo fieri posse video: sed si in hoc me ratio fefellerit, Siculi causam suam perisse querentur, & mecum pariter moleste ferent: populus quidem Romanus breui, quoniam mihi potestate apud scagendi dedit, ius suum, me agente, suis suffragijs ante Cal. Februarias recuperabit. Ac si de mea gloria, & amplitudine queritis Iudices: non est alienum meis rationibus, istum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi Romani iudicium referuari. splendida est illa causa, probabilis mihi & facilis, populo grata, atque iucunda. denique, si videor hic, id quod ego non quaesivi, de vno isto voluisse crescere: isto absoluto, quod sine multorum scelere fieri non potest, de mulis mihi crescere licebit. Sed me hercules vestra, rei publicae causa Iudices, nolo hoc in hoc delecto consilio tantum flagitium esse commissum: nolo eos Iudices, quos ego probarem, atque delegerim: sic in hac urbe notatos, isto absoluto ambulare: ut non cera, sed caeno obliti esse videantur. Quamobrem te quoque Hortensi, quia monendi locus est: ex hoc loco moneo, videas etiam atque etiam, & consideres, quid agas: quod progrediare: quem hominem, & qua ratione defendas. neque de illo quicquam tibi praesinio: quod minus ingenio mecum, atque omni dicendi facultate contendas. cetera, si qua putas te occultius extra iudicium, quae ad iudicium pertinent, facere posse: si quid artificiosum consilio, potentia, gratia, copiis istius, moliri cogitas: magnopere

gnopere censeo desistas: & illa quae tentata iam, & cepta ab isto sunt, a me autem peruestigata, & cognita, moneo, ut extinguas, & longius progredi ne sinas. Magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio, maiore quam putas. quod enim te liberatum iam existimationis metu, defunctum honoribus, designatum Cons. cogites, mihi crede ornamenta ista, & beneficia populi Romani non minore negotio retinentur, quam comparantur. Tulit haec ciuitas, quoad potuit, quoad necesse fuit: regiam istam vestram dominationem in iudicijs, & in omni republica, tulit. sed quo die populo Romani, Tribuni plebis restituti sunt: omnia ista vobis, si forte nondum intelligitis, adempta, atque erepta sunt. omnium nunc oculi coniecti sunt hoc ipso tempore in unumquemque nostrum, qua fide ego accusem: qua religione hi iudicent: qua tu ratione defendas. de omnibus nobis, si quis tantulum de recta regione deflexerit, non illa tacita existimatio, quam antea contemnere solebatis, sed vehemens, ac liberum populi Romani iudicium consequitur. nulla tibi Quinte cum isto cognatio est: nulla necessitudo: quibus excusationibus antea, nimium in aliquo iudicio studium defendere solebas: earum habere in hoc homine nullam potes: quae iste in provincia palam dictitabat, cum ea, quae faciebat, tua se fiducia facere dicebat: ea ne vera putentur, tibi maxime est providendum. Ego mei iam rationem officij confido esse omnibus iniquissimis meis persolutam. nam istum, paucis horis prima actionis omnium mortalium sententijs condemnauimus. reliquum iudicium non iam de mea fide, quae perspecta est, neque de istius vita, quae damnata est: sed de iudicijs, &, vere ut dicam, de te futurum est. at quo tempore

pore futurum est: nam id maximè providendum est, et enim cum omnibus in rebus, tum in Rep. permagni momenti est, ratio atq; inclinatio temporū, nempe eò, cum populus Ro. aliud genus hominum, atq; alium ordinē ad res iudicandas requirit: nempe ea lege iudicis, iudicibusq; nobis promulgata, quam non is promulgavit, cuius nomine proscriptam videris: sed hic reus, hic inquam sua spe, atq; opinione, quam de vobis habet, legem illam scribendam, promulgandamq; curavit. Itaque, cum primò agere cœpimus, lex non erat promulgata: cum iste vestra severitate permotus, multa signa dederat, quamobrem quibus responsurus non videretur, mentio de lege nulla fiebat. posteaquam iste recreari, & confirmari visus est, lex statim promulgata est: cui legi cū vestra dignitas vehementer adversaretur, istius spes falsa, & insignis impudentia maxime suffragatur. Hic siquid erit commissum à quoquam vestrū, quod reprehendatur: aut populus Ro. iudicabit de eo homine, quē iam antea iudicis indignū putavit: aut hi, qui propter offensionem iudiciorum de veteribus iudicijs lege nova novi iudices erunt constituti. mihi porrò, ut ego non dicam, quis omnium mortalium non intelligit, quā longè progredi sit necesse? potero silere Hortensi? potero dissimulare? cum tantū Resp. vulnus acceperit: ut exolata provinciæ, vexati socij, dy immortales spoliati, cives Ro. cruciati, & necati impunè me actore esse videantur? potero hoc ego onus tantum, aut in hoc iudicio deponere? aut diutius tacitus sustinere? non agitata res erit? non in medium profrenda? non populi Ro. fides imploranda? non omnes, qui tanto scelere obstrinxerint: ut aut fidem suam corrumpi paterentur, aut iudicium

iudicium corrumpere: in discrimen, ac iudicium vocandi? Quæret aliquis fortasse: tantum ne igitur laborum, tantas inimicitias, tot hominū suscepturus es? non studio quidem hercule villo, neq; voluntate. sed non idem mihi licet, quod is, qui nobili genere nati sunt: quibus omnia populi Romani beneficia dormientibus deferuntur. longè alia mihi lege in hac civitate, & conditione vivendum est. venit enim mihi in mentē M. Catonis hominis sapientissimi: qui cum se virtute, nō genere populi Ro. cōmendari putaret: cum ipse sui generis initium, ac nominis, ab se gigni, & propagari vellet: hominum potentissimorum suscepit inimicitias: & maximis in laboribus usq; ad summam senectutem, summa cum gloria vixit. posteaq; Pompeius humili, atq; obscuro loco natus nonne plurimis inimicijs, maximisq; suis periculis, ac doloribus amplissimos honores est adeptus? modo L. Fimbriam, C. Marium, C. Caelium vidimus non mediocribus inimicijs, ac laboribus contendere: ut ad istos honores pervenirent, ad quos vos per ludum, ac negligentiam pervenistis. Hac eadem est nostra rationis regio, & via: horum nos hominum sectam, atq; instituta persequimur. videmus quanta sit in invidia, quātoq; in odio apud quosdam homines nobiles, novorum hominum virtus, & industria: si tantulum oculos deiecerimus, præsto esse insidias: si vllum locū aperuerimus suspicioni aut crimini, accipiendū esse statim vulnus: esse nobis semper vigilandum, semper laborandum videmus. inimicitia sunt, subeantur labores, suscipiantur. etenim tacita magis, & occulta inimicitia timenda sunt: quā indicta, & aperta. Hominum nobilium non se-

re quisquam nostrae industriae fauet: nullis nostris officij benevolentiam illorum allicere possumus: quasi natura, & genere disuncti sint, ita dissident a nobis animo, ac voluntate. quare quid habent eorum inimicitiae periculi? quorum animos iam ante habueris inimicos, & inuidos, quam vllas inimicitias susceperis? Quamobrem mihi iudices optandum est illud, in hoc reo finem accusandi facere: cum & populo Ro. satisfactum, & receptum officium Siculis necessarijs meis erit persolutum. deliberatum autem est: si res opinionem meam, quam de vobis habeo, sefellit: non modo eos persequi, ad quos maxima culpa corrumpendi iudicij, sed etiam illos, ad quos conscientiae contagio pertinebit. Proinde si qui sunt, qui in hoc reo, aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendum iudiciū velint esse: ita sint parati, ut deceptante populo Ro. mecum sibi rem videant futuram. & si me in hoc reo, quē mihi inimicum Siculi dederunt, satis vehementem, satis perseverantem, satis vigilantem esse cognorunt: existiment in his hominibus, quorum ego inimicitias populi Ro. salutis causa suscepero, multo graviores, atque acriores futurum. Nunc te Iupiter Optime Maxime, cuius iste donum regale, dignum tuo pulcherrimo templo, dignum Capitolio, atque ista arce omnium nationum, dignū regio munere, tibi factum ab regibus, tibi dicatum, atque promissum per nefarium scelus de regis manibus extorsit: cuiusque sanctissimum, & pulcherrimum simulacrum Syracusis sustulit: teque Iuno Regina, cuius duo fana duabus in insulis posita sociorum, Melite, & Sami, sanctissima & antiquissima simili scelere idem iste omnibus donis, ornamentisque nudavit;

nudavit: teque Minerva, quā item iste duobus in clarissimis, & religiosissimis templis expilavit: Athenis, cū auri grande pondus Syracusis, cum omnia praeter templū, & parietes abstulit: teque Latona, & Apollo, & Diana, quorū iste Deli non fanum, sed, ut hominum opinio & religio fert, sedē antiquam, diuinumque domiciliū nocturno latrocinio, atque impetu copilavit: etiā te Apollo, quem iste Chio sustulit: teque etiā, atque etiam Diana, quam Pergae spoliavit: cuius simulacrum sanctissimū Segeste, bis apud Segestanos consecratū, semel ipsorum religione, iterum P. Africani victoria, tollendum, asportandumque curavit: teque Mercuri, quē Verres in villa & in privata aliqua palaestra posuit, P. Africanus in urbe sociorum, & gymnasio Tyndaritorum, iuventutis illorū custodē, et praesidem voluit esse: teque Hercules, quem iste Agrigenti nocte in tempesta, servorum instructa & coparata manu conuolare ex suis sedibus, atque auferre conatus est: teque sanctissima mater Idaea, quam apud Enguinos augustissimo et religiosissimo in templo sic spoliatam reliquit, ut nunc nomen modo Africani, & vestigia violatae religionis maneat: monumenta victoriae sanique ornamenta non extant: vosque omnium rerum forensium, consiliorum maximorum, legum, iudiciorumque arbitri & testes, celeberrimo in loco Pratorij locati Castor & Pollux, quorum è templo questum sibi iste, & praedā maximā improbiissime comparavit: omnesque dii, qui vehiculis Ithensarū solennes coetus ludorū inuitis: quorū iter iste ad suū questum, non ad religionum dignitatem faciendum, exigendumque curavit: teque Cerēs, & Libera, quarum sacra, sicut opiniones hominū ac religiones ferunt, longē maxi-

mis, atq; occultissimis ceremonijs continentur: à quibus initia vita atq; victus, legum, morum, mansuetudinis, humanitatis exempla hominibus, & ciuitatibus data, ac dispersita esse dicuntur: quarū sara P. R. à Gracis ascripta & accepta, tanta religione, & publicè, & priuatim tuebatur: non ut ab alijs huc allata, sed ut ceteris hinc tradita esse videantur: quæ ab isto vno sic polluta, & violata sunt: ut simulacrum Cereris vnum, quod à viro non modo tangi, sed ne aspici quidem fas fuit: è sacrario Catina conuellendum, auertendumq; curauerit: alterum autem Ennæ ex sua sede, ac domo sustulerit: quod erat tale, ut homines cum viderent, aut ipsam videre se Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam esse, sed cælo delapsam arbitrarentur: vos etiam, atq; etiam imploro & appello sanctissima deæ, quæ illos Ennenses lacus lucosq; colitis: cunctaq; Siciliæ, quæ mihi defendenda credita est, praesidetis: quibus, inuentis frugibus, & in orbem terrarum distributis, omnes gentes, ac nationes vestri religione numinis continentur: ceteros item deos deasq; omnes, imploro atq; obtestor: quorū templis, & religionibus iste nefario quodā furore, & audacia insinctus, bellum sacrilegum semper impiumq; habuit indictum: ut si in hoc reo, atque in hac causa, omnia mea consilia ad salutem sociorum, dignitatem populi Romani, fidem meam spectauerunt: si nullam ad rem, nisi ad officium, & veritatem omnes mea cura, vigilia, cogitationesq; laborarunt: quæ mea mens in suscipienda causa fuit, fides in agenda: eadem vestra in iudicanda sit. deniq; uti C. Verrem, si eius omnia sunt inaudita & singularia facinora sceleris, audacia,

dacia, perfidia, libidinis, auaritia, crudelitatis: dignus exitus eiusmodi vita, atq; factus vestro iudicio consequatur: utq; Respublica, meaq; fides, una hac accusatione mea contenta sit: mihiq; posthac bonos potius defendere liceat, quàm improbos accusare necesse sit.

M ij

276

PRO M. FONTEIO
ORATIO. XI.

Desunt permulta.

Hoc Pratore oppressam esse are alieno Galliam, à quibus versuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt: à Gallis? nihil minus. à quibus igitur? à civibus Romanis, qui negotiantur in Gallia? cur eorum verba non audimus? cur eorum tabulae nulla proferuntur? insector ultro, atque inсто accusatori Iudices: insector inquam, ac flagito testes. plus ego in hac causa laboris, & opere consumo, in poscendis testibus: quam ceteri defensores, in refutandis. audacter hoc dico Iudices, non temere confirmo. referta Gallia negotiatorum est, plena civium Romanorum. nemo Gallorum sine ciue R. quicquā negotij gerit: nullus in Gallia nullus sine civium Ro. tabulis commouetur. videte quò descendā Iudices, quàm longe videar à consuetudine mea, & cautione, ac diligentia discedere. una tabula proferantur, in quibus vestigium sit aliquod, quod significet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum, numero testem producant, verè accusatum esse concedam. Prò di immortales, quæ est hac causa? quæ defensio? Provincia Gallia M. Fonteius præfuit: quæ constat ex his generibus hominū, & civitatum: qui, ut vetera mittam, partim nostra memoria, bella cum populo Ro. acerba ac diuturna gesserunt: partim modò ab nostris imperatoribus

M iiij

subacti, modo bello domiti, modo triumphis ac monumentis notati, modo ab Senatu agris urbibusque multati sunt: partim, qui cum ipso M. Fonteio ferrum, ac manus contulerunt, multoque eius sudore ac labore sub populi Ro. imperium, ditionemque ceciderunt. Est in eadem provincia Narbo Martius, colonia nostrorum civium, specula populi Romani, ac propugnaculum istis ipsis nationibus oppositum, & obiectum. est ite urbs Massilia: de qua ante dixi fortissimorum, fidelissimorumque sociorum: qui Gallicorum bellorum pericula populi Rom. copys, armisque propulsarunt. est praeterea numerus civium Rom. atque hominum honestissimorum. huic provinciae: qua ex hac gentium varietate constaret: M. Fonteius, ut dixi, praefuit: qui erant hostes, subegit: qui proximi fuerant, eos ex his agris, quibus erant multati, decedere coegit: ceteris, qui iccirco magnis saepe erant bellis superati, ut semper populo Ro. parerent: magnos equitatus ad ea bella, quae tum in toto orbe terrarum a populo Ro. gerebantur, magnas pecunias, ad eorum stipendium, maximam frumenti numerum ad Hispanienae bellum tolerandum, imperavit. hac qui gessit, in iudicium vocatur: vos, qui in re non interfuistis, causam unam cum populo Ro. cognoscitis. dicunt contra, quibus inuitissimis imperatum est: dicunt, qui ex agris ex Cn. Pompey decreto decedere sunt coacti: dicunt, qui ex bello, cede, & fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem consistere. quid coloni Narbonenses? quid volunt? quid existimant? hunc per vos volunt. se per hunc incolumes existimant esse. quid Massiliensium civitas? hunc praesentem us affectu honoribus, quos habuit amplissimos: vos autem absens orat, atque obsecrat: ut sua religio, laudatio,

datio. autoritas aliquid apud vestros animos momenti habuisse videatur. quid? civium Ro. quae voluntas est? nemo est ex tanto numero, quin hunc optime de provincia, de imperio, de sociis, & civibus meritum esse arbitretur. Quoniam igitur videtis, qui oppugnent M. Fonteium, cognoscitis qui defensum velint: statuite nunc, quid vestra aequitas, quid populi Ro. dignitas postulet: utrum colonis vestris, negotiatoribus vestris, amicissimis atque antiquissimis sociis & credere & consulere malitis: an his, quibus neque propter iracundiam fidem, neque propter infidelitatem honorem habere debetis. quid finitiorem etiam hominum honestissimorum copiam afferro, qui huius virtuti, atque innocentiae testimonio possint esse? tamen ne plus Gallorum consensio valebit, quam summa autoritas omnium? Cum Gallia Fonteius praefisset: scitis Iudices maximos populi Ro. exercitus in duabus Hispaniis, clarissimosque imperatores fuisse. quam multi egressi Romani, quam multi Triumviri, quales, & quot, & quotiens legati ad eos exercitus? praeterea Cn. Pompeius maximus, atque ornatissimus hyemavit in Gallia, M. Fonteio imperante. satis ne vobis multos, satis idoneos testes, & conscios videtur ipsa fortuna esse voluisse earum rerum, quae M. Fonteio Praetore gererentur in Gallia? quem ex tanto hominum numero testem in hac causa producere potestis? quis est ex eo numero, qui vobis auctor placeat? eo nos iam laudatore et teste utemur. Dubitabitis etiam diutius Iudices, quin illud quod initio vobis proposui, verissimum sit: aliud per hoc iudicium nihil agi, nisi ut M. Fonteio oppresso testimoniis eorum, quibus multa Reip. causa inuitissimis imperata sunt: signiores posthac ad imperandum ceteri sint: cum videant eos

oppugnari: quibus oppressis populi Romani imperium incolume esse non possit. Obiectum est etiam: questum M. Fonteium ex viarum munitione fecisse: ut aut ne cogeret munire: aut id, quod munitum esset, ne improbaretur. si & coacti sunt munire omnes, & multorum opera improbata sunt: certe utrunque falsum est, & ob vacationem precium datum: cum immunis nemo fuerit: & ob probationem, cum multa improbata sint. quid? si hoc crimen optimis hominibus delegare possumus: & ita, ut non culpam in alios transferamus: sed ut doceamus, eos isti munitioni praefuisse, qui facile officium suum, & prestare, & probare possunt? tamen ne vos omnia in M. Fonteium iratis testibus freti conferetis? Cum maioribus Reip. negotiis M. Fonteius impediretur: & cum ad Remp. pertineret, viam Domitiam munire, Legatus suis primariis viris C. Annio Bellieno, & C. Fonteio, negotium dedit, utaque praefuerunt, imperauerunt pro dignitate sua, quod visum est, & probauerunt. quod vos, si nulla alia ex re, ex literis quidem vestris, quas scripsistis, & missis, & allatis, certe scire potuistis. quas si antea non legistis, nunc ex nobis quid de his rebus Fonteius ad Legatos suos scripserit: quid ad eum illi rescripserint, cognoscite. Literae ad C. Annium & C. Fonteium Legatos. Literae à C. Annio C. Fonteio Legatis. Satis opinor esse perspicuum Iudices, hanc rationem munitionis, neque ad M. Fonteium pertinere: & ab his esse tractatam, quos nemo possit reprehendere. Cognoscite nunc de crimine vinario: quod illi invidiosissimum & maximum esse voluerunt. Crimen à Pletorio Iudices ita constitutum est: Fonteio non in Gallia primum venisse in mentem, ut portorium vini insti-

institueret: sed in Italia, hac proposita ratione Roma profectum. Itaque, Titurium Tolosa quaternos denarios in singulas vini amphoras portorii nomine exegisse. Crodimum Portium & Numium ternos victoriatos, Nulchalone seuerè Umbinos & victoriatos mille. atque in his locis Crodimi & Nulchalone ab his portorium esse exactum: si qui Cobiamacho, qui vicus inter Tolosam & Narbonem est, diuerterentur, neque Tolosam ire vellent. Elefiodolus tantum senos denarios ab his: qui ad hostem portarent exegisset. Video Iudices esse crimen & genere ipso magnum. Vectigal enim esse impositum fructibus nostris dicitur: & pecuniam permagnam ratione ista cogi potuisse consteatur & inuidiam. Vel maxime enim inimici hanc rem sermonibus diuulgare voluerunt. Sed ego ita existimo quo maius crimine sit id quod ostendatur esse falsum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri qui id confingat. Vult enim magnitudine rei sic occupare animos eorum, qui audiunt: ut difficilis aditus veritati relinquatur.

Desiderantur quae de crimine Vinario erant reliqua. nec non, quae ad bellum Vocontiorum, & dispositionem bybernorum pertinebant.

At

At hoc non Galli negant. Altiorem & ius argu-
mentorum coargui potest. Igitur testibus Iudices non cre-
dere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione re-
motis, non solum potestis, sed etiam debetis. etenim si, quia
Galli dicunt, iecit M. Fonteius nocens existimandus
est: quid mihi opus est sapiente iudice? quid a quo quesi-
tore? quid oratore non stulto? dicunt enim Galli, nega-
re non possumus. hic si ingeniosi, & periti, & equi iudicis
has partes esse existimatis: ut quoniam quidem testes
dicunt, sine ulla dubitatione credendum sit: salus ipsa vi-
rorum fortium innocentiam tueri non potest. sin autem
in rebus iudicandis non minimam partem ad unamquam-
que rem existimandam, momentoque suo ponderandam, sa-
pientia iudicis tenet: ne multo vestrae maiores grauior-
esque partes sunt ad cogitandum, quam ad dicendum mea.
mihi enim semper unaquaque, dere, testis non solum semel,
verum etiam breuiter interrogandus: & sepe etiam non
interrogandus, ne aut irato facultas ad dicendum data,
aut cupido authoritas attributa esse videatur. vos & sa-
pius eandem rem animis agitare, & diutius unoquoque
de teste cogitare potestis. & si quem nos interrogare volu-
mus, quae causa nobis tacendi fuerit, existimare debetis.
Quamobrem si hoc Iudices prescriptum lege, aut offi-
cio putatis, testibus credere: nihil est, cur alius alio iudice
melior, aut sapientior existimetur. unum est enim, &
simplex aurium iudicium, & promiscue, & commu-
niter stultis, ac sapientibus ab natura datum. quid est
igitur, ubi elucere possit prudentia? ubi discerni stultus
auditor & credulus, ab religioso & sapienti iudice?
nimirum illud, in quo ea, quae dicuntur a testibus: con-
iectura, & cogitatione traduntur, quanta authoritate,
quanta

quanta animi equitate, quanto pudore, quanta fide, quan-
ta religione, quanto studio existimationis bona, quanta
cura, quanto timore dicantur. An vero vos id in testi-
monijs hominum barbarorum dubitabitis, quod perse-
pe & nostra, & patrum memoria sapientissimi Iudices
de clarissimis nostrae ciuitatis viris dubitandum non pu-
tauerunt? qui Cn. & Q. Cepionibus, L. & Q. Me-
tellis testibus in Q. Pompeium hominem nouum non
crediderunt: quorum virtuti, generi, rebus gestis, fidem
& authoritatem, in testimonio cupiditatis, atque inimi-
ciarum suspicio derogauit. Ecquem hominem vidimus,
ecquem vere commemorare possumus, parem consilio,
gravitate, constantia, ceteris virtutibus, honoris, inge-
nij, rerum gestarum ornamentis, M. Emilio Scauro fuisse
tamen huius, cuius iniurati nutu prope terrarum
orbis regebatur: iurati testimonio, neque in C. Fimbriam,
neque in C. Memmiam creditum est. noluerunt quidem, qui ius
dicabant, hanc patere inimicitiae viam: quae quisque odif-
feret, ut eum testimonio posset tollere. Quantus in L. Cra-
so pudor fuerit, quod ingenium, quanta authoritas, quis
ignorat? tamen is, cuius etiam sermo testimonij autho-
ritatem habebat, testimonio ipso, quae in M. Marcellum
inimico animo dixit, probare non potuit. Fuit, fuit il-
lis iudiciis diuinum ac singulare Iudices consilium: quod
se non solum de reo, sed etiam de accusatore, de teste,
iudicare arbitrabantur: quid scilicet, quid fortuna, ac
tempore allatum, quid precio corruptum, quid spe, aut
metu deprauatum, quid a cupiditate aliqua, aut inimi-
citijs profectum videretur. quasi index non amplectetur
omnia consilio, non animo, ac mente circumspiciet:
si quicquid ex illo loco diceretur, ex oraculo aliquo dicere
arbi-

arbitrabitur: profecto satis erit id, quod dixi antea, non
 surdum iudicem huic muneri, atq; officio praeesse: nihil
 erit quamobrem ille nescio quis sapiens homo, ac mul-
 tarum rerum peritus ad res indicandas requiratur. An
 vero illi equites R. quos nos vidimus: qui nuper in Rep.
 iudicijsq; maximis floruerunt: habuerunt tantum ani-
 mi, tantum roboris, ut M. Scauro testi non crederent?
 vos Belgarum, atq; Allobrogum testimonijs non crede-
 re times? Si inimico testi credi non oportuit: inimicior
 Marcello Crassus: an Fimbria Scaurus ex civilibus stu-
 dijs, atq; obrectatione domestica: q̄ huic Galli? quorum,
 qui optima in causa sunt: equites, frumentum, pecuniā,
 semel atq; iterum, ac saepius inuitissimi dare coacti sunt:
 ceteri, partim ex veteribus bellis agro multati, par-
 tim ab hoc ipso bello superati, & oppressi. Si qui ob
 aliquod emolumentū suum cupidius aliquid dicere vi-
 dentur, ijs credi non conuenit: credo maius emolumen-
 tum Cepionibus & Metellis propositū fuisse ex Q. Pom-
 pey damnatione, cum studiorum suorum obrectatio-
 rem sustulissent, quā cunctae Galliae ex M. Fonteica-
 lamitate: in qua illa provincia propē suam immunita-
 tem, ac libertatem positam esse arbitratur. An si homi-
 nes ipsos spectare conuenit, id quod in teste profectio vale-
 re plurimum debet, non modò cum summis civitatis no-
 stre viris, sed cum infimo ciue Ro. quisquam amplissi-
 mus Galliae comparandus est? scit Indutiomarus quid
 sit testimonium dicere? monetur eo timore quo nostrum
 unusquisq; cum in eum locum productus est? Recordamini
 ludices quantopere laborare soleatis: non modò qd
 dicatis pro testimonio, sed etiam quibus verbis utamini,
 ne quod minus moderate positū, ne quod ab aliqua cu-
 piditate

piditate prolapsū verbum esse videatur. vultu deniq;
 laboratis, ne qua significari possit suspicio cupiditatis: ut
 & cum proditis, existimatio sit quadam tacita de vobis
 pudoris, ac religionis: & cum disceditis ea, diligenter cō-
 seruata, ac reuera videatur. credo haec eadem Indutio-
 marum in testimonio timuisse, aut cogitasse: qui primū
 illud verbum consideratissimum nostrae consuetudinis,
 arbitror, quo nos etiā tunc utimur: cum ea dicimus iura-
 ti, quae comperta habemus, quae ipsi vidimus: ex toto te-
 stimonio suo sustulit, atq; omnia se scire dixit. verebatur
 enim videlicet, ne quid apud vos populumq; Ro. de exi-
 stimatione sua deperderet: ne quafama consequeretur
 eiusmodi: Indutiomarus talem virum, tam cupide, tā
 temere dixisse: nō intelligebat, se in testimonio nihil pra-
 ter vocem, & os, & audaciam, neq; ciuib; suis, neq; ac-
 cusatoribus nostris prestare debere. An vero istas na-
 tiones religione iurisiurandi, ac metu deorum immor-
 talium in testimonijs dicendis commoueri arbitramini?
 quae tantum a ceterarum gentium more, ac natura dif-
 ferunt: quod ceterae pro religionibus suis bella susci-
 piunt: istae contra omnium religiones. ille in bellis ge-
 rendis ab dijs immortalibus pacem, ac veniam petunt:
 istae cum ipsis dijs immortalibus bella gesserunt. Haec
 sunt nationes, quae quondam tam longe ab suis sedibus,
 Delphos usq; ad Apollinem Pythium, atq; ad oraculū
 orbis terrae vexandum, ac spoliandum profecta sunt. ab
 iisdem gentibus sanctis, & in testimonio religiosis, obsec-
 sum Capitolium est, atq; ille Iupiter, cuius nomine ma-
 iores nostri sanctam testimoniorum fidem esse volue-
 runt. postremo his quicquam sanctum, ac religiosum
 videri potest? qui, etiamsi quando aliquo metu adducti
 deos

deos placandos esse arbitrantur: humanis hostijs eorum aris, ac templa funestant: ut ne religionem quidem colere possint, nisi eam ipsam prius scelere violarint. quis enim ignorat eos, usq; ad hanc diem, retinere illam immanem, ac barbaram consuetudinem hominū immolatorum? quamobrem quali fide, quali pietate existimatis esse eos: qui etiā deos immortales arbitrentur hominum scelerē, & sanguine facillimē posse placari? cum his vos testibus vestram religionem coniungetis? ab his quicquam sancte, aut moderatē dictum putabitis? hoc vestrae mentes tam castae, tam integre sibi suscipient? ut cum omnes Legati nostri, qui illo triennio in Galliam venerunt: omnes equites Romani, qui in illa provincia fuerunt: omnes negotiatores eius provinciae, deniq; omnes in Gallia, qui sunt socij populi R. atq; amici: M. Fonteius incolumem esse cupiant: iurati priuatim & publice laudent: vos tamen Gallis credere malitis? qd ut secuti esse videamini? voluntatē ne hominū? grauior ne igitur vobis erit hostium voluntas, q̄ ciuium? an dignitatem testium? potestis igitur ignotos notis, iniquos aequis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio, ac nomini, bonis, ac fidelibus, & socijs, & ciuibz anteferre. An verò dubitatis Iudices? quin infestas inimicitias istae gentes omnes, & habeant, & gerant cum populi Ro. nomine? sic existimatis eos hic sagatos brachatosq; versari animo demisso, atq; humili: ut solent ij, qui affectu iniurijs, ad opem iudicium supplices inferioresq; configiunt: nihil verò minus. Hi contrā vagantur leti, atque erecti passim toto foro, cum quibusdam minis, & barbaro, atq; immani terrore verborum. quod ego profecto non

facto non crederem, nisi aliquoties ex ipsis accusatoribus vobiscum simul Iudices audissem, cum praeciperent, ut caneretur, ne hoc absoluto, nouum aliquod bellum Gallicum concitaretur. Si M. Fonteium Iudices in causa desicerent omnia: si turpi adolescentia, vita infami, magnistratibus, quos ante oculos vestros gessit, conuictis virorum honorum testimonijs, legationibus flagitiose obitis, inuitis suis omnibus, in iudicium vocaretur: si in eo iudicio colonorum populi Ro. Narbonensium, fidelissimorum sociorum Massiliensium, ciuium Romanorum omnium testimonijs, tabulisq; premeretur: tamen esset vobis magnopere providendum, ne quos ita afflictos à vestris patribus, maioribusq; accepissetis, ut cōtemn- di essent: eos pertimuisse, & eorum minis, & terrore cōmoti esse videremini. Nunc verò, cum ladat nemo bonus: laudent omnes vestri ciues, atq; socij: oppugnent ij, qui sepius hanc urbem, & hoc imperium oppugnant: cumq; inimici M. Fonteii vobis, ac populo Ro. minentur: amici ac propinqui supplicent vobis, dubitabitis non modò vestris ciuibz, qui maximè gloria, ac laude dicuntur, verum etiā exteris nationibus, ac gentibus ostendere: vos in sententijs ferendis ciui parcare, quàm hosti cedere maluisse? Magna mehercule causa Iudices absolutionis cum ceteris causis hac est: ne qua insignis huic imperio macula, atque ignominia suscipiatur: si hoc ita perlatum erit in Galliam, Senatū, equitesq; populi Rom. non testimonijs Gallorum, sed minis commotos, rem ad illorum libidinem indicasse. Ita verò, si illi bellum facere conabuntur: excitandus nobis erit ab inferis C. Marius: qui Indutiomaro isti mi-
raci, atque arroganti par in belligerando esse possit: ex

citandus Cn. Domitius & Maximus: qui nationē Allobrogum, & reliquias, suis iterum armis cōficiat, atq; opprimat. aut quoniam id quidem non potest, orandus erit nobis amicus meus M. Pletorius: ut suos novos clientes à bello faciendo deterreat. ut eorum iratos animos, atq; horribiles impetus deprecetur. aut si nō poterit, M. Fabium subscriptorem eius rogabimus: ut Allobrogum animos mitiget: quoniam apud illos Fabiorum nomen amplissimum: ut velint isti, aut quiescere, id quod victi ac subacti solent: aut, cū minantur, intelligere, se populo Ro. non metum belli, sed spē triumphī ostendere. Quod si in turpi reo patiendū non esset: ut quicquam isti se minis profecisse arbitrarentur: quid faciendū vobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine Iudices (iam enim mihi videor, propē causā duabus actionibus perorata, debere dicere) de quo vos homine Iudices ne ab inimicis quidem ullum fictū probrosum non modò crimen, sed ne maledictum quidem audistis. Ecquis unquam reus, præsertim in hac vitæ ratione versatus, in honoribus petendis, in potestatibus, in imperiis gerendis, sic accusatus est: ut nullum probum, nullum facinus, nulla turpitudine, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata esset: ab accusatore obiceretur, si non vera, attamen, ficta, cum aliqua ratione, ac suspitione? M. Emiliū Scaurum summū nostræ civitatis virum, scimus accusatum à M. Bruto, extant orationes, ex quibus intelligi potest: multa in illū ipsum Scaurum esse dicta, falsò. quis negat? veruntamen ab inimico dicta, & obiecta. Quam multa M. Aquilius audivit in suo iudicio: quā multa L. Cocta: denig. P. Rutilius, qui & si damnatus est, mihi videtur tamen inter viros opti-

mos,

mos, atq; innocentissimos esse numerandus? ille igitur ipse homo sanctissimus, ac temperatissimus multa audit in sua causa: quæ ad suspicionem stuprorum, ac libidinē pertinerent. Extat oratio hominis, ut opinio mea fert, nostrorum hominū longè ingeniosissimi, atq; eloquentissimi, C. Gracchi: quæ in oratione permulta in L. Pisonem turpia ac flagitiosa dicuntur. at in quem virum? qui tanta virtute, atq; integritate fuit, ut etiā illis optimis temporibus, cum hominē invenire nequam neminem posses, solus tamen frugi nominaretur. quem cum in concionem Gracchus, vocari iuberet, & viator quæret, quem Pisonem? quod erant plures: cogis me inquit dicere inimicum meum Frugi. Is igitur vir, quē ne inimicus quidē satis in appellando significare poterat, nisi ante laudasset: qui vno cognomine declarabatur, non modò quis esset, sed etiam qualis esset: tamen in falsam atq; iniquam probrorum insimulationem vocabatur: M. Fonteius ita duabus actionibus accusatus est: ut obiectum nihil sit, quo significari vestigium libidinis, petulantia, crudelitatis, audacia possit. non modò nullum facinus huius protulerunt: sed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quod si aut quantam voluntatē habent ad hunc opprimendū, aut quantam ad maledicendum licentiam: tantam haberent aut ad emendandum animi, aut ad fingendum ingenij: non meliore fortuna ac probra nunc audienda Fonteius, quā illi, de quibus antea commemoravi, fuisset. Frugi igitur hominem Iudices, frugi inquam, & in omnibus vitæ partibus moderatum, ac temperantem, plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis videris positum in ve-

N 3

stra fide, ac potestate: atque ita ut commissus sit fidei: permissus potestati. Videte igitur utrum sit equus: hominem honestissimum, virum fortissimum, ciuem optimum, dedi inimicissimis, atque immanissimis nationibus: an reddi amicis? præsertim cum tot res sint: quæ vestris animis pro huius innocentis salute supplicent. primum generis antiquitas: quam Thuscule ex clarissimo municipio profectam, in monumentis rerum gestarum incisam ac notatam videmus. tum autem cõtinue Præture, quæ & ceteris ornamentis, & exilimatione innocentie maxime floruerunt. deinde recens memoria parentis: cuius sanguine non solum Asculanorum manus, à qua interfectus est: sed totum illud sociale bellum macula sceleris imbutum est. postremo ipse, cum in omnibus vite partibus honestus, atque integer: tum in re militari cum summi consilij & maximi animi: tum verò usu quoque bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc sunt, exercitus. Quare si etiam monendi estis à me, quod non estis Iudices: videor hoc leniter pro mea authoritate vobis præcipere posse: ut ex eo genere homines, quorum cognita virtus, industria, felicitas in re militari sit, diligenter vobis retinendos existimetis. fuit enim maior talium virorum in hac Rep. copia: quæ cum esset, tamen eorum non modo salutis, sed etiam honoris cõsulebatur. quid nunc vobis faciendum est, studiis militaribus apud iuuentutem obsoletis, hominibus autem, ac summis ducibus partim ætate, partim ciuitatis discordijs, ac Reipub. calamitate consumptis? cum tot bella aut à nobis necessario suscipiantur: aut subito atque improvisè nascantur? nonne & hominem ipsum ad du-

bia

bia Reip. tempora reseruandum, & ceteros studio laudis, ac virtutis inflammandos putatis? Recordamini quos legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit. scieris fuisse tunc M. Cornutum, L. Cinnam, L. Syllam Prætorios homines, belli gerendi peritissimos: præterea C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Crassum, non literis homines ad rei militaris scientiam, sed rebus gestis, ac victorijs eruditos. Agè verò nunc inferte oculos in curiam: intro spicite penitus in omnes Reip. partes: utrum videtis nihil posse accidere, ut tales viri desiderandi sint? an, si acciderit: eorum hominum copia populum Ro. abundare? quæ si diligenter attendetis, profecto Iudices virum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad usum, ac disciplinam peritum, ad consilia prudentem, ad casum, fortunamque, felicem, domi vobis, ac liberis vestris retinere, quam inimicissimis pop. Roman. nationibus, & crudelissimis, tradere, & condemnare maletis. At in festis prope signis inferuntur Galli in Fonteium: & instant, atque urgent summo cum studio, summa cum audacia. nos verò Iudices non & multis, & firmis præsidys, vobis adiutoribus isti immani, atque intoleranda barbarie resistemus? Primum obijcitur contra istorum impetus Macedonia fidelis, & amica populo Rom. provincia: quæ, cum se ac suas vrbes non solum consilio, sed etiam manu Fontey conseruatam esse dicat: ut illa per hunc à Thracum aduentu, ac depopulatione defensa fuit: sic ab huius nunc capite Gallorum impetus terrorisq. depellit. Constituitur ex altera parte vltior Hispania: quæ profecto non modo religione sua resistere istorum cupidini

N ii

tati potest: sed etiam sceleratorum hominum periuria
testimonijs, ac laudationibus suis refutare. Atq; ex ipsa
etiam Gallia fidelissima, & grauissima auxilia sumun-
tur. Venit huic subsidio misero, atq; innocenti Massi-
liensium cuncta ciuitas: quæ nō solum ob eā causam labo-
rat: ut huic, à quo ipsa seruata est, parem gratiā referre
videatur: sed etiam, quod ea conditione, atque co facto
se in his terris collocatam esse arbitratur: ne quid nostris
hominibus iste gentes nocere possint. pugnat pariter pro
salute M. Fonteio Narbonensis colonia: quæ per
hanc ipsa nuper obsidione hostium liberata, nunc eius-
dem miserijs, ac periculis commouetur. denique, ut o-
portet bello Gallico: ut maiorum iura, moresq; prescri-
bunt: nemo est ciuis Romanus, qui sibi nulla excusatione
utendum putet. omnes illius prouincia publicani, agri-
cole, pecuarij, ceteri negotiatores, vno animo M. Fon-
teium, atq; vna voce defendunt. Quod sitantas auxi-
liorū nostrorū copias Indutiomarus ipse despexerit dux
Allobrogum, caterorumq; Gallorum: num etiam de
matris hunc complexu lectissima, miserrimaq; femina
vobis inspectantibus auellet, atq; abstrahet? præsertim
cum virgo vestalis ex altera parte Germanum fratrem
complexa teneat: vestramq; Iudices, ac pop. R. fidem
imploret: quæ pro vobis, liberisq; vestris tot annos in dys
immortalibus placandis occupata est: ut ea nunc pro sa-
lute sua, fratrisq; sui, animos vestros placare possit. cui
misere quod presidium, quod solatium reliquū est, hoc
amisso? nam cetera femina gignere ipsa sibi præ-
sidia, & habere domi fortunarum omnium soci-
um, participemq; possunt. huic verò virgini quid est
præter

præter fratrem? quod aut iucundum, aut carū esse pos-
sit? Nolite pati Iudices aras deorum immortalium, Ve-
stæq; matris, quotidianis virginis lamentationibus de
vestro iudicio commoueri. prospicite ne ignis ille æternus
nocturnis Fonteie laboribus, vigilijsq; seruatus, sacerdo-
tis Vestæ lachrymis extinctus esse dicatur. Tendit ad
vos virgo Vestalis manus supplices easdem: quas pro vo-
bis dijs immortalibus tendere consuevit. caute ne peri-
culosum, superbumq; sit, cuius vos obsecrationem repu-
diare: cuius preces si dij aspernarentur, hæc salua esse non
possent. Videtis ne subitō Iudices, virum fortissimum
M. Fonteium parentis, & sororis commemoratione
lachrymas profudisse? qui nunquam in acie peritūe-
rit: qui se armatus sæpe in hostium manum multitudi-
nemq; immiserit: cum in eiusmodi periculis eadem se
solatia suis relinquere arbitraretur: quæ suus pater sibi
reliquisset: idem nunc perturbato animo pertimescit:
nenon modò ornamento, & adiumento non sit suis: sed
etiam cum acerbissimo luctu dedecus æternum miseris,
atq; ignominiam relinquat. O' fortunam longè di-
sparem M. Fonte: si diligere potuisses, ut potius telis
tibi Gallorum, quàm periurijs intereundum esset. tum
enim vitæ sociæ virtus, mortis comes gloria fuisset. nunc
verò quid est dolor? victoriate, atque imperij pœnas ad
eorum arbitrium sufferre: qui aut victi armis sunt,
aut inuitissimi paruerunt? à quo periculo defendite
Iudices cinem fortem, atq; innocentem: curate ut no-
stris testibus plus, quàm alienigenis credidisse videami-
ni: plus saluti ciuium, quàm hostiū libidini consuluisse:
grauiores duxisse eius obsecrationem, quæ vestris

PRO M. FONTEIO.

sacris praesit, quam eorum audaciam, qui cum omnium
sacris, delubrisq; bella gesserunt. postremo prospicite Iu-
dices id, quod ad dignitatem populi Ro. maxime perti-
net: ut plus apud vos preces virginis Vestalis, quam mi-
ne Gallorum valuisse videantur.

PRO A. CECINNA
ORATIO XII.

285

I QUANTVM IN AGRO,
locusq; desertis audacia potest: tantum in fo-
ro, atq; in iudicijs impudentia valeret;
non minus in causa cederet A. Cecinna
Sex. Ebutij impudentia: quam tum in vi

facienda cessit audacia. verum & illud considerari ho-
minis esse putauit: qua de re iure decertari oporteret, ar-
mis non contendere: et hoc constantis: qui cum vi, & ar-
mis certare noluisse, eum iure, iudicioq; superare. Ac
mihi quidem cum audax precipue fuisse videtur Ebutius
in conuocandis hominibus, & armatis, tum impudens
in iudicio: non solum quod in iudicium venire ausus est,
nam id quidem, tamen si improbe sit in aperta re, tamen
malicia est iam usitatum, sed quod non dubitauit id ipsum,
quod coarguitur, confiteri. nisi forte hoc rationis habuit:
quonia si facta vis non esset moribus, superior in possessio-
ne retinenda non fuisset, quia contra ius moremque facta sit:
A. Cecinna cum amicis metu perterritum profugisse, nunc
quoque in iudicio, si causa more, institutoque omnium defen-
datur: nos inferiores in agendo non futuros: sin est confertu-
dine recedatur: se, quod impudentius egerit, hoc superiore
discessurum. quasi verum, aut in iudicio possit idem improbi-
tas: quod in vi, confidentia: aut non eo libentius tum au-
daciae cesserimus, quod nunc impudentiae facilius obistere-
mus. Itaque longe alia ratione Recuperatores ad agendam
causam hac actione venio, atque in iudicio veneram. tum enim
nostra causa spes erat posita in defensione mea: nunc in
confessione aduersarii. tum in nostris, nunc vero in illis.

N v

rum testibus. de quibus ego antea laborabam: ne si improbi essent, falsi aliquid dicerent: si probi existimarentur, quod dixissent, probarent: nunc sum animo equisimo. si enim sunt viri boni, me adiuvant: cum id iurati dicunt, quod ego iniuratus in simulo. sin autem minus idonei, me non laedunt: cum siue creditur his hoc ipsum quod nos arguimus: siue fides non habetur, de aduersarij testimonio fide derogatur. Veruntamen cum illorū causa actionem considero: non video quid impudentius dici possit. cum autem vestram in iudicando dubitationem: vereor ne id, quod videntur impudenter fecisse, astute & callide fecerint. nam si negassent vim hominibus armatis esse factam: facile honestissimis testibus in re perspicua tenerentur. sin confessi essent, & id quod nullo tempore iure fieri potest, tum ab se iure factum esse defenderent: sperarunt id, quod assecuti sunt: se iniecturos vobis causam deliberandi, ut iudicandi iustiam moram, ac religionem, simul illud, quod indignissimum est, futurum arbitrati sunt: ut in hac causa non de improbitate Sex. Ebutij, sed de iure civili iudicium fieri videretur. Qua in re si mihi esset vnius A. Cecinna causa agenda, profiterer satis idoneum esse me defensorem: propterea, quod fidem meam, diligentiamque præstarem: quæ cum sunt in actore causa, nihil est, in re præsertim aperta, ac simplici, quod excellens ingenium requiratur. sed cum de eo iure mihi dicendum sit: quod pertineat ad omnes: quod constitutum sit à maioribus, conservatum usque ad hoc tempus: quo sublato non solum pars aliqua iuris diminuta, sed etiam vis ea, quæ iuri maxime est aduersaria: iudicio confirmata esse videatur. video summi ingenij causam esse, non vi demonstratur,

stretur, quod ante oculos est: sed ne, si quis vobis error in tanta re sit obiectus, omnes potius me arbitrentur causa, quam vos religioni vestra defuisse. quanquam ego mihi sic persuadeo Recuperatores: non vos tam propter iuris obscuram, dubiamque rationem, his iam de eadem causa dubitasse: quam, quod videtur ad summam illius estimationem hoc iudicium pertinere: moram ad condemnandum acquisisse: simul & illi spaciū ad sese colligendum dedisse. Quod quoniam iam in consuetudinem venit, & id viri boni vestri similes in iudicando faciunt: reprehendendum fortasse minus, querendum, verò magis etiā videtur: ideo, quod omnia iudicia aut distrabendarum controuersiarum, aut puniendorum, maleficiorum causa reperia sunt: quorum alterum lenius est: propterea, quod & minus laedit, & persæpe disceptatore domestico diiudicatur: alterum est vehementissimum: quod & ad grauiores res pertinet, & non honorariam operam amici, sed sinceritatem iudicis, ac vim requirit. quod est grauius, & cuius rei causa maxime iudicia constituta sunt: id iam mala consuetudine dissolutum est. nam, ut quæque res est turpissima, sic maxime, & maturissime iudicanda est. at ea, in qua estimationis periculum est, tardissime iudicatur. Qui igitur conuenit, quæ causa fuerit ad constituendum iudicium, eandem moram esse ad iudicandum? Si quis, quod spondit, quæ in re verbo se uno obligauit, id non facit: maturo iudicio, sine ulla religione iudicis condemnatur. qui per tutelam, aut societatem, aut rem mandatam, aut fiducie rationem, fraudauit quempiam: in eo, quod delectum maius est, eò pœna est tardior. est enim turpe iudicium, & factio quidem turpe.

pe. Videte igitur quàm iniquè accidat: quia res indigna sit, ideo turpem existimationem sequi: quia turpis existimatio sequatur, ideo rem indignam non iudicari. At si quis mihi hoc iudex, recuperatoris dicat: potuisti enim leniore actione confligere: potuisti ad tuum ius faciliore, & commodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem, aut noli mihi instare, ut iudicem. tamen is aut timidior videatur, quàm fortem: aut cupidior, quàm sapientem iudicem esse equum est: si aut mihi prescribat quemadmodum mecum ius persequar: aut ipse id, quod ad se delatum sit, non audeat iudicare. crenum si Praetoris, qui iudicia dat: nunquam petitori praestituit, quâ actione illum uti velit: videte quàm iniquum sit, constituta iam re, iudicem quid agi potuerit, aut quid possit, non quid actum sit, querere. veruntamen nimis vestrae benignitati pareremus: si alia ratione ius nostrum recuperare possemus. nunc verò quis est? qui aut vim armatis hominibus factam relinquit putet oportere: aut eius rei leniorem actionem nobis aliquam demonstrare possit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant: vel iniuriarum, vel capitis iudicia constituta sunt: in eo potestis atrocitatem nostram reprehendere? cum videatis nihil aliud actum, nisi possessionem per interdictionem esse repetitam? Verum siue vos existimationis illius periculum, siue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad indicandum: alterius rei causam vobismetipsi iam vobis sepius prolato iudicio sustulistis: alterius ego vobis hodierno die causam profecto auferam: ne diutius de controuersia nostra, ac de communi iure dubiteris: & si forte videbor altius initium rei demonstrande petisse, quàm meratio iuris, & ius, de quo iudicium

dicium est, & natura causa coegerit: quæso ut ignoscatis, non enim minus laborat A. Cecinna: ne summo iure egisset, quàm ne certum ius non obtinuisse videatur. M. Fulcinius fuit, Recuperatoris è municipio Tarquinienis: qui & domi suæ cum primis honestus existimatus est, & Roma argentariam non ignobilem fecit. Is habuit in matrimonio Cescenniam, eodem è municipio, summo loco natam, & probatissimam sceminam: sicut & viuis multis ipse rebus ostendit, & in morte sua testamento declarauit. huic Cescennia fundum in agro Tarquinienis vendidit temporibus illis difficillimis solutionis, cum uteretur dote uxoris numerata: quo mulier esset res cautior, curauit ut in eo fundo dos collocaretur, aliquanto post iam argentaria dissoluta, Fulcinius huic fundo uxoris continentia quadam prædia, atque adiuncta mercatur. moritur Fulcinius, multa enim quæ sunt in re, quia remota sunt à causa, prætermittam: testamento facit heredem, quem habebat è Cescennia filium: usum fructum omnium bonorum suorum Cescennia legat, ut frueretur unâ cum filio. magnus honos viri, incūdus mulieri fuisset, si diuturnum esse licuisset frueretur enim bonis cum eo, quem suis bonis heredem esse cupiebat: & ex quo maximum fructum ipsa capiebat. sed hunc fructum maturè fortuna ademit. nam breui tempore M. Fulcinius adolescens mortuus est: heredem P. Cescennium fecit: uxori grande pondus argenti, matrigque partem bonorum maiorem legauit, itaque in partem mulieres vocatae sunt. Cum esset hæc auctio hereditaria constituta. Ebutius iste, qui iam diu Cescennia viduitate, ac solitudine aleretur: ac se eius in familiaritatem in sinuasset hac ratione, ut cum aliquo suo compendio ne-

gotia mulieris, si qua acciderent, controuersiasq; suscipere: versabatur quoq; eo tēpore in his rationibus auctoris, & partitionis, atq; etiam se ipse inferebat, & intrudebat, & in eam opinionem Cēsennia adducebat: ut mulier imperita nihil putaret agi callidē posse, ubi nō adesset Ebutius, quam personā iam ex quotidiana cognoscitis vita. Recuperatores, mulierū assentatoris, cognitoris viduarum, defensoris nimium litigiosi, cōciti ad rixam, inepti, ac stulti inter viros, inter mulieres periti iuris, & callidi: hanc personam imponite Ebutio. is enim Cēsennia fuit Ebutius, ne forte queratis nū propinquus? nihil alienius, amicus aut à patre, aut à viro traditus? nihil minus, quis igitur ille, quem supra deformauimus: voluntarius amicus mulieris, non necessitudine aliqua, sed si officio, simulataq; sedulitate coniunctus, magis opportuna opera nonnunq; quam aliquando fideli. Cum esset, ut dicere instituerā, constituta auctio Romae: suadebant amici, cognatiq; Cēsennia id, quod ipsi quoq; mulieri in mentem veniebat: quoniam potestas esset emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens esset: nullam esse rationem, amittere eiusmodi occasione: cum praesertim pecunia ex partitione deberetur, nusquam eam posse melius collocari. Itaq; mulier facere constituit, mandat, ut fundū sibi emat. cui tandē? cui putatis? an non in mentem venit omnibus hominis illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negotia parat? si ne quo nihil satis cautē, nihil satis callidē agi posset? recte attenditis. Ebutio negotium datur. adest ad tabulam: licetur Ebutius: deterrentur emptores multi, partim gratia Cēsenniae, partim etiam precio: fundus addicitur Ebutio: pecuniā argentario promittit Ebutius.

quo

quo testimonio nunc vir optimus utitur, sibi emptū esse: quasi verò aut nos ei negemus addictum: aut tum quisquam fuerit, qui dubitaret quin emeretur Cēsennia: cum id pleriq; scirent: omnes fere audissent: hi coniectura assequi possent: cum pecunia Cēsenniae ex illa hereditate deberetur: eam porro in praedijs collocari maxime expediret: essent autem praedia, quae mulieri maxime conuenirent: ea venirent: liceretur is: quem Cēsennia dare operam nemo miraretur: sibi emere nemo posset suspicari. hac emptione facta, pecunia soluitur à Cēsennia. cuius rei putat iste rationem reddi non posse, quod ipse tabulas auerterit: se autem habere argentarij tabulas, in quibus sibi expensā pecunia lata sit, acceptaq; relata: quasi id aliter fieri oportuerit. cum omnia ita facta essent, quemadmodum nos defendimus: Cēsennia fundum possedit, locauitq;: neque ita multo post A. Cecinna nupsit. ut in pauca conferam, testamento facto mulier moritur: facit heredem ex deunce, & semuncia Cecinnam: ex duabus sextulis M. Fulcinium libertū superioris viri: Ebutio sextulā aspergit. hanc sextulam illa mercedem isti esse voluit assiduitatis, & molestiae, si quam susceperat. Iste autem hac sextula se ansam retinere omnium controuersiarum putat. Iam principio ausus est dicere, non posse heredem esse Cēsenniae Cecinnam: quod is deteriore iure esset, quam ceteri ciues: propter incommodum Volaterranorū, calamitatemq; ciuilem: itaq; homo timidus, imperitusq;, qui neq; animi, neq; consilij satis haberet: non putauit esse tanti hereditatem, ut de ciuitate in dubiū veniret: concessit credo Ebutio, quantum vellet de Cēsennia bonis ut haberet. immò, ut viro forti, ac sapienti dignum fuit: ita calumni.

lumniam, stulticiamq; obtrivit, ac contudit in possessione bonorum cum esset, & cum ipse sextulam suam nimium exaggeraret: nomine heredis arbitrum familie herciscunda postulavit. Atq; illis paucis diebus posteaquam videt nihil se ab A. Cecinna posse litium terrore abraderi, homini Romae in foro denunciat: fundum illum, de quo ante dixi, cuius istum emptorem demonstravi fuisse mandato Cefennia, suum esse, seq; sibi emisit. Quid ais? Istus ille fundus est: quem sine ulla controversia quadriennium, hoc est, ex quo tempore fundus venit, quoad vixit, possedit Cefennia. Vnus enim inquit eius & fructus fundi testamento viri, fuerat Cefenniae. Cum hoc non alitis genus tam maleficiose intenderet: placuit Cecinna de amicorum sententia constituere: quo die in rem presentem veniretur, & de fundo Cecinna moribus deduceretur. colloquuntur: dies ex utriusq; commodo sumitur. Cecinna cum amicis ad diem venit in castellum Axiam: ex quo loco fundus is, de quo agitur, non longè abest. Ibi certior fit à pluribus, homines permultos liberos, utq; servos coegisse, & armasse Ebutium. cum id partim mirarentur, partim non crederent: ecce ipse Ebutius in castellum venit: denunciat Cecinna se armatos habere, abiturum eum non esse, si accessisset. Cecinna placuit & amicis, quoad videretur salvo capite fieri posse, experiri. tum de castello descendunt: in fundum proficiscuntur. Videtur temere commissum, verum, ut opinor, hoc fuit causae, tam temere istum re commissurum, quam verbis nunciabatur, nemo putavit. Atq; iste ad omnes introitus, quae adiri poterat non modo in eum fundum, de quo controversia fuerat: sed etiam in illum proximum, de quo nihil ambigebatur,

armatos

armatos homines opponit. Itaq; primò cum in antiquum fundum ingredi veller, quod ea proximè accedi poterat: frequentes armati obsiterunt. quo loco depulsus Cecinna, tamen quàm potuit ad eum fundum profectus: ex quo, ex conventu vim fieri oportebat. eius autem fundi extremam partem olea directo ordine definiunt. ad eam cum accederetur, iste cum omnibus copys praesto fuit, servumq; suum nomine Antiochum ad se vocavit: & clara voce imperavit: ut eum, qui illum olearum ordinem intrasset, occideret. Homo mea sententia prudentissimus Cecinna, tamen in hac re plus mihi animi, quàm consilij videretur habuisse. nam cum & armatorum multitudinem videret, & eam vocem Ebutij, quam commemoravi, audisset: tamen accessit propius, & iam ingrediens intra finem eius loci, què olea terminabant, impetum armati Antiochi, ceterorumq; tela, atque incursus refugit: eodem tempore se in fugam conferunt una amici, armatiq; eius metu perterriti. quemadmodum illorum testem dicere audistis. His rebus ita gestis, P. Dolabella Praetor interdixit, ut est consuetudo, de vi hominibus armatis, sine ulla exceptione, tantum, ut unde deiecisset, restitueret. restituisse se dixit. sponsio facta est, hac de sponsione vobis iudicandum est: Maxime fuit optandum Cecinna Recuperatores: ut controversia nihil haberet. secundo loco, ut ne cum tam improbo homine: tertio, ut cum tam stulto haberet, etenim non minus nos stulticia illius subleuat, quam ledit improbitas. improbus fuit: quod homines coegit. armavit: coactis, armatisq; vim fecit. laetit in eo Cecinnam, subleuavit ibidem. nam in eas ipsas res, quas improbiissime fecit: testimonia sumpsit, & eis in causa testimonij utitur. Itaque

mibi certū est Recuperatores, antequā ad meam defensionem, meosq; testes venio: illius uti confessione, & testimonij quid constitutur? atq; ita libenter constitutur: ut non solum fateri, sed etiam profiteri videatur Recuperatores? conuocavi homines, coēgi, armaui, terrore mortis, ac periculo capitis, ne accederes, obstiti. ferro, inquit, ferro, & hoc dicit in iudicio, te reieci, atq; perterritus qd? testes quid aiunt? P. Velutius propinquus Ebutij, se Ebutio cū armatis seruis venisse aduocatū. quid præterea? fuisse cōplures armatos. quid aliud? minatum esse Ebutium Cecinna. quid ego de hoc teste dicam, nisi hoc Recuperatores? ut iccirco non minus ei credatis: quod homo minus idoneus habetur: sed ideo credatis: quod ex illa parte id dicit, quod illi causæ maxime est alienū. A. Terentius alter testis, non modo Ebutium, sed etiam se ipsum arguit. in Ebutiū hoc dicit, armatos homines fuisse: de se autē hoc predicat, Antiocho Ebutij seruo imperasse, ut in Cecinnā aduenientē cū ferro inuaderet, quid loquar amplius hoc de homine? in quem ego dicere, cum rogaret à Cecinna, nunquā volui: ne arguere illum rei capitalis viderer: de eo dubito nunc, quomodo aut loquar, aut taceā: cum ipse hoc de se iuratus predicet. Deinde L. Calius non solum Ebutium, cum armatis dixit fuisse cōpluribus: verū etiam cum aduocatis per paucos eo venisse Cecinnam. de hoc ego teste detraha? cui aequē, atq; meo testi ut credatis, postulo. P. Memini scutus est: qui suum non parvū beneficium commemoravit in amicos Cecinna: quibus se se via perfratris sui fundum dedisse dixit: quā effugere possent, cum essent metu omnes perterriti. huic ego testi gratias agam: quod

quod & in re misericordem se præbuit, & in testimonio religiosum. A. Attilius & eius filius L. Attilius & armatos ibi fuisse: & se suos armatos adduxisse dixerunt. etiam hoc amplius: cum Ebutius Cecinna malum minaretur: ibi tum Cecinnam postulasse: ut moribus deducio fieret. hoc idem P. Rutilius dixit: & eō libentius dixit, ut aliquo in iudicio eius testimonio creditum putaretur. duo præterea testes nihil de vi, sed de re ipsa atque emptione fundi dixerunt, P. Cesennius auctor fundi, non tā autoritate graui, quā corpore: & argentarius, Sex. Clodius, cui nomen est Phormio: nec minus niger, nec minus confidens, quā ille Terentianus est Phormio: nihil de vi dixerunt, nihil præterea, quod ad vestrū iudicium pertineret. Decimo verō loco testis expectatus, & ad extremū reservatus dixit Senator populi Romani, splendor equestris ordinis, decus atq; ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis Fidiculanus Falcula. qui cum ita vehemens, acerq; venisset: ut non modo Cecinnam perinurio suo laderet: sed etiam mihi videretur irasci: ita cum placidū, mollemq; reddidi: ut non auderes, sicut meministi, iterum dicere, quod millia fundus suus abesset ab urbe. nam cum dixisset minus abesse LIII: populus cum risu acclamavit ipsa esse. meminerant enim omnes, quantū in Albiano iudicio accepisset. in eum quid dicam? nisi id, quod negare non possit? venisse in consilium publica questionis, cum eius consilij iudex non esset: & in eo consilio, cum causam non audisset, & potestas esset ampliandi: dixisse sibi liquere: dum incognitare indicare voluisset: maluisse condemnare, quā absolueret: cum si uno minus damnarent, condemnari reus

non posset: non ad cognoscendam causam, sed ad explendam damnationem praesto fuisse. utrum grauius aliquid in quempiam dici potest: quam ad hominem condemnandum, quē nunquam vidisset, neque audisset, adductum precio esse? an certius quicquā obici potest? quā quod is, cui obicitur, ne nutu quidem infirmitate conatur? Veruntamen i testis, ut facile intelligeretis eum non adfuisse animo, cum ab illis causa ageretur, testesq; dicerent: sed tantisper de aliquo reo cogitasse, cum omnes ante eū dixissent testes, armatos cum Ebutio fuisse complures: solus dixit non fuisse visus est mihi primō veterator intelligere praclare, quid causa optaret: & tantū modo errare, quod omnes testes infirmaret, qui ante eū dixissent: cum subito ecce idē qui solet, suos solos seruos armatos fuisse dixit. Quid huic tu homini facias? nonne concedas interdum, ut excusatione summa stulticiae, summae improbitatis odium deprecetur? Vtrum Recuperatores his testibus non credidistis: cum quid liqueret, non habuistis? at controuersia non erat, quin verum dicerent, an in coacta multitudine, in armis, in telis, in praesenti metu mortis, perspicuo periculo cadis, dubium vobis fuit, an esse vis aliqua videretur, nec ne? quibus igitur in rebus vis intelligi potest, si in his non intelligitur? An verò illa defensio vobis praclara visa est: non deiecti, sed obstiti. non enim te sum passus in fundum ingredi, sed armatos homines opposui: ut intelligeres, si in fundo pedem posuisses, statim tibi esse perendum. quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulsus est: non videtur esse deiectus? posterius de verbo videbimus: nunc rem ipsam ponamus quam illi non negant: & eiu rei ius, actionemq; quaramus.

ramus. Est hac res posita, quae ab aduersario non negatur. Cecinnam, cum ad constitutam diem, tempusq; venisset, ut ius, ac deductio moribus fieret: pulsū, prohibituq; esse vi, coactis hominibus, & armatis. Cum hoc cōfiter, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorū, ac litium, hanc puto me habere actionem: ut per interdictum, meum ius teneam, atq; iniuriā tuam persequar. fac in hoc errare me, nec ullo modo posse per hoc interdictum id assequi, quod velim: te vti in hac re magistro volo. quaro, si ne aliqua huius rei actio, an nulla? conuocari homines propter possessionis controuersiam non oportet: armari multitudinem iuris retinendi causa nō conuenit: nec iuri quicquā tam inimicum, quam vis: nec equitati quicquam tam infestū est, quam conuocati homines, & armati. quod cum ita sit, resq; eiu(modi sit, ut in primis à magistratibus animaduertenda esse videatur: iterum quaro, si ne eius rei aliqua actio, an nulla? nullam esse dices? audire cupio, qui in pace, et ocio, cū manum fecerit, copias pararit, multitudinē hominum coegerit, armarit, instruxerit: homines inermes, qui ad constitutū experiundi iuris gratia venissent, armis, viris, terrore, periculoq; mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat: feci equidem, quae dicis, omnia: & ea sunt, & turbulenta, & temeraria, & periculosa. quid ergo est? impunē feci. nā quid agas mecum ex iure ciuili, ac Praetorio nō habes. Ita ne verò Recuperatores, hoc vos audietis? & apud vos dici patiemini saepius? cū maiores nostri tanta diligentia, prudentiaq; fuerint: ut omnia omniū non modo tantarum rerum, sed etiam tenuissimarū iura statuerint, persecutiq; sint? ut hoc genus unū, vel ma-

ximum pratermitterent : ut si qui me exire domo mea
coëgissent armis, haberem actionem : si qui introire pro-
hibuissent, nō haberem? nondum de Cecinna causa di-
sputo: nondum de iure possessionis nostrae loquor: tantum
de tua defensione C. Pisō queror. quando ita dicis, &
ita constituis : si Cecinna, cum in fundo esset, inde deie-
ctus esset : tum per hoc interdictū eum restitui oportuis-
se. nunc verò deiectum nullo modo esse inde, ubi non
fuerit : hoc interdicto nihil nos affecturos esse. quero, si te
hodie domum tuam redeuntē coacti homines, & arma-
ti non modo limine, tectiq; adium tuarum, sed primo a-
ditu, vestibuloq; prohibuerint : quid acturus sum? mo-
net amicus meus te L. Calphurnius, ut idem dicas,
quod ipse antea dixit: iniuriarum. quid ad causam pos-
sessionis? quid ad restituendum eum: quem oportet re-
stituui? quid denique ad ius civile, aut ad actoris notio-
nem, & ad animaduersionem, ages iniuriarum? plus
tibi ego largiar, non solum egeris, verum etiam conde-
mnari licet, nunquid magis possidebis? actio enim in-
iuriarū non ius possessionis assequitur: sed dolorem immi-
nuta libertatis iudicio, poenāq; mitigat. Prator interea,
Pisō tanta de re tacebit? quemadmodum te restituat
in aedes tuas non habebit? qui dies totos aut vim fieri
vetat, aut restituī factam iubet: qui de fossis, de clo-
acis, de minimis aquarum itinerumq; controuersis in-
terdicit: is repente obmutescet? in atrocissima re quid fa-
ciat non habebit? & C. Pisone domo, tectisq; sis pro-
hibito, prohibito inquam per homines coactos, & arma-
tos, Prator quemadmodum more, & exemplo opitu-
lari possit non habebit? quid enim dicet? aut quid tu
tam insigni accepta iniuria postulabis, unde vi prohi-
bitus

bitus sis, nemo unquam interdixit. nonum est non di-
co inusitatum, verum omnino inauditum. unde deie-
ctus? quid proficies, cū illi hoc respondebunt tibi: quod
tu nunc mihi, armatos se tibi obstituisse, ne in aedes accede-
res: deijci porro nullo modo potuisse, qui non accesserit.
deijci ego inquis: si quis meorū deijcitur, omnino iam
bene agis. à verbis enim recedis, & equitate uteris, nam
verba ipsa si sequi volumus, quomodo tu deijceris:
cum seruus tuus deijcitur? Verum ita est uti dicis, te
deiectum debeo intelligere, etiam si tactus non fueris.
nonne? age nunc, si ne quidem tuorum quisquam lo-
comotus erit, atque omnes in adibus adseruati, ac reten-
ti: tu solus prohibitus, & à tuis adibus vi, atque armis
porterritus, utrum hanc actionem habebis, qua nos vti
sumus? an aliam quampiam? an omninò nullam? nullā
esse actionem dicere in te tam insigni, tamq; atroci, neq;
prudētia, neque authoritatis tua est alia si quae foris
est, qua nos fugerit: dic quae sit, cupio discere. haec si est,
qua nos vti sumus, te iudice vincamus necesse est. non
enim vereor ne hoc dicas, in eadem causā eodem in-
terdicto te oportere restituī, Cecinnam non oportere, etc.
nim cui perspicuum non sit? ad incertum renocari bo-
na, fortunat, possessiones omnium: si vlla ex parte senen-
tia huius interdicti diminuta, aut infirmata sit: si au-
thoritate virorum talium ius armatorum hominum
iudicio approbatum videatur: in quo iudicio non de
armis dubitatum, sed de verbis quaesitum esse dica-
tur. isne apud vos obtinebit causam suam? qui se ita
defenderit: cieci ego te armatis hominibus, non deieci:
ut tantū facinus non in equitate defensionis, sed in una
lucralatuisse videatur? huiuscerei vos statueris nul-

lam esse actionem? nulli experiundi ius constitutum? quod obstitit armatis hominibus, qui multitudine coacti non introitu, sed omnino aditu quempiam probi buerit? Quid ergo, hoc quā habet vim? ut istare aliquid cū aliqua ex parte differre videatur: utrum, pedem cū intulero, atq; in possessionem vestigium fecero: tum expellar, atq; deiciar: an in eadē vi atq; iisdem armis mihi ante occurratur: ne non modo intrare, verum etiam aspicere, aut aspirare possim. qui hoc ab illo differt? ut ille cogatur restituere, qui ingressum expulerit: ille qui ingredientem repulerit, non cogatur? Videte per deos immortales quod ius nobis, quam conditionē vobis met ipsis, quam deniq; ciuitati legem constituere velitis, huiusce generis una est actio, per hoc interdictum, quo nos visi sumus, constituta. ea si nihil valet, aut si ad hanc rem non pertinet: quid negligentius, aut quid stultius maioribus nostris dici potest? qui aut tante rei pratermiserint actionem: aut eam constituerint, quae nequaquam satis verbis causam, & rationem iuris amplecteretur? periculosum est dissolui hoc interdictum: captiosum est omnibus rem vllam constitui eiusmodi, quae cum armis gesta sit, rescindi iure non possit, veruntamen est turpissimum illud, tanta stultitia prudentissimos homines condemnari: ut vos iudicetis huius rei interdictum, atque actionē in mentem maioribus nostris non venisse. Queramus inquit licet, tamen hoc interdicto Ebutius non teneretur. quid ita? quod vis Cecinna facta non est. dici in hac causa potest, ubi arma fuerint: ubi coacta hominum multitudo: ubi instructi, & certis locis cum ferro homines collocati, ubi minae, pericula, terror, & mortis: ibi vim non fuisse? nemo inquit occi-

sus

sus est, neq; saucius, quid ais? cum de possessionis controversia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur: tu vim negabis esse factam: si cedes & occasio facta non erit? ego exercitus maximos saepe pulsos, & fugatos esse dico, terrore ipso, impetug; hostiū sine cuiusquam non modo morte, verum etiam vulnere. Etenim Recuperatores non ea sola vis est: quae ad corpus nostrum, vitamq; peruenit: sed etiam multo maior ea, quae periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco saepe, & certo de statu dimouet. itaq; saucij saepe homines, cum corpore debilitantur: animo tamen non cedunt, neque enim relinquunt locum, quem statuerint defendere. at alij pelluntur integri: ut non dubium sit: quin maior adhibita vis ei sit: cuius animus sit perterritus, quam illi, cuius corpus vulneratū sit. quod si vi pulsos dicimus exercitus esse eos, qui metu, ac tenui saepe suspitione periculi fugerunt: & si non solum impulsu scutorum, neq; conspectu corporum, neque iectu cominus, neque coniectione telorum, sed saepe clamore ipso militum, aut instructione, aspectuq; signorum magnas copias pulsas esse, & vidimus, & audiimus: quae vis in bello appellatur, ea in otio non appellabitur: & quod vehemens in re militari putatur, id lenē in iure civili iudicabitur? et quod exercitus armatos mouet: id aduocationem togatorum non videbitur mouisse? & vulnus corporis magis istā vim, quam terror animi declarabit? & sauciatio quaeretur, cum fugam factam esse constabit? ius enim testis hoc dixit: meum perterritus nostris aduocatis, locum quā effugerent, demonstrasse. qui non modo ut fugerent, sed etiam ipsius fuga tutam viam quaesierunt. hi vis adhibita non videbitur? quid igitur

O v

tur fugiebant? propter metum? quid metuebant? vim videlicet. potestis igitur principia negare, cum extrema conceditis? fugisse perterritos confitemini: causam fugae dicitis eandem, quam omnes intelligimus: arma, multitudinem hominum, incurfionem, atque impetum armorum. hac ubi conceduntur esse facta, ibi vis facta negabitur? At verò hoc quidem iam vetus est, & maiorum exemplo multis in rebus usitatum: cum ad vim faciendam veniretur, si quos armatos quamvis procul conspexissent: ut statim testificati discederent: optime sponsonem facere possent, ni adversus edictum Pratoris vis facta esset. Ita ne verò? scire esse armatos satis est, ut vim facta probes: in manus eorum incidere non est satis? aspectus armorum ad vim probandam valebit? incurfus & impetus non valebit? qui abierit facilius sibi vim factam probabit, quam qui effugerit? At ego dico hoc, si, ut primo in castello Cecinna dixit Ebutius, se homines coegisse, & armasse: negas illum, si eò accessisset, abiturum: statim Cecinna discessisset: dubitare vos non debuisse, quin Cecinna facta vis esset. si verò, simul ac procul conspexit armatos, recessisset: eò minus dubitaretis. omnis enim vis est: quae periculo aut decedere nos alicunde cogit, aut prohibet accedere. Quod si aliter statueris: videte ne hoc vos statuatis: quod unus discesserit, ei vim non esse factam: ne hoc omnibus sibi, & armis decertandum putent: ne quemadmodum in possessionum controuersis praescribatis: ut configendum in bello, poena ignavis ab imperatoribus constituitur: sic in iudicijs deterior causa sit eorum, qui fugerint, quam qui ad extremum usque contenderint. Cum de iure, & legitimis hominum controuersis loquimur, &

in

in his rebus vim nominamus, pertenuis vis intelligi debet. vidi armatos: quamvis paucos. magna vis est. decessit unus hominis telo perterritus, deiectus, detrususque sum. hoc si ita statueris: non modo non erit cur depugnare quisquam post hac possessionis causa velit: sed ne illud quidem, cur repugnare. sin autem vim sine cade, sine vulneratione, sine sanguine nullam intelligetis: statueris homines possessionis cupidiores, quam vita esse oportere. Age verò, de vi te ipsum habeo iudicem Ebuti: responde si tibi videtur, in fundum Cecinna utrum noluit tandem, an non potuit accedere? cum te obstitisse, & repudiasse dicis, certe hanc voluisse concedis. potes igitur dicere non ei vim fuisse impedimento? cui cum cupe-ret, eoque consilio venisset: per homines coactos non sit licitum accedere? Si enim id, quod maxime voluit, nullo modo potuit: vis profecto quaedam obstiterit necesse est: aut tu dic quamobrem cum vellet accedere, non accesserit. iam vim factam negare non potes. deiectus quemadmodum sit, qui non accesserit, id queritur. dimoueri enim, & depelli de loco necesse est eum, qui deiciatur. id autem accidere ei qui potest? qui omnino in eo loco, unde se deiectum esse dicit, nunquam fuit? Quod si fuisset, & ex eo loco, metu permotus fugisset, cum armatos vidisset: diceret ne esse deiectum? opinor. an tu, qui tam diligenter, & tam callide verbis controuersias, non equitate dyudicas, & iura non utilitate communi, sed literis exprimis: poteris ne dicere deiectum esse eum, qui tactus non erit? quid? detrusum dicis? nam eo verbo antea Praetores hoc interdicto uti solebant. quid ais? potest ne detruui quisquam qui non attingitur? nonne, si verbum sequi volumus, hoc

hoc intelligamus necesse est? eum detrudi, cui manus af-
ferantur? necesse est inquam, si ad verbum rem volu-
mus attingere: neminē statu detrusum qui nō adhibita
vi, manu demotus, & actus praeceptis intelligatur. deie-
ctus verò qui potest esse quisquam, nisi in inferiorem lo-
cū de superiore motus? potest pulsus, fugatus, eiectus de-
nig: illud verò nullo modo potest, deiectus esse quisquā?
non modò qui tactus non sit, sed ne a quo quidem, &
plano loco, quid ergo? hoc interdictum putamus eo-
rum esse causā compositum, qui se precipitatos ex locis
superioribus dicerent? eos enim verè possumus dicere
esse deiectos, an non? cum voluntas, & consilium, & sen-
tentia interdicti intelligatur, impudentiā summā, aut
stultitiam singularem putabimus, in verborum errore
versari? rem, & causam, & utilitatem communem
non relinquere solum, sed etiam prodere? An hoc du-
bium est? quin neque verborum tanta copia sit, non mo-
dò in nostra lingua, quae dicitur esse inops, sed ne in alia
quidem vlla: res ut omnes suis certis, ac proprijs voca-
bulis nominentur? neque verò quicquam opus sit verbis:
cum ea res, cuius causā verba quaesita sint, intelligatur.
quae lex, quod senatus consultum, quod magistratus edi-
ctum, quod foedus, aut pactio, quod, ut ad priuatas res
redeam, testamentū, quae iudicia, aut stipulationes, aut
pacti, & conuenti formula, non infirmari, aut conuelli
potest, si ad verba rem deflectere velimus? consilium
autem eorum, qui scripserunt: & rationem, & autho-
ritatem relinquamus? sermo hercule & familiaris, &
quotidianus nō coharebit, si verba inter nos aucupabi-
mur. denique imperium domesticum nullum erit, si ser-
uulis hoc nostris concesserimus: ut ad verba nobis obe-
diant:

diant: non ad id, quod ex verbis intelligi possit, obtem-
perent. Exemplis nunc uti videlicet mihi necesse est ha-
rum rerum omnium? non occurrit unicuique vestrum
aliud alij in omni genere exemplū? quod testimonio sit,
non ex verbis aptum pendere ius, sed verba seruire ho-
minum consilijs, & autoritatibus? Ornate & copiose
L. Crassus homo longē eloquentissimus, paulo antè
quàm nos in forum venimus, iudicio cētumviri hanc
sententiam defendit: & facile, cum contra eum pruden-
tissimus homo Q. Mutius diceret: probauit omnibus,
M. Curium, qui heres institutus esset ita, mortuo Post-
humo filio: cum filius non modò nō mortuus, sed ne na-
tus quidem esset, heredem esse oportere. quid? ver-
bis satis hoc cautum erat? minimè. quae res igitur va-
luit? voluntas. quae si tacitis nobis intelligi posset, verbis
omnino non uteremur. quia non potest, verba reperta
sunt: non quae impedirent, sed quae indicarent volun-
tatem. Lex vsus, & auctoritatem fundi iubet esse bien-
nium. at utimur eodem iure in adibus, quae in lege non
appellantur si via sit immunita, iubet, quā velis, agere
iumentum. potest hoc ex verbis intelligi: licere si via sit
in Brutijs immunita: agere, si velit, iumentum per M.
Scauri Thufculanum. actio est in actorem praesentem
his verbis. quandoquidem te in iure cōspicio. hac actio-
ne Appius ille Caecus uti non posset, si tam verè homines
verba cōflectarentur, quàm rē, cuius causā verba sunt,
non considerarent. testamento si recitatus heres esset pu-
pillus Cornelius: usque tam annos XX. haberet: vobis in-
terpretibus amitteret hereditatem? Veniunt in mentē
mihi permulta, vobis plura certò scio. verum ne ni-
mium multa complectamur: atque ab eo, quod propo-
situm

fitum est, longius aberret oratio: hoc ipsum interdictum de quo agitur, consideremus. intelligetis enim in eo ipso, si in verbis ius constituamus: omnem utilitatem nos huius interdicti, dum versuti, & callidi volumus esse, amissuros. **VNDE TV, AVT FAMILIA, AVT PROCURATOR TVVS.** si me villicus tuus solus deiecit, non familia deiecit, ut opinor, sed aliquis de familia. recte igitur dices te restituisse? quippe. quid enim facilius est? quam probari us, qui latine sciant, in uno serulo familia nomen non valere? si vero ne habeas quidē seruum prater eum, qui me deiecit, clames videlicet: si habeo familiam: a familia mea fateor te esse deiectum. neq; dubiū est, quin, si ad rem iudicandam verbo ducimur, non re, familiam intelligamus: quae constet ex servis pluribus: quin unus homo familia non sit. verbum certe hoc non modo postulat, sed etiam cogit. at verò ratio iuris, interdictūq; ius, & Pratorum voluntas, & hominū prudentium consiliū, & auctoritas, respiciat hanc defensionem, & pro nihilo putet. quid ergo? isti homines latine non loquuntur? immò verò tantum loquuntur, quantum est satis ad intelligendam voluntatem: cū sibi hoc proposuerint, ut siue me tu deieceris, siue tuorum quispiam, siue servorum, siue amicorum: ut servos non numero distinguant, sed appellent uno familia nomine. de liberis autem, quisquis est, procuratoris nomine appelletur: non quo omnes sint, aut appellentur procuratores: q̄ negotij nostri aliquid gerant, sed in hac re, cognita sententia interdicti verba exquiri omnia noluerunt. non enim alia causa est aequitatis in uno seruo, & in pluribus: non alia ratio iuris in hoc genere duntaxat, utrum me tuus procurator deie-

cerit

cerit is, qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non sit, absitūe Reip. causa: quasi quidam penē dominus, hoc est alieni iuris vicarius, aut tuus colonus, aut vicinus, aut cliens, aut libertus, aut quis, qui illam vim, deiectionemq; tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. Quare si adeum restituendum, qui vi deiectus est: eandem vim habet aequitatis ratio: ea intellecta, certē nihil ad rem pertinet: quae verborum vis sit, ac nominum. tam restituēs, si tuus me libertus deiecerit, nulli tuo praepositus negotio: quā si procurator deiecerit: non quo omnes sint procuratores, qui aliquid nostri negotij gerunt: sed quod in hac re quarri nihil attinet. tam restituēs: si unus serulus, quā si familia deiecerit uniuersa: non quò idem sit serulus, quod familia. verum quia non quibus verbis quidq; dicatur, quaritur, sed quare agatur. etiam, ut iam longius à verbo recedamus, ab aequitate ne tantulum quidem: si tuus seruus nullus fuerit, & omnes alieni, ac mercenarii: tamen & ipsi tuae familiae, & genere & nomine continebuntur. Perge porro hoc idem interdictum sequi. **HOMINIBVS COACTIS.** neminem coegeris: ipsi conuenerint sua sponte: cerē cogitis, qui congregat homines, & conuocat. Coacti sunt ij, qui ab aliquo sunt unum in locum congregati. si non modo conuocati non sunt, sed ne conuenerant quidē: sed ij modo fuerunt: qui etiā antea, non vis ut fieret, verum colendi, aut pascendi causa esse in agro consueuerant: de fēdes homines coactos non fuisse: & verbo quidem superabis, me ipso iudice: re autem ne consistes quidem villo iudice. vim enim multitudinis restitui voluerunt, non solum conuocata multitudinis: sed, quia plerumque ubi

ubi multitudine opus est, homines cogi solent: ideo de coactis compositum interdictum est: quod etiam si verbo differre videbitur, re tamen erit unum: & omnibus in causis idem valebit, in quibus perspicitur una atque eadem causa aequitatis. *ARMATISVE*. quid dicemus? armatos si latine loqui volumus, quos appellare verè possumus? opinor eos, qui scutis, telisque parati, ornati sunt. quid igitur? si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquem de fundo precipitem egeris, iussusque sis, quem hominibus armatis deieceris, restituere: restituisse te dicis? verba si valent, si causae non ratione, sed vocibus ponderantur. me auctore dicito. vinctes profecto non fuisse armatos eos, qui saxa iacerent, quae de terra ipsi tollerent: non esse arma cespites, neque glebas: non fuisse armatos eos, qui praetereuntes ramum defringerent arboris: arma esse suis nominibus, alia ad tegendum, alia ad nocendum: quae qui non habuerint, inermes fuisse vinctos. verum si quidem erit armorum iudicium, tum ista dicito. iuris iudicium cum erit, & aequitatis, caue in ista tam frigida, tam ieiuna calumnia delitescas. non enim reperies quenquam iudicem, aut Recuperatorem: qui tanquam si arma militis inspicienda sint, ita probeat armatum, sed perinde valebit, quasi armatissimi fuerint: si reperientur ita parati fuisse, ut vim vitae aut corpori potuerint afferre. Atque, ut magis intellegas, quam verba nihil valeant: si tu solus, aut quiuis unus cum scuto, cum gladio impetum in me fecisses: atque ego ita deiectus essem, auderes ne dicere? interdictum esse de armatis hominibus? hic autem hominem armatum unum fuisse. non opinor tam impudens esses. ut qui vide ne multo nunc sis impudentior. nam tum

quidem

quidem omnes mortales implorare posses, quod homines in tuo negotio latine loqui obliuiscerentur: quod inermes armati iudicarentur: quod, cum interdictum esset de pluribus, commissae res esset ab uno: unus homo plures esse homines iudicarentur. verum in his causis non verba veniunt in iudicium: sed ea res, cuius causa verba haec in interdictum coniecta sunt. Vim, quae ad caput, & ad vitam pertinet: restituere sine ulla exceptione voluerunt. ea sit plerumque per homines coactos, armatosque, quae si alio consilio, eodem periculo facta sit, eodem iussu esse voluerunt. non enim maior est iniuria, si tua familia, quam si tuus villicus: non si tui serui, quam si alieni, ac mercenarii: non si tuus procurator, quam si vicinus, aut libertus tuus: non si coactis hominibus, quam si voluntariis, aut etiam assiduus, ac domesticis: non si armatis, quam si inermibus, qui vim haberent armorum, ad nocendum: non si pluribus, quam si uno armato. quibus enim rebus plerumque vis fit, eiusmodi haec res appellantur interdicto. si per alias res eadem facta vis est: ea, tametsi verbis interdicti non concluditur, tamen sententia iuris, atque auctoritate retinetur. Venio nunc ad illud tuum non deieci, si non sinui accedere, puto te ipsum Piso perspicere, quanto ista sit angustior, iniquiorque defensio: quam si illa uterere: non fuerunt armati, cum fustibus, & saxis fuerunt. Si me hercule mihi non copioso homini ad dicendum, optio detur: utrum malim defendere: non esse deiectum eum, cui vi, & armis ingredienti sit occursum: an armatos non fuisse eos, qui sine scutis, ac sine ferro fuerint: omnino ad probandum utranque rem videam infirmam, nugatoriamque esse

P

ad dicendū autem in altera videar mihi aliquid reperi-
re posse: non fuisse armatos eos, qui neq³ ferri quicquam,
neq³ scutum vllum habuerint: hic verò hæream, si mihi
defendendum sit, tum qui pulsus fugatusq³ sit, non esse
deiectum. Atq³ illud in tota defensione tua, mihi maxi-
mè mirum videbatur: te dicere iurisperitorum autho-
ritati obtemperari non oportere. quod ego, tamen si non
nunc primum, neq³ in hac causa solum audio: tamen
admodum mirabar, abs te quamobrem diceretur. nū ca-
teri tum ad istam hortationem decurrunt: cū se in causa
putant habere equum, & bonum, quod defendant, si cō-
trā verbis, & literis, & ut dici solet, summo iure conten-
ditur: solent eiusmodi iniquitati & boni, & equi nomē,
dignitatemq³ opponere. tum illud, quod dicitur sic veni-
re irridet: tum aucupia verborum, & literarū tendiculis
in inuidiam vocant: tum vociferantur ex aequo, &
bono, non ex callido, versutoq³ iure rem indicari oportere:
scriptum sequi calumniatoris esse: boniq³ iudicis,
voluntatē scriptoris, auctoritatemq³ defendere. In ista
verò causa, cū tu sis is, qui te verbo, literaq³ defendas, cū
tua sint ea partes: unde deiectus es? an inde quò prohibi-
tus es accedere? eiectus es, nō deiectus, cum tua sit hac o-
ratio: fateor me homines coegisse: fateor armasse: fateor
tibi mortem esse minitatum: fateor, hoc interdicto Pra-
toris vindicari: si voluntas, & equitas valeat, sed ego in-
uenio in interdicto verbū vnum, ubi delitescam. nō deie-
ctus te ex eo loco, quem in locū prohibui ne uenires. in ista
defensione accusas eos, qui consuluntur: quod & equitatis
censant rationem, nō verbi haberi oportere. Et hoc loco
Scaulam dixisti causam apud Centumuiros nō tenuis-
se: quem

se: quem ego antea non cōmemoravi, quod idem faceret,
quod tu nunc: tamen si ille in aliqua causa faciebat, tu
in nulla facis: tamen probasse nemini quod defendis:
quia verbis oppugnare equitatē videbatur. Cum id mi-
nor, te hoc in hac re alieno tempore, & contrā, quā ista
causa postulasset, defendisse: tum illud vulgo in iudicys
& nonnunquam ab ingeniosis hominibus defendi mihi
mirum videri solet, nec iurisperitis concedi, nec ius
ciuile in causis semper valere oportere. Nam qui hoc di-
sputant: si id dicunt, non recte aliquid statuere eos, qui
consultantur: non hoc debent dicere iure ciuili, sed homi-
nibus stultis obtemperari nō oportere. sin illos recte respo-
dere concedunt, & aliter indicari dicunt oportere: ma-
le indicare oportere dicūt, neq³ enim fieri potest, ut aliud
indicari de iure, aliud responderi oporteat: nec ut quis-
quam iuris numeretur peritus: qui id statuatur, esse ius,
quod non oporteat indicari. At est aliquando contra iu-
dicatum, primum utrum recte, an perperam? si recte, id
fuit ius, quod indicatum est. sin aliter, non dubium est,
utrum iudices, an iurisperiti vituperandi sint. deinde
si de iure vario quippiam indicatum est: non potius con-
tra iurisperitos statuunt: si aliter pronunciatū est, ac
Mutio placuit: quā ex eorū auctoritate: si ut Mani-
lius statuebat, sic est iudicatum. Etenim ipse Crassus nō
ita causam apud centumuiros egit: ut contra iurisperi-
tos diceret: sed ut hoc doceret: illud quod Scaula de-
fendebat, non esse iuris: & in eam rem non solum ratio-
nes afferret: sed etiā Q. Mutio socero suo, multisq³ peri-
tissimis hominibus auctoribus uteretur. Nam qui ius
ciuile contemnendum putat: is vincula reuellit, non

modo iudiciorum, sed etiam utilitatis, vitæq; cōmunitatis. qui autem interpretes iuris vituperat, si imperitos iuris esse dicit: de hominibus non de iure civili detrahitis. si imperitis non putat, esse obtemperandum: non homines laedit, sed leges, ac iura labefacit. quod vobis venire in mentem profecto necesse est: nihil esse in ciuitate tam diligenter, quam ius civile retinendum, etenim hoc sublato, nihil est, quare exploratum cuiquā possit esse, quid sit, aut quid alienum sit: nihil est quod æquabile inter omnes, atq; unum omnibus esse possit. Itaq; in ceteris controuersis, atq; iudicijs, cum queritur aliquid factū, nec ne sit: verū an falsum proferatur: & fides testis subornari solet: & imponi falsæ tabulae nonnunquam honesto, ac probabili nomine: bono viro iudici error obici: improbo facultas dari: ut cum sciens perperam iudicauit: testamentum aut tabulas secutus esse videatur. In iure nihil est eiusmodi Recuperatores: non tabula falsa: non testis improbus: denique nimia ista, quæ dominatur in ciuitate potentia, in hoc solo genere quiescit: quid agat, quomodo ag grediatur iudicem, quā deniq; digitum proferat, non habet. Illud enim potest dici iudici ab aliquo, non tam verecundo homine, quā gratioso: iudica hoc factum esse, aut nunquam esse factum, vel cogitatum: crede huic testis: has comproba tabulas, hoc non potest. cui filius agnatus sit, eius testamentum non esse ruptum, iudica: quod mulier sine tuore auctore promiserit, deberi. non est aditus ad huiusmodi res neque potentie cuiusquam, neque gratiæ. denique quomaius hoc, sanctiusq; videatur: ne precio quidem corrūpi index in eiusmodi causa potest. iste vester testis, qui

ausus

ausus est dicere fecisse videri eum: de quo ne cuius rei argueretur quidem scire potuisset: ipse nunquam audeat iudicare, deberi viro dotem, quam mulier nullo auctore dixisset. O rem præclaram, vobisq; ob hoc retinendā Recuperatores. quod enim est ius civile? quod neq; inflecti gratia, neq; perfringi potentia, neq; adulterari pecunia possit? quod si non modo oppressum, sed etiam desertum aut negligentius adseruatum erit: nihil est, quod quisquam sese habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. quid enim refert, ædes, aut fundum relictum à patre, aut aliqua ratione habere bene partum, si incertum sit? quæ cum omnia tua iure mancipij sint, ea possis ne retinere? si parum sit cōmunitum ius: si civili, ac publica lege contra alicuius gratiam teneri non potest? quid inquam prodest fundū habere? si, quæ decentissime descripta à maioribus iura finium, possessionum, aquarum, itinerumq; sunt, hac perturbari aliqua ratione, commutariq; possunt? mihi credite: maior hereditas venit unicuiq; vestrum in usdem bonis, à iure, & à legibus: quā ab ijs, à quibus illa ipsa bona relictæ sunt. nam ut perueniat ad me fundus testamento alicuius fieri potest: ut retineā quod meum factum sit, sine iure civili non potest. fundus à patre relinqui potest: at vscapio fundi, hoc est finis sollicitudinis, ac periculum litium, non à patre relinquitur, sed à legibus, aquæ ductus, haustus, iter, actus, à patre, sed xata auctoritas harum rerum omnium à iure civili sumitur. quapropter non minus diligenter ea, quæ à maioribus accepistis? publica patrimonii iuris, quā pr uate rei vestre retinere debetis. non solum quod hæc

P ii

iure civili septa sunt: sed etiam quod patrimonium, vni-
us incommo dimittitur: ius amitti non potest sine ma-
gno incommo ciuitatis. In hac ipsa causa Recupera-
tores, si hoc nos non obtinebimus: vi armatis hominibus
deiectum esse eum, quē vi armatis hominibus pulsum,
fugatumq; esse constat: Cecinna rem non amitter, quam
ipsam animo forti, si tempus ita ferret, amitteret: in pos-
sessionem in praesentia non restitueretur: nihil amplius
populi Romani causa, ciuitatis ius, bona, fortuna, pos-
sessionesq; in dubium, incertumq; renocabantur: ve-
stra auctoritate hoc constituatur: hoc praescribetur: qui
cum tu post hac de possessione contendes: eum si ingres-
sum modo deieceris, in praedium restituas oportebit. sin
autem ingredienti cum armata multitudine obuius fu-
eris: & ita venientem repuleris, fugaris, auerteris:

* tum statuetis vim in

cade solum, non etiam in animo, nisi cruor appareat,
vim non esse factam: in iure parum delictum esse, qui
prohibitus sit: nisi ex eo loco ubi vestigium imprefferit,
deici neminem posse: iuris retinere sententiam, & a-
equitatem plurimum valere oportere: verbo, ac litera
ius omne torqueri: vos statuite Recuperatores utrum
utilius esse videatur. Hoc loco percommode accidit:
quod non adest is: qui paulo ante affuit, & ad-
esse nobis frequenter in hac causa solet: vir ornatissi-
mus C. Aquilius. nam ipso praesente de virtute eius, &
prudencia timidius dicerem: quod & ipse pudore quo-
dam afficeretur ex sua laude: & me similis furio pu-
doris a praesentis laude tardaret. cuius auctoritati
dictum est ab illa causa concedi nimium non oportere.

Vereor

Vereor de tali viro ne plus dicam, quam vos aut sentia-
tis, aut apud vos commemorari velitis. quapropter hoc
dicam: nunquam eius auctoritatem nimium valere: cuius
prudenciam populus Ro. in cauendo, non in decipien-
do perspexerit: qui iuris ciuilis rationem nunquam ab
equitate seiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem,
fidem suam populo Rom. promptam, expositamq; pra-
buerit: qui ita iustus, & bonus vir est: ut natura, non di-
sciplina consultus esse videatur: ita peritus, ac prudens,
ut ex iure ciuili non scientia solum quedam, verum eti-
am bonitas nata videatur: cuius tantum est ingenium,
ita prompta fides: ut quicquid inde haurias, purum, li-
quidumq; te haurire sentias. Quare permagnam initis
a nobis gratiam: cum eum authorem vestrae defensionis
esse dicatis. illud autem miror, cur vos aliquid contra me
sentire dicatis: cum eum authorem vos pro me appelletis, ve-
strum nominetis. Veruntamen quid ait iste vester au-
thor? omnibus quicquid verbis actum pronunciatumq;
sit, conuenit. ego ex isto genere consultorum non nomine
ut opinor istum ipsum, quo vos authorem rem istam age-
re, & defensionem causa constituere vos dicitis, qui cum
istam disputationem mecum ingressus esset: non posse pro-
bare quenquam esse deiectum, nisi ex eo loco in quo fuisset:
rem & sententiam interdicti mecum facere facebatur:
verbo me excludi dicebat, a verbo autem posse recedi non
arbitratur. Cum exemplis uterer multis: etiam illa ma-
teria aegritas ab verbo, & ab scripto: plurimis saepe in re-
bus ius, & equi boniq; ratione esse seiunctam: semperq;
id valuisse plurimum, quod in se auctoritatis habuisset
equitatisq; plurimum, consolatus est me, & ostendit

P iij

in hac ipsa causa nihil esse quod laborarem. nam verba ipsa sponsonis facerent mecum, si vellem diligenter attendere. quonam inquam modo: quia certe, inquit, deiectus est Cecinna vi, hominibus armatis aliquo ex loco, si non ex eo loco, quem in locum venire voluit: at ex eo certe, unde fugit, quid tum? Prator inquit interdixit: unde deiectus esset, eo restitueretur: hoc est quicunque locus esset, unde deiectus esset. Ebutius autem, qui fateatur aliquo ex loco deiectum esse Cecinnam: is quo modo se restituisse dixit, necesse est male fecerit sponsonem. Quid est Piso? placet tibi pugnare verbis? placet causam iuris, & equitatis, & non nostra possessionis, sed omnino possessionem omnium constituere in verbo? Ego quod mihi videretur: quod à maioribus factitatum: quod hominum autoritate, quibus iudicandum est, dignum esset, ostendi: id verum, id æquum, id utile omnibus esse: spectari quo consilio, & qua sententia, non quibus quidque verbis esset actum. tu me ad verbum vocas. non ante venio, quam recusare, nego oportere, nego obtineri posse: nego ullam rem esse, qua aut comprehendi satis, aut caveri, aut excipi possit: si aut praterito aliquo verbo, aut ambigüe posito, sententia, & re cognita non id quod intelligitur, sed id quod dicitur, valebit. quoniam satis recusavi, venio iam quod vocas: quero abs te, si me deiectus: non de Fulciniano fundo: neque enim Prator, si ex eo fundo essem deiectus, ita me restitui iussisset, sed eo unde deiectus essem: sum ex proximi vicini fundo deiectus, qua ad ibam ad istum fundum: sum de via: sum certe alicunde, siue de privato, siue de publico: eo restitui sum iussus, restituisse te dixisti.

xisti nego me ex decreto Pratoris restitutum esse. Quid ad hac dicimus? aut tuo, quemadmodum dicitur, gladio, aut nostro defensione tua cõficiatur necesse est. si ad interdicti sententiam cõfugis, & de quo fundo actum sit tum, cum Ebutius restituere inebatur: id querendum esse dicis: neque equitatem rei verbi laqueo capi putas oportere: in meis castris presidijque versaris. mea, mea est ista defensione: ego hoc vociferor: ego omnes homines deosque testor: cum maiores vim armatam nulla inris defensione texerint: non vestigium eius, qui deiectus sit: sed factum illius, qui deiecerit, in iudicium venire: deiectum esse, qui fugatus sit: vim esse factam, cui periculum mortis sit iniectum. istum locum fugis: & reformidas: & me ex hoc, ut ita dicam, campo equitatis, ad istas verborum angustias, & ad omnes literarum angulos renocas. in ijs ipsis intercludere insidijs: quas mihi conaris opponere. non deieci, sed eieci. peracutum hoc tibi videtur: hic est mucro defensionis tue: in eum ipsum causam tuam incurrat, necesse est. ego enim tibi refero, si non sum ex eo loco deiectus, quo prohibitus sum accedere: at ex eo sum deiectus, quo accessi, unde fugi. si Prator non distinxit locum, quo me restitui iuberet, & restitui iussit: non sum ex decreto restitutus. Velim Recuperatores, hoc totum si vobis versutius, quam mea consuetudo defendendi fert, videbitur: sic existimetis, primum alium non me excogitasse: deinde huius rationis non modo non inuentorem, sed ne probatorem quidem esse me: idque me non ad meam defensionem attulisse, sed illorum defensioni retulisse. me posse pro meo iure dicere minime in hac re, quam ego protuli: queri oportere, quibus

verbis Prator interdixit: sed de quo loco sit actum, cum interdixit: neque in vi armatorum spectari oportere, in quo loco sit facta vis: verum sit nefacta. te vero nullo modo posse defendere: in quare tu velis, verba spectari oportere: in quare nolis, non oportere. Veruntamen & quid mihi responderetur ad illud, quod antea dixi: nō solum re & sententia, sed verbis quoque, hoc interdictum ita esse compositū, ut nihil commutandum videretur? attendite diligenter quasi Recuperatores: est enim vestri ingenij, non meam, sed maiorum prudentiam cognoscere. non enim sum id dicturus, quod ego inuenerim, sed quod illos non fugerit. Cum de vi interdicatur: duo genera causarum esse intelligebant, ad quæ interdictum pertineret. unum, si qui ex eo loco, in quo esset, vi deieceretur: alterū, si ab eo loco quo veniret. & horū utrumque, neque, præterea quicquam potest accidere Recuperatores. id adeo, si placet, considerate. Si qui meam familiam de meo fundo deiecerit: ex eo me loco deiecerit. si qui mihi præsto fuerit cum armatis hominibus extra meū fundum, & me introire prohibuerit: non ex eo, sed ab eo loco me deiecerit. ad hæc duo genera rerum, unum, verbum, quod satis declararet utraq; res, inuenerunt: ut siue ex fundo, siue a fundo deiectus essem, uno, atque eodem interdicto restituerer. VNDE TV. hoc verbum unde, utrumque, declarat: & ex quo loco, & a quo loco. unde deiectus est Cecinna? ex urbe. unde deieci? ab urbe. unde deiecti Galli? a Capitolio. unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio. videtis igitur hoc uno verbo significari res duas: & ex quo, & a quo loco. VI. Cum autem eò restitui iubet, ita iubet: ut si Galli

li a

si a maioribus nostris postularent: ut eò restituerentur, unde deiecti essent: & aliqua vi hoc assequi possent: non opinor eos in cuniculum, quā aggressi erant: sed in Capitolium restitui oportere. hoc enim intelligitur: unde deieci? siue ex quo loco, siue a quo loco, eò restituas: hoc iam simplex est: in eum locum restituas, siue ex hoc loco deieci? siue in hunc locum: siue ab hoc loco: restitue in eum locum: non ex quo, sed a quo deiectus. Ut si qui ex alto, cum ad patriam accessisset, tempestate subito reiectus optaret, ut cum esset a patria deiectus, eò restitueretur: hoc opinor optaret, ut a quo loco depulsus esset: in eum se fortuna restitueret: non in salum, sed in ipsam urbem, quam petebat. Sic quoniam vim verborum necessario similitudine rerum aucupamur: qui postulat, ut a quo loco deiectus est, hoc est unde deiectus est, eò restituatur: cum verba nos eò ducunt, tum res ipsa hoc sentire, atque intelligere cogit. Etenim Piso, redeo nunc ad illa principia defensionis meæ, si quis te ex adibus tuis vi hominibus armatis deiecerit, quid ageres? opinor hoc interdicto, quo nos vsi sumus, persequere. quid? si qui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit, quid ages? utere eodem interdicto, cum igitur Prator interdixerit: unde deiectus es, ut eò restituaris: tu hoc idem, quod ego dico, & quod perspicuum est, interpretabere: cum illud verbum VNDE in utranque rem valcat, eoque tu restitui sis iussus: tam te in ades tuas restitui oportere, si è vestibulo, quā si ex interiore adium parte deiectus sis. Ut vero iam Recuperatores nulla dubitatio sit: siue rem, siue verba spectare vultis: quin secundum

dum nō iudicetis: exoritur hic iam obrutis rebus omnia-
bus, & perditis, illa defensio, eum deici posse, qui tum
possideat: qui non possideat, nullo modo posse. itaque, si
ego sim à tuis adibus deiectus: restitui non oportere: si
ipse sis, oportere. numera quàm multa in ista defensione
falsa sint Piso, ac primū illud attende: te iam ex illa ra-
tione esse depulsum: quod negabas quenquā deici pos-
se, nisi in eo loco esset: nunc iam posse concedis. eum qui
non possideat, negas deici posse. cur ergo aut in illud
quotidianum interdictū, Unde ille me vi deiecit, addi-
tur, cum ego possiderem: si deici nemo potest, qui non
possidet? aut in hoc interdictum, de hominibus armatis
non additur? si oportet queri, possederit nec ne? negas
deici, nisi qui possideat. ostendo si sine armatis, coactisue
hominibus, deiectus quisquam sit: eum, qui fateatur se
deiecisse, vincere sponsonem: si ostendat eum non posse-
disse, negas deici, nisi qui possideat. ostendo ex hoc inter-
dicto de armatis hominibus, qui possit ostendere nō pos-
sederit eum, qui deiectus sit: condemnari tamen sponso-
nis necesse esse, si fateatur esse deiectum. dupliciter homi-
nes deiciuntur: aut sine coactis, armatisue hominibus:
aut per eiusmodi rationem aut vim. ad duas dissimiles
res, duo deuincta interdicta sunt. in illa vi quotidiana
non satis est posse docere se deiectum: nisi ostendere possit,
cum possideret, tum deiectum. ne id quidem satis est nisi
docet ita se possedisse: ut nec vi, nec clā, nec precario pos-
sederit. Itaque, is, qui se restituisse dixit: magna uoce saepe
cōsiteri soles, se vi deiecisse: verum illud addit: nō posside-
bat: vel etiam, cum hoc ipsum concessit: vincit tamē spon-
sione: si planum facit, ab se illum, aut vi, aut clām, aut
precario

precario possedisse. Videtis ne quot defensionibus eum
qui sine armis, ac multitudine vim fecerit: uti posse ma-
iores voluerunt? hunc verò qui ab iure, officio, bo-
nis moribus, ad ferrum, ad arma, ad eadem confuge-
rit: nudum in causa destitutumq; videtis: ut, qui arma-
tus de possessione contendisset: inermis planè de sponso-
ne certaret. Ecquid igitur interest Piso inter hac inter-
dicta? ecquid interest virum hoc additum? cum A. Cei-
cinna possederit, nec ne? ecquid teratio iuris, ecquid
interdictorum dissimilitudo, ecquid autoritas maio-
rum commouet? si esset additum, de eo queri oporteret.
additum non est, tamen oportebit. Atque ego in hoc
Cecinnam non defendo. possedit enim Cecinna Recu-
peratores, & id, tamen si extra causam est: percurrā
tamen breui: ut minus hominem ipsum, quàm ius com-
mune defensum velitis. Cecinniam possedisse propter u-
sum fructum non negas. qui colonus habuit condu-
ctum de Cecinnia fundum: cum idem ex eadem con-
ductione fuerit in fundo: dubium est, quin si Cecinnia
tum possidebat: cum erat colonus in fundo: post eius mor-
tem heres, eodem iure possederit? deinde ipse Cecinna,
cum circuiret pradia, venit in istum fundum: rationes à
colono accepit. sunt in eam rem testimonia. postea cur
Ebuti de isto potius fundo quàm de alio, si quem habes,
Cecinna denunciabas, si Cecinna non possidebat? ipse
porrò Cecinna cur se moribus deduci volebat? idq; tibi
de amicorum, etiam de ipsius C. Aquilij sententia
responderat. * At enim Sylla legem tu-
lit. ut nihil de illo tempore, nihil de calamitate Reip.
querar: hoc tibi respondeo, adscripsisse eundem Syllam
in

in eandem legem: si quid ius non esset rogari: eius ea lege nihilum rogatum. quid est quod ius non sit, quod populus iubere, aut vetare non possit? ut ne longius abeam: declarat ista ascriptio esse aliquid. nam nisi esset: hoc in omnibus legibus non ascriberetur. Sed quaro abs te, putes ne si populus iusserit me tuum, aut item te meum servum esse: id iussum ratum, atque firmum futurum? perspicis hoc nihil esse: & fateris ut in ceteris, quoroganti: sed qui primum illud concedas, non quicquid populus iusserit, ratum esse oportere. deinde nihil rationis affers: quamobrem si liberis adimi nullo modo possit, ciuitas possit. nam & eodem modo de utraque iraditum nobis est: & si semel ciuitas adimi potest, retinere libertas non potest. qui enim potest iure Quiritum liber esse is, qui in numero Quiritum non est? Atque ego hanc adolescentulus causam cum agerem contra hominem discretissimum nostrae ciuitatis Cottam, probavi, cum Aretinae mulieris libertatem defenderem: & Cotta Decemuiris religionem iniiecisset: non posse sacramentum nostrum iustum iudicari: quod Aretinis adempta ciuitas esset: & ego vehementius contendissem, ciuitatem adimi non potuisse: Decemviri prima actione non indicauerunt, postea re quaesita, & deliberata, sacramentum nostrum iustum iudicauerunt. Atque hoc & contradicente Cotta, & Sylla viro iudicatum est. Iam vero in ceteris, ut omnes, qui in eadem causa sunt: & lege agant, et suum ius persequantur: & omnes iure civili siue cuiusquam aut magistratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur, quid ego commemorem? dubium nemini vestrum est. Certe queri hoc solere

me non praeferit: ut ex me ea, quae tibi in mentem non veniunt, audias: quemadmodum si ciuitas adimi non possit: in colonias Latinas saepe nostri ciues profecti sint: aut sua voluntate, aut legis multa profecti sunt: quam multam si sufferre voluissent, tamen manere in ciuitate voluissent. Quid? quem Pater patratus dedit, aut suus pater populusne vendidit: quo iure amittit ciuitatem? Ut religione ciuitas solvatur, ciuis Romanus traditur: qui cum est acceptus, est eorum, quibus est deditus: si non accipiunt, ut Mancinum Numantini: retinet integram causam, & ius ciuitatis. Si pater vendidit, eum, quem in suam potestatem susceperat: ex potestate dimittit. Iam populus cum eum vendidit: qui miles factus non est: non adimit ei libertatem: sed indicat non esse eum liberum: qui ut liber sit, adire periculum noluit. cum autem in censum vendidit, hoc indicat: cum qui in seruitute iusta fuerunt: censu liberentur: eum, qui cum liber esset, censeri noluerit: ipsum sibi libertatem abiudicasse. Quod si maxime iusserebatur adimi libertas aut ciuitas potest: non intelligunt qui haec commemorant: si per has rationes adimi maiores posse voluerunt, alio modo noluisse. Nam ut haec ex iure civili protulerunt: sic afferant velim: quibus lege, aut ratione ciuitas, aut libertas erepta sit. Nam quod ad exilium attinet: perspicue intelligi potest quale sit. exilium enim non supplicium est: sed profugium portusque supplicii. nam qui volunt poenam aliquam subterfugere, aut calamitatem: eo solum veniunt, hoc est sedem ac locum mutant. Itaque nulla in lege nostra reperitur, ut apud ceteras ciuitates, maleficum ullum exilio esse multa

tum. Sed cum homines, vincla, necesse, ignominiasq; vitant, quæ sunt legibus constituta: confugiunt quasi ad aram in exiliū: qui si in ciuitate legis vim subire vellent non prius ciuitatē quā vitam amitterēt. quia nolunt, nō adimitur his ciuitas: sed ab his relinquitur, atq; deponitur. Nam cum ex nostro iure duarum ciuitatū nemo esse possit: tum amittitur hæc ciuitas deniq; cum is qui profugit, receptus est in exilium, hoc est in aliam ciuitatem. Non me præterit Recuperatores, tametsi de hoc iure multa prætereo: tamen me longius prolapsū esse, quā ratio vestri iudicij postularit. Verum id feci: non quod vos in hac causā hanc defensionem desiderare arbitrarer: sed ut omnes intelligerent: nec ademptam cuiquam ciuitatem esse, nec adimi posse. hoc cum eos scire volui, quibus Sylla voluit iniuriam facere: tum omnes ceteros nouos, veteresq; ciues. neque enim ratio offerri potest, cur si cuiquā nouo ciui potuerit adimi ciuitas: nō omnibus patricijs, omnibus antiquissimis ciuib; possit. Nam ad hanc quidem causā nihil hoc pertinuisse, primum ex eo intelligi potest: quod vos ea de re iudicare non debetis: deinde quod Sylla ipse ita tulit de ciuitate: ut non sustulerit horum nexa, atq; hereditates. iubet enim eodē iure esse, quo fuerint Ariminenses: quos quis ignorat duodecim coloniārum fuisse, & à populo Ro. hæreditatis capere potuisse? Quod si adimi ciuitas A. Cecinne lege potuisset: magis illam rationem tamen omnes boni quæreremus: quemadmodum spectatissimum, prudentissimūq; hominem, summo consilio, summa virtute, summa authoritate domestica præditum leuatum iniuria ciuem retinere possemus: quā uti nunc cum de iure

de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere: quisquā existat: nisi tui Sexte similis & stultitia & impudentia: qui huic ciuitatem ademptam esse dicat. Qui quoniam Recuperatores suum ius non deseruit: neq; quicquam illius audacia, petulantiaq; concessit: derelinquo iam cōmunem causā: populiq; Rom. ius in vestra fide ac religione depono. Is homo ita se probatum vobis vestriq; similibus semper voluit: ut id non minus in hac causā laborarit: nec contenderit aliud: quā ne ius suum dissolutè relinquere videretur: nec minus vereretur, ne contemnere Ebutium, quā de eo contemptus esse existimaretur. Quapropter si quid extra iudicium est: quod homini tribuendum sit: habetis hominem singulari pudore, virtute cognita, & spectata fide amplissimum, Hetruria nomine totius in utraq; fortuna cognitum multis signis & virtutis & humanitatis. siquid in contraria parte in homine offendendum sit: habetis eum, ut nihil dicam amplius. qui se homines coegisse fateatur. sin hominibus remotis de causā quaritis: cum iudicium de vi sit: is qui arguitur, vim se hominibus armatis fecisse fateatur: verbo se nō æquitate defendere conetur: id quoq; ei verbum ipsum ereptum esse videatis: authoritatem sapientissimorum hominum facere nobiscum: in iudicium non venire, utrum Cecinna possederit, nec ne: tamen doceri possedisse: multo etiam minus quari A. Cecinna fundus sit, nec ne: me tamen id ipsum docuisse, fundum esse Cecinna. cum hæc ita sint: statuite quid vos tempora Reip. de armatis hominibus, quid illius confessio de vi, quid nostra decisio de æquitate, quid ratio interdicti de iure admoncant, ut iudicetis.

ΑΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
IN VOLVMEN PRIMVM,
Orationum Ciceronis.

A Cradina vrbs Syracusarum	228.4
Aelores Graci	62. l 27
Adrianus viuius Vtica exustus	90. l 26
Aduersarium oratorem contemnit	33. l 21
Africanus	35. l 11
Agonis liberta Veneris	63. l 1
Allegoria in re odiosa eidemque subnexa occupatio atq; excusatio persona offensa	33. l 21
Altercatio	15
Amplificatio, ratione atque comparatione rei similis	(211. l 25
Ανανεφελάσεις numerosa in peroratione	16
Annulli aurei donatio	190. l 63
Antiochus victus à Scipione	87. l 5.
Αντίθετον	41. l 31. & 57. l 22
Αντίθετον Hermogeneum cuius altera pars habet appro- bationem annexam	111. l 21
Αντιμεταβολή	195. l 15
Αντιμεταβολή duorum	185. l 30
Απαίτησις ἐλέγχου	38
Απόδειξις in eodem membro	196. l 4
Αποστροφή ad aduersarium	161. l 15. & 120. l 13.
Απόφθεγμα Africani	114
Arbitrium	46
Archimedes	250
Aretusa fons aquae dulcis	272.
Argumentatio & epichirema plenū & inflexū	37. l 12

INDEX.

<i>Argumentatio, Verris inimicus, quoniam contrarias</i>	
<i>viris bonis & mihi sententias habes: sola minor am-</i>	
<i>plicata inuidie causa</i>	149.
<i>Argumentationi premissa dubitatio</i>	39.
<i>Argumentatio per remotionem</i>	7.
<i>Argumentationi premissa personæ vituperatio</i>	34.
<i>Argumentum à simili</i>	143. l. 3.
<i>Argumentum ex coniunctis</i>	279. l. 2.
<i>Argumenta ex consequentibus</i>	175. & 176. l. 30.
<i>Argumentum ex consequentibus & repugnantibus</i>	(139. l. 15.
<i>Argumentum ex contrariis affirmatiuum</i>	98. l. 19.
<i>Argumentum ex dissimilibus</i>	262. l. 22.
<i>Argumenta ex loco</i>	33. l. 28. & 107. & 262.
<i>Argumentum ex loco & tempore</i>	34.
<i>Argumenta ex pari</i>	286. l. 24. & 291. l. 1. & 301. & 302.
<i>Argumentum ex tempore</i>	39. l. 21.
<i>Argumentum informatum interrogatione</i>	36. l. 20.
<i>Argumentum probabile tractatum separatim</i>	34. l. 5.
<i>Aristeus inuentor olei</i>	230.
<i>Arrogantia</i>	60.
<i>Athenæ</i>	29.
<i>Athenio fugitiuorum dux</i>	175.
<i>Attentio captata</i>	224. l. 29.
<i>Automedon Patrocli auriga</i>	35.
<i>Ἀξιώσεις & ἀξιώσεων comparatio</i>	7.
<i>Τὸ Κίονον</i>	64. l. 28.
<i>Βουλευτήριον Syracusana curia</i>	110.
<i>Burrienus prator</i>	4. l. 5.
<i>C. Aquilius</i>	301.

Cassiani

INDEX.

<i>Cassiani Iudices</i>	32.
<i>Causam publicam agere difficile est</i>	59.
<i>Causarum fictarum remotio</i>	42. l. 22.
<i>Censores Siculorum</i>	135.
<i>Cera legitima</i>	58.
<i>Cera infamis</i>	58.
<i>Ceres & Libera Siculorum Ennensis</i>	225.
<i>C. Flaccus Prator in prouincia</i>	4.
<i>Chelidon Verris meretrix</i>	104.
<i>Chrysas amnis Assorinorum</i>	222.
<i>Cicero diligentiam subsidio comparauit</i>	1.
<i>Cicero Græcè in Senatu Syracusano locutus est</i>	234.
<i>Cicero Verrem cum summa populi Rom. voluntate ac-</i>	
<i>cusauit</i>	66.
<i>Ciceronis diligentia in inquisitione Verrina</i>	67.
<i>Circeum poculum</i>	63.
<i>Cn. Delabella</i>	5.
<i>Commata</i>	99. l. 30.
<i>Communicatio cum iudicibus</i>	72.
<i>Commutatio verborum</i>	46. l. 30.
<i>Comparatio amplificatoria</i>	226. 227. 255. 261. &
	(265.
<i>Comparatio ἀξιώσεις</i>	7.
<i>Comparatio contrariorum</i>	235.
<i>Comparatio contrariorum exemplorum</i>	150. l. 1. &
	(212.
<i>Comparatio contrariorum & similium: per commuta-</i>	
<i>tionem verborum</i>	48. l. 1.
<i>Comparatio differentium rerum</i>	46. l. 5. & 47. l. 25.

Q ii

INDEX.

Comparatio exemplorum	90
Comparatio maioris atque minoris	36..l 25 107..l 1. (124. & 178.l 3
Comparatio similium	173
Comparatione tractata conclusio	33..l 6
Complexio, vide διὰ μὴ	89
Comparationes Gracorum	59. l 20 & 137. l 25. 46. l 21. 140. 139. l 25
Complexio	33..l 6
Conclusio tractata comparatione	151. l 5
Concessio, vide συγχώρησις	200
Confirmatio in quinta Verrina	33. l 21
Conglobatio effectorum	36..l 15
Congeries vide ἐπιμὴν	42..l 14
Contemnit oratorem aduersarium	136
Contentio id est Comparatio	113. l 1
Contentio in qua comparantur singula singulis	280..
Contraria	81. l 10
Contraria in rebus differentibus	67. l 6
Contraria contrarijs opposita singula singulis	(45..l 14. 46. l 1. 48. l 30. & 48..l 2
Contraria contrarijs relata 45..l 30. & 264. l 17. bina binis	276..
Contrarij tractatio	237.
Contrariorum comparatio, singulorum cum singulis	34. l 22
Contra testes generalis tractatio	292. & 294..
Consensio in malam partem	37
Consequentia signa	Cor-
Conscriptum	
Correctio post rem dictam 83. l 13. Vide ἐπαρρησιάζω.	
Corinthius sublata à L. Mummi	

INDEX.

Corruptoribus indiciorum minatur	73
Crudelis rei commemoratio	258..
Curia Syracusana pseudotrópiā appellata	119
Declinatio à causa	62.
Declinatio in narratione	126. l 10
Declinatio in narratione, in qua irascitur: & iram excitat. in dīci	116
Declinatio post narrationem magnæ rei	85..
Declinatio post rem iniquam & inuidiosam expositam, amplificandi gratia	124
Definitionis ordo	293
Diana Scgestana	217
duxonēv cum præmunitione	35. l 4
duxonēv	211. 241. 161. l 25.
Dies & menses Gracorum cum solis lunæq; ratione congruant	134..
Dies ἐξαιρέσιμοι	134
Digestio	46. l 10. 46..l 5 47. l 25. 48. l 14. & 48..l 27
Diligentia tempus & spatium requirit	1
Diligentia subsidium oratorum	1
διὰ μὴ	59. l 20. & 137. l 25
Dilemma interrogatione informatum	46. l 21
Dilemma in quo utraq; parte implicat aduersarium: sed alteram tandem asseuerat.	140
Dilemmati subiecta exclamatio	139. l 25
διὰ μὴ cuius pars prior approbationem habet: altera ex consequentibus, data ad extremum optione, asseuerationem simplicem	139. l 15
Dissolutus	6..
Dissolutum	82..l 18
Docilitatis exempla	82..l 6

INDEX.

Dubitatio ante argumentationem	39.
Effectorum conglobatio	200.
ειρών	85. l. 5.
ειρωνία	38..
ἐκπλήξις denuntiatio	44. 42. l. 4.
τῶν ἐκδόντων sed ἐκβασμένων significatio	197. l. 9.
Ελέγχων ἀπαίτησις	276.
Eloquentia	60..
Eloquentia & gratia plurimum in ciuitate possunt	1.
Eloquentia non omnia potest	15.
Εὐδίαση νασίνα	118. l. 10. 161. l. 25.
Enna	225.
Ennensium nemus umbilicus Sicilia	225.
Enthymema ex contrarijs	58. l. 9. & 99. l. 21.
Enumeratio omnium	143. l. 4.
Επανάληψις	16.
Επανάληψις σαφηνίας ἐνεννα	130.. l. 9.
Επαρόρθωσις	36.. l. 22. 41. l. 8. 209.
Επαρόρθωσις interrogatione facta	83. l. 22.
Επένθεσις	84..
Ephimeris	10..
Επιμονή, hoc est congeries	34. l. 23. 42.. l. 19. 83.. l. 5. & 265. l. 22.
Επιμονή interrogatione informata	109.. l. 25. 116.. l. 17. & 130. l. 22.
Επιχείρημα & argumentatio oratoria	57.. l. 9.
Επιχείρημα plenum & inflexum	37.. l. 12.
Equester ordo iudicij praefectus	198.
Euerriculum	212. l. 5.
Exclamationi subiecta ratio	84..
Εξαιρετικὰ dies	134.

Exemplum

INDEX.

Exemplum fabulosum	208..
Exemplum adhibitum signo	32..
Exemplum interrogatione adhibita	130.. l. 15.
Exemplum tractatum pulchrè	32..
Exempla ἀνώνυμα in comparatione maioris atque minoris	178. l. 3.
Exempla multa in vno loco congesta	64..
Exempla non quauis idonea sunt	195.
Exemplorum comparatio	152. l. 10.
Exemplum contrarium	83. l. 28.
Exemplorum contrariorum comparatio	159. l. 1. 227. 228. 260.. l. 28. & 261. l. 7.
Exempla comparata	195.. l. 19.
Exempla contraria eodem relata	29..
Expectatione suspendit attentionem iudicis	129. l. 31.
Facetia	62.. l. 21
Fictio vide τὸ πλάγιον	
Galli brachati	280.. l. 26.
Galli homines immolant	280..
Gallorum impietas	280.
Geminatio verbi primi	124. l. 24. & 124.. l. 6.
Gorgonis os	229.
Graeca sacra	227.
Graeci actores	62.
Gracorum computationes	89. l. 9.
Graeci honorem alicui habitum in monumentis non mutant	141.
Gratia & eloquentia plurimum possunt in ciuitate	1.
Gratuitus, pro eo qui gratis aliquid facit	280.. l. 21.

Q. v

INDEX.

<i>Heraclius Hieronis filius Syracusanus damnatus à Verre</i>	115..
<i>Hieron clarissimus rex Siciliae</i>	150.
<i>Honestæ nomina turpissimis rebus imponuntur</i>	137.. l. 6.
<i>Hortensius duarpetinòs</i>	6.
<i>Hortensius dominus in iudicijs</i>	58..
<i>Hortensij actio</i>	61..
<i>Hostium duces victi quomodo & quando pœnam luant</i>	250..
<i>Illusio</i>	48. l. 10.
<i>Imitatio orationis aduersarij</i>	45.
<i>Incisa</i>	99. l. 30.
<i>Indignatio</i>	91.. l. 26.
<i>Ingenij arrogantia</i>	60..
<i>Inhonestarum rerum indicatio amplificationis causa</i>	219. l. 19.
<i>Inimicitia occulta magis quàm aperta timenda</i>	273
<i>Interrogatio membratum continuata</i>	113.
<i>Interrogatio cum indignatione</i>	99.
<i>Interrogatio affirmandi causa</i>	44. l. 16.
<i>Interrogatio arguendi gratia</i>	46. l. 20.
<i>Interrogatione expectatio excitata</i>	129.. l. 31.
<i>Inuictissimus</i>	219. l. 31.
<i>Invidia constata commemoratione opum</i>	40.
<i>Invidiam conciliat Verri commemoratione diuitiarum & luxus</i>	149..
<i>Ira scitur ac minatur</i>	73.
<i>Ironie</i>	3.. 7. & 124. l. 24. Vide <i>de iuribus</i>
<i>inimici deus: non nos solum sed comites etiam innocentes prestare debemus</i>	114.
<i>inimici</i>	

INDEX.

<i>inimici</i>	10
<i>Iudicium</i>	46..
<i>Iudicium de probro</i>	2
<i>Iudicia translata ad Senatorium ordinem</i>	73
<i>Iudices Cassiani</i>	32..
<i>Iupiter imperator</i>	230.
<i>Ius civile</i>	298..
<i>καταφορά</i>	131. l. 11. & 260. l. 20.
<i>κύνδος 124.. l. 14. 78. l. 12. 219.. l. 28. 260. l. 3. & 128. & 269.</i>	
<i>κύνδος vitatus de industria</i>	129. l. 9.
<i>κύνδος vitatus inflexione verbi & επιπρώτης</i>	177. l. 6.
<i>Lampscacum</i>	88..
<i>Latona mater Apollinis & Diana</i>	85.
<i>Laudatio hominis</i>	104.
<i>Laus mulieris</i>	89.
<i>Lautumia Syracusana</i>	249..
<i>Lautumia carcer Dionysij Tyranni</i>	295.
<i>L. Cassius</i>	32..
<i>Legati nomen etiam inter hostium tela incolume</i>	93..
<i>Lex Acilia</i>	81.
<i>Lex Hieronica frumentaria</i>	115
<i>Lex repetundarum</i>	57..
<i>Lex Rupilia Siculorum</i>	115.
<i>Libera eadem quæ Proserpina</i>	225.
<i>Locus communis de his quorum bona ex edicto possidentur</i>	8..
<i>λογισμοί</i>	105. 115. l. 24. & 117. l. 4.
<i>λογισμοί expressi</i>	36.. l. 11. 67. l. 23. & 71..
<i>L. Mummius Corinthum sustulit</i>	87.
<i>L. Piso fr.</i>	282.
<i>L. Scipio</i>	

INDEX.

<i>L. Scipio Asiaticus</i>	87.
<i>Ludi plebei</i>	72.
<i>Ludi Romani</i>	<i>ibidem.</i>
<i>Ludi victoriae</i>	72.
<i>Ludi votivi</i>	<i>ibidem.</i>
<i>Maiorum & minorum comparatio</i>	36. l. 25. 107. l. 1. 124. 178. l. 3.
<i>M. Iunius exercitatus patronus</i>	1.
<i>M. Marcellus</i>	109..
<i>Mandati iudicium</i>	36..
<i>Massilia</i>	286.
<i>Membratim facta oratio</i>	127. l. 6. 121. & 185. l. 6.
<i>Menses & dies Gracorum cum Solis Lunaque ratione congruunt</i>	134..
<i>Mentor artifex toreumatium</i>	208.. l. 5.
<i>Mercurius Tindaritanorum</i>	219..
<i>Messala</i>	43..
<i>Messana urbs</i>	20.. (266.. l. 17.
<i>Metaphora</i>	35. l. 17. 36.. l. 4. 39.. l. 30. 188. l. 22. 209. l. 5. &
<i>Metaphora continuata</i>	33.. l. 8.
<i>Metaphora significantes</i>	166. l. 14.
<i>Metuo & vereor</i>	1.
<i>Militaris ratio itinerum laborem maximè requirit</i>	240..
<i>Misericordia reo, odium aduersario conflat</i>	43..
<i>Narbo Martius</i>	276.
<i>Narratio pro A. Cecinna.</i>	287..
<i>Narratio brevis</i>	213. l. 13.
<i>Narratio brevis & simplex de condemnatione Sossippi & Epicratis fratribus</i>	113.
<i>Narratio simplex</i>	89. l. 2.
<i>Narratio</i>	

INDEX.

<i>Narratio inuidiosa</i>	119.
<i>Narratio ἐν ταῖς ἀνεύροις</i>	98.
<i>Narratio tristis rei</i>	91..
<i>Narratio crudelis rei</i>	259..
<i>Narratio non propria causæ</i>	62. l. 31.
<i>Narratio flagitiosæ rei</i>	88..
<i>Narratio variorum & magnorum criminum</i>	85.
<i>Narratio inuidiosa & plena doloris</i>	262.
<i>Narratio longa, interpositis etiam maiusculis declinationibus.</i>	115..
<i>Narratio partitioni subiecta in quinta Verrina</i>	150. l. ultima
<i>Narrationi rei subiecta amplificatio & confirmatio</i>	90. l. 24.
<i>Narrationi subiuncta comparatio atque exempla vituperationis causæ</i>	87. l. 2.
<i>Narrationi subiecta ironia</i>	95.
<i>Narrationi interposita declinatio παρρησίας</i>	116.
<i>Narrationi subiecta vituperatio.</i>	91..
<i>Narratio expectationem excitat</i>	85. l. 5.
<i>Nauiculariam facere</i>	245.
<i>Neapolis</i>	228.
<i>Nobiles in quavis re excellunt</i>	5..
<i>Nobiles sine iniuria potentiam lenem atque inopem esse putant</i>	5..
<i>Nobilitas</i>	2. & 41. l. 28.
<i>Nobilitatis inania nomina</i>	69.
<i>Nominis inquisitio</i>	10.
<i>Nonorum hominum virtus & industria inuidiosa</i>	273.
<i>Obsecratio</i>	44 l. 20. Vi. ἀσκήσις
<i>Occupatio</i>	

INDEX.

Occupatio post vituperationem persone	33. l. 21.
Occupatio negatione & ratione tractata	38. l. 22.
Odium aduersario misericordia reo conflatur	43.
Olynthus expugnata à P. Seruilio	87.
ὀλινθία	174. l. 5.
Oratores mali	33.
ὀργιστὴν ἐν ἀπορίᾳ	76.
ὀργιστὴν τὰς διμαγίας	74.
Palma lemniscata	35.
παργύρα	265 l. 2.
Parentum amor	99.
Paria paribus relata 37. l. 26. & 48. l. 24. bina binis 36. l. 972. l. 13. & 197. l. 16. terna ternis 72. l. 20. 106. l. 18. 110. l. 2. & 201. l. 1. quaternis & binis	73. l. 5.
Paria paribus relata non eodem modo	44. l. 12.
Paria paribus non reddita	204. l. 27.
παρίχουσι	37. l. 8. 78. l. 10. & 129. l. 9.
Partitio preposita preteritione	82.
Partitio quinta Verrine	150.
Peccandi consuetudo	188.
Percunctatio	72. l. 26.
Periodica	202. l. 29. & 230. l. 30.
Periodica breuissima	99. l. 30.
Periodica μονόμολα	77.
Periodicum bimembre	36. l. 7.
Periodicum bimembre redditione κατὰ ὑπερβατον longiuscula	138. l. 4.
Periodicum trimembre	82. l. 13.
Periodicum trimembre citatum	84. l. 15.
Periodicum septem membrorum, cum redditione breuiore quam se propositio	55. l. 1.
Periodica	

INDEX.

Periodica continuata	188. l. 2.
Periodicum in postremo quiescens	84. l. 11.
Periodus bimembris	34. l. 26.
Periodus bimembris κατὰ ὑπερβατον	109. l. 1. & 110. l. 18.
Periodus bimembris ἰσόνωλος	129.
Periodus bimembris ex similitudine	45. l. 13.
Periodus bimembris fini longiore	81. l. 2.
Periodus bimembris & ἐπιούρα φησι tertij membri	189. l. 16.
Periodus trimembris	76.
Periodus trimembris redditione bimbri	195.
Periodus trimembris & ἐπιούρα φησι bimbri	110.
Periodus trimembris apta μεταπορίσει	42. l. 4.
Periodus trimembris in qua dubium ubi redditio	135. l. 16.
Periodo trimembri annexa bimbri	141. l. 16.
Periodus trimembris in qua medium & ἀπόδοσις est & πρότασις	188. l. 10.
Periodus quadrimembris	64. l. 26. & 141. l. 14.
Periodus quadrimembris dissolutior	172. l. 4.
Periodus quadrimembris χαλαρότερον	143. l. 17.
Periodus quadrimembris diuisa hyperbato	186. l. 16.
Periodus quadrimembris ἰσόνωλος, apta μεταπορίσει	63. l. 31.
Periodus quadrimembris redditione longiore	141. l. 1.
Periodus	

INDEX.

Periodus quadrimembris, duplici redditione, & propositione	219.. l. 15.
Periodus ἰσομετρίας in qua tertium membrum longius duobus paribus	67. l. 26.
Perparvulus	222.. l. 11.
Perſen L. Paulus ſuperavit	87.
Perſone laudatio	47..
Perſone vituperatio	48. 136.. & 166.
Petitio probationum inartificialium	38.
Philippus & Macedonia ſubacta à Flamminio	87.
Phrygium ferrum	33.
Piratarum latibula idonea ciuitates	204.
τὸ πλάσθαι	35.. l. 11. 77. l. 29. & 128. l. 4.
τὸ πλάσθαι amplificationis cauſa προσαποκρίνου	271.
πνεῦμα 42.. l. 773. l. 5. 78. l. 693. 112 l. 2. 129. l. 23. 237. 288.	
πνευματικά	67. l. 16.
πνεῦμα cum ἐπαναλήψει	241.. l. 12.
πνεῦμα μεταφορικόν in quo ἐπιβολαὶ	131. l. 6.
πνεῦμα pulchrum & rotundum	262.
πνεῦμα octo membrorum	139.. l. 3.
Poteſtas metum parit	1..
Pramunitio ante argumentationem	34. l. 2.
Præteritio	34. l. 23. & 36. l. 12.
Præteritio ex reiectione & propoſitione	82.. l. 6.
Probrjudicium	2.
Promiſſum ac receptum	264.
Propoſitio bimebris informata dubitatione & utrinque confirmata	101.
Propoſitio multiplex confirmata	32.. l. 24.
Propoſitio	

INDEX.

Propoſitio informata ironia & ſaceta	99.. l. 13
Proquaſtore	65
προσαπόδοσις	37. l. 11 & 38. l. 23
προσαπόδοσις duorum membrorum ἀντιμεταβολικῶς	171..
	(l. 23
προσαπόδοσις trium ſed immutato ordine	47. l. 17 &
	(47..
Proſerpina raptus	225
προσωποποιία	57. l. 20
P. Scipio Africanus	109..
Pugnantium comparatio	152. l. 19
Quaſtores quantum cuiq; pro uſura deberetur reſpondebant	3..
Quintiana orationis partitio	6
Q. Roſcius comædus	14
Ratiocinatio rei ſimilis amplificandi gratia	211. l. 25
Ratiocinatio amplificatoria	137. l. 13
Ratiocinatio amplificatoria: quorum etiam nuncij quibus cauſa dicenda eſt, nomen ipſum reſormidant. nā magna fuit ſcueritas: cuius ne tum quidem fuit oblitterata memoria	32.. l. 17
Receptum hoc eſt promiſſum	264
Reditus ad rem in declinatione cum pramonitione inſequentium	117.
Reſutatio violenta	64. l. 28.
Remotio	47. l. 15.
Remotio oratoria informata dubitatione & commemoratione	261. l. 23
Repetitiones verborum	78
Repetitio verbi primi 91. l. 26. 113.. l. 10. 125. l. 20. & 237..	
	(19

INDEX.

Repetitio primi verbi cum similiter desinentibus	263..
Repetitio primi verbi, una cum geminatione	124..
	(16
Repetitio verbi eiusdem in principio & medio	185.. l 21.
	(& 195. l 9
Repetitio eiusdem verbi una in principio, medio & fine	(94 l 10.
Repetitio continuata eiusdem verbi	269. 279. l 23 &
	(95. l 1
Repetitio postremorum verborum	113. & 197. l 17
Repetitio verbi & dissolutum in eadem coacervatione	(105. l 2
Resumptio verbi	16. & 130. l 9
Rubrius Verris delicta	89
Sacerdos Iouis quotannis sortitio capiebatur	134..
Sapphus statua Syracusis	229..
A Scipione victus Antiochus	87
Scripto praposta interpretatio reprehensionis causa	(115.
Contra Scriptum	292. & 294..
Scripto subiecta causa & ratio aduersarij	83. l 20
Scripto subiecta criminosa asseueratio	96
Scripto subiecta interrogatio proposita cum indignatione	(99. l 14
Scripto subiuncta interrogatio arguendi causa	93
Scripto subiecta ironia	83. l 5
Scripto subiuncta refutatio & verborum vituperatio	(98
	98
Scripto subiectum scomma & ironia	216
Sege-	

INDEX.

Segeſtana Diana	217
Senatorijs ordo iudicys praefectus	198
Sermocinatio	192..
Servitium, id est, manus ſervorum	237
Sex Alphenus procurator	4..
Sicilia laus	109..
Sicilia cella penuria & nutritrix plebis Rom. à Catone	
nominata	109..
Signa conſequentia	34. l 22
Signorum artifices	200..
Similia	67. l 30
Similium comparatio	173..
Similiter deſinentia	263..
Similiter deſinentia cum repetitione primi verbi	(247..
Similitudo	40. 43. l 31. 47. & 62. l 27
Similitudo fabuloſa	265..
Similitudo amplificationis cauſa adhibita	204.
	(123.
Συμμοχ	211. l 13.
Sopatris cauſa & condemnatio	122.. & per tres ſequen-
tes paginas	
Sophocles Agrigentinus homo diſertiſſimus	194
Σωτῆς	139.
Statuam Mithridatis Rhodij ne belli quidem tempore	
ſuſtulerunt	141.
Stefichori poeta ſtatua	126
Subita & inter dicendum nata orationes	152.. 130..
	(11
Suffigurata	35. l 25. 211.. 241. 161
R ij	

INDEX.

Syllana tempora	41
Syracuse	227. & 109..
Syracuse capta à M. Mavello	87
Syracusānorum mos in dicendis sententijs	233
συγκρίσις	113. l 1
Tabula accepti	88
Tabula cerata	58..
Temporum ratio atq; inclinatio	272..
Tenes Deus	86
Testes suos nominat & confirmat vera esse	102.. 57
Contra testes generalis tractatio	276..
Testes virtutis	279
Testem nominando laudat	113
Testibus minatur	35
Testimonio premissa dubitatio & communicatio	185. (123
Testimonio subiecta rei explicatio, interrogatio, assen-	
ratio ex ipsa persona	185..
Testimonijs refutatio	35..
Thesis	36. l 25.
Thesis socium fallere turpe est	37.. l 12
Thesis sortis & conditionis necessitudinem ledendam	84. l 1
Thesis in exordio. Carere debet vicio, qui in alterum	
paratus est dicere	148.
θεσις ἰδίου tractata paucis, & ualē i-mōdeon probata, pecu-	
nia omnes posita sunt in eorum potestate qui iudicia	
dant	114..
Timarchides Verris in sceleribus minister	136..
Trabalis clauus	246..
Transitio	

INDEX.

Transitio	56.. l 5. 58. l 20. 94. l 1. 132.. l 3.
Transitio ad aliam narrationem cum excitatione at-	
tentionis	125.. l 4.
Transitio cum pramunitione	91. l 15.
Transitio cum reiectione	84.. l 23.
τραχύτης	194.. l 5.
Tribunitia potestas	74. & ..
Tum quater repetitum	107.
Vacatio omnium rerum ἀτάλεια	247..
Veneri	63..
Veneris liberta Agonis	63.. l 1.
Venus Erycina	63..
Verba gradatim ascendunt	270.. l 29.
Verborum commutatio	46. l 30.
Verba commutata interpretationis atq; vituperatio-	
nis causa	246.. l 21.
Verba honesta rebus turpissimis imponuntur	
	137. l 6.
Verbum mutatum per idem significantia	82. l 6.
Verbum nouum	212. l 5.
Verba propria	55.. l 1. & 118. l 3.
Verborum propriorum distinctio	76.. l 21.
Verborum propriorum notatio & inuestigatio	
	220.. l 23.
Verbi proprii & significantis inuestigatio	200.
Verba significantia	76. l 21.
Verba significantia praeiteratione enumerata	130. l 26.
Vereor & metuo	1.
Veritas sepe nullare infirmari potest	15. l 6.
Verrea	119.
Verres Apollinis templum in Delo spoliauit	85.

INDEX.

<i>Verris mollis & effæminatus imperator</i>	241.
<i>Verris Apronius adiutor libidinum</i>	152.
<i>Verris meretrix Chelidon</i>	104.
<i>Verris stuprum</i>	88. & 89.
<i>Verris secunda actione adfuit</i>	70..
<i>Verris statue deiecte per Siciliam</i>	141.
<i>Verrem Mamertini laudarunt</i>	111
<i>Victoriat</i>	279.
<i>Vis quid sit</i>	293..
<i>Vituperatio personæ</i>	68. 152. l 10.
<i>Vituperatio personæ amarulenta</i>	180..
<i>Vituperatio personarum duarum uno in loco</i>	38.
<i>Vrbalitas</i>	126.. l 300. & 229.. l 25.
<i>Vrbalitas allusione captata in verbo</i>	119. l 28.
<i>Vrbalitas in etymologia</i>	213. l 4.
<i>Vrbalitas ονεπτινι</i>	188. l 1. & 189..
<i>Vrion Iouis imperatoris statua</i>	230.
<i>Vtica viuis combustus Adrianus</i>	90. l 26.

FINIS.

*Ne te conturbet candidè lector signandi indicis hæc no-
stratio, notabis, hoc uno puncto, significari primam se-
ciem solij: his duobus verò.. secundam.*

αβ αβ c d e f g h i k l m n o p q r s
t u x y z A B C D E F G H
I K L M N O P Q R.

*Argentorati per Iosian
Ribelium.*

ANNO M. D. LXXVIII.
Mense Iunio.

